

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI TARİHİ ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM SANATLARI BİLİM DALI**

**II. BAYEZİD'İN KIZLARININ VAKIFLARI VE VAKIF
ESERLERİ**

ZEYNEB BAYSAL

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. MUSTAFA YILDIRIM**

KONYA-2025

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI TARİHİ ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM SANATLARI BİLİM DALI**

**II. BAYEZİD'İN KIZLARININ VAKIFLARI VE VAKIF
ESERLERİ**

ZEYNEB BAYSAL

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. MUSTAFA YILDIRIM**

KONYA-2025

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeyneb BAYSAL		
	Numarası	18811001106		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları/Türk İslam Sanatları		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
Tezin Adı	II. Bayezid'in Kızlarının Vakıfları ve Vakıf Eserleri			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Zeyneb Baysal

İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zeyneb Baysal		
	Numarası	18811001106		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları / Türk İslam Sanatları		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa Yıldırım		
	Tezin Adı	II. Bayezid'in Kızlarının Vakıfları ve Vakıf Eserleri		

ÖZET

Bu çalışma, II. Bayezid'in kızlarının kurdukları vakıfları ve inşa ettirdikleri mimari eserleri ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. II. Bayezid'in tespit edilebilen on üç kızı vardır. II. Bayezid kızlarına; Çanakkale, Kocaeli, Bursa, Üsküp, Kratova, Zihne, Serez, Drama ve Dimetoka'da çeşitli topraklar temlik etmiştir. II. Bayezid'in kızlarının bir kısmı kendi başlarına, bir kısmı eşleriyle birlikte, kendilerine temlik edilen toprakların gelirleriyle Çanakkale, İstanbul, Bursa, Edirne, Üsküp, Zihne ve Serez'de, cami, medrese, muallimhâne, imârethane, zâviye, türbe, çeşme türünde eserler inşa ettirmişlerdir. Bu eserlerin birkaçı dışında hiçbirisi günümüze ulaşmamıştır. II. Bayezid'in kızlarının yaptırdıkları eserlerin süreklilikleri için kurdukları vakıflar dışında mutasavvıfların zaviye ve türbeleri için kurdukları vakıflar bulunmaktadır. II. Bayezid'in kızlarının kurdukları bu vakıfların ve inşa ettirdikleri eserlerin ortaya çıkarılması için Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi belgeleri, in'âmât, muhasebe ve tahrir defterleri ana kaynak olarak kullanılmıştır. Vakfiyeler ve arşiv belgeleri ışığında vakıfların işleyişine dair bilgiler ortaya çıkarılmış, kaynaklardan tespit edilen mimari eserlerin yerleri tarihi haritalar vasıtasıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayakta kalan birkaç eser ise mimari olarak incelenmiştir. Çeşitli padişahların kızlarının kurdukları vakıfları ve mimari eserlerini inceleyen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Fakat padişah kızlarına dair gerçekleştirilen bu çalışmalar valide sultanlar üzerine gerçekleştirilen çalışmalara nazaran daha az sayıdadır. Az sayıdaki bu çalışmalar ise genellikle tek bir kişinin vakıflarının ve mimari eserlerinin incelenmesi üzerine olmuştur. Bu sebeple gerçekleştirdiğimiz çalışma, tek bir padişahın tüm kızlarının vakıflarını ve mimari eserlerini inceleyerek bir döneme ışık tutmayı amaçlamıştır. Böylece bu çalışmayla aynı ve yakın yüzyıllarda yaşamış padişah kızlarının vakıf kurma, mimari eser inşa etme kültürleri ortaya konularak, bu alanda yapılacak yenilikçi çalışmalara öncül olacaktır.

Author's	Name and Surname	Zeyneb Baysal		
	Student Number	18811001106		
	Department	İslamic History and Arts / Turkish İslamic Arts		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Prof. Dr. Mustafa Yıldırım		
	Title of the Thesis/Dissertation	Foundations and Endowment Works of Bayezid II's Daughters		

ABSTRACT

This thesis aims to reveal the institutions established and the architectural works built by Bayezid II's daughters. Bayezid II had thirteen daughters who were identified. He granted lands in Çanakkale, Kocaeli, Bursa, Skopje, Kratova, Zihne, Serres, Drama, and Dimetoka to his daughters. Thanks to the income from their rightfully assigned lands, Bayezid II's daughters helped build mosques, madrasahs, muallimhânes, imârethhanes, zawiya, tombs, and fountains in Çanakkale, Istanbul, Bursa, Edirne, Skopje, Zihne, and Serres. Some of them did it on their own, and some did it with the help of their husbands. Except for a few, most of these buildings have not survived to the present day. Besides establishing foundations for the continuity of their works, Bayezid II's daughters also established foundations containing tombs and zawiya of Sufis. To reveal the architectural works and the foundations established by Bayezid II's daughters, certain archives were analyzed. Documents from the General Directorate of Foundations and the State Archives, some in'âmât registers, accounting records, and land registry books were used as the primary sources for this analysis. Enlightened by the endowments and archival documents, information on how foundations functioned was revealed. Moreover, the locations of the architectural works were identified from the sources. They were determined through historical maps. The daughters' few surviving architectural works have been analyzed by their architectural features. There are multiple studies that examine the foundations and the architectural work established by Bayezid II's daughters. However, these studies are fewer in number compared to the studies on Valide Sultan. These few studies have generally focused on the foundations and architectural works of a single daughter. For this reason, this study aims to shed light on a period by examining the foundations and architectural works of all the daughters of a single Sultan. Thus, this study will reveal the culture of establishing foundations and building architectural works of the daughters of sultans who lived in the same and nearby centuries, and will be a precursor to innovative studies in this field.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	viii
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
2. Araştırmanın Kapsamı.....	5
3. Araştırmanın Yöntemi.....	7
4. Konuyla İlgili Literatür ve Kullanılan Kaynaklar	9

1. BÖLÜM

OSMANLI'DA HANEDAN KADINLARININ İMAR FAALİYETLERİ, PADİŞAH KIZLARINA VERİLEN ÜNVANLAR, PADİŞAH KIZLARININ EVLİLİK UYGULAMALARI VE GELİR KAYNAKLARI

1.1. Osmanlı'da Hanedan Kadınlarının Vakıf Kurmadaki Roller ve İmar Faaliyetleri	15
1.2. Osmanlı'da Padişah Kızlarına Verilen Ünvanlar	20
1.3. 15. ve 16. Yüzyıllarda Padişah Kızlarının Evlilik Uygulamaları	21
1.4. 15. ve 16. Yüzyılda Padişah Kızlarının Gelir Kaynakları.....	25

2. BÖLÜM

II. BAYEZİD'İN KIZLARININ HAYATLARI, VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ

2.1. AYNİŞÂH SULTAN.....	27
2.1.1. AYNİŞÂH SULTAN'IN HAYATI.....	27
2.1.2. AYNİŞÂH SULTAN'IN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ	35
2.2. (ŞAHZÂDE) AYŞE SULTAN	42

2.2.1. (ŞAHZÂDE) AYŞE SULTAN'IN HAYATI	42
2.2.2. (ŞAHZÂDE) AYŞE SULTAN'IN VAKIFLARI	53
2.2.3. (ŞAHZÂDE) AYŞE SULTAN'IN VAKIF ESERLERİ.....	57
2.3. FATMA SULTAN BİNTİ NİĞÂR HATUN.....	72
2.3.1. FATMA SULTAN BİNTİ NİĞÂR HATUN'UN HAYATI	72
2.3.2. FATMA SULTAN BİNTİ NİĞÂR HATUN'UN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ.....	74
2.4. FATMA SÛFİYE SULTAN	76
2.4.1. FATMA SÛFİYE SULTAN'IN HAYATI	76
2.4.2. FATMA SÛFİYE SULTAN'IN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ.....	80
2.5. GEVHERİMÜLÛK/GEVHERHÂN SULTAN.....	88
2.5.1. GEVHERİMÜLÛK/GEVHERHÂN SULTAN'IN HAYATI.....	88
2.5.2. GEVHERİMÜLÛK/GEVHERHÂN SULTAN'IN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ	108
2.6. HATİCE SULTAN	109
2.6.1. HATİCE SULTAN'IN HAYATI	109
2.6.2. HATİCE SULTAN'IN VAKIFLARI	117
2.6.3. HATİCE SULTAN'IN VAKIF ESERLERİ.....	126
2.7. HÛNDÎ SULTAN	137
2.7.1. HÛNDÎ SULTAN'IN HAYATI	137
2.7.2. HUNDÎ SULTAN'IN VAKIFLARI.....	141
2.7.3. HUNDÎ SULTAN'IN VAKIF ESERLERİ.....	145
2.8. HÜMÂ SULTAN.....	150
2.8.1. HÜMÂ SULTAN'IN HAYATI.....	150
2.8.2. HÜMÂ SULTAN'IN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ ...	155

2.9. İLALDI SULTAN.....	168
2.9.1. İLALDI SULTAN'IN HAYATI.....	168
2.9.2. İLALDI SULTAN'IN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ ..	174
2.10. KAMER SULTAN	179
2.10.1. KAMER SULTAN'IN HAYATI.....	179
2.10.2. KAMER SULTAN'IN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ	186
2.11. SELÇUK SULTAN	190
2.11.1. SELÇUK SULTAN'IN HAYATI	190
2.11.2. SELÇUK SULTAN'IN VAKIFLARI	200
2.11.3. SELÇUK SULTAN'IN VAKIF ESERLERİ.....	211
2.12. ŞÂH SULTAN	271
2.12.1. ŞÂH SULTAN'IN HAYATI	271
2.12.2. ŞAH SULTAN'IN VAKIFLARI.....	274
2.12.3. ŞÂH SULTAN'IN VAKIF ESERLERİ	281
2.13. ŞAHZÂDE SULTAN	319
2.13.1. ŞAHZÂDE SULTAN'IN HAYATI	319
2.13.2. ŞAHZÂDE SULTAN'IN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ	325
.....	325

3. BÖLÜM DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

3.1. II. Bayezid'in Kızlarının Hayatlarının Değerlendirilmesi	326
3.2. II. Bayezid'in Kızlarının Evliliklerinin Değerlendirilmesi	328
3.3. II. Bayezid'in Kızlarının Vakıflarının Değerlendirilmesi.....	329
3.3.1. II. Bayezid'in Kızlarının Vakfiyelerine Erişilebilirlik.....	329
3.3.2. II. Bayezid'in Kızlarının Vakıf Topraklarının Konumları.....	330
3.3.3. II. Bayezid'in Kızlarının Vakıflarının Türleri.....	330

3.3.4. II. Bayezid'in Kızlarının Vakıflarının Para Akışının Değerlendirilmesi.....	331
3.4. II. Bayezid'in Kızlarının Vakıf Eserlerinin Değerlendirilmesi.....	334
3.4.1. Eserlerin Yerleri	334
3.4.2. Eserlerin Türleri	335
3.4.3. Eserlerin Bugünkü Durumları	336
3.5. II. Bayezid'in Kızlarının Ayakta Kalan Vakıf Eserlerinin Karşılaştırılması	337
3.5.1. Bursa, Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi)'nin Dönemin Diğer Türbeleriyle Kıyaslanması	338
SONUÇ.....	376
KAYNAKÇA	385
BELGE KAYNAKÇASI	401
İNTERNET KAYNAKÇASI	412
BELGE LİSTESİ	413
FOTOĞRAF LİSTESİ	413
GRAFİK LİSTESİ	416
HARİTA LİSTESİ	416
PLAN LİSTESİ	417
SOY AĞACI LİSTESİ	417
UYDU GÖRÜNTÜSÜ LİSTESİ.....	419
EKLER.....	420

KISALTMALAR

A.DVNSMHM.d.	:Bab-1 Asaî Divan-1 Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri
A.MKT.UM.	:Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı
AE.SABH.I	:Ali Emiri Abdülhamid I
AE.SAMD.III	:Ali Emiri Ahmed III
AE.SMHD.I	:Ali Emiri Mahmud I
AE.SMMD.IV	: Ali Emiri Mehmed IV
AE.SMST.III	:Ali Emiri Mustafa III
AE.SOSM.III	:Ali Emiri Osman III
AE.SSLM.III	:Ali Emiri Selim III
BEO.	:Bâb-1 Âlî Evrak Odası
bk.	:Bakınız
CDA	:Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri
C.ADL.	:Cevdet Adliye
C.BLD.	:Cevdet Belediye
C.EV.	:Cevdet-i Evkâf
C.MF.	:Cevdet-i Maârif
C.SM.	:Cevdet Saray
doğ.	:doğum tarihi
DH.MKT.	:Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi
EV.BRT.	:Evkaf Berat
EV.d.	:Evkaf Defterleri
EV.HMK.SR.d.	:Evkaf Haremeyn Mukataası Surre Defterleri
HAT.	:Hatt-ı Hümayun
İ.AZN.	:İrade Adliye ve Mezahib

İ.MVL.	:İrade Meclis-i Vala
İE.ENB.	:İbnülemin Ensab
İE.EV.	:İbnülemin Vakıf
MAD.d.	:Maliyeden Müdevver Defterler
MF.İBT.	:Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi
MF.MKT.	:Mektubi Kalemi
MVL.	:Meclis-i Vala Evrakı
No.	:Numara
öl.	:ölüm tarihi
s.	:sayfa
s.a.v.	:sallallâhu aleyhi ve sellem
ŞD.	:Şûrâ-yı Devlet Defterleri
TS.MA.d.	:Topkapı Sarayı Arşivi Defter
TS.MA.e.	:Topkapı Sarayı Arşivi Evrak
TT.d.	:Tapu Tahrir Defterleri
VGMA	:Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
Y.PRK.KOM.	:Yıldız Perakende Evrakı Komisyanlar Maruzatı
Y.PRK.SGE. Maruzatı	:Yıldız Perakende Evrakı Mabeyn Erkanı ve Saray Görevlileri

ÖNSÖZ

Kadın sultanlara olan merakım, doktora ders döneminde yaptığım bir araştırma ödeviyle başladı. Bu araştırmayı yaparken kütüphanelerde karşıma çıkan, kadın sultanların hâmîsi oldukları yazma eserleri inceledikçe, kadın sultanlara ve onların gizemli dünyalarına olan ilgim daha da arttı. Kadın sultanların yazma eser tertip ettirmelerinin yanı sıra, çeşitli vakıflar kurdukları ve birçok mimari eserin de bânisi oldukları, öncesinde sahip olduğum bir bilgiydi. Kadın sultanların yazma eserleriyle başlayan araştırma merakım, beni bu bilgimi derinleştirmeye, zamanla onların kurdukları vakıfları ve inşa ettirdikleri mimari eserleri araştırmaya sevk etti. Osmanlı Arşivi'nde padişahların eşlerinin ve kızlarının kurdukları vakıflara dair yer alan arşiv belgelerini görünce merakım alevlenmekle birlikte kendimi okyanusun derinliklerinde kaybolmuş gibi hissettim. Bu okyanustan sadece kendi kabım kadarını alabileceğimi fark edip, tezimin konusu olan “II. Bayezid’in Kızlarının Vakıfları ve Vakıf Eserleri” üzerine yoğunlaştım. Hareme dair yapılan çalışmaların genellikle valide sultanlar üzerinden ilerlemesi, padişah kızlarının yaşamlarını ve vakıflarını, benim için perdesi aralanması gereken bir sanat eseri gizeminde kılarak, padişahın kızlarına olan merakımı daha da arttırdı. Bu tezi tamamlamak, okyanusun geri kalanına olan merakımı gidermeye yetmedi. Fakat en azından okyanusun derinliklerinde nelerin olabileceğine dair bana bir pencere araladı diyebilirim.

Bu çalışmada, II. Bayezid'in on üç kızının hayatı, kurdukları vakıflar ve inşa ettirdikleri mimari eserler; arşiv belgeleri, tahrir defterleri, in'âmat ve muhasebe defterleri ve diğer tarihi kaynaklar temel alınarak araştırılmıştır. Vakıflar, gelir-gider bilançolarıyla ve görevlileriyle birlikte incelenmiştir. Günümüze ulaşan vakıf eserleri, mimari yönleriyle incelenmiş, günümüze ulaşmayan eserlerin yerleri, belgelerde verilen tavsifler ve haritalar aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda vakıf eserleri; bulundukları konum, yapının türü ve bugünkü durumlarına göre değerlendirilmiş, dönemin diğer eserleriyle karşılaştırılmıştır.

Bu yolu yürümemde bana destek olan birçok değerli isim bulunmakta. Fakat öncelikle bu çalışmayı tamamlamayı bana nasip eden, yolumu kolaylaştıran, beni

teskin eden Rabbime hamd ediyorum. Benim her türlü kahrımı çeken, işlerimde yardımcı olan ve yanımda olan aileme, tüm dostlarıma ve öğrencilerime teşekkür ediyorum. Bu araştırmayı yaparken bana destek olan danışmanım Prof. Dr. Mustafa Yıldırım'a, hocalarım Prof. Dr. Ahmet Çaycı'ya ve Prof. Dr. Hikmet Atik'e ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmayı Âl-i Osmân'ın merhûme kadın efrâdına ithaf ediyorum.

Ruhları şâd olsun...

Zeyneb BAYSAL

Konya-2025

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, II. Bayezid'in kızlarının kurdukları vakıfların ve gerçekleştirdikleri imar faaliyetlerinin ortaya çıkarılmasıdır. Tezin genel amacı bu olmakla birlikte özelde birçok yan amaç barındırmaktadır. II. Bayezid'in kızlarının vakıflarının nerede kurulduklarının, vakıf kaynaklarının neler olduğunun, vakıflarının hangi amaçlara hizmet ettiğinin, vakıf görevlilerinin kimler olduğunun, vakıfların çeşitli tarihlerdeki gelir-gider bilançolarının ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Aynı zamanda II. Bayezid'in kızlarının inşa ettirdikleri mimari eserlerin neler olduğunun, bu eserlerin nerede inşa edildiklerinin ve mimari özelliklerinin neler olduğunun, eserlerin günümüzde var olup olmadığı ve eğer eserler günümüzde mevcut değilse geçmişteki konumlarının neresi olduğunun ve hangi sebeple ortadan kalktıklarının tespit edilmesi hedeflenmiştir.

II. Bayezid'in kızlarının vakıflarının ortaya çıkarılması ve imar faaliyetlerinin tespit edilmesi için hayatlarının, soy ağaçlarının ve medfun oldukları yerlerin bilinmesi gerekmektedir. Çünkü bu yüzyılda padişah kızları, devşirme kökenli yönetici sınıfla evlenmiş, evlendikten sonra statüleri ve tayinatları buna bağlı olarak yükselmiş, kocalarının bulundukları şehirlere taşınmışlardır. Vakıf ve imar faaliyetlerini kimi zaman tek başlarına kimi zaman eşleriyle birlikte gerçekleştirmişlerdir. Tarihi kaynaklarda II. Bayezid'in kızlarının hayatlarına ve soy ağaçlarına dair var olan bilgiler çoğu zaman karıştırılmış veya eksik verilmiştir. Dolayısıyla tezin önemli bir kısmını, II. Bayezid'in kızlarının hayatları ve soy ağaçları teşkil etmektedir. II. Bayezid'in kızlarının hayatları doğru olarak gün yüzüne çıkarıldığında, buna paralel olarak kurdukları vakıflar ve gerçekleştirdikleri imar faaliyetleri de daha doğru ve kesin bir şekilde ortaya konulacaktır.

II. Bayezid hem kız hem de erkek çocuklarının sayısı çok olan bir padişaktır. Kızlarının sayısı tespit edebildiğimize göre on üç tanedir. Aynı zamanda II. Bayezid, 1481-1512 yılları arasında olmak üzere otuz bir yıl hüküm sürmüştür. Bu sebeple

kızlarının kurduğu vakıf sayısı ve inşa ettirdikleri mimari eserler, diğ er padişahların kızlarına nazaran daha fazladır. Bu tezde, II. Bayezid'in kızlarının vakıfları ve imar faaliyetleri tek bir padişahın kızları ekseninde ele alınmıştır. Padişah kızlarının vakıflarının ve imar faaliyetlerinin yüzyıl olarak değil de bir padişah ekseninde incelenmesi, birçok sebebe dayanmaktadır. Padişahlar kızlarını evlendirirken aynı evlendirme politikasını sürdürmüşlerdir. Padişah kızları kimi zaman kuzenleriyle evlenmişlerdir. Vakıf ve imar faaliyetlerini de kimi zaman eşleriyle birlikte gerçekleştirmişlerdir. Dolayısıyla padişah kızlarının hayatları, vakıfları ve imar faaliyetleri araştırılırken tek bir padişahın kızlarının ele alınması, konuya dair daha bütüncül bir bakış açısı sağlayacak, padişah kızlarının aile içindeki evlilik ilişkilerini, dolayısıyla vakıf kurma ilişkilerini ve imar faaliyetlerini anlamamıza katkı sağlayacaktır. II. Bayezid, kızlarına temlikte bulunurken temlik ettiğı topraklar genellikle benzer bölgelerdedir. Örneğ in kızlarının çoğ una Edirne, Kuzey Makedonya¹, Yunanistan bölgelerinden köyler temlik etmiştir. Padişah kızlarının vakıfları incelenirken çalışmanın tek bir padişah ve kızları ekseninde sürdürölmesi, vakıf topraklarının yakın yerlerde olması sebebiyle vakıf ve imar faaliyetlerini anlamada yine bütüncül bir bakış sağlayacaktır.

Osmanlı Devleti'nin ilk yüzyılında kadınların inşa ettirdikleri mimari eserler genellikle tek binalar veya küçük külliyelerden oluşmaktadır. II. Bayezid döneminde ise daha gösterişli külliyelere geçilmiştir. II. Bayezid döneminde kadınların banisi oldukları eserler, geçiş dönemi olması açısından önem taşımaktadır. Bu sebeple II. Bayezid'in kızlarının kurdukları vakıfları ve vakıf eserlerini ortaya çıkarmak bu dönemde hanedan kadınları tarafından gerçekleştirilen imar faaliyetlerini anlamaya katkı sağlayacak ve önemli bir boşluğu dolduracaktır.

¹ II. Bayezid'in kızlarına temlik edilen topraklardan ve kızlarının inşa ettirdikleri eserlerden bu bölgede bulunanlar bugün Kuzey Makedonya sınırları içerisinde yer aldığı için çalışmanın geri kalan kısmında bu sınırlar içerisinde yer alan topraklar ve eserler Kuzey Makedonya içerisinde değerlendirilecektir.

Hanedan kadınlarının kurdukları vakıflara ve imar faaliyetlerine dair yazılan tezler çoğunlukla valide sultanlar üzerinedir. Valide sultanların vakıfları ve imar faaliyetleri, tek başına bir konunun kapsamı içerisinde olduğu için bu çalışmalar genellikle tek bir valide sultan üzerine gerçekleştirilmiştir. Bu tezler genellikle valide sultanların kurdukları vakıfların işleyişini, vakfın ekonomik yönlerini ya da sultanların imar faaliyetlerini ele almaktadır.² Kimi zaman valide sultanlara dair araştırmalar mimari eser merkezli gerçekleştirilmişken³ kimi zaman bölge merkezli⁴ gerçekleştirilmiştir. Valide sultanlar haricinde padişah kızları üzerine yazılan tezler ise kimi zaman tek, kimi zaman birden çok kadın sultanı kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı biyografik çalışmalar olmakla birlikte⁵ bir

² Bk. Arzu İyianlar, “Valide Sultanların İmar Faaliyetleri”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992; İlknur Çiçek, “Pertevniyal Valide Sultan’ın Hayatı, Hayır İşleri ve Aksaray’daki Külliyesi”, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018; Zehra Çankaya Bayraklı, “Sosyo-Ekonomik Yönleriyle Nakşidil Valide Sultan Vakıfları”, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020; Bahar Bilgin Uşar, “The Aksaray Pertevniyal Valide Sultan Mosque Complex: Reflections On The Patronage Of A Nineteenth Century Valide Sultan”, İstanbul, Koç University, Yüksek Lisans Tezi, 2016; Handan Yerli, “Pertevniyal Valide Sultan’ın Baniliği”, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022; Seray Arslan, “Safiye Sultan Vakıfları”, Burdur, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019; Cihan Aksoy, “Valide Sultan Vakıflarının Sosyo-ekonomik Etkileri: Bezmialem Valide Sultan Vakıfları”, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997; Nurdan Şafak, “17. Yüzyılda Bir Valide Sultan: Hatice Turhan Sultan ve Vakıfları”, Vakıf Kuran Kadınlar Sempozyumu (11 Mayıs 2018), Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2019, s. 241-253; Fatma Kaytaz, “Nurbanu Valide Sultan’ın Hayatı ve Şahsiyeti”, Vakıf Kuran Kadınlar Sempozyumu (11 Mayıs 2018) Bildiri Kitapçığı, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2019; Kübra Dursun, “II. Bayezid’in Annesi Gülbahar Hatun’un Hayatı ve Vakıfları”, Tokat, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi Tezi, 2020; Emine İlhanlı, “Sineperver Ayşe Valide Sultan Nakşidil Valide Sultan ve Perestü Valide Sultan Vakıfları”, İstanbul, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018; Murat Kalafat, “Gülnoş Emetullah Sultan’ın Baniliği”, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011; Şehri Kartal, “Haseki Hürrem Sultan Yapıları”, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012; İdris Akarçeşme, “Mihrişah Valide Sultan Vakfı (Kurumları, Hayır hizmetleri ve Akarları)”, İstanbul, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014; Özkan Özer Keskin, “Başlangıcından 19. yüzyıla kadar Trabzon Gülbahar Hatun vakfı”, Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.

³ Bk. Bahar Bilgin Uşar, “The Aksaray Pertevniyal Valide Sultan Mosque Complex: Reflections On The Patronage Of A Nineteenth Century Valide Sultan”.

⁴ Bk. Sibel Alaeddinoğlu, “Girit’te Valide Sultan Vakıfları”, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

⁵ Bk. İbrahim Tuncer, “Sultan II. Abdülhamid’in Kızı Ayşe Sultan’ın Hayatı”, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015; Havva Kılıç Çelikten, “Sultan

kısmı padişah kızlarının vakıflarının işleyişi, vakfiyelerinin transkripsiyonu ya da mimari eserleri üzerinedir.⁶ Kimi çalışmalar ise mimari eser merkezli gerçekleştirilmiştir.⁷ Gerçekleştirilen bu çalışmalara rağmen özellikle 15. ve 16. yüzyıllarda padişah kızlarının hayatları, vakıfları ve imar faaliyetleri üzerine yapılan araştırmalar çok kısıtlıdır. Farklı dönemlerdeki padişah kızlarının vakıfları ve imar faaliyetlerine dair gerçekleştirilen çalışmalar ise genellikle makale ve bildiri türünde çalışmalardır.⁸ II. Bayezid'in kızlarının vakıfları ve imar faaliyetlerine dair herhangi dar ve geniş kapsamlı bir araştırma gerçekleştirilmemiştir. Yalnızca II. Bayezid'in kızı Hümaşah Sultan'ın vakıflarına dair bir çalışma gerçekleştirilmiştir.⁹ II. Bayezid'in kızlarına dair gerçekleştirilmiş herhangi bir tez çalışması

Abdülmecid'in Kızı Behice Sultan'ın Hayatı (1848-1876)", İstanbul, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

⁶ Bk. Bahar Kocabaş, "I. Selim'in kızı Şah Sultan'ın Hayatı ve Vakıf Eserleri", Tokat, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024; Arzu Kansoy, "III. Selim Dönemi Mihrimah Sultan, Rüstem Paşa ve Hacı Ayşe Sultan Vakıflarının Osmanlı Devleti'nin Sosyo-Ekonomik Hayatındaki Yeri", İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021; Fatma Korkmaz, "Selçuk Hatun ve Vakıfları", Bursa, Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1997; Cennet Kızılkaya, "Sultan II. Selim'in Kızı İsmihan Sultan'ın Vakıfları Üzerine Bir İnceleme", Afyonkarahisar, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024; Ekrem Sarıaltın, "Sultan III. Murad'ın Kızı Fatma Sultan Vakfiyesinin Metni ve Transkripsiyonu", Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1990.

⁷ Bk. Betül Kahraman, "Vakfiyesi ışığında Şah Sultan ve Zal Mahmud Paşa Külliyesi: Cami, Medrese, Türbe ve Çeşmesi", İstanbul, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019; Bekir Yılmazörnek, "Üsküdar Mihrimah Sultan Külliyesi", İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

⁸ Bk. Reyhan Şahin Allahverdi, "II. Bayezid'in Kızı Hümaşah Sultan Vakıfları", C. 2, **Balkan Tarihi**, ed. Zafer Gölen, Abidin Temizer, Ankara, Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları 1, 2016; Ahmet Gündüz, "Çelebi Mehmed'in Kızı Selçuk Hatun Vakıfları", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 17, No: 3, 2018, s. 1154-1173; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Yavuz Sultan Selim'in Kızı Hanım Sultan ve Torunu Kara Osman Şah Bey Vakfiyeleri", **Belleten**, C. 11, No: 159, 1976, s. 467-478; Heath W. Lowry, **Serez'deki Selçuk Sultan Cami ve Erken Dönem Osmanlı Mimarisindeki Yeri**, çev. M. Alper Öztürk, İstanbul, Bahçeşehir University Press, 2013; Eyüp Sabri Kala, "Osmanlı Dönemi Hanım Sultan Vakıfları ve Sosyal Politika Uygulamaları", Vakıf Kuran Kadınlar Sempozyumu (11 Mayıs 2018) Bildiri Kitapçığı, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2019; Reyhan Şahin Allahverdi, "Yetim Bir Hanım Sultan: Şehzade Mehmet'in Kızı Hümaşah Sultan Vakıfları", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, No: 37, 2016, s. 1-25; Reyhan Şahin Allahverdi, "Fatma Sultan'ın İstanbul'daki Hayratı ve Vakıfları", ed. Feridun Emecen, Ali Akyıldız, Emrah Safa Gürkan, VII. Uluslararası Osmanlı İstanbul Sempozyumu (3-5 Mayıs 2019) Bildirileri, Ankara, TDV Yayın Matbaacılık, 2021; Günnaz Çaçkurlu, "IV. Mehmed'in Kızı Hadice Sultan'ın İstanbul'daki Mülkleri ve Vakıfları", IV. Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu (20 - 22 Mayıs 2016) Bildirileri, İstanbul, 2016, s. 685-706.

⁹ Bk. Reyhan Şahin Allahverdi, "II. Bayezid'in Kızı Hümaşah Sultan Vakıfları", s. 261-285.

bulunmamaktadır. Fakat Juliette Dumas'ın 15-18. yüzyıllar arasında yaşamış padişah kızlarını incelediği “Les perles de nacre du sultanat: Les princesses ottomanes (mi-XVe – mi-XVIIIe siècle)” isimli doktora tezi, konumuza en yakın olan çalışmadır. Fakat bu doktora tezi, 15-18. yüzyıllar arasındaki padişah kızlarını kapsadığı için II. Bayezid'in kızlarının hayatları, vakıfları ve imar faaliyetleri geniş bir kapsamda ve detaylı bir şekilde incelenmemiştir. II. Bayezid'in kızlarının hayatlarına, vakıflarına ve imar faaliyetlerine genel olarak değinilmiştir. Tezimizde; II. Bayezid'in kızlarının hayatları, vakıfları ve imar faaliyetleri, arşiv belgeleri temel alınarak detaylı bir biçimde incelenmiştir. Bu yönüyle tezimiz Dumas'ın çalışmasından ayrılmaktadır. Bu çalışmalar dışında II. Bayezid'in kızlarına, hanedan kadınlarının hayatlarına ve eserlerine dair bilgilere genel kapsamlı kaynaklarda yer verilmiştir.¹⁰ Fakat verilen bilgilerde yanlışlıklar, eksiklikler mevcuttur ya da verilen bilgiler çok kısıtlı kalmaktadır. Gerçekleştirdiğimiz bu çalışma ile II. Bayezid'in kızlarının hayatları, vakıfları, imar faaliyetleri bütüncül bir bakışla ortaya konularak aynı yüzyılda yaşamış padişah kızlarının vakıf kurma, mimari eser inşa etme kültürünün açığa çıkarılmasına katkı sağlanacaktır. Aynı zamanda bu dönemdeki soy ağaçlarının kesin bir şekilde ortaya konulması hem hanedan soyunun hem de Osmanlı Devleti'nin yönetici sınıfının aile bağlarının ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacaktır. Böylece Osmanlı Devleti'nin siyasi tarihine dair de önemli veriler elde edilecektir.

2. Araştırmanın Kapsamı

Bu tez, II. Bayezid'in on üç kızının hayatını, vakıflarını ve vakıf eserlerini kapsamaktadır. Tez; “Giriş”, “Osmanlı'da Hanedan Kadınlarının İmar Faaliyetleri, Padişah Kızlarına Verilen Unvanlar, Padişah Kızlarının Evlilik Uygulamaları ve Gelir Kaynakları”, “II. Bayezid'in Kızlarının Hayatları, Vakıfları ve Vakıf Eserleri”, “Değerlendirme ve Karşılaştırma”, “Sonuç”, “Kaynakça”, “Listeler” ve “Ekler” bölümlerinden oluşmaktadır.

¹⁰ Bk. Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2015; Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, 7. bs, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2021.

Tezin “Giriş” bölümünde araştırmanın amacı ve önemi, kapsamı, yöntemi, konuyla ilgili literatür ve kullanılan kaynaklar ele alınmıştır.

Tezin “Osmanlı’da Hanedan Kadınlarının İmar Faaliyetleri, Padişah Kızlarına Verilen Unvanlar, Padişah Kızlarının Evlilik Uygulamaları ve Gelir Kaynakları” isimli birinci bölümünde; “Osmanlı’da Hanedan Kadınlarının Vakıf Kurmadaki Roller ve İmar Faaliyetleri”, “Osmanlı’da Padişah Kızlarına Verilen Unvanlar”, “15. ve 16. Yüzyıllarda Padişah Kızlarının Evlilik Uygulamaları”, “15. ve 16. Yüzyıllarda Padişah Kızlarının Gelir Kaynakları” konuları, genel bir kapsamda aktarılmıştır.

“II. Bayezid’in Kızlarının Hayatları, Vakıfları ve Vakıf Eserleri” isimli ikinci bölümde, II. Bayezid’in on üç kızının hayatı, vakıfları ve vakıf eserleri incelenmiştir. Her bir padişah kızının hayatı, ayrı ayrı ele alınmıştır. Padişah kızlarının hayatlarının ele alındığı bu bölümlerde, padişah kızlarının hayatları detaylarıyla tespit edilmeye çalışılmış, soy ağaçlarına, doğum ve vefat tarihlerine, medfun oldukları yerlere, varsa yazdıkları mektuplara yer verilmiştir.

II. Bayezid’in kızlarının vakıfları ve vakıf eserlerinin anlatıldığı bölümlerde, hayatları incelenen padişah kızlarının kurdukları vakıflar ve inşa ettirdikleri mimari eserlere yer verilmiştir. Hayatları incelenen kadın sultanın, eğer vakfiyesi varsa vakfiyesinden ve arşiv belgelerinden, vakfiyesi yoksa diğer arşiv belgeleri ve kaynaklardan elde edilen bilgilerle, kurduğu vakıflar ele alınmıştır. Vakfın çeşidi, vakfın gelir kaynakları, vakfın gelir ve giderleri, vâkıfenin şartları, vakfın görevlileri bu kapsamda incelenmiştir. Sonrasında, vakıfları incelenen kadın sultanın varsa inşa ettirdiği mimari eser ele alınmıştır. Bu mimari eserlerin çoğu kaybolmuş olduğu için geçmişteki konumları tespit edilmeye çalışılmış, eğer mimari eser ayaktaysa, mimari özellikleri incelenmiş ve tavsif edilmiştir.

“Değerlendirme ve Karşılaştırma” isimli üçüncü bölümde; II. Bayezid’in kızlarının hayatları, evlilikleri, vakıfları ve vakıf eserleri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda; II. Bayezid’in kızlarının vakfiyeleri, vakıf toprakları, vakıflarının türleri, vakıflarının para akışı değerlendirilmiştir. II. Bayezid’in kızlarının vakıf eserleri ise;

eserlerin yerleri, türleri, bugünkü durumları başlıkları altında değerlendirilmiştir. Bunun yanında, II. Bayezid'in kızlarına ait günümüze ulaşan vakıf eserleri; çağdaşı yapılarla plan, yapı malzemesi, inşa tekniği, mimari öğeler ve süsleme özellikleri bakımından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

“Sonuç” bölümünde, ulaşılan bulgular doğrultusunda genel bir değerlendirme yapılmış; ayrıca, gelecekte bu alanda yapılacak çalışmalarda göz önünde bulundurulması gereken noktalar vurgulanmıştır.

“Kaynakça” bölümünde, tezde kullanılan arşiv belgeleri, basılı kaynaklar ve internet kaynakları, “Kaynakça”, “Belge Kaynakçası”, “İnternet Kaynakçası” başlıkları altından listelenmiştir.

Listeler bölümünde; “Belge Listesi”, “Fotoğraf Listesi”, “Grafik Listesi”, “Harita Listesi”, “Plan Listesi”, “Soy Ağacı Listesi”, “Uydu Görüntüsü Listesi” “Ekler Listesi” başlıkları altında, tezde kullanılan tabloların vb. listeleri verilmiştir.

“Ekler” bölümünde, tezin akışı içerisinde verildiği takdirde tezin akışını bozacağı düşünülen belgeler, tablolar ve şekiller verilmiştir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma konusunun belirlenmesinde, öncelikle vakıf kurmuş ve mimari eserler inşa ettirmiş kız evlat sayısı fazla olan bir padişahın tespiti yapılmış; ardından, konunun doktora tezi kapsamında incelenebilir nitelikte olması göz önünde bulundurulmuştur. Bu sebeple Osmanlı'nın kuruluşundan yıkılışına kadar olan süreçte yaşamış olan tüm padişahların kızlarının isimleri tarihi kaynaklar incelenerek tespit edilmiştir. Sonrasında, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi'nde, tespit edilen isimlere dair var olan tüm arşiv belgeleri taranmış ve ismi geçen padişah kızının kurduğu bir vakfın ya da inşa ettirdiği bir mimari eserin olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. II. Bayezid'in fazla sayıda kızının olması ve Osmanlı Arşivi'nde kızlarına dair birçok belgenin yer alması, bu belgelerden anlaşıldığına göre kızlarının çoğunun vakıf kurmuş ya da imar faaliyetinde bulunmuş olması, tek

bir padişahın kızları ekseninde gerçekleştirilen bu çalışma için, II. Bayezid'in kızlarının tercih edilmesine neden olmuştur.

Konu olarak “II. Bayezid'in Kızlarının Vakıfları ve Vakıf Eserleri” seçildikten sonra belge taraması yapılmıştır. Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden padişah kızlarının vakfiyeleri, vakıflarına ve vakıf eserlerine dair olan arşiv belgeleri alınmıştır. Sonrasında Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi'nde II. Bayezid'in kızlarının hayatları, vakıfları ve vakıf eserlerine dair var olan tüm belgeler çalışma listesi olarak tasniflenmiştir. Sonrasında literatür taraması gerçekleştirilmiş, tezin konusuyla alakalı olan kaynaklar tespit edilerek atıf programına kaydedilmiştir. Gerçekleştirilen literatür taramasıyla II. Bayezid'in kızlarının hayatlarına, vakıflarına ve vakıf eserlerine dair genel bir çerçeve çizilmiştir. Sonrasında tespit edilen kaynakların kapsamlı bir okuması yapılmıştır. Ardından toplanılan arşiv belgelerinin transkripsiyon sürecine geçilmiştir. Tezin yazım sürecine ilk önce belge transkripsiyonuyla değil de literatür taraması ve okumasıyla başlanılmasının sebebi, yalnızca gerekli olan belgelerin okunması ve ayrıştırılması, belgeler okunurken literatür incelemesinde elde edilen bilgiler ışığında daha kolay transkripsiyonun yapılmasının hedeflenmesi sebebiyledir. Arşiv belgelerinin transkripsiyonunun tamamlanmasının ardından arşiv belgelerinden edinilen bilgilerle birlikte daha detaylı bir literatür taraması ve incelemesi gerçekleştirilmiş, literatür dokümanı oluşturulmuştur. Tezin şablonu ve başlıkları belirlenerek, elde edilen veriler tasniflenmiş, geniş ve derin bir kapsamda çalışma gerçekleştirilerek tezin temel omurgası hazırlanmıştır. Bu süreçte sürekli yeni veriler ortaya çıkmış, yeni elde edilen veriler eski verilerle birlikte değerlendirilerek çalışmaya aktarılmıştır. Ardından, kaynaklardan II. Bayezid'in kızlarına dair tespit edilen soy ağaçları ve vakıflarına dair elde edilen bilgiler tablo haline getirilmiştir. II. Bayezid'in kızlarının inşa ettirdiği mimari eserlerden günümüze ulaşanlar fotoğraflanmış; fotoğraflanma imkanı olmayan yapıların görselleri ise farklı kaynaklardan elde edilmiştir. Günümüze ulaşan ve fotoğraflanan vakıf eserleri, mimari açıdan incelenmiştir. Vakıf eserlerinden günümüze ulaşmayanların konumları, haritalar aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Özellikle İstanbul'da

inşa edilen eserlerin tespitinde, İstanbul'un farklı yıllara ait haritaları kullanılmıştır. Günümüze ulaşmayan vakıf eserlerinin mimari unsurlarına dair bilgiler, tarihi kaynaklar aracılığıyla elde edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen tüm veriler ve görseller, oluşturulan tablolar, bir araya getirilerek çalışma tamamlanmıştır.

4. Konuyla İlgili Literatür ve Kullanılan Kaynaklar

Çalışmamızda; Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, tahrir defterleri, hurûfât defterleri, in'âmât ve muhasebe defterleri, ansiklopediler, kitaplar, kitap bölümleri, makaleler, bildiriler, yüksek lisans ve doktora tezleri, sözlükler, çevrimiçi veri tabanları, internet siteleri kaynak olarak kullanılmıştır. Kullanılan bu kaynakların hepsi “Kaynakça” bölümünde listelenmiştir. Bu bölümde ise en çok kullanılan temel kaynaklar genel itibariyle listelenecektir.

Arşiv Belgeleri: Çalışmamızda kullanılan başlıca kaynak **Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi**'dir. Sonrasında Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi'nde; **Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri, Sadaret Mektubi Kalemî Umum Vilayat Evrakı, Ali Emiri Abdülhamid I, Ali Emiri Ahmed III, Ali Emiri Mahmud I, Ali Emiri Mehmed IV, Ali Emiri Mustafa III, Ali Emiri Osman III, Ali Emiri Selim III, Bâb-ı Âlî Evrak Odası, Cevdet Adliye, Cevdet-i Belediye, Cevdet-i Evkâf, Cevdet-i Maârif, Cevdet Saray, Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemî, Evkaf Berat, Evkaf Defterleri, Evkaf Haremeyn Mukataası Surre Defterleri, Hatt-ı Hümayun, İrade Adliye ve Mezahib, İrade Meclis-i Vala, İbnülemin Ensab, İbnülemin Vakıf, Kamil Kepeci, Maliyeden Müdevver Defterler, Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemî, Mektubi Kalemî, Meclis-i Vâlâ Evrakı, Şûrâ-yı Devlet Defterleri, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi-Defter, Topkapı Sarayı Arşivi-Evrak, Tapu Tahrir Defterleri, Yıldız Perakende Evrakı Komisyanlar Maruzatı, Yıldız Perakende Evrakı Mabeyn Erkamı ve Saray Görevlileri Maruzatı** tasniflerinde olan belgeler kullanılmıştır.

Tahrir Defterleri: Çalışmamızın bel kemiğini oluşturan kaynaklardan birisi tahrir defterleridir. “**75 Numaralı Gelibolu Livâsı Mufasssal Tahrîr Defteri (925/1519)**”, “**167 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rumili Defteri (937/1530)**”, “**953/1546 Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri**”, “**Hüdâvendigâr Livâsı Tahrir Defterleri**” çalışmamızda istifade ettiğimiz tahrir defterlerindendir.

În’âmât ve Muhasebe Defterleri: II. Bayezid’in kızlarına verilen in’âmlar ve tayinatlar sıralanırken, künyelerine bu kaynaklarda yer verilmiştir. Dolayısıyla II. Bayezid’in kızlarının soy ağaçlarını öğrenmemizi sağlayan en önemli kaynaklar bunlardır. “**H. 909-933/1503-1527 tarihli Ceyb-i Hümayun Masraf Defteri**”ne İBB Atatürk Kitaplığı/Nadir Eserler’den ulaşılmaktadır. Bu defterin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi, İlhan Gök tarafından Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü’nde doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Ömer Lütfi Barkan’ın “**İstanbul Saraylarına Ait Muhasebe Defterleri**” isimli makalesi yine bu konuda en çok faydalandığımız eserlerdendir.

Seychatnâmeler: Seyit Ali Kahraman tarafından hazırlanan “**Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi**”nin üçüncü, beşinci ve sekizinci ciltleri hem Anadolu’da hem de Anadolu dışındaki bölgelerde yer alan eserlerin Evliya Çelebi’nin yaşadığı dönemdeki durumlarını ve tavsiflerini öğrenmek için temel kaynaklarımızdan olmuştur.

Kitaplar: Çalışmamızda kitap türünden olmak üzere birçok kaynak kullanılmıştır. Kaynakların hepsi “Kaynakça” bölümünde detaylı olarak listelenmekle birlikte bu kısımda en çok faydalanılan temel kaynaklar verilecektir.

II. Bayezid’in kızlarının hayatları, soy ağaçları ve vakıflarına dair en çok faydalanılan eser, Yılmaz Öztuna’nın “**Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**” isimli eseridir. Mehmet Süreyya’nın “**Sicil-i Osmânî**” isimli eserinin birinci, ikinci, dördüncü, beşinci ciltleri, özellikle II. Bayezid’in kızları ve eşlerinin tespit edilmesi, hayatlarına dair temel bilgilerin edinilmesi amacıyla kullanılmıştır. Hafız Hüseyin Ayvansarayî’nin “**Vefeyât-ı Selâtîn ve Meşâhir-i Ricâl**” isimli eserinden,

II. Bayezid'in kızlarının eşlerine dair bilgiler edinilmiştir. M. Tayyib Gökbilgin'in **"XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)"** isimli eseri, özellikle II. Bayezid'in kızlarının vakıflarına dair veri elde etmede temel kaynaklarımızdan olmuştur. Vakfiyesine ulaşamayan sultan kızlarının bazılarının vakıflarına dair bilgilere, bu kaynak aracılığıyla ulaşılmıştır. Anthony Dolphin Alderson'un **"The Structure of the Ottoman Dynasty"** isimli eseri, II. Bayezid'in kızlarının soy ağaçlarını öğrenmede temel kaynaklardan olmuştur.

Padişahların eşleri ve kızlarına dair kaleme alınmış genel kapsamlı eserler yine çalışmamıza temel oluşturmuştur. Necdet Sakaoğlu'nun **"Bu Mülkün Kadın Sultanları"**, Mustafa Çağatay Uluçay'ın **"Harem II"**, **"Haremden Mektuplar"**, **"Padişahın Kadınları ve Kızları"**, Leslie P. Peirce'nin **"Harem-i Hümayun-Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümrانlık ve Kadınlar"** isimli eserleri çalışmamızın genel çerçevesini çizmemize yardımcı olmuştur.

Genel tarihî kaynaklar, çalışmamızda kısmi ve genel bilgi elde ettiğimiz eserlerdendir. Mehmet Nermi Haskan'ın **"Eyüp Tarihi"**, Ahmed Bâdî Efendi'nin **"Riyâz-ı Belde-i Edirne"**, Zuhuri Danişman'ın on dört ciltlik **"Osmanlı İmparatorluğu Tarihi"**, Matrakçı Nasuh'un **"Târîh-i Âl-i Osmân"**, İbrahim Hakkı Konyalı'nın **"Mimar Koca Sinan'ın Eserleri, Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi"**, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın beş ciltten oluşan **"Osmanlı Tarihi"**, İsmail Hami Danişmend'in altı ciltten oluşan **"İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi"**, Joseph Von Hammer'ın **"Büyük Osmanlı Tarihi"**, Nev'îzâde Atâyî'nin **"Hadâiku'l-Hakâik Fî Tekmileti's-Şakâik"**, Abdurrahman Hibri'nin **"Enîsü'l-Müsâmirîn"**, Cahid Baltacı'nın **"XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri"**, Colin İmber'in **"Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650 (İktidarın Yapısı)"**, Necdet Öztürk'ün hazırladığı **"Hadîdî Tarihi (Manzum Osmanlı Tarihi/1285-1523)"** ve **"Oruç Beğ Tarihi (1288-1502)"**, Mustafa Cezar'ın altı ciltlik **"Mufasssal Osmanlı Tarihi (Resimli-Haritalı)"** isimli eserleri ve ayrıca **"Nişancı Mehmed Paşa Tarihi"**, **"Aşık Paşazâde Tarihi"**, bu çalışma sürecinde başvuru alan önemli tarihi kaynaklardır.

II. Bayezid'in kızlarının vakıf eserlerinin tespit edilmesi ve tespit edilen eserlerin mimari özelliklerine dair veri elde etmek için, II. Bayezid dönemi mimari tarihine dair pek çok kaynak kullanılmıştır. İ. Aydın Yüksel'in "**Osmanlı Mimarisi'nde II. Bayezid-Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520)**", Hafız Hüseyin Ayvansarayî'nin "**Hadîkatü'l-Cevâmi**", Ekrem Hakkı Ayverdi'nin "**Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri (Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk)**", "**Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri (Yugoslavya)**", "**Fatih Devri Mimarisi**", "**Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri 806-855 (1403-1451)**", Neval Konuk'un "**Yunanistan'da Osmanlı Mimarisi**", Doğan Kuban'ın "**Osmanlı Mimarisi**", Ersi Brouskari'nin "**Ottoman Architecture in Greece**", Heath W. Lowry'nin "**Serez'deki Selçuk Sultan Cami ve Erken Dönem Osmanlı Mimarisindeki Yeri**", Hedda Reindl-Kiel'in "**Osmanlı Kadınlarının Yunanistan'da Bulunan Eserleri**", Mustafa Özer'in "**Üsküp'te Türk Mimarisi (XIV.-XIX. Yüzyıl)**", Tahsin Öz'ün "**İstanbul Camileri**", Ahmed Ameen'in "**Islamic Architecture in Greece: Mosques**", Hakkı Önkal'ın "**Osmanlı Hanedan Türbeleri**", isimli eserleri, VGM Yayınları tarafından yayınlanan dört ciltlik "**Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler**", çalışmamızda kullandığımız mimarlık tarihi kaynaklarından bazılarıdır.

Ansiklopediler: Çalışmamızda en çok kullanılan ansiklopedi, "**Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**"dir. Yine "**Dünden Bugüne İslam Ansiklopedisi**", "**Türkler Ansiklopedisi**", "**Encyclopaedia of Islam**", "**Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi**" çalışmamızda faydalanan ansiklopedilerdendir.

Tezler: II. Bayezid'in kızlarına dair gerçekleştirilmiş herhangi bir tez çalışması bulunmamaktadır. Fakat Juliette Dumas'ın 15-18. yüzyıllar arasında yaşamış padişah kızlarını incelediği "**Les perles de nacre du sultanat: Les princesses ottomanes (mi-XVe – mi-XVIIIe siècle)**" isimli doktora tezi, konumuza en yakın olan çalışmadır. Fakat bu doktora tezi, 15-18. yüzyıllar arasındaki padişah kızlarını kapsadığı için II. Bayezid'in kızlarının hayatları, vakıfları ve imar

faaliyetleri geniş bir kapsamda ve detaylı bir şekilde incelenmemiştir. II. Bayezid'in kızlarının hayatlarına, vakıflarına ve imar faaliyetlerine genel olarak değinilmiştir. Dumas'ın tezi dışında en çok yararlanılan çalışma, İlhan Gök'ün "**Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)**" isimli doktora tezidir. Mehmet Emin Yardımcı'nın "**1544 Yılı Nüfus ve Arazi Tahrir Defterine Göre Üsküp Nahiyesi**" isimli yüksek lisans tezi, Osman Ülkü'nün "**Gelibolu'da Bulunan Türk Dönemi Mimari Eserleri**" isimli doktora tezi, Nurhan Uysal'ın "**Kuyud-ı Kadim Arşivindeki 416 Numaralı Deftere Göre Kuzey Yunanistan'da Osmanlı Vakıfları**" isimli doktora tezi, Hasan Telli'nin "**Osmanlı Dönemi Üsküp Vakıfları**" isimli doktora tezi, çalışmamızda kullanılan diğer tez çalışmalarındandır.

Makale, Bildiri ve Kitap Bölümleri: Çalışmamızda genel ve özel kapsamda birçok makaleden, bildiriden ve kitap bölümünden faydalanılmıştır. Mustafa Çağatay Uluçay'ın "**2. Bayezid'in Ailesi**" isimli makalesi tezimize temel kaynak olan çalışmalardandır. Juliette Dumas'ın "**Bir Prenses bir Kulla Evlenirse II: Osmanlıların Sıra dışı Evlilik Sistemi (15. Yüzyıl Ortalarından 16. Yüzyıl Ortalarına)**" isimli çalışması II. Bayezid dönemi evlilik uygulamalarına dair çalışmamıza kaynak oluşturmuştur. Aptullah Kuran'ın "**Mimar Sinan'ın Bilinmeyen ve Kaybolan Camileri**" ve "**Tezkirelerde Adı Geçen Sinan Eserlerinin Yapı Türlerine Göre Alfabetik Listesi**" isimli çalışmaları tezimizde faydalandığımız çalışmalardandır.

İnternet Kaynakları: Çalışmamızda birçok çevrimiçi veri tabanı kullanılmıştır. Özellikle İstanbul'un eski haritalarına ulaşmak için <https://www.archives.saltresearch.org/> ve <http://www.istanbulurbanDATABASE.com>, arşiv belgelerinde geçen yer adlarını tespit etmek için <https://www.nisanyanyeradlari.com>, İstanbul'daki surların yerinin tespit etmek için <https://www.istanbulsurlari.ku.edu.tr/tr/>, mimari eserlerin kitabelerine ulaşmak için <http://www.ottomaninscriptions.com>, mimari eserlerin yerlerini tespit etmek için <https://www.kulturenvanteri.com/tr>, mimari eserlerin konumlarının harita görünümü

ve tespiti için <https://www.earth.google.com> siteleri ve veri tabanları en çok kullandığımız internet kaynaklarından olmuştur.

1. BÖLÜM

OSMANLI'DA HANEDAN KADINLARININ İMAR FAALİYETLERİ, PADİŞAH KIZLARINA VERİLEN ÜNVANLAR, PADİŞAH KIZLARININ EVLİLİK UYGULAMALARI VE GELİR KAYNAKLARI

1.1. Osmanlı'da Hanedan Kadınlarının Vakıf Kurmadaki Roller ve İmar Faaliyetleri

Anadolu Selçuklu Dönemi'nden itibaren hanedan kadınları çeşitli vakıflar kurmuşlardır. Anadolu Selçuklu Devleti'nde sultan eşleri ve kızları Anadolu'da; cami, hamam, medrese, han, türbe gibi birçok yapı inşa ettirmişlerdir ya da farklı yapıları tamir ettirmişlerdir.¹¹ Selçuklu'dan sonra Osmanlı'da hanedan kadınları, vakıf kurma geleneğini devam ettirmişlerdir. Osmanlı'da padişah vakıflarından sonra en büyük vakıflar; sadrazam, vezir gibi yönetici sınıf üyeleri ve hanedan kadınları tarafından kurulmuştur.

Baer'in 1546 tarihli İstanbul vakıfları tahrir defterine göre yaptığı araştırmaya göre 16. yüzyıl ortalarında kurulan vakıfların üçte biri miras yoluyla elde edilen mülkleri korumak amacıyla kadınlar tarafından kurulmuş fakat sonrasında erkek hak sahiplerine geçmiştir.¹² Kyoko Hayashi'nin aynı tahrir defterinden yaptığı analize göre İstanbul'daki bu vakıfların % 37,1'i kadınlar tarafından kurulmakla birlikte bu vakıfların yalnızca % 11,4'ü büyük vakıftır. Erkekler tarafından kurulan vakıfların çoğunluğu ise askerî sınıf ve ilmiye sınıfı tarafından kurulmuştur.¹³

¹¹ Aynur Durukan, "Anadolu Selçuklu Sanatında Kadın Baniler", **Vakıflar Dergisi**, No: 27, 1998, s. 15-36; Zehra Odabaşı, "Selçuklu Hanedanının Bani Eşleri ve Tarihte İz Bırakan Konya Kadınları", C. 2, **Konya Kitabı XIX-Türkiye Selçukluları ve Konya (Sosyal ve İktisadi Hayat)**, ed. Caner Arabacı, Mehmet Ali Hacıgökmen, Mustafa Akkuş, Konya, Konya Ticaret Odası Yayınları, 2023; Doğan Yörük, "Selçuklu'dan Osmanlı'ya Konya'da Vakıf Kuran Kadınlar", C. 1, **Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın**, ed. Osman Köse, Samsun, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 2016.

¹² Gabriel Baer, "Women and Waqf: An Analysis of the Istanbul Tahrir of 1546", **Asian and African Studies**, No: 17, 1983, s. 9-27.

¹³ Kyoko Hayashi, "The Vakıf Institution in 16th-Century İstanbul: An Analysis of The Vakıf Survey Register of 1546", **The Memoirs of The Toyo Bunko**, No: 50, 1992, s. 93-113.

Hüseyin Çınar'ın yaptığı bir çalışmaya göre VGM Arşivi'ndeki 27.419 vakıftan % 13,66'sı kadınlar tarafından kurulmuştur. Kadınların kurduğu bu vakıfların % 16,83'ü 16. yüzyılda, % 30,06'sı da 17. yüzyılda kurulmuş olup yarıya yakını İstanbul'dadır.¹⁴ Ayrıca Bursa'da kurulan vakıfların % 5,64'ü, Edirne'de kurulan vakıfların % 3,35'i, Manisa'da kurulan vakıfların % 11,83'ü Amasya'da kurulan vakıfların % 6,60'ı, Ankara'da kurulan vakıfların % 1,38'i kadınlar tarafından kurulmuştur.¹⁵ 15. yüzyılın ortalarında İstanbul'da vakıf kuran kadınların sayısı, toplam vakıflar içerisinde 1/3'ten biraz fazladır (% 36,8). Kurucularının yaklaşık % 15'i hanedan mensubu kadınlara, cariyelere ve diğer hizmetlilere aittir.¹⁶ 1604 tarihli Bosna Livası Mufassal Defteri'ndeki Bosna-Hersek'te düzenlenmiş ve bugüne kadar korunmuş 1.092 vakfiye üzerine yapılan bir çalışmaya göre incelenen 1.092 vakfın %23'ünün kurucusu kadınlardır.¹⁷ Kadınlar tarafından kurulan vakıfların çoğunluğu gelir kaynakları itibariyle hanedan mensubu kadınlara aittir. Örneğin, 17. yüzyılda, kadınların kurdukları vakıfların yaklaşık % 90'ı hanedan mensubu kadınlara aittir.¹⁸

Osmanlı Devleti'nin ilk yüzyılında kadınların inşa ettirdikleri mimari eserler genellikle tek binalar veya küçük külliyelerden oluşmaktadır. II. Bayezid döneminde gösterişli külliyelere geçilmiş, I. Süleyman döneminde ise daha ihtişamlı eserler inşa edilmiştir.¹⁹ II. Bayezid döneminde kadınların banisi oldukları eserler, geçiş dönemi olması açısından önem taşımaktadır.

¹⁴ Hasan Yüksel, "Osmanlı Toplumunda Vakıflar ve Kadın (XVI-XVII Yüzyıllar)", **Osmanlı Ansiklopedisi**, C. 5, ed. Güler Eren, Kemal Çiçek, Cem Oğuz, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 52.

¹⁵ Hüseyin Çınar, "Osmanlı Toplumunda Vakıf Kuran Kadınlar", **Klasik Dönem Osmanlı Toplumunda Kadın**, ed. Bedriye Yılmaz, Miyase Koyuncu Kaya, Ankara, Berikan Yayınevi, 2022.

¹⁶ Hüseyin Çınar, **a.y.**

¹⁷ Kerima Filan, "Osmanlı Bosnası'nda Vakıf Kuran Kadınlar", **Osmanlı Döneminde Balkan Kadınları: Toplumsal Cinsiyet, Kültür, Tarih**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.

¹⁸ Hüseyin Çınar, "Osmanlı Toplumunda Vakıf Kuran Kadınlar", s. 269-299.

¹⁹ Ayşe Çıkla Bölükbaşı, "II. Mehmet Devri Kadın Bânileri", 2005-2006-2007 Fatih Sempozyumları I-II-III Tebliğler, İstanbul, Fatih Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, 2011, s. 256.

Tarihte özellikle yoğun olarak inşa faaliyeti gerçekleştiren hanedan mensubu kadınlar ise padişahın kadınlarıdır. Özellikle valide sultanlar bu inşa faaliyetlerinde yaptırdıkları eserlerin görkemiyle başı çekmektedirler. Valide sultanların muazzam servetlerinin büyük bir kısmı, kurdukları vakıflar ve inşa ettirdikleri eserler aracılığıyla halka geri dönmüştür. Valide sultanların yürüttükleri imar faaliyetleri, onların sosyal ve politik statülerinin göstergesi olmuştur.²⁰

Vakıf kuran ve imar faaliyetlerinde bulunan kadın sultanların hepsine burada yer vermek mümkün değildir. Fakat isimleri çokça duyulan kadın sultanların isimlerini saymak, Osmanlı'da her yüzyılda farklı tarzda olmakla birlikte vakıf ve imar faaliyetlerinin her zaman var olduğuna işaret etmesi açısından önemlidir. I. Murad'ın annesi Orhan Bey'in karısı Nilüfer Hatun, Orhan Bey'in karısı Asporça Hatun, I. Bayezid'in annesi ve I. Murad'ın karısı Gülçiçek Hatun, II. Bayezid'in annesi Gülbahar Hatun, II. Bayezid'in eşleri Hüsnüşâh Sultan, Gülrüh Hatun, Bülbül Hatun Ferruḥşâd Hatun, Gülbahar Hatun, I. Selim'in karısı Ayşe Hafsa Sultan, III. Murad'ın annesi Nurbanu Valide Sultan, III. Mehmet'in annesi Safiye Valide Sultan, I. Ahmet'in annesi Handan Valide Sultan, II. Osman'ın annesi Mahfiruz Valide Sultan, IV. Murad'ın annesi Mahpeyker Kösem Valide Sultan, IV. Mehmet'in annesi Hatice Turhan Sultan, II. Mustafa ve III. Ahmet'in annesi Gülnûş Emetullah Valide Sultan, III. Selim'in annesi Mihrişâh Valide Sultan, IV. Mustafa'nın annesi Ayşe Sinepver Valide Sultan, II. Mahmut'un annesi Nakşidîl Valide Sultan, I. Abdülmecid'in annesi Bezmiâlem Valide Sultan, Sultan Abdülaziz'in annesi Pertevniyal Valide Sultan, imar faaliyetlerinde bulunmuşlar ve çeşitli vakıflar kurmuşlardır. Örneğin Nurbanu Valide Sultan Üsküdar'da Atık Valide Külliyesi'ni, Safiye Valide Sultan Kahire'de Safiyye (Davudiye) Camisi'ni, Mahpeyker Kösem Sultan Üsküdar'da Çinili Külliyesi'ni, Eminönü'nde Büyük Valide Hanı'nı, Yunanistan'da Kösem Valide Sultan Köprüsü'nü, Hatice Turhan Sultan Eminönü'nde Yeni Cami Külliyesi'ni, Edirne'de Dolmabahçe Kasrı'nı, Gülnûş

²⁰ Leslie P. Peirce, **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümler ve Kadınlar**, çev. Ayşe Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016, s. 274.

Emetullah Sultan Eminönü'nde Yeni Valide Külliyesi'ni, Mora'da Valide Sultan Medresesi ve Mektebi'ni, Galata'da Yeni Camii'ni, Yalakdere'de Valide Köprüsü'nü, Mihrişah Valide Sultan Eyüp'te Mihrişah Valide Sultan Külliyesi'ni ve çeşitli yerlerde birçok çeşmeyi, Nakşidîl Valide Sultan Fatih'te Nakşidîl Valide Sultan Külliyesi'ni, Bezmiâlem Valide Sultan Yenibahçe'de Bezmiâlem Valide Sultan Camisi'ni ve Hastanesi'ni, Dolmabahçe'de Bezmiâlem Valide Sultan Camisi'ni, Edirnekapi Bezmiâlem Sıbyan Mektebi'ni, Pertevniyal Valide Sultan Aksaray'da Pertevniyal Valide Sultan Külliyesi'ni, Konya'da Aziziye Camii'ni, Bandırma'da Pertevniyal Valide Sultan Hastanesi'ni inşa ettirmiştir.²¹

Valide sultanlar sadece mimari eserler inşa ettirmemişler aynı zamanda kütüphane kurmuşlar, fakirleri desteklemek, ölenlerin ruhları için cüz okunması gibi çeşitli toplumsal hizmetler üzerine vakıflar kurmuşlardır. Örneğin Bezmiâlem Valide Sultan; İstanbul'da, Medine'de, Kerbelâ'da çeşmeler inşa ettirmiştir. Kur'an-ı Kerim, Delâ'ilü'l-Hayrât, salavat-ı şerîf okunmasını şart koştuğu çeşitli vakıflar kurmuştur.²² Bezmiâlem Valide Sultan, şahsî kütüphanesinden 439 ciltlik bir külliyyatı, kurduğu

²¹ Arzu İyianlar, "Valide Sultanların İmar Faaliyetleri", s. 21-264; Mustafa Çağatay Uluçay, **Harem II**, 3. bs, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992, s. 66; Eyüp Sabri Kala, "Osmanlı Dönemi Hanım Sultan Vakıfları ve Sosyal Politika Uygulamaları"; Ahmet Gündüz, "Vakfiyeleri Işığında II. Bayezid'in Eşi Bülbül Hatun Vakıfları", **Vakıflar Dergisi**, No: 55, 2021, s. 25-53; Leslie P. Peirce, **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümler ve Kadınlar**, s. 273-292; İdris Akarçeşme, "Mihrişah Valide Sultan ve Vakfı", Vakıf Kuran Kadınlar Sempozyumu (11 Mayıs 2018), Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2019, s. 159-181; Eyüp Sabri Kala, İdris Akarçeşme, **Mihrişah Valide Sultan Vakfı**, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2019; Lucienne Thys-Şenocak, **Hadice Turhan Sultan**, çev. Ayla Ortaç, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2009, s. 213-280; Ali Akyıldız, "Pertevniyal Valide Sultan", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 34, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2007, s. 239-240; Fikret Sarıcaoğlu, "Nakşidil Sultan", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 32, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2006, s. 343-344; Mücteba İlgürel, "Kösem Sultan", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 26, Ankara, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2002, s. 273-275; Tülay Duran (ed.), **Tarihimizde Vakıf Kuran Kadınlar**, İstanbul, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, 1990.

²² Arzu Terzi, "Haktan Aldığını Halkına Dağıtan Örnek Vakıf İnsanı: Bezmiâlem Valide Sultan", Vakıf Kuran Kadınlar Sempozyumu (11 Mayıs 2018) Bildiri Kitapçığı, İstanbul, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2019, s. 13-21; M. Hüdayi Şentürk, "Bezmiâlem Valide Sultan", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1992.

Darü'l-maârif Mektebi'nde bir kütüphane yaptırarak buraya vakfetmiştir. Nurbanu ve Hatice Turhan Sultan gibi valide sultanlar kütüphaneler kurarak vakfetmişlerdir.²³

Valide sultanlardan sonra yoğun imar faaliyetinde bulunan kesim padişah kızları ve yüksek statü sahibi eşleridir.²⁴ Örneğin; I. Mehmet'in kızı Selçuk Hatun Bursa'da, Edirne'de, İstanbul'da mescit, Bursa'da imaret ve köprü inşa ettirmiştir.²⁵ I. Murad'ın kızı Nefise Sultan'ın Konya'da medresesi vardır.²⁶ I. Selim'in kızı Fatma Sultan Topkapı'da bir cami, diğer kızı Şah Sultan Davutpaşa'da bir cami, Eyüp'te bir cami, Silivrikapı'da bir mektep yaptırmıştır.²⁷ I. Süleyman'ın kızı Mihrimâh Sultan Edirnekapı'da cami, medrese ve hamam, Üsküdar'da cami ve çeşme yaptırmıştır.²⁸ III. Mustafa'nın kızı Beyhan Sultan Rumelihisarı'nda bir muvakkithane ve Eskiialipaşa'da bir çeşme yaptırmıştır.²⁹ II. Selim'in kızı İsmihan Sultan Fatih'te medrese, Üsküdar'da kervansaray, Eyüp'te darü'l-kurra, Fener'de mektep, Mudanya'da cami yaptırmıştır. Yine II. Selim'in kızı Şah Sultan, eşi Zal Mahmut Paşa ile birlikte Eyüp'te Zal Mahmut Paşa Külliyesi'ni inşa ettirmiştir.³⁰ Verdiğimiz bu örnekler dışında padişah kızlarının kurdukları birçok vakıf ve vakıf eseri bulunmaktadır. Fakat valide sultanların inşa faaliyetlerinin ve kurdukları vakıfların daha açık ve seçik olarak bilinmesine karşın padişahın kızlarının inşa faaliyetleri ve kurdukları vakıfların bilinirliği daha kısıtlıdır. Bu tezde II. Bayezid'in çok sayıdaki kızının kurduğu vakıflardan ve imar faaliyetlerinden yola çıkılarak ortaya konulacağı üzere padişah kızları da imar faaliyetlerinde ve vakıf kurmada önde gelen hanedan üyelerindendir. Padişah kızlarının özellikle ileri gelen devlet adamlarıyla evli olmaları, bu inşa ve vakıf faaliyetlerini zaman zaman birlikte yürüttüklerini

²³ Leslie P. Peirce, **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümler ve Kadınlar**, s. 286-287; Tülay Duran, **Tarihimizde Vakıf Kuran Kadınlar**, s. 61-91, 529-534.

²⁴ Doğan Kuban, **Osmanlı Mimarisi**, İstanbul, Yem Yayınları, 2007, s. 357; Tülay Duran, **Tarihimizde Vakıf Kuran Kadınlar**, s. 29-61, 159-185, 313-363.

²⁵ Ahmet Gündüz, "Çelebi Mehmed'in Kızı Selçuk Hatun Vakıfları", s. 1154-1173.

²⁶ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, ed. Nuri Akbayar, çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 31.

²⁷ Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 55-59.

²⁸ Mustafa Çağatay Uluçay, **a.g.e.**, s. 67.

²⁹ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 9.

³⁰ Necdet Sakaoglu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 274-275.

göstermektedir. Padişah kızları, kendilerine temlik edilen mülklerin gelirlerini gerek eşleriyle birlikte gerek kendi adlarına kurdukları vakıflara hasretmişler, çeşitli imar faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

1.2. Osmanlı'da Padişah Kızlarına Verilen Unvanlar

Anadolu Selçuklu Devleti'nde ve Osmanlı'nın ilk dönemlerinde padişahların kızlarına "hatun" unvanı verilmiştir. II. Mehmet'ten sonra padişah kızlarına "sultan" unvanı verilmeye başlanmıştır.³¹ II. Bayezid Dönemi'nde, padişah kızları için genellikle "sultan" unvanı kullanılmakla birlikte "hatun" unvanı da yer yer kullanılmıştır. II. Bayezid'in kızlarına ait vakfiyelere, mektuplara, arşiv belgelerine bakıldığında hem "sultan" hem de "hatun" unvanlarının yerine göre kullanıldığı görülmektedir.³² Örneğin, II. Bayezid'in kızı Selçuk Sultan'ın vakfiyesinde ismi, "Es-Sultân Selçuk Hatun" olarak geçmektedir (Ek 20). Bu adlandırmadan anlaşılmaktadır ki bu dönemde hem "sultan" hem de "hatun" unvanları yerine göre genel kullanımı olan unvanlardır. Fakat "sultan" unvanı, genel kullanımı olan bir unvandır ve Osmanlı hanedanının hem erkek hem de kadın mensupları tarafından kullanılmıştır. "Sultan" unvanı, hanedanın erkek üyeleri için kullanıldığında genellikle isimden önce, kadınlarda isimden sonra gelmiştir.³³

Padişahların kızlarının hepsinin isimleri belgelerde geçmemektedir. İsmi bilinmeyen kadın sultanlar için "Devlet Hatun", "Sultan Hatun"³⁴, "Fulâne Sultan"³⁵,

³¹ Mustafa Çağatay Uluçay, **Harem II**, s. 67.

³² Free Library of Philadelphia, John Frederick Lewis Collection of Oriental Manuscripts, Lewis O-92; Mustafa Çağatay Uluçay, **Haremden Mektuplar**, Ötüken Yayınları, 2011, s. 68-69; Leslie P. Peirce, **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümlerlik ve Kadınlar**, çev. Ayşe Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016, s. 22; TS.MA.d/8380; TS.MA.e/843-3; TS.MA.e/374-20; EV.BRT./303-12; TS.MA.e/968-75; TS.MA.e/1148-13; C.EV./158-7898; AE.SSLM.III/18157; C.EV./146-7294.

³³ Filiz Karaca, "Hanım Sultan", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1997, s. 28-29.

³⁴ Mustafa Çağatay Uluçay, **Harem II**, s. 67.

³⁵ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, Ankara, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996, s. 152.

“Şehzâde Sultan/Hatun”³⁶, “Sultanzâde”³⁷ gibi unvanlar kullanılmıştır. Padişah kızlarıyla evlenenlere ise “damat”, “enişte”, “güveyi” denilmiştir.³⁸

“Hanım sultan” unvanı ise genellikle padişahın torunları olan, padişahın ve şehzadelerin kızlarının kızları için kullanılmıştır. Bu kişilerin erkek çocuklarına ise babalarına nispetle “paşazâde” veya “beyzade” denilmiş, fakat annelerine nispetle “sultanzâde” olarak anılmıştır. Hanım sultanların babaları hanedan mensubu olursa ya da sultan, şehzâde veya şehzâde oğullarından biriyle evlenirse yine “sultan” unvanı kullanılmıştır.³⁹

1.3. 15. ve 16. Yüzyıllarda Padişah Kızlarının Evlilik Uygulamaları

II. Bayezid’in kızları, 15. yüzyılın sonu 16. yüzyılın başında yaşamışlardır.⁴⁰ Bu dönemde padişah kızlarının evlendikleri kişilerin kimliklerini, statülerini, politik ve mali konumlarını bilmek, padişah kızlarının kurdukları vakıfları ve imar faaliyetlerini anlamakta önem arz etmektedir.

Padişah kızlarının evlendikleri kişilerin saray içinden mi yoksa dışından mı olduğu, padişahın evlendikleri kadınların saray içinden mi yoksa dışından mı olduğuyla bağlantılıdır. Çünkü padişahlar, Osmanlı’nın ilk dönemlerinde Anadolu Türk beyliklerinin kızlarıyla yaptıkları bazı evlilikler dışında hem etnik hem de dini bakımdan dışarıdan evlenmişlerdir.⁴¹ II. Bayezid, kendisinden sonra istisna olan birkaç padişah olmasına karşın Anadolu Türk beyliklerinin kızlarıyla evlenen son padişah olmuştur. II. Bayezid, Karamanoğulları’ndan Nasuh Bey’in kızı Hüsnüşah

³⁶ TS.MA.e/831-58; TT.d./370, s.54; Vedat Turgut, “Vakıf Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Dönemi Aileleri II: Âl-i Timurtaş Paşa”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, No: 53, 2019, s. 51-120.

³⁷ Necdet Öztürk (haz.), **Hadîdî Tarihi (Manzum Osmanlı Tarihi/1285-1523)**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2015, s. 307; Necdet Öztürk (haz.), **Oruç Beğ Tarihi (1288-1502)**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2014, s. 127.

³⁸ Mustafa Çağatay Uluçay, **Harem II**, s. 91-92; Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 5, ed. Nuri Akbayar, çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 1511.

³⁹ Filiz Karaca, “Hanım Sultan”, s. 28-29.

⁴⁰ Bk. Tablo 45

⁴¹ Leslie P. Peirce, **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu’nda Hükümranlık ve Kadınlar**, s. 50.

Hatun ve Dülkadiroğulları'ndan Ayşe Hatun ile evlenmiştir. II. Bayezid'in kızları padişahın Türk eşlerinden dünyaya gelmemiştir. Hüsnüşah Hatun'dan Şehzâde Şehinşâh, Ayşe Hatun'dan I. Selim dünyaya gelmiştir. II. Bayezid'den sonra padişahlar genellikle cariyeler aracılığıyla çocuk sahibi olmuşlardır. Bu açıdan II. Bayezid'in aile yapısı, kendisinden önceki padişahlar ve sonraki padişahlar arasında geçiş özelliği göstermektedir.⁴²

Padişah kızlarının evlilik uygulamaları, padişahların evlenme uygulamalarıyla paralel ilerlemiştir. Padişahlar ilk dönemlerde nasıl kendileri “içeriden” evlilik yaptılarsa kızlarını da siyasi sebeplerle Müslüman devletlerin hükümdarları ve şehzadeleriyle ya da Osmanlı'nın yönetici sınıfıyla evlendirmişlerdir.⁴³ 15. yüzyılın başında kızlarını nadiren ulema/mutasavvıflarla evlendiren padişahlar da vardır. Örneğin I. Bayezid, kızı Hündî Sultan'ı, Şeyh Emir Buhârî ile evlendirmiştir.⁴⁴ Fakat diğer padişahlar, kızlarını ulema ile evlendirmemişlerdir.⁴⁵ Sonraki yüzyıllarda “içeriden” evlenme uygulaması birkaç istisna dışında sona ermiş, padişahlar kızlarını Enderun'da yetişen devlet adamlarıyla evlendirmişlerdir.⁴⁶

II. Bayezid döneminden itibaren padişahın kızlarının, kız kardeşlerinin ve kız torunlarının, sarayın yönetici tabakasıyla ya da kuzenleriyle evlenmeleri genel evlilik uygulaması haline gelmiştir.⁴⁷ Padişah kızlarının devşirme kökenli yönetici sınıfla evlenmeleri tamamen siyasi sebeplerle gerçekleşmiştir. Yönetici sınıf, padişah

⁴² Mustafa Çağatay Uluçay, “2. Bayezid'in Âilesi”, *Tarih Dergisi*, C. 10, No: 14, 2011, s. 104-124.

⁴³ Leslie P. Peirce, *Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar*, s. 92; Ahmet Şimşirgil, *Valide Sultanlar ve Harem*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2019, s. 80-81; Mustafa Çağatay Uluçay, *Harem II*, s. 89.

⁴⁴ Hüseyin Algül, *Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan*, İstanbul, Marifet Yayınları, 1981, s. 237.

⁴⁵ Mustafa Çağatay Uluçay, *Harem II*, s. 89.

⁴⁶ Leslie P. Peirce, *Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar*, s. 92; Ahmet Şimşirgil, *Valide Sultanlar ve Harem*, s. 80-81; Mustafa Çağatay Uluçay, *Harem II*, s. 89.

⁴⁷ Leslie P. Peirce, *Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar*, s. 29.

kızlarıyla evlenerek hanedan üyeleri arasına girmiştir.⁴⁸ Sultan kızları da Enderun Mektebi'nde yetişen devşirme kökenli yönetici sınıfla evlenerek devletin merkezi politik gücünü arttırmışlardır ve güç kaynaklarının dışarıya akmasını engellenmişlerdir.⁴⁹

Juliette Dumas, II. Bayezid döneminde padişahın kızlarıyla evlenen yönetici sınıfı üç farklı kategoriye ayırmıştır. Aristokrat kökenli kullar⁵⁰, kul çocukları (hangi statüde oldukları bilinmemektedir) ve gerçek anlamda kullar. Dumas, damat seçiminde önceliğin II. Bayezid'in damadı Hersekzâde Ahmet Paşa gibi devşirme aristokrat kökenlilere ait olduğunu söylemektedir. İkincil olarak II. Bayezid, kızlarını Davud Paşa'nın oğlu Mustafa Bey ya da Koca Mustafa Paşa'nın oğlu Mehmed Bey gibi paşa çocuklarıyla evlendirmiştir. Üçüncül olarak ise Faik Paşa, Kara Mustafa Paşa gibi soylu ailelerden gelmeyen, ama imparatorluğun en yüksek mevkilerinde yer alan ve paşa rütbesine getirilmiş kişilerle evlendirmiştir.⁵¹ Böylece II. Bayezid kızlarını nüfuz sahibi kişilerle evlendirerek siyasi güç kazanmıştır. Örneğin, kızını Vezîr-i Âzam Hersekzâde Ahmed Paşa ile evlendirerek, mücadele içinde olduğu Cem Sultan'a karşı destek sağlamıştır.⁵²

II. Bayezid'in oğlu I. Selim'in saltanatında bu uygulama devam etmekle birlikte I. Selim'in damat olarak seçtiği kişiler genel olarak başkent dışında görevlidirler. Yüksek mevki özelliklerinin tümünü taşıyan birinin sarayın tam kalbinde bulunmasının tehlike oluşturabileceği düşüncesiyle I. Selim damatlarını

⁴⁸ Leslie P. Peirce, **a.g.e.**, s. 100.

⁴⁹ Leslie P. Peirce, **a.g.e.**, s. 92; Mustafa Çağatay Uluçay, **Harem II**, s. 89.

⁵⁰ Osmanlı Devleti'nin kapıkulu askerleriyle askerî ve mülkî idarecileri için kullanılan terim. Abdülkadir Özcan, "Kul", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Ankara, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2002, s. 348-350.

⁵¹ Juliette Dumas, "Les perles de nacre du sultanat: Les princesses ottomanes (mi-XVe – mi-XVIIIe siècle)", Paris, École des Hautes Études dn Sciences Sociales École Doctorale d'histoire et Civilisations, Doktora Tezi, 2013, s. 132-134.

⁵² Anthony Dolphin Alderson, **Osmanlı Hanedanının Yapısı**, İstanbul, İz Yayıncılık, 1998, s. 142-143.

saraydan uzak tutmak istemiştir.⁵³ I. Süleyman ise saltanatı boyunca damatlarını saraydan uzaklaştırma politikası yerine yakınında tutma politikası izlemiştir. Böylece en güçlü devlet adamını yani sadrazamı padişah kızıyla evlendirerek hanedan hanesine bağlamak gelenekleşmiştir.⁵⁴ II. Bayezid'in yedi sadrazamından sadece birisi damadı olsa da⁵⁵ I. Süleyman'ın saltanatının ikinci yarısı içinde, padişah kızlarının sadrazam ile evlenmeleri genel uygulama olmuştur. Örneğin, Sadrazam Rüstem Paşa, I. Süleyman'ın tek kızı Mihrimâh Sultan ile II. Selim'in kızı Esmehan Sultan, Sadrazam Sokollu Mehmet Paşa ile evlenmiştir.⁵⁶ Hatta öyle ki padişah, kızını veya kız kardeşini evlendirmek isteyince, sadrazama bir hatt-ı hümayûn yazarak damat olacak kişinin nişan takımlarını yollamasını emretmiş ya da uygun bir damat için salık verilmesini isteyerek sadrazamın gösterdiği adaylardan birisini damatlığa kabul etmiştir. Damatlığa kabul edilen sadrazamlar padişahın fermanını alır almaz karısını veya kadınlarını boşamıştır.⁵⁷

Padişah kızlarıyla evlenen damatların, başka kadınlarla evlenmesi, cariyelerle düşüp kalkması yasaktır. Padişahın kızı, kocasını beğenmezse ya da geçinememezse padişahın izin alarak kocasını boşayabilmektedir.⁵⁸ Damatların çoğunun yaşının sultanlarınkinden fazla olması sebebiyle evlendikten bir süre sonra vefat etmişler, sultanlar ise dul kalmışlardır. Bu durum, II. Mahmut zamanına kadar devam etmiştir.⁵⁹ II. Bayezid'in kızları I. Süleyman'ın saltanatına kadar haremın asıl

⁵³ Juliette Dumas, "Bir Prenses bir Kulla Evlenirse II : Osmanlıların Sıradışı Evlilik Sistemi (15. Yüzyıl Ortalarından 16. Yüzyıl Ortalarına)", çev. Esra Atuk, **Toplumsal Tarih**, No: 210, 2010, s. 36-42; Leslie P. Peirce, **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümrânlık ve Kadınlar**, s. 91.

⁵⁴ Juliette Dumas, "Bir Prenses bir Kulla Evlenirse II : Osmanlıların Sıradışı Evlilik Sistemi (15. Yüzyıl Ortalarından 16. Yüzyıl Ortalarına)", s. 36-42; Leslie P. Peirce, **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümrânlık ve Kadınlar**, s. 91.

⁵⁵ Leslie P. Peirce, **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümrânlık ve Kadınlar**, s. 92.

⁵⁶ Colin İmber, **Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650 (İktidarın Yapısı)**, çev. Şiar Yalçın, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006, s. 124-125.

⁵⁷ Mustafa Çağatay Uluçay, **Harem II**, s. 90-91.

⁵⁸ Mustafa Çağatay Uluçay, **a.g.e.**, s. 91-92.

⁵⁹ Mustafa Çağatay Uluçay, **a.g.e.**, s. 90-91.

yeri olan Eski Saray’da haremın diğer üyeleri ile birlikte konaklamışlar, buradan gelin gitmişlerdir.⁶⁰

1.4. 15. ve 16. Yüzyılda Padişah Kızlarının Gelir Kaynakları

Padişah kadınları vakıf kurmak ve imar faaliyetlerinde bulunmak için gerekli olan parayı, kendilerine temlik edilen mülklerin gelirleri ve kendilerine yapılan tayinatlarla sağlamışlardır. Padişahlar, kızlarına veya kardeşlerine mukataalar temlik etmişlerdir. Böylece padişah kızları rahat bir hayat sürmüştür. Sultanlar boşandığı takdirde yine kendilerine tayinat verilmiş, hayatlarını idame ettirmeleri sağlanmıştır.⁶¹ II. Bayezid ise kızlarına genellikle Edirne, Kuzey Makedonya, Yunanistan bölgelerinden birden çok köy temlik etmiş⁶² ayrıca maaş bağlamıştır.⁶³ Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan 16. yüzyılın ortalarına kadar sultanlar, eşlerinin görevleri dışında ise onlarla beraber gitmişler, İstanbul dışında hayat sürmüşlerdir. Evlendikleri zaman da tayinatları bu sebeple kesilmiştir.⁶⁴ Bazen borç almışlar ve maddi olarak zor duruma düşmüşlerdir. Örneğin II. Bayezid’in kızları, eşleriyle birlikte İstanbul dışına taşınmışlar fakat burada maddi açıdan zor duruma düşmüşler, kimi zaman eşyalarını rehin vermişler ve bu sebeple padişaha mektup yazarak yardım dilenmişlerdir.⁶⁵

Padişah kızlarının maaşları şehzâdelerden farklı olmayıp yaklaşık aynı seviyededir. Yönetici sınıfla evlendikleri takdirde statüleri buna bağlı olarak artmıştır. Bu statü değişikliği maaşlarına da yansımıştır. Saraydan ayrılmadan önce

⁶⁰ Leslie P. Peirce, **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu’nda Hükümranlık ve Kadınlar**, s. 167, 172.

⁶¹ Mustafa Çağatay Uluçay, **Harem II**, s. 114.

⁶² Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 192-197; M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1952, s. 454-455., TS.MA.e/722-55; İE.ENB/2-191; Mehmet Emin Yardımcı, “1544 Yılı Nüfus ve Arazi Tahrir Defterine Göre Üsküp Nahiyesi”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998, s. 34, 105 ;Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 3, Bursa, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009, s. 7.

⁶³ Mustafa Çağatay Uluçay, “2. Bayezid’in Ailesi”, s. 121.

⁶⁴ Mustafa Çağatay Uluçay, **Harem II**, s. 114.

⁶⁵ TSMA.e/745-39(TSMA No: 5455/1); TS.MA.e/968-75.

günde 100 akçe alan bir padişah kızı evlenince günde 300 ya da 400 akçe almaya başlamıştır. Sultan kızlarının evlenmeden önce daha düşük maaş almaları, sadece 16. yüzyıl sonuna özgü değildir, öncesinde de padişah çocuklarının maaşları benzer şekilde olmuştur.⁶⁶

Padişah kızları öldüğü zaman, kadınefendi ve cariyelerde olduğu gibi, hazine adına malları zapt edilmiştir.⁶⁷ Fakat vefat ettikleri zaman genellikle borçlu çıkmışlar ve borçları hazinece ödenmiştir. Zengin sultanların saraylarının, eşyalarının önemli bir kısmının sonrasında diğer sultanlara bağışlandığı da olmuştur.⁶⁸

⁶⁶ Leslie P. Peirce, **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümrانlık ve Kadınlar**, s. 182-183.

⁶⁷ Hasan Yüksel, “Osmanlı Toplumunda Vakıflar ve Kadın (XVI-XVII Yüzyıllar)”, s. 53.

⁶⁸ Mustafa Çağatay Uluçay, **Harem II**, s. 115.

2. BÖLÜM

II. BAYEZİD'İN KIZLARININ HAYATLARI, VAKIFLARI VE VAKİF ESERLERİ

2.1. AYNİŞÂH SULTAN

2.1.1. AYNİŞÂH SULTAN'IN HAYATI

II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan'a dair kaynaklarda fazlaca bilgi mevcut değildir. Kaynaklara göre II. Bayezid'in hem kızı hem de torununun ismi Aynışâh olduğu için kaynaklarda verilen bilgilerde bazı karışıklıklar meydana gelmiştir. Kaynaklarda verilen bilgiler dışında hiçbir arşiv belgesinde, “Aynışâh Sultan binti Bayezid-i Velî” şeklinde bir künyeye rastlanmamıştır. Alderson, II. Bayezid'in kızları arasında müstakil olarak “Aynışâh Sultan” ismini vermemiş, Aynışâh Sultan'ı, II. Bayezid'in kızı Hatice'nin diğer ismi olarak “Hatice (Aynışâh)” şeklinde parantez içinde göstermiştir.⁶⁹ Sicil-i Osmânî'de ise yalnızca II. Bayezid'in kızı olduğu ve yaptırdığı Beşir Ağa Medresesi yakınındaki mektebinin olduğu yere defnedildiği yazılıdır.⁷⁰

Belgelerde ve kaynaklarda geçtiğine göre, II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan dışında üç tane padişah soyundan gelen Aynışâh Sultan daha vardır. II. Bayezid'in oğlu Sultan Abdullah'ın kızı Aynışâh Sultan⁷¹, II. Bayezid'in kızı İlaldı Sultan'ın Ahmet Ağa (Kara Ahmet Paşa) /Abdüsselâm Beg⁷² ile evliliğinden olan kızı Aynışâh Sultan⁷³, I. Abdülhamid'in kızı Aynışâh Sultan (öl.1780)⁷⁴, bu kişilerdir. Alderson,

⁶⁹ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, New York, Oxford University Press, 1956, s. 177.

⁷⁰ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 6.

⁷¹ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014, s. 1475; M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 386.

⁷² İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 1443.

⁷³ Kratova'da mülkleri vardır. M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 386, 554.

Sultan Abdullah'ın Aynışâh adındaki bir kızından bahsetmez. Alderson'a göre Aynışâh Sultan, II. Bayezid'in kızı Hündî Sultan'la Hersekzâde Ahmed Paşa'nın kızıdır.⁷⁵ Bunların haricinde belgelerde adı geçen ve İstanbul'da Bâbîâlî'deki Alay Köşkü civarında mektebi olan bir Aynışâh Sultan vardır ki Kasım Paşa'nın kızıdır.⁷⁶

Aynışâh Sultan'ın kesin doğum tarihine dair kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.

Aynışâh Sultan'ın, Akkoyunlu Ahmet Göde (d.1476-öl.1498)⁷⁷ ile İstanbul'da 1489⁷⁸/1490 yılında evlendiği bilgisi verilmiştir.⁷⁹ Aşık Paşazâde Tarihi ve Nişancı Mehmet Paşa Tarihi'nde geçtiğine göre II. Bayezid'in bir kızı H.894/M.1488-89 yılında Uğurluoğlu Ahmed Mirza'yla (Göde) evlenmiştir.⁸⁰ Hadîdî Tarihi'nde ve Oruç Beğ Tarihi'nde geçtiğine göre II. Bayezid bir kızını H.895/M.1489-1490 yılında Uzun Hasan oğlu Uğurlu Han'ın oğlu Sultan Ahmed ile evlendirmiştir.⁸¹ Bununla birlikte, söz konusu kaynaklarda bu kişinin Aynışâh olduğuna dair açık bir ifade yer almamaktadır. Oruç Beğ Tarihi'nde sultanın bu kızının, "Sultanzâde" olduğu söylenilmiştir. Fakat "Sultanzâde" ismi, Osmanlı'da sultan kızları için kullanılan genel bir isim olma özelliği taşımaktadır. Ayrıca Oruç Beğ Tarihi'ne göre bu sultanın, kocası Uğurluoğlu Sultan Ahmed'den H.902/M.1496-97 tarihinde bir oğlu dünyaya gelmiş; bunun üzerine II. Bayezid, in'âm ve ihsanlarda bulunmuştur. H.903/M.1497-98 tarihinde Uğurluoğlu Ahmed Bey, Tebriz'de karar kılmışken sonrasında bir heyetle birlikte Sultanzâde'yi almaya

⁷⁴ Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmânî*, C. 1, s. 6.

⁷⁵ Anthony Dolphin Alderson, *The Structure of the Ottoman Dynasty*, s. 177.

⁷⁶ MAD.d./7794, TS.MA.d/3967

⁷⁷ Akkoyunlu Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmet Paşa ile Fatih Sultan Mehmed'in kızı Gevherhan Sultan'ın oğludur.

⁷⁸ Anthony Dolphin Alderson, *The Structure of the Ottoman Dynasty*, s. 177.

⁷⁹ Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)*, C. 2, s. 152.

⁸⁰ Ramazanâde Nişancı Mehmed Paşa, *Târîh-i Nişancı Mehmed Paşa*, haz. Halil Ortakçı, Kahramanmaraş, SAMER Yayınları, 2021, s. 127; Ahmet Uğur, *İbn-i Kemal*, İzmir, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987, s. 44/50; Aşık Paşazâde, *Aşık Paşazade Tarihi*, ed. Cemil Çiftçi, İstanbul, Mostar Yayınları, 2008, s. 324.

⁸¹ Necdet Öztürk, *Hadîdî Tarihi (Manzum Osmanlı Tarihi/1285-1523)*, s. 307; Necdet Öztürk, *Oruç Beğ Tarihi (1288-1502)*, s. 127.

gelmiştir. Uğurluoğlu Ahmed Bey'in içine düştüğü savaş durumları nedeniyle Sultanzâde önce Karahisar'a sonra ise babasının yanına dönmüştür.⁸²

Sicil-i Osmânî'de, Ahmed Göde'nin eşinin Aynışâh Sultan olması muhtemel görülmüştür.⁸³ Daha sonraki kaynaklar buradan hareketle, Aynışâh Sultan'ı Ahmed Göde'nin karısı olarak göstermiştir. Eğer burada bahsedilen II. Bayezid'in kızı, Aynışâh Sultan ise ve Ahmed Göde'yle evlenmişse doğum tarihi, evlilik tarihi göz önüne alınarak hesaplanabilir. Bu durumda Aynışâh Sultan 15. yüzyılın ikinci yarısında, 1470'li yıllarda ya da daha öncesinde dünyaya gelmiş olmalıdır. Aynışâh Sultan'la Ahmet Göde sekiz yıl evli kalmışlardır. Bu evlilikten Hanzâde Sultan (Sultanzâde Yahyapaşazâde Bali Bey⁸⁴ ile evli) ve Fulâne Sultan (ismi bilinmeyen kadın sultan, dayısının oğlu Şehzâde Alaeddin b. Ahmed b. Bayezid ile evli) dünyaya gelmiştir.⁸⁵ Alderson'a göre Hadice Aynışâh ile Ahmed Göde'nin evliliğinden Zeyneddin dünyaya gelmiştir.⁸⁶ Öztuna, II. Bayezid'in oğlu Sultan Abdullah'ın kızı Aynışâh Sultan'ın eşinin ismini "Ahmed" olarak vermiştir.⁸⁷ II. Bayezid'in Aynışâh olarak bahsedilen kızının kocasının Ahmed Göde olması, Sultan Abdullah'ın kızı Aynışâh Sultan'ın kocasının adının da Ahmed olması, iki Aynışâh Sultan'a dair verilen bilgilerde bir karışıklık olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

În'âmât defterinde, Aynışâh Sultan'ın kocası olarak verilen Ahmed Mirza'nın ismi farklı şekillerde geçmektedir. Bu defterde geçen; "duhter-i Ahmed Mirzâ zevce-i Bâlî Beg b. Yahyâ Paşa"⁸⁸, "duhterân-ı Ahmed Mîrzâ an duhter-i Hazret

⁸² Necdet Öztürk, **Oruç Beğ Tarihi (1288-1502)**, s. 150-151. Bk. Richard F. Kreutel, **Haniwaldanus Anonimi'ne Gore Sultan Bayezid-ı Velî (1481-1512)**, çev. Necdet Öztürk, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1997, s. 32-33.

⁸³ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 157.

⁸⁴ Mustafa Çağatay Uluçay, "2. Bayezid'in Âilesi", s. 119.

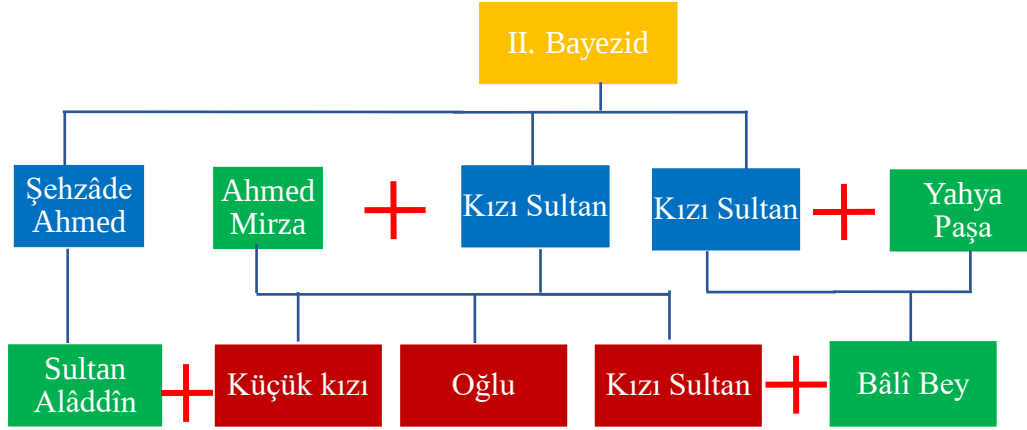
⁸⁵ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152.

⁸⁶ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 177.

⁸⁷ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 145.

⁸⁸ İlhan Gök, "Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)", s. 1106.

hullide mülkühü”⁸⁹, “duhter-i kûçek-i Ahmed Mîrzâ, zevce-i Sultân Alâaddîn b. Sultân Ahmed”⁹⁰ ifadelerinden şu şekilde bir soy ağacı ortaya çıkmaktadır:

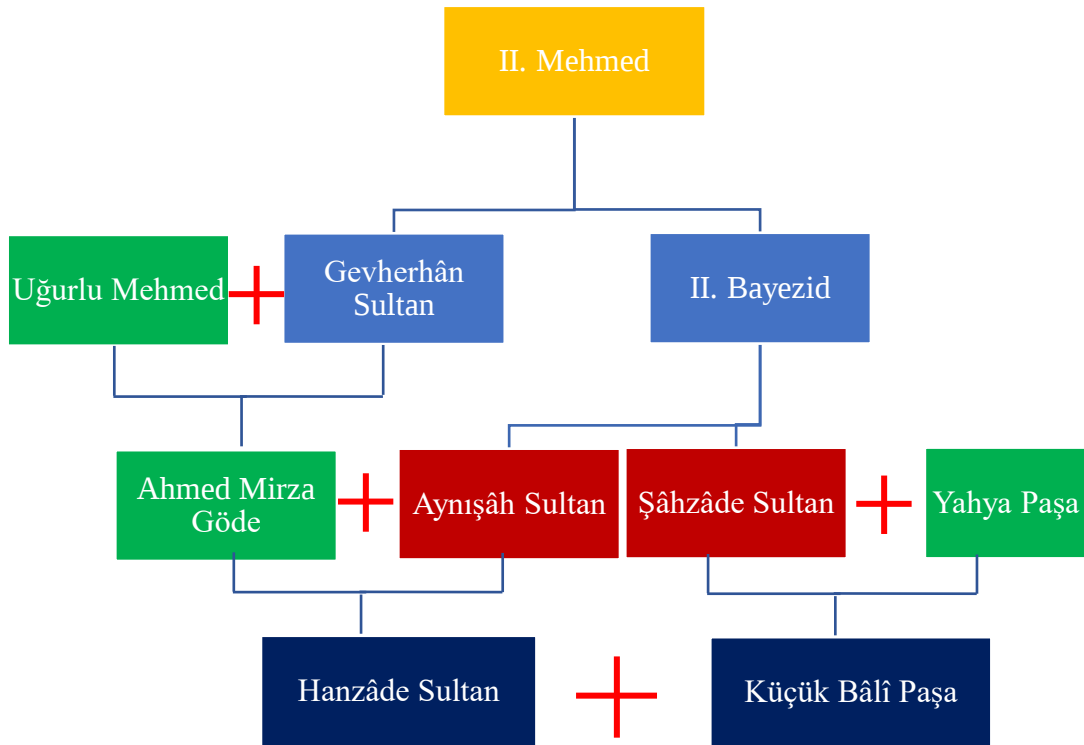

Soy ağacı 1. H.909-933/M.1503-1527 tarihli in'âmât defteri ve Oruç Beğ Tarihi'ne göre oluşan soy ağacı.

Öztuna ise in'âmât defterinde verilen ifadelere ek olarak Ahmed Mirza'nın Aynışâh Sultan ile evli olduğunu, bu evlilikten Hanzâde Sultan'ın dünyaya geldiğini, Yahya Paşa'nın Şahzâde Sultan'la evli olduğunu, bu evlilikten dünyaya gelen Bâlî Paşa'nın, Aynışâh Sultan'ın kızı Hanzâde Sultan'la evli olduğunu aktarmıştır (Soy ağacı 2).

⁸⁹ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 201.

⁹⁰ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 881.

Soy ağacı 2. Öztuna'ya göre Aynışâh Sultan'ın soy ağacı.

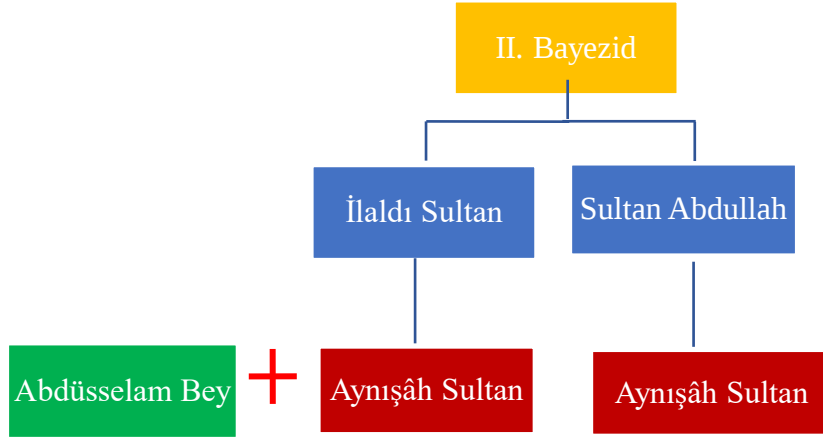
Fodor, Yahya Paşa'nın karısının Güney Slav kaynakları tarafında Hatice olarak gösterilmesine rağmen, in'âmât defterlerinde Yahya Paşa'nın karısının açıkça Aynışâh Sultan olduğunun görüldüğünü belirtir.⁹¹ Fakat bahsettiği in'âmât defteri incelendiğinde, “zevce-i Yahya Paşa” şeklinde ifadeler geçmesine rağmen Aynışâh ismi işaret ettiği sayfalarda geçmemektedir.⁹² Bu defterde Aynışâh Sultan, “Aynî Şâh Sultan duhter-i İlaldı Sultân zevce-i Abdusselâm Beg”⁹³ olarak ya da “Aynî Şâh

⁹¹ Pál Fodor, “Wolf On The Border: Yahyapaşaoğlu Bali Bey (?–1527) Expansion And Provincial Élite In The European Confines Of The Ottoman Empire In The Early Sixteenth Century”, **Şerefe: Studies In Honour of Prof. Géza Dávid on His Seventieth Birthday**, ed. Pál Fodor, Benedek Péri, Nándor E. Kovács, Budapest, Research Centre for the Humanities: Hungarian Academy of Sciences, 2019, s. 59.

⁹² İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 234, 272, 317, 325, 1389, 1403, 1414.

⁹³ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1443.

Hâtun, duhter-i Sultan Abdullah”⁹⁴, “Aynî Şâh Sultân bint-i İlaldı Sultan”⁹⁵ şekillerinde geçmektedir (Soy ağacı 3).

Soy ağacı 3. H.909-933/M.1503-1527 tarihli in'âmât defterine göre oluşan soy ağacı.

II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan'a dair arşiv belgeleri arasında tevcihât ve muhasebe kayıtları dışında, Aynışâh Sultan'a ait H.918/M.1512 tarihli bir mektup bulunmaktadır. Bu mektubun sahibi Aynışâh Sultan'ın, II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan olduğu, babasının gönderdiği hediyelere teşekkür ettiği ve kardeşi Yavuz Sultan Selim'e cülus tebrikinde bulunduğu söylenmiştir.⁹⁶

“Elhamdülillahillezî yütî'l-mülke men yeşâu ve yenze'u'l-mülke men yeşâ ve yezuku men yeşâ bi-ğayri hısâb vessalâtu ve's-selâmu 'alâ men etâhu ümmü'l-kitâb ve 'a'lâ âlihî ve eshâbihî 'arz-ı 'arza-i çâkerânem oldur ki el-hâletü hâzihî mübeşşir-i âsâr-ı hûcestedem ve berîd-i rûzigâr-ı ferhunde kadem visâtıyla istimâ' olundu ki memâlik-i mahrûse-i Osmânî kudûm-u humâyununuzla gülşen ve mesânid-i saltanat-ı cihândârî ittikâ-i şerîfinizle müzeyyen olmuştur. Elhamdülillah-i 'alâ vufûr-i nî'mât-i ve tevâtür-i 'âlâ-i hakkın 'alîmdir. Ve kefâ bihî 'alîmen bu beşâret-i kübrâ ve meserret-i uzmanın mukâbelesinde hamd-i vâcibü'l-vücûd takdîm olunur. Gubâr-ı

⁹⁴ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1447.

⁹⁵ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1481.

⁹⁶ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152; Mustafa Çağatay Uluçay, **Haremde Mektuplar**, s. 64-65.

ihlasâ ve imâ-i esdikâ ve ahâli-i memleket bi'l-kâffe-i berâyâ şâdimân olup meserret kelâmını nüvâz-ı fark-ı eflâk kılub leylen ve nehâran zâviye-i vazîfe-i duâ-i devâm-ı saltanat-ı kamrânî ve irtikâ-i izzet-i kâmkârîde mukîm ve müstedîm olmuşlardır. Hak subhâne ve teâla ki, vâhibü'l-atâya ve rezzâkü'l-berayâdır. Ol cenâb-ı izzet-fersâ ve saâdet-bahşâyı nizâmen lâ-havale'l-âlem serîr-i saltanatta salihây-i nâ-ma'dûd bâkî ve payende kılub. Mine'l Muhibbi'l-Muhlise Aynışâh.”⁹⁷

Bu mektubun varlığına binaen, Aynışâh Sultan'ın vefatının 1512 yılından sonra olduğu söylenmiştir.⁹⁸ Nerede medfun olduğuna dair farklı görüşler vardır. Uluçay'a göre Bursa'da Şirin Hatun Türbesi'nde medfundur ve burada medfun olduğuna nispetle Şirin Hatun'un kızıdır.⁹⁹ (Bu varsayım dışında II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan'ın Şirin Hatun'un kızı olduğunu gösteren başka bir veriye ulaşılamamıştır) Uluçay, aynı makalede Sultan Abdullah'ın kızı yani Şirin Hatun'un torunu Aynışâh Sultan'ın da bu türbede medfun olduğunu aktarmaktadır ki¹⁰⁰ bu durumda, II. Bayezid'in hem kızının hem torununun bu türbede medfun olması gerekir. Önkâl ve Yüksel'e göre Şirin Hatun Türbesi'nde medfun olan kişi, Şehzade Abdullah'ın kızı Aynışâh Sultan'dır.¹⁰¹ Aynı türbede Şirin Hatun, Şirin Hatun'un oğlu Abdullah, Sultan Abdullah'ın karısı ve kızı medfundur.¹⁰² Sicil-i Osmânî'ye göre ise II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan, Beşir Ağa Medresesi yakınında yaptırdığı mektebin olduğu yere defnedilmiştir.¹⁰³ Fakat Beşir Ağa Medresesi yakınındaki sıbyan mektebini yaptıran kişi, Kasım Paşa'nın kızı Aynışâh Sultan'dır.

⁹⁷ TS.MA.e/749-36.

⁹⁸ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152; Mustafa Çığatay Uluçay, **Haremde Mektuplar**, s. 64-65.

⁹⁹ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 193; Mustafa Çığatay Uluçay, “2. Bayezid'in Âilesi”, s. 118.

¹⁰⁰ Mustafa Çığatay Uluçay, “2. Bayezid'in Âilesi”, s. 109.

¹⁰¹ Hakkı Önkâl, **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992, s. 108; İ. Aydın Yüksel, **Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid- Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520)**, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2006, s. 72.

¹⁰² İ. Aydın Yüksel, **Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid- Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520)**, s. 72.

¹⁰³ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 6.

Bu durumda, II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan'ın medfun olduğu yerin neresi olduğuna dair kesin bir bilgi mevcut değildir.¹⁰⁴

Kaynaklarda geçtiğine göre, II. Bayezid'in hem kızı hem de torununun adının Aynışâh Sultan olması, Aynışâh Sultan Vakfı'na dair var olan belgelerde “Aynışâh Sultan binti Bayezid-i Velî (II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan)” ifadesine rastlanmaması, yukarıda ifade edildiği üzere Aynışâh Sultan'ın medfun olduğu söylenen Şirin Hatun Türbesi'nde Sultan Abdullah'ın kızı Aynışâh Sultan'ın medfun olması, Beşir Ağa Medresesi'nde Kasım Paşa'nın kızı Aynışâh Sultan'ın medfun olması, II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan'a dair verilen bilgilerin kesinliği konusunda şüphe oluşturmaktadır. Çalışmamızda yer verdiğimiz diğer kadın sultanların çoğu “binti Bâyezid-i Velî” künyesiyle belgelerde ayırt edilmişken Aynışâh Sultan için böyle bir kesinlik söz konusu değildir. Sultan Abdullah'ın kızı Aynışâh Sultan'ın vakfiye zeylinde ve belgelerde ismi, “Aynışâh Sultan binti Sultan Abdullah” şeklinde geçmektedir. Eğer II. Bayezid'in kızının adı da Aynışâh olsaydı, belgelerde isimlerin karışmaması için II. Bayezid'in kızının adının da künyeli olarak geçmesi gerekirdi. Belgelerde “Aynışâh Sultan binti Abdullah” ibaresinin bulunması, Alderson'un da Aynışâh ismini müstakil olarak vermeyerek II. Bayezid'in Hatice isimli kızının diğer adı olarak göstermesi, II. Bayezid'in ailesindeki Aynışâh Sultanların yalnızca Şirin Hatun'un oğlu Sultan Abdullah'ın kızı ve İlaldı Sultan'ın kızı Aynışâh Sultan olduğu düşüncesini akıllara getirmektedir. Fakat Sicil-i Osmânî'nin, Öztuna'nın, Uluçay'ın müstakil olarak II. Bayezid'in Aynışâh isimli kızından bahsetmeleri bu konuda kesin bir yargıya varmamızı güçleştirmektedir. II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan'a ait olduğu ifade edilen mektup dışında II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan'ın hayatı ve vakıflarına dair kesin bilgi oluşturacak veriler elimizde bulunmamaktadır.

¹⁰⁴ TS.MA.e/749-36.

2.1.2.AYNIŞÂH SULTAN'IN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ

Kaynaklarda II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan'a atfedilen ya da Aynışah Sultan'ın ismi geçen vakıf eserlerinin kimlere ait olduğu belgeler üzerinden tespit edilmeye çalışılacaktır.

Kaynaklarda, II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan'ın, İstanbul'da Beşir Ağa Külliyesi civarındaki mektebinden bahsedilmektedir.¹⁰⁵ Sicil-i Osmânî'de geçtiğine göre II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan, Beşir Ağa Medresesi (18. yüzyıl)¹⁰⁶ yakınında mektep yaptırıp, emlâkini buraya vakfetmiştir.¹⁰⁷ Bu mektebin vakfiyesi H.912/M.1506 tarihinde tanzim edilmiştir.¹⁰⁸ Aynışâh Sultan'ın mektebinin, yaşadığı tarihten yüzyıllar sonra inşa edilen bir yapının yanında olduğundan bahsedilmesi, sıbyan mektebinin aslının Aynışâh Sultan tarafından yaptırılıp harap olması sonrasında Hacı Beşir Ağa tarafından yenilenmesi ve kendi külliyesinin evkafına bağlanması sebebiyledir.¹⁰⁹ Ayvansarâyî de Paşa Kapısı civarında bulunan Beşir Ağa Mektebi'nin esasında, II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan'ın vakfi olduğunu bildirmiştir.¹¹⁰ Fakat Hacı Beşir Ağa'nın (öl.1746), hem Bâbîâlî'de hem de Eyüp'te olmak üzere farklı konumlarda yaptırdığı külliyeler mevcuttur. Beşir Ağa, Bâbîâlî civarında cami, sıbyan mektebi, medrese, tekke, sebil ve kütüphane, Topkapı Sarayı içinde bir mescit yaptırmıştır.¹¹¹ Hacı Beşir Ağa'nın Eyüp'te yer alan başka bir külliyesi, Haydar Baba Caddesi ve Baba Haydar Mektebi Sokağı'nda bulunmaktadır. Bu külliye; dârü'l-hadîs, cami, caminin içindeki küçük bir kütüphane,

¹⁰⁵ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 193; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152.

¹⁰⁶ Semavi Eyice, "Beşir Ağa Külliyesi", C. 6, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s. 1-3.

¹⁰⁷ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 6; Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 193; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152.

¹⁰⁸ Mustafa Çağatay Uluçay, "2. Bayezid'in Âilesi", s. 119, Uluçay'ın vakfiyenin kaynağı olarak verdiği arşiv numarası TSMA.E./5793, TSMA.E./749-36 numarasıyla kayıtlıdır ve Aynışâh Sultan'ın Yavuz Sultan Selim için cülus tebriğini içeren mektup bulunmaktadır.

¹⁰⁹ Semavi Eyice, "Beşir Ağa Külliyesi", s. 1-3.

¹¹⁰ Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **The Garden of The Mosques**, Leiden, Brill, 2000, s. 53.

¹¹¹ Abdülkadir Özcan, "Hacı Beşir Ağa", C. 5, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s. 555.

bitişik üst katında sıbyan mektebi ve altındaki çeşmeden oluşmaktadır.¹¹² Sicil-i Osmânî’de bahsedilen medresesinin, Bâbüâlî’deki mi yoksa Eyüp’teki mi olduğuna dair bir bilgi verilmemiştir. Muallim Cevdet Listesi’nde, Aynışâh Sultan’ın mektebinin Bâbüâlî karşısında Tomruk Dairesi’nde olduğu yazılıdır.¹¹³ Ayvansarâyî de Paşa Kapısı civarında olduğunu bildirmiştir.¹¹⁴ Sakaoğlu da Aynışâh Sultan’ın sıbyan mektebinin, İstanbul’da Eminönü’nde olduğunu bildirmektedir.¹¹⁵ CDA belgelerine göre Bâbüâlî’deki mektep, kimi belgede “Aynışâh Sultan binti Kasım Paşa” kaydıyla¹¹⁶ kimi belgede yalnızca “Aynışâh Sultan” kaydıyla geçmektedir.¹¹⁷ Bu belgelerden Alay Köşkü civarındaki mektebin, Aynışâh Sultan binti Kasım Paşa’ya ait olduğunu gösterir en erken tarihli belge, H.1075/M.1664 yılına aittir.¹¹⁸ Bu mektebe ait muhasebe kayıtlarında da mektebin ismi “İstanbul’daki Aynışâh Sultan Mektebi” olarak geçmektedir.¹¹⁹(Ek 1). Birden fazla belgenin “Kasım Paşa kızı Aynışâh Sultan” künyesiyle geçmesi, buradaki mektebin II. Bayezid’in kızı Aynışâh Sultan’a değil Kasım Paşa’nın kızı Aynışâh Sultan’a atfının daha doğru olacağını göstermektedir.¹²⁰ Fakat bu durumda da kaynaklarda bahsedilen sıbyan mektebi eğer II. Bayezid’in kızına aitse nerede olduğu sorusu akla gelmektedir. Ya sıbyan mektebinin olduğu söylenen Aynışâh Sultan, Kasım Paşa’nın kızı olduğu halde II. Bayezid’in kızı Aynışâh Sultan zannedilip kaynaklarda karıştırılmıştır ya da II. Bayezid’in kızı Aynışâh Sultan’ın mektebi Beşir Ağa’nın Eyüp semtinde yaptırmış olduğu külliyein yanında ya da farklı bir yerdedir. Fakat Eyüp’te, II. Bayezid’in kızı Aynışâh Sultan’a ait olan bir sıbyan mektebinden kaynaklarda bahsedilmemiştir. Dolayısıyla II. Bayezid’in kızı, II. Bayezid’in torunu, Kasım

¹¹² Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, *The Garden of The Mosques*, s. 303.

¹¹³ Özgönül Aksoy, *Osmanlı Devri İstanbul Sıbyan Mektepleri Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1968, s. 81.

¹¹⁴ Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, *The Garden of The Mosques*, s. 53.

¹¹⁵ Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, s. 193.

¹¹⁶ TS.MA.d/3966, TS.MA.d/3967, MF.MKT./906-69

¹¹⁷ TS.MA.d/4561, TS.MA.e/48-54, MF.MKT./17-139, MF.MKT./18-43, MF.İBT./181-83

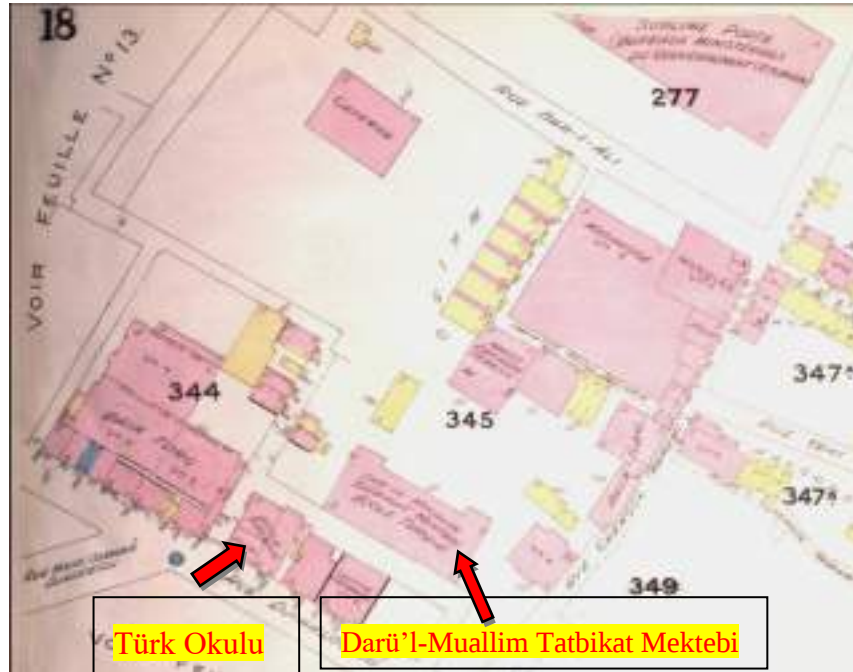
¹¹⁸ MAD.d./7794

¹¹⁹ TS.MA.d/3966

¹²⁰ Bazı belgeler arşiv listesinde verilirken Alay Köşkü civarındaki mektep, açıklama kısmında “II. Bayezid’in kızı Aynışâh Sultan” künyesiyle verilmektedir. Fakat belgenin içeriği okunduğu zaman “II. Bayezid” ibaresiyle karşılaşılmamaktadır. (TS.MA.e/48-54)

Paşa'nın kızı Aynışâh Sultan'a ait olan vakıflar ve eserler birbiriyle karıştırılmıştır. II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan'a ait İstanbul'da bir mektebin ve vakfın varlığı kesinlik arz etmemektedir.

Bâbîâli'de, Alay Köşkü civarında olan sıbyan mektebinin yeri, eski İstanbul haritalarına bakılarak tespit edilebilir. Charles Edouard Goad'ın 1904 tarihli, Paşa Kapısı ve Alay Köşk civarındaki Hacı Beşir Ağa Külliyesi civarını gösterir haritasında, haritada belirtilen yerlerde iki tane okul bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi Dârü'l-Muallim Tatbikat Mektebi diğeri ise Türk Okulu olarak geçmektedir (Harita 1, Uydu Görüntüsü 1). Eminönü semtinde gerçekleşen yangın ve etkilendiği yerleri gösteren bir haritada ise bu bölgenin yangından etkilendiği görülmektedir. 1845 tarihli bu yangında kırmızıyla belirtilen bölge yangından etkilenmiştir (Harita 2). Beşir Ağa Külliyesi ve dolayısıyla Kasım Paşa'nın kızının yaptırmış olduğu Aynışâh Sultan Mektebi de bu yangından zarar görmüştür. Günümüzde bu iki okul farklı şekillerde inşa edilmiş olarak mevcuttur ve farklı işlevler sürdürmektedir.

Harita 1. Charles Edouard Goad'ın 1904 tarihli haritasında Alay Köşkü yakınındaki Hacı Beşir Ağa Külliyesi civarındaki okul yapıları (Saltresearch Harita Arşivi).

Uydu Görüntüsü 1. Hacı Beşir Ağa Külliyesi ve civarındaki yapıların günümüz durumunu gösterir uydu görüntüsü (Google Earth, 2025).

Harita 2. 1845 yılında gerçekleşen yangında etkilenen kısmı gösterir harita (İstanbul Urban Database).

Sultan Abdullah'ın kızı Aynışâh Sultan, H.912/M.1506 yılında II. Bayezid tarafından Gevher Melik Sultan'a temlik edilen¹²¹, Gelibolu Kazası'ndaki Şarköy'e tâbi Platnos köyünü satın alarak Bursa'daki muallimhânesine vakfetmiştir.¹²² Bu vakfın görevlileri, gelir-giderleri H.1177 tarihli muhasebe kayıtlarında görülmektedir (Ek 2). Yüksel, bu mektebin nerede olduğunun bilinmediğini söylese de¹²³ tevcihât kayıtlarına göre mektep, Şirin Hatun Türbesi yakınındadır.¹²⁴ Bursa'da Şirin Hatun Türbesi'nde medfun olan kişi önceki bölümde açıklandığı üzere II. Bayezid'in torunu Aynışâh Sultan olduğuna göre¹²⁵ Bursa'da yer alan diğer vakıflar da bu sultana ait olmalıdır. Bu sultanın Bursa'da yer alan vakıflarıyla ilgili çok sayıda tevcihât belgesi ve muhasebe kaydı da bunu desteklemektedir (Ek 2-3). Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde, Sultan Abdullah'ın kızı Aynışâh Sultan'a ait H.947/M.1547 tarihli vakfiye zeyline¹²⁶ ve CDA'da yer alan belge¹²⁷ ve vakfa yapılan müdahalelerin engellenmesine dair padişah fermanlarına göre¹²⁸, Terkos civarındaki Tilkiköy ve Kulak Çayırı Çiftliği arazisi, Bursa'daki Sultan Abdullah'ın kızı Aynışâh Sultan Vakfı'na aittir. Bursa'da bir odalı ev, Şehzadebaşında iki odalı bir ev de aynı sultanın vakfindandır.¹²⁹ Dolayısıyla Bursa'da Aynışâh Sultan ismiyle adı geçen vakıflar, II. Bayezid'in torunu Aynışâh Sultan'a aittir.

Kasım Paşa'nın kızı ve II. Bayezid'in torunu Aynışâh Sultan'ın vakıfları dışında, Aynışâh Sultan'a ait farklı eserler ve vakıflar vardır. CDA'da yer alan

¹²¹ M. Tayyib Gökbiçgin, *XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)*, s. 380.

¹²² **75 Numaralı Gelibolu Livâsı Mufasssal Tahrîr Defteri I (925/1519)**, Ankara, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2019, s. 189; A.MKT.UM./87-99

¹²³ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid- Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520)*, s. 70.

¹²⁴ “Şirin Sultan Türbesi kurbünde Merhume Aynışâh Sultan mekteb-i şerîfi....”, C.MF./135-6740

¹²⁵ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid- Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520)*, s. 72; Kamil Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü*, C. 1, Bursa, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009, s. 157; Kamil Kepecioğlu, “Muradiye Türbeleri”, *Uludağ: Bursa Halkevi Dergisi*, No: 3, 1935, s. 43. Şirin Hatun Türbesi'nin girişinde mermer kısımda, madalyon içerisinde sülüs hatla “Aynışâh Sultan” yazılıdır.

¹²⁶ VGM. DEFTER, Defter:609, Sayfa No:69

¹²⁷ Y.PRK.SGE./3-52

¹²⁸ AE.SABH.I./161-10743, EV.BRT./183-32

¹²⁹ EV.BRT./183-32

ferrâşlık tevcihinden öğrenilmektedir ki, Dimetoka'da Çavuş köyünde Aynışâh Hatun Cami bulunmaktadır.¹³⁰ Bu belge dışında, buradaki camiye dair başka bir bilgiye ya da belgeye rastlanmamıştır. Çavuş köyünün mülkiyetine dair tahrir defterlerinde bilgiler mevcuttur. Bu bilgilere göre II. Bayezid, Dimetoka'ya bağlı Çavuş köyünü Davud Paşa'ya temlik etmiştir. Çavuş köyü, H. 890/M.1485 ve H. 925/M.1519 tarihli tahrirlerde Davud Paşa mülkü, H. 935/M.1528 ve daha sonraları ise Obrem oğlu Mehmed Bey mülkü olarak görünmektedir. Bu köyleri Mehmed Bey, Davud Paşa'nın oğlundan satın alarak İpek'te olan medresesine vakfetmiştir.¹³¹ Burada adı geçen Davud Paşa, Dimetoka'da vefat eden Koca Davud Paşa'dır.¹³² Yunanistan'ın farklı bölgelerinin II. Bayezid'in kızlarına temlik edildiği bilinmektedir.¹³³ Caminin yapım tarihi ya da burada adı geçen Aynışâh Hatun'un kim olduğuna dair herhangi bir bilgi mevcut değilse de Çavuş köyünün hanedan soyuyla ve özelde II. Bayezid'in damadıyla bağının bulunması, Aynışâh Hatun Camii'nin bâniyesinin de hanedan soyundan olduğuna işaret etmektedir.

Arşivde yer alan H.1336/M.1917 tarihli bir belgeye göre, Ortaköy'de Aynışâh Sultan Mektebi bulunmaktadır. Bu belgede Aynışâh Sultan Mektebi'nden ve bu mektebe yapılan öğretmen tayininden bahsedilmektedir. Konum olarak bu mektep, II. Bayezid'in kızlarının inşa ettirdikleri yapılardan oldukça farklı bir yerdedir. Burada yer alan mektep, sultan unvanına sahip olabilecek saraylı başka bir Aynışâh Sultan'a ait olmalıdır.

VGM arşivinde Kırşehir'in Akpınar köyünde bulunan Aynışâh Hatun Camii'ne dair H.1294 tarihli şahsiyet kaydı bulunmaktadır.¹³⁴ (Ek 4). Fakat bu cami, hem Aynışâh Sultan'ın isminin künyeli olarak geçmemesi hem de caminin bulunduğu konum itibariyle farklı bir Aynışâh Sultan'a ait olmalıdır.

¹³⁰ İE.EV./15-1753 (Belge görüntüsünün aktarılmaması sebebiyle belgeye erişim sağlanılamamıştır)

¹³¹ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 407.

¹³² M. Tayyib Gökbilgin, **a.y.**

¹³³ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 192-197.

¹³⁴ VGM.DEFTER/224/316

Hangi Aynışâh olduğu belirtilmese de Aynışâh Sultan'ın Medîne-i Münevvere ferâset-i şerîfesi beratı yazılmak üzere yazı levazımâtının kağıtçıbaşı tarafından verildiğine dair H.1194/M.1780 tarihli belge bulunmaktadır.¹³⁵

Yukarıda verilen eserler ve vakıflar incelendiğinde, II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan'a ait olduğu söylenilen eserlerin ve vakıfların aslında ona değil başka Aynışâh Sultanlara ait olduğu görölmektedir. II. Bayezid'in kızı Aynışâh Sultan'a ait herhangi bir vakıf eseri tespit edilememiştir.

¹³⁵ C.SM./162-8144

2.2. (ŞAHZÂDE) AYŞE SULTAN

2.2.1. (ŞAHZÂDE) AYŞE SULTAN'IN HAYATI

Şahzâde Ayşe Sultan, Amasya'da 1465? yılında dünyaya gelmiştir.¹³⁶ Annesinin adı bilinmemektedir.¹³⁷

Sicil-i Osmânî'de hanedan soyu sayılırken, birçok padişahın Ayşe isimli kızına yer verilmesine rağmen, II. Bayezid'in kızı Ayşe Sultan'ın ismine yer verilmemiştir. Ayşe ismi çok kullanılan bir isim olduğu için bu isimde hanedan soyundan birçok kadın sultan bulunmaktadır.¹³⁸ I. Süleyman'ın oğlu Şehzade Bayezid'in Ayşe Sultan isminde bir kızı vardır ki vefat tarihi H. 1010/M. 1601 yılıdır.¹³⁹ Bu sultanla, II. Bayezid'in kızı Ayşe Sultan'ın künyelerinin ve yaşadıkları dönemlerin yakın olması, iki sultanın karıştırılma ihtimaline binaen dikkat edilmesi gereken bir durumdur.

Ayşe Sultan'ın evli olduğu kişi ve medfun olduğu yer konusunda kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. Bu bölümde, öncelikle literatürde Ayşe Sultan'ın evliliği ve medfun olduğu yere dair bilgilere yer verilecek; ardından arşiv belgelerinde geçen verilerle karşılaştırılarak bir sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

Öztuna ve Alderson'un aktardığına göre Ayşe Sultan, Arnavut¹⁴⁰ Güveği Sinan Paşa ile Amasya'da 1480? yılında evlenmiştir. Bu evlilik 24 yıl sürmüştür.¹⁴¹ Sicil-i Osmânî'de Güveği Sinan Paşa'dan, "Dâmâd-ı Şehriyârî" olarak bahsedilse de eşinin Ayşe Sultan olduğu söylenmemiştir. Sicil-i Osmânî'de geçtiğine göre Sinan Paşa, saraydan H. 897/M. 1492 yılında çıkararak Gelibolu sancağında kaptân-ı deryâ

¹³⁶ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152.

¹³⁷ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 192.

¹³⁸ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 5, s. 1511.

¹³⁹ Mehmet Nermi Haskan, **Eyüp Tarihi**, C. 1, İstanbul, Türk Turing Turizm İşletmeciliği Vakfı Yayınları, 1993, s. 264.

¹⁴⁰ Mustafa Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi (Resimli-Haritalı)**, C. 2, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011, s. 663.

¹⁴¹ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152; Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172.

olmuş, H. 898/M. 1493 yılında azledilmiştir. H.907/M.1501 yılında Anadolu beylerbeyi olup H. 909/1503-1504 yılında vefat etmiştir.¹⁴² Uzunçarşılı'nın aktardığına göre, Gelibolu sancakbeyi olan Sinan Paşa, Hızır Bey'in oğludur. Doğum tarihi 1440 yılı, vefat tarihi H. 891/M. 1486 yılıdır. İstanbul, Bursa, Edirne'de 1482 tarihli vakıfları vardır. 1470 yılında vezir olmuştur. Tazarruât, Tezkiretü'l Evliyâ tercümesi gibi eserleri vardır. Şeyh Vefâ'ya intisap ettiği bilgisi vardır.¹⁴³

H.909-933/M.1503-1527 tarihli in'âmât defterinde, Ayşe Sultan'ın kocası Sinan Paşa'nın ismi Rumeli Beylerbeyi olarak geçmektedir. Ayrıca 1511-1512 tarihlerinde in'âm almıştır.¹⁴⁴ II. Bayezid tarafından Ayşe Sultan'a H. 896/M. 1491'de temlik edilen köyler sonradan Sinan Paşa tarafından Ayşe Sultan'dan satın alınarak Gelibolu'daki zaviyesine vakfedilmiştir.¹⁴⁵ Dolayısıyla Ayşe Sultan'ın kocası Sinan Paşa'nın vefat tarihi, 1511-1512 yılından sonra olmalıdır. Yukarıda belirtilen kaynakların verdiği vefat tarihleri ise önceki bir tarihtir. Kaynaklarda Sinan Paşa'ya dair verilen bilgilerde karışıklık olduğu açıktır.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi'nde yer alan belgelere göre Ayşe Sultan'ın künyesi, *Sinan Paşa Hatun'u Şahzâde Ayşe Hatun*¹⁴⁶, *Evliyâ Sinan Paşa ve mülhakâtı kerîme-i Sultan Bayezid Hân Merhume Ayşe Hatun*¹⁴⁷ şekillerinde geçmektedir. Bu bilgilerden, II. Bayezid'in kızının Şehzâde Ayşe Sultan, eşinin ise Evliyâ Sinan Paşa olduğu sonucuna varılmaktadır.

¹⁴² Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmânî*, C. 5, s. 1511.

¹⁴³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Hızır Bey Oğlu Sinan Paşa'nın Vezîr-i Azamlığına Dair Çok Kıymetli Bir Vesika", *Belleten*, C. 27, No: 105, 1963, s. 37-44.

¹⁴⁴ İlhan Gök, "Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)", s. 1327.

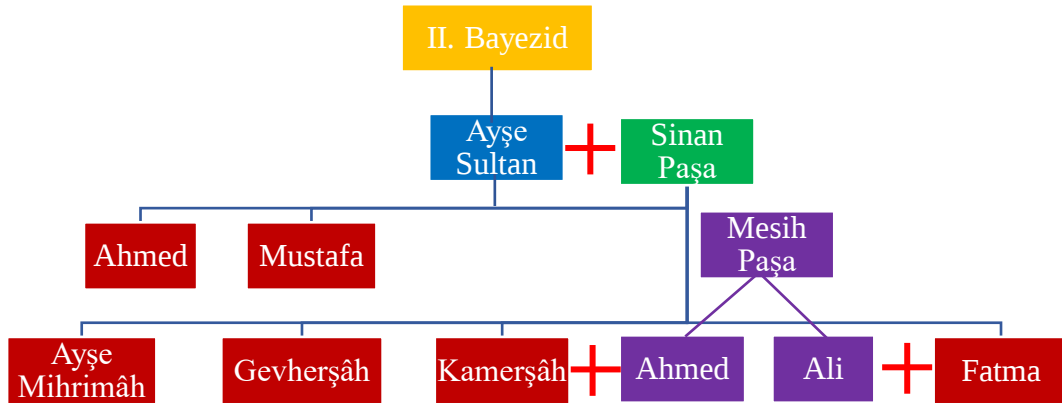
¹⁴⁵ M. Tayyib Gökbilgin, *XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)*, s. 454-455.

¹⁴⁶ "İpsala kazasında karye-i Gökhasan ve Keşan kazasında karye-i Türkmen zikr olunan karyeler sâbikan merhum ve mağfûrun lehû Sultan Bayezid Han 'aleyhi'r-rahme ve'r-rıdvân sene sitte ve seb'in ve tisumie (H. 976/M.1568)¹⁴⁶ şevvalinin on sekizinde *Sinan Paşa Hatun'u Şahzâde Ayşe Hatun'a* temlik olundu deyu mukayyedir.", TS.MA.e/722-55.

¹⁴⁷ "Gelibolu'da vâkı *Merhum Evliya Sinan Paşa ve mülhakâtı kerîme-i Sultan Bayezid Hân Merhume Ayşe Hatun evkâfı* mukâtaaları köylerinden Edirne kazası Üsküdar nahiyesinde, Üsküdar ve İpsala kazasına tâbi, Paşa karyesi kazasına tâbi, *Türkmenlü* köyü reayâlarına.....", C.EV./146-7294.

Ayşe Sultan, kocasının görevleri sırasında, kocasının yanında Kütahya’da ve Gelibolu’da ikamet etmiştir. Bayezid-Cem mücadelesi sırasında kocasından ayrı Kütahya kalesinde kalmıştır.¹⁴⁸ II. Bayezid ve sonrasında I. Selim, Ayşe Sultan’a maaş bağlayarak refahını temin etmiştir.¹⁴⁹

Öztuna’ya göre Ayşe Sultan ile Sinan Paşa’nın evliliğinden; **Ahmed**, **Mustafa**, **Ayşe Mihrimâh (Mihrihân)**¹⁵⁰, **Gevherşâh**, **Kamerşâh** (Ahmed b. Mesih Paşa ile evli), **Fatma** (Ali Bey b. Mesih Paşa ile evli) olmak üzere 6 çocuğu dünyaya gelmiştir.¹⁵¹ Alderson, Ayşe Sultan’ın Sinan Paşa’dan olma çocuklarını gösterirken yalnızca Mihrimâh Sultan’ı saymaktadır.¹⁵² Sinan Paşa’nın ilk evliliğinden olan kızı, II. Bâyezîd ile evli olduğu için Sinan Paşa, padişahın hem kayınpederi hem damadıdır.¹⁵³ (Soy ağacı 4).

Soy ağacı 4. Öztuna’ya göre Ayşe Sultan’ın eşi ve çocuklarını gösterir soy ağacı.

¹⁴⁸ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 192.

¹⁴⁹ Mustafa Çağatay Uluçay, “2. Bayezid’in Ailesi”, s. 121.

¹⁵⁰ Öztuna, Ayşe Mihrimâh’ın, Gevhermülük Sultan’ın oğlu Dukakinzâde Mehmet Paşa ile Gevherşâh’ın ise İbrahim Bey b. Ömer Bey ile evli olduğunu söylemiştir. Detaylı bilgi için bk. “Gevherimülük/Gevherhân Sultan’ın Hayatı” bölümü.

¹⁵¹ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152; İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn’âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 1444; Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172; Mustafa Çağatay Uluçay, “2. Bayezid’in Ailesi”, s. 121.

¹⁵² Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172.

¹⁵³ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152.

H. 909-933/M. 1503-1527 tarihli in'âmât defterinden Ayşe Sultan'ın soy ağacı hakkında bilgi edinmekteyiz:

“Duhter-i Hazret hullide mülkühû zevce-i Sinân Paşa, mîr-i mîrân-ı vilâyet-i Rûmili, “veledân-ı Sinân Paşay-ı mezkûr, be-cihet-i duhterân-ı mezkûr: zevce-i Ahmed Beg b. Dukakin, mîr-livâ-i Ankara”¹⁵⁴, “duhter-i Hazret hullide mülkühû zevce-i Sinân Paşa be-cihet-i izdivâc-ı Ahmed Beg, mîr-livâ-i Vize veled-i hod”¹⁵⁵, “duhter-i Hazret hullide mülkühû zevce-i Sinan Paşa ki duhter-eş be-veled-i Ali Beg b. Mesîh Paşa hâhend-dâd der-vakt-i nihâden-nişân”¹⁵⁶, “Gevherşâh Sultan, duhter-i Aîşe Sultan zevce-i Dukakin hâliyâ zevce-i İbrahim Beg b. Ömer Beg, mir-livâ”, “Fâtıma Sultân, duhter-i Gevherşâh Sultân bint-i Âîşe Sultân zevce-i İskender Beg mîrlivâ-i Alâiye”, “duhter-i Sinân Paşa an duhter hullide mülkühû zevce-i Ahmed Beg b. Dukakin”, “(duhter-i)¹⁵⁷Â’işe Sultân, zevce-i Dukakîn hâliyâ zevce-i İbrahim Beg b. Ömer Beg, mîrlivâ”, “duhter-i merhûm Sultân Bâyezîd tâbe serâhu zevce-i Sinân Paşa”, “Mahmûd Çelebi b. Mesîh Paşa”¹⁵⁸, “duhter-i Sinân Paşa ki be-Ahmed Beg b. Ali Beg b. Mesîh Paşa dâde”¹⁵⁹, “duhter-i Hazret hullide mülkühû zevce-i Sinân Paşa ki duhter-eş be- Ahmed b. Ali Beg b. Mesîh Paşa hâhed dâd”¹⁶⁰, “duhter-i Hazret hullide mülkühû zevce-i Sinân Paşa berây-ı harc-ı cihâz-ı duhter-i hod ki be-veled-i Ali Beg b. Mesîh Paşa hâhed dâd”¹⁶¹, “duhter-i Sinân Paşa, zevce-i veled-i Mesîh Paşa”¹⁶², “zevce-i Ahmed Beg b. Ali Beg veled-i Mesîh Paşa”¹⁶³, duhter-i Sinân Paşa an duhter hullide mülkühû zevce-i Ahmed Beg b. Dukakin, duhter-i diğr

¹⁵⁴ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn’âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 169-170.

¹⁵⁵ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 439.

¹⁵⁶ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 502.

¹⁵⁷ Muhtemelen “duhter-i” ifadesi unutulmuş olmalıdır. Aksi halde II. Bayezid’in kızı Ayşe Sultan’ın Ahmed b. Dukakin ile evli olması gerekir ki defterdeki diğer ifadelerle çelişmektedir. Geniş bilgi için bk. “Gevherimülûk/Gevherhân Sultan’ın Hayatı” bölümü.

¹⁵⁸ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn’âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 368.

¹⁵⁹ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 507.

¹⁶⁰ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 506.

¹⁶¹ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 504.

¹⁶² İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 720.

¹⁶³ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 992.

Gelibolu'daki Sinan Paşa Türbesi'nin giriş kapısında yer alan, H. 1247/M. 1831 tarihli onarım kitabesinde; “**Sinan Paşa** ki Sultan Bayezid'in sâhib-i mührî, bu din ve devlete çok hıdmet etti âbâd ediciliği ile bu âlâ-i türbede **menkûhası sultanla medfun**, ilâhî Firdevs-i cennet-i onlara eyle mevâ, düşün emr-i miâdî ibret al bunlardan ey gafıl, cihân bîvefâ bâkî değildir kimseye asla, ziyaret kıl oku Fatıha, Aynî dedi tarihi, Sinan Paşamız eyledi binâ, ihyâ sene 1247” yazmaktadır.¹⁷³ Bu kitabeye göre, Sinan Paşa'nın eşi sultanla medfun olduğu ve türbenin içerisindeki iki sandukadan birisinin eşine ait olduğu açıktır.

Diğer bir belgede, yine Sinan Paşa'nın karısı Şahzâde Hatun'la Gelibolu'daki türbede medfun olduğu açıkça ifade edilmiştir: “*Bundan akdem bâhassa-i humâyûn mütevellîsi olduğum **Evliya Sinan Paşa'nın Vakfı** olan Barçîn karyesi bizimdir deyü **Mîrmirân Sinan Paşa** mütevellîsi karye-i mezbûru fuzûlî zabt eylediği ecilden hala **Gelibolu'da vâkıf-i merhum zevcesi Şahzâde Hatun** ile bir türbede medfun olduğu için karye-i mezbûr **Evliya Sinan Paşa'nın** vakfı olduğuna delîl-i kavî olmakla mukaddemâ Gelibolu kâzîsine hitaben emr-i âlî isdâr ve istilâm olundukta, **Şahzade Hatun'un zevci Evliyâ Sinan Paşa** ile mean medfun olduğu emr-i âlîde tasrih olmamıştır deyu ilâmda dahi tasrih olunmaktan nâşî mürâhim-i aliyyelerinden mütezarrîdir ki verilen fermân kayd-ı derkenâr ve **Evliya Sinan Paşa ve zevcesi Şahzâde Hatun binti Sultan Bayazid-i Velî**, zevc mea zevce bir türbede medfun olduklarını tashih ve der-‘aliyyeye ilam olunmak için Gelibolu hâkimine hitaben istilâmî hâvî emr-i âlî isdârî babında emr ve fermân devletlü efendim sultanım hazretlerininindir.*”¹⁷⁴

Kaynaklarda, II. Bayezid'in kızı olarak “Şahzâde Sultan” ismi ayrıca geçmektedir. Bu Şahzâde Sultan'ın ise Evliya Sinan Paşa adında bir eşi olduğundan bahsedilmemekte, Şah Sultan'ın eşi Nasuh Bey ve Şahzâde Sultan'ın eşi Malkoçoğlu

¹⁷³ Osman Ülkü, **a.g.e.**, s. 81-84.

¹⁷⁴ Bu belgeye göre Mîrmirân Sinan Paşa ve Evliyâ Sinan Paşa farklı kişilerdir. Barçîn köyünün hangi Sinan Paşa'ya ait olduğu tartışma konusu olmuştur. Bu durum daha ileri tetkiklere muhtaçtır. C.EV./147-7340

Yahya Paşa olarak gösterilmektedir.¹⁷⁵ Alderson ise II. Bayezid'in Nasuh Bey'in evli olduğu kızının ismini vermemiştir.¹⁷⁶ Nasuh Paşa'nın (öl.1614) evli olduğu kişi, bazı kaynaklarda I. Ahmet'in kızı Ayşe Sultan olarak verilmiştir.¹⁷⁷

Gökbilgin, Mîrmîran Sinan Paşa'nın eşinin II. Murad'ın kızı Şahzâde Sultan olduğunu, Yenişehir'deki mülklerini kocası Sinan Bey'e bağışlayarak Edirne'deki imaretine vakfettiğini söylemektedir.¹⁷⁸ Öztuna, II. Murad'ın kızının ismini Şahzâde Selçuk Sultan olarak vermekte, eşini ise Yusuf Sinaneddin Paşa (öl.1486) olarak göstermektedir.¹⁷⁹ Turgut'un aktardığına göre, II. Murad'ın kızı Şehzâde Hatun ile evlenen Beylerbeyi Sinan Bey, Oruç Bey ve Bayezid Paşa'nın torunu olan Sinan Çelebi ile aynı kişidir.¹⁸⁰ Yukarıda verilen belgede görüldüğü gibi, Yenişehir'deki Barçın köyünün kime ait olduğu konusu, Mîrmîrân Sinan Paşa ve Evliyâ Sinan Paşa Vakfı mütevellîleri arasında tartışma konusu olmuştur.¹⁸¹ Fakat bu mesele, farklı bir araştırmanın konusu olup; biz burada, belgelerden öğrendiğimiz kadarıyla II. Bayezid'in kızı Şahzâde Ayşe Sultan'ın Evliya Sinan Paşa ile evli olup, Gelibolu'daki türbede medfun olduğu bilgisini vermekle yetineceğiz. Yukarıda ifade edildiği üzere, her ne kadar in'âmât defterinde Sinan Paşa, Rumeli Mîrmîrânı olarak geçmekteyse de, kişileri birbirinden ayırt etmek daha detaylı bir incelemeyle mümkün olacaktır.

Arşiv kayıtlarında, Ayşe Sultan'ın yazdığı bazı mektuplar bulunmaktadır.¹⁸² Bu mektuplardan bir tanesi, H. 897/M. 1491 tarihlidir. Ayşe Sultan Kütahya'dayken, Cem Sultan'ın Kütahya'yı muhasara ettiği, Ayşe Sultan'ın ihtiyacına binaen

¹⁷⁵ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 153; Mustafa Çağatay Uluçay, "2. Bayezid'in Ailesi", s. 124.

¹⁷⁶ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172.

¹⁷⁷ İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. 5, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1971, s. 29.

¹⁷⁸ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 386.

¹⁷⁹ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 130.

¹⁸⁰ Vedat Turgut, "Vakıf Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi Aileleri II: Âl-i Timurtaş Paşa", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, No: 53, 2019, s. 51-120.

¹⁸¹ C.EV./ 147-7340

¹⁸² TS.MA.e/966-18(TSMA No: 10157/2)

babasına ait Kütahya Kalesi'nden aldığı akçeyi tekrar ödemeye gücü yetmediği için, dedesi Fatih Sultan Mehmet'in daha önce kendisine hediye ettiği üsküfû Gelibolu'da satılığa çıkardığı; fakat alıcısı olmadığı için, İstanbul'a babasına borç karşılığı yolladığına dair yazdığı mektup şu şekildedir:

“Sultan Babam zıllu'l-lâhi ‘ale’l-enâm hazretlerinin hezerân hezâr ‘aciz ve kusûr birle devletlû ve saâdetlû mübârek âsitânenize yüzî yûz sürmekten sonra ma’rûz-ı câriye-i fakîra budur ki bundan evvel bu câriyeniz mahrûse-i Kütahya'da iken Cem fetrâtî vâkî’ olup gelip mezkûr Kütahya Kalesi’ni hisâr edip eğretmeye tedbîr edecek bu za‘îfeniz yanında harçlık bulunmayıp ve helâlîm kulunuz dahî sultan babam devletlû İslambol’a şurû’ idecek istikbâle vardığı sebepten ‘âciz ve furûmande olup zarûrî Kütahya Kalesi'nden sultan babam hazretlerine ait 25 bin akçe bulup yekîde yekle harç eyledim. Şimdiki halde evvel kale dizdârından talep olunmağın ol dahi gelip bu cariyeinizden talep eyledi. Öyle olsa şimdi dahi tâkâtımız olmadığı sebepten merhum ve mağfur saîd şehîd dedem Sultan Mehmed Han tâbe serâhu ve ce‘ale'l-cennete bir üsküf ‘atâ eylemişti. Bunda Gelibolu'da satmaya müşteri bulunmayıp ve rehine dahi kimesne kabul eylemediği sebepten zarûrî olup ‘ayniyle sultan babam dergâh-ı mu‘allâsına îsâl olundu. Bâkî ferman sultan babam hazretlerinin ‘âlî emirlerine ve fevr-i şefkatlerine mute‘alliktir ki der-i devlet ebedî ve saadet-i sermedî dâim ve kaim bâd.

Cariyeniz za‘îfe Ayşe el-hakîr.”¹⁸³

Arşiv belgesinin açıklama kısmında geçtiği üzere, H. 918/M. 1512 tarihli olan, Ayşe Sultan'a ait başka bir mektup vardır. Bu mektuptan anlaşılmaktadır ki Ayşe Sultan sıkıntıya düşmüştür ve yardım talep etmektedir.¹⁸⁴

“Hazret-i Sultan Babam

¹⁸³ TSMA.e/745–39(TSMA No: 5455/1)

¹⁸⁴ Mektubun tarihi olarak verilen 7 Safer 918, I. Selim'in tahta çıktığı tarihtir. Feridun Emecen, “Selim I”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s. 407-414.

Lâ zâle emr ki fî'l-memâliki nâfizâ, ve ente'l-mukaddem ve'l-ikbâl mâlikâ, ve nusretullâhi kad hakkat mevâlîkâ, Bismillahi, Felhamdülillahi 'alâ ihsân kad racea'l-hakku ilâ mekân ğibbe vaz'î'l-hudûdu fî mevzi'î's-sücûd.

Ma'rûz-ı 'ubûdiyyet oldur kim eğer bu câriye ... cânibden fî'l-cümle istincâru'l-hâl ve istikşâfî mâ fî'l-bâl, olunursa bihamdi'llah eyyâm-ı saltanatınızda hoş sağ ve selâmet, devâm-ı devlet du'âsına ve cemâl-i cihân-ı ârâya meşğul ve müteşevvika biline, min ba'di der-i devlet-i 'arz-ı bendegî budur ki el-hâletü hâzihî kesret-i killetten, ıztırâp ve infi'âl târî olunduğu ecilden lâ cerame âsitâne-i âsuman rif'ate, 'arz olunmak istihsân bilinip keyfiyyet-i hâl ve masdûku'l-mekâl, bu miktara iktifâ olundu mâ fî mu'allâ ân dergâh-ı 'âlî,

Ez'afu'l-'ibâd Ayşe.”¹⁸⁵

Yine Uluçay'ın aktardığı ve II. Bayezid'in kızı Ayşe Sultan'a ait olduğunu düşündüğü bir mektup daha vardır; bu mektupta da Ayşe Sultan üç-dört yetimi olduğunu, borç alsa bile bunun yetmediğini, dilencilik de edemeyeceğini söyleyerek padişah'tan yardım talep etmektedir:

“Devletlû sultanımın hâk-i pâyi şerîfine 'arz-ı hâl budur ki, Allâhu Te'alâ, sultanımı yetmiş bin dürlü belâdan saklasun, âmin, Yarabbe'l-âlemîn. Devletlû sultanım, ben karavaşın hâlini kâfirlere vermesin, üç dört yetimlerüm vardır. Beslemeye takatim kalmadı. Bugün, yarın yiyecekleri dahi yoktur. Ol sebebdan birkaç akçe borç olunmuştur. Bir nice kere hapsolundum. Şimdiki halde ise otuz akçeye kestiler, elimden dilencilik gelmez. Sultanımdan gayri kimesneden dilencilik edemezim. Devletlû sultanım, sâir dilenciye kıyas etmeyüb ceddün ruhiycün ve sultan babanızın başı için olsun ben karavaşımdan in'âmını diriğ etmeyüb himmet oluna. Ol yetimlerin dahi kuloğlu olub ulûfeleri olmayub sergerdân kalmışlardır. Ümmittir ki, ol yetimlere dahi inayetini diriğ etmeyüb himmet edesiz. Sultanıma dahi ecr-i cemil sevâb hâsıl olalar, inşââllahu Te'alâ.

¹⁸⁵ TS.MA.e/966-18.

Karavaşın Ayşe”¹⁸⁶

Bu mektuplardan anlaşılmaktadır ki II. Bayezid’in kızı Ayşe Sultan, kocası Evliyâ Sinan Paşa vefat edince çocuklarıyla birlikte zor duruma düşmüştür. Yazdığı bu mektuplar üzerine olsa gerek I. Selim Dönemi’nde Ayşe Sultan’a harcamaları için birçok tahsisatta bulunulmuştur. H. 924/M. 1518 tarihli belgeye göre, II. Bayezid’in kızı ve Sinan Paşa’nın eşi Ayşe Sultan’a senelik 70.990 akçelik mevâcib, melbûsât ve me’kûlât tahsis edilmiştir.¹⁸⁷ (Tablo 1).

	Fî yevm	Fî sene
Ayşe Sultan zevce-i Sinan Paşa		70.990 akçe
Ulûfe	130 akçe	46.800 akçe
Melbûsât		7.960 akçe
Me’kûlât		16. 230 akçe

Tablo 1. Ayşe Sultan’ın, mevâcib, melbûsât ve me’kûlât istihkakları gösterir tablo¹⁸⁸

Başka bir belgeye göre Fatih Sultan Mehmet’in torunu Ayşe Sultan’ın, hayatında 145 bin akçe borç verdiği Kâf Beyi Mehmet Bey’in, borcunu ödemediği vefat etmesi üzerine bu paranın tahsil edilip göndermesine dair H. 998/M. 1589 tarihli Kıbrıs Beylerbeyi’ne verilen bir hüküm bulunmaktadır.¹⁸⁹

Bu mektuplar dışında Ayşe Sultan binti Bayezid’e ait Uluçay’ın aktardığı bir mektup daha vardır ki Uluçay, mektubun arşivdeki yerini vermemiştir. Bu yüzden mektubun aslına tarafımızdan ulaşılamamıştır. Uluçay, mektubun altında Ayşe Sultan binti Bayezid’in mührü olduğunu aktarmıştır. Kütükoğlu, TSMA.e/9640 numaralı arşiv belgesinin üzerinde, II. Bayezid’in kızı Ayşe Sultan’a ait bir mührün yer aldığının bilgisini vermiştir. Fakat bu arşiv numarasıyla var olan böyle bir mektuba erişim sağlanamamıştır. Bu mühürde “Aişe Sultan bint-i Bâyezid” ismi kazınmış ve “sultan” ve “bint” kelimelerinin sonlarındaki “nun” ve “te” harfleri

¹⁸⁶ Mustafa Çağatay Uluçay, **Haremde Mektuplar**, s. 42-43.

¹⁸⁷ TS.MA.d/2938

¹⁸⁸ TS.MA.d/2938

¹⁸⁹ A.DVNSMHH.d./67-48

beyzeleri meydana getirmiştir.¹⁹⁰ (Belge 1). Mühür, I. Süleyman'ın oğlu Şehzade Bayezid'in kızı Ayşe Sultan'a (öl.1601)¹⁹¹ ait değilse, II. Bayezid'in kızı Ayşe Sultan'a ait olmalıdır. Mektubun içeriğinden anlaşıldığı ve Uluçay'ın da aktardığı üzere mektup, I. Selim'e cülûs tebriki olmak üzere kardeşi Ayşe Sultan tarafından yazılmıştır. Uluçay'ın aktardığına göre mektup şu şekildedir:

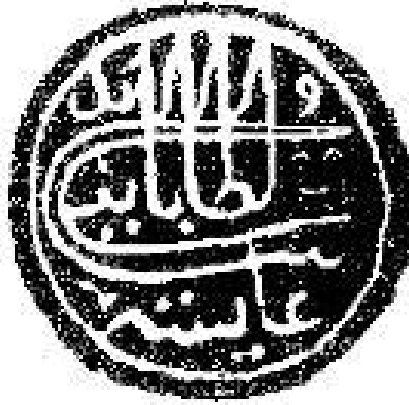
“Mütâla‘ay-ı teşrîfinizle müşerref buyurulup tevekkü‘-i kabûlde vaki‘ olduktan sonra ebvâb-ı âtifet meftûh buyurulup bu hadîka-i nâr-ı firâk ve garîka-i bîhar-ı iştiyâk kıbelinden istitla‘-i ahvâl-i mâ-fî‘l-bâl olunursa el-hâletü hâzihî bi-hamdilillahi‘l-hâlıkî‘l-perverdigârimuz himmetinizde kûşe-i sıhhatte mütemekkin olup hayır duaya meşgul mülâzım buyurala. Ve ba‘dehu benim ciğerim safa geldiniz, kadem getirdiniz, gelmekliğiniz mübarek ola. Hemîşe devlet ve sa‘âdet ile fevke‘l-ğâye saltanatta görevüz, Bârî-i Te‘âlâ Celle zikre müyesser ede, âmin ya mucibü‘l-sâilîn. Ve ba‘dehû iki gözüm Beyceğezim, yol zahmetinde mübarek hâtır-ı mizâc-ı şerîfiniz iyice midir, hoşça mıdır? Hak allâmdır ki, leylen ve neharen gözyaşı döküp tasalar ve ğussalar çekip acaba devletlû ve saadetlû Beyim halceğizi nice ola deyü elemeler çekerim ki, tahrîr-i kalem değildir. Elhamdulillâh ki, merhûm karındaşım ahirete gitti ise Beyim çok ömür ve devlet sürsün. Ben muhibbenîn dahi devletlû ve sa‘âdetlu ümmîdi Beyimdir. Ümmîd budur ki, hayır duadan unutmayasız. Bâki devlet-i ebedî ve sa‘âdet-i sermedî dâim ve kaim-bâd, bi-Rabbi‘l-‘ibâd.

Mühür-Ayşe bint-i Sultan Bayezid.”¹⁹²

¹⁹⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, **Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)**, İstanbul, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, 1994, s. 94.

¹⁹¹ Mehmet Nermi Haskan, **Eyüp Tarihi**, C. 1, s. 264.

¹⁹² Mustafa Çağatay Uluçay, **Haremnden Mektuplar**, s. 68-69.

Belge 1. Ayşe Sultan binti Bayezid'in mührü¹⁹³

2.2.2. (ŞAHZÂDE) AYŞE SULTAN'IN VAKIFLARI

Ayşe Sultan'a dair gerçekleştirilen vakfiye taramasında, Ayşe Sultan binti Bayezid-i Velî'ye dair bir vakfiyeye erişim sağlanamamıştır. VGM arşivinde, H. 1086/M. 1675 tarihli Ayşe Hatun binti Bayezid adına bir vakfiye bulunmaktadır.¹⁹⁴ Fakat bu vakfiyeyi incelediğimizde, vakfiyenin Ayşe Hatun binti Hacı Bayezid'e ait olduğu hem tarih hem de künye kaydı itibarıyla başka bir Ayşe Hatun'a ait olduğu görülmektedir. Ayşe Sultan'ın vakıflarına dair bilgileri ise CDA belgelerinden, tahrir defterlerinden ve diğer kaynaklardan öğrenmekteyiz.

Ayşe Sultan, babası II. Bayezid ve kardeşi I. Selim'in temliknâmeleriyle edindiği¹⁹⁵, Biga ve Marmara nahiyesine tâbi Kemer, Bekirli, Ayderesi/Ayıtdere, Âbidli köylerini vakfetmiştir.¹⁹⁶ Gelibolu'da Sunkurca mahallesinde mescidi ve muallimhânesi¹⁹⁷, İstanbul Vefa'da "türbe-i şerîf vakfı" bulunmaktadır.¹⁹⁸

¹⁹³ Mübahat S. Kütükoğlu, **Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)**, s. 94.

¹⁹⁴ VGM.DEFTER, defter:623, sayfa:294, sıra:304.

¹⁹⁵ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 192.

¹⁹⁶ C.EV./414-20960, İE.ENB/4-482

¹⁹⁷ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 385.

¹⁹⁸ Mustafa Çağatay Uluçay, "2. Bayezid'in Âilesi", s. 121; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152; Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 192.

75 Numaralı ve H. 925/M. 1519 tarihli Gelibolu Livâsı mufassal tahrîr defterinde geçtiği üzere Ayşe Sultan'ın vakfiyesi, H. 911/M. 1505 tarihli olup, bahsedilen köylerin gelirlerinin Gelibolu'daki Sunkurca Mahallesi'ndeki mescit ve muallimhâneye sarf olunacağını, vakfın mütevellîsinin ise Sinan Paşa'nın kethüdâsı Hasan Bey b. Abdullah, o vefat edince soyu kesilene kadar evlatlarının olacağını, sonrasında ise ehil bir kimseye bu görevin verileceğini bildirir: "*Vakf-ı hazret-i meliketi'l-mufahhamât iftihâru'l-havâtîni'l-mu'azzamât sâhibetü 'ismet **Aişe Hatun binti el-Merhûm Sultan Bayezid Hân** tâbe serâhâ ve ce'ale'l-cennete şu ki: Anadolu cânibinde **Biga sancağında Bekirlü ve Kemer nâm mülk köylerini vakfedip hasılları Gelibolu'da Sunkurca mahallesinde vâkı' olan mescide ve muallimhâneye sarf olunur. El-hâletü hâzihî mütevellî ber mûceb-i vakfiye **Hasan Bey bin Abdullah 'utekâ el-Merhûm Sinan Paşa** ki merhum **Sinan Paşa'nın kethüdâsı, uhrâ Anadolu kethüdâsı dahi olmuştur. Kayd-ı hayatta olduğunca müşârun ileyh Hasan Bey mütevellî ola ve kendinden sonra evlâdı ve evlâd-ı evlâdı neslen ba'de neslin mütevellî ola ve bade'l-ınkırâz li'l-evlâd-i Hasan Bey el-mezbûr emr-i sultânî ile evkâfın sa'y-i cemîl birle hâsıl zabtına kâdir emîn ve mütedeyyin kimse mütevellî ola vakfiyede meşruttur ve kurâ-i mezbûra Anadolu cânibinde olmağın hakîkati ile hasılları malûm olmadı. Târîh-i vakfiyesi ihdâ aşera ve tisu mie (911) ve mezkûrân köylerde sâkin olanlar 'avâriz-ı dîvâniyyeden emîn olalar deyü merhum ve mağfur Sultan Bayezid Han hazretlerinden hukm-i şerîf olup hükümlü hükümsüz demeyip 'avârıza katarlar deyü hukm-i âmi'l-meşhûm vârid oldukta dahi bunları avarıza katmayalar deyü emr olunmuştur.*****"¹⁹⁹

75 Numaralı Gelibolu Livâsı mufassal tahrîr defterinde verilen vakıf kaydına göre vakfın masrafları, şu şekildedir:

el-Masraf ber-mûceb-i vakfiye	Fî sene
Be-cihet-i mütevellî	3.600
Be-cihet-i imâm-ı mescid	1.080
Be-cihet-i müezzin	720
Be-cihet-i muallim ki eytâma ve evlâd-ı fukarâya talîm-i ilm idüp ücret talep etmeyeler deyü meşruttur	1.800

¹⁹⁹ 75 Numaralı Gelibolu Livâsı Mufassal Tahrîr Defteri I (925/1519), s. 180.

Be-cihet-i dehn-i sirâc ve kanâdîl	360
Be-cihet-i hasır ve hîzem	360
Ücret-i sakka	360
Be-cihet-i kayyum	360
Be-cihet-i eczâhânân, 20 nefer	14.400
Be-cihet-i mu'arrif	360
Be-cihet-i bevvâb-ı türbe	720
Be-cihet-i cibâyet	1.080
Be-cihet-i kâtib	1.080
Be-cihet-i Hüma Hatun binti Hüseyin ki mezkûr mütevellî Hasan Bey'in zevcesidir. Kendinden sonra evladına ola. Evlattan sonra sair harcıyla mesârife sarf oluna deyü meşruttur.	2.520
Ve bu mezkûrâtan sonra hâsıl harca vefâ ve kifayet eylediğince vaz ve tayîn olunan yirmi cüz tamam okuna. Şöyle ki hâsıla ihtilâl geldiği takdirce zikr olan eczâdan on cüz naks olunup on cüz okuna deyü vakfiyede muayyen ve meşrûttur. Sahh zâlik.	

Tablo 2. Ayşe Sultan Vakfı'nın masraflarını gösterir tablo.²⁰⁰

Uluçay, Ayşe Sultan'ın Edirne'de bir cami yaptırdığından bahsetse de²⁰¹, kocasının Edirne'deki yapılarından bahsedilmesine rağmen, belgelerde ve diğer kaynaklarda Edirne'deki camisine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Kaynaklarda ve belgelerde Edirne'de olduğu bildirilen H. 873/M. 1468 tarihli Ayşe Sultan Cami ise Çelebi Mehmed'in kızı Ayşe Sultan'a aittir.²⁰²

Ayşe Sultan'ın kocası Sinan Paşa'nın Edirne'de Üsküdar'da yer alan mülklerine dair şu bilgiler verilmiştir: “*Vakf-ı Sinan Paşa defter-i atikte mülk deyü kayd olunmuş Merhum Sultan Bayezid 'aleyhi'r-rahme ve'l-ğufrân sene seb' ve semânîn ve semânumie' yılında (887) tevâbı' ve levâhıki ile ve hudûdu ve sînûru ile ve mezkûr karyede mütemekkin olan keferenin haracı vesâir rusûm-ı örfiyyesi ile temlik edip badehû mezkur Sinan Paşa dahi nefsi-i Üsküdar'da binâ ettiği caminin ve kervansarayının ve dükkânlarının mesâlihine vakf etmiş hâliyâ dâhi mukarrarnâmeleri görüldü.*”²⁰³ (Tablo 3). Edirne'de camisi, imareti, mektebi olduğu bildirilen kişi, arşiv belgelerine göre Gelibolu sancakbeyi Evliya Sinan Paşa'dır.²⁰⁴

²⁰⁰ a.y.

²⁰¹ Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 48.

²⁰² Mustafa Çağatay Uluçay, **a.g.e.**, s. 30.

²⁰³ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 454-455.

²⁰⁴ AE.SMST.III/79-5860, C.BLD./141-7046, TS.MA.d/3533, C.MF./27-1348, C.EV./250-12597

Nefs-i Üsküdar ki Merhum Sinan Paşa Cami ve Hamamı vardır.								
Hâne-i müslim		Mücerred			Hâne-i gebrân	Mücerred	Ğılmân-ı ortakcıyân	Mücerred
73		11			37	8	21	1
Hasıl		17.555						
Karye-i Kânî tâbi-i Edirne, Üçiler, Nusretlü, Karapaşalı, Koca Yakup								
Kasaba	Kurâ	Müslim	Mücerred	Gebrân	Mücerred	Ortakcıyân-ı müzevvec	Mücerred	 Müzevvec
1	9	237	54	37	8	8	1	11
Hasıl		40.708						

Tablo 3. Sinan Paşa'ya temlik edilen mülkleri ve gelirlerini gösterir tablo.²⁰⁵

2.2.2.1. (ŞAHZÂDE) AYŞE SULTAN VAKFI'NIN İŞLEYİŞİNDE ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLER

Ayşe Sultan Vakfı'na çeşitli tarihlerde müdahalelerde bulunulmuştur. Bu müdahalelerin engellenmesine dair farklı tarihli birçok arşiv belgesi bulunmaktadır.

Sultan Bayezid tarafından Sinan Paşa zevcesi Ayşe Hatun'a temlik edilen İpsala'daki Gökhasan ve Keşan'daki Türkmen köylerinin her türlü vergiden muaf olduklarına dair olan emrin yenilendiğine; ümenâ, ummâl, subaşılar, vüzera ve voyvodaların müdahale etmemesine dair, IV. Murad'ın İpsala ve Keşan kadılarına H. 1033/M. 1623 tarihli fermanı bulunmaktadır.²⁰⁶ Gelibolu'da Evliya Sinan Paşa ve Sultan Bayezid kızı Ayşe Hatun hayrâtı vakıflarından olan Edirne Üsküdar'ı nahiyesi ve İpsala'ya tâbî Paşa karyesi ve Keşan'a tabi Türkmenli köyü reayalarına müdahalenin engellenmesine dair H. 1167/M. 1753 tarihli emir bulunmaktadır.²⁰⁷ İstanbul'da ve Gelibolu'da, Sultan Bayezid Hân'ın kızı Ayşe Sultan'ın, Biga ve Marmara nahiyesinde Kemer ve Bekirli köylerine, Biga mütesellimleri müdahale

²⁰⁵ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 454-455.

²⁰⁶ TS.MA.e/722-55(TSMA No: 5222/5)

²⁰⁷ C.EV./146-7294

etmiştir. Müdahelenin engellenmesine dair H. 1116/M. 1704 ve H. 1170/M. 1756 tarihli hükümler bulunmaktadır.²⁰⁸

Şeyh Vefâ'da vâki, Ayşe Sultan Vakfı mülhakâtından, Marmara nahiyesine tâbi Kemer, Bekirli ve Ayderesi köylerine taaddî ve rencîde ettirilmemesi üzerine Marmara nâhiyesi hakimine hitâben H. 1184/M. 1770 tarihinde hükm-i humâyûn arz olunmuştur.²⁰⁹ Gelibolu'da, Biga'da ve İstanbul'da Vefâ nezdinde vâkî Merhume Ayşe Sultan türbe-i şerîfi vakfına yapılan müdahelenin engellenmesine dair H. 1217/M. 1802 tarihli emir bulunmaktadır.²¹⁰ Şeyh Vefâ'da Ayşe Sultan'ın Türbe-i Şerîfi Vakfı mülhakâtından, Marmara kazasına tâbî, Kemer ve Bekirli ve Ayderesi köyleri, tersâne-i âmire ocaklığı olup, vâkı olan tekâliflerin Marmara nâhiyesi ahâlîsi ile birlikte edâ ederlerken Biga taraflarından tekâlif talebiyle rencîde ettirilmemek için Marmara nâhiyesine hakimine hitaben H. 1183 tarihli hüküm bulunmaktadır.²¹¹

2.2.3. (ŞAHZÂDE) AYŞE SULTAN'IN VAKIF ESERLERİ

2.2.3.1.1. ÇANAKKALE-GELİBOLU

2.2.3.1.1.1. AYŞE SULTAN MESCİDİ VE MUALLİMHÂNESİ

Ayşe Sultan Mescidi ve Muallimhânesi Gelibolu'da Sunkurca mahallesindedir. Mescit/cami²¹² de, muallimhâne de bugün var olmadığı için tam yerleri bilinmemektedir.

75 Numaralı ve H.925/M.1519 tarihli Gelibolu Livâsı mufassal tahrîr defterinde geçtiği üzere Ayşe Sultan'ın vakfiyesi H. 911/M. 1505 tarihli olup, Biga

²⁰⁸ C.EV./507-25625, AE.SOSM.III/71-5408.

²⁰⁹ C.EV./414-20960

²¹⁰ C.EV./530-26791

²¹¹ TS.MA.e/763-8

²¹² Arapça'daki "mescid" kelimesi Türkçe'de kullanılan küçük ibadet mekanları anlamının aksine Türkçe'deki cami yapısına karşılık gelmektedir. Yapı bugün var olmadığı için yapının büyüklüğü hakkında herhangi bir bilgimiz bulunmamaktadır.

sancağında Bekirlü ve Kemer nâm mülk köylerinin gelirlerini Gelibolu’da Sunkurca mahallesinde vâkı’ olan mescide ve muallimhâneye vakfetmiştir.²¹³

Aynı defterde Gelibolu şehri kısmında mahalleler verilirken Sunkurca mahallesinden, “mahalle-i mescid-i sultanzâde nâm-ı diğer Sunkurca (mahalle-i mescid-i Âyşe Sultan nâm-ı diğer Sunkurca)” şeklinde bahsedilmektedir. Mescidin imamı Musa veled-i Hamza, müezzini ise Ali veled-i Şîrmerd’dir.²¹⁴ Aynı tahrir kaydında geçtiğine göre, Ayşe Sultan Vakfı gelirlerinden karşılanmak üzere cami için kandil ve kandil yağı alındığı görülmektedir. Ayrıca caminin imamı ve müezzini için senelik 1.080 ve 720 akçe, türbe bevvâbı için senelik 720 akçe harcanmıştır. Bahsedilen türbe Gelibolu’daki Sinan Paşa Türbesi olmalıdır (Tablo 4).

CDA’da Gelibolu’daki Ayşe Sultan Cami ve Muallimhânesi’ne dair birçok tevcihât belgesi bulunmaktadır. Bu tevcihât belgelerine göre H. 1148/M. 1735, H. 1185/M. 1771, H. 1232/M. 1816 tarihlerinde imam, müezzin, halîfe-i mekteb, bevvâb ve ferrâş görevleri için görevliler tayin edilmiş ve ücretleri Ayşe Sultan Vakfı gelirlerinden karşılanmıştır. M. 1816 tarihli belge²¹⁵ göstermektedir ki mektep, 19. yüzyılın başında halen ayaktaadır. Ayrıca H. 1240/M. 1824 tarihli belgeye göre İstanbul’da Şeyh Vefâ’daki Ayşe Sultan Türbe-i Şerîfi Evkâfı’ndan, Gelibolu’daki mektebin muallimi için tevcih yapılmıştır (Tablo 4). H. 1107/M. 1695 tarihli belgeye göre, Gelibolu’daki Ayşe Sultan Cami imamı ve müezzini, Ayşe Sultan Muallimhânesi muallimi, vazifelerinin verilmemesi üzerine Biga kazâsına tabi olan Kemer ve Bekirli ve Âbidli köyleri mahsulünden tesviyesi için, Gelibolu Nâibi Mustafa Efendi’ye gelerek talepte bulunmuşlardır.²¹⁶

²¹³ 75 Numaralı Gelibolu Livâsı Mufasssal Tahrîr Defteri I (925/1519), s. 180.

²¹⁴ a.g.e., s. 71.

²¹⁵ TS.MA.e/763-8

²¹⁶ İE.ENB/4-482

Vakıf	Cihet	Eski Görevli	Yeni Görevli	Ücret	Tarih
Gelibolu'da Ayşe Sultan Mescid-i Şerîfi	İmam	Hüseyin Halife	Ahmed	3 akçe	1148
Gelibolu'da Ayşe Sultan Mescid-i Şerîfi	Müezzin	Hüseyin Halife	Ahmed	1 akçe	1148
Gelibolu'da Ayşe Sultan Evkâfı'ndan olmak üzere	İmam	Ahmed Halife	Sulb-i kebîr oğlu	3 akçe	1185
Gelibolu'da vâkı' Ayşe Sultan Vakfından olmak üzere	Halife-i mekteb ve bevvâb ve ferrâş	Halil Halife	Es-seyyid Hasan	3 akçe	1232
İstanbul'da Şeyh Vefâ'da Ayşe Sultan Türbe-i Şerîfi Evkâfı'ndan olmak üzere	Gelibolu'da muallim-i mekteb	Es-Seyyid Ali Efendi	Es-Seyyid Hüsameddin	5 akçe	1240

Tablo 4. Gelibolu'daki Ayşe Sultan Evkâfı gelirlerinden harcanmak üzere Gelibolu'daki Ayşe Sultan Mescidi'ne ve Muallimhânesi'ne yapılan tevcihât ve ücretlerini gösterir tablo.²¹⁷

2.2.3.1.1.1. Cami ve Muallimhânenin Tamiri

Cami ve muallimhâne bugün mevcut olmasa da tamirine dair belgeler bulunmaktadır. H. 1189/M. 1775 tarihli belgede mektep ve caminin tamiri şu şekilde geçmektedir: “*Gelibolu Ayşe Sultan Mektebi ve Mescidi bundan akdem binâ istidâ olunmadığına binâen binâ ve tamîr olunup vuku bulan zelzelede mekteb ve mescidin binâ olunan mevzii ba'zan mündehim olduğu bade'l-ilâm tekrâr-ı marifet-i şer'le keşf olundukta 350 kuruş masarîf ile tekrar binâ olunacağı der 'aliyyeye bade'l-arz mekteb ve mescid-i şerîf alâ hâlihîmâ harâb kaldığından binâ ve tamîr olduğunu ve vakfı olan Kemer ve Bekirli senevî 1.200 kuruş iltizâm olunagelip vazife-i mesârîfî 200 kuruş ve her sene vakfın dolabına 104 kuruş ceman senevî 300 kuruş mesârîfî olup bâkî her sene 900 kuruş fazla-i vakf kaldığını ihbâr etmeleriyle sâlifü'z-zikr mekteb ve mescid-i şerîfî vakf-ı mezkûrun zevâid ve fazlasından binâ ve tamîr olunması bâbında inâyet-i emr-i âlişân sudûrî ricasıyla vâkıü'l-hâl serîr-i âlâya 'arz ve ilâm olundu.*²¹⁸ Bu belgeden anlaşılmaktadır ki mektep ve cami, 18. yüzyılın sonlarında ayakta olup tamir edilmiştir. Depremde yeniden bazı kısımları tahrip olmuş, gerçekleştirilen keşif neticesinde 350 kuruş masraf gerektiği görülmüş, bunun üzerine Ayşe Sultan Vakfı'ndan olan Kemer ve Bekirli köyleri gelirlerinin fazlası,

²¹⁷ TS.MA.e/763-8

²¹⁸ TS.MA.e/ 763-8

camii ve mektebin tamir ve binâ olunması için tahsis edilmiştir. Fakat sonraki yüzyılda yapılar tekrar tahrip olmuştur. Bugün yapılar ayakta değildir.

2.2.3.1.1.2. GELİBOLU SİNAN PAŞA TÜRBESİ

Gelibolu'daki Sinan Paşa Türbesi'nin kitabesinde ve bazı belgelerde geçtiği üzere Mîrmirân Evliya Sinan Paşa, II. Bayezid'in kızı Şahzâde Hatun ile birlikte Gelibolu'daki türbesinde medfundur.²¹⁹ Evliyâ Sinan Paşa vefat edince bahsedilen türbeye defnedilmiş, Ayşe Sultan ise 1518 tarihinden sonraki bir tarihte vefat etmiş ve sonrasında bu türbeye defnedilmiştir.²²⁰ Ülkü, Gelibolu'daki türbenin Sinan Paşa ve Ayşe Sultan tarafından inşa edildiğini aktarsa da²²¹ Ayşe Sultan'ın bu türbeyi kocasıyla birlikte inşa ettirdiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat Ayşe Sultan'ın, kocasıyla birlikte bu türbede medfun olması ve Sinan Paşa'nın türbeye vakfettiği mülkleri Ayşe Sultan'dan satın alması sebebiyle, türbeye dair bilgilere ana hatlarıyla yer verilecektir.

II. Bayezid, İpsala'daki Gökhasan, Keşan'daki Türkmen köylerini Ayşe Sultan'a bütün hudûdu, rûsûmu ve hukuku ile 18 Şevval H. 896/M. 1491'de temlik etmiştir.²²² Sonradan Sinan Paşa bunları Ayşe Sultan'dan satın alarak Gelibolu'daki bu türbeye vakfetmiştir (Tablo 5). Buna dair H. 925-935 tarihli kayıtlar şu şekildedir:

“Evkâf-ı der kazâ-i Keşan vakf-ı Sinan Paşa karye-i Türkmen mezkûr karye-i sâbıkâ Merhum Sultan Bayezid Han Sinan Paşay-ı mezbûrun hatunu Ayşe Hatun sene 896 şevvalinin on sekizinde cemî' hududu ve sunûru ve beytü'l-mâl ve mâl-i ğâibi ve sâir müteveccihâti ile temlik edip sadaka etmiştir, defter-i atikte kayd olunmuş ba'dehû merhum Sinan Paşa mezkûr hatundan karye-i mezkûru satın alıp

²¹⁹ Osman Ülkü, “Gelibolu'da Bulunan Türk Dönemi Mimari Eserleri”, s. 82-84.

²²⁰ TS.MA.d/2938, s.1.

²²¹ Osman Ülkü, “Gelibolu'da Bulunan Türk Dönemi Mimari Eserleri”, s. 82-84.

²²² M. Tayyib Gökbilgin, XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar), s. 454-455., TS.MA.e/722-55.

*Gelibolu’da olan zaviyesine vakfetmiş, bey’nâmesi vakfnâmesi görüldü deyu defter-i hâkâniyyede mukayyed bulunmağın hâliyâ dahi vech-i meşrûh üzere olundu.”*²²³

“*Evkâf-ı der kazâ-i İpsala vakf-ı merhum Sinan Paşa karye-i Gökhasan karye-i mezbûra sâbıkâ sene 896 şevvalinin on sekizinde merhum Sinan Paşa hatunu fahru’l-havâtîn Şahzade Ayşe Hatun cemî’ hududu ve sunûru ile temlik edip sadaka etmiş badehu Sinan Paşa mezkûr hatundan satın alıp nefsi-i Gelibolu’da bina ettiği zaviyesine okunan eczâya vakfetmiş.*”²²⁴

Karye-i Gökhasan bunlar ortakçı kullardır haricden dahi ekerler	
Hâne-i gebrân-ı ortakçı	22
Hâne-i gebrân-ı ortakçı	2
Hâne-i gebr ğirâz ortakçıyân	39
Hasıl	10.180 akçe
Karye-i Türkmen mea’ cemâat-i Şah Velî	
Hâne-i müslim	42
Hasıl	3.744 akçe

Tablo 5. Sinan Paşa’nın Ayşe Sultan’dan satın aldığı Gökhasan ve Türkmen köyü gelirlerini gösterir tablo.²²⁵

Gelibolu’daki Sinan Paşa Türbesi’nde iki adet sanduka bulunmaktadır. Türbenin giriş kapısında yer alan H. 1247/M.1831 tarihli onarım kitabesinde: “**Sinan Paşa** ki Sultan Bayezid’in sâhib-i mührî, bu din ve devlete çok hıdmet etti âbâd ediciliği ile bu âlâ-i türbede **menkûhası sultanla medfun**, ilâhî Firdevs-i cennet-i onlara eyle mevâ, düşün emr-i miâdî ibret al bunlardan ey gafıl, cihân bîvefâ bâkî değildir kimseye asla, ziyaret kıl oku Fatiha, Aynî dedi tarihi, Sinan Paşamız eyledi şah binâ ihyâ sene 1247” yazmaktadır.²²⁶ Bu kitabeye göre Sinan Paşa’nın, eşi sultanla medfun olduğu ve sandukanın eşine ait olduğu açıktır.

Diğer bir belgede, Evliyâ Sinan Paşa’nın karısı Şahzâde Hatun’la medfun olduğu açıkça ifade edilmiştir: “*Bundan akdem bâhassa-i humâyûn mütevellisi olduğum Evliya Sinan Paşa’nın Vakfı olan Barçîn karyesi bizimdir deyü Mîrmirân*

²²³ M. Tayyib Gökbilgin, **a.y.**

²²⁴ M. Tayyib Gökbilgin, **a.y.**

²²⁵ M. Tayyib Gökbilgin, **a.y.**

²²⁶ Osman Ülkü, “Gelibolu’da Bulunan Türk Dönemi Mimari Eserleri”, s. 81-84.

*Sinan Paşa mütevellisi karye-i mezbûru fuzûlî zabt eylediği ecilden hala **Gelibolu'da vâkıf-i merhum zevcesi Şahzâde Hatun** ile bir türbede medfun olduğu için karye-i mezbûr **Evliya Sinan Paşa'nın** vakfı olduğuna delîl-i kavî olmakla mukaddemâ Gelibolu kâzîsine hitaben emr-i âlî isdâr ve istilâm olundukta, **Şahzade Hatun'un zevci Evliyâ Sinan Paşa** ile mean medfun olduğu emr-i âlîde tasrih olmamıştır deyu ilâmda dahi tasrih olunmaktan nâşî mürâhim-i aliyyelerinden mütezarrîdir ki verilen fermân kaydı derkenâr ve **Evliya Sinan Paşa ve zevcesi Şahzâde Hatun binti Sultan Bayazid-i Velî**, zevc mea zevce bir türbede medfun olduklarını tashih ve deraliyyeye ilam olunmak için Gelibolu hâkimine hitaben istilâmî hâvî emr-i âlî isdârî babında emr ve fermân devletlü efendim sultanım hazretlerindir.*"²²⁷

Evliya Çelebi de Gelibolu'yu anlatırken Evliya Sinan Paşa'nın Gelibolu'daki türbesini, "*Sultan (---) vezirlerinden ulu sultandır ki deniz kıyısında İrem bağı gibi bir süslü tekke içinde yüksek bir kubbede gömülüdür. Sırrı aziz olsun.*" şeklinde tarif eder ki²²⁸, tarifi bahsedilen türbenin bulunduğu konuma uymaktadır. Tüm bu bilgilere göre Şahzâde Ayşe Sultan, Evliya Sinan Paşa ile evli olup Gelibolu'daki türbede kocası Sinan Paşa ile birlikte medfundur (Fotoğraf 1-2).

²²⁷ C.EV./ 147-7340

²²⁸ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Akkırman-Belgrad-Gelibolu-Manastır-Özü-Saraybosna-Slovenya-Tokat-Üsküp-II**, C. 5, haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 434.

Fotoğraf 1. Gelibolu Sinan Paşa Türbesi dıştan görünüm (F: Olcay Aksoy).

Fotoğraf 2. Gelibolu Sinan Paşa Türbesi iç kısım (F: Mustafa Cambaz).

2.2.3.1.2. İSTANBUL

2.2.3.1.2.1. VEFÂ'DAKİ TÜRBE-i ŞERÎFE VAKFI

Ayşe Sultan, kaynakların aktardığına göre İstanbul'da Vefâ'da bir türbe yaptırmış, vakfiyesini H. 911/M. 1505 tarihinde tanzim ettirmiştir.²²⁹ Fakat “Şâhzâde Ayşe Sultan'ın Hayatı” ve “Gelibolu Sinan Paşa Türbesi” kısımlarında değinildiği üzere Ayşe Sultan, Gelibolu'daki Sinan Paşa Türbesi'nde kocasıyla birlikte medfundur. Ayşe Sultan'ın vakfiyesi, H. 911/M. 1505 tarihli olup, Ayşe Sultan 1518 yılından sonraki bir tarihte vefat etmiş²³⁰, Şeyh Vefâ Türbesi, Şeyh İbnü'l-Vefâ'nın ölümü üzerine H. 896/M. 1491 yılında inşa edilmiştir.²³¹ Şeyh Vefâ Türbesi, cami/tevhidhâne, medrese, hankâh, çifte hamam, imaret, tabhâne, kütüphane, çeşmeden meydana gelen külliye'nin bir parçasını oluşturmaktadır.²³² Türbe, yıkılan Şeyh Vefâ Camisi'nin temelleri üzerine yeniden inşa edilen caminin güneyinde, Vefa Caddesi'ne açılan kapının yanında yer almaktadır. Külliye'de yer alan cami ve hamam, II. Mehmed Dönemi'nde inşa edilmişken türbe, II. Bayezid Dönemi'nde inşa edilmiştir. Cami ve hamam yıkılmışken Şeyh Vefâ Türbesi bugün ayaktaadır.²³³ Günümüzde Şeyh Vefâ Türbesi'nin bitişiğinde, Şeyh Vefâ Cami, hazîre ve Zeyrek İş Merkezi bulunmaktadır (Uydu Görüntüsü 2, Fotoğraf 3-8).

²²⁹ Mustafa Çağatay Uluçay, “2. Bayezid'in Âilesi”, s. 121; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152; Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 192; C.MF./52-2594, AE.SAMD.III/45-4498, EV.BRT./184-5, AE.SMST.III/357-28650, TS.MA.e/763-8, TS.MA.e/763-8.

²³⁰ TS.MA.d/2938

²³¹ Aziz Doğanay, “Şeyh Vefâ Külliyesi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 39, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2010, s. 72-74.

²³² Aziz Doğanay, **a.y.**

²³³ Aziz Doğanay, **a.y.**

Uydu Görüntüsü 2. Şeyh Vefâ Türbesi'ni gösterir uydu görüntüsü (Google Earth).

Fotoğraf 3. Şeyh Vefâ Cami minaresinden Şeyh Ebu'l-Vefa Türbesi'nin görünümü (F: Ali Tuna).

Fotoğraf 4. 1941 yılında Şeyh Ebu'l-Vefa Türbesi (Fikriyat, 2025).

Fotoğraf 5. Şeyh Ebu'l-Vefa Türbesi dıştan görünüm (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 6. Şeyh Ebu'l-Vefa Türbesi dıştan görünüm (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 7. Şeyh Ebu'l-Vefa Türbesi dıştan görünüm (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 8. Şeyh Ebu'l-Vefa Türbesi'nde yer alan sandukalar (F: Baysal, 2025).

1546 tarihli İstanbul vakıfları tahrir defterinde, Şeyh Ebu'l-Vefâ mahallesinde geçen vakıflar sıralanırken, “Vakfû'l-Merhûmetü'l-Mağfürun Lehâ Seyyidetü'l-Muhadderât Sultan Aîşe Hatun binti Sultan” başlığı altında bu vakıf, “*vâkıfe-i merhûme hazret-i şeyh merkadı kurbünde kendüye mezar ve türbe vaz' idüb türbesinde on nefer kimesne günde birer akçe ile âdet-i me'lûfe ile cem' olup birer cüz okuyalar tayîn eylemiş lakin merhûmenin usûl-i evkafından mahrûse-i İstanbul'da nesne vâki olmayıp cümlesi âhar yerde vâki olup mütevellîsi ve vakıfnâmesi âhar yerde olduğu ecilden ale't-tafsîl yazılmadı.*” şeklinde geçmektedir. Bu kayda göre türbede on kişi, birer akçe karşılığında günde birer cüz okuyacaktır. Barkan, burada ismi geçen Sultan kızı Ayşe Sultan'ın Fatih Sultan Mehmed'in kızı ya da II. Bayezid'in kızı olabileceğini, ama Güveği Sinan Paşa eşi II. Bayezid'in kızı Ayşe Sultan olması gerektiğini söyler. Fakat Ayşe Sultan'ın evkâfı, mütevellîsi ve vakıfnâmesi İstanbul dışında olduğu için ayrıntılı olarak yazılamadığını belirtmiştir.²³⁴

Burada kendisi için inşa ettirdiği türbeyle kastedilen türbe, Şeyh Ebu'l-Vefâ Türbesi'dir. Ayşe Sultan Gelibolu'da medfun olduğuna göre burada yer alan türbe, İbnü'l-Vefâ adına inşa edilmiştir ve türbedeki beş sandukadan biri İbnü'l-Vefâ'ya

²³⁴ Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli*, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1970, s. 160.

aittir.²³⁵ (Fotoğraf 8). Belgelerde de buradan “İstanbul Vefâ Ayşe Sultan Türbe-i Şerîfesi Vakfı” adıyla bahsedilmektedir. Dolayısıyla Ayşe Sultan, burada medfun olmayıp kendisine temlik edilen köylerin gelirlerini tahsis ettiği bir “türbe-i şerîf vakfı” kurmuştur (Tablo 6-7). Türbenin, II. Bayezid’in kızı Ayşe Sultan tarafından inşa edildiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ayşe Sultan’ın kocası Sinan Paşa’nın Şeyh Vefâ’ya intisap ettiği bilgisi vardır.²³⁶ Ayşe Sultan’ın böyle bir vakfının olmasıyla kocası Sinan Paşa’nın intisabı arasında bir bağlantı kurulabilir.

Ayşe Sultan’ın, İstanbul’da Şeyh Vefâ’da yer alan Türbe-i Şerîfesi Vakfı gelirlerinden hem türbe görevlilerine hem de Ayşe Sultan’ın Biga’daki vakfı görevlilerine tahsisâtta bulunulmuştur. Ulaşabildiğimiz tevcîhât kayıtlarının en erkeni H. 1176/M. 1762 tarihli, en geçi H. 1280/M. 1863 tarihli (Tablo 6-7).

Vakıf	Cihet	Eski Görevli	Yeni Görevli	Ücret	Tarih
Şeyh Vefâ nezdinde Ayşe Sultan Türbesi Vakfı	Mütevellî	Hüseyin	Teberdâr-ı hassa Mehmed	-----	1142 ²³⁷
Şeyh Vefâ Türbesi’ne muttasıl Sultan Bayezid-i Velî’nin kerîmesi Ayşe Sultan Türbesi’nde olmak üzere	Cüzhân	Yunus bilâ veled	-----	2 akçe	1173 ²³⁸
İstanbul’da vâkî Şeyh Vefâ merhumun evkâf-ı mülhakâtından Ayşe Sultan evkâfından	Cüzhan	Yusuf Halife karındaş-ı sağîri	-----	2 akçe	1176 ²³⁹
İstanbul Vefâ Ayşe Sultan Türbe-i Şerîfesi vakfından olmak üzere	İhlaşhân	Sadık Mustafa Halife bin Ümmügülsüm	Rukiye Hatun binti Mustafa	5 akçe	1179 ²⁴⁰
İstanbul’da Şeyh Vefâ nezdinde vâkî Ayşe Sultan’ın Türbe-i Şerîfi Evkâfı mahsûlünden olmak üzere	Biga’ya tâbî Kemer ve Bekirli karyeleri	İbni Hacı Mehmed	Ahmed İbni Velî	4 akçe	1203 ²⁴¹

²³⁵ Aziz Doğanay, “Şeyh Vefâ Külliyesi”, s. 72-74.

²³⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Hızır Bey Oğlu Sinan Paşa’nın Vezîr-i Azamlığına Dair Çok Kıymetli Bir Vesika”, s. 37-44.

²³⁷ AE.SAMD.III/45-4498

²³⁸ TS.MA.e/736-8

²³⁹ TS.MA.e/763-8

²⁴⁰ AE.SMST.III/357-28650

²⁴¹ C.EV./64-3169

	nin kurâ kitâbeti				
	Kâtip			2 akçe	
	Biga câbîsi			4 akçe	
	Cüzhân			2 akçe	
	Sermahfi l			1 akçe	
İstanbul'da Şeyh Vefâ nezdinde vâkî Ayşe Sultan'ın Türbe-i Şerîfi Evkâfı mahsûlünden olmak üzere	Biga'ya tâbî Kemer ve Bekirli köylerini n kurâ kitâbeti	Mehmed Halife	el-Hâc Süleyman Halife bin Mehmed	4 akçe	1206 ²⁴²
	Kitâbet			6 akçe	
	Cüzhân			2 akçe	
	Sermahfi l			1 akçe	
İstanbul'da Şeyh Vefâ kurbünde vâkî Merhume Ayşe Sultan Türbe-i Şerîfi Vakfı'ndan olmak üzere	Gelibolu muallim-i mektep ciheti	Seyyid Mehmed Şefik Efendi veledi's-Şeyh Hasan	Es-Seyyid Ali İzzet	5 akçe	1230 ²⁴³
İstanbul'da Şeyh Vefâ'da Ayşe Sultan Evkâfı'ndan olmak üzere	Cüzhân	----- ----	-----	2 akçe	1234 ²⁴⁴
İstanbul'da Şeyh Vefâ'da Ayşe Sultan Türbe-i Şerîfi Evkâfı'ndan olmak üzere	Gelibolu'da muallim-i mektep ciheti	Es-Seyyid Ali Efendi	Es-Seyyid Hüsameddin	5 akçe	1240 ²⁴⁵
İstanbul'da Şeyh Vefâ'da Ayşe Sultan Türbe-i Şerîfi Evkâfı'ndan olmak üzere	Halife-i mektep, Bevvâb ve Ferrâş	Es-Seyyid Hasan bin Ali	Mehmed Arif bin Halil	3 akçe	1240 ²⁴⁶
İstanbul Vefâ'da Ayşe Sultan Türbe-i Şerîfesi vakfından olmak üzere	Noktacılık	İbrahim Ethem	Mehmed bin İbrahim	1 akçe	1280 ²⁴⁷

Tablo 6. İstanbul'da Şeyh Vefâ nezdinde vâkî Ayşe Sultan'ın Türbe-i Şerîfi Evkâfı mahsûlünden olmak üzere Ayşe Sultan'ın diğer vakıflarına yapılan tevcihât ve ücretlerini gösterir tablo.

²⁴² C.EV./111-5519

²⁴³ C.MF./52-2594

²⁴⁴ TS.MA.e/763-8

²⁴⁵ TS.MA.e/763-8

²⁴⁶ TS.MA.e/763-8

²⁴⁷ EV.BRT./184-5

Mahsûlât-ı ve ihrâcât-ı Evkâf-ı Türbe-i Şerîf-i Ayşe Sultan der nezd-i Şeyh Vefâ der İstanbul ve Mescid-i Şerîf-i ve Mekteb-i Şerîf-i der Gelibolu kıldvetü'l-emâsil ve'l-akrân Ahmed Ağa ber vech-i mütevellî-i vakf-ı mezbûr	Fî sene	Tarih
An mahsûl-i karye-i Kemer ve Bekirli ve tevâbiuhâ der kazâ-i Marmara der uhde-i mültezim mukâtaa-i mezbûra an evvel-i Mart sene-i 1178 ilâ ğayet-i ğayet-i Şubat	57.300	1178
El-mesârif-i vakf-ı mezbûr	54.200	
Edâ-i rikâb-ı humâyûn teslim-i hazret-i Ağa-i bâbü's-saâde	1.440	
Edâ-i akçey-i vilâyet-i Ağa-i bâbü's-saâde bâ emr-i humâyûn	12.492	
Bahâ-i revġân-ı zeyt-i berây-ı türbe-i vâkîf	2.100	
Edâ-i harac-ı dîde muhâsebe-i ber vech-i mu'tâd	1.000	
Bahâ-i revġân-ı zeyt berây-ı mescid-i şerîf der Gelibolu ber vech-i mu'tâd	2.400	
Edâ-i cihât-i türbe-i vâkîfe	8.240	
Sahhu'l-bâkî der kîse	3.002	

Tablo 7. Ayşe Sultan'ın İstanbul'da Şeyh Vefâ'daki Türbe-i Şerîfi Vakfı'nın, Gelibolu'daki mescidinin ve mektebinin H. 1178 tarihli muhasebe kaydı.²⁴⁸

²⁴⁸ TS.MA.d/5279

2.3. FATMA SULTAN BİNTİ NİGÂR HATUN

2.3.1. FATMA SULTAN BİNTİ NİGÂR HATUN'UN HAYATI

II. Bayezid'in, Fatma Sultan binti Nigâr Hatun ve Fatma Sûfiye Sultan olmak üzere iki farklı kızının adı belgelerde geçmektedir. Kaynaklarda Nigâr Hatun'un kızı Fatma Sultan, Sûfiye Fatma Sultan'la tek bir kişi olarak ele alınmıştır, kendisine ait belgeler ve bilgiler de tek bir kişiye aitmiş gibi değerlendirilmiştir.²⁴⁹ Öztuna ise iki farklı Fatma Sultan'dan bahsetmekte ve bu iki Fatma Sultan'ı birbirinden ayırmaktadır.²⁵⁰ Adı geçen iki kişinin de zaviye gibi mekanlar için vakıf kurmaları, Fatma binti Nigar Hatun'un ve Sûfiye Fatma Sultan'ın aynı kişiler olabileceğine işaret etmekteyse de bu iki kadın sultanı aynı kişiler olarak ele almamızı gerektirecek başka bir veri elimizde bulunmamaktadır. Bu sebeple belgelerde iki farklı künye ve lakapla adı geçen bu kadın sultanlar, iki farklı kişi olarak değerlendirilecektir.

Fatma Sultan binti Nigâr Hatun'un doğum tarihi bilinmemektedir. Kızıl Ahmet Paşa'nın oğlu İsfendiyaroglu (Cândâroğlu) Mirza Mehmet Paşa (öl.1530?) ile evlidir. Bu evlilikten Mehmet Bey ve Hacı Ahmet Paşa dünyaya gelmiştir.²⁵¹ Mirza Mehmet Paşa, Fatma Sultan vefat ettikten sonra Fatma Sultan'ın yeğeni Şahnisâ Sultân²⁵² ile evlenmiştir. Alderson'un II. Bayezid'in ailesine dair verdiği soy ağacında, II. Bayezid'in Fatma isimli bir kızı bulunmamaktadır.²⁵³ Alderson, Cândâroğlu Kızıl Ahmed oğlu Mehmet Mirza'nın II. Bayezid'in ismi bilinmeyen bir kızıyla evli olduğunu bu evlilikten Mustafa Paşa ve Şemsi Ahmed Paşa'nın dünyaya

²⁴⁹ M. Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, 7. bs, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2021, s. 49; Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2015, s. 195; Mustafa Çağatay Uluçay, "2. Bayezid'in Âilesi", s. 121.

²⁵⁰ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 154.

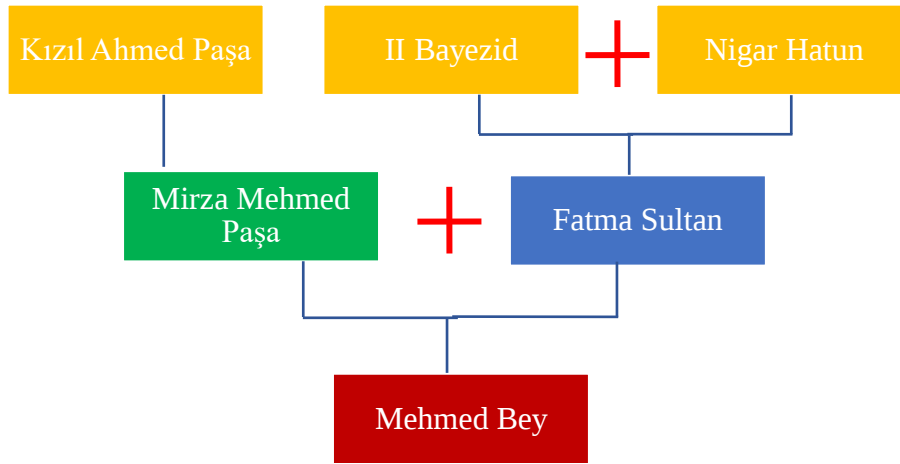
²⁵¹ Yılmaz Öztuna, **a.g.e.**, C. 2, s. 154-157.; İbrahim Hakkı Konyalı, **Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi**, C. 2, İstanbul, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, 1977, s. 440-441.

²⁵² Bu Şehnisa Sultan'ın da ikinci evliliğidir.

²⁵³ Anthony Dolphin Alderson, **Osmanlı Hanedanının Yapısı**, s. 245.

geldiğini söyler.²⁵⁴ Fakat Şemsi Ahmed Paşa'nın vakfiyesinde geçtiği üzere Şemsi Ahmed Paşa, Fatma Sultan'ın değil Şehzâde Abdullah'ın kızının oğludur.²⁵⁵

VGM Arşivi'nde II. Bayezid kızı Fatma Sultan'a dair H. 915/M. 1510 tarihli bir vakfiye mevcuttur.²⁵⁶ Bu vakfiye kaydında Fatma Sultan, Nigâr Hatun'un kızı olarak geçmektedir ve "Sûfiye" lakabı yoktur. Bazı kaynakların Fatma Sultanlara dair verilen bilgileri tek bir kişi gibi ele alması, sultanlara dair bilgilerin karıştırılmasına sebep olmuştur.

Soy ağacı 6. Fatma Sultan binti Nigâr Hatun'un soy ağacını gösterir tablo (Öztuna ve Fatma Sultan binti Nigâr Hatun vakfiyesine göre).

Öztuna, Nigâr Hatun'un kızı Fatma Sultan'ın ölüm tarihini 1512 yılı öncesi olarak vermiştir.²⁵⁷ Fatma Sultan'ın vakfiyesinin tarihinin H. 915/M. 1510 yılı olması, Fatma Sultan'ın bu tarihten sonra vefat ettiğine işaret etmektedir. Fatma Sultan'ın medfun olduğu yer bilinmemektedir. Muradiye Türbesi'nde medfun

²⁵⁴ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172.

²⁵⁵ Mehmet İnbaşı, "Şemsi Paşa Vakfiyesi", **Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı**, No: 27, 2005, s. 259.

²⁵⁶ VGM. DEFTER, defter:581-2, sayfa:454, sıra:428

²⁵⁷ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, Ankara, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996, s. 145.

olanların arasında Fatma Sûfiye Sultan'ın ismi geçmesine rağmen, Fatma Sultan binti Nigâr Hatun'un ismi geçmemektedir.²⁵⁸

2.3.2.FATMA SULTAN BİNTİ NİGÂR HATUN'UN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ

Fatma Sultan Binti Nigâr Hatun'un VGM arşivinde H. 915/M. 1510 tarihli vakfiyesi bulunmaktadır.²⁵⁹ (Ek 5-7). Bu vakfiyeye göre tam künyesi, “Fatma Sultan binti Nigâr Hatun Binti Abdülmennân”dır. Vakfiyesine göre Fatma Sultan, Borlu

kazâsına bağlı Tana/Dana ve köylerinin gelirlerini, İznik'teki Eşrefzâde Abdullah Rûmî Zaviyesi civarındaki Şeyh Abdî İbnî Eşref'in kabrinde cüz okunmasına ve yine buradaki hizmetlere vakfetmiştir (Tablo 8). Vakfın mütevellîsi, babası Abdî İbnî Eşref hayatta olduğu müddetçe kızı Muhtereme Hatun'dur. Yine VGM arşivinde yer alan şahsiyet kaydına göre Nigâr, Fatıma ve Safiye Hatunların vakıfları, İznik'teki Merhum Eşrefzâde Abdullah Rûmî hazretlerinin zâviye ve mescidine meşrut kılınmıştır.²⁶¹ (Tablo 9).

Vakıf	Cihet	Günlük Ücret
Tana/Dana ve köyleri gelirleri	İznik'te Şeyh Abdî İbn Eşref'in kabrinde cüz okunmasına	1 Dirhem
Tana/Dana ve köyleri gelirleri	İznik'te Şeyh Abdî İbn Eşref'in kabrinde kandil yakılmasına	Yarım Dirhem
Tana/Dana ve köyleri gelirleri	İki köyün şer'î ve örfî vergilerini zabt etmek ve mütevellîye teslim etmek üzere köylerin câbisine	1 Dirhem

²⁵⁸ TS.MA.d/8380

²⁵⁹ VGM. DEFTER, defter:581-2, sayfa:454, sıra:428.

²⁶⁰ Karabük'ün Safranbolu İlçesi eski kayıtlarda Borlu ismiyle geçmektedir. Burada Dana isimli ve yakınında Gayza isimli bir köy bulunmaktadır. Bk. <https://www.nisanyanyeradlari.com> Vakfiyede

geçen ve isimli iki köyün birisi “Tana” şeklinde okunmakta olup diğeri “Hurza/Hurze” şeklinde okunmaktadır. Emin olunamamakla birlikte vakfiyede adı geçen “Hurza/Hurze” isimli köy Gayza isimli köy olabilir. Yine de bu köy ile ilgili farklı bir veriye ulaşılamaması sebebiyle köy ismi vakfiyede geçtiği şekliyle verilmiştir.

²⁶¹ VGM. DEFTER, defter:189, sayfa:218-219.

Tana/Dana ve köyleri gelirleri	Mütevellîye	Yarım Dirhem
Tana/Dana ve köyleri gelirleri	Zâviyede mübarek gecelerde yemek verilmesi, fakirlere harcanmasına	Artan gelirler

Tablo 8. Vakfiyeye göre Fatma Sultan binti Nigâr Hatun Vakfı tevcihât ve giderleri.

Vukuât	Şart-ı Vâkıf	Vâkıfı ismiyle hayrât ve müberrânın mahâl ve mevâkı'i	Tevcih tarihi	Vezâif muhassısât-ı Esâmi-i mutasarrıfât ve	Nevi' cihât
Mûma ileyhın vefatıyla mahlûlünden olan vâkıfın ekber ve erşed ve eslah olan Şeyh Ahmed Ziyâeddîn Efendi'ye bâ irâde-i 'aleyh tevcihi fi 319	Mûmaileyh Nigâr ve Fatıme ve Sayfiye/Safiye Hatunların 1266 tarihiyle vakfiyeleri mukayyedir.	Nezâret-i evkâf-ı hümâyuna mülhak evkâfdan Nigâr ve Fatıma ve Safiye Hatunların İznik kazasında vakı' Merhum Eşrefzâde Abdullah Rûmî hazretlerinin zâviye ve mescidine meşrut evkâf-ı şerîfesi	1253	Eşrefzâde evlâdından ekber ve erşed ve eslah olan Es-seyyid Eş-şeyh Mehmed Safiyüddîn İbni'ş-şeyh Mehmed	Tevliye t

Tablo 9. Nigâr, Fatıma ve Safiye Hatunların İznik kazasında vakı' Merhum Eşrefzâde Abdullah Rûmî hazretlerinin zaviye ve mescidine meşrut evkâf-ı şerîfesine ait şahsiyet kaydı.²⁶²

Fatma Sultan'ın vakfiyesinde, yaptırdığı herhangi bir eserden bahsedilmemektedir. Fatma Sultan, Borlu'ya bağlı iki köyün gelirlerini İznik'te Eşrefoğlu Rûmî Türbesi hizmetlerine ve vakfının görevlilerine vakfetmiştir. Bunun dışında Fatma Sultan'ın bânisi olduğu herhangi bir eserin bilgisine ulaşılammıştır.

²⁶² VGM.DEFTER, defter:189, sayfa:218-219.

2.4. FATMA SÛFİYE SULTAN

2.4.1.FATMA SÛFİYE SULTAN'IN HAYATI

II. Bayezid'in kızı Fatma Sultan'ın²⁶³ belgelerde ismi “Sûfiye Fatma Sultan” olarak geçmektedir. Bu isim kaynaklara; “Sofu”, “Sofıye” vb. farklı şekillerde değişerek geçmiştir.

Sûfiye Fatma Sultan'ın doğum tarihi bilinmemektedir.

Sûfiye Fatma Sultan, Güzelce Hasan Bey ile evli olup²⁶⁴ H. 909/M. 1504 yılında Güzelce Hasan Bey'den boşanmıştır ya da bu tarihte Güzelce Hasan Bey vefat etmiştir.²⁶⁵ Alderson, Fatma Sofu Sultan'ın Mustafa Paşa b. Davud Paşa ile 1489 yılında evlendiği bilgisini vermişse de²⁶⁶, H. 909-933/M. 1503-1527 tarihli in'âmât defterinde Mustafa Bey b. Davud Paşa ile evli olan kişi Kamer Sultan olarak görülmektedir.²⁶⁷ Fatma Sûfiye Sultan'ın Güzelce Hasan Bey ile olan evliliğinden Dâmâd Mehmet Çelebi ve ismi bilinmeyen bir kızı dünyaya gelmiştir. Damat Mehmet Çelebi, II. Bayezid'in oğlu olan Şehzade Alemşâh'ın kızı Ayşe Sultan ile evlidir. Kızı ise Ahmed Bey b. Ali Bey ile evlidir.²⁶⁸ Alderson'un alıntıladığına göre²⁶⁹, II. Bayezid'in Sofu isimli bir kızı vardır ve bu kızının kocası Mehmet Hızır Ağa'dır, bu evlilikten Mehmet Bey dünyaya gelmiştir.²⁷⁰

²⁶³ Mustafa Cezar, **Mufasssal Osmanlı Tarihi (Resimli-Haritalı)**, C. 2, s. 612.

²⁶⁴ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 154.

²⁶⁵ M. Tayyib Gökbiçgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 416; İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 70, 195.

²⁶⁶ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172.

²⁶⁷ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 1428.

²⁶⁸ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 154.

²⁶⁹ Alderson, Laonicus Chalcondyles'in “L'histoire de la decadence de l'empire grec, et etablissement de celuy des Turcs” isimli eserine atıfta bulunarak bu bilgiyi aktarmıştır. Ayrıca bu evliliğin ve bu evlilikten dünyaya gelen oğlunun kimliği de bu esere göre kuşkuludur. Fakat eserin orijinaline çevrimiçi ortamdan ulaşılmakla birlikte çeviri metne ulaşılamadığı için bilgi orijinal kaynaktan teyit edilememiştir.

²⁷⁰ Anthony Dolphin Alderson, **Osmanlı Hanedanının Yapısı**, s. 245.

909-933/1503-1527 tarihli in'âmât defterinde, Fatma Sûfiye Sultan'a dair ifadeler şu şekilde geçmektedir: “duhter-i büzürg hullide mülkühû, zevce-i Hasan Beg Güzelce²⁷¹, “duhter-i Hazret hullide mülkühû, zevce-i köhne-i Hasan Beg Güzelce²⁷², “Mehmed Çelebi b. Hasan Beg Güzelce”²⁷³, “duhter-i Hazret hullide mülkühû zevce-i köhne-i Hasan Beg Güzelce ki veled-eş te'ehhül hâhed kerd berây-ı harc-ı urs”²⁷⁴, “Sûfî Sultân-ı duhter hullide mülkühû zevce-i köhne-i Hasan Beg Güzelce becîhet-i reften”²⁷⁵, “duhter-i Alem Beg, zevce-i Mehmed Beg b. Sûfî Sultân”²⁷⁶ ifadeleriyle geçmektedir. Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki Sûfî Sultan, II. Bayezid'in büyük kızı olup Güzelce Hasan Bey ile evlenmiştir. Bu evlilikten Mehmet Bey dünyaya gelmiştir ki Alem Bey'in kızıyla evlidir (Soy ağacı 7). Güzelce Hasan Bey'den, H. 909/M. 1504 tarihinde verilen in'âmlardan itibaren “zevce-i köhne-i” şeklinde bahsedilmesi, bu tarihte ya da öncesinde Güzelce Hasan Bey'in vefat ettiğine ya da Fatma Sûfiye Sultan'la boşandıklarına işaret etmektedir. Yine aynı defterde geçen “duhter-i Hazret hullide mülkühû zevce-i Güzelce Hasan Beg berây-ı meremmet-i hammâm ve hâne-i hod bûd, 10.000” ifadesinden Güzelce Hasan Bey'in karısı yani Fatma Sûfiye Sultan'a, babası Sultan Bayezid tarafından evin ve hamamın tamirleri için H.914/M.1508'de 10 bin akçe in'âm verildiği anlaşılmaktadır.²⁷⁷

²⁷¹ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 317,436.

²⁷² İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 320.

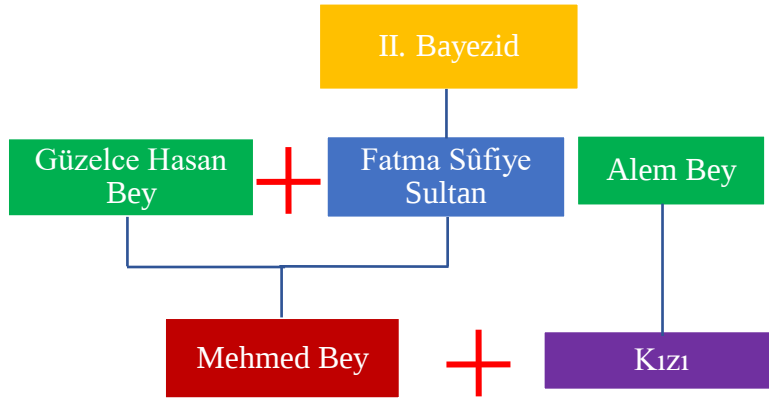
²⁷³ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 860.

²⁷⁴ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1012.

²⁷⁵ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1190.

²⁷⁶ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1390.

²⁷⁷ Rıfki Melül Meriç, “Beyazid Cami Mimarı : II. Sultan Bayezid Devri Mimarları ile Bazı Binaları Beyazid Cami ile Alakalı Hususlar, Sanatkarlar ve Eserleri”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslâm Sanatları Tarihi Enstitüsü Yıllık Araştırmalar Dergisi**, C. 2, No: 2, 1958, s. 37; İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 941.

Soy ağacı 7. Yukarıda verilen kaynaklara göre Sûfiye Fatma Sultan'ın soy ağacı.

Sûfiye Fatma Sultan'ın tam vefat tarihi bilinmemekle birlikte en son H. 917/M. 1511-12 yılında in'âm aldığı bilgisine²⁷⁸ dayanılarak bu tarihten sonra vefat ettiği söylenilebilir.

Sûfiye Fatma Sultan'ın medfun olduğu yer kaynaklarda belirtilmemiştir. Bir kaynakta, Aşık Paşa Zâviyesi'ndeki kadın kabrinin, Seyyid Velayet'in haremi ve II. Bayezid'in kızı Sûfiye Fatma Sultan'a ait olduğu söylenmiştir.²⁷⁹ Fakat Sûfiye Fatma Sultan burada medfun değildir. CDA'da yer alan Muradiye Türbeleri'nde medfun olan kişilere dair merkad defterinde, “*Sultan Murad Han Türbesi'ne muttasıl olan türbede; Merhum Sultan Alaeddin bin el-Merhûm Sultan Murad Han, sol tarafında Merhume Sûfî Sultan binti el-Merhûm Sultan Bayezid Han ve sağ canibinde Fatma Sultan binti Sultan Murad Han ve Hatice Sultan*”²⁸⁰ şeklinde geçen ifadeye göre, II. Murad Türbesi'nin doğu duvarına bitişik, pencereden kapıya dönüştürülmüş bir açıklıktan girilen türbede; II. Murad'ın oğlu Alâeddîn, II. Bayezid'in kızı Sûfî Sultan, II. Murad'ın kızı Fatma Sultan ve Hatice Sultan medfundur (Ek 9). Bu türbede kimlerin medfun olduğuna dair daha önce kaynaklarda farklı bilgiler verilmiştir.

²⁷⁸ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 1389.

²⁷⁹ Reşad Ekrem Koçu, **İstanbul Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, Reşad Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi, 1959, s. 1150.

²⁸⁰ TS.MA.d/8380

Önkal, bu türbede, II. Murad'ın çocukları Şehzâde Alaeddin, Ahmed, Orhan ve Şehzade Hatun'un medfun olduğunu²⁸¹, Kepecioğlu ise bu türbede II. Murad'ın çocukları Ahmet, Alâaddîn, Ahmet (Küçük) ve Şehzâde Hatun'un medfun olduğunu söylemektedir.²⁸² Fakat merkad defterinde geçen bilgiye göre burada medfun olanlar fotoğraf 9'de görüldüğü gibidir.

Fotoğraf 9. II. Murad Türbesi'nin doğu duvarına bitişik türbe (Sultan Alaeddin Türbesi) (F: Baysal, 2025).

²⁸¹ Hakkı Önkal, **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, s. 80.

²⁸² Kamil Kepecioğlu, "Muradiye Türbeleri", s. 39.

2.4.2.FATMA SÛFİYE SULTAN'IN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ

1546 Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri'nde, "Mescid-i Aşık Paşa Mahallesi" kısmında, "Vakf-ı Sultan Fatma Hatun el-ma'rûfe bi-Sûfî Sultan Hatun" başlığıyla Sûfiye Fatma Sultan'ın vakıfları verilmiştir. Burada Sûfiye Fatma Sultan'ın H. 907 Cemâziyelâhir/M. Aralık 1501 tarihli vakfiyesi zikrolunmuştur. Vakfiye, Hacı Hasanzâde imzalıdır.²⁸³ Gökbilgin, Fatma Sultan'ın H. 907 tarihli ve Hacı Hasanzâde imzalı bir vakfiyesi olduğu gibi, Borlu ve İznik için H. 915 tarihli bir vakfiyesi bulunduğunu zikretmiştir. Fakat Tayyib Gökbilgin'in zikrettiği vakfiye²⁸⁴, önceki bölümde aktarıldığı üzere Nigâr Hatun'un kızı Fatma Sultan'a aittir.²⁸⁵

Sûfiye Fatma Sultan'ın vakfiyesine göre, Demürcili Mahallesi'nde evler, Tire'de ve Denizli'de kelle dükkanları, Dimetoka nahiyesindeki Eşeroni köyü²⁸⁶, Ata/Atala köyü²⁸⁷ (beylerbeyi hassı olduktan sonra mülk olarak tevcih olunmuştur²⁸⁸), Saruhan köyü²⁸⁹, Karabürçek köyü²⁹⁰ (önce Çingene sancağına tabi müselleme çiftliği ve müselleme çeribaşısının tasarrufunda iken sonradan Sûfiye Sultan'a başmaklık olarak verilmiştir²⁹¹), Karayahşi köyü (Hayrabolu)²⁹², Tire nahiyesindeki Futa köyünde 8 odalı dükkan vakfa gelir getiren mülklerdir. Bu yerlerin yıllık geliri vakfiyede verilen meblağlara göre 16.900 akçedir. Vakfın giderleri ise şöyledir: Saruhan köyü gelirleri vakfın tevliyet cihetine, sermahfile iki

²⁸³ Vakfiyenin aslına ulaşılammıştır. Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, s. 275.

²⁸⁴ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 582.

²⁸⁵ Bk. "Fatma Sultan binti Nigâr Hatun'un Vakıfları" bölümü.

²⁸⁶ Eşeroni köyü ismine rastlanmamış olup bugün Dimetoka'da Ellinochori isimli bir köy vardır.

²⁸⁷ Bugün Manisa ili sınırları içerisinde yer almaktadır.

²⁸⁸ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 384.

²⁸⁹ Bugün İzmir ilinin Tire ilçesinde yer almaktadır.

²⁹⁰ Bugün Tekirdağ il sınırı içinde yer almaktadır.

²⁹¹ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 384.

²⁹² Bugün Tekirdağ il sınırı içinde yer almaktadır.

pay olmak üzere 10 nefer cüzhâna her nefer için günde 2 akçe, her gün üç bin kelime-i tevhîd çekmek şartıyla zâkire günlük 1,5 akçe, fakirlere hizmet eden görevliye günlük 1 akçe, tasliye²⁹³ cihetine günlük 2 akçe, şeyhe günlük 10 akçe²⁹⁴, türbedara günlük 2 akçe, türbenin kandil masrafları için günlük 1 akçe, cibâyet ciheti için günlük 4 akçe, hasır-ı hânkâh için günlük 1 akçe, hânkâhın kandil masrafları için günlük 1 akçe, hânkâhın sulama görevi için günlük 2 akçe, hânkâha Cuma günü gelenlerin yemek hizmeti için yıllık 5.000 akçe, Tire şehrinde Bostancı Dede Zaviyesi'ndeki su yollarının tamiri için günlük 2 akçe, kandil gecelerinde ve bayramda yemek hizmetleri için yıllık 1.500 akçe, Mevlid Kandili gecesindeki yemek hizmetleri için yıllık 1.000 akçe, Tire ve Futa kazalarındaki dükkanların²⁹⁵ cibâyet görevi için günlük 1 akçe, nezâret görevi için günlük 1 akçe, Çarşamba kasabasındaki caminin hasır-ı için günlük 1 akçe, aynı caminin çevresindeki sulama ve su işleri için günlük 1 akçe, nezâret görevi için günlük 3 akçe, cami ve dükkanların gözetimi görevi için günlük 1 akçe (Tablo 10). Vâkıfenin yani Sûfiye Fatma Sultan'ın şartı ise; cüzhânların Seyyid Velâyet Hânkâhı'nda birer cüz okumaları, hafızların ve zâkirlerin mezbûr şeyhin meclisine Cuma gecelerinde toplanıp tesbîh ve tehlîl edip Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ruhuna sâlât getirmeleri, bir görevlinin Hz. Muhammed'in kabrinde günde iki akçe karşılığında Kur'ân-ı Kerîm'den günde bir cüz okuması, vakfiyede geçen dükkanların gelirlerinin mutemed elinde tutularak câbî eliyle Sıddîk Halîfe'ye günde iki akçe verilmesi, kendisinden sonra görevin nesline geçmesi, soyunun kesilmesi durumunda ise vâkıfenin (Sûfiye Sultan) akrabasına sarf olunması, Çarşamba kasabasındaki caminin hatîbine günde 1 akçe verilmesi, Okçuzâde'de olan tevliyet (mütevelli) görevinin kendisinden sonra çocuklarına, sonrasında ise padişahın emriyle bir kimseye

²⁹³ Peygambere salavat getirme görevi.

²⁹⁴ Şeyhin vefatı sonrası görev nesline geçecektir, eğer soyu kesilirse hânkâhta şeyh olan kişiye geçecektir.

²⁹⁵ Bu dükkanların gelirleri Tire Kara Kadı Medresesi için ayrılmıştır.

verilmesi, vakfın nezâret görevinin Seyyid Velâyet'in oğlu Mustafa Çelebi'nin ardından Seyyid Velâyet'in yerine geçecek olanlara verilmesidir.²⁹⁶

ASL-I VAKF (VAKFIN GELİRLERİ)	Hâsıl fî sene
Hâne-i tahtânî ve muhavvata der Mahalle-i Demürcili mahdûd Ramazân ve Dürrimâh Bacı mükleri ve tarîk-i 'âm ile	360
Hâne-i süflî 2 bâb ve muhavvata der Mahalle-i Demürcili mahdûd mülk-i Mustafa ve tarîk-i 'âm ile	720
Hâne-i tahtânî bâb ve sofa ve ahur ve kenifeyn ve muhavvata der Mahalle-i Hacı Yunus Mahdûd Bali Beğ ve Hacı Hamza mülkleri ve tarîk-ı hâs ile	1.080
Hâne-i süflî 3 bâb ve sofa ve zülle ve ahur ve cüneyne ve kenîf ve muhavvata der mahalle-i Hacı Bahşâyîş mahdûd mülk-i 'Âişe Sultan ve bağçe-i Sultan Bayezid ve tarîk-i 'âm ile	720
Dükkân-ı revvâs der Medine-i Tire 1 bâb	360
Dükkan-ı revvâs der kasaba-ı Denizli	360
Keryehâ Der Nâhiye-i Dimetoka	
Karye-i Eşeroni	2.000
Ata/Atala	2.500
Saruhan berây-ı mütevellî	
Karapürçek	2.000
Karayahşî der kazâ-i Hayrabolu	2.000
Dekâkîn 8 bâb der karye-i Futa der nâhiye-i Tire	4.800
EL-MESÂRİF	
Cihet-i tevliyet	Mahsûl-i karye-i Saruhan
	Yevmî Senevî
Eczâhânân 10 nefer beher nefer fî 2 -Sermahfile 2 verile-	20,5
Zâkir -Salih ola her gün üç bin kelime-i tevhid ide-	1,5
Cihet-i hâdimü'l-fukarâ	1
Tasliye	2
Şeyh-badehû evlâdına neslen b'ade neslin bade'l-inkırâz hânkâhta şeyh olana-	10
Türbedâr	2
Levâzım-ı kanâdîl-i türbe	1
Cibâyet	4
Be-cihet-i hasır-ı hânkâh	1
Levâzım-ı kanâdîl-i hânkâh	1
Sikâye der hânkâh	2
Ta'âm der leyâlî-i Cum'a der hânkâh berây-ı sulehâ-i hâzırîn	5.000
Meremmet-i mecrâ-i mâ der zâviye-i Bostancı Dede der medîne-i Tire - Zâviye-i mezbûre şeyhi elinden sarf oluna-	2
Ta'âm der leyâlî-i Kadr ve Regâib ve Berât ve 'İyd	1.500
Ta'âm der leyl-i şehir-i Rebi'ulevvel	1.000
Cihet-i Cibâyet-i dekâkînü'l-vâkı'a fî kazâ-i Tire ve Futa	1
Nezâret-i dekâkîn-i mezbûre -Tire'de Kara Kadı Medresesi müderrisine meşruttur-	1

²⁹⁶ Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, s. 275-276.

Hasır-ı câmi‘ -i kasaba-i Çarşenbe	1	
Be cihet-i sikâye der civâr-ı câmi‘ -i mezbûr	1	
Cihet-i nezâret	3	
Be-cihet-i rakabe-i câmi‘ ve dekâkîn-i mezbûre	1	

Tablo 10. Sûfiye Fatma Sultan’ın H.907 tarihli vakfiyesine göre vakfın gelir ve giderlerini gösterir tablo²⁹⁷

Bu vakfiyenin haricinde Fatma Sûfiye Sultan’ın kocasının da Dimetoka’da mülkleri olduğu görülmektedir. II. Bayezid, Sûfiye Fatma Sultan’ın eşi Güzelce Hasan Bey’e Dimetoka’da Cısr-i Ergene kazasına bağlı yıllık geliri 10.889 akçe geliri olan Danişmendli ve Midyeli köylerini temlik etmiştir, o da bunları Hayrabolu’da yaptırdığı camisine vakfetmiştir.²⁹⁸

CDA’da Sûfiye Fatma Sultan’ın İstanbul’da Seyyid Velâyet Hânkâhı/Aşık Paşa Zâviyesi için kurduğu vakfa dair birçok belge mevcuttur. Fatma Sûfiye Sultan’ın Aşık Paşa’daki zaviye evkafının H. 1072-1124 yılları arasında gelir-gider tablosu ve vakfın gelirlerinin hangi hizmetlere sarf edildiği, vakfın görevlileri tablodaki gibidir (Tablo 11).

İstanbul’da Aşık Paşa kurbünde vaki’ Merhum Sufiye Fatma Sultan Zaviye Evkafı Gelirleri	Giderler	Akçe	Mütevelli	Kîse-i Vakf	Belge Tarihi
82.232	Vâzifeler	40.110	Yahya Çelebi	7.600	1072-73 ²⁹⁹
	Pişirilen yiyecek ve diğer giderler	33.510			
	Ber-mûceb-i defter-i müfredât-ı zaviyenin sakfî ve sâir gelen meremmâta	1.550			
105.075	Huddâm-ı vakf	40.145	Hacı Rasûl Halife	43.010	1079-80 ³⁰⁰
	İhracât-ı mu‘ayyene ve mukarara	20.920			
66.250	Vakf-ı şerîf mürtezikaları	37.980	Recep Efendi	6.970	1082-83 ³⁰¹
	Fakirlere yemek hizmeti	21.300			
	Surre-i medîne-i münevvere ve lâzım olan ihracât-ı mu‘ayyene ve				

²⁹⁷ Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, a.y.

²⁹⁸ M. Tayyib Gökbilgin, XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar), s. 416.

²⁹⁹ TS.MA.d/3952

³⁰⁰ TS.MA.d/3952

³⁰¹ TS.MA.d/1678

	mukarrare				
70.790	Huddâm-ı vakfın bir sene ve bir aylık tamamen vazifelerine	41.045	Recep Efendi	6.354	1083-84 ³⁰²
	Harac-ı ta'âm-ı zâviye-i fukarâ ve edâ-i eczâ-i şerîf-i surre-i Medîne-i Münevvere ve sâir lâzım ve mühim olan ihrâcât-ı mu'ayyene ve mukararalarına	23.210			
79.342	Huddâm-ı vakf	41.145	Recep Efendi	11.652	1084-85 ³⁰³
	İhracât-ı muayyene ve mukarraraları	26.545			
73.852	Huddâm-ı vakf	38.160	Recep Efendi	11.092	1086 ³⁰⁴
	Haraç-ı taâm-ı zâviye-i fukarâ ve edâ-i eczâ-i surre-i Medîne-i Münevvereve sâyir ihracât-ı muayyene ve mukararalarına	24.600			
81.038	Hüddâm-ı Zâviye ve eczâhân ve duâgûyân	37.980	Recep Efendi	17.460	1087 ³⁰⁵
	Fukarâ-i zâviyenin yemeklerine vesâir lâzımât	25.590			
79.667	Huddâm-i zaviyenin ve âher ihvanların ve zâbitân-ı evkâfın ve duâgûnun vazifeleri	37.980	Recep Efendi	12.867	1088 ³⁰⁶
	Zâviye-i huddâmın taâm bahaları ve bahâriyeleri ve sair lâzım olan harac	28.820			
78.290	Huddâm-ı zâviye, cûzhânân, zabîtan, du'âgûyân vazifelerine	40.365	Recep Efendi	7.400	1089 ³⁰⁷
	Ta'âm-ı fukarâ-i zâviye ve harc-ı tamirât-ı râh-ı âb ve harc-ı tezkire ve sâir harc-ı levâzım	30.525.			
139.610	Huddâm-ı vakf	75.240	Yusuf Ağa	14.969	1091-93 ³⁰⁸
	vakfın ihrâcât-ı mu'ayyenesine	44. 451			
	Lâzım ve mühim olan yerlerin tamirât ve meremmâtına	3.750			
140.505	Huddâm-ı vakf	37.620	Hacı Ebubekir Ağa	14.765	1094-95 ³⁰⁹
	İhracât-ı mu'ayyenesine	28.120			
	Vakfın borcu için	60.000			
55.980	Huddâm-ı vakf	52.515	Hacı Huseyin Ağa		1124 ³¹⁰
	Huddâm-ı vakfın ta'âm bahalarına ve zaviyelerine alınan eşya bahâlarına ve sâir lâzım ve mühim	2.625			

³⁰² TS.MA.d /1678

³⁰³ TS.MA.d/3952

³⁰⁴ TS.MA.d/3952

³⁰⁵ TS.MA.d/3952

³⁰⁶ TS.MA.d/1678

³⁰⁷ TS.MA.d/3746

³⁰⁸ TS.MA.d/7544

³⁰⁹ TS.MA.d/7544

³¹⁰ TS.MA.d/8268

olan ihrâcât-ı mu‘ayyene ve mukarrarasına			
Haremeyn-i Şerifeyn akçesi için dârü’s-sa‘âdetü’ş-şerîfe hazinesine	840		

Tablo 11. CDA’da yer alan belgelere göre Fatma Sûfiye Sultan’ın kurduğu İstanbul’daki Aşık Paşa Zaviyesi Vakfı’nın 1072-1124 yılları arasındaki gelir-gider tablosu.

Sûfiye Fatma Sultan’ın İstanbul’daki vakfının Abbas Ağa’nın nâzır olduğu, Ahmet Çelebi’nin müteveli olduğu H. 1078-1079/1667-1668 yılları arasındaki gelir-gider bilançosu, vakfin görevlilerinin isimleri ve aldıkları ücretler, vakfin gelirlerinin harcandığı yerler tablodaki gibidir.³¹¹ (Tablo 12).

Gelirler	Fî Sene³¹²
Asl-ı mâl	118.600
‘An mukâtaa Ata/Atala ve Saruhan ve Karayahşi ve Karabürcek ve tevâbiuhâ ber vech-i maktû’ der uhde-i Mehmed Bey mültezim-i mukâtaa-ı mezbûra	58.500
‘Ani’l-mahsûlât-i müşâherât-i ve mâl-i mukâtaât	60.140
‘An müşâherât-i fi ğurreti Ramazan sene 1078 ilâ ğâyet-i Şaban sene 79	4.140
‘An mahsul-i icâr	3.540
‘An mahsul-i mukataa ‘-i zemîn ‘an yed-i Hasan câbî-i vakf ğurra-i Muharrem 78 ilâ ğâyet-i Zilhicce sene-i minhu	600
‘Ani’l-mukâtaât ‘an evvel-i Mart fî sene 78	56.000
‘An mahsul-i mukâta ‘an Atala ve Saruhan ve Karayahşi ve Karabürcek der ‘uhde-i Mehmed Bey mültezem mukâta ‘a-i mezbûra vâcib sene 78	56.000
Vaz ‘un min zâlik ‘an	58.660
El-vezâif	
‘An ğurra-i Ramazan sene 78 ilâ ğâyet-i Şaban sene 79	37.800
Cemâ ‘at-i hademe-i zâviye-i vakf	
Yekûn	5.580
Cemâ ‘at-i ihvânân-i zâviye	
Yekûn	8.640
Cema ‘at-i Duâġûyât	
Yekûn	11.880
Cemâ ‘at -i zâbitân-i evkâf-ı mezbûre	
Yekûn	11.880
‘Ani’l-ihrâcât	20.860
Be-cihet-i ta‘âmhâ-i fukarâ-i zâviye	14.400
Be-cihet-i edâ-i eczâ-i şerîfe-i Medîne-i Münevvere	1.200
Be-cihet-i bahâ-i sukkân fukarâ-i zâviye	400
Be-cihet-i ücret-i ... zâviye	380
Be-cihet-i bahâ-i ...	320
Be-cihet-i ...	670
Be-cihet-i meremmât-i eczâ-i şerîfe	490
Be-cihet-i harac-i mütearraf	3.000

³¹¹ TS.MA.e/26; TS.MA.d/1760; TS.MA.d/3952; TS.MA.d/3746; TS.MA.d/1678

³¹² TS.MA.d/3952

El-bâkî 'an	59.940
Min zâlike'l-bâkî 'an	16.440
Be-cihet-i edâ-i deyn-i vakf-i el-Hâcî Rasûl Halîfe mütevellî-i sâbık	16.440
Sahhu'l-bâkî der kîse-i vakf 'an	43.500
Mahmiyye-i İstanbul'da Âşık Paşa kurbünde Merhum Sûfiye Fâtıma Sultan evkafına 1078 Ramazan ğurresinden sene 1079 Şaban ğâyetine gelince mütevellî olan Es-Seyyid Ahmed Çelebi'nin bir sene tamâmına değin îrâd-ı mesârifinin muhasebesidir ki zikr olunur.	
Mâl 1079 senesinin başından mukâta'a mahıyla 118.600 akçe makbûzî olur. Meblağ-ı mezbûrdan 37.800 akçe vakf-ı mezbûr zâviyesinin bir sene tamamen vazifelerine verilip ve 20.860 akçesi dahî vakf-ı mezbûr zâviyesi ta'âm bahalarına ve ihrâcâtına ve sâir ve lâzım ve mühim olan meremmâtına harc ve sarf olunup ve 16.440 akçesi dahî ve vakf-ı mezbûre mütevellî olan el-Hâcî Rasûl kullarının muhâsebesi görüldükte vakfın ziyâde akçesi fermân-ı 'âlîleriyle îfâ olunup bu takdirce 79 senesi malından 43.500 akçe der kîse-i vakf zuhur eyleyip sene-i mezbûr Martı duhûl eyledikte meblağ-ı mezbûr harc ve sarf olunup sene-i mezbûr âhîrine değin vakfın 15.000 akçe tedâhulî kaldığı 'arz ve 'ilâm olunur.	

Tablo 12. Sûfiye Fatma Sultan Vakfı'nın, Abbas Ağa'nın nâzır olduğu, Ahmet Çelebi'nin mütevellî olduğu H. 1078-1079/1667-1668 yılları arasındaki gelir-gider tablosu.

Sûfiye Fatma Sultan'ın İstanbul'daki vakfından Medîne-i Münevvere ve Ravza-i Mutahhara'da cüz okunması cihetine, H. 999-1004 yılları arasında senelik 720 akçe, Ravza-i Mutahhara'da yılda 50 hatim okunması için 6 sikke ayrılmıştır (Tablo 13).

Vakıf	Yer	Cihet	Miktar (Senelik)	Sene	Mütevellî
Sûfiye Fatma Sultan binti Bayezid'in İstanbul'daki vakfından olmak üzere	Medîne-i Münevvere	Cüzhânlık	720 Akçe	999 ³¹³	
Sûfiye Fatma Sultan binti Bayezid'in İstanbul'daki vakfından olmak üzere	Medîne-i Münevvere	Cüzhânlık	720 akçe	1000 ³¹⁴	Mahmud
Sûfiye Fatma Sultan binti Bayezid'in İstanbul'daki vakfından olmak üzere	Ravza-i Mutahhara	Senede 50 hatim okunması	6 Sikke	1003 ³¹⁵	
Sûfiye Fatma Sultan binti Bayezid'in İstanbul'daki vakfından olmak üzere	Medîne-i Münevvere'	Cüzhânlık	720 akçe	1003-1004 ³¹⁶	Mahmud

Tablo 13. Fatma Sûfiye Sultan'ın CDA'da Yer Alan, Medîne-i Münevvere ve Ravza-i Mutahhara'ya ayrılan cihetleri ve meblağları gösterir tablo.

VGM arşivinde de bu vakfa dair bazı belgeler bulunmaktadır. Sûfiye Fâtıma Sultan'ın İstanbul'da Âşık Paşa Türbesi'ndeki bir türbedara günlük 3 akçe ve Seyyid

³¹³ TS.MA.d/1188-sf. 6

³¹⁴ TS.MA.d/1188- sf. 5

³¹⁵ TS.MA.d/1209-sf. 5

³¹⁶ TS.MA.d/1179

Velâyet Efendi Zâviyesi şeyhine 30 akçe verilmesine dair, H. 1283/M. 1866 tarihli bir şahsiyet kaydı mevcuttur.³¹⁷ (Tablo 14).

Vukuât	Vâkıfı ismiyle hayrât ve müberrânın mahâl ve mevâkıfı	Tevcih tarihi	Vezâif ve muhassısât-ı Esâmi-i mutasarrıfât	Nevi' cihât
Mûma ileyhde vuku' vefatıyla mahlûlünden mahdumu Mehmed Receb Efendi'ye bâ irâde-i aleyh tevcih Fî 26 Receb 323	Haremeyn-i muhteremeyn hazinesinden mazbut evkâfdan Merhum Sûfiye Fâtıma Sultan hazretlerinin İstanbul'da Aşık Paşa Türbesi	25 Safer 283	Fî yevm 3 akçe Merhum Hüseyin Ağa Camii imamı Hafız Mehmed Saîd Efendi İbn Abdullah	Türbedâr
Mûmâ ileyhin vukû' vefatıyla mahlûlünden mahdumu Ahmed Efendi'ye bâ irâde-i aleyh tevcih Fî 26 Receb 323	Haremeyn-i muhteremeyn hazinesinden mazbut evkâfdan Merhum Sûfiye Fâtıma Sultan hazretlerinin İstanbul'da Aşık Paşa Türbesi		Seyyid Velâyet Efendi Zâviyesi şeyhine 30 akçe	Vazîfe

Tablo 14. Fatma Sûfiye Sultan'ın VGM Arşivi'nde yer alan şahsiyet kaydı.

³¹⁷ VGM. DEFTER, defter:120, sayfa:256, sıra:1934-1935.

2.5. GEVHERİMÜLÛK/GEVHERHÂN SULTAN

2.5.1.GEVHERİMÜLÛK/GEVHERHÂN SULTAN'IN HAYATI

II. Bayezid'in "Gevherimülûk"³¹⁸ isimli bir kızının olduğu çeşitli kaynaklar tarafından aktarılmıştır. Fakat "Gevher", "Gevherhân", "Gevherimülûk", "Gevherşâh" isimleri, Osmanlı hanedan soyu tarafından çokça kullanılan isimlerdendir. II. Bayezid'in kızı dışında, hanedan soyundan gelen benzer isimde birçok kadın sultan vardır. I. Ahmet'in³¹⁹, II. Mehmet'in, IV. Murad'ın, Sultan İbrahim'in kızlarının adları Gevherhân Sultan, II. Selim'in kızının³²⁰ adı Gevherimülûk Sultan'dır.³²¹ Ayrıca II. Bayezid'in torunları arasında da benzer isimler vardır. Bu sebeple, II. Bayezid'in torunlarından bazıları, kaynaklar tarafından karıştırılmış, II. Bayezid'in kızı olarak gösterilmiştir.

II. Bayezid'in Gevherimülûk isimli bir kızının olduğu, tarihi kaynaklar tarafından aktarılmış fakat herhangi bir belgeyle ya da kitabeyle desteklenmemiştir. II. Bayezid'in Gevherimülûk isimli kızına ait herhangi bir vakfiye belgesine tarafımızdan erişilememiştir. VGM arşivinde II. Bayezid'in kızına ait olabileceği düşünülen "Gevher binti Velî" isimli bir kadın sultana ait olan vakfiye mevcuttur. Fakat bu belge incelendiğinde vakfın, "Gevher Hatun ibneti el-Hâc Velî ibni el-Hâc Receb'e ait olduğu görülmektedir."³²² CDA'da "Gevherhân Sultan bint-i Sultan Bayezid'in mevâcibine dair H. 1015/M. 1606 tarihli bir makbuz bulunmaktadır."³²³ (Belge 2). Bu belgede, II. Bayezid'in kızının ismi "Gevherhân Sultan binti Sultan Bayezid Hân" olarak geçmektedir. Bu belge dışında, Gevherhân/Gevherimülûk

³¹⁸ Gevher, mücevher, Gevher-i mülûk, meliklerin mücevheri anlamına gelmektedir. Şemseddin Sami, **Kâmûs-ı Türkî**, İstanbul, İkdâm Matbaası, 1899, s. 1218, 1403.

³¹⁹ Kızı Gevherhân Sultan, Öküz lakaplı Kara Mehmet Paşa'yla evlidir. İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. 3, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1971, s. 262.

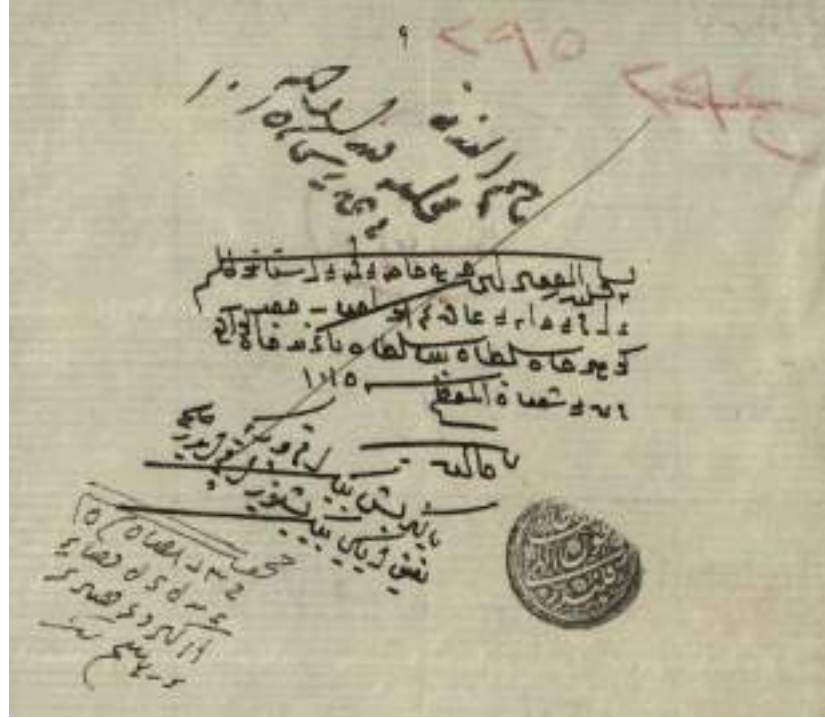
³²⁰ Piyale Paşa'yla evli olup Cerrah Paşa Cami karşısında, vakfiyesi H.1018/M.1609 tarihinde tanzim edilen medresesi vardır. Fazıl Ayanoğlu, "Vakıf Yapan Türk Kadınları", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 29, No: 1-2, 2011, s. 319.

³²¹ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 15.

³²² VGM. DEFTER defter:624, sayfa:357, sıra:330;

³²³ İE.ENB/3-295

Sultan'ın II. Bayezid'in kızı olduğunu gösterir, “binti Bayezid-i Velî” künyesinin bulunduğu başka bir belgeye tarafımızdan rastlanılmamıştır.

Belge 2. Gevherhân Sultan bint-i Sultan Bayezid'in mevâcibi olarak, Harc-i Hassa-i İstanbul Emîni Kalender'e teslim olunan akçe'ye ait H. 1015/M. 1606 tarihli makbuz.³²⁴

Kaynaklar, II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk Sultan'a dair bilgiler vermiştir. Bu bilgiler aktarılıp sonrasında bu sultanın varlığına ve vakıf eserlerinin bulunup bulunmadığına dair bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

Öztuna'nın aktardığına göre, II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk Sultan, 1467? tarihinde Amasya'da dünyaya gelmiştir.³²⁵ Öztuna dışında Gevherimülûk Sultan'ın doğum tarihine dair kaynaklar herhangi bir bilgi aktarmamışlardır.

Gevherimülûk Sultan'ın kiminle evli olduğuna dair kaynaklarda iki farklı bilgi geçmektedir. Bazı kaynaklar Gevherimülûk Sultan'ın Dukâkinzâde Ahmed

³²⁴ İE.ENB/3-295

³²⁵ Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)*, C. 2, s. 151.

Paşa ile evli olduğunu söylerken bazı kaynaklar Dukâkinzâde Ahmed Paşa'nın oğlu Mehmed Paşa ile evli olduğunu söylemektedir. Sicil-i Osmânî, Ayvansarâyî, Alderson ve Sakaoğlu, II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk Sultan'ın Dukâkinzâde Ahmed Paşa oğlu Mehmed Paşa ile evli olduğunu söylemişlerdir.³²⁶ Sicil-i Osmânî'ye ve Alderson'a göre Gevherimülûk Sultan'ın iki çocuğu olup oğlu Ahmed (öl. H. 964/M. 1557) ve kızı Neslişah Sultan'dır (öl. H. 987/M. 1579). Alderson'a göre kızı Neslişah Sultan, Dukâkinzâde İskender Bey ile evlenmiş, bu evlilikten Mehmed ve Mustafa isimli iki oğlu olmuştur.³²⁷

Danışman, II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk Sultan'ın Dukâkinzâde Ahmed Paşa ile evli olduğunu söylemiştir.³²⁸ Öztuna, II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk Sultan'ın Dukâkinzâde Ahmed Paşa ile 1480 yılında evlendiğini ve evliliklerinin tahminen yirmi beş yıl sürdüğünü aktarmıştır.³²⁹ Öztuna, II. Bayezid'in Gevherimülûk Sultan ve Ayşe Sultan'dan gelen soy ağacını şu şekilde vermektedir. Dukâkinzâde Ahmed Paşa, II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk Sultan'la evlidir. Bu evlilikten Mehmet Paşa ve Neslişah Sultan dünyaya gelmiştir. Neslişah Sultan, İskender Paşa ile evli olup bu evlilikten Mustafa Sun'î Bey dünyaya gelmiştir. Ahmed Paşa'nın oğlu Mehmet Paşa, II. Bayezid'in kızı Ayşe Sultan'ın kızı Mihrimâh Sultan'la evlidir. Bu evlilikten Sinan, Osman ve Ahmed Bey dünyaya gelmiştir. Ahmed Bey'in oğlu Mehmet Bey olup, onun oğlu ise Şair Fasih Ahmet Bey'dir.³³⁰ (Soy ağacı 8).

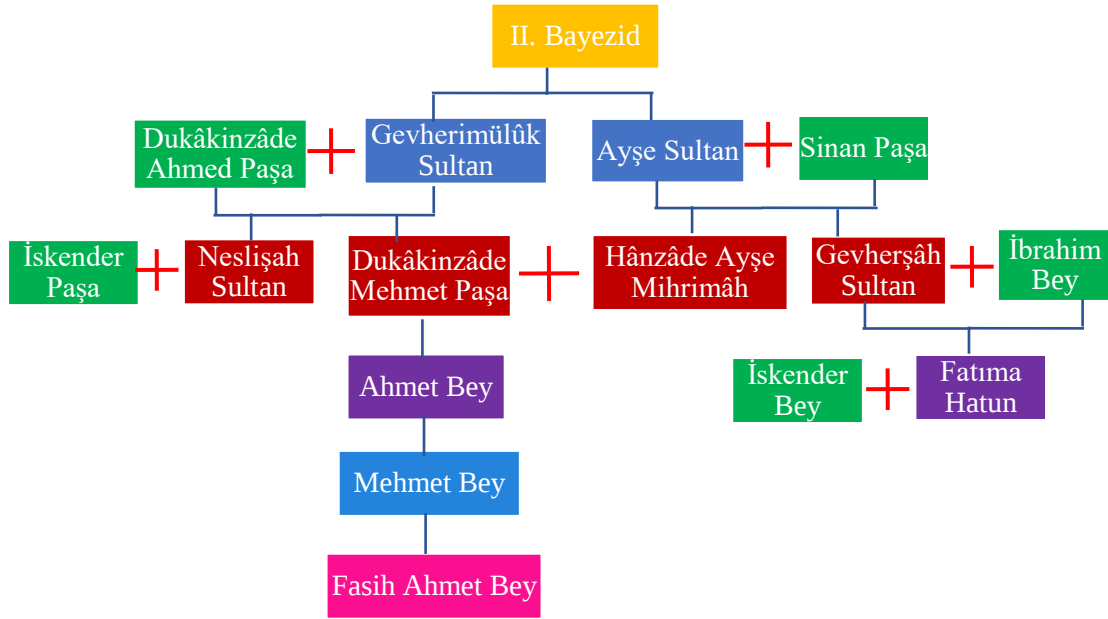
³²⁶ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 196; Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 15. Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172; Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **The Garden of The Mosques**, s. 236.

³²⁷ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 15; Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172.

³²⁸ Zuhuri Danışman, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, C. 5, İstanbul, Yeni Matbaa, 1965, s. 128.

³²⁹ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 151.

³³⁰ Yılmaz Öztuna, **a.g.e.**, C. 2, s. 637-638.

Soy ağacı 8. Öztuna'ya göre Gevherimülûk Sultan'ın soy ağacı³³¹

Parmaksızoğlu, Dukakinzâde Ahmet Paşa'nın önce II. Bayezid'in torunlarından Ayşe Sultan'la, sonra da I. Selim'in kızı Fatma Sultan'la evlendiğini söylemektedir.³³² Gökbilgin ise Ahmed Bey b. Dukâkin'in Sinan Paşa'nın damadı olduğunu aktarmıştır.³³³

Hadâiku'l-Hakâik Zeyli'nde, Ebu's-Suûd Efendi'nin öğrencisi Osman Bey'in babasının Dukakinzâde Ahmed Paşa'nın oğlu Mehmed Paşa olduğu, Osman Bey'in babası Mehmed Paşa'nın, Sultan Süleyman'ın halasının kızı Gevher Melikşâh Sultan'ın oğlu olduğunu bildirilmiştir.³³⁴ (Soy ağacı 9). Uzunçarşılı, Atâî'den bu

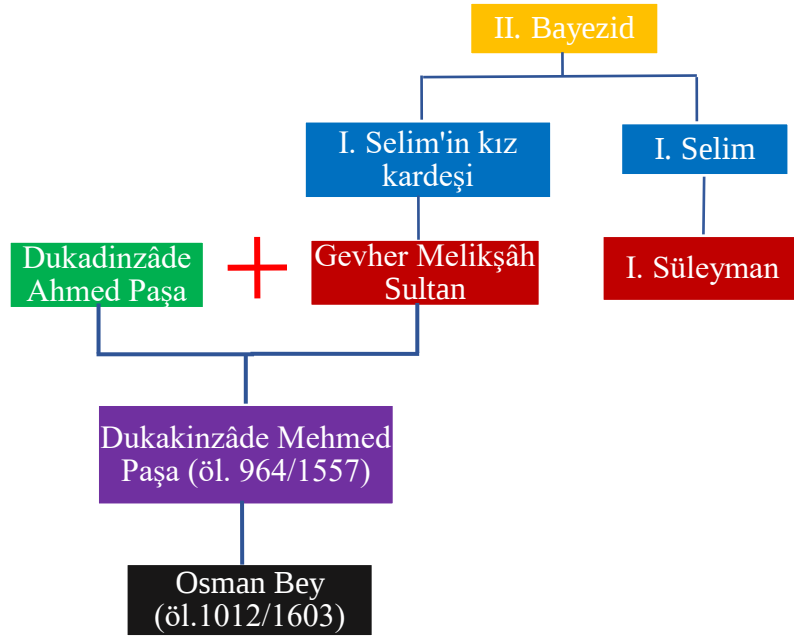
³³¹ Yılmaz Öztuna, **a.g.e.**, C. 2, s. 151-152, 637-638.

³³² İsmet Parmaksızoğlu, "Dukakinoğlu Ahmet Paşa", **Türk Ansiklopedisi**, C. 14, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1966, s. 108-109.

³³³ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 474-475.

³³⁴ "Pederleri (Osman Bey'in pederi) Sultân Süleyman Hân hazretlerinin 'amme-i kerîmelerinin duhter-i sa'd-ahteri Gevher Melik Şâh Sultân'ın dürr-i şâhvâr-ı sadeî ve necm-i tâbdâr-ı burc-ı şerefi olup Mısır eyâletinden ma'zûl iken tokuz yüz altmış dört târihinde fevt olmuştur." Nev'îzâde Atâyî, **Hadâiku'l-Hakâik Fî Tekmileti's-Şakâik-Nev'îzâde Atâyî'nin Şakâ'ik Zeyli**, C. 2, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017, s. 1231-1232.

kısmı alıntılarken Gevher Melikşâh Sultan'ın II. Bayezid'in kızı olduğunu aktarmıştır.³³⁵

Soy ağacı 9. Hadâiku'l-Hakâik Zeyli'nde geçtiği üzere Gevher Melikşâh Sultan'ın soyağacı.³³⁶

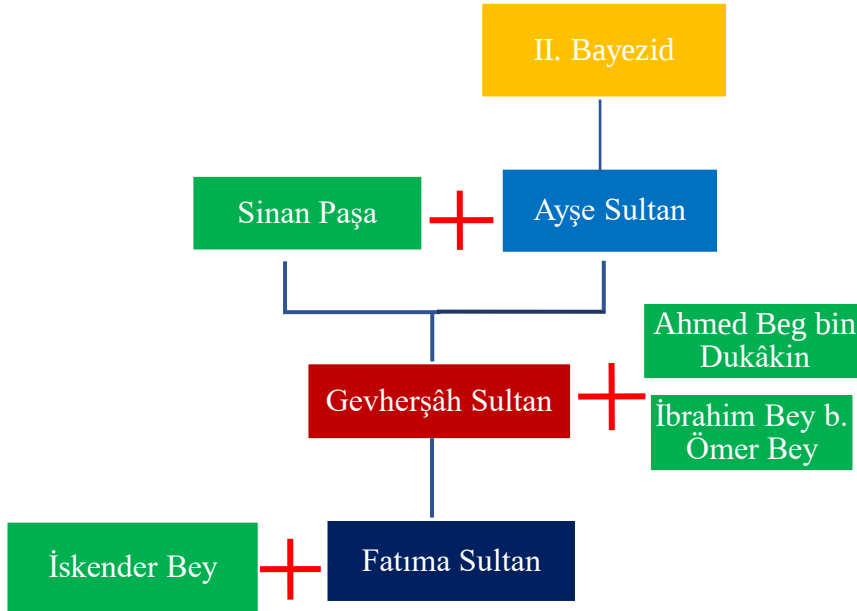
909-933/1503-1527 tarihli in'âmât defterinde farklı tarihlerde verilen in'âmlardan Gevherimülûk Sultan'ın soyuna dair karışıklığı gidermek için bilgiler edinilmektedir. Bu defterde geçen; “Gevherşâh Sultan, duhter-i Aîşe Sultan zevce-i Dukakin hâliyâ zevce-i İbrahim Beg b. Ömer Beg, mir-livâ”, “Fâtıma Sultân, duhter-i Gevherşâh Sultân bint-i Âişe Sultân zevce-i İskender Beg mîrlivâ-i Alâiye”, “duhter-i Sinân Paşa an duhter hullide mülkühû zevce-i Ahmed Beg b. Dukakin”, “(duhter-i)³³⁷Âişe Sultân, zevce-i Dukakîn hâliyâ zevce-i İbrahim Beg b. Ömer Beg, mîrlivâ”, “duhter-i Hazret hullide mülkühû zevce-i Sinân Paşa, mîr-i mîrân-ı vilâyet-i Rûmili, veledân-ı Sinân Paşay-ı mezkûr, be-cihet-i duhterân-ı mezkûr: zevce-i

³³⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988, s. 74.

³³⁶ Nev'îzâde Atâyî, **Hadâiku'l-Hakâik Fî Tekmileti'ş-Şakâik-Nev'îzâde Atâyî'nin Şakâ'ık Zeyli**, C. 1, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017, s. 1231.

³³⁷ Muhtemelen “duhter-i” ifadesi unutulmuş olmalıdır. Aksi halde II. Bayezid'in kızı Ayşe Sultan'ın Ahmed b. Dukakin ile evli olması gerekir ki defterdeki diğer ifadelerle çelişmektedir.

Ahmed Beg b. Dukakin, mîr-livâ-i Ankara”, “duhter-i merhûm Sultân Bâyezîd tâbe serâhu zevce-i Sinân Paşa” ifadelerinden ortaya çıkan soy ağacı şu şekildedir: ³³⁸

Soy ağacı 10. H.909-933/M.1503-1527 tarihli in’âmât defterine göre oluşan soyağacı ³³⁹

Suriye’nin Halep şehrinde, Seffahiyye Camii’nin yanında, Adiliye Camii’nin doğusunda, Gevher Melikşâh Türbesi bulunmaktadır.³⁴⁰ Bu türbenin kitabesinde geçtiği üzere türbe, II. Bayezid’in kızı Ayşe Sultan’ın kızı Gevher Melikşâh’a aittir. Bu kitabeye göre Gevher Melikşâh hacca gitmiş sonrasında oğlu Mehmet Paşa’nın Beylerbeyi olduğu Halep’e dönmüş ve H. 959/M. 1551 yılında vefat etmiş ve bu türbeye defnedilmiştir.³⁴¹ Bu yapının kitabesinde açık bir biçimde geçen künyeye

³³⁸ Ceyb-i Hümayun Masraf Defteri (H. 909-933 yılları), İBB Atatürk Kitaplığı, Nadir Eserler, 336.39 CEY, MC.O.71, https://sayisalarsiv.ibb.gov.tr/kutuphane3/yazmalar/MC_Yz_00071.pdf ; İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn’âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 169-170,1218, 1369, 1470, 1471, 1482.

³³⁹ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1218, 1369, 1470, 1471, 1482.

³⁴⁰ Türbe, 2018 yılında çekilen fotoğrafta görüldüğü üzere Suriye’deki savaşa rağmen ayakta olmakla birlikte bugünkü durumu hakkında bilgi bulunmamaktadır. (Ek 10-11)

³⁴¹ Türbenin kitabesinde şu şekilde yazılıdır: “*Hâzihi türbetü meliketü’l-melikât tâcü’l-’ulâ ve’s-sa’âdât el-Merhûme Gevher Melikşâh Sultân binti ‘Âişe Sultan binti Bayezid Hân min Âl-i Osmân kad haccet ilâ Beytillâhi’l-harâm ve ‘âdet ilâ Haleb vilâyet-i veledihâ emîri’l-ümerâi’l-’izâm Hazreti*

göre Dukâkinzâde Mehmet Paşa, II. Bayezid'in kızı Ayşe Sultan'ın kızı Gevher Melikşâh'ın oğludur.

CDA'da yer alan belgelerde, Halep'te Dukâkinzâde Mehmet Paşa ve Gevher Hatun/Gevherhân Hatun evkâfindan bahsedilmektedir.³⁴² Bu belgelerde vakfın ismi, “Dukâkinzâde Mehmet Paşa ve Gevherhân Hatun” ismiyle geçmektedir. Burada ismi geçen Gevherhân Hatun da Dukâkinzâde Mehmet Paşa'nın annesi olmalıdır.³⁴³

Dukâkinzâde Mehmet Paşa'nın soy ağacını ve medfun olduğu yeri bilmek de Gevher Melikşâh Sultan'a dair bilgi edinmemizi sağlayacaktır. Kaynakların aktardığına göre, Osmanlı veziriâzamı Dukâkinzâde Ahmet Paşa'nın (öl. H. 921/M. 1515)³⁴⁴ oğlu Dukâkinzâde Mehmed Paşa (öl. H. 964/M. 1557)³⁴⁵, onun oğlu divan

Mehmed Paşa ve intekalet bi'l-vefâti ilâ rahmetillâh fî tâsi'-i şehri Rebîulâhîr sene tis'un ve hamsîne ve tis'umie. ” محمد أسعد طلس, المملكة المتحدة, الآثار الإسلامية والتاريخية في حلب, 2017.

³⁴² “Halep'te vâkı' Merhum Dukâkinzâde Mehmed Paşa ve Gevher Hân Hatun evkâfına evlâdiyyet ve şurûtiyyet üzere vazîfe-i mu'ayyenesiyle mütevellî olan Es-Seyyid Mehmed bin İbrahim nâm kimesne fevt olup yedî hâlî ve hîdmeti mu'attal kalmağın tevliyet-i merkûm erşed olana meşruta olmakla merâhum-i 'aliyye tevliyet-i mezbûr müteveffâ-i mezbûr Seyyid Mehmed ki sulb-i oğlunun oğlu Es-Seyyid Halil dâ'îlerine vazîfe-i mu'ayyenesiyle tevcih ve 'inâyet ve yedine berât-ı şerîf-i 'âlişân sadaka ve ihsân buyrulmak ricasına 'arz olundu.(H.1131)”; “Halep'te vâkı' Dukâkinzâde Mehmet Paşa ve Gevher Hatun vakfının vazîfe-i mu'ayyene ile bâ-hatt-ı humâyûn şevketmakrûn mütevellîsi olan evlâdî zükûrdan Es-Seyyid Abdullatîf Bey meclis-i şer' de rızasıyla 'acziyi i'tirâf ve yedinde olan berât-ı 'âlişânî verip tevliyet-i mezbûrayı yine evlâd-ı zükûrdan ve erbâb-ı istihkaktan pederinin 'amzâdesi bâ'is-i 'arz-ı 'ubûdiyyet Es-seyyid İbrahim Bey bendelerine ferâğ eyleyüp mûmâ ileyh erşed ve müstakim ve husn-i idâreye kâdir sezâver-i merhamet olmakla tevliyet-i merkûma ber-mûceb meşruta-i mezkûrun kasr-ı yedinden kendüye tevcih ve 'inâyet ve yedine berât-ı 'âlişân sadaka ve ihsân buyrulmak ricasıyla bi'l-iltimâs 'arz ve i'lâm olundu. (H.1208)”

C.EV./123-6149, C.EV./497-25123, AE.SSLM.III/61-3686.

CDA'daki belgelerin bir kısmında da “Hâce Gevherhan Sultan” ismiyle bir kadın sultanın adı daha geçmektedir. Fakat bu belgeler incelendiğinde bu sultanın II. Selim'in kızı ve Piyale Paşa'nın karısı Gevherhân Sultan olduğu görülmektedir. Bk. EV.BRT./164-46; C.EV./412-20893; C.EV./53-2644.

³⁴³ II. Süleyman'ın kardeşi, I. İbrahim'in kızı Gevherhân Sultan'ın da Halep'te emlakî bulunmaktadır. Bk. TS.MA.e/779-7, sf:3; TS.MA.e/735-48.

³⁴⁴ Aslının Norman, Fransız, belki Alman, dedesinin adının da Jean olduğu, Arnavutlaşarak Dukâkin olarak tanındığı ileri sürülse de Kesriye bölgesinde Osmanlı hizmetine giren Hristiyan tımarlı sipahi Dukâkin Bey'in oğlu olup, Müslüman olduktan sonra Osmanlı Devleti'ne hizmet etmiştir. Önce mirâhûr sonrasında yeniçeri ağası olmuştur. Osmanlı-Mısır Savaşı'nda (1485-1491) Ankara sancakbeyi olmuştur. H.920/M.1514'de I. Selim'in İran Seferi'ne katılmıştır. Savaşın sonra I. Selim'le birlikte Amasya'ya gelmiştir. I. Selim tarafından H.921/M.1515 senesinde idam edilmiştir. Amasya'da Aşağı Pirlar'da Kemal Paşa Türbesi'ne defnedilmiştir. Oğlunun biri Mehmed Paşa diğeri de Osman Bey'dir. Ayvansarayî, I. Selim'le sefere katılıp sonrasında Amasya'ya dönüp H. 925/M.1519 tarihinde idam edilen kişinin Dukâkinzâde Ali Paşa olduğunu aktarmıştır.

sahibi Şair Ahmed Bey³⁴⁶, onun oğlu Mehmed Bey, onun oğlu Fasih Ahmed Dede'dir (öl.1699). Dukakinzâde Mehmet Paşa'nın, "Mehmet Paşa bin Ahmed Paşa bin Dukakîn" künyesiyle, H. 963/M. 1556 tarihli vakfiyesi bulunmaktadır.³⁴⁷ Vakfiyeye göre, Mehmet Paşa'nın eserlerinin yapımına Mehmet Paşa'nın Halep Beylerbeyliği yaptığı dönemde başlanılmış, Mehmet Paşa'nın H. 964/M. 1557

Abdizâde Hüseyin Hüsameddin Yaşar, **Amasya Tarihi**, C. 6-8, ed. Songül Keçeci Kurt, Recep Orhan Özel, Metin Hakverdioğlu, Samsun, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, 2022, s. 129; İsmet Parmaksızoglu, "Dukakinoğlu Ahmet Paşa", s. 108-109; Abdülkadir Özcan, "Dukakinzâde Ahmet Paşa", C. 9, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1994, s. 550-551; Joseph von Hammer, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C. 4, İstanbul, Üçdal Neşriyat, 1983, s. 270; Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **Vefeyât-ı Selâtin ve Meşâhir-i Ricâl**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1978, s. 160.

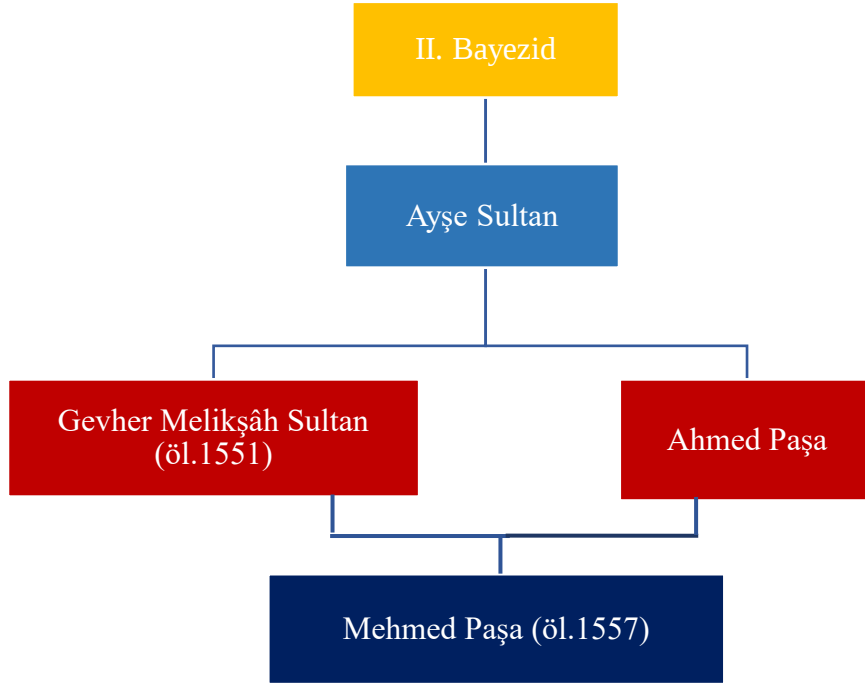
³⁴⁵ Dukakinzâde Mehmed Paşa, Ahmet Paşa'nın oğludur. Mabeyn'de yetişmiş, saraydan çıkışında Halep Beylerbeyi olmuştur. H.960-61 yılında Mısır valisi olmuştur. H.963/M.1555 yılında azledilmiştir. H. 964/M.1556-57 yılında vefat etmiştir. Dukakinzâde Mehmed Paşa'nın tezkiyelerde kayıtlı olan Mimar Sinan yapısı olan eserleri; Halep Adiliye Cami, Konya Ereğli Dukakinzâde Mehmet Paşa Cami, İstanbul Eyüp Dukakinzâde Mehmed Paşa Türbesi'dir. Fakat bu türbenin yeri tespit edilememiştir. Eyüp Sultan Camii'nin kiblesi yönündeki mezarlığın ortasındaki tahrip olmuş kare biçimli açık bir türbenin Dukakinzâde Mehmed Paşa'ya ait olduğu söylenmiştir. Türbenin içinde başı dolama sikkeli mermer bir lahit vardır. Ayak tarafında ve lahit kapağının üzerinde bir satır halinde ve H.963/M.1555 tarihli bir yazı bulunmaktadır. Lahitin baş tarafında ve bir çerçeve içindeki yazı tahrip olmuştur. Bu türbenin kapısı yanına atılmış, sütun şeklinde kırık bir şahide bulunmaktadır. Sütun şahidesinin altında bir delik vardır. Diğer bir delik de lahitin arkasında ve üsttedir. Bu şahidenin buraya oturtulduğu bu lahitin de Dukakinzâde Mehmed Paşa'ya ait olduğu söylenilmiştir. Kırık şahidenin 34 adım ilerisinde bir sütun şahidesi daha bulunmaktadır. H.969/M.1561 tarihli olan bu şahidedeki kitabeye göre bu kabir; Ali Bey bin Mehmed Paşa'ya aittir. Dukakinzâde Mehmed Paşa'nın vakfiyesinin H.963 tarihli olması, burada bahsedilen mezarın Dukakinzâde Mehmed Paşa'ya ait olabileceğine işaret etse de tarih uyumu dışında bu bilgiyi destekler başka bir veri bulunmamaktadır (Ek 12).

Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 4, ed. Nuri Akbayan, çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 1049; Mehmed Süreyya, **a.y.**; Joseph von Hammer, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C. 4, s. 192; Aptullah Kuran, **Mimar Sinan**, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1986, s. 271, 275, 321; Aptullah Kuran, "Tezkerelerde Adı Geçen Sinan Eserlerinin Yapı Türlerine Göre Alfabetik Listesi", **Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri**, C. 1, 1988, s. 159; Matrakçı Nasuh, **Târîh-i Âl-i Osmân**, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019, s. 469-471. <https://www.evupsultan.bel.tr/tr/main/pages/dukakinzade-mehmet-pasa/1194>.

³⁴⁶ Ahmed Bey divan şairidir. Ahmed ve Ahmedî mahlaslarıyla şiir yazmıştır. Nejat Sefercioğlu, "Dukakinzâde Ahmed Bey", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 9, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1994, s. 549-550; **Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi**, C. 2, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2002, s. 155.

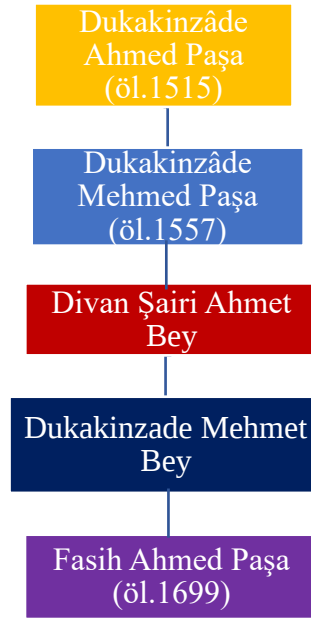
³⁴⁷ Vakfiyeye göre Mehmet Paşa'nın Halep'teki vakıfları toplam yedi han, dört çarşı, bir Cuma camisinden oluşmaktadır. Vakfiyeye göre, Adiliye Hanı ve Adiliye Cami henüz yapılmamıştır. Adiliye Cami, Hüsreviye Külliyesi'nin batısındadır. Caminin kitabesinde Mirmîrân Mehmed Paşa ibn Dukâkin ruhu için evlatları tarafından H. 974/M. 1566 yılında bina edildiği yazılıdır. 1704 yılında vakfiye yeniden düzenlenerek H. 1160/M. 1747 yılında Halil Bey tarafından cami tamir edilmiştir. Ali Boran, "Halep Adiliye (Dukakinzâde Mehmet Paşa) Camisi Vakfiyesi ve Bugünkü Durumu", C. 2, **Uluslararası Antep-Halep Vakıfları Sempozyum Bildirileri**, İstanbul, Gaziantep Üniversitesi Vakıflar Bölge Müdürlüğü Yayınları, 2014, s. 237-256.

yılında ölümü üzerine oğlu ve torunları tarafından eserlerinin inşası tamamlanmıştır.³⁴⁸ Halep'teki Gevher Melikşâh Türbesi kitabesine, Dukakinzâde Mehmed Paşa vakfiyesine ve diğer kaynakların verdiği bilgilere göre oluşan soy ağacı, soy ağacı 11-12'te görüldüğü gibidir.

Soy ağacı 11. Halep'teki Gevher Melikşâh Türbesi kitabesine ve Dukakinzâde Mehmed Paşa vakfiyesine göre oluşan soy ağacı.

³⁴⁸ Ali Boran, a.y.

Soy ağacı 12. Dukakinzâde soyunu gösterir soy ağacı.³⁴⁹

În'âmât defteri, Gevher Melikşâh Türbesi kitabesi ve Dukakinzâde Mehmed Paşa vakfiyesi gibi kesin veri oluşturan kaynakların verdiği bilgileri derlediğimizde karşımıza şu şekilde bir soy ağacı çıkmaktadır:

Soy ağacı 13. İn'âmât defteri, Halep'teki Gevher Melikşâh Türbesi kitabesi, Halep'teki Dukakinzâde Mehmed Paşa vakfiyesine göre oluşan soy ağacı.

³⁴⁹ Hüseyin Süzen, “Dukakinzade Ahmed Bey Divanı”, s. 18; Mustafa Çıpan, “Fasih Ahmed Dede”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 12, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1995, s. 213-214; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. 4, 6. bs, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988, s. 527; Yılmaz Öztuna, Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990), C. 2, s. 637-638; Nejat Sefercioğlu, “Dukakinzâde Ahmed Bey”, s. 549-550.

Görüldüğü üzere kaynaklarda II. Bayezid'in kızıyla torunu Gevherşâh/Gevher Melikşâh/Gevherhân Sultan karıştırılmıştır. Bu da farklı kişilere farklı eserlerin nispet edilmesi sonucunu doğurmuştur. Fakat in'âmât defteri ve Halep'teki türbenin kitabesi kesin veri sunduğu üzere Dukakînzâde Ahmet Paşa'nın, II. Bayezid'in torunuyla evli olduğu, bu evlilikten ise Dukakînzâde Mehmet Paşa'nın dünyaya geldiği görülmektedir.

II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk Sultan'ın vefat yeri hakkında farklı görüşler bulunmaktadır.

Kaynakların bir kısmına göre Gevherimülûk Sultan, H. 957/M. 1550 tarihinde vefat etmiştir.³⁵⁰ Eyüp'te Zal Mahmud Paşa civarında bir mektep yaptırmış, buraya defnedilmiştir.³⁵¹ Öztuna'nın aktardığına göre 1550 ya da 1583? tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Eyüp'te kendi yaptırdığı mektebin yanındaki kendi türbesinde medfundur.³⁵² Gevherimülûk Sultan'ın medfun olduğu söylenen mektep, İskender Bey'in yaptırmış olduğu ve günümüze ulaşmayan, Zal Mahmut Paşa Külliyesi civarındaki sıbyan mektebidir.³⁵³ (Uydu Görüntüsü 3, Harita 3). Fakat bu mektebi Gevherimülûk Sultan değil, II. Bayezid'in torunu Neslişah Sultan'ın kocası

³⁵⁰ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172.

³⁵¹ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 15; Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 196.

³⁵² Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 151.

³⁵³ Bu mektep, Zal Mahmut Paşa Cami mihrabı ile Şah Sultan Türbesi ve Sıbyan Mektebi'nin arasında ve gerisindeki set üzerinde yer almaktaydı. Ana giriş kapısı Zal Mahmut Paşa caddesi üzerindeydi. Mektebin set üzerindeki bölümü günümüzde halen arsa durumundadır. Bu sıbyan mektebi harabe olduktan sonra civarındaki Nafiz Feyzullah Efendizade Hamid Molla Efendi'nin konağını III. Mustafa'nın kızlarından III. Mustafa'nın kızı, III. Selim'in büyük kız kardeşi Şah Sultan satın alıp yıkıp yerine kendi için yüksek bir türbe ve mektebe yakın bir yerde yüksek bir mektep ve türbedarlar için bir özel bir yer bina, mektebin alt tarafına yüksek bir çeşme etmiş, türbe henüz tamamlanmamışken annesi vefat etmiş ve türbeye defnedilmiştir. Türbenin avlusu mermer döşenip bahçe tamamen mezarlık olmuş ve sultan H.1217/M.1803 senesinde vefat ederek türbenin ortasına defnedilmiştir. Kocası Mustafa Paşa H.1228/M.1813 senesinde vefat etmiş karısının yanına defnedilmiştir. Türbe zaman içinde harap olmuş, H.1240/M.1825 yılında II. Mahmud zamanında cami ve türbe tamamen tamir edilmiştir. Hâfız Hüseyin Efendi İbn Hacı İsmail el-Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi**, TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu, <http://hdl.handle.net/11543/551>, 1281, s. 253; Mehmet Nermi Haskan, **Eyüp Tarihi**, C. 2, İstanbul, Türk Turing Turizm İşletmeciliği Vakfı Yayınları, 1993, s. 20.

İskender Bey yaptırmıştır.³⁵⁴ Ayvansarâyî, sıbyan mektebini inşa eden kişinin İskender Bey (öl .1583)³⁵⁵ olduğunu ve karısı Gevherimülûk Sultan ile mektebin yola bakan kısmında medfun olduklarını söylerken³⁵⁶, Edirnekapı'daki Neslişah Sultan Camii'nin bâniyesinin Neslişah binti Mehmet Bey olduğunu ve annesinin Sultan Bayezid'in kızı Gevherimülûk Sultan olduğunu, Neslişah Sultan'ın kocası İskender Bey'in inşa ettiği Zal Mahmut Paşa yanındaki mektebin önünde üçünün (Neslişah Sultan, İskender Bey, Gevherimülûk Sultan) medfun olduğunu söylemektedir.³⁵⁷ Fakat Ayvansarâyî'nin aktardığı iki bilgi birbiriyle farklı olup, bir yerde İskender Bey'in Neslişah Sultan'la evli olduğunu ifade ederken diğer yerde Gevherimülûk Sultan'la evli olduğunu aktarmaktadır.

Uydu Görüntüsü 3. Uydudan Zal Mahmut Paşa Külliyesi, Şah Sultan Türbesi ve Şah Sultan Sıbyan Mektebi'nin görünümü (Google Earth).

³⁵⁴ Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **The Garden of The Mosques**, s. 236; Hâfız Hüseyin Efendi İbn Hacı İsmail El-Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi**, TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu, <http://hdl.handle.net/11543/551>, 1281, s. 253-256.

³⁵⁵ Lahiti üzerinde, sütun şahidesindeki kitabesi şudur: “*Sâhibü'l-hayrât merhum İskender Beğ, sene 990(1583).*” Mehmet Nermi Haskan, **Eyüp Tarihi**, C. 2, s. 20.

³⁵⁶ Hâfız Hüseyin Efendi İbn Hacı İsmail el-Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi**, TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu, <http://hdl.handle.net/11543/551>, 1281, s. 253-256.

³⁵⁷ Hâfız Hüseyin Efendi İbn Hacı İsmail el-Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi**, TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu, <http://hdl.handle.net/11543/551>, 1281, s. 214.

Harita 3. 1882 tarihli İstanbul haritasında Zal Mahmut Paşa Külliyesi'nin görünümü.³⁵⁸

Neslişah Sultan'ın, İskender Bey'in, Gevherimülûk Sultan'ın, İskender Bey Mektebi civarında medfun oldukları söylenen yer, Dukakînzâde Ahmed Paşa haziresi olarak bilinen, Eyüp'te Zal Mahmut Paşa Külliyesi'nde, Şah Sultan Türbesi ile parmaklıklı duvar arasında kalan yerdedir (Fotoğraf 10-11). Bu hazire, Feshane caddesine bakmakta olup ön cephesi alçak bir duvarla çevrilidir. Arka cephesinde başka bir hazire bulunmaktadır. Caddeye bakan ön cephede üç adet hâcet penceresi ve bir kapı bulunmaktadır. Hazirede toplam on bir adet kabir yer almaktadır. Bunlardan ön sırada en solda bulunan ile arka sıradaki iki tanesinin kitabesi bulunmamaktadır. Haziredeki kitabesi bulunan dört kabir, 18. yüzyıl ve 19. yüzyılın ilk yarısına ait olup Dukakînzâdelerle herhangi bir bağlantısı yoktur. Eralp, bu hazirede Dukakînzâde Mehmet Paşa'ya ait herhangi bir kabrin tespit edilemediğini,

³⁵⁸ Plan de Constantinople avec ses faubourgs le port et une partie du Bosphore levé et dessiné par C. Stolpe vérifié d'après les changements les plus récents jusqu'en 1882, <http://www.istanbulurbandatabase.com/>; <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/101333>

hazirede İskender Bey, Ahmed Paşa, Neslişah Sultan, Hacı Rukiye Hanım, el-Hâc Ali Ağa, İbrahim Halil, Ruşen Mehmet Beyzâde Musa'nın kabirleri bulunduğunu aktarmıştır.³⁵⁹ Kapının karşısında, en eski tarihli kabirde, şahidesindeki kitabeye göre Ahmed Paşa medfundur: “*Merhûm ve mağfûr Ahmed Paşa rahmetullâhi aleyhi sene 964(1557)*”. Sol tarafındaki kabirde, şahidesindeki kitabeye göre İskender Bey medfundur: “*Sâhibü'l-hayrât merhum İskender Bey, sene 990(1582)*.” Hazirede çiçek ve karanfil kabartmalı bir lahitin ayak taşındaki kitabeye göre bu kabirde Neslişah Sultan medfundur: “*Cennetmekân Sultan Bâyezid-i Velî Hân hazretlerinin sülâle-i tâhirelerinden ismetlû Neslişâh Sultan ruhuna Fâtîha, sene 988 (1580)*.” Hazirede, Gevherimülûk Sultan'a ait, hurma ağacı kabartması bulunan bir kabir bulunmaktadır.³⁶⁰ Kabrin şahidesinde şöyle yazılıdır:

*Hayf Gevher-i mülûke ey dil hayf,
Hâke düşdî ô gevher-i idrâk,
Nesl-i Sultan Bayezid idi evvel,
Cümle 'âlem revâkıyla yaka çâk,
Dîdî 'ankâ vefâtına târîh,
Dâldî deryây-ı rahmete evvel pâk-987(1580)*”³⁶¹

³⁵⁹ Nejat Eralp, “Dukakinzade Ahmed Paşa Haziresi ve Dukakinzadeler”, **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu V: Tebliğler**, İstanbul, Eyüp Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2002, s. 194.

³⁶⁰ Bu kabrin onarımı sırasında baş ve ayak şahideleri yanlış yerlere konulmuştur.

³⁶¹ Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi**, s. 214.

Fotoğraf 10. Şah Sultan Türbesi yakınındaki Dukakinzâde Ahmet Paşa Haziresi dıştan görünüm (Baysal, 2025).

Fotoğraf 11. Şah Sultan Türbesi yakınındaki Dukakinzâde Ahmet Paşa Haziresi (F: Erol Şaşmaz).

Şahidelerindeki yazılara göre Gevherimülûk Sultan ve Neslişah Sultan, Sultan Bayezid'in soyundan gelmektedir. Gevherimülûk Sultan'ın vefat tarihi mezar

taşındaki kitabeye göre H.987/M.1580 yılıdır.³⁶² Yukarıda açıkladığımız üzere II. Bayezid'in kızı Ayşe Sultan'ın kızı, Dukakînzâde Mehmet Paşa'nın annesi ve Ahmed b. Dukakîn'in karısı Gevher Melikşâh'ın vefat tarihi, öl. H. 959/M. 1551 tarihi olup kabri Halep'tedir.³⁶³ O halde bu haziredeki kabir, Dukakînzâde Mehmet Paşa'nın annesi ve Ahmed b. Dukakîn'in karısı Gevher Melikşâh'tan farklı birisine aittir. Halep'teki Gevher Melikşâh Sultan'ın vefat tarihi, bu haziredeki Gevherimülûk Sultan'ın vefat tarihinden daha öncedir. Şah Sultan Mektebi yanındaki hazirede medfun olan Gevherimülûk Sultan'ın, II. Bayezid'in kızı olabileceği söylenebilecekken vefat tarihinin 1580 yılı gibi II. Bayezid'in kızlarının diğerlerinin vefat tarihlerinden daha geç bir tarih olması, burada medfun olan kişinin II. Bayezid'in kızı olduğunu söylemek gibi kesin bir sonuca ulaşmayı güç kılmaktadır. Mezar taşında, Gevherimülûk Sultan'ın Sultan Bayezid'in neslinden olduğunu belirtilmesi, burada medfun olan Gevherimülûk Sultan'ın, II. Bayezid'in soyundan olduğunu göstermekteyse de kızı olduğunu gösterir bir ibare bulunmamaktadır.

Bu hazirede, Neslişâh Sultan'a ait bir tane daha kabir bulunmaktadır.³⁶⁴ Ayak tarafında fakat lahit üzerinde: *"Fevtin işiden didi târihini, kodu hay dünyâ sarayını Neslişâh, sene 978 (1570)" yazılıdır.* Haskan, H. 978/M. 1570 tarihinde vefat eden bu Neslişâh Sultan'ın, Sultan II. Bayezid'in kızı Selçuk Sultan'ın kızı olduğunu aktarmıştır.³⁶⁵ Fakat diğer Neslişâh Sultan'ın mezar taşında Sultan Bayezid'in soyundan olduğunu gösterir bir ibare yazılıyken, bu Neslişâh Sultan'ın künyesine

³⁶² Mehmet Nermi Haskan, **Eyüp Tarihi**, C. 1, s. 190-193.

³⁶³ Türbenin kitabesinde şu şekilde yazılıdır: *"Hâzihi türbetü meliketü'l-melikât tâcü'l-ulâ ve's-sa'âdât el-Merhûme Gevher Melikşâh Sultân binti 'Âiše Sultan binti Bayezid Hân min Âl-i Osmân kad haccet ilâ Beytillâhi'l-harâm ve 'âdet ilâ Haleb vilâyet-i veledihâ emîri'l-ümerâi'l-ızâm Hazreti Mehmed Paşa ve intekalet bi'l-vefâti ilâ rahmetillâh fî tâsi'-i şehri Rebiulâhir sene tis'un ve hamsîne ve tis'umie."* محمد أسعد طلس، الآثار الإسلامية والتاريخية في حلب.

³⁶⁴ Bu kabir Zal Mahmud Paşa Cami haziresinde, türbenin sağ tarafında ve Şah Sultan Mektebi'nin duvarı dibindedir. Pencerenin arkasında ve önden 2. sıradadır. Baş ve ayak taşları dipten kırılmış ve lahitin yan yüzleri de yok olmuştur. 1940 tarihinde Zal Paşa Türbesi ile beraber onarım görmüştür. Baş taşının iç yüzünde de bir kitabesi olduğu kalan birkaç harften anlaşılmaktadır. Mehmet Nermi Haskan, **Eyüp Tarihi**, C. 1, s. 190-193.

³⁶⁵ Mehmet Nermi Haskan, **a.y.**

dair ya da hanedan soyundan olduğunu gösteren bir ibare, mezar taşındaki kitabede yer almamaktadır.

Yukarıda verdiğimiz bilgiler incelendiğinde, muhtemelen Sicil-i Osmânî, Ayvansarâyî, Alderson, Sakaoğlu gibi kaynaklar³⁶⁶, Eyüp'te Şah Sultan Türbesi yanındaki hazirede; Ahmed Paşa (öl.1557), Neslişah Sultan (öl.1580), Gevherimülük Sultan (öl.1580) ve İskender Bey (öl.1582) birlikte medfun oldukları için II. Bayezid'in kızının Gevherimülük Sultan olduğunu, Dukakinzade Mehmed Paşa ile evlenip çocuklarının da burada adı geçen Ahmed Paşa ve Neslişah Sultan olduğunu söylemişlerdir. Fakat mezar taşlarında yazılı olan vefat tarihlerine göre böyle bir aile şeması kurmak gerçekçi bir temele dayanmamaktadır. Çünkü görüldüğü üzere Neslişah Sultan (öl. 1580), Gevherimülük Sultan (öl. 1580) ve İskender Bey (öl. 1582) yaklaşık benzer tarihlerde vefat etmiştir. Burada medfun olan Gevherimülük Sultan'ın, II. Bayezid'in kızı olduğu ve uzun yaşadığı düşünülse bile vefat tarihi yine de II. Bayezid'in kızlarının vefat tarihlerinden çok sonraki bir tarihtir. O halde burada medfun olan Gevherimülük Sultan'ın, II. Bayezid'in kızı olması uzak bir ihtimaldir. Üstelik mezar taşındaki ifadeler de Sultan Bayezid'in soyundan olduğunu göstermekle birlikte kızı olduğuna işaret eden bir künye, mezar taşı kitabesinde yer almamaktadır. Bu sultanın II. Bayezid'in kızı olması durumunda böyle bir künyenin mezar taşına yazılmayacağını düşünmek makul değildir. Bu durumda, hazirede medfun olan Neslişah Sultan'ın (öl.1580), Gevherimülük Sultan'ın (öl.1580) ve İskender Bey'in (öl.1582) kim oldukları sorusu akla gelmektedir. Gevherimülük Sultan'ın kabrinin şahidesinde geçtiği üzere II. Bayezid'in soyundan olması, bu hanım sultanın II. Bayezid'in torunu ya da torunlarından birinin çocuğu olabileceğine işaret etmektedir.

³⁶⁶ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 196; Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 15. Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172; Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **The Garden of The Mosques**, s. 236; Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 15.

II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk Sultan'ın kızı olduğu söylenen Neslişah Sultan'ın ayrıca izini sürmek, II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk Sultan'a dair çıkarım yapmamızı sağlayacaktır. Bölümün başında aktardığımız üzere kaynakların bir kısmına göre II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk Sultan, Dukâkinzâde Mehmed Paşa ile evli olup çocukları Ahmed ve Neslişah'tır. Neslişah Sultan, İskender Paşa'yla evli olup³⁶⁷ bu evlilikten Mehmed ve Mustafa isimli iki oğlu vardır.³⁶⁸ II. Bayezid'in kızı Selçuk Sultan'ın da Neslişah Sultan adında bir kızı bulunmaktadır.³⁶⁹ Gökbilgin, II. Bayezid'in kızı Selçuk Sultan'ın kızı Neslişah Sultan'ın babası olan Mehmet Bey bin Vezir Ahmet Paşa'nın, Dukakinzâde Ahmed Paşa ve oğlu Mehmet Bey olabileceğini söylemiştir.³⁷⁰ Çünkü Selçuk Sultan vakfiyesinin zeylinde, H. 936/M. 1530'da Selçuk Hatun kızı, Neslişah Sultan binti Mehmet Bey bin Vezir Ahmet Paşa ve oğlu Bosna sancakbeyi Hüsrev Bey bin Ferhat Bey vekilleri, Selçuk Hatun daha hayattayken, eski evkafını takviye için, kendi malından olan, İstanbul'da bir hamamı vakfetmiş olduğunu bildirmişler ve bu, vakfiyeye tezyîl ve tescîl edilmiştir.³⁷¹ Fakat vakfiye zeylinde bu kişilerin Dukakinzâdelerden olduklarını gösteren bir ibare bulunmamaktadır. Farklı kaynaklar tarafından burada adı geçen Mehmet Paşa'nın, Gedik Ahmet Paşa'nın oğlu olduğu aktarılmıştır.³⁷²

³⁶⁷ Sicil-i Osmânî, İskender Bey'in Dukakinzâdelerden olduğunu ve Neslişah Sultan'ın kocası olduğunu, oğlunun Şair Mustafa Sun'î Bey ve torununun Mehmed Bey olduğunu bildirmiştir. Fakat yukarıda gösterildiği üzere İskender Paşa II. Bayezid'in kızı Ayşe Sultan'ın kızı Gevher Melikşâh Sultan'ın kızı Fatıma Sultan'ın kocasıdır. Dukakinzâdelerden olduğu söylenen İskender Paşa karıştırılmış olabilir. Veya İskender isimli başka birisi II. Bayezid'in soyundan gelen Neslişah Sultan'la evli olabilir. Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmânî*, C. 4, s. 807.

³⁶⁸ Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, s. 196; Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmânî*, C. 1, s. 15. Anthony Dolphin Alderson, *The Structure of the Ottoman Dynasty*, s. 172; Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, *The Garden of The Mosques*, s. 236.

³⁶⁹ Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)*, C. 2, s. 150-151; Anthony Dolphin Alderson, *Osmanlı Hanedanının Yapısı*, s. 184.

³⁷⁰ M. Tayyib Gökbilgin, *XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)*, s. 186.

³⁷¹ M. Tayyib Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 817-818.

³⁷² Hedda Reindl-Kiel, "Gedik Ahmed Paşa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, s. 543-544. Gedik Ahmet Paşa'nın Serez'de inşa ettirdiği bir camisi vardır.

İstinye'deki Neslişah Sultan Cami, II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk Sultan'ın kızı Neslişah Sultan'a nispet edilmiştir.³⁷³ İstinye'deki Neslişah Sultan Camii'nin duvarında yer alan 1540 tarihli vakfiyede, Neslişah Sultan'ın ismi "Neslişah binti Mehmed" olarak geçmektedir.³⁷⁴ (Fotoğraf 12). II. Bayezid'in kızı Selçuk Sultan'ın vakfiye zeylinde Neslişah Sultan'ın künyesi, "Neslişah Sultan binti Mehmet Bey bin Vezir Ahmet Paşa" şeklinde geçmektedir.³⁷⁵ Dolayısıyla bu caminin Selçuk Sultan'ın Gedik Ahmet Paşa oğlu Mehmet Paşa'dan doğma kızı Neslişah Sultan'a ait olma ihtimali bulunmaktadır. Çünkü II. Bayezid'in Gevherimülûk isimli kızıyla ilgili kaynaklarda bilgilerin karıştığı, Dukakinzâde Ahmed Paşa'yla evli olan hanım sultanın, II. Bayezid'in torunu Gevher Melikşâh olduğu yukarıda aktardığımız bilgilerde görülmektedir. Diğer bir ihtimal de bu caminin bâniyesi hanım sultanın, Dukakinzâde Ahmet Paşa oğlu Mehmed Paşa'nın eğer Neslişah isminde bir kızı varsa bu Neslişah Sultan olabileceğidir.

³⁷³ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 196; Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 15. Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172; Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **The Garden of The Mosques**, s. 236.

³⁷⁴ Neslişah Sultan'ın İstinye'deki camisi 1957 yılında yıktırılarak yeri yola dahil edilmiştir. Yıkılan caminin yakınına aynı ismi taşıyan bugünkü bina yaptırılmıştır. Bu yapının son cemaat yerinin sağ tarafındaki duvarda H.947/M.1540 tarihli dört satırlık inşa kitabesi ile on bir satırlık celî sülûs vakfiye yan yana yerleştirilmiştir. Bu iki vakfın -cami ve mektebin- vakfiyeleri ayrıdır, ancak vakfiyeye göre vakıfların her ikisi de ihtiyaç anında birbirine yardım edecektir. Mihrap duvarı önündeki hazîrede altı mezar taş bulunmaktadır. Hâfız Hüseyin Efendi İbn Hacı İsmail El-Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi**, TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu, <http://hdl.handle.net/11543/551>, s. 138-139; Ayşe Gül Başaran, "Osmanlı Mimarisi İçin Kaynak Hadîkatü'l-Cevâmi (II.Cilt)-İncelemeli Metin Çevirisi", İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001, s. 205; Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **The Garden of The Mosques**, s. 449; Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmi**, s. 214.

³⁷⁵ Bk. "Selçuk Sultan'ın Vakıfları" bölümü.

Fotoğraf 12. İstinye Neslişah Sultan binti Mehmed Bey Camii'nin duvarında yer alan vakfiye (F: Mustafa Göçmez).

Kaynaklarda, “Dukakinzâde kızı Sultan” künyesiyle bir kadın sultanın adı geçmektedir. Kadın sultanlara verilen âdet ve tayinât kaydında, “Dukakinzâde kızı Sultan” hazretlerine yazlık, kışlık, yiyecek ve eşya olmak üzere çeşitli tayinât verilmiştir. Fakat bu belgenin tarihi olmamakla birlikte adı geçen Dukakinzâde kızının ismi belirtilmemiştir.³⁷⁶ Barkan'ın yayınladığı Osmanlı saraylarına ait muhasebe defterinde, H. 963/M. 1555 yılında Eski Saray'a verilen mevâcib arasında, Cafer Bey karısı Dukakinzâde kızına verilen yiyecek ve masraflarının kaydı yer almaktadır.³⁷⁷ Burada adı geçen Dukakinzâde kızı muhtemelen II. Bayezid'in soyundan gelen bir kadın sultana aittir. Bu kadın sultan 1555 tarihinde hayatta olduğuna göre, Dukakinzâde Ahmed Paşa ya da Dukakinzâde Mehmet Paşa'nın kızlarından biri olması muhtemeldir. Sicil-i Osmânî'de, Fatıma Sultan'ın kocası, Eyüp'te medfun Rumeli Beylerbeyi ve Mısır Valisi Damad Cafer Paşa'dan (öl. H.

³⁷⁶ TS.MA.d/10004

³⁷⁷ Ömer Lütfi Barkan, “İstanbul Saraylarına Ait Muhasebe Defterleri”, **Türk Tarih Belgeleri Dergisi**, C. 9, No: 13, 1979, s. 18.

1018/M. 1609) bahsedilmektedir.³⁷⁸ Fakat burada adı geçen Fatıma Sultan'ın, Dukakinzâde kızı olduğunu belirtir bir bilgi yoktur.

Sonuç olarak, II. Bayezid'in kızı Gevherhân Sultan'ın ismi erişebildiğimiz kadarıyla yalnızca bir belgede geçmektedir. Bu belgenin tarihi her ne kadar II. Bayezid'in kızlarının yaşadıkları tarihten daha sonraki bir tarih olsa da³⁷⁹ (H. 1015/M. 1606), belgede künyenin açık bir biçimde verilmesi sebebiyle, II. Bayezid'in Gevherhân isimli bir kızının var olduğu kesin olarak söylenilebilir. Bu belge dışında II. Bayezid'in kızı Gevherhân, Geherimülûk, Gevherşâh, Gevher Melikşâh Sultan'a ait başka bir bilgiye ulaşılamamıştır. Kaynaklarda, II. Bayezid'in kızı olarak gösterilen Gevher ve benzeri isimli sultanların aslında başka kişiler oldukları görülmektedir. Bu kişilerin kesin kaynaklardan alınan veriler ışığında kimliklerinin ayırt edilmesi ve birbirilerinden ayrıştırılması, vakıf eserlerinin vâkıfelere doğru bir şekilde atfedilmesi açısından önem taşımaktadır.

2.5.2.GEVHERİMÜLÛK/GEVHERHÂN SULTAN'IN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ

II. Bayezid'in kızı Gevherhân Sultan'ın ismi erişebildiğimiz kadarıyla yalnızca bir belgede geçmektedir. Bu belge dışında II. Bayezid'in kızı Gevherhân, Geherimülûk, Gevherşâh, Gevher Melikşâh Sultan'a ait başka bir bilgiye ulaşılamamıştır.³⁸⁰ Bu sebeple bu sultana ait herhangi bir vakfa ve vakıf eserine dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

³⁷⁸ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 2, ed. Nuri Akbayan, çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 382.

³⁷⁹ Bk. Belge 2

³⁸⁰ Bk. "Gevherimülûk/Gevherhân Sultan'ın Hayatı" bölümü.

2.6. HATİCE SULTAN

2.6.1.HATİCE SULTAN'IN HAYATI

Hatice Sultan'a dair kaynaklarda geçen bilgiler farklılık göstermektedir. Alderson, II. Bayezid'in kızlarını sıralarken müstakil olarak Hatice Sultan'dan bahsetmemiş, Ahmed Göde ile evli olan Hatice (Aynışâh) Sultan'ın ismini vermiştir.³⁸¹ Ahmed Göde ile evli olan kadın sultan ise Aynışâh Sultan olup bu bölümde bahsedilen Hatice Sultan'dan farklı bir kişidir.³⁸²

Öztuna'nın verdiği bilgilere göre Hatice Sultan, 1465? yılında Amasya'da doğmuştur.³⁸³ Hamza Bey'in torunu Müderris Kara Mustafa Paşa³⁸⁴ ile 1479? yılında evlenmiştir. Evlilikleri 4 yıl sürmüştür.³⁸⁵ Hatice Sultan 1465? yılında doğduğuna³⁸⁶, Kara Mustafa Paşa ise H.888/M.1483 yılında vefat ettiğine göre³⁸⁷ Hatice Sultan, Kara Mustafa Paşa ile evlendiğinde 14, kocası vefat ettiğinde 18 yaşında olmalıdır. Hatice Sultan'ın Mustafa Paşa ile olan evliliğinden Ahmet Çelebi (1480? -1500'den sonra)³⁸⁸ ve Hanzâde Hanım Sultan dünyaya gelmiştir.³⁸⁹

Öztuna'nın II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan'ın Kara Mustafa Paşa ile evli olduğunu söylemesine karşın Bursa Kütüğü'nde Kara Mustafa Paşa'nın kiminle evli olduğuna dair farklı bilgiler vardır. Bu bilgiler de kendi içerisinde birbiriyle farklılık göstermektedir. Bu bilgilere göre Hamza Bey'in torunu Kara Mustafa Paşa'nın³⁹⁰ eşi Hatice Sultan (öl. 1486), II. Bayezid'in kızı değil Kasım Paşa'nın kızı, Halil

³⁸¹ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172.

³⁸² Bk. "Aynışâh Sultan'ın Hayatı" bölümü.

³⁸³ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, ed. Nuri Akbayar, çev. Seyit Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 16; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 151.

³⁸⁴ Mustafa bin Mehmet Bey bin Hamza Bey bin Yahşi Bey.

³⁸⁵ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 151.

³⁸⁶ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 151.

³⁸⁷ Ekrem Hakkı Ayverdi, **Fatih Devri Mimarisi**, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı, 1953, s. 63; Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 4, s. 1196.

³⁸⁸ Babasının türbesinde medfundur.

³⁸⁹ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 151.

³⁹⁰ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 4, s. 1196.

Çelebi'nin annesidir.³⁹¹ Aynı eserde başka bir bölümde, Kasım Paşa'nın kızı Hatice Hatun'un eşi, Hamza Bey'in torunu Mustafa Paşa değil Hamza Bey'in oğlu Mehmet Bey olarak verilmiştir.³⁹² Başka bir bölümde ise Kara Mustafa Paşa'nın eşi, Selçuk Hatun'un Mehmet Bey'le evliliğinden olan kızı Hatice Hatun olarak verilmiştir.³⁹³ Kepecioğlu, II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan'a dair verdiği bilgilerde ise eşine dair bir bilgi aktarmamıştır.³⁹⁴ Kepecioğlu dışındaki kaynaklar Kara Mustafa Paşa'yı II. Bayezid'in kızının eşi olarak göstermiştir.³⁹⁵ Sicil-i Osmânî'de Hamza Beyzâde Kara Mustafa Paşa'ya dair verilen bilgilerde, eşinin II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan olduğuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.³⁹⁶ Ayverdi, Kara Mustafa Paşa'nın vakfiyesinin H. 895/M. 1490 tarihli olduğunu, vefatının ise H. 888/M. 1483 tarihinde olduğunu, bu sebeple vakfiyesinin eşi Hatice Sultan tarafından vefatının ardından bilahare tanzim edildiğini aktarmıştır.³⁹⁷ Fakat vakfiyeyi tanzim eden eşinin, II. Bayezid'in kızı olduğuna dair herhangi bir bilgi aktarmamıştır. Turgut, Bayezid Paşa'nın kardeşi Hamza Bey'in oğlu Mehmed Bey'in Hatice Hatun ile evliliğinden doğan Kara Mustafa Paşa'nın, Sultan II. Bayezid'in kızı Hatice Hatun ile evlendiğini aktarmaktadır.³⁹⁸

Sakaoğlu'na ve Öztuna'ya göre Hatice Sultan'ın ikinci eşi Narda'da eserleri olan, H. 905/M. 1499-1500'de vefat eden Faik Paşa'dır.³⁹⁹ Bu konuda kaynaklarda herhangi bir ayrılık yoktur.

³⁹¹ Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 2, Bursa, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009, s. 168.

³⁹² Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 3, s. 24.

³⁹³ Kamil Kepecioğlu, **a.g.e.**, C. 3, s. 249.

³⁹⁴ Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 2, s. 169.

³⁹⁵ **Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler**, C. 3, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1983, s. 286; Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 196; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 151.

³⁹⁶ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 4, s. 1196.

³⁹⁷ Ekrem Hakkı Ayverdi, **Fatih Devri Mimarisi**, s. 63.

³⁹⁸ Vedat Turgut, "Vakıf Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi Aileleri II: Âl-i Timurtaş Paşa", **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, No: 53, 2019, s. 114.

³⁹⁹ Faik Paşa, Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nin önemli vezirlerinden biri olup, padişahın son yıllarında oldukça nüfuz kazanmıştır. 1493'te Narda'da bir külliye inşa ettirmiştir. Türbesi de

Başka bir bilgiye göre II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan, Yahya Paşa'nın H. 912/M. 1506 tarihli vakfiyesinde geçtiği üzere Yahya Paşa bin Abdülhay ile evlidir.⁴⁰⁰ (Soy ağacı 14). Yahya Paşa, karısı Hatice Sultan'dan satın aldığı evi ve bahçeyi, kurduğu vakfına gelir olarak kaydettirmiştir.⁴⁰¹ Diğer kaynaklar ise Yahya Paşa'nın Şâhzâde Sultan'la, Hümâ Sultan'la ya da II. Bayezid'in kızlarından ismi bilinmeyen bir sultanla evli olduğunu söylemişlerdir.⁴⁰² Fodor, Yahya Paşa'nın karısının Güney Slav kaynakları tarafından Hatice olarak gösterilmesine rağmen in'âmât defterlerinde Yahya Paşa'nın karısının açıkça Aynîşâh Sultan olduğunun görüldüğünü söyler.⁴⁰³ Fakat bahsettiği in'âmât defterleri incelendiğinde, “zevce-i Yahya Paşa” şeklinde ifadeler geçmesine rağmen Aynîşâh ismi geçmemektedir.⁴⁰⁴ Bu defterde Aynîşâh Sultan, “Aynîşâh Sultân duhter-i İlaldı Sultân zevce-i Abdusselâm Beg”⁴⁰⁵ olarak ya da “Aynîşâh Hâtûn, duhter-i Sultân Abdullah”⁴⁰⁶, “Aynîşâh Sultân bint-i İlaldı Sultân”⁴⁰⁷ şekillerinde geçmektedir ki bu kişiler II. Bayezid'in torunlarıdır.

Narda'daki caminin yanındadır. Bu sebeple buralı olduğu düşünülmektedir. Mezar taşında yazdığına göre H. 905/M.1499-1500'de vefat etmiştir. Semavi Eyice, “Faik Paşa Cami”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, s. 102-103; Ayşe Değerli, “Fatih Devri Vezirlerinden Faik Paşa'nın Vakfiyesi”, **Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi**, No: 2, 2019, s. 1-12; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 151; Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 196.

⁴⁰⁰ Hasan Telli, “Osmanlı Dönemi Üsküp Vakıfları”, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018, s. 97.

⁴⁰¹ Mehmet İnbaşı, “Yahya Paşa'nın Üsküp'teki Vakıfları”, **Vakıflar Dergisi**, No: 53, 2020, s. 13.

⁴⁰² Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 153; Vedat Turgut, “Vakıf Belgelerinde Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi Aileleri: Malkoçoğulları ve Mihallüler”, **Yeni Türkiye Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını**, 2015, s. 567; Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172.

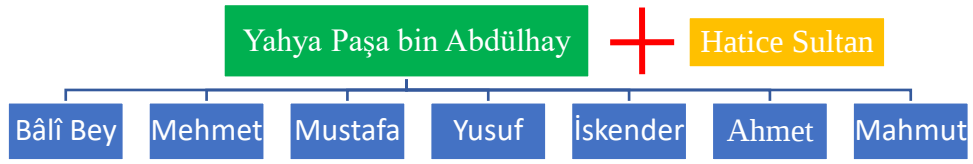
⁴⁰³ Pál Fodor, “Wolf On The Border: Yahyapaşaoğlu Bali Bey (?–1527) Expansion And Provincial Élite In The European Confines Of The Ottoman Empire In The Early Sixteenth Century”, s. 59.

⁴⁰⁴ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 234, 272, 317, 325, 1389, 1403, 1414.

⁴⁰⁵ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1443.

⁴⁰⁶ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1447.

⁴⁰⁷ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1481.

Soy ağacı 14. Yahya Paşa bin Abdülhay'ın vakfiyesine göre soy ağacı.⁴⁰⁸

II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan'ın vefat tarihi ve medfun olduğu yer ise kaynaklara göre farklılık göstermektedir. Hatice Sultan'ın Mustafa Paşa ile evli olduğunu söyleyen kaynaklara göre Müderris Kara Mustafa Paşa'nın, II. Bayezid tarafından Söğüt'te 1483 yılında idam edilmesi üzerine Hatice Sultan, İstanbul'u terk etmiş ve Bursa'ya yerleşmiştir. Ömrünün sonuna kadar Bursa'da yaşamış, 1500-1535? yılında vefat etmiştir.⁴⁰⁹ Topaç'a göre Hatice Sultan, eşinin malikânesi olan Kükürtlü civarındaki araziye defnedilmiştir.⁴¹⁰ Öztuna'ya göre oğlu tarafından yaptırılan Hatice Sultan Türbesi'nde medfundur.⁴¹¹ Sakaoğlu'na göre Hatice Sultan'ın Kara Mustafa Paşa'dan olma oğlu Ahmet Çelebi'nin Kükürtlü Hamam'ın arkasına yaptırdığı türbede medfundur.⁴¹² Bazı kaynaklara göre ise Hatice Sultan Türbesi, Bursa Subaşı Mehmet Bey tarafından yaptırılmıştır.⁴¹³ Bahsedilen Hatice Sultan Türbesi, Çekirge Caddesi'nden Kükürtlü Kaplıcası'na inen sokağın köşesinde (Harita 4). İçerisinde doğuda altı, batıda üç alçı sanduka yer almaktadır.⁴¹⁴ Kepecioğlu, Bursa'daki Çekirge Caddesi'nden Kükürtlü Kaplıcası'na inen sokağın köşesindeki Hatice Sultan Türbesi'nin, II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan'a değil, Kara Mustafa Paşa sülalesinden başka bir Hatice Hatun'a ait olduğunu ve taallukatıyla defnedildiğini söylemiştir. Bu türbede ayrıca Orhan Gazi'nin kızı Hatice Hatun, Osman Gazi'nin oğlu Savcı Bey'in oğlu Süleyman Bey

⁴⁰⁸ Hasan Telli, "Osmanlı Dönemi Üsküp Vakıfları", s. 97.

⁴⁰⁹ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 151.

⁴¹⁰ Ali Ziya Topaç, **Hamzabey Tarihi: Sinop ve İzmir Fatih**, s. 33-34.

⁴¹¹ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 151.

⁴¹² Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 196.

⁴¹³ Pars Tuğlacı, **Osmanlı Şehirleri**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1985, s. 74; **Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler**, C. 3, s. 266.

⁴¹⁴ Pars Tuğlacı, **Osmanlı Şehirleri**, s. 74; **Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler**, C. 3, s. 266.

ve kızı Hatice Hatun (Mustafa Paşa'nın annesi) medfundur. Kepecioğlu'na göre II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan'ın türbesinin yeri tespit edilememiştir.⁴¹⁵

Harita 4. Bursa'da Çekirge Caddesi'nden Kükürtlü Kaplıcası'na inen sokağın köşesindeki Hatice Sultan Türbesi konumu (Yandex Haritalar).

CDA'da yer alan merkad defterine göre ise Hatice Sultan, Bursa'da Sultan Mahmud Türbesi'nin kible tarafındaki türbede medfundur.⁴¹⁶ Bu defterde, “*Merhum Sultan Mahmud Türbesi'nin kible tarafındaki türbede Hatice Sultan binti Merhum Sultan Bayezid Han, sol cânibinde Şah Sultan binti Merhûm Sultan Bayezid Han ba'dehâ Nasuh Bey kızı ve bu türbenin önündeki türbede Merhum Sultan Ahmed vâlideşi ba'dehâ Merhum Sultan Mahmud kızı*” ifadesiyle Hatice Sultan'ın Şehzade Mahmud Türbesi'nin kible tarafındaki türbede, Şah Sultan'ın sağ tarafında medfun olduğu yazmaktadır.⁴¹⁷ Belgede tarif edilen Şehzade Mahmut Türbesi'nin kible yönündeki türbe, günümüzde Mükrim Hatun Türbesi olarak bilinen türbedir (Plan 1, Fotoğraf 13). Bu türbede üç sanduka bulunmaktadır. Bu türbedeki sandukaların

⁴¹⁵ Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 2, s. 170.

⁴¹⁶ TSMA.d/8380.

⁴¹⁷ TS.MA.d/8380.

kimlere ait olduğuna dair farklı görüşler mevcuttur. Bazı kaynaklar bu türbede, II. Bayezid'in oğlu Şehinşâh'ın hanımı ve Şehzade Mehmed'in annesi Mükrim Hatun'un, kesin olmamakla birlikte bir de Şehzade Alemşâh'ın kızı Fatma Hatun'un medfun olduğunu belirtmiştir.⁴¹⁸ Önkâl, bu türbenin kimin için yapıldığını tespit edecek bir veri olmadığından, II. Bayezid'in oğlu Şehzade Şehinşâh'ın karısı ve Şehzade Mehmed'in (Şehinşâh'ın oğlu) annesi Mükrim Hatun'un medfun olduğu görüşüne zarureten katılır.⁴¹⁹ Yüksel, Kepecioğlu'nun verdiği kayıtlara göre Şehinşâh ile Sultan Mehmed'in ve Mükrim Hatun'un, Şehzade Ahmet Türbesi'nde medfun olduklarını, Mükrim/Mükerreme Hatun'un bir türbesinin de Gülşah Hatun Türbesi yanında olduğunu, bu durumun da aslında Muradiye'deki türbe ve kabirlerin kimlere ait olduğuna dair bir açıklık getirilemediğine delil olduğunu söyler.⁴²⁰

Hatice Sultan'ın 1546 tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri'nde yer alan vakfiyesinde, Bursa'daki türbesinden bahsedilmektedir.⁴²¹ Mükrim Hatun Türbesi'nin bânisi ve içinde medfun olan kişilerin kimlikleri kesin olarak bilinmediğine göre, bu türbedeki sandukalar merkad defterinde belirtildiği üzere Şah Sultan, Hatice Sultan ve Nasuh Bey'in kızına (Şah Sultan'ın kızına)⁴²² aittir.⁴²³ (Fotoğraf 14).

⁴¹⁸ Doğan Yavaş, "Murâdiye Külliyesi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 31, Ankara, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020, s. 196-198.

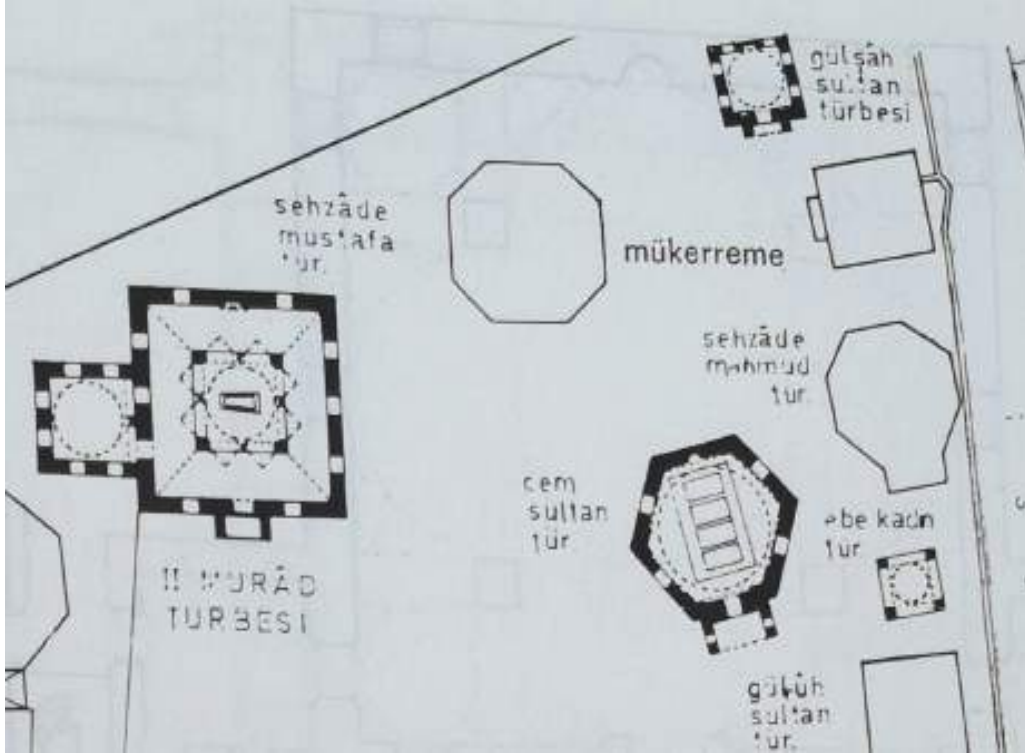
⁴¹⁹ Hakkı Önkâl, **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, s. 94.

⁴²⁰ İ. Aydın Yüksel, **Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid- Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520)**, s. 423.

⁴²¹ Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, s. 402.

⁴²² II. Bayezid'in kızı Şah Sultan Nasuh Bey'le evlidir. Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 153.

⁴²³ TSMA.d/8380.

Plan 1. Mükreme/Mükerreme Hatun Türbesi'nin (Şah Sultan Türbesi) Muradiye Külliyesi içerisinde konumunu gösterir plan (Ayverdi, 1972).

Fotoğraf 13. Mükreme Hatun Türbesi dıştan görünüm (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 14. Arşiv belgesine göre Mükrim Hatun Türbesi'ndeki (Şah Sultan Türbesi) sandukaların kimlere ait olduğunu gösterir fotoğraf (F: Baysal, 2025).

Kaynaklarda geçen ve yukarıda zikrettiğimiz bilgiler dışında arşiv belgelerinden Hatice Sultan'a dair öğrenebildiğimiz bilgiler kısıtlıdır. CDA'da yer alan bir belgede II. Bayezid'in veya Yavuz Sultan Selim'in kızlarından biri olan Hatice Sultan'ın; bayram tebriki için uzun yoldan geldiği, tebriklerini arz ettiği, in'âm ve ihsan ümit ettiğine dair padişaha arzı bulunmaktadır. Bu mektubun kenarında kendisinin nice sıkıntılar çektiği ve bundan sebep takatinin kalmadığı yazılıdır. Belge H. 918/M. 1512 tarihlidir. Eğer bu belge II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan'ın arzı ise kaynaklarda Hatice Sultan'ın doğum tarihine dair verilen bilgiler de doğruysa (1465?)⁴²⁴, Hatice Sultan bu mektubu yazdığı anda 47 yaşlarında olmalıdır.⁴²⁵

⁴²⁴ Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)*, C. 2, s. 151.

⁴²⁵ TS.MA.e/968-129.

2.6.2.HATİCE SULTAN'IN VAKIFLARI

Taramamız neticesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde, II.Bayezid'in kızı Hatice Sultan'a dair vakfiyeye rastlanılmamıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yalnızca Hatice Sultan Binti Bayezid Camii'ne ait atik esas ve şahsiyet kaydına erişilmiştir.⁴²⁶ Elimizde 1546 tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri'nde verilen Hatice Sultan vakfiyesi⁴²⁷, CDA'da yer alan Hatice Sultan Vakfı'na dair arşiv belgeleri ve ikincil kaynaklardan edindiğimiz bilgiler mevcuttur. CDA'da Hatice Sultan'a dair çoğunluğu 18. yüzyıl olmak üzere belgeler mevcuttur. Bu belgelerin bir kısmında Hatice Sultan ismi “binti Sultan Bayezid” künyesi olmaksızın geçtiği için yalnızca “Hatice Sultan binti Sultan Bayezid” künyesi bulunan belgeler incelenmiştir. Çünkü Hatice Sultan isminde birçok padişahın kızı vardır ve bazı belgelerde Hatice Sultan ismi herhangi bir künye verilmeksizin geçmektedir.

1546 tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri'nde Hatice Sultan Mescidi mahallesi bölümünde, Hatice Sultan'ın vakfiyesine yer verilmiştir. Burada adı geçen Hatice Sultan'ın II. Bayezid'in kızı olduğuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat bu vakfiyenin mukataalarından olan Gekbûze (Gebze) nahiyesinde Geredeli köyü, İznik kazâsına tâbî Ebeköy ve Dutluca köyleri, İznik kazâsına tâbî Narlıca köyü, CDA belgelerinde Hatice Sultan binti Bayezid vakfı köylerinden olarak geçmektedir.⁴²⁸ O halde 1546 tarihli tahrir defterinde verilen vakfiye kaydı Hatice Sultan binti Bayezid'e ait olmalıdır.

⁴²⁶ VGM. DEFTER, defter:16, sayfa:116; VGM. DEFTER, defter:133, sayfa:154, sıra:1022.

⁴²⁷ Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, s. 402.

⁴²⁸ AE.SMHD.I./69-4512; TS.MA.d/7294; AE.SMHD.I./29-1710.

Vakfiye, H.904/M.1499 Ramazan tarihli, Mevlânâ Abdurrahman b. Aliyyü'l-Müeyyed imzalıdır. Bu vakfiyeye göre, Kocaeli sancağının Gekbûze (Gebze) nâhiyesinde Geredeli köyü, İznik kazâsına tâbî Ebeköy ve Dutluca köyleri, İznik kazâsına tâbî Narlıca köyü, vakfın mülkleridir. Kenîse Cami (Kariye Câmî) yakınında hamam, hamamın yakınında bozahâne ile birlikte 8 odalı dükkân, hamam yakınında 4 bâb oda, hamam yakınında zemîn-i maktû', bezzâzistân civarında Mercan Ağa Mahallesi'ndeki dükkânlar, 33 bâb hucûrât, Mahmud Paşa Çarşısı'nda hânehâ-i fevkânî ve tahtânî ve dükkân, Bâb-ı Yahûdiyân civarında hânehâ-i 'ulvî ve suflî, Hekîm-i Yahûdiyân civarında hânehâ-i 'ulvî ve suflî, Bâb-ı Semek⁴²⁹ yakınında hânehâ-i fevkânî ve tahtânî, Bâb-ı Hîme⁴³⁰ civarında hânehâ-i fevkânî ve tahtânî, Bâb-ı Hîme civarında ekmek fırını, Bâb-ı Hîme civarında berber dükkânı vakfa gelir getiren yerlerdir. Bu yerlerden senelik 36.870 akçe gelir gelmektedir. Vakfın gelirleri; vakfın muallim, halîfe, eczâhân, mektep için oduncu, imam, müezzin, musallî görevlilerine, tevliyet cihetine, Hatice Sultan'ın Bursa'daki türbesi için eczâhân, müsebbihîn cihetlerine, vakfın kitâbet, nezâret, cibâyet cihetlerine ayrılmıştır. Vâkıfenin şartı ise tevliyetin sonrasında padişahın seçtiği kimseye verilmesidir.⁴³¹ (Tablo 15).

Asl-ı vakf ber mûcib-i vakfiye	Hâsıl fî sene
Der Livâ-i Kocaeli	
Karye-i Geredâlu tâbî'-i kazâ-i Gekbûze	2.100
Karye-i Ebeköy ve karye-i Dutluca tâbî'-i kazâ-i İznik	3.600
Karye-i Narluca tâbî'-i kazâ-i İznik	1.300
Evkâf Hâric-i Ez-Vakfiye	
Hamâm-ı yektâ der kurb-i câmî'-i kenîse	4.000
Dekâkin 8 bâb me'a bozahâne der kurb-i hamâm-ı mezbûr	1.500
Hucûrât 4 bâb der nezd-i hamâm-ı mezbûr	500
Zemîn-i maktû' der kurb-i hamâm-ı mezbûr	160
Hisse-i serhâne	1.800
Hucûrât 33 bâb me'a dekâkin der mahalle-i Mercan Ağa be nezd-i Bezzâzistân	7.000

⁴²⁹ Yeni Cami civarındadır. (<https://istanbulsurlari.ku.edu.tr/tr/>)

⁴³⁰ İstanbul surlarının Odun Kapısı'dır ki Ragıp Gümüşpala Caddesi ve Ord. Prof. Cemil Bilsel Caddesi kesişimi civarındadır, bugün aynı yer Odunkapısı yokuşu ismiyle anılmaktadır. (<https://istanbulsurlari.ku.edu.tr/tr/>)

⁴³¹ Ömer Lütfî Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, s. 402.

Hânehâ-i fevkânî ve tahtânî ve dükkân der kurb-i Çarsıy-ı Mahmud Paşa	1.080	
Hânehâ-i ‘ulvî ve suflî der nezd-i Bâb-ı Yahûdiyân	1.800	
Hânehâ-i ‘ulvî ve suflî der nezd-i hekîm-i Yahûdiyân	1.296	
Hânehâ-i fevkânî ve tahtânî der kurb-i Bâb-ı Semek	1.280	
Hânehâ-i fevkânîve tahtânî der nezd-i Bâb-ı Hîme	1.560	
Furûn-ı habbâzî der nezd-i Bâb-ı Hîme	1.440	
Dükkân-ı berber der nezd-i Bâb-ı Hîme	360	
Yekûn	3.6870	
El-Masraf	Fî Yevm	Fî sene
Cihet-i mu‘allim	5	
Halîfe	2	
Ber-mûcib-i vakfiyye	1	
Eczâhânân 11 nefer	24	
Tevliyet	10	
Ber mûcib-i vakfiye	5	
Be-cihet-i hîme berây-ı mekteb		150
Vezâif hâric-i ez-vakfiyye		
Cihet-i imâm	3	
Müezzin	2	
Musalli	3	
Eczâhanân 10 nefer ber türbe-i vâkıfe der mahrûse-i Bursa	20	
Müsebbihîn 2 nefer	2	
Kitâbet der İstanbul	3	
Kâtib-i karyehâ	2	
Nezâret	4	
Cibâyet	4	
Be-cihet-i şem‘ ve hasır		60
Şart-ı vâkıfe: Tevliyet nefsine ba‘dehâ pâdişâh-ı âlempenâh ihtiyâr ettiği kimesneye ola hâliyâ mütevellî.		

Tablo 15. 1546 tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri’ne göre Hatice Sultan Vakfı gelir ve giderleri.⁴³²

Kepecioğlu ayrıca, II. Bayezid’in kızı Hatice Sultan’ın Sölöz köyünde vakıfları olduğunu söylemektedir.⁴³³ Fakat Turgut’un aktardığına göre İznik’te Büyük ve Küçük Sölöz köylerinde vakıfları olan kişi Hamza Bey’in kardeşi Bayezid Paşa’nın kızı Hatice Hatun’dur.⁴³⁴ Bayezid Paşa’nın kızı Hatice Hatun’un Sölöz’de yer alan vakıfları, II. Bayezid’in kızı Hatice Sultan’ın İznik’te Dutluca ve Akharim’de yer alan vakıflarına çok yakındır. Bunun dışında da Sölöz’de II. Bayezid’in kızı Hatice Sultan’ın vakıflarına dair herhangi bir bilgiye erişilememiştir.

⁴³² Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, a.y.

⁴³³ Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 2, s. 170.

⁴³⁴ Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 1, s. 184; Vedat Turgut, “Vakıf Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Dönemi Aileleri II: Âl-i Timurtaş Paşa”, s. 69.

2.6.2.1. HATİCE SULTAN CÂMÎ'-İ VE MEKTEB-İ ŞERİF VAKFI

Hatice Binti Sultan Bâyezid Hân Câmî'-i Şerîfi ve Mektebi, Hatice Sultan'ın vakıf gelirlerinin aktarıldığı yerlerdendir. CDA belgelerine göre Üsküdâr kazâsına tâbî' Taşköprü nâhiyesinde Bohyalar ve tevâbiî köyleri, Hüdâvendigar sancağında Narlıca ve Dutluca ve Haremağılı köyleri, Kocaeli sancağında Gekbûze (Gebze) kazâsına tâbî Geredeli (Osmanlı), Ebe köyü ve tevâbiî köyleri, İznik kazâsına tâbî Ayagiri (Akharîm) ve tevâbiî köyleri Hatice Sultan Vakfı'ndandır.⁴³⁵ Vakfın mukataalarından, Akharîm, Narlıca, Dutluca, Boyalı/Bohyalı/Bohyalar köylerinden ve diğer gelir getiren yerlerden H. 1172-1186/M. 1757-1772 yılları arasında elde edilen gelir yaklaşık olarak 107.186 akçedir. Fakat vakfın giderleri genellikle 133.000 akçe üzerinde olmuştur. Gelirler giderleri karşılamamıştır ve vakıf genellikle borç yapmıştır (Ek 8). Cami için büyük ve küçük mum alımı, Ramazan ayında ve mübarek gecelerde minare için kullanılmak üzere zeytinyağı alımı, kandil yakım ücreti, cami için kandil ve şomandıra alımı, sıbyan mektebinde görevli âbkeş (saka) ücreti, tuvaletin temizliğiyle ve caminin süpürülmesiyle görevli kişi ücreti, caminin tamiri ve minarenin yenilenmesi ücreti, kâtib ve mütevellî ve diğer görevli ücretleri, sıbyan mektebindeki talebeler için alınacak elbiselerin ücreti, vakfın gider kalemlerindendir.⁴³⁶ (Ek 8).

H. 1171-1258/M. 1757-1842 tarihli arşiv belgelerine göre Hatice Sultan Câmî'-i ve Mekteb-i Şerîfi vakfından olmak üzere; vakıf, cami ve mektep görevlilerine verilen ücretler tablodaki gibidir (Tablo 16). Bu belgelere göre görevli ücretlerinin hepsi Hatice Sultan vakfından karşılanmış olmakla birlikte H. 1204 tarihli belgeye göre Hatice Sultan Camii'ndeki ferrâş-ı kürsînin ücreti, İstanbul'da Merhûm Serhâzin-i Enderûn-i hâssa Sâbık el-Hâcî Halîl Ağa evkâfından karşılanmıştır.⁴³⁷

⁴³⁵ TS.MA.d/9179, AE.SMHD.I/ 69 -4512; Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 2, s. 169-170.

⁴³⁶ TS.MA.d/7294; TS.MA.d/7307; TS.MA.d/7337; TS.MA.d/3993; TS.MA.d/6409; TS.MA.d/6832; TS.MA.d/8435; TS.MA.e /107-4.

⁴³⁷ C.EV./345-17502.

Vakıf	Görev	Ücret	Eski Görevli	Yeni Görevli	Tarih
Hatice Sultan Binti Sultan Bâyezid Hân	Kâtib	5 akçe			----- ⁴³⁸
	Câbî	5 akçe			
	Kâimmakâm	6 akçe			
İstanbul'da Edirnekapısı dâhilinde vâkı' Merhume Hatice Sultan'ın Mescid-i Şerîfi Vakfı'ndan	Muallim	5 akçe	Receb bin İsmâil	Veli bin Mehmed	----- ⁴³⁹
Edirnekapısı nezdinde Hatice Sultan Binti Sultan Bayezid Han Câmi'-i Şerîfi vakfından	Müezzin	3 Akçe	Es-Seyyid Abdullah Halife	Seyyid Mehmed	1171 ⁴⁴⁰
İstanbul'da Edirnekapısı nezdinde Merhûm Hatice Sultan Binti Sultan Bayezid Han Câmi'-i Şerîfi Vakfı'ndan	Cüzhân	2 Akçe	Ahmed bin Abdurrahman	Sulbî oğlu Ahmed Halife İbn Ahmed	1180 ⁴⁴¹
	Nokta	1 akçe			
	Salavâthân	4 akçe			
	İhlâshân	3 akçe			
	Vakt-i subhta Cüzhân	2 akçe			
	Halife-i mekteb	3 akçe			
	İhlâshân	3 akçe			
	Cüzhân	2 akçe			
İstanbul'da Edirnekapısı dâhilinde Hatice Sultan Binti Sultan Bâyezid Han Câmi	Hatîb		Hayrullah	Bekir Halife	1181 ⁴⁴²
İstanbul'da Edirnekapısı nezdinde Hatice Sultan Binti Sultan Bâyezid Han Câmi'-i Şerîfi Vakfı'ndan	Cüzhân	2 akçe	Ahmed Halife İbn Ahmed	Mehmed Halife	1184 ⁴⁴³
	Noktacı	1 akçe			
	Salavâthân	4 akçe			
	İhlâshân	3 akçe			
	Vakt-i sabahta cüzhân	2 akçe			
	Halife-i mekteb	3 akçe			
	İhlâshân	3 akçe			
	Cüzhân	2 akçe			
İstanbul'da Edirne Kapısı dâhilinde Hatice Sultan merhumenin câmi'-i şerîfinde	Vâiz	6 akçe	Hafız Salih Efendi	el-Hâc Halil Ağa	1185 ⁴⁴⁴

⁴³⁸ EV.d./ 16531.

⁴³⁹ TS.MA.e/817-27.

⁴⁴⁰ AE.SMST.III/58-4246.

⁴⁴¹ C.EV. /471-23832.

⁴⁴² C.EV./226-11255.

⁴⁴³ C.EV. /471-23832.

⁴⁴⁴ TS.MA.e/817-27.

İstanbul'da Edirnekapısı dâhilinde Hatice Sultan Binti Sultan Bâyezid Han Câmi'-i Şerîfi ve Mekteb-i Latîfî Evkafı	Kitâbet	9 akçe	Ahmed Ömer Sevrî	İbrahim İbn Hasan	1204 ⁴⁴⁵
İstanbul'da Edirnekapısı'nda Hatice Sultan Binti Sultan Bayezid Han Cami-i Şerîfi ve Mekteb-i Latîfî Evkafı	Câbî	6 akçe	Es-Seyyid Muhammed Abdullah bilâ veled	İsmail Zühdî	1204 ⁴⁴⁶
İstanbul'da Merhûm Serhâzin-i Enderûn-i hâssa Sâbık el-Hâcî Halîl Ağa Evkâfından olmak üzere Edirnekapısı Hatice Sultan Binti Sultan Bâyezid Hân Câmi' Şerîfi'nde	Ferrâş-ı kürsî	1 akçe	İbrahim Mehmed Halîfe	İsmail Halîfe bin el-Hâcî İbrahim	1204 ⁴⁴⁷
İstanbul'da Edirnekapısı kurbünde Hatice Sultan Binti Sultan Bâyezid Hân Câmi'-i Şerîfi Evkâfı mahsûlünden	Câbî ve mutemed	3 akçe	el-Hâc Ali Halîfe İbni Abdülhamîd	Sulbî kebîr oğlu Hallife İbnü'l-Hâcî Ali	1205 ⁴⁴⁸
İstanbul Edirnekapısı'nda Hatice Sultan Binti Sultan Bâyezid Han Câmi'-i Şerîfi Vakfı'ndan	Cüzhân (sabah vakti)	2 akçe	Ahmed Râşid Halîfe İbn Velîd	Seyyid Ahmed Halîfe İbn Seyyid Mustafa	1221 ⁴⁴⁹
İstanbul Edirnekapısı'nda Hatice Sultân binti Sultan Bâyezid Hân'ın binâ buyurdukları Câmi'-i Şerîfi Vakfı'ndan	Musallî ve İhlâshân	4 akçe	Fatime duhter-i binti Halîl Halîfe (bilâ veled)	Abdullah Halîfe ve İsmail	1228 ⁴⁵⁰
İstanbul Edirnekapısı'nda Hatice Sultan İbneti Sultan Bâyezid Han Câmi' Şerîfi Vakfı'ndan	Cüzhân	2 akçe	Hüseyin Halîfe bin Mehmed ve Mustafa bin Yusuf bilâ veled	Abdullah Efendi İbni İsmâî'l	1237 ⁴⁵¹
İstanbul Edirnekapısı'nda Hatice Sultan İbneti Sultan Bâyezid Han Câmi' Şerîfi Vakfı'ndan	Enâmhân	2 akçe	Ahmed bin İbrahim ve İsmail bin Mustafa bilâ veled	Abdullah Ğanî Efendi İbni İsmail	1237 ⁴⁵²

⁴⁴⁵ C.EV./301-15310.

⁴⁴⁶ C.EV. /26-1582.

⁴⁴⁷ C.EV./345-17502.

⁴⁴⁸ C.EV./87-4310.

⁴⁴⁹ C.EV./45-2242.

⁴⁵⁰ C.EV./176-8767.

⁴⁵¹ C.EV./ 22-1058.

⁴⁵² C.EV./22-1063.

Serhâzin merhûm el-Hâc Halil vakfından olmak üzere İstanbul'da Edirnekapısı kurbündeki Merhûme Hatice Sultan Câmi'-i Şerîfi'nde	Vâiz	6 Akçe	Es-seyyid Şeyh Abdullah Efendi	Sulb-i sağır oğlu sâhib-i 'arzuhal Es-seyyid Mehmed Ali	1239 ⁴⁵³
İstanbul Edirnekapı'da Çukurbostan karşısındaki Câmi'-i Şerîfi Evkâfı'ndan olmak üzere	Duâguy	Aylık 100 pâre			1242 ⁴⁵⁴
İstanbul'da Edirne Kapısı nezdinde Hatice Sultan İbneti Sultan Bâyezid Hân-ı Velî Câmi'-i Şerîfi Vakfı'ndan	İmâmet	9 akçe	Hafız Mehmed Emin Halife bin Mustafa	Oğlu Hâfız Ahmed Halife	1251 ⁴⁵⁵
	Ferrâş	5 akçe			
	Vakt-i sabahta cûzhân	2 akçe			
	Kayyim	5 akçe			
	Çerâğî	5akçe			
İstanbul'da Edirnekapısı kurbünde Acıçeşme'de Hatice Sultan İbneti Sultan Bayezid-i Velî Hân Câmi'-i Şerîfi'nden	Müezzin	3 akçe	Numân ile Ahmed	Hâfız Ahmed ile Hâfız Mehmed Emîn	1258 ⁴⁵⁶

Tablo 16. CDA'da yer alan belgelere göre Hatice Sultan Câmi'-i Şerîfi ve Mektebi Vakfı görevlilerine ödenen ücretleri gösterir tablo.

2.6.2.2. BURSA'DAKİ ECZÂHÂNLIK VAKFI

Kaynaklarda II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan'ın Bursa'da vâkı' herhangi bir vakfından söz edilmemiştir. Yalnızca Kepecioğlu Bursa'da türbesi, türbedârı ve eczâhânları olduğunu, Bursa sicilini kaynak göstererek aktarmıştır.⁴⁵⁷ Hatice Sultan'ın H.904/M.1499 tarihli vakfiyesine göre⁴⁵⁸ 10 nefer eczâhân, Bursa'da kendi türbesi için günlük 20 akçe karşılığında görevlendirilmiştir (Tablo 15). CDA'da yer alan arşiv belgeleri de göstermektedir ki Hatice Sultan'ın Bursa'da eczâhanlık vakfı vardır. Vakıf belgelerine göre, Bursa'da vâkı' Merhûme Hatice Hatun binti Sultan Bâyezid Hân Eczâhanlığı Vakfı'ndan olmak üzere Bursa Şah Sultan Türbesi'nde cüz

⁴⁵³ TS.MA.e/817-27.

⁴⁵⁴ TS.MA.e/817-27.

⁴⁵⁵ EV.BRT./60-13.

⁴⁵⁶ C.EV./75-3746.

⁴⁵⁷ Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 2, s. 169-170.

⁴⁵⁸ Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Târîhli**, İstanbul, 1970, s. 402.

okunması için eczâhân, türbedâr ve noktacı görevlendirilmiştir. Bu vakfa dair ulaşılan belgeler H. 1099-1232/M. 1687-1817 tarihleri arasındadır (Tablo 17).

Hatice Sultan'ın Hayatı kısmında aktarıldığı üzere Hatice Sultan ve Şah Sultan aynı türbede medfun olduklarına göre Hatice Sultan Vakfı'ndan Şah Sultan Türbesi'ne yapılan tevcihât aslında tek bir türbeye işaret etmektedir. Bu türbe de günümüzde Muradiye Külliyesi içerisinde yer alan Mükrim Hatun Türbesi olarak bilinen türbedir.⁴⁵⁹

Vakıf	Yer	Cihet	Günlük Ücret	Eski Görevli	Yeni Görevli	Belge Tarihi
Şah Sultan Evkâfı'ndan		Türbedâr	1 akçe	Mustafa bin Receb	Süleyman	1099 ⁴⁶⁰
Şah Sultan Evkâfı'ndan		Noktacı	1 akçe	Mustafa bin Receb	Süleyman	1099 ⁴⁶¹
Bursa Hatice Hatun Binti Sultan Bâyezid Han Vakf-ı Şerifi mahsülünden	Şah Sultan Türbesi'nde	Eczâhân	2 Akçe	Es-seyyid Mehmed Ğanî Efendi	Es-seyyid Mehmed Murad Halife	1123 ⁴⁶²
Hatice Hatun Binti Sultan Bayezid Han Evkâfı'ndan	Şah Sultan Türbesi'nde	Eczâhân	2 Akçe	İbrahim bin Mehmed	Mehmed Halife bin Mustafa	1150 ⁴⁶³
Merhûme Hatice Hatun binti Sultan Bâyezid Hân Eczâhanlığı Vakfı'ndan	Bursa'da Şah Sultan Türbesi'nde	Eczâhân	2 akçe	Feyzullah İbni'l-Hâc İsmâî'l	Mustafa Halife İbni Feyzî	1193 ⁴⁶⁴
Merhum Hatice Hatun binti Sultan Bayezid Han Eczâhanlığı Vakfı'ndan	Şah Sultan Türbesi'nde	Türbedâr	2 Akçe	Seyyid Abdürrahîm Halife	Oğlu Es-seyyid İbrahim Halife	1210 ⁴⁶⁵
Bursa'da vâkıf Merhume Hatice Hatun Binti Bayezid Han Vakfı'ndan	Şah Sultan Türbesi'nde	Cüzhân	2 Akçe	Es-seyyid Mehmed Ali Halife	Sulbî oğlu Es-Seyyid Mehmed Murad	1213 ⁴⁶⁶

⁴⁵⁹ Bk. "Hatice Sultan'ın Hayatı" bölümü.

⁴⁶⁰ TS.MA.e/844-12.

⁴⁶¹ TS.MA.e/844-12.

⁴⁶² C.EV./158-7898.

⁴⁶³ AE.SMHD.I./22-1287.

⁴⁶⁴ C.EV./233-11613.

⁴⁶⁵ AE.SSLM.III/18157.

⁴⁶⁶ TS.MA.e/817-27.

olmak üzere					Halife	
Bursa Hatice Hatun Binti Sultan Bayezid Han Vakfı mahsülünden	Şah Sultan Türbesi'nde	Türbedâr	2 Akçe	Seyyid İbrahim Halife	Ahmed Reşîd Halife İbni's- Seyyid Abdürrahîm	1232 ⁴⁶⁷

Tablo 17. H. 1099-1232 tarihli CDA belgelerine göre Hatice Sultan Vakfı'ndan Şah Sultan Türbesi'ne yapılan tevcihâtlar.

Arşiv belgelerinde geçtiği üzere Bursa'da Hatice Sultan Muallimhânesi vakfından, Bursa'da Sultan Mehmed Türbesi'nde, cüzhânlar görevlendirilmiştir.⁴⁶⁸ Burada adı geçen Hatice Sultan, “binti Bayezid” ibaresiyle babasına nispet edilmediği için bu vakfın kurucusunun II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan olduğunu kesin olarak söylemek mümkün değildir.

2.6.2.3. HATİCE SULTAN VAKFI'NIN İŞLEYİŞİNDE ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLER

18. yüzyıla ait CDA'da yer alan arşiv belgelerine göre, çeşitli tarihlerde Hatice Sultan Vakfı'na dışarıdan müdahaleler olmuştur. Hatice Sultan Câmî'-i Şerîfi ve Mektebi Evkâfı köylerinden, Hüdâvendigar sancağında, Narlıca, Dutluca ve Haremağılı reayâsı, âyânlık iddiasındaki Durmuş'tan ve arkadaşı Memiş'ten şikayet etmişler, kendi istekleriyle atadıkları köy kethüdası Hoca Alioğlu Şaban'dan başkasının vakfa karışmamasını istemişlerdir.⁴⁶⁹

H. 1164/M. 1750 tarihinde, Hatice Sultan Câmî'-i Şerîfi ve Mektebi Evkafı köylerinden, Kocaeli sancağında Gekbûze kazasına tâbî Geredeli (Osmanlı) ve köyleri, İznik kazâsına tâbî Akharîm, Dutluca, Narlıca ve köyleri eskiden beri serbestken ve dışarıdan müdahale edilmezken, Kocaeli sancakbeyi ve subaşıları emir

⁴⁶⁷ C.MF./40-1956.

⁴⁶⁸ AE.SSLM.III/311-18157; C.MF./40-1956.

⁴⁶⁹ TS.MA.d/9179.

olmaksızın ağır vergiler talebiyle köy reayâlarına zulmetmişlerdir. Bu zulmün giderilmesi için Üsküdar kadısına hüküm gönderilmiştir.⁴⁷⁰

H. 1163/M. 1749 yılında Hatice Sultan bint-i Bayezid Cami Evkafı'ndan, Kocaeli sancağının Gebze'de, Geredeli ve İznik nahiyesine tâbî köylere dışarıdan müdahale edilmemesi hakkında emr-i şerîf verilmiştir.⁴⁷¹

2.6.3.HATİCE SULTAN'IN VAKIF ESERLERİ

2.6.3.1. İSTANBUL

2.6.3.1.1. HATİCE SULTAN CAMİ VE MEKTEBİ

Arşiv belgelerinde geçtiği üzere Hatice Sultan, İstanbul'da Edirnekapısı'nda cami, sıbyan mektebi ve maslak (çeşme) inşa ettirmiştir ve bu yapılar için vakıf kurmuştur.⁴⁷² Cami, mektep ve çeşme muhtemelen birlikte inşa edilmiştir ve aynı yerdedir.

2.6.3.1.1.1. Konumu ve Bugünkü Mevcudiyeti

Cami ve mektep bugün mevcut değildir. Ayverdi'nin aktardığı 19. yüzyıl İstanbul haritasında konumu görülmektedir.⁴⁷³ (Harita 5-6). Cami, 1930'lu yıllarda yıkıldıktan sonra arsası Vakıflar idaresince satılmış ve yerine apartmanlar yapılmıştır.⁴⁷⁴ Edirnekapı'da yer alan caminin bulunduğu sokağın ismi bugün, "Hatice Sultan Sokak"tır. 19. yüzyıl haritasında gösterilen yere göre bugün; Çukurbostan'ın yani bugünkü ismiyle Karagümrük Futbol Sahası'nın ve

⁴⁷⁰ AE.SMHD.I/69 -4512.

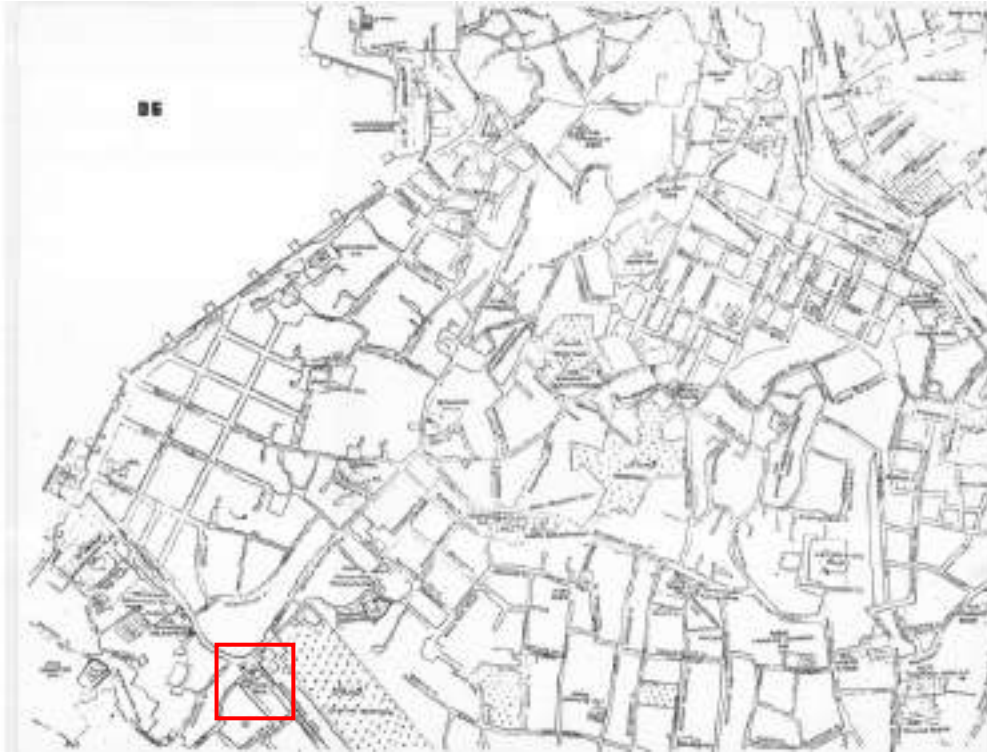
⁴⁷¹ AE.SMHD.I./29-1710.

⁴⁷² TS.MA.d / 8435.

⁴⁷³ Ekrem Hakkı Ayverdi, **19. Asırda İstanbul Haritası**, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1958, s. 41.

⁴⁷⁴ Aptullah Kuran, "Mimar Sinan'ın Camileri", C. 1, **Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri**, ed. Sadi Bayram, Ankara, 1988, s. 182.

Salmatomruk Caddesi'nin bitiminde, Fevzi Çakmak Caddesi'ni geçince bu sokağın köşesinde bulunmaktadır (Harita 7). Karagümrük'ün batı taraflarında Uzunyol civarında olan Hacı Piri Mescidi Mahallesi, bugünkü ismiyle Keçeci Piri Mescidi Mahallesi, Neslişah ve Hatice Sultan mahallelerine bölünmüştür.⁴⁷⁵ Edirnekapı'da İstanbul surları, Fevzi Çakmak Caddesi ve Neslişah Mahallesi arasında uzanan mahalleye "Hatice Sultan Mahallesi" denilmektedir.⁴⁷⁶ Fevzi Paşa Caddesi'nin güney tarafında kalan Neslişah Sultan ve Hatice Sultan mahalleleri aynı zamanda "Sulukule" olarak bilinmektedir. 2006 yılında "Sulukule Kentsel Yenileme Projesi" ile birlikte değişime uğramıştır.⁴⁷⁷

Harita 5. 19. yüzyıl haritasında Hatice Sultan Cami (uzak görünüm) (Ayverdi, 1958).

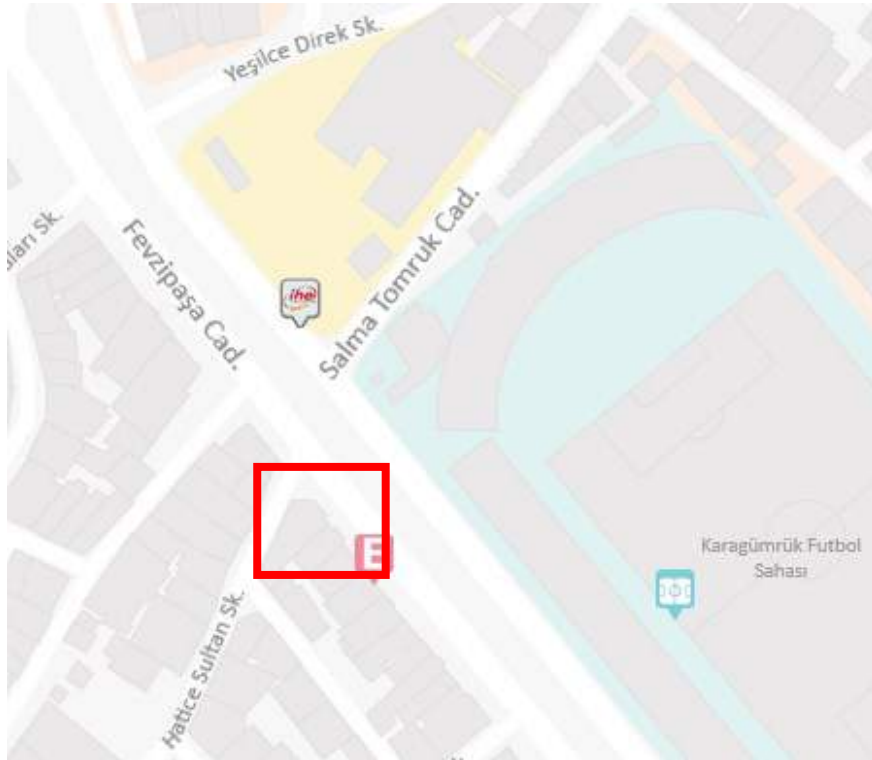
⁴⁷⁵ Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, s. 425.

⁴⁷⁶ M. Orhan Bayrak, **Ansiklopedik İstanbul Rehberi**, İstanbul, Veli Yayınları, 1981, s. 87.

⁴⁷⁷ Fatih Ertürk, "Neslişah ve Hatice Sultan (Sulukule) Mahalleleri Kentsel Dönüşüm Projesi", İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi Tezi, 2009, s. 29.

Harita 6. 19. yüzyıl haritasında Hatice Sultan Cami (yakın görünüm) (Ayverdi, 1958).

Harita 7. Günümüzde Hatice Sultan Sokağı ve Camii'nin 19. yüzyıl haritasında gösteriliği yerin, bugünkü konumu (Yandex Haritalar).

2.6.3.1.1.2. Mimarı

Hatice Sultan Cami, bir görüşe göre Mimar Sinan'ın eserlerindendir. Kuran'a göre Mimar Sinan'ın kendisi ya da yardımcılarında birince tasarlanıp gerçekleştirildiği bilinen, ya da Sinan'la ilişkisi olmadığı rahatça savunulamayan on üç camiden birisidir.⁴⁷⁸ Konyalı, Hatice Sultan Camii'ne dair kaynaklarda hiçbir bilgiye rastlamamış; sadece yanında mektebi ve önünde çeşmesi bulunduğunu ve fevkânî olduğunu söylemiştir. Tezkiretü'l-Bünyân'ın birinci bölümünde Yenibahçe yakınlarında Sultan Bayezid Kızı Camii'nin ismi geçmektedir.⁴⁷⁹ Konyalı'ya göre bahsedilen Sultan Bayezid Kızı Cami, II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan'ın ya da torunu Neslişah Sultan'ın yaptırdığı bir camidir ve Edirnekapı'dır.⁴⁸⁰ Fakat Kuran, tezkirelerde adı ve yeri verilen eserlerin yerinin doğru tespit edilerek verildiğini, bu yüzden Yenibahçe'de olduğu açıkça belirtilen bir caminin Edirnekapı civarında bulunduğunu düşünmenin hatalı olacağını, II. Bayezid Kızı Cami olarak geçen eserin Hatice Sultan Cami ve Neslişah Sultan Cami olamayacağını, bu iki eserin de Edirnekapı'da olduğunu söyleyerek bu görüşün doğru olmadığını belirtir. Sultan Bayezid Kızı Camii'nin de II. Bayezid'in hangi kızı tarafından yapıldığının bilinemeyeceğini, yalnızca Mimar Sinan'ın kaybolan camilerinden biri olduğunu söylemenin doğru olacağını ifade eder.⁴⁸¹

⁴⁷⁸ Aptullah Kuran, "Mimar Sinan'ın Camileri", s. 182.

⁴⁷⁹ Sâî Mustafa Çelebi, **Yapılar Kitabı (Tezkiretü'l-Bünyân ve Tezkiretü'l-Ebniye)**, haz. Hayati Develi, İstanbul, K Kitaplığı, 2003, s. 97/181.

⁴⁸⁰ İbrahim Hakkı Konyalı, **Mimar Koca Sinan'ın Eserleri**, İstanbul, Ülkü Basımevi, 1950, s. 50-51.

⁴⁸¹ Aptullah Kuran, "Mimar Sinan'ın Bilinmeyen ve Kaybolan Camileri", **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi-Beşeri Bilimler**, No: 7, 1979, s. 87-88.

2.6.3.1.1.3. Mimari Özellikler

Cami, bugün mevcut olmadığı için caminin mimari özelliklerine dair elimizde herhangi bir bilgi mevcut değildir. Yalnızca Hadîkatü'l-Cevâmi'de yer aldığına göre cami fevkânîdir. Minberi, mütevellî olanlardan birisi tarafından eklenmiştir.⁴⁸²

2.6.3.1.1.4. Hatice Sultan Cami Tamiri

İstanbul'da, 18. ve 19. yüzyıllarda gerçekleşen afetler dolayısıyla birçok yapı hasar görmüş ve yıkılmıştır. 1719 depreminde yakın bölgede olan Edirnekapı Camii'nin kubbesi ve buradaki birçok yapının kubbesi çökmüştür.⁴⁸³ İstanbul'un sekizde birini mahveden 1729 Balat yangını, Edirnekapı ve Karagümrük'e de sıçramıştır. Bu sınır içinde kalan büyük camiler ile Kariye Cami civarında beş-on ev tesadüfen yanmadan kalmıştır.⁴⁸⁴ Bu yangında yanan yerlerden biri Salmatomruk'ta Hacı İsmail Çeşmesi'dir.⁴⁸⁵ Bu yangında yanan yerlerin arasında Hatice Sultan Cami geçmese de aynı caddede yer alan bir eserin yanmış olması, Hatice Sultan Camii'nin de bu yangından zarar görmüş olabileceğini göstermektedir. 1766 büyük depreminde Karagümrük'teki cami ve Kariye Cami hasar görmüştür.⁴⁸⁶ Yine 1782 yılında üç büyük yangın çıkmış, bu yangının bir kolu Çukurbostan üzerinden Edirnekapı tarafına uzanarak Yenibahçe'ye geçmiştir.⁴⁸⁷ 1894 yılı depreminde Edirnekapı Mihrimâh Cami ciddi hasar görmüştür.⁴⁸⁸ İstanbul'da gerçekleşen tüm bu deprem ve yangınlar, bulunduğu bölge itibarıyla Hatice Sultan Cami ve Mektebi'ni, Sultan

⁴⁸² Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **Camilerimiz Ansiklopedisi (Hadîkatü'l-Cevâmi')**, C. 1, İstanbul, Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, 1987, s. 172.

⁴⁸³ Mustafa Cezar, "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler", C. 1, **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, İstanbul, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü, 1963, s. 389.

⁴⁸⁴ Mustafa Cezar, **a.g.e.**, s. 354.

⁴⁸⁵ TS.MA.d/5816.

⁴⁸⁶ Mustafa Cezar, "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler", s. 390.

⁴⁸⁷ Mustafa Cezar, **a.g.e.**, s. 364.

⁴⁸⁸ Mustafa Cezar, **a.g.e.**, s. 392.

Hamamı'nı tahrip etmiş olmalıdır. 1785 yılındaki tamirata dair var olan belge de bu tahribata işaret etmektedir.⁴⁸⁹

Hatice Sultan Camii'nin ve mektebinin tamirine dair elimizde son dönem bilgileri mevcuttur. H. 1171-1258/M. 1757-1842 yılları arasında caminin tamiri için çatı, minare ve belgelerde belirtilmeyen muhtelif yerleri için, 1.500-6.600 akçe arasında masraf yapılmıştır. H. 1181/M. 1767 yılında 36.000 akçeye minare yenilenmiştir (Ek 8). H. 1199/M. 1785 tarihli bir keşif defterine göre, Hatice Sultan Cami tamire ve termîme ihtiyaç duymuştur. Fakat vakıfta bunun için yeterli miktarda para olmaması üzerine vakıf mütevellisi Mehmed Arif Ağa bin Ahmed tarafından cami tamir edilmiştir. Daha sonra masrafların miktarının tespiti için hassa mimarlarından Hâfız İsmâîl ve Es-seyyid Abdullah halîfeler ile vakfın mütevellîsi Mehmed Ârif Ağa, vakfın câbîsi Es-seyyid Abdullah Ağa, Mehmed Efendi, İsmâîl Efendi, mektebin halifesi Ahmed Efendi ve diğer kişiler tarafından yapılan keşfe göre bu tamiratın ve termimâtın 1.875 kuruşa mal olacağı ortaya konulmuştur.⁴⁹⁰ H. 1319/M. 1901 tarihli arşiv belgesine göre, yapılan keşif gereğince cami ve mektebin tamiri için 11.800 kuruş gerekli görülmüştür. Cami ve mektebin keşf-i hâricte tamiri gerekli olan bazı kısımları belirlenip, 3.215 kuruş eski tamir masrafı üzerine eklenerek müteahhide ihale edilmiştir.⁴⁹¹

2.6.3.1.2. SULTAN HAMAMI

2.6.3.1.2.1. Konumu ve Bugünkü Mevcudiyeti

1546 tarihli tahrir defterinde verilen vakfiyede, vakfa gelir getiren akarlar sıralanırken verilen, “*hammâm-ı yektâ der kurb-i câmi'-i kenîse*” ifadesinden, Kenîse Cami civarındaki hamamın vakfa senede 4.000 akçe gelir getirdiği

⁴⁸⁹ TS.MA.d/6323.

⁴⁹⁰ TS.MA.d/6323.

⁴⁹¹ ŞD./155-31.

öğrenilmektedir.⁴⁹² Hadîkatü'l-Cevâmi'de, Kenîse Camii'nin Kariye Cami olduğu, hamamın Kariye Cami civarındaki Rüstem Çelebi Mescidi karşısında olduğu geçmektedir.⁴⁹³ Hamam, Paşa Hamamı olarak da bilinmektedir.⁴⁹⁴ Hamam, konum olarak Fatih ilçesinde, Salmatomruk Caddesi'nin bitiminde Paşa Hamamı Caddesi'nin girişindedir.⁴⁹⁵ (Uydu Görüntüsü 4, Fotoğraf 15-16). Fakat vakfiyede hamamın, Hatice Sultan tarafından inşa edildiğine dair bir bilgi verilmemiştir.⁴⁹⁶ 1546 tarihli İstanbul vakıfları tahrir defterinde, Mahmut Paşa Yokuşu'nun alt tarafında olan Hacı Küçük Ahmed Mescidi'nden ismini alan Hacı Küçük Mahallesi'nde yer alan "Ali b. Hacı Ahmedü'l-Mezbûr ve Aişe bintü'l-Mezbûr" vakıfları verilirken, vakfa ait ekmek fırınının iki tarafının yol olduğu, bir tarafında Sultan Hamamı ve bir tarafında Abdüsselam Vakfı olduğu söylenmiştir. Barkan ve Ayverdi, burada adı geçen Sultan Hamamı'nın Hacı Küçük Mescidi'nden biraz ilerde Hacı Küçük Mahallesi'ndeki meydana olduğunu ve II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan tarafından yaptırıldığını söylemiştir.⁴⁹⁷ Dolayısıyla, biri Edirnekapi'da diğeri Mahmut Paşa'da olmak üzere iki farklı Sultan Hamamı'ndan bahsedilmektedir. CDA'da yer alan Sultan Hamamı'na dair farklı tarihli belgelerde bu hamamın, Edirnekapi'da olduğu açıkça görülmektedir.⁴⁹⁸ Hatta Balat'ta Salmatomruk Caddesi civarında yer alan Sultan Hamamı isimli bir mahalleden bahsedilmektedir.⁴⁹⁹ Dolayısıyla Kariye Camii'nin yakınında olan, Hatice Sultan'ın yaptırdığı külliyeinin bulunduğu bu bölge, 20. yüzyıl belgelerinde "Sultan Hamamı Mahallesi" olarak

⁴⁹² Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **Camilerimiz Ansiklopedisi (Hadîkatü'l-Cevâmi')**, C. 1, s. 172; Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **The Garden of The Mosques**, s. 142; Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, s. 402.

⁴⁹³ Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **Camilerimiz Ansiklopedisi (Hadîkatü'l-Cevâmi')**, C. 1, s. 172; Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **The Garden of The Mosques**, s. 142.

⁴⁹⁴ Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, s. 65.

⁴⁹⁵ Bugün hamam kullanıma kapalı olduğu için içine girilememiştir. Uydu fotoğrafından görüldüğü üzere hamamın temel bazı unsurları ayakta olmakla birlikte, hamam kullanılabılır durumda değildir.

⁴⁹⁶ Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, s. 402.

⁴⁹⁷ Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **a.g.e.**, s. 65.

⁴⁹⁸ C.BLD./106-5285; C.EV./601-30317; DH.MKT./2141-26.

⁴⁹⁹ İ.AZN./31-28.

geçiyorsa, Hatice Sultan Vakfı'ndan olan hamam da burada olmalıdır. Mahmut Paşa'da bulunan Sultan Bayezid Cami civarında bulunan Sultan Hamamı ise belgelere göre Yavuz Sultan Selim'in annesi Ayşe Sultan'a aittir ve belgelerde "Ayşe Sultan Hamamı" olarak geçmektedir.⁵⁰⁰ Fakat Hatice Sultan'ın Balıkpazarı Kapısı ve Odun Kapısı civarında yani Hacı Küçük Mahallesi civarında kurduğu vakfa gelir getiren ekmek fırını, dükkan vb. mülkleri vardır.⁵⁰¹

1766 tarihli bir hamam defterine göre, İstanbul vakıf hamamlarına dair yapılan bir incelemede Salmatomruk yakınındaki Sultan Hamamı'ndan bahsedilmiştir. Çalışmada hamamın türü kışlık olarak belirtilirken, vakıf sahibinin ismi geçmemektedir. Hamamı tasarruf eden kişi Tahtacı Hacı Mustafa, Hacı Mustafa, gedik mutasarrıfı Mustafa Ağa'dır.⁵⁰²

Dolayısıyla Sultan Hamamı, Hatice Sultan Vakfı'na gelir getiren yerlerden olup bâniyesinin Hatice Sultan olup olmadığına dair elimizde kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

⁵⁰⁰ TS.MA.d/8920, TS.MA.d/4259, İE.ENB/549.

⁵⁰¹ Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, s. 402-403.

⁵⁰² Ahmet Yaşar, "1766 Tarihli Bir Hamam Defterine Göre İstanbul Vakıf Hamamları", **Vakıflar Dergisi**, No: 53, 2020, s. 82.

Uydu Görüntüsü 4. Kariye Cami yakınında, Salmatomruk Caddesi'nin ilerisinde Paşa Hamamı Caddesi'nde yer alan Sultan Hamamı'nın uydu görüntüsü (Google Earth).

Fotoğraf 15. Paşa Hamamı olarak bilinen Sultan Hamamı (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 16. Paşa Hamamı olarak bilinen Sultan Hamamı (F: Baysal, 2025).

2.6.3.1.2.2. Mimarı

Mimarı ve bânisi bilinmemektedir. Hamam, II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan Vakfı'na gelir getiren akarlardan olup, bâniyesinin Hatice Sultan olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

2.6.3.1.2.3. Mimari Özellikler

Hamam yapısı bugün kapalı halde bulunduğu için iç mekanın tavsifi yapılamamıştır. Özgen'in tavsifinden hamamın iç mekan özelliklerine ulaşılabilmektedir. Bu tavsife göre, hamam tekli olarak inşa edilmiştir. Yanındaki binalarla bitişik şekildedir. Özel mülk olan binanın soyunmalık kısmı, 1960'lı yıllarda yenilenerek betonarme bir yapı haline getirilmiştir. İki katlı soyunmalık dikdörtgen planlı ve otuz odalıdır. Soğukluk bölümü, kare planlı olup üzeri pandantifli kubbelidir. Soğukluğun sol tarafında, sivri kemerli bir açıklıkla geçilen mekan dikdörtgen planlı olup aynalı tonozla örtülüdür. Sıcaklık, enine uzanan, ortası kubbeli ve iki kemerle ayrılan yan bölümleri düz tonozla örtülü bir bölümdür. Sıcaklık girişinin karşısında kare planlı, üçer kurnalı iki halvet bulunmaktadır.

Ortasında sekizgen planlı göbek taşının yer aldığı sıcaklıkta kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmıştır. Sıcaklığın sağında ve solunda iki eyvan vardır.⁵⁰³

⁵⁰³ Sinan Özgen, “Sultan Hamamı”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994, s. 61.

2.7. HÛNDÎ SULTAN

2.7.1.HÛNDÎ SULTAN'IN HAYATI

Hûndî Sultan, en geç 1470'e doğru Amasya'da dünyaya gelmiştir.⁵⁰⁴ Annesi Bülbül Hatun'dur.⁵⁰⁵ Hûndî Sultan'ın⁵⁰⁶, II. Bayezid'in kızı olduğunu ve Hersekzâde Ahmet Paşa⁵⁰⁷ ile evli olduğunu, Hersekzâde Ahmet Paşa'nın H. 917/M. 1511 tarihli vakfiyesinden öğrenmekteyiz.⁵⁰⁸ Hûndî Sultan, Hersekzâde Ahmet Paşa ile H. 886/M. 1481 yılında⁵⁰⁹ başka bir görüşe göre H. 889/M. 1484 yılında evlenmiştir.⁵¹⁰ Vakfiyeye göre çocukları; Mahdumzâde, Kamerşâh⁵¹¹ ve Aynışâh'tır.⁵¹² Alderson'a

⁵⁰⁴ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 194.

⁵⁰⁵ Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 50-51. Karaca Paşa'nın kızı Hûndî Hatun da eski eşi Bülbül Hatun'dan doğmadır ve Çandarlı II. İbrahim Paşa ile evlidir. (Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 125.)

⁵⁰⁶ Vakfiye metninde ismi, "Hûndî Hatun binti Bayezid ibni's-Sultan Mehmed Hân" şeklinde geçmektedir.

⁵⁰⁷ Vakfiye metninde ismi, "Ahmed bin Abdülhay" olarak geçmektedir. 1456/1459 yılında Hersek (Dük) Stjepan Vukčić-Kosača'nın oğlu olarak Herceg Novi'de dünyaya gelmiştir. 1473 civarında İstanbul'a gelerek sarayın hizmetine girmiş, Müslüman olmuş, Ahmed adını almıştır. Çeşitli tarihlerde; Hamidili sancakbeyliği, Hüdâvendigar sancakbeyliği, Anadolu beylerbeyliği, vezirlik, Gelibolu sancakbeyliği, kaptân-ı deryâlık, Anadolu beylerbeyliği, vezîr-i âzamlik görevlerinde bulunmuştur. H. Receb 923/M. 21 Temmuz 1517 yılında vefat etmiş, Hersek (Dil) köyünde kendi inşa ettirdiği cami yanındaki türbeye defnedilmiştir. (Hazim Šabanović, "Hersekzâde", **Encyclopaedia of Islam**, C. 3, London, 1971, s. 340-342; Heath W. Lowry, **Hersekzâde Ahmed Paşa: Bir Osmanlı Devlet Adamının Meslek Hayatı ve Kurduğu Vakıflar**, İstanbul, Bahçeşehir University Press, 2011; Şerafettin Turan, "Hersekzâde Ahmet Paşa", **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1998, s. 235-237; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. 2, 7. bs, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, s. 529-552.)

⁵⁰⁸ Ahmed Paşa ibn Abdülhay Vakfiyesi, Free Library of Philadelphia, John Frederick Lewis Collection of Oriental Manuscripts, Lewis O-92;

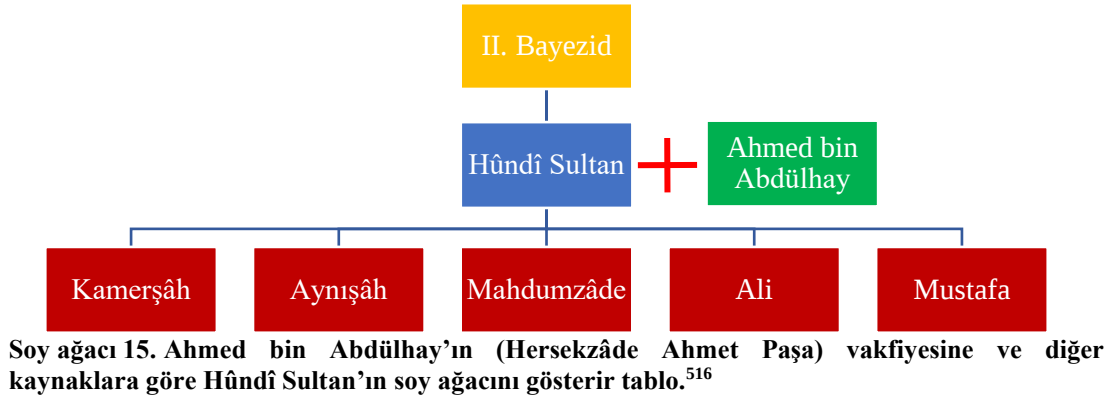
⁵⁰⁹ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172; Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **The Garden of The Mosques**, s. 168.

⁵¹⁰ Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 50-51; Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 194.

⁵¹¹ Yunanistan'da, Veterina kasabasında yer alan Kamerşâh Sultan Camisi, İmarethanesi ve Zaviyesi'nin burada bahsedilen Kamerşâh Sultan'a ait olmasının muhtemel olduğu söylenmiştir. Kuyûd-ı kadîm arşivindeki 416 numaralı deftere göre Kamerşâh Sultan vakıflarından olan Dragoş, Turiş, Aya Panaya, Triyande, Darun, Dime ve Koçan köylerinden elde edilen 34.272 akçelik gelir, Veterina'daki Kamerşâh Sultan İmarethânesi'ne vakfedilmiştir. Veterina'daki Kamerşâh Sultan Camisi, Zaviyesi ve İmarethanesi günümüzde mevcut değildir. Bu eserlerin II. Bayezid'in kızı Kamerşâh Sultan'a ait olması da muhtemeldir. Bk. "Kamer Sultan'ın Vakıfları ve Vakıf Eserleri" bölümü. (Halit Çal, "1192 Numaralı 1696-1716 Tarihli Hurufat Defterine Göre Yunanistan'daki Türk Mimarisi", **Erdem**, No: 58, 2010, s. 107; Ekrem Hakkı Ayverdi, **Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk**, C. 4, s. 205-206; TS.MA.e/827-43; TS.MA.e/87-16.)

göre ise Ahmet Paşa ve Hündî Sultan'ın bu evlilikten; Aynışâh, Kamerşâh, Mahdumzâde (öl. 1511) dışında, Ali ve Mustafa adında iki oğulları vardır.⁵¹³ Uluçay da Mustafa adında bir oğulları olduğunu bildirmiştir.⁵¹⁴ (Soy Ağacı 15).

H.909-933/M.1503-1527 tarihli in'âmât defterinde, Hersekzâde Ahmet Paşa'nın kızlarından bahsedilmektedir. Bu deftere göre Ahmed Paşa b. Hersek'in Kamerşâh Sultan-ı Büzürg ve Hümâşâh Sultân-ı Kûçek isimli kızlarına, İstanbul'da H. 929/M. 1522 ve H. 933/M. 1526 tarihlerinde in'âmlar verilmiştir. Bu in'âmlardan anlaşıldığına göre Kamerşâh Sultan büyük, Hümâşâh Sultan ise küçük kızıdır. Fakat Ahmet Paşa'nın karısı Hündî Sultan'ın verilen in'âmlar arasında ismi geçmemektedir.⁵¹⁵

Ahmet Paşa'nın vakfiyesi öl. H.917/M. 1511 tarihli olduğu ve vakfiyede Hündî Sultan'dan "merhûme" olarak bahsedildiği için Hündî Sultan, bu tarihten önce vefat etmiş olmalıdır.

⁵¹² Ahmed Paşa ibn Abdülhay Vakfiyesi, Free Library of Philadelphia, John Frederick Lewis Collection of Oriental Manuscripts, Lewis O-92;

⁵¹³ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172.

⁵¹⁴ Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 50-51.

⁵¹⁵ İlhan Gök, "Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)", s. 1454, 1471.

⁵¹⁶ Ahmed Paşa ibn Abdülhay Vakfiyesi, Free Library of Philadelphia, John Frederick Lewis Collection of Oriental Manuscripts, Lewis O-92; Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172; Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 50-51.

Hûndî Sultan'ın Bursa'da vefat ettiği, annesi Bülbül Hatun ve kardeşi Şehzade Ahmet için Muradiye'de yaptırılan türbede⁵¹⁷ veya Sultan Murad Türbesi civarında medfun olduğu söylenmiştir.⁵¹⁸ Kepecioğlu da Hûndî Sultan'ın Şehzâde Ahmet Türbesi'nde medfun olduğunu söylemiş, bu türbede II. Bayezid'in oğlu Ahmet'in, II. Bayezid'in oğlu Şehinşâh'ın ve onun oğlu Mehmet'in, II. Bayezid'in oğlu Korkut'un, II. Bayezid'in karısı Bülbül Hatun'un ve onun kızı Hûndî Hatun'un medfun olduğunu bildirmiştir.⁵¹⁹ Fakat CDA'da yer alan bir merkad defterinde geçen *"Merhûm ve mağfûrun lehû Sultan Ahmed bin el-Merhûm Sultan Bayezid Hân, badehû Sultan Mehmed bin el-Merhûm Sultan Cihanşâh, badehu merhum Sultan Cihanşâh ibni el-Merhûm Sultan Bayezid Hân, badehû Sultan Korkud'un kızı ve ayağı ucunda Kamer Sultan binti Sultan Ahmed"* ifadesine göre bu türbede, II. Bayezid'in oğlu Şehzâde Ahmet, II. Bayezid'in oğlu Şehinşâh ve onun oğlu Mehmed, Sultan Korkud'un kızı⁵²⁰ ve Şehzâde Ahmed'in kızı Kamerşâh Sultan medfundur.⁵²¹ Aynı defterde geçen, *"Merhûm Sultan Mahmud Türbesi'nin kible tarafındaki türbede Hatice Sultan binti el-Merhûm Sultan Bayezid Hân, sol cânibinde Şah Sultan binti el-Merhûm Sultan Bayezid, badehâ Nasuh Bey kızı ve bu türbenin önündeki türbede Merhum Sultan Ahmed vâlidesi, badehâ Merhum Sultan Mahmud kızı"* ifadesine göre Bülbül Hatun, oğlu Mahmud'un kızı ile birlikte, Sultan Mahmud Türbesi'nin kible tarafındaki türbenin (Mükrim Hatun Türbesi) önündeki türbede yani bugün Gülşah Hatun Türbesi olarak bilinen türbede medfundur.⁵²² Kepecioğlu'nun Şehzâde Ahmet Türbesi'nde medfun olduğunu söylediği Hûndî Sultan'ın ise, Bülbül Hatun'un oğlu Sultan Mahmud'un kızı Ayşe Hûndî Sultan olma ihtimali yüksektir ki bu sultan, yukarıda bahsedildiği üzere Gülşah Hatun Türbesi

⁵¹⁷ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 194.

⁵¹⁸ Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 50-51.

⁵¹⁹ Kamil Kepecioğlu, "Muradiye Türbeleri", s. 38.

⁵²⁰ Sultan Korkut'un Feraşâd ve Fatma Sultan isimli iki kızı vardır. (Feridun Emecen, "Şehzâde Korkut", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 26, Ankara, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2002, s. 205-207.)

⁵²¹ TS.MA.d/8380.

⁵²² TS.MA.d/8380.

olarak bilinen türbede, Bülbül Hatun ile birlikte medfundur.⁵²³ Dolayısıyla, II. Bayezid'in kızı Hundî Sultan'ın medfun olduğu yer kesin olarak bilinmemekle birlikte, Murâdiye Türbeleri içerisinde olması Uluçay'ın aktardığı gibi⁵²⁴ kuvvetle muhtemeldir.

Hundî Sultan'a ait arşivde bir mektup bulunmaktadır. Sakaoğlu ve Uluçay, bu mektubu yazan kişinin II. Bayezid'in kızı Hundî Sultan olduğunu söylemiştir.⁵²⁵ Hundî Sultan, uzun süre Bursa'da yaşamış, II. Bayezid'in şehzadelerinin 1510'a doğru başlattıkları taht mücadelesinde eşiyle birlikte Şehzade Ahmet'i desteklemiş, bu desteğe karşı çıkan Bursalılar konaklarını yakmak istemişlerdir.⁵²⁶ Bahsedilen mektupta, Hundî Sultan'ın anlattığına göre babasının kendisine vermiş olduğu Bursa'daki evi, beş kere yakılmaya çalışılmıştır. Asesler Kethüdâsı İsa Bey, diğer aseslerle birlikte Hundî Hatun'u yangından kurtarmıştır. Bunun üzerine İsa Bey, şehremini olmuştur. Hundî Hatun'un isteği ve zorlamasıyla asesbaşı, Bursa kadısı ve subaşı, kundakçıları bulmuş fakat kundakçılar bulunduktan sonra İstanbul'a kaçmışlardır. Bursa halkı Hundî Hatun'u ve adamlarını istemeyip, Hundî Hatun'un adamlarını suçlu göstermeye çalışmışlardır. Hundî Hatun, Asesbaşı İsa ve adamlarının suçsuz olduklarını bildirmekte, padişah'tan Fenarîzade Ali Çelebi'ye hüküm verilip, meselenin iç yüzünün araştırılıp, adamlarının üzerindeki bu iftiranın giderilmesini talep etmektedir:

“Ma'rûz-ı zaîfe ve fakîre olunan odur kim, bundan evvel Bursa'da gelip mütemekkin olduğumuzda konduğumuz odaya Bursa'nın bazı müfsitleri iki defa geceyle od bırakıp ve bundan gayrî bunda bu zaîfeye sadaka ettiğin evleri üç defa od bırakıp bizi ve rızkımızı yakmak dilediler. Ol vaktin Asesler Kethüdâsı âdemimiz İsa ve cemi' aseslerle yetişip beni, sultan tâbe tâbe-serahû imâretine iletip ondan halas buldum, fî'l-cümle beş kere beni oda yakmak dilediler, mezkûr İsa bulunmasa ondan

⁵²³ Cevdet Yakupoğlu, “II. Bayezid'in oğlu Şehzâde Mahmud'un Hayatı ve Faaliyetleri”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 6, No: 12, 2010, s. 333.

⁵²⁴ Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 50-51.

⁵²⁵ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 194.

⁵²⁶ Necdet Sakaoğlu, a.y.; Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 50-51.

halâs bulunmazdı, sonra bu zaîfe, mezkûr İsa'yı getirtip kadı ve subaşı ve hocazâde ve cemi' şehrin âyânları mezkûr İsa için evvelden işeri ve hem bunun ferâseti vardır deyüb, cebri ve kahrî İsa'yı getürdüb şehri ismarladık, andan sonra şehir emîni oldu ve hem bu zaîfe mezkûr İsa'ya tehdîd ve te'kid edüb neylersen eyleyüb benim evime od koyanları şehirlüye buldurun deyip Bursa Kadısı şer'ile ve subaşı örfle tafahhus edüb şer'an ve örfe sabit olunduğu yerlerde hakkından geldiği ecilden Bursa'nın bazı halkı hûd ki ne beni ve ne âdemlerimi istemeyüb dilemediği sebepten bir şerîr ve müzevvir ki, kendü evine kendü kulları od birağub fesâdı kadı huzurunda sâbit olup siyasete müstehâk olduktan sonra bundan kaçup dergâh-ı âli-penâhına varıp telhîsle anlatıp benim âdemimi beni oddan halâs ettiği ecilden hâin çıkarub kendü doğru ola gerek. Ümmittir ki, sultânım hazretleri bu zaîfe karavaşına mezîd merhamet edip Fenarîzâde Ali Çelebi'ye hükm-i şerîf sadaka emredesiz ki, şer'le ve örfle tafahhus edip benim âdemimin üzerinde eğer bir habbe günah zâhir olursa hakkından geline ve illâ Bursa'nın müzevverlerinden dâd-ı feryâd ki, hiçbir lahza yoktur ki beni ve adamlarımı incitmeyeler. Şer'le dahi dinleyüb hayfımızı yerine komazlar. Bu hale Bursa Kadısı dahi vâkıftır.

Bâkî fermân Sultânımındır ve'd-duâ. el-Fakîr Muhibbe câriyeniz Hundî''⁵²⁷

Mektubun sonunda Hundî ismi bulunmasına karşın, II. Bayezid'in kızı olduğunu gösterir bir ibare bulunmamaktadır. Fakat mektubun padişaha yazılması ve bahsedilen olaylar, mektubun sahibinin II. Bayezid'in kızı Hundî Sultan'a ait olduğuna işaret etmektedir.

2.7.2.HUNDÎ SULTAN'IN VAKIFLARI

2.7.2.1. EDİRNE

Hersekzâde Ahmet Paşa'nın Ramazan-H. 917/M. 1511 tarihli vakfiyesine göre Hündî Sultan'ın, Keşan'daki dört köy ve bir mezreadan yüz sekiz hissesi

⁵²⁷ Mustafa Çağatay Uluçay, **Haremde Mektuplar**, s. 50-53.

bulunmaktadır. Hersekzâde Ahmet Paşa, kendisinin sâkini olduğu Keşan'da bir mescid-i câmi'-i şerîf, Yalova'ya tâbî Dil köyünde⁵²⁸ mescid ve imâret inşa ettirmiştir. Ahmet Paşa, Rus köyünün (Keşân) sınırındaki Arnavud Çiftliği'ni kendisine vakfetmiştir.⁵²⁹ Keşan'a tâbî Kayacık köyü, Yapıldak köyü, Sağırlar köyü ve Sekillü köyü ve sınırında Ömer Mezreası ki, bu dört köy ve bir mezreanın her birisi dört yüz otuz iki hisse-i şâyi'a olup yüz sekiz hissesi Merhûme Hündî Hatun'dan, yirmi beş hissesi Hündî Hatun'un vefatından sonra Mahdûmzâde isimli kızından intikâl etmiş, altmış hissesi Kamerşâh ve Aynışâh kızlarından satın alma yoluyla temlik olunmuştur.⁵³⁰ Ayrıca bu vakfiyeye göre Ahmet Paşa, Dimetoka'ya tâbî Bâlîlû köyünü, Yalova'da Dil köyünü, Balıkesir'de Ayşe Bacı köyünü satın almıştır. İzmir'de Burûnova'da (Bornova) kendi malıyla inşa ettiği bir hamamı, aynı yerde inşa ettirdiği dükkanları, Güzelhisâr'da Köşk isimli kasabada binâ ettirdiği üç yüz dükkanı, İzmir'in Urla köyündeki bir hamamı, Uşak'ta Ney Bâzârî'de inşa ettirdiği iki yüz dükkanı, Kütahya'da Köprübaşı'ndaki kervansarayı, Bursa'da Çömlekçiler'deki evleri, inşa ettirdiği iki câmi ve imâretin maslahatları için vakf etmiştir.⁵³¹ Ayrıca 75 numaralı Gelibolu Livâsı tahrir defterinde geçtiğine göre

⁵²⁸ Bugün Hersek köyü olarak bilinmektedir.

⁵²⁹ Buranın tüm geliri Ahmet Paşa'nın yaşamı boyunca yararlanması için ayrılmıştı, ancak ölümünden sonra vakıf mülklerinin geri kalanının gelirine eklenecekti.

⁵³⁰ Free Library of Philadelphia, John Frederick Lewis Collection of Oriental Manuscripts, Lewis O-92; "Livâ-i Gelibolu'da kasaba-i Keşân'a tâbî kendüler temekkün edip şeref verdikleri Rus köyünde bir mescid-i câmi'-i şerîf binâ edip ve Kocaeli livâsında Yalakova nâm kasabaya tâbî Dil köyü demekle maruf köyde dahi mescid-i şerîf-i âher ve imâret binâ edip câmileri 'amme-i müslimîne ve imâretî dahi kâffe-i müminîne vakf eyledi. Vakfen sahîhan şer'iyyen bundan sonra kendünün mülk-i mahzî ve hakk-ı sırfî olup ilâ hâze'l-ân taht-i tasarruf-i şâmilesinden ve havza-i kerîmesinden olan hâlis-i emlâkinden dârü's-sa'âdeleriyle ma'mûr olan sâbiku'z-zikr Rus köyünün mecmûan karye-i mezbûre sınırında dâhil olan Arnavud Çiftliği'ni şurût-ı âtiye üzere kendi nefsi-i nefislerine vakf eylediler, ve bundan ğayrî Keşân tâbî Kayacık köyünün ve Karyeler köyünün cümlesinde ve bunlardan ğayrî Keşân tâbî Yapıldak köyü ve Sağırlar köyü ve Sekillü köyü ve karye-i mezbûre sınırında Ömer Mezre'ası ki bu cümle-i dört pâre köy ve bir mezre'a olur bunların her birisi dört yüz otuz iki hisse-i şâyi'a oldukları halde yüz doksan üç hissesi ki, yüz sekiz hissesi ki hâtunlarî **Merhûme Hündî Hatun binti'l-Sultânî'l-'Azam Es-Sultan Bayezid Hân ibni'l-Sultan Mehmed Han'dan** bi'l-irsi's-şer'î ve'l-kahrî'l-ilâhî intikâl edip ve yirmi beş hissesi dahi merhûme-i mezbûrenin fevtinden sonra mecâlis-i üns üzere hasâyir-i kuds ihtiyâr iden Mahdûmzâde nâm kızlarından intikâl-i bi'l-irsi edip ve altmış hissesi dahi kendülerik mahdûmetân ve mükerrermetân Kamerşâh ve Aynışâh nâm kızlarından temellük-i bi'l-iştirâi's-şer'î eylemişlerdir."

⁵³¹ Free Library of Philadelphia, John Frederick Lewis Collection of Oriental Manuscripts, Lewis O-92; "Ve bu cümle mahallinden vâkıf-i mûmâ ileyh hazretlerine intisâbları ma'rûf ve meşhûr olup müstağnî 'anî't-tahdîddir ve bunlardan ğayrî Dimetoka tâbî Bâlîlû nâm köyün cümlesini ki satın almakla mâlik olmuştur ve hudûdî 'inde ahâlîhâ ma'lûmdur ve bunlardan ğayrî Anadolu cânibinde

Ahmet Paşa, Cinbi'ye tâbî Kalamiç köyünü⁵³², Kızılca (Dursun) köyünü, Gündüzler köyünü vakfetmiştir.⁵³³

Hûndî Sultan'ın Keşan'daki mülkü, H. 973/M. 1565 tarihli tahrir defterinde, “Mülk-i Şehzâde Hûndî Hatun” olarak geçmektedir. Sekillü köyünün⁵³⁴ bu tarihteki geliri 3.000 akçedir.⁵³⁵ (Tablo 18).

Mülk-i Şehzâde Hûndî Hatun karye-i Sekillü				
Mücerred	Gebr	Mücerred	Hâne-i Müslim	Hasıl
1	12	2	14	3.000

Tablo 18. Şehzâde Hûndî Hatun'un Keşan'daki mülkünü ve gelirini gösterir tablo.⁵³⁶

Kocaeli sancağında Yalakova tâbî'î sâbiku'z-zikr Dil köyünün cümlesinin hudûdî mahallinde ma'lûm ve ma'rûfdur ve bunlardan ğayrı Karasî sancağında Bâlikesrî tâbî'î Ayşe Bacı köyü demekle ma'rûf köyün cümlesini Merhum Pirî Çelebi ibni'l-Merhûm İshak Paşa vârislerindne temellük-i bi'l-iştirâi'ş-şer'î edip ve hudûdî dahî 'inde ahâlihâ ma'rûftur. Ve bunlardan ğayrı Livâ-i Aydın'da kazâ-i İzmir tâbî'î Burûnova nâm kasabada kendüler mâl-i hâlisleriyle binâ eyledikleri bir hamamın cümlesini tevâbi'î ve levâhikî ile ki hammâm-ı muttasıl veya munfasıl ola ve bunlardan ğayrı zikr olunan kasabada kendüler binâ ettirdikleri müte'addî dekâkînin cümlesin ve bunlardan ğayrı kazâ-i Güzelhisâr tâbî'î Köşk nâm kasabada kendüler binâ ettirdikleri üç yüz bâb dekâkînin cümlesin ve bunlardan ğayrı mahrûse-i İzmir tâbî'î Urla nâm köyde olan bir hamamın cümlesin cümle tevâbi'î ve levâhikî ile ve bunlardan ğayrı kazâ-i Uşşak'ta ney bâzârî dimekle ma'rûf bâzârda binâ ettirdikleri iki yüz bâb dekâkînin cümlesin tevâbi'îleri ve levâhikîleri ve bunlardan ğayrı mahrûse-i Kütâhiyye'de Köprübaşı nâm mahallede olan kervansarayın cümlesin cümle hucurâtı ve kâffe-i hukûklarıyla ki dâhil veya hâric ola ve bunlardan ğayrı mahrûse-i Bursa mahallâtından Çömlekçiler nâm mahallede Hammâlzâde Hoca Muhiddîn Muhammed'den satın aldıkları tahtânî ve fevkânî buyût ve hucurât-i müteaddiyyeyi cümle tarâikî ve murâfikî ile ki tahdîden ve ta'rîften müstağnîdir, mahallinde bâyi'a intisâbiyla bu cümle-i mezkûr olan evkâfın her birisin ve cümlesin ve bunlara müte'allik olan hukûkî ve tarâikî ve murâfikî ki bunlarda dâhil ve bunlardan hâric olup iş bu vakfiyede zikr olmuş veya olmamış olan arâzî-i mekâbirden ve sübülden ve mesâcidden ğayrîyî sâbiku'z-zikr iki câmi' ve imâret maslahatlar için şerâit-i âtiye üzere vakf-ı sahîh-i şer'î ve habs-i sarîh-i mer'î eyledi ber vechile ki bu mezkûrâtın ba'zî veya küllî kimesneye satılmaya ve bağışlanmaya ve rehin konmaya ve ırsla intikâl eylemeye ve tebdîl ve tağyîr olunmaya ilâ en yerisallâhu'l-'arza ve men 'aleyhâ ve hüve hayru'l-vârisîn.” Vakfiyenin geri kalan kısmında Hersekkzâde Ahmet Paşa'nın yaptırdığı camilerin ve imaretin görevlileri, camilere ve imarete atanan görevliler, bu görevlilere ödenecek ücretler, camide Kur'ân-ı Kerîm'den hangi kısımların ne zaman okunacağı, imarette pişirecek yemekler, vakfın görevlileri ve ödenecek ücretlerin neler olduğu belirtilmiştir.

⁵³² Ahmed Paşa, H.912/M.1506 yılında Cem Sultan'ın kızı Gevhermülûk Hatun'dan satın almıştır.

⁵³³ 75 Numaralı Gelibolu Livâsı Mufasssal Tahrîr Defteri I (925/1519), s. 190.

⁵³⁴ Bugün Sigilli olarak bilinmektedir.

⁵³⁵ TT.d./370, s.54.

⁵³⁶ TT.d./370, s.54.

2.7.2.2. HUNDÎ SULTAN'IN VAKFININ İŞLEYİŞİNDE ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLER

CDA'da, Hündî Sultan'ın Keşân'daki vakfına yapılan müdahaleler ve bunların engellenmesine dair bazı belgeler mevcuttur. Fakat CDA'da yer alan Keşân'a tâbî Sekillü köyüne yapılan müdahalenin engellenmesine dair yer alan H. 1172/M. 1758 ve H. 1177/M. 1763 tarihli iki belgede bu köy, Çelebi Sultan Mehmed kızı Şehzade Hündî Hatun ve zevci Süleyman Çelebi Evkafı köylerinden olarak verilmiştir.⁵³⁷ I. Mehmed'in Hündî Sultan adında bir kızı olduğuna kaynaklarda rastlanılmaktadır.⁵³⁸ Aynı zamanda I. Mehmed'in Hündî Hatun adında bir torunu bulunmaktadır.⁵³⁹ Fakat diğer kaynaklarda, I. Mehmed'in Hündî adındaki kızına ve eşi Süleyman Çelebi'ye dair bilgi verilmemiştir.⁵⁴⁰ Hersekzâde Ahmet Paşa vakfiyesinde görüldüğü üzere bu köyün Ahmet Paşa karısı ve II. Bayezid kızı Hündî Sultan'a ait olduğu açıktır.⁵⁴¹ Belgelerde bu köyün bahsedilen tarihlerde I. Mehmet'in kızına ait olarak gösterilmesinin sebebine dair kesin bir bilgiye erişilememiştir.

⁵³⁷ C.EV., 39-1910, TS.MA.e, 831-58, “*Nezâret-i bâbi's-sa'âdeti's-şerîfe ağası kulları nezâreti 'aliyyelerinde olan Şehzâde Hündî binti Çelebi Sultan Mehmed ve zevci Süleyman Bey bin Süleyman Çelebi ve el-Hâc Mahmud bin Hızır İlyas nâmûn-ı sâhibü'l-hayrların evkâflarına ber-müceb-i defter-i hâkânî ve vakfiyye-i ma'mûlun bihâ ve ber-müceb-i şurût-ı vakf üzere bâ-berât-ı 'alişân mutasarrıf olup mezbûrun şurût-ı vakfiyye-i ma'mûlun bihâ Keşân nahiyesinde Sekillü nâm karye ile musakkafât-ı hammâm ve dekâkin ve zevci Süleyman Bey'in Etranos kazasında Akçeler nâm karye ile İstanbul'da vâkı' musakkafâtlarından ve evlatlarından el-Hâc Mahmud bin Hızır İlyas dahi İstanbul ve Galata haricinde Beyoğlu nâm mahallerinde vâkı' musakkafâtların tevliyet-i berâtı ber-müceb-i şart-ı vâkıf ve vakfiyye-i ma'mûlun bihâ ve ber-mücebi defter-i hâkânî üzerinde mestûr ve mukayyed olup hazihî yedimde olan berât-ı şerîf-i 'alişân zâyi' olmakla haremeyni's-şerîfeyn mukâta'ası kaleminden berât kaydı mutasarrıf nezaretiyle derkenâr olunup ve kurâ-i mezkûrları hududıyla vakfiyesinden derkenâr ve defterhâne-i 'âmireden dahi başka başka derkenâr olunup şurût-ı 'utekâ-i vakfiyyesi dahi derkenâr ve ve ba'dehû meşrut-ı mezkûrun üzere reîsü'l-küttâb efendi nazr ve i'lâm ve ba'dehû mücebince işbu 'arzuhal üzerine nâzır-ı vakf tevcih ve ibkâ buyurmak ricasına 'arz ve tahrîrine cesâret kılındı.*”, TS.MA.e/831-58.

⁵³⁸ Osman Ergin (ed.), **Muallim Cevdet'in Hayatı, Eserleri ve Kütüphanesi**, İstanbul, İstanbul Bozkurt Basımevi, 1937, s. 155; Büşra Merve Erünsal, “XVI. Yüzyıl Sonlarında Hüdavendigar Livası Vakıflarından Kesitler”, Bilecik, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018, s. 222.

⁵³⁹ Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 2, s. 189-190.

⁵⁴⁰ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 124-126; Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 169; Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 28-30.

⁵⁴¹ Ahmed Paşa ibn Abdülhay Vakfiyesi, Free Library of Philadelphia, John Frederick Lewis Collection of Oriental Manuscripts, Lewis O-92;

Bahsedilen belgeler dışında; Şehzâde Hündî Hatun'un, Paşa sancağında, Keşân nahiyesinde Sekillü/Siğilli köyü nâm-ı diğer Mezra'a-i Ömer'de yer alan vakfına farklı tarihlerde çeşitli müdahalelerde bulunulduğuna ve müdahalelerin giderilmesine dair H. 1170/M. 1756, H. 1171/M. 1757, H. 1125/M. 1713 tarihli belgeler bulunmaktadır.⁵⁴²

2.7.3.HUNDÎ SULTAN'IN VAKIF ESERLERİ

II. Bayezid'in kızı Hundî Sultan'ın Keşân'daki vakfı dışında, Bursa'da 1491 tarihli medresesi olduğundan bahsedilmiştir.⁵⁴³ Fakat bu medresenin varlığına dair başka herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Kaynaklarda Bursa Ulu Camii'nin çevresinde H. 892/M. 1486 tarihli, Hundî Hatun'a dair bir medreseden bahsedilmektedir. Fakat bu medresenin I. Mehmed'in torunu Hündî Hatun tarafından inşa edilip, 1930 tarihinde yıktırıldığı bildirilmiştir.⁵⁴⁴ Esasında ise Bursa Ulu Camii'nin doğusunda Hundî Hatun'a ait olan medrese; vakfiyesinde, kitabesinde⁵⁴⁵ ve diğer arşiv belgelerinde geçtiği üzere Karaca Bey kızı Hündî Hatun'a aittir.⁵⁴⁶ Bu medresenin bânisi konusunda kaynaklar yanlış bir bilgi aktarmışlardır.

CDA'da yer alan bazı belgelerde Pazar köyünde yer alan Merhume Şehzâde Hundî Hatun zaviyesinden bahsedilmektedir. Bu zâviyenin zâviyedârı Derviş el-Hâc Ali tarafından yazılan, Şehzâde Hundî Hatun evkâfı köylerinden olan Keşân nahiyesinin Paşa sancağında vâkı' Sekillü nâm-ı diğer mezrea'-i Ömer köyüne, Ahmed Paşa Vakfı mütevellîsi tarafından yapılan müdahalelerin giderilmesine dair

⁵⁴² C.EV./39-1910; AE.SOSM.III/22-1513; C.EV./162-8079; C.EV./451-22831; C.EV./234-11652; AE.SOSM.III/ 40-2815.

⁵⁴³ Yıldız Ötügen, "Orhan Gazi (1326-1359) Devrinden Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) Devrinin Sonuna Kadar Osmanlı Medreseleri", **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi**, No: 9, 1978, s. 357.

⁵⁴⁴ **Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler**, C. 3, s. 327; Doğan Kuban, **Osmanlı Mimarisi**, s. 688; Raif Kaplanoğlu, **Bursa Anıtlar Ansiklopedisi**, Bursa, Yenigün Yayınları, 1994, s. 68.

⁵⁴⁵ Kazım Baykal, **Bursa ve Anıtları**, Bursa, Aysan Basımevi, 1950, s. 190-191.

⁵⁴⁶ Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 2, s. 190; MF.MKT./785-60, s.1.

Keşân kâzisine hitâben yazılmış H. 1125/M. 1713 tarihli bir belge bulunmaktadır.⁵⁴⁷ Burada adı geçen Pazar köyünün tam olarak neresi olduğu tespit edilemese de, Edirne'deki Pazar isimli bir köyün ismine belgelerde rastlanmaktadır.⁵⁴⁸ Fakat zâviyenin varlığına dair başka herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Fakat bahsedilen köyde, II. Bayezid'in kızı Hundî Sultan'ın hissesi bulunması⁵⁴⁹ sebebiyle burada adı geçen Hundî Sultan'ın, II. Bayezid'in kızı Hundî Sultan olması muhtemeldir.

Bulgaristan'da Hündî Hatun adına bazı vakıf eserlerinden bahsedilmektedir. Karînâbâd kazâsında Hündî Hatun Cami, nâm-ı diğer Câmî'-i Sağîr'den bahsedilmektedir. Bu câminin yer aldığı mahalle "Câmî'-i Sağîr" ismiyle anılmıştır. Fakat bu caminin banisi olan Hündî Hatun'un künyesi arşiv belgelerinde yer almadığı için, hangi Hündî Hatun olduğu bilgisine erişilememiştir. Bu belgeler tevcihât kayıtları olup camiye yapılan imam, müezzin gibi görevli atamalarını içermektedir.⁵⁵⁰ Evliya Çelebi, Karînâbâd'dan bahsederken çarşı içindeki Rakkas Sinan Bey Camii'nden ve Hamamı'ndan, mescitlerin, tekkelerin, sıbyan mekteplerinin ve birkaç hanın varlığından bahseder. Karînâbâd'da imaret, medrese, dârü'l-hadîs ve dârü's-şifâ olmadığını söyler. Bahsettiği mescitlerin isimlerini vermez.⁵⁵¹ Karînâbâd'daki bu yapıların hangi Hündî Sultan'a ait olduğu kesinlik taşımamaktadır. Ayverdi, Bulgaristan'da Balçık kazâsında Batova'da Hundî Hatun

⁵⁴⁷ C.EV./451 -22831, "Bâzâr nâm karyede hâliya zâviyedârı olduğum Merhum Şehzâde Hündî Hâtun evkâfı şerîfinin kurâlarından olup Keşân nâhiyesinde Paşa sancağında vâkı' Sekillü nâm-ı diğer Mezre'a-i Bekîr Ömer karyesinde her şekilde Ahmed Paşa Vakfı'nın mütevelliy-i karye-i mezbûrî fuzûlî zabt ve ta'sîr edip mahsûl-i vakf-ı şerîfin külli ğadr itmeleriyle devlet-i 'aliyyelerinden mercûdur ki karye-i mezbûr ber-mûceb-i defter-i hâkânî bu kullarına zabt ve ta'sîr ettirmek babında Keşân kâzisine hitâben emr-i 'âlîşân ihsân olunmak bâbında emr-i fermân devletlü sultânım hazretlerininindir."

⁵⁴⁸ MF.İBT./321-59.

⁵⁴⁹ Free Library of Philadelphia, John Frederick Lewis Collection of Oriental Manuscripts, Lewis O-92, Bk. "Hundî Sultan'ın Vakıfları" bölümü.

⁵⁵⁰ İE.EV./20-2395; AE.SMST.III/86-6382; C.EV./186-9282; C.EV./35-1714; Mustafa Işık, "H.1105/M.1693-94 Tarihli ve 03648 Numaralı Maliyeden Müdevver Deftere Göre Karınabad Kazasında Cizye Uygulaması", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, C. 2, No: 4, 2013, s. 291; Musa Sezer, "Avârız Kayıtlarına Göre XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Karınabad Kazası", *Journal of History Studies*, C. 10, No: 9, 2018, s. 306; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk*, C. 4, s. 57-58.

⁵⁵¹ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Akkırman-Belgrad-Gelibolu-Manastır-Özü-Saraybosna-Slovenya-Tokat-Üsküp-II*, C. 5, s. 451.

Türbesi’den bahsetmektedir.⁵⁵² Fakat bu türbenin bânisi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

Kaynaklarda, Bursa’da çoğunlukla olmak üzere birçok Hundî Hatun vakfı ve vakıf eserlerinin ismi geçmektedir.⁵⁵³ Bu Hundî Hatunlar, Bursa’daki Hundî Hatun Medresesi ve bânisinde olduğu gibi farklı kaynaklar tarafından karıştırılmış, asıl kaynaklara bakılmaksızın farklı kişilerin vakıfları ve eserleri, farklı kişilere nispet edilmiştir. Bu sebeple Bursa, Edirne, Bulgaristan gibi yerlerde vakıfları olan Hundî Sultanların, II. Bayezid’in kızı olup olmadıklarını ortaya koymak, II. Bayezid’in kızı Hundî Sultan’ın vakfının ve eserlerinin nerede ve neler olduğunu tespit etmek açısından önemlidir.

VGM arşivinde; Balıkesir Bandırma’da Hündî Hatun Vakfı’ndan Aksakal Köyü Camii’ne⁵⁵⁴, Edirne Uzunköprü’de Harala’da Altınyazı köyünde Daye Hatun Camii’ne⁵⁵⁵, Kırklareli Pınarhisarı’nda Gazi Yahşi Bey, Hüseyin Bey ve Hündî Hatun Vakfı’na⁵⁵⁶, Bursa’da Hündî Hatice Hatun Mektebi’ne⁵⁵⁷, Kayseri’de Hündî Hatun Vakfı’na⁵⁵⁸, Edirne’de İbrahim Paşay-ı Atik zevcesi Hundî Hatun Cami, Zaviyesi ve İmareti’ne⁵⁵⁹, Amasya’da Hündî Hatun Türbesi’ne⁵⁶⁰, Bursa Mustafakemalpaşa’da Hündî, Hatice, Şah Huban Hatun Vakfı’na⁵⁶¹, Edirne’de Süleyman bin Süleyman ve zevcesi Hündî Hatun Vakfı’na⁵⁶² dair belgeler bulunmaktadır. Fakat bu vakıfların kurucuları ve kuruldukları yerler incelendiğinde,

⁵⁵² Ekrem Hakkı Ayverdi, **Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri-Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk**, C. 4, s. 16.

⁵⁵³ Bursa Kütüğü’nde özellikle birçok Hündî Hatun’un ismi geçmektedir. Bu hatunlardan hanedan soyundan gelenler yalnızca I. Bayezid’in kızı Hündî Hatun ve I. Mehmed’in torunu Hündî Hatun’dur. (Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 2, s. 189-190.)

⁵⁵⁴ VGM.DEFTER/defter:190, sayfa:378.

⁵⁵⁵ VGM.DEFTER/defter:438, sayfa:198.

⁵⁵⁶ VGM.DEFTER/defter:174, sayfa:358.

⁵⁵⁷ VGM.DEFTER/defter:20, sayfa:74.

⁵⁵⁸ VGM.DEFTER/defter:481, sayfa:337.

⁵⁵⁹ VGM.DEFTER/defter:174, sayfa:348.

⁵⁶⁰ VGM.DEFTER/defter:221, sayfa:116.

⁵⁶¹ VGM.DEFTER/defter:189, sayfa: 124-125.

⁵⁶² VGM.DEFTER/defter:731, sayfa:185.

bu vakıfların ve kuruldukları şehirlerdeki eserlerin, II. Bayezid'in kızı Hûndî Sultan'a ait olmadıkları görülmektedir.

Bu belgelerde ismi geçen, Mihaliç kazasında Ulubad nâhiyesinde Aksakal köyündeki mescit, I. Bayezid'in kızı Hundî Hatun'a aittir.⁵⁶³

Edirne'deki Çandarlı İbrâhim Paşa'nın eşlerine ait olan eserler, İbrahim Paşa'nın Hundî isimli iki eşine aittir. İbrahim Paşa'nın, biri Dayı Karaca Paşa'nın kızı Hundî Hatun, diğeri Hızır Bey'in kızı Hundî Hatun olmak üzere iki farklı Hûndî Hatun isimli eşi vardır. Hanımlarından Dayı Karaca Paşa'nın kızı Hûndî Hatun'dan olan kızı Şah Hûban Hatice Hatun için Edirne'de Yıldırım Bayezid İmareti civarında bir mescit yaptırmıştır. Diğer hanımı Hundî Hatun'un da Edirne'de bir mescidi ve buna ait vakıfları vardır.⁵⁶⁴

Amasya'daki Hûndî Hatun Türbesi Vakfı, Yörgüç Paşa evlâdı mülhakâtından olup Yörgüç Paşa kızı Hûndî Hatun'a aittir.⁵⁶⁵

Mıgalkara'nın (Malkara) Harala köyü, Sultan Mehmed Han tarafından H. 858/M. 1454 yılında sütannesı Ümmü Gülsüm Hatun'a temlik edilmiştir, H. 887/M. 1482 yılında Ümmü Gülsüm Hatun'un kızı, Karaca Bey İlyas Bey karısı Hundî Hatun'a müntakil olmuş, H. 890/M. 1485 yılında vakıfnâmesi yazılmıştır. Aynı Hatun'un İstanbul'da, Edirne'de ve Harala'da bir mescidi vardır ve Harala köyü dışında İstanbul'da ve Edirne'de bazı dükkanları ve odaları vardır.⁵⁶⁶

Kırklareli'nde, Pınarhisarı'nda, Hûndî Hatun isimli bir cami, ilk hali yıkılmış ve sonradan yenilenmiş haliyle bugün varlığını korumaktadır. Bu cami vakfına dair

⁵⁶³ C.EV./360-18278; Büşra Merve Erünsal, "XVI. Yüzyıl Sonlarında Hüdavendigâr Livası Vakıflarından Kesitler", s. 93, 222.

⁵⁶⁴ M. Münir Aktepe, "Çandarlı İbrahim Paşa", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 8, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1993, s. 214; Yılmaz Öztuna, Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990), C. 2, s. 611-612.

⁵⁶⁵ VGM.DEFTER, defter:221, sayfa:116, sıra:481; C.EV./189-9435.

⁵⁶⁶ 75 Numaralı Gelibolu Livâsı Mufassal Tahrîr Defteri I (925/1519), s. 199. C.EV./566-28575, s.1.

CDA’da birçok belge mevcuttur.⁵⁶⁷ Belgelerde vakfın ismi, “Pınarhisarı’nda vâkı’ Merhum Yahşi Bey, Hüseyin Bey ve Hûndî Hatun Câmî’-i Şerîfî ve İmareti Vakfı” olarak geçmektedir.⁵⁶⁸ Hûndî Hatun ismiyle anılan bu caminin Yahşi Bey’in babası İskender Bey tarafından inşa edilip sonrasında Yahşi Bey, oğlu Hüseyin Bey ve Hüseyin Bey’in kızı Hûndî Hatun Vakfı tarafından desteklendiği söylenilmiştir.⁵⁶⁹ Bu da göstermektedir ki Kırklareli-Pınarhisarı’nda yer alan Hûndî Hatun Cami, II. Bayezid’in kızı Hûndî Sultan’la bağlantılı değildir.

Hûndî isminin Osmanlı toplumunda çokça kullanılması, isimlerin babasına nispet edilen bir künyesi olmaksızın yazılması, kişilerin kimlikleri ve eserlerinin hangileri olduğu konusunda kaynaklarda karışıklık olmasına sebep olmuştur. Yukarıda bahsedilenler dışında II. Bayezid’in kızı Hûndî Sultan’ın inşa ettirdiği herhangi bir mimari eserin bilgisine erişilememiştir.

⁵⁶⁷ C.EV./450-22754, C.BLD./28-1351, İE.EV./63-6868, HAT/1567-52.

⁵⁶⁸ C.BLD./28-1351

⁵⁶⁹ Mariya Kiprovska, “Pınarhisar’s Development From The Late Fourteenth to The Mid-Sixteenth Century: The Mihaloğlu Family Possessions in The Area”, **Cities in South Eastern Thrace: Continuity and Transformation**, ed. Daniela Stoyanova, Grigor Boykov, Ivaylo Lozavov, Sofia, St. Kliment Ohridski University Press, 2017, s. 197-199.

2.8. HÜMÂ SULTAN

2.8.1.HÜMÂ SULTAN'IN HAYATI

Hümâ Sultan'ın hayatına dair bilgiler sınırlıdır. Kaynaklarda, II. Bayezid'in kızı Hümâ/Hümâşâh Sultan'a dair bilgiler verilmekle birlikte genellikle başka Hümâ/Hümâşâh Sultanlarla karıştırılmıştır.

Hümâ Sultan'ın doğum tarihi ve nerede dünyaya geldiği bilinmemektedir. Kiminle evli olduğuna dair ise kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır.

Öztuna, Hümâ Sultan'ın, Vezir Antalyalı Bâlî Paşa ile 1482 yılında evlenip on yıl evli kaldığını, 1504 tarihinden sonraki bir tarihte vefat ettiğini, İstanbul'da kocası adına bir cami yaptırıp kocasıyla birlikte burada medfun olduğunu söylemektedir.⁵⁷⁰ Alderson ise sadece II. Bayezid'in kızı Hümâ Sultan'ın Antalyalı Bâlî Paşa ile evli olduğu bilgisini vermiştir.⁵⁷¹ Sicil-i Osmânî'ye göre Antalyalı Bâlî Paşa, Enderun'da yetişip II. Bayezid Dönemi'nde kubbe veziri olmuş ve II. Bayezid'in kızı Hümâ Sultan'la nikahlanmıştır. H. 900/M. 1494 yılında vefat etmiştir. Antalya'da bir cami inşa ettirmiştir. İstanbul'da bir cami inşasına başladıysa da vefat edince camiye eşi tamamlamıştır. Kendisi ve eşi vefatlarında buraya defnedilmişlerdir.⁵⁷² Ayvansarâyî, Vefeyât-ı Selâtîn ve Meşâhir-i Ricâl adlı eserinde tek bir Bâlî Paşa'dan bahsetmekte, Bâlî Paşa'nın H. 955/M. 1548 tarihinde yaptırdığı caminin yanına eşiyle birlikte defnedildiğini söylemektedir.⁵⁷³ İstanbul'daki bu caminin bâniyesinin II. Bayezid'in kızı olmadığı, “Bâlî Paşa Camii'nin II. Bayezid'in Kızı Hümâ Sultan'a Aidiyetine Dair” bölümünde açıklanacaktır. Bu sebeple II. Bayezid'in kızı Hümâ Sultan'ın medfun olduğu yerin Bâlî Paşa Cami olmadığı açıktır. II. Bayezid'in kızı Hümâ Sultan, CDA'da yer alan merkad defterinde geçen “Sultan Murad Han Camii'nin doğu tarafındaki türbede Merhûme Sultan Mehmed

⁵⁷⁰ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 153.

⁵⁷¹ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172.

⁵⁷² Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 2, s. 357; Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 18.

⁵⁷³ Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **Vefeyât-ı Selâtîn ve Meşâhir-i Ricâl**, s. 18.

Han'ın vâlidesi, badehâ Hüma Sultan binti el-Merhûm Sultan Bayezid Han” ifadesinden anlaşıldığı üzere Sultan Murad Han Camii’nin doğusundaki türbede, Merhum Sultan Mehmed Han’ın vâlidesi ile birlikte medfundur.⁵⁷⁴ Muradiye Camii’nin doğusunda bulunan türbe, II. Murad tarafından 1449 yılında, Fatih Sultan Mehmed’in annesi Hüma Hatun için yaptırılan, Ak Türbe veya Hatuniye Türbesi olarak da bilinen türbedir (Plan 2, Fotoğraf 17). Türbede iki sanduka bulunmaktadır. Bu sandukalardan birisinin Fatih Sultan Mehmed’in annesi Hüma Hatun’a ait olduğu bilinmekteyken, diğer sandukanın kime ait olduğu şimdiye kadar tespit edilememiştir.⁵⁷⁵ Fakat arşiv belgesinde verilen bilgiler göstermektedir ki türbede yer alan sandukanın biri Hüma Sultan binti Bayezid’e diğeri ise Sultan Mehmed Han’ın annesine aittir.⁵⁷⁶ (Fotoğraf 18).

Plan 2. Muradiye Külliyesi içinde Hüma Hatun Türbesi’nin konumunu gösterir plan (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı yerinde bilgilendirme panosu).

⁵⁷⁴ TS.MA.d/8380.

⁵⁷⁵ Hakkı Önkol, **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, s. 75; Franz Babinger, **Mehmed the Conqueror and His Time**, ed. William C. Hickman, çev. Ralph Manheim, United States of America, Princeton University Press, 1978, s. 11; Orhan Bayrak, **Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1979, s. 132; Doğan Yavaş, “Muradiye Külliyesi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s. 196-198.

⁵⁷⁶ TS.MA.d/8380.

Fotoğraf 17. Hüma Hatun Türbesi (dıştan görünüm) (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 18. Hüma Hatun Türbesi (içten görünüm), Hüma Sultan binti Bayezid'in sandukası (sağdaki) (F: Baysal, 2025).

Vedat Turgut'a göre II. Bayezid'in kızı Hümâ Sultan, Malkoçoğlu Mustafa Bey'in oğlu Rumeli Beylerbeyi Yahya Paşa ile evlidir.⁵⁷⁷ Yahya Paşa'nın evli olduğu sultan, diğer kaynaklarda farklı gösterilmiştir.⁵⁷⁸

II. Bayezid'in kızı Hümâ Sultan'ın Mustafa Paşa ve Karlıoğlu Mehmed Bey ile evli olduğuna dair bazı bilgiler bulunmaktadır ki bu bilgiler, "Hümâ Sultan'ın Vakıfları" bölümünde ele alınacaktır.

CDA'da Hümâ Sultan'a ait bazı mektuplar bulunmaktadır. Bu mektuplar, arşiv kaydının açıklama kısmında II. Bayezid'in kızı ve Bâlî Paşa'nın zevcesine ait olarak verilmiştir. Fakat mektup içeriklerinde mektupların II. Bayezid'in kızına ait olduğuna dair böyle bir bilgi bulunmamaktadır. Uluçay, bu mektupların Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mehmet'in kızı Hümâşâh Sultan tarafından babası Şehzade Mehmet'e ve amcası II. Selim'e yazıldığını söyler.⁵⁷⁹ Yukarıda verilen bilgilerde görüldüğü üzere birden çok Hümâ, Hümâşâh Sultan olduğuna göre, bu mektupların sahibi Hümâşâh Sultan'ın kimliği hakkında kesin bir bilgiye ulaşmak mümkün değildir. Bu mektupların II. Bayezid'in kızı Hümâşâh Sultan'a ait olması da

⁵⁷⁷ Vedat Turgut, "Vakıf Belgelerinde Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi Aileleri: Malkoçoğulları ve Mihallüleri", s. 567.

⁵⁷⁸ Bk. "Şâhzâde Sultan'ın Hayatı" ve "Hatice Sultan'ın Hayatı" bölümleri. Vakfiyesine göre Yahya Paşa, II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan ile evli olup Bâlî adında bir oğlu vardır ve teyzesi Aynışâh Sultan'ın Ahmed Mirza ile olan evliliğinden olan kızıyla evlidir. CDA'da Semendire Sancakbeyi Bâlî Bey'in karısının Üsküp'te ve İstanbul'da erkeklerle zina etmesi, hamile kalması ve Edirne'ye gitmesi üzerine Uluçay'ın aktardığına göre I. Selim'e yazılmış olan bir arz bulunmaktadır. Uluçay, burada adı geçen Bâlî Bey'in Yahya Paşa'nın oğlu olduğunu söylemektedir. Fakat belge tarihsiz olup, bahsedilen Bâlî Bey'in karısının ismi meçhuldür. Dolayısıyla adı geçen kadının Aynışâh Sultan'ın kızı olup olmadığı kesin olarak tespit edilememektedir. Bu kadının Bâlî Paşa'nın karısı olması ve zinanın Üsküp'te cereyan etmesi, bu konu başlığı altında bahsedilen kişilerle farklı noktalarda kesişmekteyse de zina eden ve hanedanlık soyundan olan bu kadının künyesinin belgede yer almaması, kimliğine dair kesin bir şey söylememize engel olmaktadır. (Uluçay, belgenin envanter numarasını TSMA.e/5810 olarak vermiştir. Fakat bu numarada kayıtlı olan bu içeriğe sahip bir belgeye erişilememiştir. TSMA.e/750-81(TSMA No: 5901/1) numarasıyla kayıtlı Semendire Beyi Bâlî Bey'in zevcesinin Üsküb, Edirne ve İstanbul'da cüret ettiği uygunsuz hareketlere dair Üsküb valisine verilen bilgilerin yer aldığı bir belge bulunmaktaysa da restorasyonda olduğu için bu belgeye erişilememiştir.) Mustafa Çağatay Uluçay, **Haremde Mektuplar**, s. 58-60; Mustafa Çağatay Uluçay, "2. Bayezid'in Ailesi", s. 119; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152; İlhan Gök, "Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)", s. 1106; Hasan Telli, "Osmanlı Dönemi Üsküb Vakıfları", s. 97.

⁵⁷⁹ Mustafa Çağatay Uluçay, **Haremde Mektuplar**, s. 85-87.

mümkündür. Mektupların içeriğinden, mektubun yazıldığı tarihte Hü mâşâh Sultan'ın annesinin hayatta olmadığı anlaşılmaktadır. Bu mektuplar şu şekildedir:

“Devletüm sa’âdetüm sultanım hazretlerinin hâkpây-i şerîflerine yüz sürüp mübârek dest-i şerîfinizi pûs etmekten sonra benim sultânım ve benim devletüm ve sa’âdetüm nedir mübârek mîzâc-ı şerîfiniz nicedir? Eyüce hoşça mısız? Hak te’âlâ vucûd-ı şerîfinizi cemî’ hatâlardan belâlardan saklayu. Benim sultânım benim devletüm sa’âdetüm pûşt-i penâhîm padişahım eğer ben cariyenüz sorarsanız bi-hamdillâh ve’l-minne eyü, hoş bilesiz. Murâdım hâk-pâyinize yüz sürmektir. Devletüm eğer sultan atamı sorarsanız eyü, hoş bilesiz. Efendiye selamlar duâlar ederim. Mübarek elinizi öperim. Devletlüm sultanım. Bâkî ne demek lâzım sultânım. Cariyeniz Hü mâşâh.”⁵⁸⁰

“Hazreti Padişahım, devletlüm ve sa’âdetlüm padişahım hazretlerinin mübarek hâk-pâyî şerîflerine yüzüm ve gözüm sürerim. Mübarek mîzâc-ı şerîfleriniz nicedir? Vücûd-ı şerîfleriniz sıhhat ve selamet üzere midir? Benim devletlim ben cariyenize bildirmesine himmet idesiz. Benim padişahım hemîşe sıhhatte ve selamette olup hak celle ve ‘âlâ vucûd-ı şerîfinizi cemî’ hatalardan bekleyip kendi hıfz-ı âmânında mahfûz eyleye. Âmîn Yâ Râbbe’l-‘âlemîn. Benim devletlüm Allahu te’âlâ, vâlidem merhûma sultana ğarîk-i rahmet edip dîzâriyle müşerref eyleye. Âmîn, Yâ Mu’în. Benim devletlüm padişahım eğer ben kemîne-i kemter câriyenizin ahvâlından yana suâl ederseniz hakkın inayetiyle eyü hoş olup rûz-ı şeb hayr duanızı meşgul-i müdâvim ve mülâzım mulâhaza-i şerîf buyrula. Benim devletlü sa’âdetlü sultanım ben kemîne kemter cariyeniz hakden ref’ edip mübârek mektûb-i şerîfinizi irsâl buyurmuşsuz. Gelip vusul buldu. Şol kadar şâz oldum. Allah bir gününüzü bin eylesin. Âmîn, Yâ Mu’în. Bâkî emr-i fermân sa’âdetlü devletlü padişâh-ı ‘âlem-penâh hazretlerininindir. Cariyeniz Hü mâşâh.”⁵⁸¹

⁵⁸⁰ TS.MA.e/755-4 (TSMA/6195/1-2)

⁵⁸¹ TS.MA.e/755-4 (TSMA/6195/1-2)

Kadın sultanlara verilen in'âmlarda Hümâşâh Sultan'ın adı geçmektedir. H. 967/M. 1559 tarihinde, Şah Sultan'a âdet-i zemistânî on beş bin ve âdet-i tabistânî beş bin, Hümâşâh Sultan'a âdet-i zemistânî yedi bin ve âdet-i tabistânî dört bin, Ayşe Sultan'a âdet-i zemistânî yedi bin ve âdet-i tabistânî dört bin akçe in'âm verilmiştir.⁵⁸² Bu belgede Şah Sultan'ın, Hümâşâh Sultan'ın ve Ayşe Sultan'ın isimleri bir arada geçmektedir. Şah Sultan ve Ayşe Sultan, II. Bayezid'in diğer kızlarının isimleridir. Fakat verilen tarihin, II. Bayezid'in kızı Hümâ Sultan'ın yaşadığı tarihten sonraki bir tarih olması sebebiyle burada adı geçen Hümâşâh Sultan'ın, Kânûnî'nin oğlu Şehzâde Mehmet'in kızı Hümâşâh ya da kızı Mihrimâh Sultan'ın kızı Hümâşâh olma ihtimali bulunmaktadır.⁵⁸³

2.8.2.HÜMÂ SULTAN'IN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ

II. Bayezid'in kızı Hümâ Sultan'a ait herhangi bir vakfiyeye erişilememiştir. Fakat II. Bayezid'in kızı Hümâ Sultan'a ait olduğu söylenen bazı vakıflar ve eserler bulunmaktadır. Bu başlık altında bu eserlerin II. Bayezid'in kızına aidiyeti incelenecektir.

2.8.2.1. İSTANBUL

2.8.2.1.1. Bâlî Paşa Camii'nin II. Bayezid'in Kızı Hümâ Sultan'a Aidiyetine Dair

Kaynaklara göre II. Bayezid'in kızı Hümâ Sultan, Antalyalı Bâlî Paşa ile 1482 yılında evlenip on yıl evli kalmış, 1504 tarihinden sonraki bir tarihte vefat etmiş, kocası Bâlî Paşa'nın vefatından dolayı eksik kalan camisini tamamlamıştır. Bu camideki türbeye, kocası yanına defnedilmiştir.⁵⁸⁴

⁵⁸² A.DVNSMHHM.d./4-79

⁵⁸³ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 165-167.

⁵⁸⁴ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 18.

Burada Hümâ Sultan'ın kocası ile birlikte yaptırdığı belirtilen cami, İstanbul Bâlî Paşa Camii'dir. Bu camiye dair CDA'da yer alan tevcihât belgelerinde bu cami ve vakfı, "Hümâ Hatun Cami'-i Şerîfi Vakfı", "İstanbul'da Bâlî Paşa zevcesi Hümâ Hatun Cami'-i Şerîfi" kaydıyla yer almaktadır.⁵⁸⁵ Bu belgelerde açıkça görülmektedir ki camiyi inşa ettiren ve vakfı olan Hümâ Hatun'dur. Fakat adı geçen Hümâ Hatun'un, II. Bayezid'in kızı Hümâ Sultan olmadığı sonraki çalışmalarla ortaya konulmuştur.

H. 953/M. 1546 tarihli İstanbul vakıfları tahrir defterinde, Hâce Üveys Mescidi Mahallesi'ndeki vakıflar sıralanırken "Bâlî Paşa Cami Vakfı" için Bâlî Paşa Cami vâkıfının, defterin yazıldığı yılda hayatta olduğu, bu yüzden de vakfın henüz tescil edilemediği belirtilmiştir. Dolayısıyla bu tarihte caminin mahallesi de henüz yoktur ve Hoca Üveys Mahallesi dâhilinde gösterilmiştir. Fakat Bâlî Paşa Camii'nin, Bâlî Paşa vefat ettikten sonra karısı II. Bayezid'in kızı Hümâ Sultan tarafından H. 910/M. 1504 tarihinde tamamlandığı bildirilmiştir.⁵⁸⁶ 1504 yılında tamamlanan caminin vakfının 1546 yılında tescil edilmemiş olması caminin inşa tarihinin aslında daha ileri bir tarih olduğunu göstermektedir.

Bahsedilen Hümâ Hatun'un vakfiyesine erişilmesi ve incelenmesi göstermiştir ki adı geçen Bâlî Paşa Cami, II. Bayezid'in kızı olmayan farklı bir Hümâ Hatun tarafından yaptırılmıştır. Vakfiyede geçen bilgilere göre caminin bânisi Bâlî Paşa'nın hanımı, İskender Paşa'nın⁵⁸⁷ kızı⁵⁸⁸ Hümâ Hatun'dur. Caminin yapım tarihi

⁵⁸⁵ C.EV./73-3620; C.EV./90-4494; C.EV./53-2604; C.EV./75-3702; C.EV./52-2596; HAT/1494-119; C.EV./42-2092; C.EV./34-1695; HAT/1576-27; HAT/1629-88.

⁵⁸⁶ Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, s. 216.

⁵⁸⁷ Ayvansarâyî, "Vefeyât-ı Selâtin ve Meşâhîr-i Ricâl" adlı eserinde birçok İskender Paşa'dan söz etmektedir. İstanbul'da Galata'da mevlevihânesi olup H. 912/M.1506 yılında Bağdat'ta vefat eden İskender Paşa, vezir olup Vize'de bir cami inşa ettiren İskender Paşa, İstanbul'da Yeni Odalar'da mescidi olan ve H.920/M.1514 yılında buraya defnedilen İskender Paşa, I. Selim vezirlerinden olup H. 921/M.1515 yılında öldürülüp Arasta Hamamı civarındaki mektebine defnedilen İskender Paşa, Kanlıca'da camisi olup H. 979/M.1571 tarihinde vefat edince buradaki türbesine defnedilen İskender Paşa, bu kişilerdir. Fakat burada ismi geçen İskender Paşaların vefat tarihleri birbirlerine yakın olup, bahsedilen Hümâ Hatun'un babası İskender Paşa'nın hangisi olduğuna işaret edecek bir veri

ise H. 910/M. 1504 senesi değil vakfiyede belirtildiği gibi H. 970/M. 1563 senesi veya hemen öncesi ya da sonrasındır. Dolayısıyla cami, II. Bâyezid zamanına değil Kânûnî Sultan Süleyman zamanına ait olup Mimar Sinan eseridir.⁵⁸⁹

Caminin son cemaat yeri kapı alınlığında bulunan kitabede, Hümâ Hatun isminin geçmesi ve ebced hesabıyla yanlış bir tarih verilmesi, caminin bânîsinin II. Bayezid'in kızı zannedilmesine sebep olmuştur. Fakat kitabe metninde açıkça görülmektedir ki Hümâ Hatun, Vezir İskender'in kızıdır (Fotoğraf 19).

Kitabe metni şu şekildedir:

“Yaptı bu câmi’-i Hümâ Hatun, binti İskender-i vezîr ol mâh

Hak kabul ide gösterip didâr, kıla mahşerde şefkat ile nigâh

Dedi anun Hüdâyî tarihîn, mescid-i ümmet-i Rasûlullah”

Fotoğraf 19. Bâli Paşa Cami son cemaat yeri mahfil kapısının alınlığında yer alan kitabe (ottomaninscriptions.com).

bulunmamaktadır. Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Selâtîn ve Meşâhir-i Ricâl*, s. 18, 19, 76, 78, 79.

⁵⁸⁸ Kânûnî Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mehmet'in Hümâşâh Sultan (öl.1582) adında bir kızı vardır. Kânûnî Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan'ın Ayşe Hümâşâh Sultan (öl.1594-539) isimli bir kızı vardır. Fakat caminin bâniyesi Hümâ Hatun İskender Paşa'nın kızı olarak geçtiği için saray soyundan gelen bu Hümâşâh Sultanların bahsedilen Bâli Paşa'nın eşi olma ihtimalleri yoktur. Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)*, C. 2, s. 152, 166-167.

⁵⁸⁹ Hilal Kazan, “İstanbul’da Bâli Paşa Cami Vakfiyesi ve Yeni Bilgiler”, *Vakıflar Dergisi*, No: 29, 2005, s. 55-75.

Kazan, Bali Paşa Camii'ni inşa eden Hümâ Hatun'un, vakfiyesinde geçtiği üzere II. Bayezid'in kızı değil, Yavuz Sultan Selim'in veziri İskender Paşa'nın kızı ve Bâlî Paşa'nın karısı olduğunu söylemiştir.⁵⁹⁰ Barkan ve Ayverdi, Bâlî Paşa Cami kitabesinde adı geçen Hümâ Hatun'un II. Bayezid'in kızı değil, II. Bayezid'in torunu (kızının kızı) ile İskender Paşa'nın evliliğinden olan çocukları olduğunu söylemiştir.⁵⁹¹ Öztuna, İskender Paşa'nın, II. Bayezid'in kızlarından birinin oğlu olmasının muhtemel olduğunu aktarmıştır.⁵⁹² Başka bir bilgiye göre ise İskender Paşa ile evli olan, I. Selim'in kızı Hatice Sultan'dır (öl.1582-86?). Hümâ Hatun, İskender Paşa'nın Hatice Sultan'la olan evliliğinden değil önceki evliliğinden olan kızıdır. Peirce'ye göre de I. Selim'in kızı Hatice Sultan, Vezir İskender Paşa ile evlidir.⁵⁹³ I. Selim'in kızı Hatice Sultan'ın, İskender Paşa ile olan evliliğinden Osman Şah adında bir oğlu vardır.⁵⁹⁴ CDA'da Ayşe Sultan tarafından padişah kadınlarından birine yazılmış H. 905/M. 1500 tarihli bir mektup yer almaktadır.⁵⁹⁵ Bu mektupta Ayşe Sultan, Osman Şah'a ve Hümâ Hatun'a selamını iletmektedir. Bu mektupta Osman Şah ve Hümâ Hatun'un isimlerinin birlikte geçmesi kardeş olduklarını gösterir bir delil olarak sunulabilir. Daschkow'un verdiği başka bir bilgiye göre, Kânûnî Sultan Süleyman'ın asıl adı Hümâ Hatun olan, Mükrim Hatun (d.1494-öl.1555) isimli karısı, Karadağ Sancakbeyi olan İskender Bey'in kızıdır. Daschkow, her ne kadar İskender Bey'in ikinci evliliğinin 1509 yılında I. Selim'in kızı Hatice Sultan ile olduğunu söylese de⁵⁹⁶ yukarıda daha önce verdiğimiz bilgiler gereğince burada bahsettiği İskender Bey farklı birisi olmalıdır.

⁵⁹⁰ Hilal Kazan, "İstanbul'da Bâlî Paşa Cami Vakfiyesi ve Yeni Bilgiler", s. 55-75.

⁵⁹¹ Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi, **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, s. 216.

⁵⁹² Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 157-158.

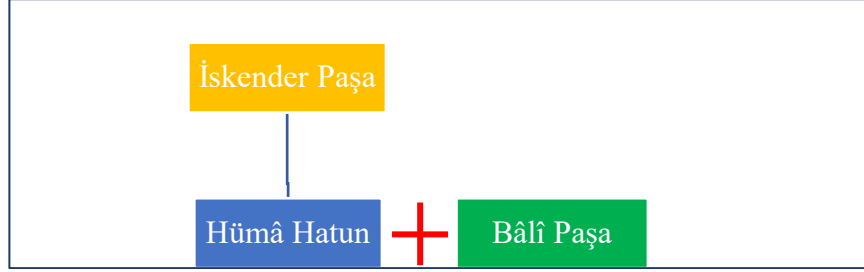
⁵⁹³ Leslie P. Peirce, **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümler ve Kadınlar**, s. 92.

⁵⁹⁴ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 158.

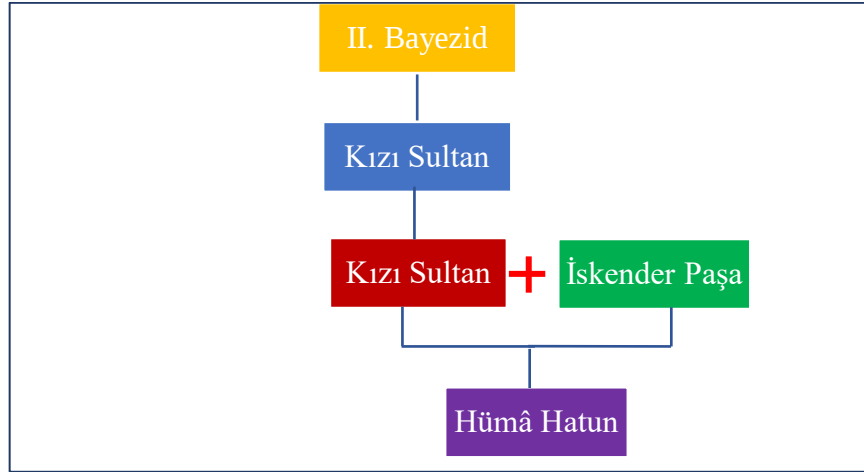
⁵⁹⁵ TS.MA.e/970-87.

⁵⁹⁶ Salome Woronzow-Daschkow, "Sultan I. Süleyman'ın (Kanuni) Şeceresi", t.y.

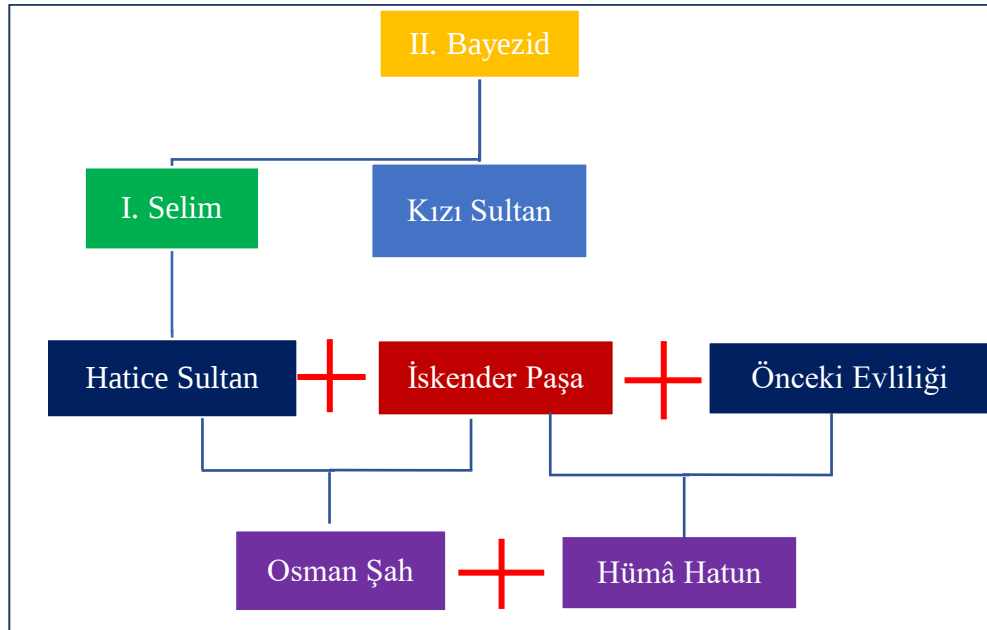
Kaynaklardaki bilgilere göre İstanbul'daki camiye inşa eden Bâlî Paşa eşi Hümâşâh Hatun'un soyağacı aşağıdaki gibidir:

Soy ağacı 16. Kazan'ın verdiği bilgilere göre Hümâ Hatun'un soyağacı.

Soy ağacı 17. Barkan ve Ayverdi'ye göre Hümâ Hatun'un soyağacı.

Soy ağacı 18. Öztuna'ya göre Hümâ Hatun'un soyağacı.

II. Bayezid, Hümâşâh Sultan'a Üsküp'ün Šiševo, Sedlarevo, Arnud, Validemovo/Gorlive⁵⁹⁹ isimli köyleri temlik etmiştir. Hümâşâh Sultan, köyün gelirlerini, Üsküp'te Büyükköprü (Taşköprü) yanında inşa ettiği mektep ve Bursa'da yaptırdığı türbenin ihtiyaçları için vakfetmiştir. Köprünün bakımı, tamiri ve korunması hizmeti karşılığında, söz konusu köyün sakinleri her türlü vergiden muaf tutulmuştur.⁶⁰⁰

1544 tarihli nüfus ve arazi tahrir defterinde geçtiğine göre II. Bayezid, Todor Zemil Mahallesi, Sibişova, Golemova, Sedlareva, Kondova, İştova, Kalokeriç köyleri gelirlerini, hâtun-ı Şehzâde hâtun-ı Mustafa Paşa, Hümâ Hatun'a temlik etmiştir. Hümâ Hatun bu köylerin gelirlerini Üsküp'te Köprübaşı'ndaki zaviyesine ve Bursa'daki türbesine vakfetmiştir.⁶⁰¹ Üsküp livâsı muâfât defterinde, “*Merhûm ve mağfurun lehû Sultan Bayezid Han, Mustafa Paşa hatunu Hümâyûn nâm Hatun'a hibe ve temlik edip ol dahi Üsküp'te vâkı' Köprübaşı'nda binâ eylediği mekteb ve tabhâne ve Bursa'da vâkı' türbe mesâlihine vakf edip vakf-ı mezbûr murûr-ı zemân eylemiş 'imâra muhtâc oldukta....*”⁶⁰² ifadesiyle geçtiğine göre Sultan Bayezid, Mustafa Paşa hanımı Hümâyûn Hatun'a temlikte bulunmuş, bu hatun da bu temliklerin gelirlerini Üsküp'teki mektep ve tabhânesine, Bursa'daki türbesine vakfetmiştir.⁶⁰³

Üsküp'te vakıfları olan Mustafa Paşa'nın kesin olarak kimliği bilinmemektedir. Gökbilgin, Üsküp'te karısı ile birlikte vakıfları olan Mustafa Paşa'nın tahrir defterindeki kayıtlarını, Gazi Çoban Mustafa Paşa başlığı altında vermiştir. Üsküp'te eserleri olan Mustafa Paşa'nın, Gazi Çoban Mustafa Paşa

⁵⁹⁹ İE.ENB/2-191.

⁶⁰⁰ С.БЛД./94-4681; Глиша Елезовик, “Турски Споменици У Скопљу”, **Гласник Скопског Научног Друштва**, 1929, s. 243-261.

⁶⁰¹ Mehmet Emin Yardımcı, “1544 Yılı Nüfus ve Arazi Tahrir Defterine Göre Üsküp Nahiyesi”, s. 34, 105.

⁶⁰² КК.д/2804.

⁶⁰³ Mehmet Emin Yardımcı, “1544 Yılı Nüfus ve Arazi Tahrir Defterine Göre Üsküp Nahiyesi”, s. 63.

olmadığını ifade etmektedir.⁶⁰⁴ Üsküp'teki vakıfları olan Mustafa Paşa'nın, buradaki mülklerinin kaydı şu şekildedir: “*Evkâf-ı Humâyûn Hâtun-ı Şehzâde, Hatun-ı hazreti Mustafa Paşa, karye-i mezbûre-i sâbikan Merhum Sultan Bayezid Han, mezbûra sene H.897/M.1491 yılında temlik edip badehû merhum hatun dahî nefsi-i Üsküp'te olan Köprübaşı'ndaki zaviyesine ve Bursa'da olan türbesi mesâlihine vakf etmiştir.*”, “*Karye-i Ğavlon vakfı'l-mezbûr, karye-i Sedlarova, karye-i Gondova, karye-i İştova mezkûr karye sâbikan defter-i köhne yazıldıkta mevcut değıllermiş, onbeş yıl var imiş hariçten gelip karye olmuş, mezbûre hatun dahî dergâh-ı mu'allâdan hukm almışlar ki hatun zaviyesine vakf etmiştir...*” Burada geçen, “*Evkâf-ı Humâyûn Hâtun-ı Şehzâde Hatun-ı hazreti Mustafa Paşa*” ifadesi, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde okunmuş, 1516'da I. Selim'in kızı Sultanzâde Şahzâde Hatun ile Çoban Mustafa Paşa'nın evlendiğı söylenilmiştir.⁶⁰⁵

Sultan Bayezid, Mustafa Paşa'ya Kırçova'ya bağı Basıç, Ravne Gaberi, Dikova, Çeraşeva, Bilaçani, Miraşkova, Üstüb, Goravefçe, Berazniç, Ardaleva köylerini temlik etmiştir. O da bu köylerin gelirlerini Üsküp'teki camisine ve imaretine vakfetmiştir.⁶⁰⁶ Mustafa Paşa'nın vakfiyesine göre Mustafa Paşa'nın; Hüma, Hânî, Şahzemân ve Ümmî isimli dört kızı bulunmaktadır.⁶⁰⁷ Mustafa Paşa'nın vefat tarihi türbesinde geçtiğı üzere H. 925/M. 1519 yılıdır. Türbenin batısında ise kızı Ümmî Hatun'a ait mermer sanduka bulunmaktadır.⁶⁰⁸ Tahrir kayıtlarında Hânî Hatun, “*Merhum Sultan Mustafa kızı Hânî Hatun*” ifadesiyle geçmektedir. Gökbilgin, Hânî Hatun'un babası olarak adı geçen Sultan Mustafa'nın, II. Mehmet'in oğlu Mustafa olduğunu söylemiştir. II. Bayezid Hânî Hatun'a H. 912/M. 1506

⁶⁰⁴ Feridun Emecen, “İhtişam Çağının Başlangıcında Bir Osmanlı Devlet Adamı: Kanuni Sultan Süleyman'ın İkinci Veziri Mustafa Paşa”, **Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu: IV. Bildirileri**, ed. Haluk Selvi, Kocaeli, 2018, s. 31; Semavi Eyice, “Svilengrad'da Mustafa Paşa Köprüsü”, **Belleten**, C. 28, No: 112, 1964, s. 734.

⁶⁰⁵ Feridun Emecen, “İhtişam Çağının Başlangıcında Bir Osmanlı Devlet Adamı: Kanuni Sultan Süleyman'ın İkinci Veziri Mustafa Paşa”, s. 25-37.

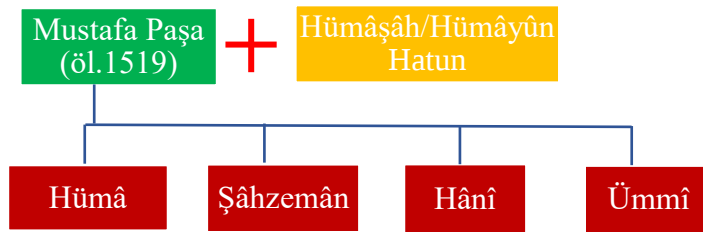
⁶⁰⁶ Mehmet Emin Yardımcı, “1544 Yılı Nüfus ve Arazi Tahrir Defterine Göre Üsküp Nahiyesi”, s. 108-112.

⁶⁰⁷ Глиша Елезовиќ, “Турски Споменици У Скопују”, s. 243-261.

⁶⁰⁸ Mustafa Özer, **Üsküp'te Türk Mimarisi (XIV.-XIX. Yüzyıl)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006, s. 117.

tarihinde Edirne'ye bağlı Keşanlı köyünü temlik etmiş, o da İstanbul'daki muallimhânesine vakfetmiştir. Hânî Hatun'un aynı zamanda Kırklise'de Koçaşlı köyünde mülkü vardır.⁶⁰⁹ Yine kayıtlarda Mustafa Paşa'ya Sultan Bayezid tarafından temlik edilen mülkler sıralanırken, kızının ismi “*Hanım Hatun binti Mustafa Paşa, zevce-i Mevlânâ Abdülkerîm et-Tevkî'î*” künyesiyle geçmektedir.⁶¹⁰

Tüm bu kayıtlarda geçen bilgiler birleştirildiğinde karşımıza şöyle bir soyağacı çıkmaktadır:

Soy ağacı 20. Verilen bilgilere göre Hümâşâh Hatun'un soyağacı.

Üsküp'te, Karlı-ili Mehmed Bey Külliyesi'nin parçası olan, Burmalı Camii'nin yanında, Hümâşâh Sultan Türbesi/Mehmed Bey Türbesi olarak adlandırılan bir yapı bulunmaktadır. Yapı günümüze mevcut değildir.⁶¹¹ Türbenin kime ait olduğuna dair farklı görüşler bulunmaktadır. Elezović, Hümâşâh Sultan'ın bu türbede medfun olduğuna dair herhangi bir delile rastlamamış, Bursa'daki türbesinden bahsedilmesinden hareketle Bursa'da medfun olabileceğini söylemiştir.⁶¹² Öztuna, bu türbede medfun olan II. Bayezid'in kızının, ismi bilinmeyen kızlarından biri olabileceğini, belki Yakup Paşa'nın karısı olan kızı olabileceğini söyler.⁶¹³ Bir görüşe göre burada Hümâşâh Sultan medfun olup

⁶⁰⁹ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 380.

⁶¹⁰ M. Tayyib Gökbilgin, **a.g.e.**, s. 518.

⁶¹¹ <https://ceipa.pmf.ukim.mk/tr/node/68>

⁶¹² Глиша Елезовиќ, “Турски Споменици У Скопују”, s. 243-261.

⁶¹³ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 153.

Mehmed Bey'in kabri, cami avlusundaki kabristandadır.⁶¹⁴ Başka bir görüşe göre bu türbede Mehmed Bey ile karısı Hümâşâh Sultan medfundur. Yani bu görüşe göre Üsküp'te türbesi olan Hümâşâh Sultan, Karlı-ili oğlu Mehmed Bey'in karısıdır.⁶¹⁵

În'âmât defterine göre H. 911/M. 1505 tarihinde verilen bir in'âmda, “duhter-i Hasan Beg an duhter-i Hazret hullide mülkühû zevce-i Mehmed Beg b. Karlı mîrlivâ-i Vulçitrın lâlâ-yı hazret-i Selîm Beg”, “duhter an duhter-i Hazret hullide mülkühû zevce-i Mehmed Beg b. Karlı mîrlivâ-i Vulçitrın” ifadeleri geçmektedir.⁶¹⁶ H. 908/M. 1502, H. 909/M. 1503, H. 914/M. 1508, H. 915/M. 1509 yıllarında “zevce-i Mehmed Beg b. Karlı an duhter-i Hazret hullide mülkühû”ye in'âm verilmiştir.⁶¹⁷ İn'âmât defterinde Mehmed Beg b. Karlı ise “zaîm-i İstanbul ki kedhudâ-i vilâyet-i Rûmili/ mîr-livâ-i İlbasan, mîr-livâ-i Alâ'îye” şeklinde geçmektedir.⁶¹⁸ 1544 yılı nüfus ve arazi tahrir defterinde, “Hüseyin Şah Bey b. Mehmet Bey b. Karlı” künyesi ve “Nasuh Bey b. Mehmet b. Karlı” künyesi geçmektedir. Bu ifadelerden Karlıoğlu Mehmed Bey'in karısının, padişahın yani II. Bayezid'in kızı olduğunu, Karlıoğlu Mehmed Bey'in Hüseyin Şah ve Nasuh Bey adında oğulları olduğunu öğrenmekteyiz.⁶¹⁹ Elezović'in aktardığı belgede ise Hüseyin Şah Bey, Hümâşâh Sultan'ın oğludur.⁶²⁰ O halde bu verileri birleştirdiğimizde karşımıza şöyle bir soy ağacı çıkmaktadır:

⁶¹⁴ Mustafa Özer, **Üsküp'te Türk Mimarisi (XIV.-XIX. Yüzyıl)**.

⁶¹⁵ Ekrem Hakkı Ayverdi, **Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Yugoslavya**, C. 3, 2. bs, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2000, s. 248.

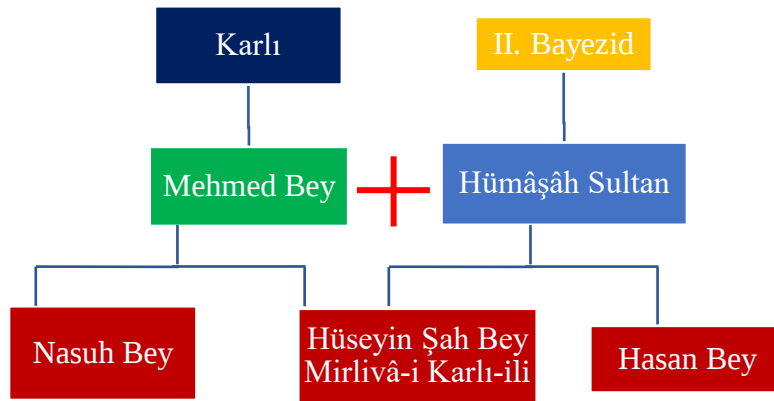
⁶¹⁶ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 391, 603, 1375.

⁶¹⁷ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 163, 941, 1010, 1463.

⁶¹⁸ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 146, 385, 925.

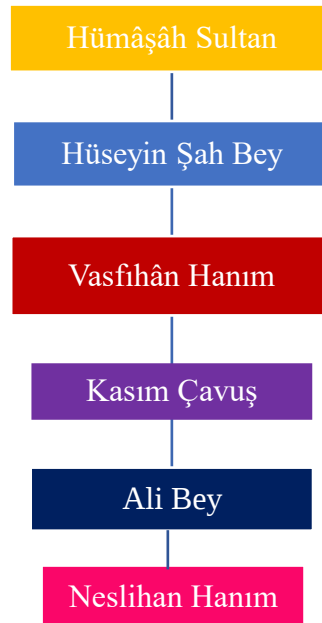
⁶¹⁹ Mehmet Emin Yardımcı, “1544 Yılı Nüfus ve Arazi Tahrir Defterine Göre Üsküp Nahiyesi”, s. 59.

⁶²⁰ Глиша Елезовић, “Турски Споменици У Скопљу”, s. 243-261.

Soy ağacı 21. H. 911/M. 1505 tarihli in'âmât defteri, 1544 tarihli nüfus ve arazi tahrir defteri ve Elezović'in aktardığı arşiv belgesine göre, Hümâ/Hümâşâh Sultan ve Karlzâde Mehmet Bey'in soy ağacı.

Elezović'in aktardığı H. 1115/M. 1703 tarihli belgede, Hümâşâh Sultan'ın soyuna dair bilgiler yer almaktadır. Neslihan Hanım'ın babası Ali Bey ve onun annesi Neslihan Hanım ve onun babası Kasım Çavuş ve onun annesi Vasfihân Hanım ve onun babası Hüseyin Şah Bey ve onun annesi merhûme Hümâşâh Sultan'dır.⁶²¹ (Soy Ağacı 22).

Soy ağacı 22. Elezović'in aktardığı H. 1115/M. 1703 tarihli belgeye göre Hümâşâh Sultan'ın soy ağacı.

⁶²¹ Глиша Елезовић, а.у.

Arşivde yer alan bir tevcihât belgesinde, “*Üsküp’te vâki’ Merhûme Hümâşâh Sultan kerîmesi için binâ eylediği türbesinde....*”⁶²² şeklinde geçen ifadeden, Üsküp’te Hümâşâh Sultan ya da kızı adına bir türbe olduğu görülmektedir. Fakat bu türbenin Karlı-ili Mehmed Bey Külliyesi’nde olup olmadığına dair bir ifade bulunmamaktadır.

Tüm veriler ortak bir paydada toplandığında; Hümâ Sultan, Hümâşâh Sultan, Humâyûn Hatun isminde kadın sultanların Üsküp’te ve Bursa’da vakıfları ve eserleri olduğu görülmektedir. Bu Hümâ/Hümâşâh Sultanlardan birisinin Mustafa Paşa karısı ve birisinin Karlıoğlu Mehmed Bey’in karısı olduğu görülmektedir. Mustafa Paşa karısı Hümâşâh Hatun’un Üsküp’te zaviyesi, mektebi ve tabhânesi, Bursa’da türbesi bulunmaktadır. Bahsedilen iki kişinin de Üsküp’te vakıflarının ya da bağlantılarının olması, bizlere iki kişiyi aynı kişi ya da farklı kişi olarak varsaymak üzerine iki seçenek sunmaktadır. İki kadın sultanı aynı kişi olarak ele aldığımızda, Mustafa Paşa ve Mehmed Bey olmak üzere iki farklı eş isminin çıkması, Hümâ Sultan’ın iki evlilik yaptığını kabul etmemiz sonucunu doğuracaktır. Fakat bu durumda da hem Üsküp hem de Bursa’da bu kadın sultana ait türbelerin var olması bir soru işareti oluşturmaktadır. II. Bayezid’in kızı Hümâ Sultan’ın türbesi kesin olarak Bursa’dadır.⁶²³ O halde “*Üsküp’te vâki’ Merhûme Hümâşâh Sultan kerîmesi için binâ eylediği türbesinde....*”⁶²⁴ ifadesinden, Üsküp’te yer alan türbenin, bahsedilen Hümâşâh Sultan’ın kendisi için değil kızı için inşa edilmiş olduğu sonucuna varılabilir. Bu durumda Üsküp’te vakıfları olan Hümâ/Hümâşâh Sultanlar aynı kişilerse, II. Bayezid’in kızı Hümâ Sultan, farklı tarihlerde Mustafa Paşa ve Mehmed b. Karlı ile evlenmiştir sonucuna varmamız gerekir.

İki Hümâ/Hümâşâh Sultan’ı farklı kişiler olarak ele almamız ise iki sultanın kimliklerinin tespiti güçleştirecektir. Gökbilgin’in, Hânî Hatun’un babası Sultan

⁶²² İE.EV./28-3268.

⁶²³ TS.MA.d/8380.

⁶²⁴ İE.EV./28-3268

Mustafa'nın II. Mehmet'in oğlu Mustafa olduğunu söylemesi⁶²⁵, Üsküp'te vakıfları olan Mustafa Paşa karısı Hümâşâh Sultan'ın II. Bayezid'in kızı olduğu konusunda şüphe uyandırmaktadır. Mehmed b. Karlı'nın karısının padişahın kızı olarak geçmesi⁶²⁶, Hüseyin Şah Bey'in, Mehmed b. Karlı ve Hümâşâh Sultan'ın oğlu olması⁶²⁷, Mehmed b. Karlı'nın karısının, Bursa'da medfun olan II. Bayezid'in kızı Hümâ Sultan olduğunu kesin olarak göstermektedir.

“Hümâ Sultan'ın Hayatı” ve “Bâlî Paşa Camii'nin II. Bayezid'in Kızı Hümâ Sultan'a Aidiyetine Dair” bölümlerinde ele alındığı üzere II. Bayezid'in kızı Hümâ Sultan'ın Bâlî Paşa ile evli olduğu görüşü mesnetsizdir ve şüphelidir.

Kaynaklarda kişilere dair verilen bilgilerin birbirine çok yakın olması, isim benzerlikleri, aynı yerde birden çok vakfın olması, hanedanlık içerisindeki evliliklerin karmaşıklığı, kesin sonuçlar ortaya koymayı güçleştirmektedir. Kesin çıkarımlar ancak yeni verilerin ortaya çıkarılmasıyla mümkün olacaktır.

⁶²⁵ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 380.

⁶²⁶ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 163, 941, 1010, 1463.

⁶²⁷ Глиша Елезоев, “Турски Споменици У Скопују”, s. 243-261; Mehmet Emin Yardımcı, “1544 Yılı Nüfus ve Arazi Tahrir Defterine Göre Üsküp Nahiyesi”, s. 59.

2.9. İLALDI SULTAN

2.9.1.İLALDI SULTAN'IN HAYATI

II. Bayezid'in kızı İlaldı Sultan'a dair kaynaklarda yer alan bilgiler, II. Bayezid'in diğer kızlarına dair kaynaklarda yer alan bilgilerden daha azdır.

İlaldı Sultan'ın doğum tarihi bilinmemektedir.

Alderson, II. Bayezid'in İlaldı adında bir kızı olduğu, Ahmet Paşa ile evli olduğu ve Şehzâde isminde bir çocukları olduğu dışında herhangi bir bilgi aktarmamıştır.⁶²⁸ Öztuna'nın aktardığına göre İlaldı Sultan, Ahmet Ağa ile evlidir. Aynîşâh Hanım Sultan (öl. 1531'den sonra) adında bir kızı ve ismi bilinmeyen bir oğlu vardır. İlaldı Sultan'ın oğlu, kız kardeşi Selçuk Sultan'ın kızı ile evlenmiştir.⁶²⁹ Sakaoğlu'na göre, İlaldı Sultan, Vezir Hain Ahmet Paşa'nın eşidir. Tek çocuğu Şehzâde Hanım Sultan'dır.⁶³⁰

H. 937/M. 1530 tarihli, 167 numaralı muhâsebe-i vilâyet-i Rûmili defterinde, “Şehzâde İlaldı Sultan zevce-i Ahmet Paşa” ismi geçmekte ve bu sultana ait mülkler sıralanmaktadır. İlaldı Sultan'ın “Şehzâde” sıfatıyla anılması, padişahın kızı olduğuna işaret etmekteyse de⁶³¹, II. Bayezid'in kızı olduğunu gösterir “binti Bayezid” künyesi yer almamaktadır. Aynı defterde, Şehzâde Aynîşâh Hâtûn binti Ahmet Ağa'nın mülkleri kayıtlıdır. Bu kayda göre Ahmet Ağa'nın Şehzâde Aynîşâh isminde kızı vardır. Aynîşâh Hatun'un, İlaldı Sultan'ın Ahmet Ağa ile olan evliliğinden dünyaya geldiğine dair bir ibare yoksa da muhtemelen bu evlilikten

⁶²⁸ Anthony Dolphin Alderson, *The Structure of the Ottoman Dynasty*, s. 172.

⁶²⁹ Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)*, C. 2, s. 151.

⁶³⁰ Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, s. 195-196.

⁶³¹ İn'âmât defterinde geçtiği üzere Ahmet Paşa'yla evli olan İlaldı Sultan, padişah kızıdır. İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 751.

dünyaya gelmiştir. Aynı sayfada Mehmet b. Ahmet Ağa'nın mülkleri kayıtlıdır. Bu kayıttan anlaşılmaktadır ki Ahmet Ağa'nın Mehmet adında bir oğlu vardır.⁶³²

CDA'da yer alan başka bir belgeye göre Mehmet Bey'in İlaldı Sultan'ın oğlu olduğu görülmektedir.⁶³³ CDA'da yer alan bir mektuba göre Mehmet Çelebi'nin annesi İlaldı Sultan'ın Üsküp'te vakıfları vardır.⁶³⁴ O halde Üsküp'te vakıfları olan İlaldı Sultan, Ahmet Ağa ile evli olup Şehzâde Aynîşâh Hatun ve Mehmet Bey adında çocukları vardır.

Alderson, Öztuna ve Sakaoğlu muhtemelen tapu tahrir kayıtlarında geçen bu bilgileri temel alarak II. Bayezid'in kızı İlaldı Sultan'ın Ahmet Paşa'yla evli olduğunu ya da Üsküp'te vakıfları olduğunu söylemişlerdir. Özer ise, Üsküp'te vakıfları olan İlaldı Sultan'ın kimliği konusunda herhangi bir veriye ulaşamadığını söylemektedir.⁶³⁵

Sicil-i Osmânî'de ve diğer kaynaklarda, Hain Ahmet Paşa'ya dair pek çok bilgi aktarılsa da⁶³⁶ hanedan soyundan bir kadınla evlendiğine ya da İlaldı Sultan'la evli olduğuna dair herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

H. 909-933/M. 1503-1527 tarihli in'âmât defterinde İlaldı Sultan'ın soyağacına dair kesin veriler yer almaktadır. “Zevce-i Mesîh Beg, ser-bevvâbîn, duhter-i İlaldı Hâtûn, duhter-i Hazret hullide mülkühû”⁶³⁷, “duhter-i Hazret hullide mülkühû zevce-i Mehmed Beg, mîr-livâ-i Bursa berây-ı harc-ı urs-ı hod ki duhter-eş

⁶³² TT.d./167, s.197.

⁶³³ TS.MA.e./ 880/31.

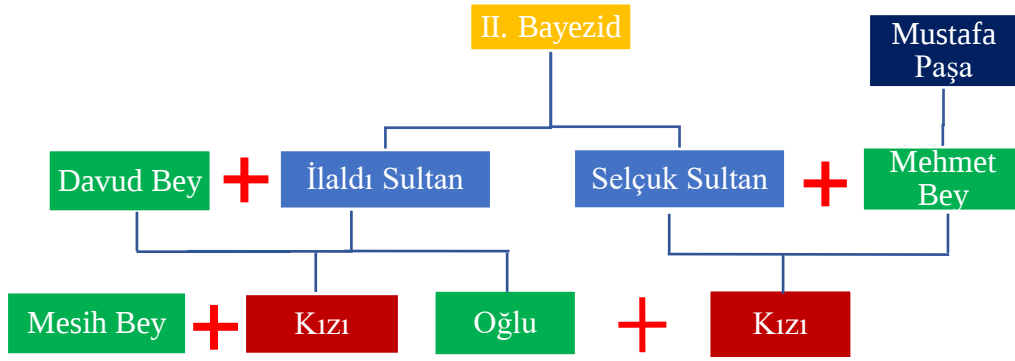
⁶³⁴ TS.MA.e./ 880/31.

⁶³⁵ Mustafa Özer, *Üsküp'te Türk Mimarisi (XIV.-XIX. Yüzyıl)*, s. 280, 288, 295.

⁶³⁶ Arnavut'tur. Enderun'da yetişip yeniçeri ağası olmuştur. Belgrad'ın fethinde Rumeli beylerbeyi olmuştur. H.927/M.1521 yılında üçüncü vezir olmuştur. H.929/M.1523 yılında sadrazamlığın İbrahim Paşa'ya verilmesiyle Mısır valiliğine talip olmuş, bunun üzerine Mısır'a gönderilmiştir. H.930/M.1524 yılında isyan etmiştir. Bunun üzerine “hain” lakabı almış ve Kahire'de idam edilmiştir. Kethüdası İskender Ağa'dır. (Mehmet Süreyya, *Sicil-i Osmânî*, C. 1, ed. Nuri Akbayar, çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 211; Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)*, C. 2, s. 151.)

⁶³⁷ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 1218, 1458.

bevvâb-ı İlaldı Sultân hâhed dâd”, “*îsâr-ı urs-ı Hazret hullide mülkühû zevce-i Mehmed Beg b. Mustafâ Paşa duhter-eş be-veled-i İlaldı Sultân hâhed dâd, duhter-i Selçuk Sultân ki be-veled-i İlaldı Sultân dâde*”⁶³⁸, “*zevce-i Mesîh Beg, mîr-i alem an duhter-i hazret hullide mülkühû zevce-i Dâvud Beg*”⁶³⁹, “*Mesîh Beg, mîr-alem ki der-pîş-i Hazret hullide mülkühû şilâhşorî kerd*”⁶⁴⁰, “*zevce-i Mesîh Beg, mîr-âlem an duhter-i Hazret hullide mülkühû*”⁶⁴¹, “*duhter-i İlaldı Sultân zevce-i Mesîh Beg*”⁶⁴², “*duhter-i Hazret hullide mülkühû, zevce-i Dâvud Beg, mîr-livâ-i Silistre*”⁶⁴³, “*duhter-i Selçuk Sultân zevce-i veled-i Dâvud Beg*”⁶⁴⁴ ifadelerinden oluşan soyağacı aşağıdaki gibidir:

Soy ağacı 23. H. 909-933/M. 1503-1527 tarihli in'âmât defterine göre İlaldı Sultan'ın soy ağacı.

Yukarıdaki ifadelerde İlaldı Sultan'ın kocası olarak adı geçen Davud Bey'in tam olarak kimliği bilinmemektedir. II. Bayezid'in damadı Vezîr-i Âzam Koca Davud Paşa vardır ki, II. Bayezid'in kızı Kamer Sultan ile evlidir.⁶⁴⁵ II. Bayezid'in damadı olduğu bilinen bir diğer Davud Paşa da Kara Nişancı Davud Paşa'dır. İn'âmât defterinde “*tevcîh-i ta'ziye-i mezkûrîn, fî 13 Safer sene H. 911/M. 1505:*

⁶³⁸ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 970, 972, 977.

⁶³⁹ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 202.

⁶⁴⁰ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 217.

⁶⁴¹ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 267.

⁶⁴² İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1391.

⁶⁴³ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 125.

⁶⁴⁴ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1192.

⁶⁴⁵ Bk. “Kamer Sultan'ın Hayatı” bölümü.

*Mehmed Beg b. Dâvud Paşa ki peder-eş müteveffâ şud*⁶⁴⁶, “*duhter-i Sultân Ahmed tâle bekâhu zevce-i Mehmed Beg b. Dâvud Paşa*”⁶⁴⁷ ifadeleri geçmektedir. Burada Mehmed Bey’in babası olarak geçen Davud Paşa, vefatının H. 911/M. 1505 tarihli olması sebebiyle Gelibolu Sancakbeyi Kara Nişancı Davud Çelebi/Paşa olmalıdır.⁶⁴⁸ Sicil-i Osmânî’ye göre H. 911/M. 1505 tarihinde vefat eden Gelibolu Sancakbeyi Kara Nişancı Davud Paşa, II. Bayezid’in damadıdır.⁶⁴⁹ Gelibolu Sancakbeyi Kara Nişancı Davud Paşa’nın II. Bayezid’in damadı olduğu, bu verilerle bilinmekteyse de İlaldı Sultan’ın kocası Davud Bey’le aynı kişi olduklarını söylemek için kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Aynı in’âmât defterinde, “*Aynîşâh Sultân duhter-i İlaldı Sultân zevce-i Abdusselâm Beg, defterdâr-ı Hızâne-i âmire*⁶⁵⁰”, ifadesinden İlaldı Sultan’ın kızının Abdüsselam Bey ile evli olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda iki İlaldı Sultan farklı kişiler olabileceği gibi İlaldı Sultan’ın birden fazla kızı vardır ya da tek kızı farklı tarihlerde farklı evlilikler yapmıştır.

Aynı in’âmât defterinde geçen, “*Mehmed Çelebi b. Ahmed Ağa an duhter hullide mülkühû*”⁶⁵¹, “*Mehmed Çelebi b. Ahmed Ağa ma’a birâder-eş an duhter-i Hazret hullide mülkühû*” ifadelerinden ve H. 937/M. 1530 tarihli, 167 numaralı muhâsebe-i vilâyet-i Rûmili defterinde geçen, “*Şehzâde İlaldı Sultan zevce-i Ahmet Paşa*”, “*Şehzâde Aynîşâh Hâtûn binti Ahmet Ağa*”, “*Mehmet b. Ahmet Ağa*”⁶⁵² ifadelerinden Ahmed Ağa’nın İlaldı Sultan ile evli olup bu evlilikten Aynîşâh ve Mehmed isimlerinde çocukları olduğu anlaşılmaktadır (Soy Ağacı 24).

⁶⁴⁶ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn’âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 383.

⁶⁴⁷ İlhan Gök, *a.g.e.*, s. 1205.

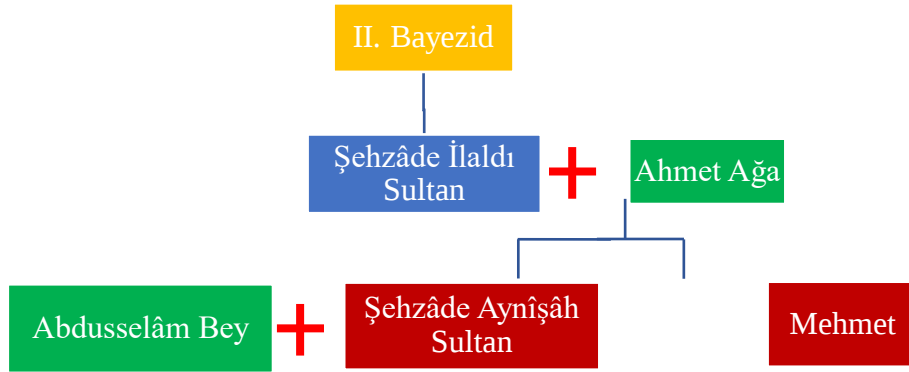
⁶⁴⁸ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 5, s. 316.

⁶⁴⁹ Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmânî*, C. 2, s. 408.

⁶⁵⁰ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn’âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 1443.

⁶⁵¹ İlhan Gök, *a.g.e.*, s. 1221.

⁶⁵² TT.d./167, s. 196-197.

Soy ağacı 24. H.937/M.1530 tarihli, 167 numaralı muhâsebe-i vilâyet-i Rûmili defterine ve H.909-933/M.1503-1527 tarihli in'âmât defterine göre İlaldı Sultan'ın soy ağacı.

Kaynaklarda verilen ifadelerde görüldüğü üzere İlaldı Sultan, Ahmed Ağa ve Davud Bey ile evlidir. İlaldı Sultan'ın bu kişilerle evlendiği tarih bilinmemektedir.

İlaldı Sultan'ın vefat ettiği tarih ve medfun olduğu yer kesin olarak bilinmemektedir. I. Selim'in aylık bağladığı kadınlar arasında ismi geçmediği için 1518 tarihinden önce vefat ettiği söylenmiştir.⁶⁵³ Üsküp'te vakıfları olması sebebiyle Üsküp'te medfun olması muhtemeldir.

İlaldı Sultan'ın yazdığı ya da İlaldı Sultan'ın adının geçtiği bazı mektuplar bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi H. 918/M. 1512 tarihli olup I. Selim tahta çıkınca İlaldı Sultan'ın yazdığı tebrik mektubudur. Mektup şu şekildedir:

“Cenâb-ı saltanat-maâb hilâfet-i âyâtın şân-ı şerîfinde ve unsur-ı latîfinde vuzûh bulup serîr-i saltanata cûlûs etmeleri müyesser olduğunu istimâ' edecek ya'lemullâhu kefâ bihî, bu beşâret-i pur-i sürûrdan bir vechile safâlar kesbolundu ki, kâbil-i vasf değildir. Bu dâiyenin dâhî hod Cenâb-ı Hak'tan rûz-ı şeb istid'â ettiği buydu ki, sultânım hazretlerini serîr-i saltanatta görmek müyesser olaydı. Bu manânın vukû'î zâhir oldukda dergâh-ı hakka secde-i şükr tekrar kılınıp, elhamdülillâhi 'alâ fazlî ve race'a'l-emru ilâ emelihi mülâzim ve müvâzıb olduk, lâ raybe fîhi ki bu ma'nâ sebab-i ihyâ-yı dîn-i devlet ve mûcib-i izdiyâd şevket-i 'azamet

⁶⁵³ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 195-196.

olup, nizâm-ı âlem ve müsted'î-i kıvâm-ı benî âdemdir. İnşallahü'r-Rahmân meymûn-ı mübârek olup ümîd-i erbâb-ı muhibbîn üzere yakın zamanda mesned-i saltanatta mâni'ullâhi'l-izlâli ve't-tuğyân ve cihân küşây-ı memâlik-sitân-ı sâhib-kırân olasız. Ve bu fakîrenize dahi bu esnâda varıp âsitân-ı saltanat-ı âşiyâna yüz sürüp tehniye-i saltanat-ı şerâitiniz yerine getirmek vâcib ve lâzım idi. Lâkin vakâyî'-i rüzgâr mânî olmağın kademden kaleme iktifâ olunduğuna mâzur buyrula ki, el-'uzrû 'inde kirami'n-nâsi makbûldür. Ümittir, bu daiyenizi kûşe-i hatırdan dûr etmeyüb eltâf-ı himâyetiniz ile gâh-ı bigâh-ı mütesellî buyrulmasına himmet oluna ki bu dünyâ-i fânîde sultanımdan gayri nesnemiz yok.

Min nahîfe-i zaîfe, İlaldı el-fakîra.”⁶⁵⁴

Diğeri ise sultanlardan birinin, babası padişahı, İlaldı ve Hüma sultanların ustası ve saray hasekisi Nefise bacının kocasına ihsanda bulunulması ricasıyla yazdığı, H. 926/M. 1519 tarihli bir arzıdır. Bu arz şu şekildedir: “...*rafa'ahû bi'l-yemîni ve'l-ikbâl 'arz olunan budur ki, merhûm ve mağfûr sa'îd sultan dedemiz(in) sarây-ı hasekilerindenmiş, İlaldı Sultan'ın ve Hüma Sultan'ın ustalarıymış, imdi sultan babamdan dileğim budur ki Nefise bacım erine himmet oluna bâkî ferman sultanımıdır.*”⁶⁵⁵ Bu arzı yazan kişinin ismi belgede bulunmamaktadır. Fakat arzın yazıldığı tarih olan 1519 yılında, padişah I. Selim'dir. Muhtemelen arzı yazan kişi I. Selim'in kızlarından birisi olup “dedemiz” olarak bahsettiği kişi ise, II. Bayezid'dir.

II. Bayezid'in kızı İlaldı Sultan dışında hanedan soyundan gelen başka aynı isimli sultanlar da vardır. Bu kişilerden padişah kızı olup yakın tarihte yaşamış olan I. Mehmet'in kızı İlaldı Sultan'dır.⁶⁵⁶ Ayrıca Bursa Kütüğü'nde dört farklı İlaldı Hatun'dan bahsedilmektedir. İznik'te türbesi olan Süleyman Bey'in kızı, İznikli Ali Çelebi'nin kızı, Şarapdar İlyas Bey'in kızı (1479'da sağ), Çandarlı Halil Paşa'nın kızı (öl.1511) bu kişilerdir. Çandarlı Halil Paşa'nın kızı İlaldı Hatun'un 1501 tarihli

⁶⁵⁴ TS.MA.e./ 856-69.

⁶⁵⁵ TS.MA.e./ 967-29.

⁶⁵⁶ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 391.

vakfiyesi olup Hacı Halife (Zeyniler) Mahallesi'nde mektebi vardır. Bu mektebe; Filibe'deki mallarını, Bergama'daki arazisini ve Tahtakale'deki dükkanlarını vakfetmiştir.⁶⁵⁷

2.9.2.İLALDI SULTAN'IN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ

İlaldı Sultan'a ait herhangi bir vakfiyeye erişilememiştir. İlaldı Sultan'ın vakıflarına dair tahrir defterlerinden ve CDA belgelerinden bilgiler edinmekteyiz.

H. 937/M. 1530 tarihli, 167 numaralı muhâsebe-i vilâyet-i Rûmili defterinde Şehzâde İlaldı Sultan zevce-i Ahmet Ağa, Şehzâde Aynîşâh Hâtun binti Ahmet Ağa ve Mehmet bin Ahmet Ağa'ya ait mülkler sıralanmaktadır. Bu künyelerden hareketle, İlaldı Sultan'ın Ahmet Ağa'yla evli olduğu, Ahmet Ağa'nın Mehmet ve Aynîşâh adında çocukları olduğu ve Kratova'da mülklerinin olduğu görülmektedir (Tablo 19). Aynı İlaldı Sultan'ın Üsküp'te mektebi, imareti, zaviyesi ve türbesi vardır.⁶⁵⁸ Fakat açık bir biçimde burada adı geçen İlaldı Sultan'ın, II. Bayezid'in kızı olduğunu gösterir bir ibare bulunmamaktadır. Fakat in'âmât defterinde geçtiği üzere⁶⁵⁹, padişahın kızı İlaldı Sultan, Ahmet Ağa ile evli olduğu için Kratova'da mülkleri ve Üsküp'te vakıfları olan İlaldı Sultan'ın, II. Bayezid'in kızı olması kuvvetle muhtemeldir.

H. 937/M. 1530 tarihli, 167 numaralı muhâsebe-i vilâyet-i Rûmili defterinde, Şehzâde İlaldı Sultan zevce-i Ahmet Ağa'nın, Şehzâde Aynîşâh Hâtun binti Ahmet Ağa'nın, Mehmet bin Ahmet Ağa'nın Kratova'daki emlâki şu şekildedir:⁶⁶⁰

⁶⁵⁷ Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 2, s. 20.

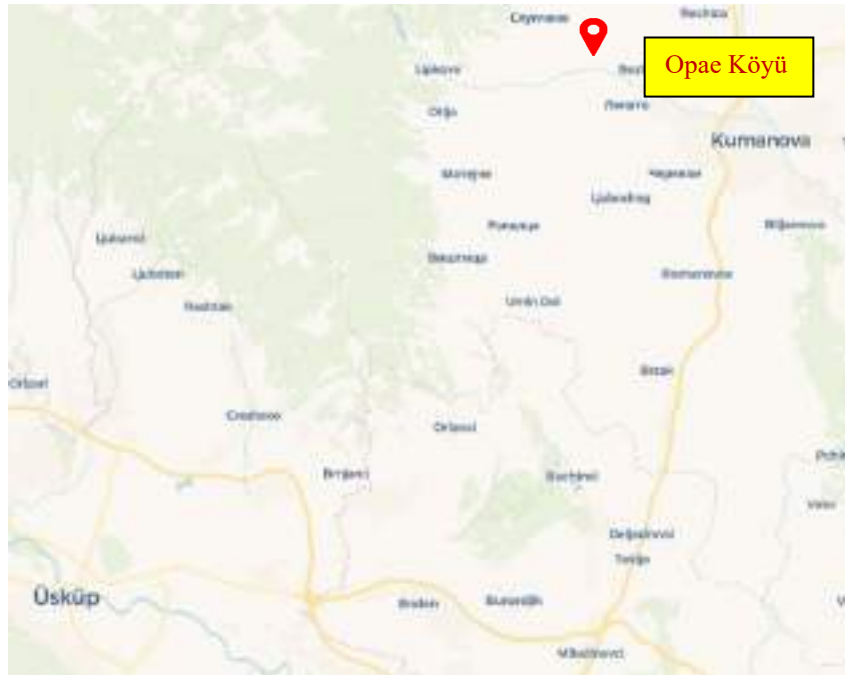
⁶⁵⁸ Mustafa Özer, **Üsküp'te Türk Mimari (XIV.-XIX. Yüzyıl)**, s. 280, 288, 295; Ekrem Hakkı Ayverdi, **Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Yugoslavya**, C. 2, 2. bs, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2000, s. 291, 294.

⁶⁵⁹ İlhan Gök, "Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)", s. 1221.

⁶⁶⁰ TT.d./167, s. 196-197.

Mahsûl-i emlâk-i der kazâ-i Kratova						
Mülk-i Şehzâde İlaldı Sultan zevce-i Ahmet Ağa						
Karye-i Opay (Opae)						
Buyût	Mücerred-i Gebrân	Hâne-i Gebrân	Mücerred-i Müslim	Hâne-i Müslim	Kurâ	Hâsıl
13	13	66	5	30	3	12.788
Mülk-i Şehzâde Aynîşâh Hâtun binti Ahmet Ağa						
Karye-i Yagonıştıçe ⁶⁶¹ tâbi'-i Preşova der kazâ-i İvranya						
Hâne		Buyût		Mücerred		Hâsıl
19		1		9		2.024
Mezkûr karye keferesi bi'l-cümle mecmû' 'avârız-ı dîvâniyeden ve tekâlîf-i örfiyeden muaf olmak için ellerinde merhum Sultan Selim Şâh Hân 'aleyhi'r-rahme ve'l-ğufrândan hukm-i humâyunları vardır ve ba'dehû padişahımız e'azzallahu ensârahû hazretleri dahi hukm-i şerîf-i erzânî kılıp bir karar-ı sâbık muaf olmuşlardır. ⁶⁶²						
Mülk-i Mehmet bin Ahmet Ağa						
İzlokogani nâm-ı diğêr Kumaniçeva ⁶⁶³						
Hâne		Mücerred			Hâsıl	
15		7			1606	

Tablo 19. İlaldı Sultan'ın, Aynîşâh Hatun'un, Mehmet Çelebi'nin mülklerini ve bu mülklerin gelirlerini gösterir tablo.⁶⁶⁴

Harita 8. İlaldı Sultan'ın Kratova'daki mülkü olan Opay köyünün konumunu gösterir harita (Nişanyan Yeradları Envanteri).

⁶⁶¹ 167 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rumili Defteri (937/1530), C. 1, Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2003, s. 118.

⁶⁶² M. Tayyib Gökbilgin, XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar), s. 380.

⁶⁶³ 167 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rumili Defteri (937/1530), C. 1, s. 107.

⁶⁶⁴ M. Tayyib Gökbilgin, XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar), s. 380.

İlaldı Sultan'ın kocası Ahmet Ağa'ya, H. 924/M. 1518 yılında yedi-sekiz köy temlik edilmiştir. Bu mülklerin H. 925/M. 1519 yılındaki kaydında Ahmet Ağa'nın ismi, “Mirâhur-ı Büzürg (büyük)” olarak geçmektedir. Pazarcık'a tâbî Çirneğer, Vırlık (Değirmenderesi), Sekbân, İlkis (Menûl), Çırpan (Yund), Sığırcılı, Ömer Bey köyleri Ahmet Paşa'nın mülkleridir.⁶⁶⁵

Bursa'da, II. Murad devri vezîriâzamlarından İbrâhim Paşa'nın oğlu Maktul Halil Paşa'nın kızı İlaldı Hatun'un⁶⁶⁶ vakıfları bulunmaktadır ki bu vakıfları bilmek, Üsküp'te vakıfları olan İlaldı Sultan'dan ayırmak için önemlidir. Bu hatunun H. 906/M. 1500 tarihli vakfiyesi bulunmaktadır.⁶⁶⁷ I. Murad, Yeniköy köyünü ve Alici (Kozluca) köyünü Bayezid Paşa'ya temlik etmiş sonrasında karısı Sitti Hatun'a intikal etmiş, sonrasında kızı Hatice Hatun'a intikal etmiş, Hatice Hatun, Halil Paşa kızı İlaldı Hatun'a satmıştır.⁶⁶⁸ Tokuş köyü de bu İlaldı Hatun'un mülküdür.⁶⁶⁹ İlaldı Hatun'un vakfiyesine göre⁶⁷⁰ İlaldı Hatun, Bursa'da Zeynîler'de Şeyh Abdüllatif zaviyesinin bulunduğu mahalledeki hanesini çocukların ve yetimlerin okumaları için vakfetmiştir.

2.9.2.1. ÜSKÜP

İlaldı Sultan'ın Üsküp'te, mektebi, imareti, zaviyesi ve türbesi vardır. Bu yapılar bugün ayakta olmamakla birlikte kayıtlardan varlıkları öğrenilmektedir.

⁶⁶⁵ Tahsin Güvener, “Hain Ahmet Paşa”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bitirme Tezi, 1968, s. 29.

⁶⁶⁶ Vefatı 1511 yılından öncedir. Kara Mustafa Paşa'nın kardeşi Hamza Bâlî Bey ile evlenmiştir. Bu evlilikten Hatice adında bir kızı ve Mehmet adında bir oğlu dünyaya gelmiştir. Mefail Hızlı, **Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Döneminde İlköğretim ve Bursa Sıbyan Mektepleri**, Bursa, Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1999, s. 139; Vedat Turgut, “Vakıf Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi Aileleri II: Âl-i Timurtaş Paşa”, s. 83.

⁶⁶⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Çandarlı Vezir Ailesi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, s. 96.

⁶⁶⁸ Ömer Lütfi Barkan, Enver Meriçli (ed.), **Hüdâvendigâr Livâsı Tahrir Defterleri**, C. 1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988, s. 103, 120.

⁶⁶⁹ Ömer Lütfi Barkan, Enver Meriçli, **a.g.e.**, C. 1, s. 119.

⁶⁷⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Çandarlı Vezir Ailesi**, s. 96.

Kratova kazasına bağlı Reciha/Reççe(Reçitsa) köyü, İlaldı Sultan Vakfı'ndan olup köyün gelirleri Üsküp'teki zaviyesine vakfedilmiştir.⁶⁷¹ Ayverdi, bu yapıların II. Bayezid'in kızına ait olduğuna dair herhangi bir bilgi vermemiştir.⁶⁷² Özer de Üsküp'te vakıfları olan İlaldı Sultan'ın kimliği konusunda herhangi bir veriye ulaşamadığını söylemektedir.⁶⁷³ Üsküp'teki yapılar, 20. yüzyılda İlbasan'lı Mahmud Paşa'nın kızı Belkıs Hanım tarafından İlaldı Sultan Zâviyesi arsasına yeniden yapıldığı için Belkıs Hanım ismiyle de bilinmektedir.⁶⁷⁴ Belkıs Hanım, H. 1328/M. 1910 tarihinde zaviyeyi/dergâhı yeniden yaptırarak vakfiyesini tescil ettirmiştir. Dergâhın tevliyet görevine öncelikle kendisini, vefatından sonra evlatlarını tayin etmiş ve dergâhın şeyhinin mütevelliler tarafından belirlenmesini ve tayin edilmesini şart koşmuştur.⁶⁷⁵

İlaldı Sultan'ın oğlu Mehmet Bey'in, validesi İlaldı Sultan'ın mutasarrıf olduğu mülk köylerini, bir müfsidin telkiniyle Üsküp kadısına vasiyet ettiğinden, tevliyetin kadıdan alınarak kendisine verilmesi hakkında Baş defterdar Hüsam Bey'e H. 926/M. 1519 tarihli mektubu bulunmaktadır. Bu mektuba göre İlaldı Sultan'ın mülklerinin gelirleri; kâtib, câbî ve nâib cihetlerine, Üsküp'te bir hamam ve bir zaviyenin ihdâs olunmasına vakfedilmiştir.⁶⁷⁶

H. 1267/M. 1850 tarihli bir belgeden anlaşıldığı üzere İlaldı Sultan ve Beyhan Sultan evkâfı bu tarihte birlikte idare edilmektedir.⁶⁷⁷ Üsküp'teki İlaldı Sultan ve Beyhan Sultan vakfı H. 990/M. 1582 tarihinde tamire ihtiyaç duymuş fakat vakfın tamir için parası olmamasına binaen yeterli miktar bulunduğu tamir edilmesi uygun görülmüştür.⁶⁷⁸ Burada adı geçen Beyhan Sultan'ın kimliği tam olarak

⁶⁷¹ Mustafa Özer, Üsküp'te Türk Mimarisi (XIV.-XIX. Yüzyıl), s. 280, 288, 295.

⁶⁷² Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Yugoslavya*, C. 2, s. 291, 294.

⁶⁷³ Mustafa Özer, *Üsküp'te Türk Mimarisi (XIV.-XIX. Yüzyıl)*, s. 280, 288, 295.

⁶⁷⁴ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Yugoslavya*, C. 2, s. 291.

⁶⁷⁵ Hasan Telli, "Osmanlı Dönemi Üsküp Vakıfları", s. 209.

⁶⁷⁶ İfade şu şekildedir: "Üsküp'te bir hamam ve bir zaviye ihdâs oluna deyu emrolunmuştur."CDA, TS.MA.e/880-31.

⁶⁷⁷ EV.d./14341.

⁶⁷⁸ A.DVNSMHM.d./48-30.

bilinmemektedir. I. Selim'in Beyhan Sultan isminde bir kızı olmakla birlikte⁶⁷⁹ Yahya Kemal, hatıralarında II. Bayezid'in Beyhan Sultan adında bir kızı olduğundan ve Üsküp'teki türbesinde medfun olduğundan bahsetmektedir.⁶⁸⁰

Üsküp'teki İlaldı Sultan'ın vakfına, mektebine, imaretine dair H. 1084-1231/M. 1673-1815 yıllarına ait tevcihât kayıtları bulunmaktadır. Bu kayıtlarda, vakfın görevlilerine, mektep ve imarete görevli kişilere ödenen ücretler görülmektedir (Tablo 20).

Vakıf	Görev	Eski Görevli	Yeni Görevli	Ücret (Yevmî)	Tarih
İlaldı ve Beyhan Sultan'ın Üsküp'te Olan Vakıfları	Mütevelli	Mustafa	Abdurrahman	-----	H.1084 ⁶⁸¹
Üsküp'teki İlaldı Sultan Mektebi Vakfı'ndan olmak üzere	Eczâhân	Mehmed	Mehmed b. İsmail	4 akçe	H.1135 ⁶⁸²
Üsküp'te İlaldı Sultan Mekteb-i Şerîfi	Kitâbet	İbrahim	Ahmed Efendi	-----	H.1135 ⁶⁸³
Merhûme İlaldı Sultan'ın Üsküp'te İmâret-i Vakfı	Tabbâh-ı imâret	Lütfullah	Oğlu İsmail Halîfe	5 akçe	H.1171 ⁶⁸⁴
Üsküp'teki İlaldı Sultan Mektebi	Muallim	Seyyid Hüseyin veled-i Mehmed	Yunus Halîfe	6 akçe	H.1232 ⁶⁸⁵
	Türbedâr			6 akçe	
Üsküp'teki İlaldı Sultan Mektebi Vakfı'ndan olmak üzere	Cüzhân	Abdülfettahbin Es-seyyid Mehmed Halîfe	Es-seyyid Hüseyin Halîfe bin Mehmed	2 akçe	H.1212 ⁶⁸⁶
Üsküp'te vâkı' İlaldı ve Beyhan Sultan evkâfından Kumanov kazâsında vâkı' Opay köyü	Câbi-i vakf	Mehmed	-----	-----	H.1231 ⁶⁸⁷

Tablo 20. İlaldı Sultan'ın Üsküp'teki vakıflarının görevlilerini ve ücretlerini gösterir tablo.

⁶⁷⁹ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 158.

⁶⁸⁰ Kazım Yetiş, **Yahya Kemal**, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1998, s. 56.

⁶⁸¹ İE.ENB/2-239, "Südde-i seniyye-i sa'âdet-nişân 'arz-ı dâ'î budur ki taht-ı nezâretimizde olan İlaldı ve Beyhan Sultan mütevellisi Mustafa'nın sû-i hâlî olduğundan evkâf-ı mezbûre mürtezikası i'lâm itmeğin raf' olunup müstehak olan işbu râfi' r-rifat Abdurrahman dâ'ilerine sadaka ve ihsan olunmak bâbında serir-i a'lâya i'lâm olundu, bâkî fermân der-'adlindir."

⁶⁸² AE.SAMD. III./78-7900.

⁶⁸³ AE.SAMD. III./78-7899.

⁶⁸⁴ AE.SMST. III./ 67-4942.

⁶⁸⁵ C.MF./55-2734.

⁶⁸⁶ C.MF./116-5790.

⁶⁸⁷ C.MF./57-2807.

2.10. KAMER SULTAN

2.10.1.KAMER SULTAN'IN HAYATI

Kaynakların çoğunluğu, II. Bayezid'in Kamer/Kamerşâh isimli tek bir kızından bahsederken Öztuna, Kamerşah ve Kamer Sultan olmak üzere II. Bayezid'in aynı isimli iki farklı kızından bahsetmiştir. Sicil-i Osmânî'de Kamer ya da Kamerşah Sultan'a dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. Sakaoğlu, "Kamerşah Sultan" ismiyle, Uluçay "Kamer Sultan" ismiyle tek bir kişiden bahsetmektedir.

Öztuna'nın, Kamerşah Sultan olarak bahsettiği sultan, 1476 yılında dünyaya gelmiştir. Mustafa Paşa b. Koca Davud Paşa (d.1474-öl.1524) ile 1490 yılında evlenmiştir.⁶⁸⁸ Öztuna'nın aktardığına göre Mustafa Paşa'nın Kamerşah Sultan'la evlendiği gün, babası Sadrazam Koca Davud Paşa da Kamerşah Sultan'ın ismi bilinmeyen bir ablasıyla evlenmiştir.⁶⁸⁹ Alderson'a göre Koca Davud Paşa (öl.1498), II. Bayezid'in adı bilinmeyen bir kızıyla (d.1475?) 1489 yılında evlenmiş ve dokuz yıl evli kalmıştır.⁶⁹⁰ Alderson'a göre Davud Paşa'nın oğlu Mustafa Paşa, 1489 yılında Fatma Sofu Sultan'la evlenmiştir.⁶⁹¹ Gökbilgin'in aktardığına göre II. Bayezid'in kızının Davud Paşa'nın oğlu Mustafa Bey'le olan evliliğinden Mehmed ve Ahmed Çelebiler dünyaya gelmiştir.⁶⁹² Bu sultanın vefat tarihi bilinmemektedir. Öztuna'ya göre Bursa'da medfundur.⁶⁹³

Öztuna'nın Kamer Sultan olarak bahsettiği sultanın doğum tarihi bilinmemektedir. Annesi Gülrüh Hatun'dur. Nişancı Kara Davud Paşa (öl.1505/Gelibolu) ile evlenmiştir. Bu evlilikten ismi bilinmeyen bir kız dünyaya

⁶⁸⁸ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 634.

⁶⁸⁹ Yılmaz Öztuna, **a.g.e.**, C. 2, s. 153; Mahmut Goloğlu, **Trabzon Tarihi: Fetihden Kurtuluşa Kadar**, Goloğlu Yayınları, 1975, s. 26.

⁶⁹⁰ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 393.

⁶⁹¹ Anthony Dolphin Alderson, **a.g.e.**, s. 172.

⁶⁹² M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 474.

⁶⁹³ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 153.

gelmiştir ve Miralay Mesih Bey ile evlenmiştir. Bursa’da medfundur.⁶⁹⁴ Alderson, II. Bayezid’in soyağacını gösterirken Nişancı Kara Davud Paşa’yı II. Bayezid’in ismi bilinmeyen bir kızıyla evli olarak göstermektedir.⁶⁹⁵ Sicil-i Osmânî’de Kara Nişancı Davud Paşa’nın II. Bayezid’in damadı olduğu söylenmiş ama hangi kızıyla evli olduğu belirtilmemiştir.⁶⁹⁶ Bursa Kütüğü’nde Gülruh Hatun’un (Gülendam) kızı Kamer değil, Kamerşah Hatun olarak geçmektedir ve kardeşi Şehzade Alemşah’tır. II. Bayezid, 1491 yılında Malkara’nın Okçu (Siret) köyünü bu kızına temlik etmiştir. Gülruh Hatun’un kızı olarak gösterilen bu sultan, Gülruh Hatun Türbesi’nde medfundur.⁶⁹⁷

Sakaoğlu, Bursa Kütüğü’nde “Kamerşah Sultan” başlığı altında verilen bilgileri aynen aktarmış, Alderson’un, Candaroğulları’ndan Kızıl Ahmed Bey’in oğlu Mehmed Bey’le evli olarak gösterdiği II. Bayezid’in kızının Kamerşah Sultan olabileceğini söylemiştir.⁶⁹⁸ Fakat bazı kaynaklara göre Kızıl Ahmed Bey’in oğlu Mehmed Bey’le evli olan sultan Fatma Sultan binti Nigâr Hatun’dur.⁶⁹⁹

II. Bayezid’in kızı Kamer Sultan’a ve kocasına dair kesin bilgileri ise in’âmât defterinden öğrenmekteyiz. H. 909-933/M. 1503-1527 tarihli in’âmât defterinde geçen “*zevce-i Mesîh Beg, mîr-i alem an duhter-i hazret hullide mülkühû zevce-i Dâvud Beg*”⁷⁰⁰, “*zevce-i Mesîh Beg, ser-bevvâbîn, duhter-i İlaldı Hâtûn, duhter-i*

⁶⁹⁴ Yılmaz Öztuna, **a.y.**

⁶⁹⁵ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172.

⁶⁹⁶ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 2, s. 408.

⁶⁹⁷ Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 3, s. 7.

⁶⁹⁸ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 196.

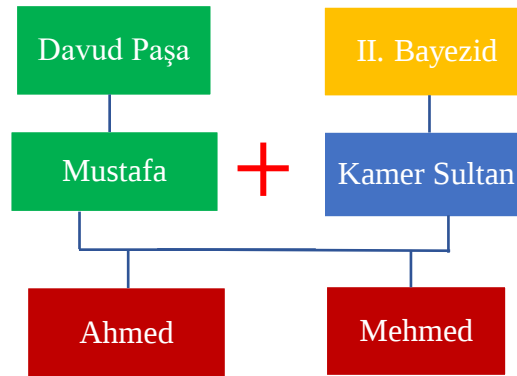
⁶⁹⁹ Öztuna’ya göre Kızıl Ahmet Paşa’nın oğlu Mirza Mehmet Paşa (öl.1530?) ile II. Bayezid’in kızı Fatma Sultan binti Nigar Hatun (öl. 1512’den önce) evlidir. Bu evlilikten Mehmed Bey ve Hacı Ahmed Paşa dünyaya gelmiştir. Mirza Mehmet Paşa, Fatma Sultan vefat ettikten sonra Fatma Sultan’ın yeğeni (II. Bayezid’in torunu) Şahnîsâ Sultân ile evlenmiştir. Alderson’a göre Mirza Mehmet Paşa’nın II. Bayezid’in ismi bilinmeyen kızıyla yaptığı evlilikten Mustafa Paşa (öl.1565) ile Şemsî Ahmed Paşa (öl.1580) dünyaya gelmiştir.

Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 145/157; Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172; Ahmet Toksoy, “Kızıl Ahmed Bey”, **Kafdağı**, C. 2, 2017, s. 4.

⁷⁰⁰ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn’âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 202.

Hazret hullide mülkühû”⁷⁰¹ ifadelerinden anlaşılmaktadır ki Davud Bey, İlaldı Sultan’la evlidir. İlaldı Sultan’ın Davud Bey ile olan evliliğinden dünyaya gelen kızı, Mesih Bey ile evlidir.⁷⁰² Öztuna, Kamer Sultan’ın Kara Davud Paşa ile evli olup kızının Miralay Mesih Bey ile evlendiğini söylemiştir.⁷⁰³ Fakat bu in’âmlardan anlaşılmaktadır ki Öztuna’nın Kamer Sultan olarak bahsettiği kişi aslında İlaldı Sultan’dır. İn’âmât defterinde adı geçen Davud Bey’in kim olduğuna dair bir ibare bulunmamaktadır.

H. 909-933/M. 1503-1527 tarihli in’âmât defterinde geçen “*Mehmed ve Ahmed Çelebi, veledân-ı Mustafâ Beg b. Dâvud Paşa an duhter-i Hazret hullide mülkühû*”⁷⁰⁴, “*duhter-i Hazret hullide mülkühû zevce-i Mustafâ Beg b. Dâvud Paşa, mîrlivâ-i Yanya*”⁷⁰⁵, “*Kamer Sultân, zevce-i Mustafâ Beg b. Dâvud Paşa*”⁷⁰⁶ ifadelerinden anlaşıldığı üzere Kamer Sultan, Davud Paşa’nın oğlu Yanya Mîrlivâsı Mustafa Bey ile evlidir (Soy Ağacı 25). Kamer Sultan, H. 919/M. 1513 tarihinde in’âm aldığına göre⁷⁰⁷ vefatı bu tarihten sonradır.

Soy ağacı 25. İn’âmât defterine göre Kamer Sultan’ın soy ağacı.

⁷⁰¹ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1218, 1458.

⁷⁰² Bk. “İlaldı Sultan’ın Hayatı” bölümü.

⁷⁰³ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 153.

⁷⁰⁴ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn’âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 118.

⁷⁰⁵ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 140.

⁷⁰⁶ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1428.

⁷⁰⁷ İlhan Gök, **a.y.**

Bölümün başında, bazı kaynaklarda Davud Paşa'nın II. Bayezid'in kızıyla evlendiği gün oğlunun da II. Bayezid'in diğer bir kızıyla evlendiğine dair bilgiler geçtiği ifade edilmişti. Hadîdî Tarihi'nde ve Oruç Beğ Tarihi'nde geçtiğine göre II. Bayezid üç kızını H. 895/M. 1489-1490 yılında evlendirmiştir. Bir kızını Uzun Hasan oğlu Uğurlu Han'ın oğlu Sultan Ahmed ile bir kızını Vezîr-i Âzam Davud Paşa'nın oğlu ile bir kızını ise Nasuh Bey ile evlendirmiştir.⁷⁰⁸ Bu bilgi, in'âmât defterinde geçen Kamer Sultan'ın Davud Paşa'nın oğlu Mustafa Bey'le evli olduğu bilgisiyle örtüşmektedir.

İn'âmât defterinde ayrıca, “tevcîh-i ta'ziye-i mezkûrîn, fî 13 Safer sene 911(M.1505): Mehmed Beg b. Dâvud Paşa ki peder-eş müteveffâ şud”⁷⁰⁹, “duhter-i Sultân Ahmed tâle bekâhu zevce-i Mehmed Beg b. Dâvud Paşa”⁷¹⁰ ifadeleri geçmektedir. Burada Mehmed Bey'in babası olarak geçen Davud Paşa, vefatının H. 911/M. 1505 tarihli olması sebebiyle Gelibolu Sancakbeyi Kara Nişancı Davud Çelebi/Paşa olmalıdır.⁷¹¹ Sicil-i Osmânî'ye göre H. 911/M. 1505 tarihinde vefat eden Gelibolu Sancakbeyi Kara Nişancı Davud Paşa, II. Bayezid'in damadıdır.⁷¹² İn'âmât defterinde, Koca Davud Paşa'dan da bahsedilmektedir ki Koca Davud Paşa, Nişancı Davud Paşa'dan farklı bir kişidir.⁷¹³ Koca Davud Paşa'nın karısı H. 917/M. 1511 yılında in'âm almıştır.⁷¹⁴ Fakat bu hatunun ismi verilmemiş ve padişahın kızı olduğu söylenmemiştir. O halde, Vezîr-i Âzam Koca Davud Paşa'nın oğlu Mustafa Bey ve Gelibolu Sancakbeyi Kara Nişancı Davud Paşa, II. Bayezid'in damatlarıdır. O halde, II. Bayezid'in kızlarıyla evli olan kişiler bahsedildiği gibi Koca Davud Paşa ve oğlu

⁷⁰⁸ Necdet Öztürk, **Hadîdî Tarihi (Manzum Osmanlı Tarihi/1285-1523)**, s. 307; Necdet Öztürk, **Oruç Beğ Tarihi (1288-1502)**, s. 127.

⁷⁰⁹ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 383.

⁷¹⁰ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1205.

⁷¹¹ İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. 5, s. 316.

⁷¹² Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 2, s. 408.

⁷¹³ İsmail Hami Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. 5, s. 177.

⁷¹⁴ “Hâtûn-ı Dâvud Paşa-yı büzürg, sene 917”, İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 1392.

Mustafa Paşa değil, Nişancı Kara Davud Paşa ve Koca Davud Paşa'nın oğlu Mustafa Bey'dir.

Kamer Sultan'ın vefat tarihi kesin olarak bilinmemektedir. H. 919/M. 1513 tarihinde in'âm aldığına göre⁷¹⁵ vefatı da bu tarihten sonra olmalıdır. CDA'da yer alan bir merkad defterinde geçen, “*Merhum Sultan Mahmud Türbesi'nin önündeki türbede Merhum Sultan Mustafa validesi ve bu türbenin yanındaki türbede Merhum Sultan Osman bin el-Merhûm Sultan Alemşâh badehû, Kamer Sultan binti el-Merhûm Sultan Bayezid Han badehâ, Merhûm Sultan Alemşâh validesi badehâ, Fâtıme Hatun binti el-Merhûm Sultan Alemşâh*”⁷¹⁶ ifadesinden anlaşıldığı üzere Şehzâde Mahmut Türbesi'nin önündeki türbede yani bugün Gülbahar Hatun Türbesi olarak bilinen türbede, Şehzâde Mustafa'nın annesi, bu türbenin yanındaki türbede yani Gülrüh Hatun Türbesi'nde ise Şehzâde Alemşâh'ın oğlu Osman, Şehzâde Alemşâh'ın annesi Gülrüh Hatun, Şehzâde Alemşâh'ın kızı Fatıma Hatun, II. Bayezid'in kızı ve aynı zamanda Şehzâde Alemşâh'ın kız kardeşi Kamer Sultan birlikte medfundurlar (Fotoğraf 20). Fakat türbede sandukalara dair verilen isim sıralaması ile merkad defterindeki sıralama birbirinden farklıdır (Fotoğraf 21). Kamer Sultan'ın Gülrüh Hatun'la aynı türbede medfun olması, Kamer Sultan'ın annesinin, Öztuna'nın bahsettiği gibi Gülrüh Hatun olduğuna işaret etmektedir.

⁷¹⁵ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1428.

⁷¹⁶ TSMA.d/8380.

Fotoğraf 20. Gülruh Hatun Türbesi (dıştan görünüm) (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 21. Gülruh Hatun Türbesi (içten görünüm) (F: Baysal, 2025).

Kaynaklarda, II. Bayezid'in kızı dışında ismi geçen farklı Kamer ve Kamerşah Sultanlar mevcuttur. Farklı Kamerşah Sultanların kimliklerini bilmek,

kaynaklarda geçen Kamerşah Sultanları birbirinden ayırt etmek ve II. Bayezid'in kızının vakıflarını tespit etmek açısından önem arz etmektedir. Çünkü arşiv belgelerinde Kamer ve Kamerşah Sultan'ın künyelerine yer verilmediği için, kim oldukları ayırt edilememektedir. Özellikle, II. Bayezid'in torunu ve Şehzade Ahmed'in kızı Kamer Sultan'ın, II. Bayezid'in kızıyla karıştırılma ihtimaline karşı soy ağacının bilinmesi gerekmektedir.

II. Bayezid'in oğlu Şehzade Ahmed'in Kamer Sultan adında bir kızı vardır. 1508 yılında Mehmed b. Mustafa Bey b. İskender Paşa ile evlenmiştir. Bursa'da Şehzade Ahmed'in yanında medfundur.⁷¹⁷ Başka bir bilgiye göre, II. Bayezid'in oğlu Ahmed'in kızı Kamer Sultan'la evlenen Mustafa Bey b. İskender Paşa'dır.⁷¹⁸ İn'âmât defterine göre Sultan Ahmed'in kızının biri, Mustafa b. İskender Paşa ile evlidir.⁷¹⁹ İn'âmât defteri esas kaynak olduğuna göre, Şehzade Ahmed'in kızı Kamer Sultan Mustafa b. İskender Paşa ile evli olmalıdır. Öztuna, Şehzade Ahmed'in Fatma (d.1493?) isimli kızının ise Mehmed Bey b. Koca Davud Paşa ile 1508 yılında evlendiğini söylemektedir.⁷²⁰ İn'âmât defterinde, farklı yerlerde Sultan Ahmed'in kızının Mehmed b. Davud Paşa ile evli olduğu bilgisi geçmektedir.⁷²¹ Fakat bahsedilen Davud Paşa'nın, Koca Davud Paşa olduğuna dair bir ibare bulunmamaktadır.

II. Bayezid'in kızı Ayşe Sultan ve Hündî Sultan'ın, Kamerşah adında bir kızları vardır. Ayşe Sultan'ın kızı Kamerşah Sultan, Ahmet b. Mesih Paşa ile evlidir.⁷²² Yavuz Sultan Selim'in Kamerşah (öl.1503) adında, küçük yaşta

⁷¹⁷ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 394/147.

⁷¹⁸ Gökhan Yurtoğlu, "İskender Paşa'nın Tarihî Şahsiyeti ve Rumeli'deki Faaliyetleri", **Akademik Bakış**, C. 16, No: 32, 2023, s. 142.

⁷¹⁹ İlhan Gök, "Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)", s. 1324.

⁷²⁰ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 394.

⁷²¹ İlhan Gök, "Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)", s. 1044/1324.

⁷²² İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1444; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152.

Trabzon’da vefat eden bir kızı bulunmaktadır.⁷²³ Yavuz Sultan Selim’in süt enesinin ismi Kamer Hatun’dur, Beyoğlu’nda bir camisi vardır.⁷²⁴ İstanbul’da türbesi bulunan Şirmerd Çavuş’un (öl.1514) Kamerşah adında bir kızı bulunmaktadır.⁷²⁵ Sinan’ın⁷²⁶ Kamer Hatun (öl. 1580-81) isimli bir kızı vardır.⁷²⁷ H.929/M.1522 tarihli in’âmât defterinde Ahmed Paşa b. Hersek’in (II. Bayezid’in kızı Hündî Sultan’la evli) büyük kızı Kamer Sultan’dan, Kamer Sultan kızı Şehzade’den ve Hanzade’den bahsedilmektedir.⁷²⁸

2.10.2. KAMER SULTAN’IN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nde, “Kamer Sultan/Kamerşah Sultan binti Bayezid” künyesinin yer aldığı herhangi bir vakfiyeye ulaşılamamıştır.⁷²⁹ Bursa Kütüğü’nde, 1491 yılında II. Bayezid’in Malkara’nın Okçu (Siret) köyünü, Gülruh Hatun’un (Gülendam) kızı Kamerşah Hatun’a temlik ettiği bilgisi verilmiştir.⁷³⁰ Bu bilgi dışında, II. Bayezid’in kızı Kamer Sultan’a dair başka bir temlik bilgisine ya da vakıf bilgisine ulaşılamamıştır.

II. Bayezid’in kızı olup olmadığı kesin olarak bilinmeyen Kamerşah isimli bir sultana ait bazı yapılar bulunmaktadır. Veterina kasabasında (Demirhisar’ın 11 km kuzeybatısında) yer alan Kamerşah Sultan Camisi, İmarethanesi⁷³¹ ve Zaviyesi⁷³²

⁷²³ Feridun Emecen, “Selim I”, s. 407-414.

⁷²⁴ Tahsin Öz, **İstanbul Camileri**, C. 2, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1962, s. 34.

⁷²⁵ Zeynep Hatice Kurtbil, “Murad Paşa Külliyesi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 31, Ankara, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020, s. 191-192; Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **The Garden of The Mosques**, s. 149.

⁷²⁶ Hangi Sinan olduğu belirtilmese de Mimar Sinan’dan bahsedilmiş olmalıdır.

⁷²⁷ Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, **The Garden of The Mosques**, s. 332.

⁷²⁸ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn’âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 1447/1467/1471/1472.

⁷²⁹ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 2, s. 408.

⁷³⁰ Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 3, s. 7.

⁷³¹ Nurhan Uysal, “Kuyud-ı Kadim Arşivindeki 416 Numaralı Deftere Göre Kuzey Yunanistan’da Osmanlı Vakıfları”, s. 153-157.

bunlardır. Ayverdi'ye göre bu caminin, II. Bayezid'in kızı Hündî Sultan'la Hersekzâde Ahmet Paşa'nın evliliğinden olan kızları Kamerşah Sultan'a ait olması muhtemeldir.⁷³³ Demirhisar'ın Veterina köyünde yer alan Kamerşah Sultan Zaviyesi'nin 1530 yılındaki varlığına dair bilgi verilmiştir.⁷³⁴ Kuyûd-ı kadîm arşivindeki 416 numaralı deftere göre Kuzey Yunanistan'daki Osmanlı vakıfları sıralanırken, Kamerşah Sultan vakıflarından olan 7 köy sayılmaktadır. Bunlar Dragoş, Turiş, Aya Panaya, Triyande, Darun, Dime ve Koçan köyleridir. Bu köylerden vakfa toplam 34.272 akçelik gelir elde edilmektedir. Vakıf köylerinden ve on dükkandan elde edilen gelir Vetrine/Veterina'da bulunan Kamerşah Sultan İmarethanesi'ne vakfedilmiştir.⁷³⁵ Vakıflar Genel Müdürlüğü arşiv kayıtlarında Kamerşah Sultan'a ait hüccet ve şahsiyet kaydı bulunmaktadır. Bu belgeler vakıf kayıtlarında, "Veterina Kasabası Cami/Kamerşah Sultan Cami/Bayezid-i Sâni'nin torunu" kaydıyla geçmektedir. Kayıt kısmında Bayezid-i Sâni torunu olarak geçmekteyse de hüccet ve şahsiyet kaydı okunduğunda, yalnızca Kamerşah Sultan isminin yazılı olduğu görülmektedir. Belgelerin düzenlenme tarihi, H. 1169/M. 1756 olarak verilmiştir.⁷³⁶ Ayrıca CDA'da Kamerşah Sultan'ın Demirhisar'daki eserlerine dair çeşitli belgeler bulunmaktadır (Tablo 21-22). Fakat bu belgelerin içeriğinde Kamerşah Sultan'a dair herhangi bir künye yer almamaktadır. Veterina'daki Kamerşah Sultan Camisi, Zaviyesi ve İmarethanesi günümüzde mevcut değildir. Bu yapıların II. Bayezid'in kızına ait olduğunu gösteren herhangi bir kitabe ya da başka

⁷³² Halit Çal, "1192 Numaralı 1696-1716 Tarihli Hurufat Defterine Göre Yunanistan'daki Türk Mimarisi", s. 107.

⁷³³ Ekrem Hakkı Ayverdi, **Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk**, C. 4, s. 205-206.

⁷³⁴ Halit Çal, "1192 Numaralı 1696-1716 Tarihli Hurufat Defterine Göre Yunanistan'daki Türk Mimarisi", s. 107.

⁷³⁵ Nurhan Uysal, "Kuyud-ı Kadim Arşivindeki 416 Numaralı Deftere Göre Kuzey Yunanistan'da Osmanlı Vakıfları", s. 153-157.

⁷³⁶ VGM.DEFTER, defter no803, sayfa no/221, sıra no:271.

bir kayıt bulunmamaktadır. Evliya Çelebi, Vetirne'yi anlatırken buradaki Kamerşah Sultan Zaviyesi'nden ve diğer Kamerşah yapılarından bahsetmemektedir.⁷³⁷

Vakıf	Görev	Eski Görevli	Yeni Görevli	Ücret	Tarih
Medîne-i Demirhisar kazasına tâbi kasaba-i Veterina'da vâki Kamerşah Sultan'ın binâ eylediği imarette olmak üzere	Bevvâb	-----	Abdullah	Yevmî 2 akçe	1099 ⁷³⁸

Tablo 21. Demirhisar kazasına tâbi Veterina'daki Kamerşah Sultan'ın yaptırdığı imarete yapılan tevcihi gösterir tablo.

Gelirler	Akçe
Üç senede mâl-ı müşâherât ve kurâ mahsûlünden ceman	175.555
Giderler	
Huddâm-ı vakfın üç senelik vazifelerine	Bir yük 8.000 akçe
İmaret-i Âmirelerine zehâyirin bahalarına	18.120
İhracât-ı muayyenesine	12.300
Bazı lâzım ve mühim ve muhtaç olan yerlerin tamirât ve meremmâtına	6.500
Üç sene tamamen avâyid-i pâdişâhî için dârüssaâdeti's-şerîfe hazinesine teslim	30.000
Sahhu'l-bâkî	615

Tablo 22. Siroz'da (Serez) Timurhisar'a (Demirhisar) bağlı Virane (Veterine) kasabasında Kamerşah Sultan Cami Evkâfı'nın îrâd ve masrafları gösterir tablo.⁷³⁹

II. Bayezid'in kızı olmadığına emin olduğumuz Kamerşâh Sultanlara ait bazı vakıf ve eserler vardır ki bunları bilmek, II. Bayezid'in kızı Kamer Sultan'ın vakıflarından ayırt etmek açısından önem arz etmektedir.

Kamerşah Hatun'un, Edirne'de muallimhânesi vardır ki bu muallimhâne Keyvan Bey'in Kamerşah isimli kızına aittir. Dimetoka'da Karlı (Sulu-Hacı) ve Kazancı köylerini II. Bayezid, Keyvan Bey'e temlik etmiş, Keyvan Bey H. 906'da vefat ettikten sonra kızı Kamerşah Hatun bu köyleri muallimhânesine vakfetmiştir.⁷⁴⁰ Sofya'da Siyavuş Paşa Camii'nin yanında bulunan Kamer Hatun Zaviyesi'nden

⁷³⁷ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Gümülcine-Kavala-Selânik-Tırhala-Atina-Mora-Navarin-Girit Adası-Hanya-Kandiye-Elbasan-Ohri-Tekirdağı-II**, C. 8, haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011, s. 736.

⁷³⁸ TS.MA.e/827-43

⁷³⁹ TS.MA.e/87-16

⁷⁴⁰ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 436.

bahsedilmekteyse de⁷⁴¹, bu zaviyenin Kamer Hatun binti Ali Bali el-Kâtib'e ait olmasının muhtemel olduğu söylenilmiştir.⁷⁴²

Kamer/Kamerşah Sultan'a dair ismi geçen yapılar ve vakıflar dışında, II. Bayezid'in kızı Kamer Sultan ve Kamerşah Sultan'a ait olduğu özellikle belirtilen başka bir yapı ya da vakfa ulaşamamıştır.

⁷⁴¹ Ekrem Hakkı Ayverdi, **Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk**, C. 4, s. 100.

⁷⁴² M. Akif Erdoğan, "Onaltıncı Yüzyılda Sofya Şehri", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. 17, No: 2, 2002, s. 4.

2.11. SELÇUK SULTAN

2.11.1.SELÇUK SULTAN'IN HAYATI

Selçuk Sultan, 1469 yılında Amasya’da doğmuştur.⁷⁴³ Belgelerde adı, “Selçuk Hatun”, “Selçuk Sultan”, “Selçuk Sultan binti Sultan Bayezid Han”, “Merhûme Selçuk Sultan binti Sultan Bayezid Hân-ı Velî”, “Selçik” şekillerinde geçmektedir.⁷⁴⁴

Öztuna’ya göre Selçuk Sultan ilk evliliğini Damat Ferhat Bey’le (öl. 1485), 1484 yılında gerçekleştirmiştir. Evlilikleri bir yıl kadar sürmüştür. Bu evlilikten Neslişah Sultan (d. 1486? -öl. 1550? /1564?) ve Gazi Hüsrev Bey (d. 1484? -öl. 1541/1557?) dünyaya gelmiştir.⁷⁴⁵ Uluçay ve Gökbilgin’in verdiği bilgilere göre ise Neslişah Sultan, Ferhad Bey’in değil, ikinci eşi Mehmet Bey bin Vezir Ahmet Paşa’nın kızıdır ki bu bilgi Selçuk Sultan vakfiyesinin zeylinde de geçmektedir.⁷⁴⁶

İkinci evliliğini ise 1485/1486 yılında, Mehmet b. Müderris Kara Mustafa Paşa⁷⁴⁷ başka bir bilgiye göre Mehmet bin Ahmet Paşa⁷⁴⁸ ya da Mehmet bin Gedik Ahmet Paşa⁷⁴⁹ ile gerçekleştirmiştir. Selçuk Sultan, 22 yıl Mehmed Bey ile evli kalmıştır. Öztuna’ya göre bu evlilikten, Hânzâde Sultan (İlaldı Sultan’ın oğluyla evli), Fulâne Sultân (ismi bilinmeyen kadın sultan, Halil Paşa’nın oğluyla evli), Fulâne Sultân (Yunus Paşa⁷⁵⁰ ile evli) dünyaya gelmiştir.⁷⁵¹ Öztuna’ya göre Selçuk Sultan’ın Ferhad Bey ile olan evliliğinden doğan kızı Neslişah Sultan, Halil Paşa’yla, Mehmed Bey ile olan evliliğinden doğan kızı ise Halil Paşa’nın oğluyla aynı tarihte,

⁷⁴³ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 150-151.

⁷⁴⁴ TS.MA.e/843-3, TS.MA.e /374-20, EV. BRT./303-12, TS.MA.e/968-75, TS.MA.e/1148-13.

⁷⁴⁵ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 150-151; Anthony Dolphin Alderson, **Osmanlı Hanedanının Yapısı**, s. 184.

⁷⁴⁶ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 817-818; Mustafa Çağatay Uluçay, “2. Bayezid’in Âilesi”, s. 123.

⁷⁴⁷ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 150-151.

⁷⁴⁸ Mustafa Çağatay Uluçay, “2. Bayezid’in Âilesi”, s. 123.

⁷⁴⁹ Hedda Reindl-Kiel, “Gedik Ahmed Paşa”, s. 543-544. Gedik Ahmet Paşa’nın Serez’de inşa ettirdiği bir camisi vardır.

⁷⁵⁰ Yunus Paşa’nın oğlu Mehmed Çelebi’nin bu hanım sultandan olup olmadığı şüphelidir. Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 51-52.

⁷⁵¹ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 150-151.

1510 yılında evlenmiştir.⁷⁵² Emecen, Yunus Paşa'nın evlendiği kişinin Asılhan Hatun olduğunu söylemektedir.⁷⁵³ Fakat kaynak olarak gösterdiği in'âmât defterinde Asılhan Hatun ismi geçmemektedir. Uluçay'a göre ise Selçuk Sultan'ın dört kızı vardır ve kızı Hatice Sultan'dan olma kızı Hanzâde Sultan'ın adı bilinmektedir.⁷⁵⁴

H. 909-933/M. 1503-1527 tarihli in'âmât defterinden Selçuk Sultan'ın soy ağacına dair kesin bilgiler elde etmekteyiz. Bu defterde geçen künyeler, yukarıda verilen kaynaklardaki bilgilerle kısmen uyuşmakta ve kısmen çakışmaktadır. H. 909-933/M. 1503-1527 tarihli in'âmât defterinde, “*duhter-i Selçuk Sultân, Sultân Bâyezîd el-merhûm, zevce-i veled-i Mustafâ Paşa mîr-livâ-i Aydın*”⁷⁵⁵, “*duhterân-ı Selçuk Sultân zevce-i Mehmed Beg b. Mustafa Paşa*”⁷⁵⁶, “*Selçuk Sultân, zevce-i veled-i Mustafâ Paşa, mîr-livâ-i Aydın*”⁷⁵⁷, “*duhter-i Selçuk Sultân zevce-i veled-i Dâvud Beg*”⁷⁵⁸, “*duhter-i Hazret hullide mülkühû, zevce-i Dâvud Beg, mîr-livâ-i Silistre*”⁷⁵⁹, “*Hânzâde, kûçek-i duhter-i Selçuk Sultân*”⁷⁶⁰, “*duhter-i kûçek-i Selçuk Sultân ki tevellüd-i Halîl Paşa dâde bud*”⁷⁶¹, “*duhter-i Hazret hullide mülkühû be-nâm Selçuk Sultân ki be-veled-i Halîl Paşa hâhed dâd*”⁷⁶², “*duhter hullide mülkühû zevce-i Mehmed Beg b. Mustafa Paşa ki duhter-i kûçek-eş tevellüd-i Halîl Paşa dâde bud*”⁷⁶³, “*duhter-i Selçuk Sultân mezkûre ki tevellüd-i Halîl Paşa dâde der-vakt-i ref*”⁷⁶⁴, “*duhter-i İlaldı Sultân zevce-i Mesîh Beg*”⁷⁶⁵, “*zevce-i Mesîh Beg, mîr-i*

⁷⁵² Yılmaz Öztuna, **a.g.e.**, C. 2, s. 150.

⁷⁵³ Feridun Emecen, “Yunus Paşa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 43, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s. 608.

⁷⁵⁴ Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 51-52; Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 194.

⁷⁵⁵ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 1434.

⁷⁵⁶ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 890.

⁷⁵⁷ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1427.

⁷⁵⁸ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1192.

⁷⁵⁹ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 125.

⁷⁶⁰ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1473.

⁷⁶¹ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1262.

⁷⁶² İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1062,1063.

⁷⁶³ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1265.

⁷⁶⁴ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1266.

⁷⁶⁵ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1391.

alem an duhter-i hazret hullide mülkühû zevce-i Dâvud Beg”⁷⁶⁶, “*zevce-i Mesîh Beg, ser-bevvâbîn, duhter-i İlaldı Hâtûn, duhter-i Hazret hullide mülkühû*”⁷⁶⁷, “*duhter-i Selçuk Hâtûn zevce-i veled-i Ahmed Beg an duhter hullide mülkühû*”⁷⁶⁸, “*duhter-i Selçuk Sultân, zevce-i Yûnus Beg, ağa-yı yeniçeriyân, duhter-i diğer Selçuk Sultân, zevce-i Mehmed Çelebi b. Ahmed Beg*”⁷⁶⁹, “*duhter-i Selçuk Sultân, zevce-i Yûnus Paşa hâliyâ zevce-i Mehmed Çelebi, defterdâr-ı köhne*”⁷⁷⁰, “*duhter-i Selçuk Hâtûn be-nâm Hadîce Hâtûn*”⁷⁷¹, “*Hanzâde Hâtûn, duhter-i Hadîce Hâtûn bint-i Selçuk Hâtûn*”⁷⁷², “*Süleymân Çelebi b. Hadîce Sultân bint-i Selçuk Hâtûn*”⁷⁷³, “*Hafsa Hâtûn bint-i duhter-i Selçuk Hâtûn*”⁷⁷⁴, “*Şâh Hûbân Hâtûn bint-i Hafsa Hâtûn bint-i Selçuk Hâtûn*”⁷⁷⁵ ifadeleri geçmektedir. Bu ifadelere göre Selçuk Sultan, Aydın Mirlivâsı Mustafa Paşa’nın oğlu Mehmed Bey’le evlidir. Selçuk Sultan’ın kızı, Davud Bey’in II. Bayezid’in kızı İlaldı Sultan’la olan evliliğinden dünyaya gelen oğluyla evlidir. Selçuk Sultan’ın küçük kızının adı Hanzâde olup Halil Paşa’nın oğluyla evlidir. Selçuk Sultan’ın Hatice ve Hafsa isimli kızları vardır. Hatice Hatun’un, Hanzâde ve Süleyman isimli çocukları, Hafsa Hatun’un Şâh Hubân Hatun isimli kızı vardır. Selçuk Sultan’ın, Hatice Hatun mu yoksa Hafsa Hatun mu olduğu belirtilmeyen kızlarından birisi, Yunus Paşa ve sonrasında Defterdâr Mehmet Çelebi ile evlenmiştir. Kızının birisi ise Mehmed Çelebi b. Ahmed Bey ile evlidir. Fakat hanedân içerisinde birden çok evlilik yapılması sebebiyle burada adı geçen Selçuk Sultan’ın kızlarının Selçuk Sultan’ın hangi evliliğinden dünyaya geldiği ya da kocalarının isimleri verilen kızlarının hangileri olduğu kesin olarak tespit edilememektedir (Soy Ağacı 26).

⁷⁶⁶ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 202.

⁷⁶⁷ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1218, 1458.

⁷⁶⁸ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1196.

⁷⁶⁹ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1218.

⁷⁷⁰ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1445.

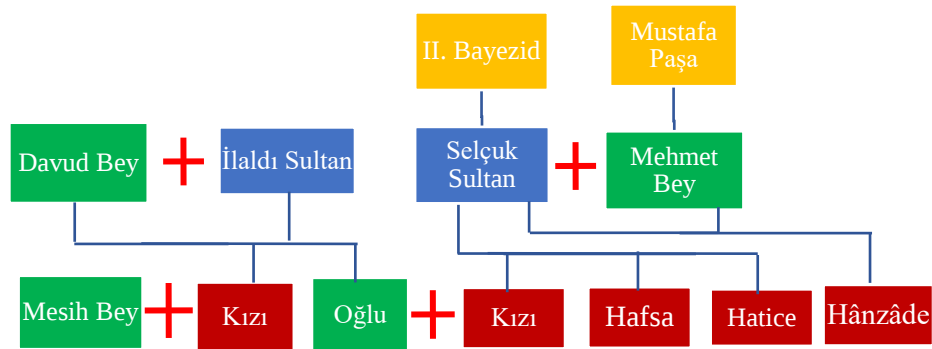
⁷⁷¹ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1452.

⁷⁷² İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 249.

⁷⁷³ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 496.

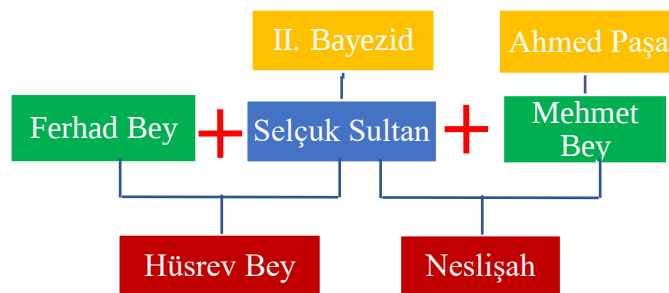
⁷⁷⁴ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 531.

⁷⁷⁵ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 726.

Soy ağacı 26. H. 909-933/M. 1503-1527 tarihli in'âmât defterine göre Selçuk Sultan'ın soy ağacı.

Selçuk Sultan'ın vakfiyesinden Selçuk Sultan'ın soy ağacına dair bilgiler edinmekteyiz. Vakfiyenin zeylinde geçtiği üzere, Selçuk Sultan'ın Vezir Ahmet Paşa oğlu Mehmed Bey ile olan evliliğinden Neslişah Sultan, Ferhad Bey ile olan evliliğinden ise Bosna Sancakbeyi Hüsrev Bey dünyaya gelmiştir.⁷⁷⁶ (Soy Ağacı 27).

Soy ağacı 27. Selçuk Sultan Vakfiyesine göre Selçuk Sultan'ın soy ağacı.

Selçuk Sultan'ın vakfiyesi ve in'âmât defterinde geçen bilgilere göre Selçuk Sultan Mehmed b. Mustafa Paşa, Ferhad Bey ve Mehmed b. Ahmed Paşa olmak üzere üç farklı kişiyle evlilik gerçekleştirmiştir.

⁷⁷⁶ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 817-818.

Selçuk Sultan’a ait bazı mektuplar bulunmaktadır. Bunlardan birisi Selçuk Sultan’ın babasından aldığı harçlıkları, borçlarına verdiği ve yeniden harçlık istediğine dair mektuptur:

“...Benim devletlû sultan babacığım, ben karavaşına harçlık sadaka idesiz, evvel gönderdiğiniz harçlığı borcuma verdim, bana harçlık gönderesiz, benim devletlû sultan babacığım bâkî fermân sizindir.

*el-Müştâk Selçik karavaşınız.”*⁷⁷⁷

Bu mektuplardan diğeri Selçuk Sultan’ın, kızı Hanzâde’nin oğlu Mehmed’in bî-cihet (görevsiz) kaldığından dirlik verilmesi talebine dairdir. Bu mektuptan anlaşılmaktadır ki Selçuk Sultan’ın kızı Hânzâde Sultan ve torunu Mehmed’dir:

“-Selçuk Sultan kağıdıdır, Halil Paşa oğlundağı kızı oğluna dirlik hususu içün- Kızım Hânzâde karavaşınız oğluncuğu Mehmed bendeniz bî-cihet olduğu sebepten yüz sûreyû ‘arzu hâl kaldum. Ümîddir ki âsitâne-i murâd-ı bahşâdan nâ-ümîd olmayıp dirülecek sadaka olunmasına inâyet olunup mahrûm gönderilmeye ve devletlû pâdişâhtan evvel-i âhir hiçbir vechile kimesneye dirlik kalmayupdur, ammâ nicede ciğerköşemdir bî-ihitiyâdım... ber-murâd olam bâkî fermân devletlû pâdişâhındır.

*el-Fakîr Selçik”*⁷⁷⁸

Selçuk Sultan’ın 1508⁷⁷⁹, 1512⁷⁸⁰ ya da 1539⁷⁸¹ yılında ya da babasının ölüm tarihi olan 1512 yılından önce vefat ettiğine⁷⁸² dair farklı görüşler mevcuttur.

⁷⁷⁷ TS.MA.e/968-75.

⁷⁷⁸ TS.MA.e/1148-13. Fakat bu belgenin tarihi, belgede bulunmamaktadır. Belgenin açıklama kısmında verilen tarih ise Selçuk Sultan’ın yaşadığı tarihten çok uzaktır. Burada açıklama kısmında hata yapılmış olmalıdır çünkü 19. yüzyılda yaşamış bu bilgilere uyan başka bir Selçuk Sultan bulunmamaktadır.

⁷⁷⁹ Necdet Sakaoğlu, **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, s. 194; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 150-151.

⁷⁸⁰ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 177.

⁷⁸¹ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 150-151.

Uluçay’a göre de vakfiyesini tanzim ettirdiği 1508 yılında vefat etmiştir.⁷⁸³ Fakat Selçuk Sultan, H. 929/M. 1522 tarihinde in’âm aldığına göre⁷⁸⁴ vefatı da bu tarihten sonra olmalıdır. İstanbul’da, Bayezid Cami haziresindeki Selçuk Sultan Türbesi’nde medfundur.⁷⁸⁵

Selçuk Sultan Türbesi bugün halen ayakta olmakla birlikte, II. Bayezid Camii’nin önündeki avluda, II. Bayezid Türbesi’nin doğusundadır.⁷⁸⁶ (Plan 3-4, Uydu Görüntüsü 5, Fotoğraf 22-23). Selçuk Sultan Türbesi’nin kitabesi olmadığı için kesin olarak inşa tarihi bilinmemektedir. II. Bayezid Türbesi, H. 905-911/M. 1500-1505 yılları arasında inşa edilmiştir.⁷⁸⁷ II. Bayezid Türbesi, bu tarihlerde inşa edildiğine göre Selçuk Sultan Türbesi’nin de aynı tarihte⁷⁸⁸ ya da daha önce⁷⁸⁹ inşa edilmiş olabileceği söylenmiştir. İki türbe de aynı üslup ve tekniktir. Önkal, bu sebeple Selçuk Hatun Türbesi’nin de Mimar Hayreddin’in kontrolü altında inşa edilmiş olabileceğini söylemektedir.⁷⁹⁰ Yüksel’e göre türbe, Selçuk Sultan’ın kardeşi I. Selim tarafından yaptırılmıştır.⁷⁹¹ Türbenin kitabe nişi boş olduğu için kim tarafından yaptırıldığına dair kesin bir şey söylemek mümkün görünmemektedir (Fotoğraf 24). Türbenin Selçuk Sultan tarafından inşa edildiğine dair bir veri bulunmadığı için “Selçuk Sultan’ın Vakıf Eserleri” bölümünde mimari unsurları tavsif edilmeyecektir.

⁷⁸² Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmânî*, C. 1, s. 38.

⁷⁸³ Mustafa Çağatay Uluçay, *Padişahın Kadınları ve Kızları*, s. 51-52.

⁷⁸⁴ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn’âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 1446.

⁷⁸⁵ Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, s. 194; Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)*, C. 2, s. 150-151; Mustafa Çağatay Uluçay, *Padişahın Kadınları ve Kızları*, s. 51-52; Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmânî*, C. 1, s. 38.

⁷⁸⁶ Hakkı Önkal, *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, s. 115-116.

⁷⁸⁷ Semavi Eyice, “İstanbul’da Sultan II. Bayezid Külliyesi”, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 3, No: 8, 1990, s. 19-20; Semavi Eyice, “II. Bayezid Cami ve Külliyesi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s. 48.

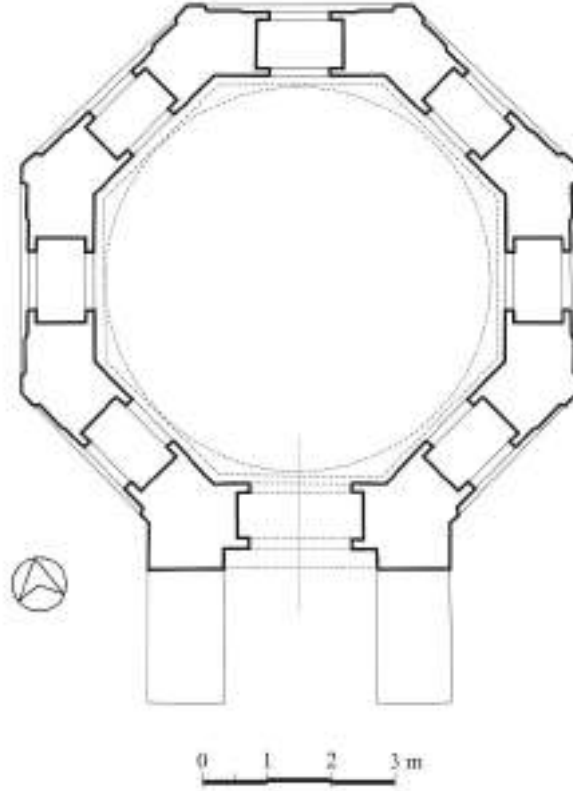
⁷⁸⁸ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid- Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520)*, s. 215.

⁷⁸⁹ Aziz Doğanay, “İlk Devir Osmanlı İstanbul Türbelerinde Mimari Plastik ve Tezyinat”, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001, s. 132-134.

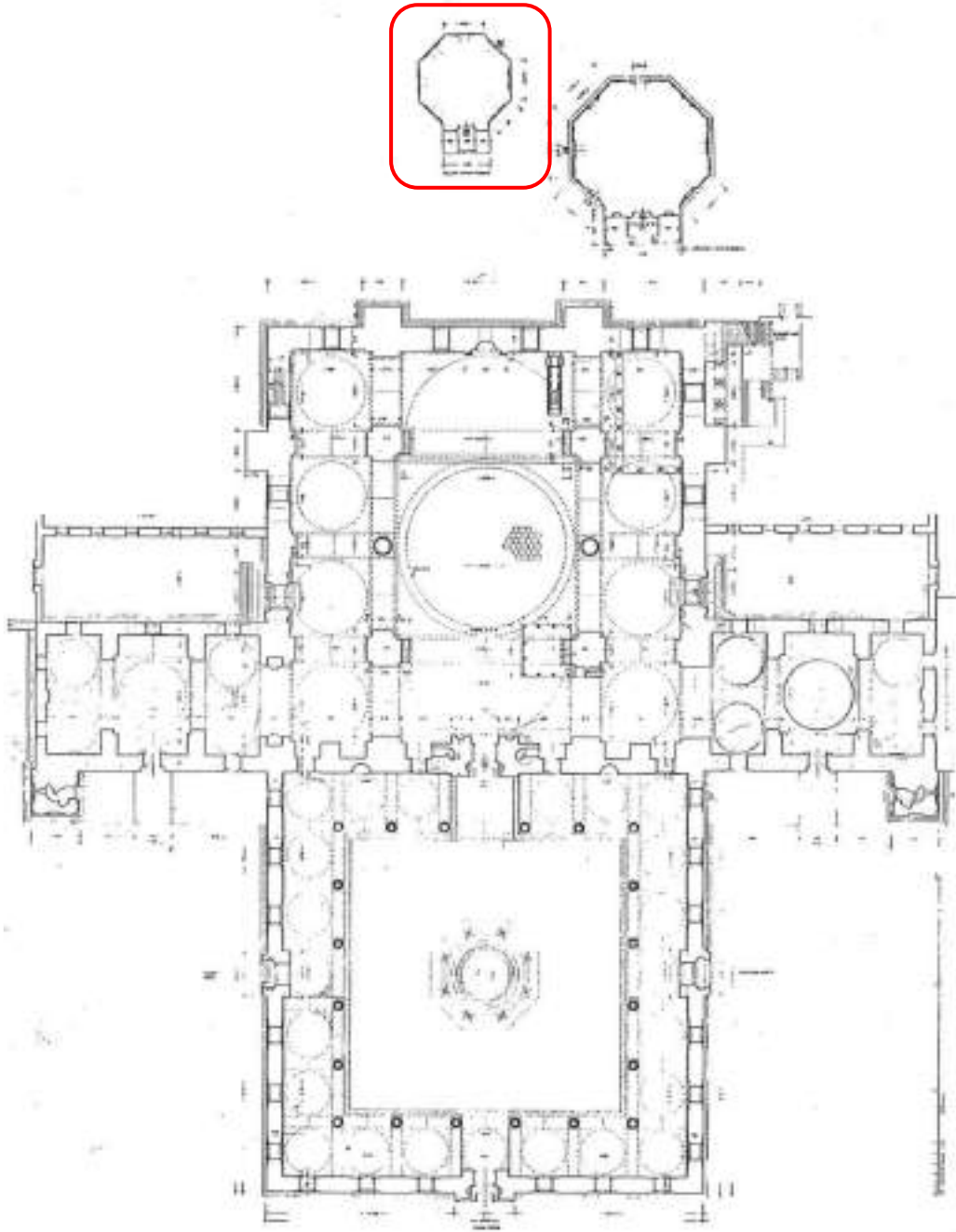
⁷⁹⁰ Hakkı Önkal, *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, s. 115-116.

⁷⁹¹ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid- Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520)*, s. 215.

Türbenin içerisinde tek bir sanduka bulunmaktadır. Bu sanduka ahşaptır. Sanduka, çapraz örülmüş ahşap bir kafes içerisindedir. Günümüzde üzerinde işlemeli bir örtü bulunmaktadır (Fotoğraf 25).

Plan 3. Selçuk Sultan Türbesi Planı (Doğanay, 2001).

Plan 4. İstanbul II. Bayezid Külliyesi içerisinde Selçuk Sultan Türbesi'ni gösterir plan (Eyice, 1992).

Uydu Görüntüsü 5. İstanbul II. Bayezid Külliyesi içerisinde Selçuk Sultan Türbesi'ni gösterir uydu görüntüsü (Google Earth).

Fotoğraf 22. Selçuk Sultan Türbesi dış görünüm (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 23. Selçuk Sultan Türbesi dış görünüm (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 24. Selçuk Sultan Türbesi kitabe nişi (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 25. Selçuk Sultan Türbesi içerisinde Selçuk Sultan'ın sandukası (F: Baysal, 2025).

2.11.2.SELÇUK SULTAN'IN VAKIFLARI

Selçuk Sultan'ın Serez'deki medresesi için kurduğu vakfın H. 914/M. 1508 tarihli vakfiyesi⁷⁹² ve H. 937/M. 1530 tarihli kaydı Tayyip Gökbilgin'in eserinde yer almaktadır. Vakfiye, bez üzerine yazılmıştır. Vakfiye, Bursa Kadısı Mevlânâ Şemseddin Ahmed bin Yusuf Bâlî bin Molla Yegân ve Kemal Paşazâde ile Mevlânâ Mehmed bin Ali Fenârî tarafından tescil ve tasdik edilmiştir. Vakfiyede Timurtaş bin

⁷⁹² Devlet Arşivi'nde maliyeden müdevver defter ve vakfiyeler arasında B cedveli no.1'de bulunmaktadır.

Üveys, Halil Paşa bin İbrahim, Mustafa bin Bali Paşa, Mehmet bin Hızır şahit olarak görülmektedir.⁷⁹³ (Ek 13-20).

Vakfiyeye göre Selçuk Sultan, faydalı ilim tahsil tahsil eden öğrenciler için Siroz'da kışlık on iki odalı bir medrese vakfetmiştir. Selçuk Sultan hayrının devam etmesi, her gün kendi ruhu için on cüz okunması ve bu medresenin hayatiyetini sürdürmesi için mülklerinin gelirlerini vakfetmiştir. Selçuk Sultan'a temlik edilen yerler; Zihne'de İvrindî, Siroz'da Ğradeşte Mezreasi ile birlikte olmak üzere Dırnova'dır. Hepsi yirmi yedi hisse olup üçte iki hisse-i şâyi'ası Zihne'deki altı köydür. Bunlardan birincisi Kromişte, ikincisi Nesî, üçüncüsü Yunaciste, dördüncüsü Kosorik, beşincisi Davudca Köyü, altıncısı Zigošta'dır. Akla ve nakle dayanan ilimleri tahsil eden medresenin müderrisine günde yirmi dirhem, medrese odalarında kalan öğrenciler için her ay kırk dirhem, medresenin bevvâbı için günlük bir dirhem, vâkıfenin kabrinde vâkıfenin ruhu için on cüz okuyan kurraya günlük iki dirhem, Siroz'daki vakfın câbîsine günlük üç dirhem, kâtibine günlük bir dirhem, Zihne ve tevâbiindeki vakfın câbîsine günlük üç dirhem, kâtibine günlük bir dirhem, vakfın mütevellîsine günlük bir dirhem, vakfa nâzırlık edecek Selçuk Sultan'ın oğluna günlük on dirhem, Siroz kâzîsine günlük bir dirhem ödenmesi şart koşulmuştur. Medîne-i Münevvere'deki fakirler için senelik bin sekiz yüz dirhem Medîne'deki evkâfın mütevellîsine, her sene nâzır marifeti ve mütevellî eliyle teslim edilir, eğer câbî gelirse her sene belirli olan miktarı cüz okunması için imaretin mütevellîsine teslim eder -ki onun kabri (Selçuk Sultan) orada yüce sultan atalarının binalarının olduğu yerdedir- ve miktarı bu imaretin mütevellîsi cüz okunması için öder. Mütevellî ve kâzî için vakfın gelirlerinden günlük bir dirhem ödenir. Vazifelere ödenen meblağdan ve masraflardan artan miktarla Siroz'da uygun bir yere zaviye inşa edilmesi şart koşulmuştur. Bununla birlikte, tabhâne olarak bilinen iki evden boş kalan yerde ikisinin arasında, gelenlerin namaz kılacağı mescid olarak kullanılacak bir suffice (gölgelik/kulübe) inşa edilmesi ve vakf olması şart koşulmuştur. Zaviyenin

⁷⁹³ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 817-818.

inşa edilmesinin ardından kalan parayla imam için günlük üç dirhem, müezzini için günlük iki dirhem, aynı kişi olan kayyumu ve serr'acı için günlük iki dirhem, kandil yağı ve hasırı için günlük bir dirhem ödenecektir. Burada birinin her gün Kur'ân'dan bir cüz okuması şart koşulmuştur. İmam olan kişinin zaviyede iki dirhem karşılığında Hz. Muhammed'in ruhu için Kurân okuması, müezzin olan diğer bir kişinin bir dirhem karşılığında Selçuk Sultan'ın ruhu için cüz okuması, zaviye şeyhine günde üç dirhem, yemek pişiren kişiye günde üç dirhem, vekilharç için günde iki dirhem, nâkib için günde iki dirhem, ferrâş için günde bir dirhem, yemeklerin eti için günde on dirhem, peynir için günde on dirhem ödenmesi, mütevellî, nâzır, müderris, Siroz kadısı marifetiyle gerekli ihtiyaçlara vakfın gelirlerinin harcanması şart koşulmuştur (Tablo 23).

GELİR MÜLKLERİ	Miktar
Zihne'de İvrindî, Siroz'da Ğradeşte Mezreasi ile birlikte Dırnova, Zihne'de Kromişte, Nesî, Yunaciste, Kosorik, Davudca köyü, Zigošta	
GİDERLER	
Medresenin müderrisine	günlük 20 dirhem
Medresede kalan öğrencilere	aylık 40 dirhem
Medresenin bevâbına	günlük 1 dirhem
Vâkıfenin kabrinde vâkıfenin ruhu için on cüz okuyan kurraya	günlük iki dirhem
Siroz'daki vakfın câbîsine	günlük üç dirhem
Siroz'daki vakfın kâtibine	günlük bir dirhem
Zihne ve tevâbiindeki vakfın câbîsine	günlük üç dirhem
Zihne ve tevâbiindeki vakfın kâtibine	günlük bir dirhem
Vakfın mütevellîsine	günlük bir dirhem
Vakfın nâzırlık edecek kişiye (Selçuk Sultan'ın oğlu)	günlük on dirhem
Siroz kadısına	günlük bir dirhem
Medîne-i Münevvere'deki fakirlere	senelik bin sekiz yüz dirhem
Siroz'daki zaviyenin imamına	günlük üç dirhem,
Siroz'daki zaviyenin müezzinine	günlük iki dirhem
Siroz'daki zaviyenin aynı kişi olan kayyumu ve serracına	günlük iki dirhem
Siroz'daki zaviyenin kandil yağı ve hasırına	günlük bir dirhem
İmam olan kişinin zaviyede Hz. Muhammed'in ruhu için Kurân okumasına	günlük iki dirhem
Müezzin olan diğer bir kişinin Selçuk Sultan'ın ruhu için cüz okumasına	günlük bir dirhem
Siroz'daki zaviyenin şeyhine	günde üç dirhem
Yemek pişiren kişiye	günde üç dirhem
Vekilharca	günde iki dirhem
Nâkibe	günde iki dirhem
Ferraşa	günde bir dirhem
Yemeklerin eti için	günde on dirhem
Peynir için	günde on dirhem

Tablo 23. Selçuk Sultan'ın H. 914 tarihli vakfiyesinde geçtiği üzere vakfın mülklerini ve gider kalemlerini gösterir tablo.

Vakfiyenin zeylinde, H. 936/M. 1530'da İstanbul kadısı Sadi Çelebi huzurunda, Selçuk Hatun kızı, Neslişah Sultan binti Mehmet Bey bin Vezir Ahmet Paşa ve oğlu Bosna sancakbeyi Hüsrev Bey bin Ferhat Bey vekilleri, Selçuk Hatun daha hayattayken, eski evkafını takviye için, kendi malından olan, İstanbul'da Galata haricinde Tophane Mahallesi'nde bir hamamı da vakfetmiş olduğunu bildirmişler ve bu keyfiyet Sadi Çelebi tarafından şahitler huzurunda vakfiyeye tezyîl ve tescil edilmiştir.⁷⁹⁴ (Ek 13-20).

1568 tarihinde yazılmaya başlanılan kuyûd-ı kadîm arşivindeki 416 numaralı deftere göre Selçuk Sultan Vakfı emlâki; Drama nâhiyesine bağlı Bereketlü/Davudçi köyü⁷⁹⁵(Dáto⁷⁹⁶), Zigoş köyü⁷⁹⁷, Zihne nahîyesine bağlı Kromişta, Nisi, Vitaçişta, Potelinos köyleri, Serez'e tâbî İvrondî, Apono-Gradişte, Kato-Çerpişte/Anluşte, Drenova köyleridir.⁷⁹⁸ İvrondî, Apono-Gradişte, Kato-Çerpişte/Anluşte, Dranevo köylerinden hâsıl olan toplam 45.330 akçe Selçuk Sultan'ın Serez'deki medresesine vakfedilmiştir.⁷⁹⁹ Zihne'ye bağlı Kromişta/Kormísta, Nisi, Vitaçişta, Potelinos köylerinden hasıl olan 91.112 akçe Selçuk Sultan'ın Serez'de bulunan medresesine, mescidine ve çeşmelerine vakfedilmiştir.⁸⁰⁰ Drama'ya bağlı Bereketli ve Zigoş köylerinden hasıl olan 6.851 akçe yine vakfin giderlerine vakfedilmiştir.⁸⁰¹

Ayrıca CDA belgelerinde geçtiği üzere Serez'e bağlı İvrindî⁸⁰², Çerpişte⁸⁰³, Apanogradişte, Kato-çerpişte (Gradişte) ve Drenova⁸⁰⁴ Hurpeşte⁸⁰⁵, Harsa⁸⁰⁶,

⁷⁹⁴ M. Tayyib Gökbilgin, **a.y.**

⁷⁹⁵ Brekilo, Bereketli, Dáto isimleriyle de bilinmektedir. Qurania Bessi, "The Ottoman Town In The Southern Balkans From 14th to 16th Centuries: A Morphological Approach", Birmingham, University of Birmingham, Doktora Tezi, 2014, s. 206; Nurhan Uysal, "Kuyud-ı Kadim Arşivindeki 416 Numaralı Deftere Göre Kuzey Yunanistan'da Osmanlı Vakıfları", Tekirdağ, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022, s. 126; <https://www.nisanyanyeradlari.com/>

⁷⁹⁶ <https://www.nisanyanyeradlari.com>

⁷⁹⁷ Zýgos. <https://www.nisanyanyeradlari.com/>

⁷⁹⁸ Nurhan Uysal, "Kuyud-ı Kadim Arşivindeki 416 Numaralı Deftere Göre Kuzey Yunanistan'da Osmanlı Vakıfları", s. 126-127, 139-142, 157-159.

⁷⁹⁹ Nurhan Uysal, **a.g.e.**, s. 157-159.

⁸⁰⁰ Nurhan Uysal, **a.g.e.**, s. 139-142.

⁸⁰¹ Nurhan Uysal, **a.g.e.**, s. 126-127.

⁸⁰² İE.EV./73-7840

⁸⁰³ AE.SABH.I./239-15991

⁸⁰⁴ C.EV./353-17934

Büyükivrindî⁸⁰⁷ köyleri, Pervişte/Paravışte kazasına bağlı Masrub köyü⁸⁰⁸, Zihne'ye tâbi Kromişte⁸⁰⁹, Fruşika köyü⁸¹⁰ Selçuk Sultan Vakfı topraklarındandır.

Selçuk Sultan'ın H. 914/M. 1508 tarihli vakfiyesinin H. 937/M. 1530'daki kaydına göre 1530 tarihinde, Serez'e tâbî İvrindî, Apanogradişte, Kaluceriste, Dranevo ve Drama'ya tâbî Davudca/Bereketli (Dáto⁸¹¹) ve Zigoş köylerine ait toplam gelir 37.681 akçe olup Selçuk Sultan Medresesi'ne vakfedilmiştir.⁸¹² (Tablo 24).

Emlâk-i Selçuk Hatun binti Sultan Bayezid Han 'aleyhi'r-rahme ve'l-ğufrân Siroz'da olan medresesine vakf eylemiştir.						
Karye-i İvrindî bilâ tâbî' el-mezbûr (Siroz)	Hane-i müslim	Gebrân hâne	Mücerred	Buyût	Hasıl	Yekûn
	1	261	52	12	13.345	
Karye-i Apano-gradişte tâbî' el-mezbûr	Hâne		Mücerred	Buyût	Hasıl	
	64		40	4	9.581	
Kaluceriste nâm-ı diğer Gradişte tâbî' el-mezbûr	Hâne		Mücerred		Hasıl	
	19		1		5.532	
Karye-i Dranevo tâbî' el-mezbûr	Hâne		Mücerred	Buyût	Hâsıl	
	26		6	5	2.988	31.446
Karye-i Bereketli nâm-ı diğer Davudca tâbî' -i Drama el-mezbûr	Hâne		Mücerred		Hâsıl	
	36		35		3777	
Karye-i Zigoş/Zigovişti ⁸¹³ tâbî' el-mezbûr	Hâne				Hâsıl	
	22				2.458	6.235

Tablo 24. Selçuk Sultan'ın vakfiyesinin H. 937/M.1530'daki kaydına göre vakfın gelirlerini gösterir tablo.⁸¹⁴

Selçuk Sultan'ın emlâkinin H. 1212/M. 1797 tarihindeki gelirleri tablo 56'daki gibidir.

⁸⁰⁵ AE.SABH.I./58-4101

⁸⁰⁶ MAD.d./14319

⁸⁰⁷ AE.SABH.I./132-8888

⁸⁰⁸ A.DVNSMHM.d./121-1067

⁸⁰⁹ A.DVNSMHM.d./115-1894

⁸¹⁰ A.DVNSMHM.d./115-1660

⁸¹¹ <https://www.nisanyanradlari.com>

⁸¹² M. Tayyib Gökbilgin, XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar), s. 388.

⁸¹³ Qurania Bessi, "The Ottoman Town In The Southern Balkans From 14th to 16th Centuries: A Morphological Approach", s. 206.

⁸¹⁴ M. Tayyib Gökbilgin, XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar), s. 388.

Defter-i evkâf-ı livâ-i mezbûr bûdur ki nakl olundu tahrîrâtî şehri evâil-i Rebûlevvel sene 1212	Yekûn
el-mahsûl karye-i İvrindî el-mezbûr	21.592
el-mahsûl Karye-i Apanoğrâdeşte 'an vakf-i mezbûr Selçuk Hatun tâbi'-i Siroz	13.320
el-Mahsûl Karye-i Kaluceriste nâm-ı diğêr Gradeşte 'an vakf-ı mezbûr Selçuk Hatun tâbi'-i Siroz	6.570
el-mahsûl Karye-i Dranevo 'an vakf-ı mezbûr Selçuk Hatun tâbi'-i Siroz	3.848

Tablo 25. Selçuk Sultan'ın Serez'deki medresesine vakfedilen Paşa Livası'ndaki emlakı ve H.1212/M.1797 tarihindeki gelirlerini gösterir tablo.⁸¹⁵

Selçuk Sultan'ın Zihne, Siroz ve Drama mukataalarının H. 1250/M. 1834 tarihindeki iltizam bedeli ve bir senelik masrafları tablo 26'deki gibidir.⁸¹⁶ Yıllık olarak Selçuk Sultan Türbesi'ne bu tarihte 3.725 akçe tahsis edilmiştir.

Gelirler	Miktar
Bedel-i iltizâm makta'a-i Zihne	16.000
Bedel-i iltizâm makta'a-i mezbûr (Siroz)	14.250
Bedel-i iltizâm makta'a-i Drama	8.000
Toplam	38.250
Bir sene-i kâmilede verilen masârif	
Tersâneye iki nokta ile	5.000
Hazînedeki kalan	2.000
Türbeye verilen senevî	3.725
Kâtibe senede bir verilen	750
Ruğân-ı zübd-i mâhiye 9 kuruş	108
Toplam	11.583

Tablo 26. Selçuk Sultan'ın Zihne, Siroz ve Drama mukataalarının H. 1250/ M. 1834 tarihindeki iltizam bedeli ve bir senelik masraflarını gösterir tablo.⁸¹⁷

H. 992/M. 1584 tarihli bir belgeye göre Selçuk Hatun Vakfı'nın Taraklıkapı'da, Daye Hatun Mahallesi'nde (Taya Hatun Mahallesi) üç hücresi vardır. Bu Mirahur Hüseyin Ağa'ya günde birer akçeye kiralanmıştır.⁸¹⁸

Uluçay, arşiv belgelerini kaynak göstererek Selçuk Sultan'ın Bursa'da ve İstanbul'da bir mescit yaptırdığını aktarmıştır.⁸¹⁹ Selçuk Sultan'ın İstanbul'daki

⁸¹⁵ TS.MA.d/3706

⁸¹⁶ TS.MA.e/843

⁸¹⁷ TS.MA.e/843

⁸¹⁸ TS.MA.e/843-3

⁸¹⁹ Mustafa Çağatay Uluçay, "2. Bayezid'in Âilesi", s. 123-124; Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 51-52.

türbesi için vakfı bulunsa da⁸²⁰, İstanbul'da ve Bursa'da Selçuk Sultan tarafından inşa edilen herhangi bir mescidin bilgisine erişilememiştir. Yalnızca İstanbul'daki Mevlânâ Emin Nûreddin Osman Efendi tarafından 15. yüzyıl sonunda yaptırılan, Burmalı Mescid olarak bilinen Emin Nureddin Mescidi'nin görevli ücretleri Selçuk Sultan Vakfı'ndan karşılanmıştır.⁸²¹ (Tablo 27).

Vakıf	Mevkûf	Cihet	Eski Görevli	Yeni Görevli	Ücret (Yevmî)	Tarih
Selçuk Sultan binti Bayezid Han Evkâf-ı Şerîfesi mahsulünden olmak üzere	İstanbul'da Şehzâde nezdinde vâkı' Burmalı Mescid	Hitâbet	Mustafa Efendi bin Halil	Es-seyyid Hafız Salih Halife	12 akçe	1209 ⁸²²
Selçuk Sultan binti Bayezid Han Evkâf-ı Şerîfesi mahsulünden olmak üzere	İstanbul'da Şehzâde nezdinde vâkı' Burmalı Mescid	Mahfil	Mustafa Efendi bin Halil	Es-seyyid Hafız Salih Halife	3 akçe	1209 ⁸²³
Selçuk Sultan binti Bayezid Han Evkâf-ı Şerîfesi mahsulünden olmak üzere	İstanbul'da Şehzâde nezdinde vâkı' Burmalı Mescid	Hitâbet	Mehmed	Osman Halife	---	1212 ⁸²⁴
Selçuk Sultan binti Bayezid Han Evkâf-ı Şerîfesi mahsulünden olmak üzere	İstanbul'da Şehzâde nezdinde vâkı' Burmalı Mescid	Hitâbet	Osman Halife bin Osman	Halil bin Mehmed	12 akçe	1214 ⁸²⁵
Selçuk Sultan binti Bayezid Han Evkâf-ı Şerîfesi mahsulünden olmak üzere	İstanbul'da Şehzâde nezdinde vâkı' Burmalı Mescid	Sermahfil ve devirhân	Osman Halife bin Osman	Halil bin Mehmed	3 akçe	1214 ⁸²⁶

Tablo 27. Selçuk Sultan'ın İstanbul'daki vakfından olmak üzere Burmalı Mescid görevlilerine ödenen ücretleri gösterir tablo.

Selçuk Sultan Vakfı'ndan Mekke ve Medine'ye çok sayıda surre gönderilmiştir.⁸²⁷ Medine'de eczâhân ve salavâthân vazifelerine, surre defteri ciltlenmesine, surre kâtip ve emîni harcırahına, Mekke, Medine ve Kudüs halkına

⁸²⁰ EV.BRT./265-12, TS.MA.e/843, TS.MA.e/374-20

⁸²¹ AE.SSLM.III/415-23870, C.EV./191-9522, C.EV./109-5426

⁸²² AE.SSLM.III/415-23870

⁸²³ AE.SSLM.III/415-23870

⁸²⁴ C.EV./191-9522

⁸²⁵ C.EV./109-5426

⁸²⁶ C.EV./109-5426

⁸²⁷ KK.d./3386, EV.HMK.SR.d/2298

tahsisatta bulunulmuştur.⁸²⁸ (Tablo 28). Harem-i Şerîf'te sabah, öğlen, ikindin vakitlerinde Hz. Muhammed'in ruhu için Kur'ân-ı Kerîm okunması için görevliler tahsis edilmiştir. Taif'teki İbn Abbas Türbesi türbedârı için tahsisatta bulunulmuştur (Tablo 29). Serez'de Selçuk Sultan Vakfı'nın hasılatı, maaşlara ve Haremeyn fukarasına yetmediğinden vakfın mütevellîsi Mahmud Bey istifa etmiştir. Bundan dolayı Haremeyn Evkafı Mukataatı fazlasından tahsisat verilmiştir.⁸²⁹

'An mahsûl-i evkâf-ı Merhûme ve mağfûrun lehâ Selçuk Sultan tâbet serâhâ der Siroz berây-ı fukarây-ı Medîne-i Münevvere sene 1064 ⁸³⁰	Miktar (sikke)
Surre emîni ve kâtibi ve sâire, Haremeyn-i Şerifeyn muhâsebeleri cildleri ve mühimmât-ı sâireleri	652
Mekke-i Mükerrreme fukârâsına	14. 240
Medîne-i Münevvere fukârâsına	35.743
Kudûs-i Şerîf fukârâsına	2.485
Yekûn	53.120

Tablo 28. Serez'deki Selçuk Sultan evkâfı gelirlerinden; Mekke, Medine ve Kudûs için yapılan tahsisât.

'An mâl-i zevâid-i evkâf -ı Merhûme Selçuk Sultan der Medîne-i Siroz ve ğayrihi ⁸³¹	Kişi
Cihet	
'An cemâ'at-i eczâhân bi-rûh-i sa'âdet-i hazret-i risâletpenâh der harem-i şerîf der vakt-i's-subh	9
'An cemâ'at-i eczâhân bi-rûh-i sa'âdet-i hazret-i risâletpenâh der harem-i şerîf der vakt-i'z-zuhr	10
'An cemâ'at-i eczâhân bi-rûh-i sa'âdet-i hazret-i risâletpenâh der harem-i şerîf der vakt-i'z-asr	10
'An cemâ'at-i en'âm ve fethhânân berây-ı devâm-ı 'umr-i devlet-i hazret-i pâdişâh-ı âlempenâh der harem-i şerîf der vakt-i subh.	10
'An cemâ'at-i kârîin-i esmâ-i husnâ ve ashâb-ı bedr der vakt-i subh	10
'An cemâ'at-i surre-i hûrân	10
Vekîl-i firâşât-i şerîfe-i hıdemân-i bi'r-i mâ-i zemzem-i hazret-i pâdişâh-i şerîf	2
Tilmîzân ve hıdemân-i hazret-i Şeyh Abdullah Mîr'î der Tâif	-----
Türbedâr-ı türbe-i şerîf hazret-i İbn Abbas Raziya'llahu 'anhu der Tâif	-----

Tablo 29. Serez'deki Selçuk Sultan evkâfı gelirlerinden Mekke'ye gönderilen surreyi gösterir tablo.⁸³²

Selçuk Sultan'ın türbesi için vakfı bulunduğu, arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Bu belgeler genellikle türbe tevcihât kayıtlarıdır. Bu kayıtlara göre Selçuk Sultan Vakfı gelirleri, İstanbul'daki Selçuk Sultan Türbesi için cüzhân,

⁸²⁸ TS.MA.d /1174

⁸²⁹ TS.MA.e/526-48

⁸³⁰ TS.MA.d /1174

⁸³¹ EV.HMK.SR.d/2298

⁸³² EV.HMK.SR.d/2298

duâgûy cihetlerine ve diğer cihetlere ayrılmıştır. Selçuk Sultan'ın Zihne, Siroz ve Drama mukataaları bedellerinden H. 1250/ M. 1834 tarihinde, türbeye senelik olarak 3.725 akçe harcanmıştır.⁸³³ Selçuk Sultan'ın İstanbul'da olan türbesi vakfından ve Siroz'daki evkâfı mahsulünden, hem Selçuk Sultan Türbesi hem de II. Bayezid Türbesi'ndeki duâgûy, cüzhân gibi görevler için tahsisat ayrılmıştır.⁸³⁴ Ayrıca vakfın gelirleri Selçuk Sultan Vakfı câbîsine, mütevellisine, Selçuk Sultan'ın Zihne'de Kromişte/Kormışta köyünde yer alan camisinin hatip ve imamına, Zihne kazasında Çerialan köyünde Gâzî Kara Ali Bey Câmii'nde belirli günlerdeki vaizlik cihetine tahsis edilmiştir (Tablo 30). Selçuk Sultan Türbesi, tamire ihtiyaç duyduğunda tamirat masrafları bu vakıftan karşılanmıştır. 1806 tarihli belgeye göre, Selçuk Sultan Türbesi zaman içerisinde harap olmuş ve tamire ihtiyaç duymuştur. Fakat tamirat için gerekli akçe yoktur. Bu yüzden yevmî 500 akçe duâgûy vazifesi ta'yîn ve tahsis kılınmış, bedeller irâd-ı kayd olunup Selçuk Sultan'ın Serez'de harap olan yapıları ile birlikte bu akçeler, türbenin tamir ve termîmine harcanmıştır.⁸³⁵

Vakıf	Cihet	Eski Görevli	Yeni Görevli	Ücret (Yevmî)	Tarih
Selçuk Sultan Vakfı	Tevliyet	-----	Zekeriya	-----	1087 ⁸³⁶
Selçuk Sultan Evkâfından	Duâgûy	Sungurzâde Şeyh Mehmet	Es-seyyid İbrahim Efendi	Yevmî 5 akçe	1112 ⁸³⁷
Selçuk Sultan Türbe-i Şerîfi'nde	Duâguy	Şerife Fatıma Hanım	Fatıma	4 akçe	1138 ⁸³⁸
Selçuk Sultan Binti Sultan Bayezid Han Vakfı'ndan olmak üzere Selçuk Sultan Türbesi'nde	Cüzhân	Hafız Mustafa	Ahmed bin Muhammed	Yevmî 2 akçe	1183 ⁸³⁹
Siroz ve İstanbul'daki Selçuk Sultan binti Bayezid Han Evkâf-ı Şerîfesi mahsulünden olmak üzere	Duâguy	Fatıma Hatun binti Osman	Kerîmesi Şerîfe Hatun	5 akçe	1191 ⁸⁴⁰

⁸³³ TS.MA.e/843

⁸³⁴ AE.SSLM.III/302-17664, EV.BRT./265-12, TS.MA.e/843, TS.MA.e/374-20

⁸³⁵ TS.MA.e/374-20

⁸³⁶ AE.SMMD.IV./98-11536

⁸³⁷ İE.EV./29-3404

⁸³⁸ AE.SAMD.III/176-17120

⁸³⁹ C.EV./36-1774

⁸⁴⁰ C.EV./588-29689

Siroz ve İstanbul'daki Selçuk Sultan binti Bayezid Han Evkâf-ı Şerifesi mahsulünden olmak üzere	İstanbul'da türbe-i şerifte tilâvet olunan eczâ-i şeriflerden cüzhân	İsmail Halife İbni el-hâc Ahmed	Hafız Ahmed Efendi İbni Ali	2 akçe	1197 ⁸⁴¹
Merhume Selçuk Sultan Binti Sultan Bayezid Han-ı Velî Evkâf-ı Şerifesi mahsulünden	Cibâyet	Hasan bin Mahmud	Mehmed bin Yakup	Yevmî 2,5 akçe	1211 ⁸⁴²
Selçuk Sultan'ın İstanbul'da vâkı' türbe-i şerif evkâfı	Cüzhân	Mehmed Halife İbn Ali	Mehmed Ârif İbni Halîl	2 akçe	1216 ⁸⁴³
Selçuk Sultan'ın İstanbul'da vâkı' türbe-i şerif evkâfı	Cüzhan	Selîm İbni Lutfullah	Ali Halife İbni İbrahim	2 akçe	1218 ⁸⁴⁴
Selçuk Sultan'ın İstanbul'da vâkı' türbe-i şerif evkâfından olmak üzere	Cüzhân	el-Hâc Ahmed Halife	Abdî Halife bin Ali	2 akçe	1218 ⁸⁴⁵
Selçuk Sultan'ın İstanbul'da vâkı' türbe-i şerif evkâfı	Cüzhân	Seyyid Ali İbn Hâfız İbn Ahmed	Mehmed İbn Hafız Mustafa	2 akçe	1219 ⁸⁴⁶
Selçuk Sultan'ın İstanbul'da vâkı' türbe-i şerif evkâfı	Cüzhân	Hafız Ahmed İbn Muhammed	Selîm İbni Abdullah	2 akçe	1227 ⁸⁴⁷
Zihne Kazası'nda Kromişte karyesinde Selçuk Sultan Cami'-i Şerifinde Halil Çavuş nukûd-ı mevkûfesinden olmak üzere	Hıtabet ve İmamet	Hüseyin Sabit bin Abdülğaffur Halife	Ali bin İsmal Halife	Senede 15 kuruş	1253 ⁸⁴⁸
Zihne Kazası'nda Çerialan karyesinde müteveffâ-yı Gâzî Kara Ali Bey Câmî'nde	Çarşamba, Perşembe, Cuma Günlerinde Vaizlik	Hüseyin Sabit bin Abdülğaffur Halife	Ali bin İsmal Halife	Yevmî 15 akçe	1253 ⁸⁴⁹
Kazâ-i Siroz'da Vâkı' Selçuk Sultan Vakfı'ndan	Tevliyet	-----	İbrahim Ağa	-----	1255 ⁸⁵⁰
Selçuk Sultan	Duâguy		Hatice Behiye	Yevmî 20 akçe	1297/99 ⁸⁵¹

⁸⁴¹ AE.SABH.I./128-8655

⁸⁴² C.EV./181-9049

⁸⁴³ C.EV./368-18698

⁸⁴⁴ C.EV./269-13733

⁸⁴⁵ C.EV./84-4154

⁸⁴⁶ C.EV/56-2755

⁸⁴⁷ C.EV./286-14594

⁸⁴⁸ HAT/1609-18

⁸⁴⁹ HAT/1609-18

⁸⁵⁰ C.EV./607-30640

⁸⁵¹ EV.BRT./ 260-14

			Hanım		
Sultan Bayezid ve Selçuk Sultan Vakfından	Duâguy		Mehmed Cemaleddin	Senevî 81	1297/99 ⁸⁵²
Haremeyn-i Muhteremeyn Hazinesi'nden Mazbut Evkaftan İstanbul ve Siroz'da vâkı' Merhum Selçuk Sultan Evkâf-ı Şerîfesinden	Du'âgûy	Es-seyyid Mehmed Bahaddin bin Hafız Kadri	Fatime ve Safiye ve Hayriye	Yevmî 15 akçe	1297 ⁸⁵³
Haremeyn-i Muhteremeyn Hazinesi'nden Mazbut İstanbul'da Merhume ve Selçuk Sultan Binti Sultan Bayezid Han Vakfı'ndan olmak üzere	Du'âgûy	İbrahim Ethem Efendi	Ali Efendi	Yevmî 116 şehri 20 akçe	1317 ⁸⁵⁴
Merhume Selçuk Sultan Binti Sultan Bayezid Han-ı Velî Evkâf-ı Şerîfesi'nden	Du'âgûy	-----	Harputlu Ali Efendi	Yevmî 58 ve Şehri 10 akçe	1317 ⁸⁵⁵
Haremeyn-i Muhteremeyn Hazinesinden mazbut evkaftan İstanbul'da vâkı' Merhume Selçuk Sultan Binti Sultan Bayezid Hân-ı Velî Evkâf-ı Şerîfesinden olmak üzere	Du'âgûy	Ali Efendi İbn İsmail	Sulb-i sağır oğlu İsmail ve sulb-i sağire kızları Cemile, Pakize ve Rahime	Yevmî 58 ve şehri 10 akçe	1326 ⁸⁵⁶

Tablo 30. Selçuk Sultan Vakfı'ndan olmak üzere H. 1087/M.1676-H.1326/M.1908 tarihleri arasındaki tevcihâtları gösterir tablo.

İstanbul'daki Selçuk Sultan Evkâfı köyleri masraf defterine göre; otuz dört kişiden oluşan rûzdârân (Sultan Bayezid-i Velî Türbesi'nde olmak üzere), dört kişiden oluşan zâbitân-ı vakf-ı İstanbul (ruznamçe kâtibi, kâtib, câbî, câbi-i suvârî), dokuz kişiden oluşan zâbitân-ı vakf (Serez) (nâzır, çukadâr, mütevellî, kâtib, kâtib-i fodula, Kromişte köyü câbîsi ve kâtibi, câbî-i suvârî), on dokuz kişiden oluşan duâgûyât (duâgûy, ihlâshân, Burmalı Cami hatîb ve müezzini), yirmi bir kişiden oluşan huddâm-ı mutasarrıf-ı mezkûre duâgûyât (Hâfız Ahmed Paşa Camii'nde devirhân, en'âmhân, türbedâr, ihlâshân, duâgûy, âbkeş-i sebîl), on beş kişiden oluşan

⁸⁵² EV.BRT./ 260-14

⁸⁵³ EV.BRT./265-12

⁸⁵⁴ EV.BRT./303-12

⁸⁵⁵ EV.BRT./303-12

⁸⁵⁶ EV.BRT./303-12

duâgûyât cemaatlerine çeşitli ücretler tayin edilmiştir.⁸⁵⁷ (Ek 21). Bu cemaatlerin bir kısmı Selçuk Sultan'ın Serez'deki evkafı için tayin edilmiş olup bir kısmı İstanbul'daki evkafı için tahsis edilmiştir. Selçuk Sultan Türbesi Evkafı zevaidinden yani fazlasından farklı cihetlere tahsisât da gerçekleştirilmiştir. Hafız Paşa Camii'nde Cuma günleri yevmi üç akçe vazife ile devr-i şerif tilavet etmek için Süleyman bin Abdullah'a berat verilmiş, on nefer fukaraya yevmi otuz dört akçe duagûluk cihetinin tevcih edilmiştir.⁸⁵⁸

2.11.3.SELÇUK SULTAN'IN VAKIF ESERLERİ

2.11.3.1. SEREZ (YUNANİSTAN)

2.11.3.1.1. Serez'in Mimari Tarihine Dair Genel Bilgi

Selçuk Sultan'ın bânisi olduğu mimari eserlerin çoğunluğu Serez'de olduğu için Serez'in mimari tarihi, burada yer alan vakıfları ve yapıları anlamamız için önem taşımaktadır.

Serez, 1383'te fethedilmesinin ardından bölgedeki araziler Gazi Evrenos Bey'e ve Çandarlı Hayreddin Paşa'ya tahsis edilmiştir. 15. yüzyılın sonlarından 16. yüzyıla kadar hanedan üyelerine verilmiştir. Serez barış yoluyla teslim alındığı için Müslümanlar sur içinde yerleşmemiş, yapılar kasabanın etrafı surla çevrili kısmının dışında inşa edilmiştir. Serez'de pek çok vakıf kurulmuş ve bunlara çeşitli tahsisatlar yapılmıştır. Fatih Sultan Mehmet döneminde Serez toprakları, Trabzon Rum Devleti'nin yıkılmasının ardından II. Murad'ın eşi Mara Hatun'a ve David Komnenos'a hibe edilmiştir. Serez'in bütün köylerinin geliri ise II. Bayezid'e, kızları Kamer Sultan ve Selçuk Sultan'a aittir. 16. yüzyıl tahrir kayıtlarına göre burada mescitler dışında iki cami, iki imaret, iki medrese, yedi zâviye ve beş hamam olduğu

⁸⁵⁷ TS.MA.e/374-20

⁸⁵⁸ AE.SAMD.III/45-4479, AE.SAMD.III/ 56-5577

zikredilmiştir. Serez’de 1849’da çıkan iki yangında şehrin dörtte üçü yanmıştır. 1913’te Balkan Savaşları esnasında şehir tamamen harap olmuş, 1918’de Yunanistan’a dâhil olmuştur. 1. Dünya Savaşı’ndan sonra geniş çaplı yeniden inşa kampanyasıyla şehirdeki tarihi camiler ve kiliseler yıkılmıştır. Çok az tarihi eser (kale kalıntıları, iki Bizans kilisesi, bir hamam kalıntısı, sadece üç cami: Zincirli Cami, Mustafa Bey Cami, Gedik Ahmed Paşazâde Mehmed Bey Cami ve Çandarlı İbrâhim Paşa tarafından yaptırılan bedesten) yıkımlardan sağlam çıkabilmiştir.⁸⁵⁹

2.11.3.1.2. Selçuk Sultan Medresesi

Selçuk Sultan’ın H. 914/M. 1508 tarihli vakfiyesine göre Selçuk Sultan, Serez’de kışlık on iki odalı bir medrese inşa etmiş, ayrıca Serez’de münasip bir yerde zaviye, imaret ve mescid inşa edilmesini şart koşmuştur.⁸⁶⁰ Vakfın gelirleri, medresenin giderleri için ayrılmıştır.⁸⁶¹ (Ek 13-20).

2.11.3.1.2.1. Konumu, İnşa Tarihi ve Bugünkü Mevcudiyeti

Medresenin nerede olduğu, münferit mi inşa edildiği yoksa bir külliyein dâhilinde mi olduğu da tıpkı Selçuk Sultan Cami gibi belirsiz ve tartışma konusudur. Sur dışında ve imaretten mübeddel olmak üzere, iki farklı medreseden bahsedilmektedir. Bu konu “Selçuk Sultan Cami” başlığı altında detaylıca inceleneceği için ayrıca burada ele alınmayacaktır.

Medresenin vakfiyesinin tarihi H. 914/M. 1508 olduğu için medresenin inşa tarihinin bu tarihe yakın olması gerektiği söylenmiştir.⁸⁶² Vakfiyede, o gün henüz

⁸⁵⁹ Evangelia Balta, “Serez”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 36, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s. 556-558; Machiel Kiel, “Observations on the History of Northern Greece during the Turkish Rule”, **Balkan Studies**, C. 12, No: 2, 1971, s. 433-434.

⁸⁶⁰ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 817-818.

⁸⁶¹ Medrese gelir kaynakları için bk. “Selçuk Sultan’ın Vakıfları” bölümü.

⁸⁶² Cahid Baltacı, **XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İstanbul, İrfan Matbaası, 1976, s. 412-413.

inşa edilmiş olmayan zaviye, imaret ve mescid yapılarının inşa edilmesi şart koşulmuştur.⁸⁶³ Dolayısıyla medrese, 1508 tarihinde çoktan tamamlanmış olmalıdır.

Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde medrese, “ândan medrese-i Selçuk Sultân, kurşunlu imarettir.”⁸⁶⁴ şeklinde geçmektedir.⁸⁶⁵

Serezli'nin bildirdiğine göre medresenin son müderrisi, Mehmet Esat Serezli'nin babası Müftü Fethullah Fehmi Efendi'dir.⁸⁶⁶ Arşivde yer alan H. 1317/M. 1900 tarihli bir belgede, medresenin bu tarihte mevcut olduğu, talebelerin içerisinde ilimle meşgul olduğu, müderrisinin Hacı Fethullah Fehmi Efendi olduğu, vakfa ait köylerin hasılatından aylık üç bin kuruşun müderrise verildiği geçmektedir.⁸⁶⁷ Bu belgeye göre 20. yüzyılın başında medresenin ayakta olduğu ve işler vaziyette olduğu anlaşılmaktadır. Medrese günümüzde mevcut değildir.

2.11.3.1.2.2. Mimarı

Yapının mimarı bilinmemektedir.

2.11.3.1.2.3. Mimari Özellikleri

Medrese günümüzde mevcut olmadığı için mimari özellikleri hakkında bilgi sahibi olunamamaktadır. Vakfiyesinden yalnızca on iki odalı olduğu bilinmektedir.⁸⁶⁸ Selçuk Sultan'ın oğlu Gazi Hüsrev Bey, 1537 yılında annesi Selçuk Sultan anısına Saraybosna'daki Selçukiye Medresesi'ni (Gazi Hüsrev Bey

⁸⁶³ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 817-818.

⁸⁶⁴ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Gümölcine-Kavala-Selânik-Tırhala-Atina-Mora-Navarin-Girit Adası-Hanya-Kandiye-Elbasan-Ohri-Tekirdağı-I**, C. 8, haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011, s. 126-128.

⁸⁶⁵ Kaynak olarak aldığımız Seyehatnâme transkripsiyonunda bu kısımda boşluklar vardır ki boşlukların yer aldığı metnin aslına ulaşılammıştır.

⁸⁶⁶ Mehmet Esat Serezli, **Memleket Hatıraları**, C. 1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2012, s. 194.

⁸⁶⁷ BEO/1390-104242

⁸⁶⁸ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 817-818.

Medresesi) inşa ettirmiştir.⁸⁶⁹ Hartmuth, Selçuk Sultan'ın Serez'de inşa ettiği medresenin nasıl olabileceğine dair bir fikir edinmek için, bugün ayakta olan Saraybosna'daki medreseye bakmak gerektiğini söylemektedir.⁸⁷⁰

2.11.3.1.2.4. Medrese Görevlileri

Vakfiyeye göre yukarıda ismi verilen mülklerden elde edilen gelirler Serez'deki medresenin giderlerine ayrılmıştır. Medresenin akla ve nakle dayanan ilimleri tahsil eden müderrisine günde yirmi, medresede kalan öğrencilere ayda kırk, medresenin bevvâbına günde bir akçe verilecektir. (Ek 13-20).

Nev'îzâde Atâyî'den ve diğer arşiv belgelerinden, medresenin müderrislerinin hangi tarihte ne kadar ücret aldığı görülmektedir. Medrese, müderrislerine ödenen ücret bakımından vakfiyesine göre H. 929/M. 1522-23 tarihinde de yirmili olup H. 966/M. 1558-59 tarihinde ve H. 977/M. 1569-70 tarihinde ellililer arasında bulunmaktadır.⁸⁷¹ (Tablo 31).

Müderris	Ücret	Tarih
el-Mevlâ Hüsameddin (Husâm el-Kâzî)	20 akçe	H.929 ⁸⁷²
el-Mevlâ Kasım bin Süleyman	50 akçe	H.966 ⁸⁷³
el-Mevlâ Derviş Muhammet (Lâmî-zâde Lemi Çelebi)	50 akçe	H.967'ye kadar ⁸⁷⁴
el-Mevlâ Ebubekir (Hasan Paşa Bekri)	-----	H.1020'ye kadar ⁸⁷⁵
el-Mevlâ Muhammed (Sûfî Muhammed Efendi)	-----	H.1021 ⁸⁷⁶
es-Seyyid İbrahim Efendi	Yevmî 100 akçe	H.1111 ⁸⁷⁷

⁸⁶⁹ Kamil Şahin, "Saraybosna Şehri Merkezindeki Medreseler", *Vakıf Haftası Dergisi*, No: 10, 1993, s. 264; Machiel Kiel, "Observations on the History of Northern Greece during the Turkish Rule", s. 432.

⁸⁷⁰ Maximilian Hartmuth, "The Princess and the Mosque: Ottoman Royal Women's Architectural Patronage in the Province and the Case of the so-called Zincirli Câmî at Serres", *Bâtir au féminin?: Traditions et stratégies en Europe et dans l'Empire ottoman.*, haz. Juliette Dumas and Sabine Frommel, Paris, Picard, 2013, s. 86.

⁸⁷¹ Cahid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, s. 412-413.

⁸⁷² Nev'îzâde Atâyî, *Hadâîku'l-Hakâik Fî Tekmiletî's-Şakâik-Nev'îzâde Atâyî'nin Şakâ'ik Zeyli*, C. 1, s. 272.

⁸⁷³ Nev'îzâde Atâyî, *a.g.e.*, C. 1, s. 319.

⁸⁷⁴ Nev'îzâde Atâyî, *a.g.e.*, C. 1, s. 284.

⁸⁷⁵ Nev'îzâde Atâyî, *Hadâîku'l-Hakâik Fî Tekmiletî's-Şakâik-Nev'îzâde Atâyî'nin Şakâ'ik Zeyli*, C. 2, s. 1673.

⁸⁷⁶ Nev'îzâde Atâyî, *a.g.e.*, C. 2, s. 1616-1617.

⁸⁷⁷ İE.ENB/5-599

Eğirdirli Hoca Ehmed Efendi	-----	H.1255'ten önce ⁸⁷⁸
Hacı Fethullah Fehmi Efendi	Şehrî 3.000 kuruş	H.1317 ⁸⁷⁹

Tablo 31. Selçuk Sultan Medresesi müderrislerini ve aldıkları ücretleri gösterir tablo.

2.11.3.1.3. Selçuk Sultan Cami

2.11.3.1.3.1. Yapının Tespiti, Tarihlendirilmesi, Konumu ve Buna Dair Görüşler

Selçuk Sultan'ın H. 914/M. 1508 tarihli vakfiyesine göre Selçuk Sultan, Serez'de on iki odalı bir medrese inşa ettirmiş, bununla birlikte tabhâne olarak bilinen iki evden boş kalan yerde ikisinin arasında, gelenlerin namaz kılacağı mescid olarak kullanılacak bir suffe (gölgelik/kulübe) inşa edilmesi ve vakf olması şart koşulmuştur (Ek 13-20). Selçuk Sultan'ın M. 1508 tarihli vakfiyesinde, zaviyenin ve mescidin, vakıftan arta kalan meblağla inşa edilmesi şart kılındığından dolayı, bu yapıların medresenin yapımından daha sonra inşa edilmiş olması gerektiği söylenmiştir.⁸⁸⁰ Fakat vakfiyede zaviyeyle inşa edilmesi şart koşulan mescid, “suffe” olarak geçmektedir. “Mescid” kelimesi Arapça 'da her ne kadar günümüzdeki cami yapısına karşılık gelmekteyse de bahsedilen yapı büyük bir cami yapısından ziyade daha küçük bir yapıya işaret etmektedir. Bahsedilen mescid dışında vakfiyede herhangi bir mescid/cami yapısından bahsedilmemektedir.

Bugün Serez'de Zincirli Cami olarak bilinen bir yapı bulunmaktadır. Bu yapıyı Selçuk Sultan'ın inşa ettirdiği söylenmiştir. Fakat Selçuk Sultan'ın yaptırdığı caminin bugün Serez'de nerede olduğuna dair birçok farklı görüş bulunmaktadır.

Evliya Çelebi'nin seyahatnâmesinde anlattığına göre, Serez'de tekkeler ve medreselerin mihraplarıyla toplam otuz mihrap vardır. Diğer camilerle birlikte toplam doksan bir cami/mescit vardır. Bunların on ikisi Cuma camisidir. Çarşı

⁸⁷⁸ C.ADL./87-5245

⁸⁷⁹ BEO/1390-104242

⁸⁸⁰ Cahid Baltacı, XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, s. 412-413.

içindeki Eski Cami (H. 787)⁸⁸¹, Zeynî Kadı Camii⁸⁸², Mesîregâh Cami-i Ahmet Paşa⁸⁸³, Makremeli Cami, Alaca Cami, Sultan Cami, Türbe-i Pûr-i Envâr Cami, Koca Mustafa Paşa Camii⁸⁸⁴, Kara Ahmet Cami, Kara Hasan Cami, Abdîzâde Cami, Alî Bey Cami, Namâzgâh bunlardır.⁸⁸⁵ Evliya Çelebi'nin saydığı bu camilerden, Selçuk Sultan Cami ile aynı cami olduğu varsayılabilecek tek cami Sultan Camii'dir ki hakkında Evliya Çelebi yalnızca selâtin camisi olduğunu söylemekle yetinmiştir.⁸⁸⁶ Serez'de yerel halk tarafından Zincirli Cami olarak bilinen⁸⁸⁷ ve kaynaklarda da Selçuk Sultan Cami olarak bahsedilen yapının, bu camilerin biri olup olmadığı eğer bunlardan birisiyse içinden hangisi olduğu bilinmemektedir ve bu konuda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Evliya Çelebi'nin saydığı camiler arasında, Zincirli Cami ismiyle bir cami ismi geçmemesi, Zincirli Cami isminin belgelerde ve kaynaklarda yer almaması, Zincirli Camii'nin gerçekte başka isme sahip olduğunu göstermektedir. Zincirli Camii'nin yapı özellikleri itibarıyla o dönemde önemli konumda olan biri tarafından yaptırılmış olması gerekmektedir. Fakat yapının kitabesinin yok olması sebebiyle, bu konuda kesin bir bilgiye varmak mümkün gözükmemektedir. Bu konuya dair farklı delillere dayanılarak varsayımlar öne sürülmüştür. Öncelikle bu görüşler, ardından da arşiv belgelerinde Selçuk Sultan Camii'nin nasıl yer aldığı incelenerek bir sonuca varılmaya çalışılacaktır.

Lowry, Evliya Çelebi'nin bahsettiği Sultan Camii'nin, Selçuk Sultan'ın yaptırdığı yapı olduğunu ve bu yapının da bugün Zincirli Cami olarak bilinen yapı

⁸⁸¹ Eski Cami, H.787/M.1385 yılında inşa edilmiş olup, tahta kubbelidir, kible kapısı önünde şadırvan vardır.

⁸⁸² Evliya Çelebi sadece Zeynî Kadı Camii'nin kubbesinin kurşun kaplı olduğuna dair bir bilgi vermiştir.

⁸⁸³ Bânisi Mehmed Bey bin Ahmed Paşa'dır. Cami; mekteb, medrese, imaretten oluşmaktadır ve kubbeleri kurşunla kaplıdır. Mihrap, minber, mahfil ve kible kapısı, üstün özelliklere sahip olup Yahyâ Paşa Camii'ne benzemektedir.

⁸⁸⁴ Koca Mustafâ Paşa Cami; cami, mekteb, medrese, imaretten oluşmaktadır ve kubbeleri kurşunla kaplıdır. Sultan vüzerâlarından Mustafâ Beğ tarafından inşa edilmiştir.

⁸⁸⁵ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Gümülcine-Kavala-Selânik-Tırhala-Atina-Mora-Navarin-Girit Adası-Hanya-Kandiye-Elbasan-Ohri-Tekirdağı-I**, C. 8, s. 126-128.

⁸⁸⁶ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, a.y.

⁸⁸⁷ Heath W. Lowry, **Serez'deki Selçuk Sultan Cami ve Erken Dönem Osmanlı Mimarisindeki Yeri**, s. 51.

olduğunu söylemektedir.⁸⁸⁸ Zincirli Cami, dendrokronolojik verilere göre 15. yüzyıl sonunda inşa edilmiştir ve camide hiç 16. yüzyıl sonuna ait ağaç bulunmamaktadır.⁸⁸⁹ (Tablo 32). Aynı zamanda Lowry, caminin Selçuk Sultan'ın kocası Mehmet Bey'in Serez'de yaptırmış olduğu camiyle hem mimari hem ikonografik açıdan benzer oluşu sebebiyle Zincirli Camii'nin aynı yüzyıla ait olduğunu ve Selçuk Sultan tarafından yaptırıldığını ifade etmektedir.⁸⁹⁰ Mehmet Bey Camii'nin ve Selçuk Sultan Camii'nin yapım tarihleri, bezeme ve mimari özellikleri gereği karı-koca tarafından aynı dönemde gerçekleştirilen imar faaliyetlerinden olduğunu söyler. Mimari öğelerinden ötürü yapının bânîsinin ve zanaatkarının da aynı olduğunu belirtir. Özellikle iki yapıda da “kelîme-i tevhîd” kitabesi bulunmasını bu benzerliğe örnek göstermiştir. Lowry'e göre camideki üst galeri kısmı kadınlar mahfilidir ve bu da caminin bânîsinin bir kadın olduğuna işaret etmektedir.⁸⁹¹ Fakat Hartmuth, bunun mümkün olmadığını, üstteki galerilerin yani kadınlar mahfilinin bu camiye özgü bir şey olmadığını ifade eder. Aksine caminin, başkent'in liman bölgesinde ticari faaliyetlerin yüksek olduğu bir bölgede inşa edilmesinden ve genelde burada çalışan erkekler tarafından kullanılmasından hareketle caminin kadınların kullanımı amacıyla yapıldığı düşüncesinin sorgulanmasını ister. Dolayısıyla üst mahfilin kadınlar tarafından kullanılma geleneğinin olmadığını fakat vakfiyelerde geçen Kur'ân kârîleri tarafından kullanılmış olabileceğini ifade eder.⁸⁹²

Hartmuth, Zincirli Camii'nin yapım tarihi için, 1590 yılını vermektedir. Lowry'nin camiye dendrokronolojik olarak 15. yüzyılın sonuna tarihlendirmesine, Selçuk Sultan'ın bu tarihlerde bir mescit yaptırdığını, 16. yüzyıl sonunda ise bu mescidin, Cuma camisine dönüştürüldüğünü söyleyerek bir açıklama getirmiştir.⁸⁹³ Hartmuth; Uluçay'ın makalesinde, Selçuk Sultan'ın 1508 tarihli vakfiyesinde bir

⁸⁸⁸ Heath W. Lowry, **a.g.e.**, s. 55-56.

⁸⁸⁹ Heath W. Lowry, **a.g.e.**, s. 82-83.

⁸⁹⁰ Heath W. Lowry, **a.g.e.**, s. 55-58.

⁸⁹¹ Heath W. Lowry, **a.g.e.**, s. 59-63.

⁸⁹² Maximilian Hartmuth, “The Princess and the Mosque: Ottoman Royal Women's Architectural Patronage in the Province and the Case of the so-called Zincirli Câmî at Serres”, s. 81-82.

⁸⁹³ Maximilian Hartmuth, **a.y.**

medrese yaptırdığına ve caminin ise 1584 tarihinden sonraki belgelerde geçtiğine dair verdiği bilgiye dayanarak caminin Selçuk Sultan'ın vefatından sonra vakfın sağladığı imkanlarla yapıldığını söyler. Mescid, Selçuk Sultan'ın çocukları Neslişâh Sultan'ın ve Gâzî Hüsrev Bey'in vakfı genişletmesiyle, doksan yıl sonra, medresenin yanında Cuma camisi olarak inşa edilmiştir.⁸⁹⁴ Hartmuth ayrıca Serez'in 1568-9 tarihli korunmuş son Osmanlı tahrir defterinde, Zincirli ya da Selçuk Sultan/Hatun adında bir cami ya da mahalle kaydı bulunmadığı için hem metinsel hem de mimari kanıtların 16. yüzyılın son çeyreğindeki bir tarihi, güçlü bir şekilde desteklediği sonucuna varmaktadır.⁸⁹⁵ Hartmuth, kare, altıgen ve sekizgen baldaken kubbe desteklerinin, 16. yüzyılın ikinci yarısı ve 17. yüzyılın başlarının mimari özelliği olduğu için bu yapıyı Selçuk Sultan'ın hayattayken yaptırmasının imkansızlığından bahseder.⁸⁹⁶ Mimar Sinan'ın inşa ettiği yapılar arasında, Serez'deki bu yapının olmaması sebebiyle Hartmuth, mütevellînin proje hakkında Mimar Davud Ağa ile temasa geçip, onun da İstanbul'dan Serez'e bir yardımcı göndererek araziye inceleyip ve sultanın konumuna uygun bir plana göre bir anıtın maliyetini hesaplamış olacağı varsayımında bulunmuştur. Vakfiyede belirtilen mekanın ise tek bir yapı olarak bir mescit ve iki tabhâneyi içeren T şeklinde bir zâviye/ribat olabileceğini ifade etmiştir.⁸⁹⁷ Hartmuth, bu plandaki bir yapı için 1500 civarı bir tarihi geç saysa da 1486 yılına tarihlenen T biçimli, Selanik'teki Alaca İmareti'ni örnek göstermektedir. Fakat söylenilen her şeyin bir varsayımdan ibaret olduğunu gerçek bilgilerin ortaya çıkması için Topkapı Sarayı arşivi belgelerinin dikkatle incelenmesi gerektiğini söylemektedir.⁸⁹⁸ Lowry ise bir mescidin bir Cuma camisine dönüştürüldüğü varsayımına katılmayarak mescit ve caminin anlam farkının olmadığını, önceki dönemlerde birbiriyle eş anlamlı olarak kullanıldığını, isim değişikliğinin herhangi

⁸⁹⁴ Mustafa Çağatay Uluçay, "2. Bayezid'in Âilesi", s. 123; Maximilian Hartmuth, "The Princess and the Mosque: Ottoman Royal Women's Architectural Patronage in the Province and the Case of the so-called Zincirli Câmi at Serres", s. 83.

⁸⁹⁵ Maximilian Hartmuth, "The Princess and the Mosque: Ottoman Royal Women's Architectural Patronage in the Province and the Case of the so-called Zincirli Câmi at Serres", s. 82-83.

⁸⁹⁶ Maximilian Hartmuth, **a.y.**

⁸⁹⁷ Maximilian Hartmuth, **a.g.e.**, s. 85-86.

⁸⁹⁸ Maximilian Hartmuth, **a.g.e.**, s. 86.

bir mimari değişiklik anlamına gelmediğini ifade etmiştir.⁸⁹⁹ Fakat burada Hartmuth'un kastettiği isimle ilgili bir farklılık olmaktan ziyade Cuma camisinin özellikleri itibariyle mekansal bir farklılıktır. Lowry, mimari yapılara Sinan merkezli bir bakış açısıyla bakmanın doğru olmadığını aksine Mimar Sinan'ın Balkan seyahatlerinde buradaki yapıları görüp ilham aldığını ve daha sonra kendi inşa ettiği eserlerde kullandığını söyleyerek Hartmuth ve benzeri düşünce tarzına itiraz etmektedir.⁹⁰⁰

Kiel, Selçuk Sultan'ın medrese, zaviye, tabhâne (imaret) ve mescitten oluşan yapılar inşa ettirdiğini fakat bunlardan hiçbirinin bugüne ulaşmadığını, kocası Mehmet Bey'in medresesi, mektebi ve köprüsünün de zaman içinde yok olup gittiğini söylemektedir. Kiel, Mehmet Bey ve Selçuk Hatun'un Serez'in en büyük kurucularından oldukları için şehrin doğusundaki Mehmet Bey Camii'nin yakınında bulunan hamam kalıntılarını, Serez'in meydanındaki 15. yüzyılın sonlarına ait olan büyük bedesteni bir varsayım olarak bu karı-kocaya atfetmektedir. Kiel'e göre Zincirli Cami ise 16. yüzyılın son çeyreğindeki İstanbul mimarisinde görülen sekizgen kaide üzerine kubbeli camiler grubuna aittir. Mimar Sinan'ın ekolüne ya da onun öğrencilerinden birine aittir. 1561 tarihli Rüstem Paşa Cami ile başlayan ve 1577 tarihli Azapkapı Cami, 1585 tarihli Mesih Paşa Cami ve 1588 tarihli Nişancı Mehmed Paşa Cami gibi 17. ve 18. yüzyıl eserleriyle devam eden İstanbul camileri grubuna aittir. Plan ve iç mekan açısından Azapkapı ile Mesih Paşa camileri arasında, yani 1577 ile 1585 yılları arasında bir yere aittir. Bu yüzden de bu camiye yaptıran kişinin, bedesteni yaptıran kişiyle aynı olamayacağını ifade eder.⁹⁰¹ Kiel, caminin dış cephesindeki arkaik özelliklerin, yüksek galeriler ve nispeten alçak kubbe arasındaki uyumsuzluğun, yapının ortaya çıktığı taşra ortamından ve muhtemelen mimarın tüm unsurları birbiriyle uyumlu hale getirememesinden

⁸⁹⁹ Heath W. Lowry, **Serez'deki Selçuk Sultan Cami ve Erken Dönem Osmanlı Mimarisindeki Yeri**, s. 87.

⁹⁰⁰ Heath W. Lowry, **a.g.e.**, s. 76-78.

⁹⁰¹ Machiel Kiel, "Observations on the History of Northern Greece during the Turkish Rule", s. 442-444.

kaynaklandığını düşünmektedir.⁹⁰² Zincirli Cami olarak bilinen yapının ise Evliya Çelebi'nin bahsettiği Zeynî Kadı Cami olduğunu ve 16. yüzyılın sonunda kadı ve şair olan Kâtibzâde Zeynelabidin tarafından yaptırıldığını belirtmiştir. Bu varsayıma da Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde Serez'deki camiler listelenirken, Zeynî Kadı Cami listenin ikinci sırasında listelendiğinden, şehirde de Zincirli Cami olarak bilinen yapı birçok yönden ikinci sırada olduğundan yola çıkarak varmaktadır.⁹⁰³ Fakat Hartmuth, Evliya Çelebi'nin yapıları, mimari önemine göre değil bânîlerinin rütbelerine göre sıraladığını söyleyerek Kiel'in tarihlendirmesini ve bâniye atfını doğru bulmaz.⁹⁰⁴ Evliya Çelebi'nin listeyi hangi kıstasa göre yaptığını dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

1955 yılında kasabayı ziyaret eden Anhegger, yapının içini görememiştir. Fakat son cemaat mahallini 16. yüzyılın ortalarından sonra, farklı bir malzemeyle inşa edilmiş, harimin ise bu tarihten daha önce inşa edilmiş olabileceğini öne sürmüştür. Ama iki kısmın da aynı tarihte inşa edilmiş olabileceğinin de mümkün olduğunu ifade etmiştir.⁹⁰⁵

Yunanistan Kültür Bakanlığı tarafından yayınlanan, Yunanistan'daki Osmanlı anıtlarına dair bir envanter, bugün Zincirli Cami olarak bilinen yapıyı 15. yüzyılın sonlarına veya 16. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirmektedir.⁹⁰⁶

Griggs, Kuniholm ve diğer araştırmacıların yapmış olduğu dendrokronolojik çalışmalar sonucunda, meşe ağacının halkalarına göre Zincirli Camii'nin tarihlendirilmesi 1406-1492 yılları arası olarak gösterilmiştir.⁹⁰⁷ (Tablo 32).

⁹⁰² Machiel Kiel, **a.y.**

⁹⁰³ Machiel Kiel, **a.g.e.**, s. 442-443.

⁹⁰⁴ Maximilian Hartmuth, "The Princess and the Mosque: Ottoman Royal Women's Architectural Patronage in the Province and the Case of the so-called Zincirli Câmî at Serres", s. 82.

⁹⁰⁵ Maximilian Hartmuth, **a.g.e.**, s. 79.

⁹⁰⁶ Ersi Brouskari (ed.), **Ottoman Architecture in Greece**, Athens, Hellenic Ministry of Culture, 2008, s. 284.

⁹⁰⁷ Carol Griggs vd., "A Regional High-Frequency Reconstruction of May–June Precipitation in The North Aegean From Oak Tree Rings, A.D. 1089–1989", **International Journal of Climatology**, C. 27, No: 8, 2007, s. 1078.

Lowry'nin de görüşlerinde temel aldığı bu dendrokronolojik analizdir. Fakat Ameen, kullanılan ahşabın daha eski bir mescide ait olduğunu ve mevcut camide yeniden kullanıldığını söylemektedir.⁹⁰⁸ Bu görüş Hartmuth'un var olan bir mescidin Cuma camisine dönüştürüldüğünü söylediği görüşüyle de örtüşmektedir.

Lat °N	Long °E	City/Region	Site Name	Chronology	Length	Sample count		Average r value
41.08	23.52	Serez	Serez, Zincirli Cami	Begins 1406	Ends 1492	87	3	0.523

Tablo 32. Zincirli Cami dendrokronolojik analizi⁹⁰⁹

Mehmet Esat Serezli, *Memleket Hatıraları*'nda 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başlarındaki Selçuk Sultan Camii'ni anlatmaktadır. Bu anlatıya göre bu yapı, Ahmet Paşa Camii'ne (Mehmet Bey Cami) giden yol üzerinde ve Kirişçi Kurt Mahallesi'ndedir. Camiye “Selçuka Sultan” denildiğinden “Sultan Cami” ismiyle meşhur olmuştur. Vakfiye kaydında cami, “Sultan Cami” şeklinde yazılıdır. (Selçuk Sultan'ın vakfiyesinde böyle bir ibare geçmemektedir. Bazı arşiv belgelerinde “Sultan Cami” ibaresi geçmektedir.) (Bk. Tablo 34). Caminin harîminde büyük bir medrese ve girişinde de bir imaret vardır. Caminin, medresenin ve imaretin son durumlarına göre bunların hepsi harap veya yanmış olarak yeniden ahşap olarak inşa edilmiştir. Eskilerine ve yenilerine dair hiçbir kitabeye rastlanılmamıştır. İstilaya kadar cami açık, medrese talebe ile dolu, imaret de ayaktadır.⁹¹⁰ Serezli'nin Selçuk Sultan Cami hakkındaki anlatısı, Kiel'in caminin bugüne ulaşmadığı görüşüyle örtüşmektedir. Fakat Selçuk Sultan'ın yaptırdığı düşünülen ve Zincirli Cami olarak bilinen yapının konumu ile Serezli'nin bahsettiği yapıların bulunduğu konum birbirinden farklıdır (Uydu Görüntüsü 6).

⁹⁰⁸ Ahmed Ameen, *Islamic Architecture in Greece: Mosques*, Alexandrina, Bibliotheca Alexandrina, 2017, s. 130-140.

⁹⁰⁹ Carol Griggs vd., “A Regional High-Frequency Reconstruction of May–June Precipitation in The North Aegean From Oak Tree Rings, A.D. 1089–1989”, s. 1078.

⁹¹⁰ Mehmet Esat Serezli, *Memleket Hatıraları*, C. 1, s. 194.

Uydu Görüntüsü 6. Zincirli Camii'nin ve Mehmet Bey Camii'nin konumlarını gösterir uydu görüntüsü (Google Earth).

Özet olarak sadece Lowry'e göre günümüzde Zincirli Cami olarak bilinen yapı, Selçuk Sultan'ın inşa ettiği yapıdır ve tamir ve restorasyonlar haricinde inşa edilen şekliyle günümüze ulaşmıştır. Hartmuth'a göre Selçuk Sultan Cami, Zincirli Cami olarak bilinen yapıdır fakat Selçuk Sultan'ın inşa ettiği mescidin üstüne evlatlarının doksan yıl sonra yaptırdığı bir Cuma camisidir. Kiel'e göre ise Selçuk Sultan'ın inşa ettirdiği yapı topluluğu günümüze ulaşmamıştır. Anhegger, harimin önceki bir tarihte, son cemaat mahallinin 16. yüzyılın ortalarından sonra inşa edildiğini söylemektedir. Serezli'nin anlatısına göre ise Selçuk Sultan Cami ve diğer yapıları, Mehmet Bey Camii'ne giden yol üzerinde olup günümüze ulaşmamıştır (Tablo 33).

	Heath Lowry	Maximilian Hartmuth	Machiel Kiel	Mehmet Esat Serezli	Robert Anhegger
Selçuk Sultan Cami günümüze ulaşmıştır.	X	X			X
Selçuk Sultan Cami günümüze ulaşmamıştır.			X	X	
Selçuk Sultan'ın yaptırdığı mescidi, çocukları Cuma camisine dönüştürmüştür.		X			
Selçuk Sultan Cami, Zincirli Camii'dir	X	X			X
Selçuk Sultan Cami, Mehmet Bey Camii'ne giden yol üzerindedir.				X	

Tablo 33. Araştırmacıların Selçuk Sultan Camii'ne dair görüşlerini gösterir tablo.

Selçuk Sultan'ın vakfiye kaydına ve bu konu hakkındaki arşiv belgelerine bakarak konu hakkında kesin kaynaktan bilgi edinerek durumu aydınlatmamız kolaylaşacaktır.

H. 1274/M. 1858 tarihli bir belgede, Serez'de Selçuk Sultan Cami bitişiğindeki imaret odalarını, Müderris Hacı Hasan Efendi'nin imar ettiği ve burada ders vermeye başladığı geçmektedir. Bu medrese, “imaretten mübeddel” medrese olarak geçmektedir. Aynı belgede, hâric-i surda bulunan Selçuk Sultan Medresesi müderrisi Mehmet Bey'in, Hacı Hasan Efendi'ye müdahale ettiği geçmektedir:

“Siroz Kaimmakâmına;

Siroz kazasında vâkı‘ Selçuk Sultan câmi‘-i ittisâlinde kâin ‘imâret odalarından mübeddel medrese müderrisinden Hacı Hasan Efendi’nin bundan akdemce i‘mâr ederek tadrîsi ile meşgul bulunduğu halde, hâric-i surda kâin Selçuk Sultan Medresesi müderrisi bulunan Mehmed, benim uhdemde olan medrese, mezkûr imâretten mübeddel olan medresedir diyerek fuzûlî müdahaleye kalkışmış olduğundan bahisle, mudâhele-i vâkı‘anın men‘i hususu hakkında vukû‘ bulan....”⁹¹¹

⁹¹¹ A.MKT.UM./300-56 .

Bu belgeden anlaşılmaktadır ki asıl Selçuk Sultan Medresesi, sur dışında yer almaktadır. H. 1242/M. 1826 tarihli bir belgede “Selçuk Sultan hazretlerinin medîne-i mezbûrede (Serez) binâ ve ihyâ buyurmuş oldukları câmi‘-i şerîf ve ‘imâret-i latîf ve ribât-ı ‘âlîleri” şeklinde bir ibare geçmektedir.⁹¹² Bu ibareden cami, imaret, zâviyeden oluşan bir yapı topluluğunun var olduğu anlaşılmaktadır. Herhangi başka bir delil olmamasına karşın burada bahsedilen yapıların, Hartmuth’un ifade ettiği gibi⁹¹³ ters T planlı zâviyeli cami planında olduğu da düşünülebilir. Selçuk Sultan’ın vakfiyesine göre Selçuk Sultan on iki odalı bir medrese inşa ettirmiş, vakfın giderlerinden artan meblağla Serez’de uygun bir yere zaviye inşa edilmesi şart koşulmuştur. Bununla birlikte tabhâne olarak bilinen iki evden boş kalan yerde ikisinin arasında, gelenlerin namaz kılacağı mescid olarak kullanılacak bir suffice (gölgelek/kulûbe) inşa edilmesi ve vakf olması şart koşulmuştur.⁹¹⁴ Yukarıda verilen belgede, asıl medresenin sur dışında olduğunun vurgulanması sebebiyle iki farklı konumda yer alan iki farklı yapı topluluğu ortaya çıkmaktadır. Bir tanesi Selçuk Sultan imaretini, zaviyesini, camisini/mescidini, imaretten dönüştürülmüş medreseyi kapsayan yapı topluluğu diğeri ise sur dışında yer alan Selçuk Sultan Medresesi’dir.

Yukarıda bahsedildiği üzere Selçuk Sultan Camii’ne dair birisi Zincirli Camii’nin bulunduğu konum, diğeri ise Mehmet Bey Camii’ne giden yol üzerindeki konum olmak üzere farklı konumlar verilmişti. Serezli, Selçuk Sultan Camii’nin, Mehmed Bey Camii’ne giden yol üzerinde olduğunu söylemekteydi. Serezli’nin bahsettiği yapı topluluğu, sur dışındaki Selçuk Sultan Medresesi mi yoksa cami, imaret, zaviye, imaretten mübeddel medreseden oluşan yapı topluluğu mu bilinmemektedir. Fakat Serezli anlatısında; bir camiden, caminin harimindeki büyük bir medreseden, girişindeki bir imaretten bahsetmektedir.⁹¹⁵ Serezli’nin büyük bir medreseden bahsetmesi sebebiyle bahsettiği yapıların, sur dışındaki Selçuk Sultan

⁹¹² TS.MA.e/374-21

⁹¹³ Maximilian Hartmuth, “The Princess and the Mosque: Ottoman Royal Women’s Architectural Patronage in the Province and the Case of the so-called Zincirli Câmi at Serres”, s. 85-86.

⁹¹⁴ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 817-818.

⁹¹⁵ Mehmet Esat Serezli, **Memleket Hatıraları**, C. 1, s. 194.

Medresesi olduğu düşünülebilir. Bu noktada konuyu aydınlatmamızı sağlayacak bilgi, surların nerede olduğudur. Şehir surlarının nereden geçtiğini kesin olarak bilinemesi de Bedesten'in ve Eski Camii'nin, Serez'in eski kalesinin güney batı surunun dış kısmına inşa edildiği bilgisi mevcuttur.⁹¹⁶ (Uydu Görüntüsü 7).

Uydu Görüntüsü 7. Zincirli Cami, Mehmed Bey Cami ve sur dışında kalan Bedesten'in konumlarını gösterir uydu görüntüsü (Google Earth).

Serezli'nin Selçuk Sultan Cami, büyük bir medrese ve imaretten oluşan yapı topluluğunun Mehmet Bey Camii'ne giden yol üzerinde olduğunu söylemesi, bahsettiği yapı topluluğunun sur dışında kalan asıl on iki odalı medrese olabileceğine işaret etmektedir. Fakat bu medrese yapısında cami ve imaret yapılarının bulunduğu dair herhangi bir bilgi arşiv kaynaklarında geçmemektedir. Vakfiyede geçen, zaviye, imaret ve mescid yapılarının inşa edildiği yerin bu on iki odalı medresenin yanı olup olmadığına dair de bir delil bulunmamaktadır. Zincirli Cami,

⁹¹⁶ Neval Konuk, **Yunanistan'da Osmanlı Mimarisi**, Ankara, Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2010, s. 256.

şehrin daha iç kısmında kalmaktadır. O halde sur dışında olduğu arşiv belgesinde geçen asıl Selçuk Sultan Medresesi'nin, Serezli'nin bahsettiği yerde olduğu düşünülebilir. Fakat bu varsayımda da cami, imaret, zâviye, imaretten mübeddel medreseden oluşan yapı topluluğunun nerede olduğu sorusu akla gelmektedir. Ayrıca Serezli; cami, imaret gibi yapıların medreseyle birlikte var olduğunu belirtir ki, bu varsayımda iki farklı konumdaki yapı topluluğunun hem medrese hem imaret hem de camiden/mescidden oluşması ya da hepsinin aynı yerde olması gerekir. Zincirli Camii'nin bulunduğu konumda, bahsedilen iki yapı topluluğundan birisinin olduğunu varsaydığımızda, Zincirli Camii'nin şehrin daha içinde kalması sebebiyle cami, imaret, zâviye, imaretten mübeddel medreseden oluşan yapı topluluğunun burada olması akla yatkındır. Zincirli Camii'nin avlusundaki yapı kalıntıları⁹¹⁷ da bu varsayımı destekler. Ayrıca bu varsayımda, Hartmuth'un, Selçuk Sultan'ın bir mescit ve iki tabhâneyi içeren ters T şeklinde bir yapı inşa ettirdiği ve sonrasında caminin çocukları tarafından vakfın imkanlarıyla 1590'lı yıllarda Cuma camisine dönüştürüldüğüne dair görüşü de mantıklı bir zemine oturmaktadır. Selçuk Sultan'ın kocası Mehmet Bey'in aynı dönemde inşa ettirdiği Mehmed Bey Cami de ters T planına sahiptir (Plan 9). 1508 tarihli vakfiyenin medreseye ait olması, vakfiyede yapılması şart koşulan cami/mescid ve ribat/zaviye yapılarının medresenin yapımından daha sonra yapılmış olması gerektiğine dair görüş de⁹¹⁸ bu varsayıma uymaktadır. Bu varsayımda Serezli'nin bahsettiği yapı topluluğu, sur dışındaki Selçuk Sultan Medresesi olur ki o halde bu medrese yanında da imaret ve bir cami/mescid inşa edilmiş olmalıdır. Ya da bahsedilen tüm yapılar Serezli'nin bahsettiği konumda olup, Zincirli Camii'nin, Kiel'in dediği gibi Selçuk Sultan'ın yaptırdığı cami ve yapılar ile alakası yoktur. Fakat arşivde Selçuk Sultan Medresesi'nden bahsedilirken sur dışında olduğunun vurgulanması, imaretten mübeddel medresenin sur içinde olduğunu akıllara getirmektedir ki o halde yukarıda bulunduğumuz varsayım geçerlidir. Yani Zincirli Camii'nin bulunduğu konumda öncesinde, vakfiyede vakıftan arta kalan parayla inşa edilmesi şart koşulan zaviye,

⁹¹⁷ Neval Konuk, **a.g.e.**, s. 315-320.

⁹¹⁸ Cahid Baltacı, **XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, s. 412-413.

mescid, imaret topluluğu bulunmaktadır. Sonrasında bu mescid bir Cuma camisine dönüştürülmüştür. Ki arşiv belgelerinde görüldüğü üzere camiden “Sultan Cami” ismiyle bahsedilmektedir ve adı imaretle birlikte anılmaktadır (Tablo 34). Vakfiyede adı geçen ve 1508 tarihinde çoktan inşa edilmiş olan medrese ise sur dışında Mehmet Bey Camii’ne giden yol üzerindedir, zaman içerisinde yıpranmış ve yıkılmıştır. Fakat Zincirli Camii’nin herhangi bir kitabeye sahip olmaması sebebiyle araştırmacıların varsayımları dışında Selçuk Sultan’a aidiyetini gösteren başka herhangi bir delil bulunmamaktadır.

Sonuç olarak önümüzde iki farklı yapı topluluğu belirse de konumları ve yapıların kapsamına dair kesin veriler, kalıntılarda gerçekleştirilmesi gereken kazılar olmaksızın ortaya konulamamaktadır. Bahsedilen varsayımlar dışında, 15. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar geçen beş yüz yıllık süreçte bizim bilgi sahibi olmadığımız birçok inşa faaliyeti, farklı padişahlar ve vâkıf/vâkıfeler tarafından gerçekleştirilmiş olmalıdır. Bu yüzyıllarda yapılar yok olmuş yerine yenileri yapılmıştır. Fakat en azından arşiv belgelerinde geçen bilgiler, Selçuk Sultan’ın yaptırmış olduğu yapılara ve konumuna dair daha aydınlatıcı veriler elde etmemizi sağlamaktadır.

2.11.3.1.3.2. Yapının Tamiri

Selçuk Sultan Cami⁹¹⁹, zaman içerisinde tahrip olmuştur. Serezli’nin anlatısına göre Serez’in işgaline kadar cami açık, medrese eğitim-öğretime devam etmekte, imaret ise ayaktadır. Fakat sonrasında caminin, medresenin ve imaretin hepsi harap veya yanmış olarak yeniden ahşap olarak inşa edilmiştir.⁹²⁰ Serez’de çıkan iki büyük yangın şehrin harap olmasına yol açmıştır. 1849’da şehrin dörtte üçü yanmış, 1913’te Balkan savaşları esnasında kundaklama sonucu tamamen harap

⁹¹⁹ Bir önceki bölümde tartışıldığı üzere yeri kesin belirlenememiştir ve biri Selçuk Sultan Medresesi yanında biri zaviyeyle birlikte olmak üzere iki farklı Selçuk Sultan Cami/Mescidi olma ihtimali bulunmaktadır.

⁹²⁰ Mehmet Esat Serezli, **Memleket Hatıraları**, C. 1, s. 194.

olmuştur. II. Balkan Savaşı esnasında Bulgarlar tarafından 1916'dan 1918'e kadar tekrar işgal edilmiştir.⁹²¹

Selçuk Sultan Evkafı'ndan İstanbul'daki türbe ve Serez'deki hayrat zamanla harap olmuş ve tamiri için vakfın geliri yeterli olmadığından H. 1221/M. 1806 tarihinde bazı vazifeler ihdas edilmiştir. Örneğin, günlük 500 akçe du'âgûy vazîfesi ihdâs edilip, vazîfe erbâbına tevcih ve kabz olunup, vakfa îrâd-ı kayd olunup bu vechile hayrâtın tamir ve termîmi yapılmıştır.⁹²² Bu şekilde ihdas edilen birçok görev ve aldıkları ücretler tablo 30'da gösterildiği gibidir.⁹²³

Selçuk Sultan Camii'nin harap oluşuna ve tamirine dair 19. yüzyıla ait çeşitli arşiv belgeleri bulunmaktadır. Selçuk Sultan Vakfı imaretinin tamir masraflarından mütevellînin borcu olan paranın ödendiğine dair H. 1217/M. 1802 tarihli 2.000 kuruşluk ibrâ senedi bulunmaktadır.⁹²⁴

Selçuk Sultan'ın yaptırmış olduğu cami, imaret ve zaviyenin tavan ve çatıları harap olmuştur. Bu tamire dair H. 1242/M. 1826 tarihli Serez ahalisinin mahzarıyla kadının ilâmı bulunmaktadır. Bu ilâma göre cami, imaret ve ribatın yenilenmesi için yapılan keşf neticesinde 50 bin kuruşun lazım olduğu belirtilmiştir.⁹²⁵

H. 1276/M. 1860 tarihli belgeye göre; bahar mevsiminde, Selçuk Sultan Cami, Medresesi ve İmareti, Haremeyn hazînesinden 6.837 kuruş masrafla, masraf ve müteahhidi olan mütevellî vekili Hasan Zühdi Efendi marifeti ve meclis-i nezâreti ile tamir edilmiştir.⁹²⁶

Bu belgeler gösteriyor ki Serez'in işgalinden önce, 19. yüzyılda çeşitli tarihlerde Selçuk Sultan yapıları tahrip olmuş ve tamir edilmiştir.

⁹²¹ Evangelia Balta, "Serez", s. 556-558.

⁹²² TS.MA.e/352-47

⁹²³ TS.MA.e/374-20

⁹²⁴ TS.MA.e/374-18

⁹²⁵ TS.MA.e/374-21

⁹²⁶ CDA, İ.MVL/425-18635, MVL/906-63

2.11.3.1.3.3. Cami Görevlileri

Serez'deki Selçuk Sultan Camii'nin H. 1090/M. 1679-H. 1230/M. 1814 tarihleri arasındaki tevcihât kayıtları bulunmaktadır. Bu kayıtlara göre caminin hatibine, imamına, vâizine, müezzine, vakfın câbîsine, imâretin nâzırına, medresenin bevvâbına H. 1090/M. 1679-H. 1230/M. 1814 tarihleri arasında ödemeler gerçekleştirilmiştir (Tablo 34).

	Cihet	Eski Görevli	Yeni Görevli	Ücret	Tarih
Siroz'da vâkı' Selçuk Sultan Cami	Hitâbet	-----	Ahmed	----	1090 ⁹²⁷
Selçuk Sultan binti Sultan Bayezid'in Siroz'da vâkı' Câmi-i Şerifi'nde	İmâmet	Seyyid Ahmet Yahya	Hafız Abdülkadir bin Ali	Yevmî 9 akçe	1205 ⁹²⁸
Selçuk Sultan binti Sultan Bayezid'in Siroz'da vâkı' Câmi-i Şerifi'nde	Nâzır-ı İmâret	Seyyid Ahmet Yahya	Hafız Abdülkadir bin Ali	Yevmî 10 akçe	1205 ⁹²⁹
Selçuk Sultan binti Sultan Bayezid'in Siroz'da vâkı' Câmi-i Şerifi'nde	Cibâyet-i vakf	Seyyid Ahmet Yahya	Hafız Abdülkadir bin Ali	Yevmî 10 akçe	1205 ⁹³⁰
Selçuk Sultan binti Sultan Bayezid-i Veli'nin Siroz'da vâkı' Câmi-i Şerif ve İmaret-i Âmiresi Evkâfından olmak üzere	Câmide vâizlik ciheti	Ahmed Halife	Hafız Abdullah Efendi bin Muhammed	Yevmî 13 akçe	1207 ⁹³¹
Selçuk Sultan binti Sultan Bayezid Evkâfı mahsulünden olmak üzere Siroz'da vâkı' Sultan Camii'nde	Bevvâb-ı medrese	İbrahim bin Abdullah	Sulbî kebîr oğlu Ali	Yevmî 2 akçe	1228 ⁹³²
Selçuk Sultan binti Sultan Bayezid Evkâfı mahsulünden olmak üzere Siroz'da vâkı' Sultan Camii'nde	Devirhân-ı câmi'	İbrahim bin Abdullah	Sulbî kebîr oğlu Ali	Yevmî 2 akçe	1228 ⁹³³
Siroz'da Selçuk Sultan Cami-i Şerifi	Vâiz	Abdullah bin Mehmet	Hasan Efendi	Yevmî 13 akçe	1230 ⁹³⁴

⁹²⁷ AE.SMMD.IV./105-12229

⁹²⁸ C.EV./153-7616

⁹²⁹ C.EV./153-7616

⁹³⁰ C.EV./153-7616

⁹³¹ AE.SSLM.III/385-22220

⁹³² C.MF./50-2470

⁹³³ C.MF./50-2470

⁹³⁴ C.MF./39-1915

Selçuk Sultan binti Bayezid Hân-ı Velî'nin Siroz'da vâkı' Câmi'-i Şerîfi	İmam	İmâm-ı evvel Abdülkâdir ve İmâm-ı sâni Yakup Efendi ve Sermahfili Mustafa bin Muhammed	Mehmet Halife	Yevmî 20 akçe	1230 ⁹³⁵
Selçuk Sultan binti Sultan Bayezid'in Siroz'da vâkı' Sultan Camii'nde	Müezzin	Mehmet	Hüseyin veled-i Ahmet Halife	7 akçe	1230 ⁹³⁶
Selçuk Sultan binti Sultan Bayezid'in Siroz'da vâkı' Sultan Camii'nde	Devirhân	Derviş Mehmet	Hüseyin veled-i Ahmet Halife	2akçe	1230 ⁹³⁷
Selçuk Sultan binti Sultan Bayezid'in Siroz'da vâkı' Sultan Camii'nde		Hasan bin Hacı Mehmet	Hüseyin veled-i Ahmet Halife	2 akçe nân bahâ	1230 ⁹³⁸
Selçuk Sultan binti Sultan Bayezid'in Siroz'da vâkı' Sultan Camii'nde		Mehmet bin Halil	Hüseyin veled-i Ahmet Halife	2 akçe nân bahâ	1230 ⁹³⁹

Tablo 34. Serez'deki Selçuk Sultan Camii'nin H.1090/M.1679-H.1230/M.1814 tarihleri arasındaki tevcihât kayıtlarını gösterir tablo.

2.11.3.1.4. Selçuk Sultan İmareti

Selçuk Sultan'ın yaptırmış olduğu imarete dair Selçuk Sultan'ın vakfiyesinde ve arşiv belgelerinde yer alan kısıtlı bilgilerden ve Serezli'nin anlatısından başka herhangi bir bilgiye maalesef erişilememiştir. Selçuk Sultan'ın yaptırmış olduğu bu imaretin yapım tarihi, vakfiye tarihi olan 1508 yılı sonrası olmalıdır. Çünkü Selçuk Sultan'ın 1508 tarihli vakfiyesinde, vazifelere ödenen meblağdan ve masraflardan artan miktarla, Siroz'da uygun bir yere zaviye inşa edilmesi şart koşulmuştur. Bununla birlikte tabhâne/imaret olarak bilinen iki evden boş kalan yerde ikisinin arasında, gelenlerin namaz kılacağı mescid olarak kullanılacak bir suffe

⁹³⁵ C.EV./375-19040

⁹³⁶ C.EV./122-6082

⁹³⁷ C.EV./122-6082

⁹³⁸ C.EV./122-6082

⁹³⁹ C.EV./122-6082

(gölgelik/kulübe) inşa edilmesi ve vakf olması şart koşulmuştur.⁹⁴⁰ Dolayısıyla bu yapıların medresenin yapımından daha sonra yapılmış olması gerektiği söylenmiştir.⁹⁴¹

Belgelerde imaretten Selçuk Sultan'ın vakfiyesinde şart koşulduğu gibi “Selçuk Sultan hazretlerinin medîne-i mezbûrede (Serez), binâ ve ihyâ buyurmuş oldukları câmi‘-i şerîf, ‘imâret-i latîf ve ribât-ı ‘âlîleri” şeklinde bahsedilmektedir.⁹⁴² Bu sebeple imaretin, cami ve zaviye ile birlikte yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu konuda herhangi bir bilgi bulunmasa da bahsedilen yapıların ters T planlı, zaviyeli cami plan tipinde olduğu da tahmin edilebilir. 19. yüzyılda, Serez’de Selçuk Sultan Cami bitişiğindeki imaret odaları medrese odalarına dönüştürülerek burada eğitim vermeye başlanmıştır.⁹⁴³ İmarat, cami ve zâviye yapısıyla birlikte anıldığı için Selçuk Sultan Camii’nin yerinin tespiti, imarete dair bilgi verecektir. Selçuk Sultan Camii’nin ve dolayısıyla imaretin nerede olduğu, “Selçuk Sultan Cami” konu başlığı altında detaylıca incelenmiş olup burada tekrar ele alınmayacaktır.

Vakfiye ve arşiv belgelerinde geçen bilgilere göre; Selçuk Sultan Vakfı topraklarından elde edilecek gelir, diğer yapılarla birlikte, imarete pişirilecek yemek harcı ve imaretin diğer masraflarına ayrılmıştır.⁹⁴⁴ (Tablo 35). Serez’deki Çerpeşte köyü (Çérpišta⁹⁴⁵) hâsılât-ı öşriyyesi, Selçuk Sultan’ın Serez’deki imaretinin masraflarına ayrılmıştır.⁹⁴⁶

⁹⁴⁰ Vakfiyeye dair bilgiler “Selçuk Sultan’ın Vakıfları”, “Selçuk Sultan Cami” ve “Selçuk Sultan Medresesi” konu başlıkları altında verilmiştir.

⁹⁴¹ Cahid Baltacı, **XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, s. 412-413.

⁹⁴² TS.MA.e/374-21

⁹⁴³ A.MKT.UM./300-56.

⁹⁴⁴ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 817-818.

⁹⁴⁵ <https://www.nisanyanyeradlari.com>

⁹⁴⁶ ŞD./328-40

Vakıf	Cihet	Eski Görevli	Yeni Görevli	Ücret	Tarih
Siroz'da vâkı' Selçuk Sultan Evkâf-ı Şerîfesi mahsulünden olmak üzere	Kendümkübb (buğday döğücü)	Es-Seyyid Abdulkâdir	Hüseyin İbni Halil	Yevmî 4 akçe	1138 ⁹⁴⁷
Selçuk Sultan binti Sultan Bayezid'in Siroz'da vâkı' Câmi-i Şerîfi'nde	Nâzır-ı İmâret	Seyyid Ahmet Yahya	Hafız Abdülkadir bin Ali	Yevmî 10 akçe	1205 ⁹⁴⁸
Siroz'da vâkı' Selçuk Sultan Evkâf-ı Şerîfesi mahsulünden olmak üzere	Kâsekeş	Ali Halife	Mevlevî Es-seyyid İbrahim	Yevmî 6 akçe	1230 ⁹⁴⁹

Tablo 35. Selçuk Sultan İmaretî'nin görevlilerini ve aldıkları ücretleri gösterir tablo.

Serezli'nin 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyılın başlarındaki Selçuk Sultan yapılarına dair verdiği bilgilere göre imaret, Ahmet Paşa Camii'ne (Mehmet Bey Cami) giden yol üzerinde ve Kirişçi Kurt Mahallesi'ndedir. İmaret, Serezli'nin anlatısına göre caminin hariminde yer alan medresenin girişindedir. İmaret, cami ve medrese ile birlikte harap veya yanmış olarak yeniden ahşap olarak inşa edilmiştir. Hiçbir kitabeye rastlanılmamıştır.⁹⁵⁰ 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyılın başlarında imaretin mütevellîsi Mehmet Esat Serezli'nin babası Müftü Fethullah Fehmi Efendi'dir. İmaretin kâtibi Serezli'nin amcası Sakıp Efendi, duâgûyu Sinânî Dergâhı Şeyhi Hüseyin Efendi, imaretin son aşçıbaşı Sükûnuzâde Mücellit İsmail Efendi, mutemedi Berber Tevfik Ağa'dır. İmaret, yalnız Ramazan ayına mahsustur ve tercihen o mahalle fakirlerine dağıtım yapılmıştır. İşgale kadar imaret ayaktadır.⁹⁵¹

İmaret yapısı, Selçuk Sultan'ın yaptırmış olduğu cami ve zâviye yapısıyla birlikte harap olmuş, yenilenmesi için yapılan keşf neticesinde 50.000 kuruşun lazım olduğu belirtilmiştir.⁹⁵² 19. yüzyılda, imaret diğer yapılarla birlikte Haremeyn hazînesinden 6.837 kuruş masrafla, masraf ve müteahhidi olan müteveli vekili Hasan Zühdi Efendi marifeti ve meclis-i nezâreti ile tamir edilmiştir.⁹⁵³ Selçuk

⁹⁴⁷ C.BLD./56-2779

⁹⁴⁸ C.EV./153-7616

⁹⁴⁹ C.BLD./31-1502

⁹⁵⁰ Mehmet Esat Serezli, **Memleket Hatıraları**, C. 1, s. 194.

⁹⁵¹ Mehmet Esat Serezli, **a.y.**

⁹⁵² CDA, TS.MA.e/374-21

⁹⁵³ CDA, İ.MVL/425-18635, MVL/906-63

Sultan Vakfı imaretinin tamir masraflarından mütevellinin borcu olan paranın ödendiğine dair H. 1217/M. 1802 tarihli 2.000 kuruşluk ibrâ senedi bulunmaktadır.⁹⁵⁴

2.11.3.1.5. Selçuk Sultan Mektebi

Evliya Çelebi, Selçuk Sultan Medresesi dışında Serez’de yer alan sıbyan mekteplerini sayarken Selçuk Sultan Mektebi’nden bahsetmektedir. Serez’de yirmi yedi tane sıbyan mektebi olduğunu, bunlardan en önemlilerinin; Ahmed Paşa Mektebi, Koca Mustafa Paşa Mektebi ve Selçuk Sultân Mektebi olduğunu söylemektedir.⁹⁵⁵ Fakat Evliya’nın bahsetmesinden başka kaynaklarda Selçuk Sultan Mektebi’ne dair herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır. Burada mektep ismiyle bahsedilen yapının, Selçuk Sultan Medresesi olabileceği söylenilebilir.

2.11.3.1.6. Selçuk Sultan Zaviyesi

Önceki bölümlerde incelendiği üzere zaviye yapısı, Selçuk Sultan’ın 1508 tarihli medrese vakfiyesinde yapılması şart koşulan yapılardandır.⁹⁵⁶ Bugün mevcut değildir. Selçuk Sultan Cami ve İmareti ile birlikte yer almaktadır.⁹⁵⁷

2.11.3.1.7. Selçuk Sultan Sebili

Evliya Çelebi, Serez’de var olan yetmiş sebilden birinin Selçuk Sultan Sebili olduğundan bahseder. Fakat bugün sebile dair herhangi bir iz yoktur.

2.11.3.1.8. Zincirli Cami

Lowry, Hartmuth, Anhegger’a göre Selçuk Sultan’ın yaptırdığı cami, Zincirli Cami ismiyle bilinen yapı olduğu için Zincirli Camii’yi Selçuk Sultan’ın inşa ettiği

⁹⁵⁴ CDA, TS.MA.e/374-18

⁹⁵⁵ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Gümülcine-Kavala-Selânîk-Tırhala-Atina-Mora-Navarin-Girit Adası-Hanya-Kandiye-Elbasan-Ohri-Tekirdağı-I**, C. 8, s. 128.

⁹⁵⁶ Detaylı bilgi için bk. “Selçuk Sultan Vakıfları”, “Selçuk Sultan Cami” bölümleri.

⁹⁵⁷ Bk. “Selçuk Sultan Cami” ve “Selçuk Sultan Medresesi” bölümleri.

camii olma ihtimalinden dolayı mimari özellikleri açısından ele almamız gerekmektedir.

2.11.3.1.8.1. Konumu, İsmi ve Tarihi

Cami, Yunanistan'ın Serez şehrinde, Anatolikis Thrakis, Adrianoupoleos ve Vourlon sokaklarının çevrelediği alan içerisinde yer almaktadır (Uydu Görüntüsü 8).

Uydu Görüntüsü 8. Zincirli Camii konumunu gösterir uydu görüntüsü.⁹⁵⁸

Vakıf kayıtlarında “Zincirli” ismiyle bir cami kaydı bulunmamaktadır. Bu sebeple Zincirli Camii’nin bânisi ve yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir.⁹⁵⁹ Zincirli Camii’nin bânîyesinin Selçuk Sultan olup olmadığı “Selçuk Sultan Camii” bölümünde detaylıca irdelendiği için burada ayrıca ele alınmayacaktır. Fakat Zincirli Camii olarak isimlendirilen yapı, Selçuk Sultan Camii ise neden kendi ismini kaybettiği tartışma konusu olmuştur. Evliya Çelebi, Serez’deki yapılardan bahsederken Zincirli Camii’den bahsetmediğine göre cami, bu ismi daha sonra almış

⁹⁵⁸ <https://earth.google.com/>

⁹⁵⁹ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri-Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk*, C. 4, s. 297.

olmalıdır.⁹⁶⁰ Caminin halk arasında Zincirli ismiyle anılmaya başlamasına dair farklı görüşler ortaya konulmuştur. Bu görüşlere göre cami, 20. yüzyılın başlarında mübadele sonrası buraya göçen Yunanlı nüfusun caminin ismini bilmeyip bezemelerinden hareketle böyle bir isim kullanmalarından dolayı⁹⁶¹ ya da Kadirî tarikatının Zincirli (nâm-ı diğer Zincirî) olarak bilinen koluyla olan muhtemel ilişkisinden dolayı bu isimle anılmaya başlanmıştır.⁹⁶² Bu ismi, yapının geçirdiği bir tahribat sonrası yeniden onarımında kullanılan “Zincirli” olarak bilinen ve 1715 yılında basılmaya başlanan altın sikkelerle karşılanmasından dolayı aldığı söylenmiştir.⁹⁶³

Zincirli Camii’nin önündeki büyük boş alana göre cami, geniş bir külliyein merkezi olmalıdır. Ancak cami dışında külliyein hiçbir izi günümüze ulaşmamıştır.⁹⁶⁴

Cami 16. yüzyılın sonundan, Türklerin Serez şehrinden kalıcı olarak çekildiği 1922 yılına kadar olan dönemde cami olarak kullanılmıştır. 1922’den 1940’a kadar kereste deposu ve II. Dünya Savaşı sırasında askeri depo olarak kullanılmıştır.⁹⁶⁵ Caminin mimari özellikleri savaş dönemlerinde ağır hasar görmüştür. Minaresi iki savaş arası dönemde yıkılmış, dış kurşun kaplaması ise Alman işgali sırasında füze üretiminde kullanılmak üzere sökülüştür.⁹⁶⁶ Savaştan sonra 1981-82 yıllarına kadar Serez Belediyesi’nin deposu olarak kullanılan cami, 1961 yılından itibaren Yunanistan Kültür Bakanlığı tarafından koruma altına alınmıştır. 1982’den sonra

⁹⁶⁰ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Gümölcine-Kavala-Selânik-Tırhala-Atina-Mora-Navarin-Girit Adası-Hanya-Kandiye-Elbasan-Ohri-Tekirdağı-I**, C. 8, s. 126-128.

⁹⁶¹ Heath W. Lowry, **Serez’deki Selçuk Sultan Cami ve Erken Dönem Osmanlı Mimarisindeki Yeri**, s. 89.

⁹⁶² Maximilian Hartmuth, “The Princess and the Mosque: Ottoman Royal Women’s Architectural Patronage in the Province and the Case of the so-called Zincirli Câmî at Serres”, s. 85.

⁹⁶³ Maximilian Hartmuth, **a.g.e.**, s. 84-85; François Alphonse Belin, **Osmanlı İmparatorluğu İktisadi Tarihi: (Kaynak Yazarlara Göre, Türkiye’nin Ekonomik Tarihi üzerine Denemeler)**, çev. Oğuz Ceyhan, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1999, s. 113.

⁹⁶⁴ Ahmed Ameen, **Islamic Architecture in Greece: Mosques**, s. 130-140.

⁹⁶⁵ Eleni Gavra, “The Zincirli Mosque in Serres”, **The Ottoman Empire, The Balkans, The Greek Lands: Toward a Social and Economic History**, İstanbul, The Isis Press, 2007, s. 141-145.

⁹⁶⁶ Ahmed Ameen, **Islamic Architecture in Greece: Mosques**, s. 130-140.

Arkeoloji Dairesi tarafından yeniden satın alınmış ve Bizans Eski Eserler 12. Ephorate’ın mülkiyetine geçmiştir. Yunanistan Kültür Bakanlığı, caminin bulunduğu yapı adasını koruma bölgesi ilan etmiştir. Bu amaçla, bazı komşu mülkler kamulaştırılmış ve tüm koruma alanı çitle çevrilmiştir.⁹⁶⁷ 2014 yılından itibaren cami kültürel ve sanatsal faaliyetler amacıyla kullanılmaya başlanmıştır.⁹⁶⁸

2.11.3.1.8.2. Mimarı

Mimarı kesin olarak bilinmemektedir.

2.11.3.1.8.3. Kitabeleri

Caminin kitabesine dair hiçbir iz kalmamıştır. Kapı üzerinde bir kitabe yeri vardır ancak boştur.⁹⁶⁹ (Fotoğraf 26).

Fotoğraf 26. Zincirli Cami giriş kapısı ve kitabe nişi (F: Pol Tria).

2.11.3.1.8.4. Plan Özellikleri

Caminin toplam alanı 430 metrekaredir. Caminin dış boyutları 22,16 metreye 18,80 metredir. Caminin iç kısmı 16,37 metreye 14 metre ölçülerinde dikdörtgen

⁹⁶⁷ Eleni Gavra, “The Zincirli Mosque in Serres”, s. 141-145.

⁹⁶⁸ <https://greekreporter.com/2014/01/14/zincirli-mosque-serres-the-forgotten-monument/>

⁹⁶⁹ Neval Konuk, **Yunanistan’da Osmanlı Mimarisi**, s. 315-320.

şeklindedir.⁹⁷⁰ Cami, galerili sekizgen planlı cami tipinde olup, kubbe ile örtülü kare bir harimden oluşmaktadır. İç harimin zemin planının dörtgeni, son cemaat mahallî ile uzatılmıştır.⁹⁷¹ Cami orta sahn ve yan sahnlar olmak üzere üç sahna bölünmüştür. Yan sahnlar, orta sahından hafif payandalarla ayrılmıştır.⁹⁷² Yan sahnlar iki katlı olup düz çapraz tonozlarla örtülüdür.⁹⁷³ Kubbe kasnağının oluşturduğu merkezi sekizgen, 11,13 metreye 10,92 metre boyutlarında bir kare içine yerleştirilmiştir. Kubbenin çapı yaklaşık 11 metredir.⁹⁷⁴ Kubbe, sekiz sütuna oturmaktadır.⁹⁷⁵ Kubbeye geçiş, dört tromp ve dört yarı çapraz tonoz ile sağlanmıştır.⁹⁷⁶ Caminin üst katındaki galerilerin, kadınlar mahfili olarak kullanıldığı düşünülmektedir.⁹⁷⁷ Caminin mihrabının bulunduğu kısım güney yönde çıkıntı oluşturmaktadır. Caminin dış cephesinde arkaik özellikler, yüksek galeriler ve nispeten alçak kubbe arasında uyumsuzluk bulunmaktadır.⁹⁷⁸ (Plan 5-7, Fotoğraf 27-36).

⁹⁷⁰ Ahmed Ameen, **Islamic Architecture in Greece: Mosques**, s. 130-140.

⁹⁷¹ Lila Sambanopoulou, **The Ottoman Monuments**, https://www.serres.gr/tourism/files_en/othomanika2.htm

⁹⁷² Eleni Gavra, “The Zincirli Mosque in Serres”, s. 141-145.

⁹⁷³ Ahmed Ameen, **Islamic Architecture in Greece: Mosques**, s. 130-140.

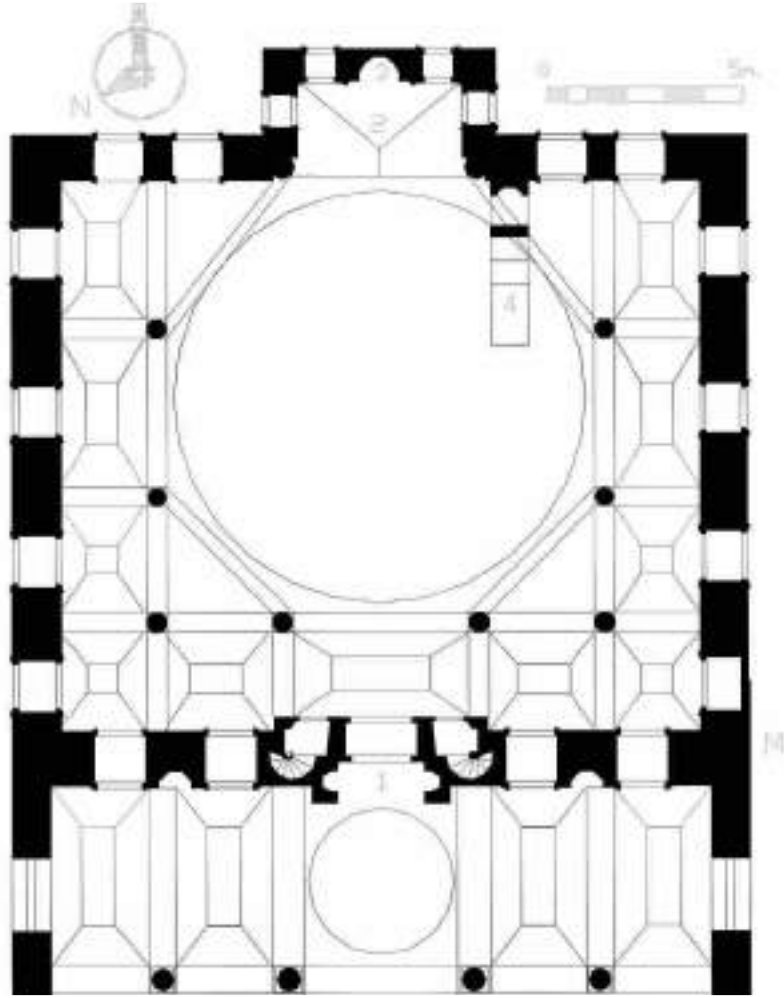
⁹⁷⁴ Ahmed Ameen, **a.y.**

⁹⁷⁵ Machiel Kiel, “Observations on the History of Northern Greece during the Turkish Rule”, s. 442-444; Ekrem Hakkı Ayverdi, **Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri-Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk**, C. 4, s. 297.

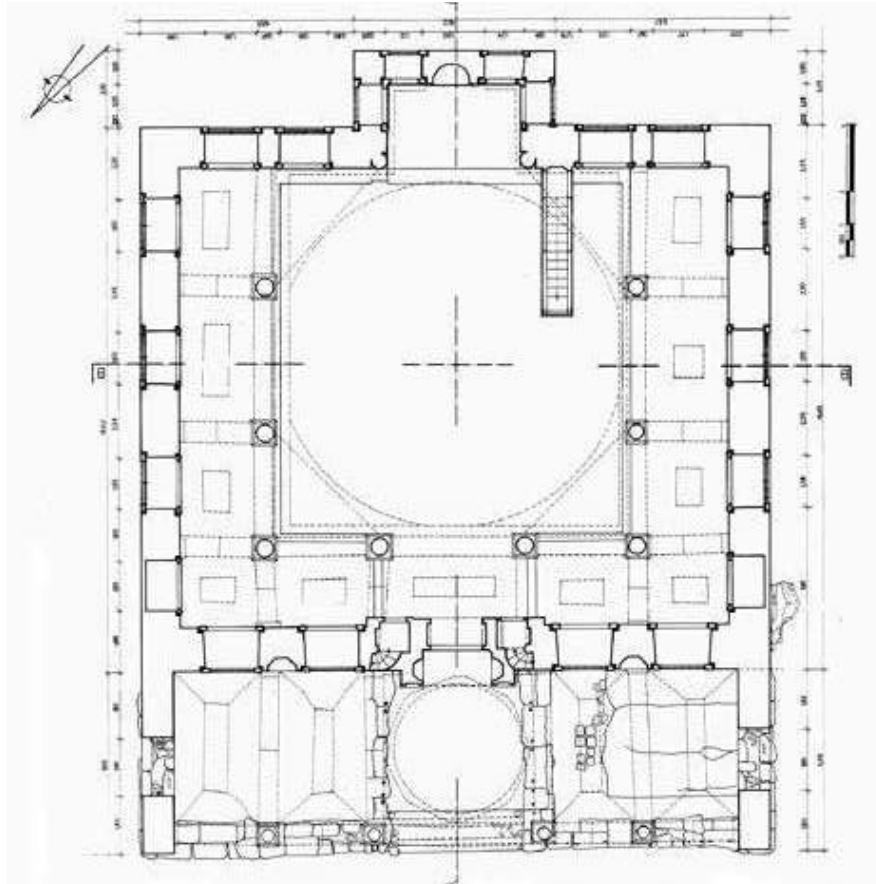
⁹⁷⁶ Lila Sambanopoulou, “The Ottoman Monuments”, **Serres Past and Present**, Serres, 2001, s. 121-124.

⁹⁷⁷ Hilal Kazan, “Osmanlı Kadınlarının Yunanistan’da Bulunan Eserleri”, **İstanbul Üniversitesi Yayınevi**, No: 17, 2022, s. 224-225.

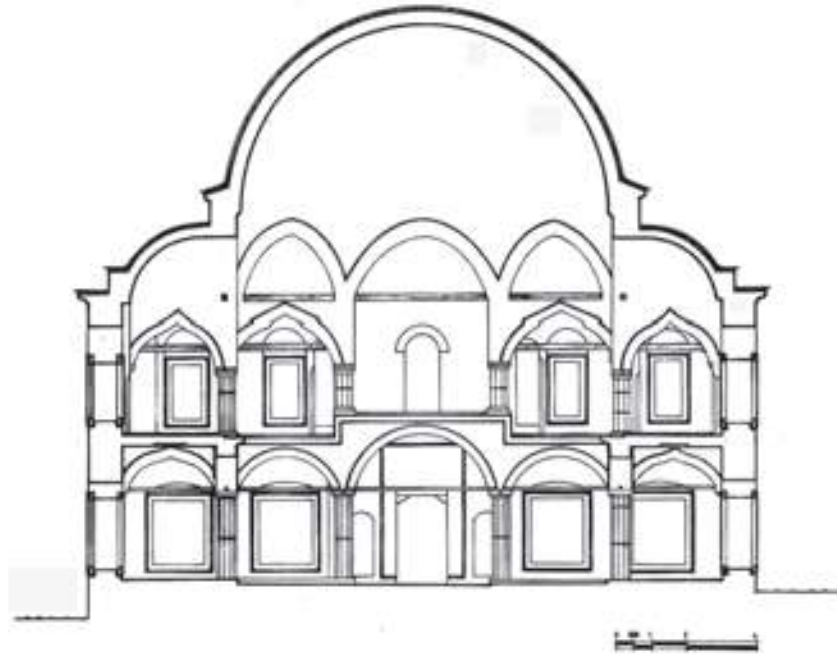
⁹⁷⁸ Machiel Kiel, “Observations on the History of Northern Greece during the Turkish Rule”, s. 442-444.

Plan 5. Zincirli Cami Planı (Ameen, 2017).

Plan 6. Zincirli Cami zemin kat planı (Bakirtzis ve Sambanopoulou, 2009).

Plan 7. Zincirli Cami enine kesit kuzeydoğu (Brouskari, 2008).

Fotoğraf 27. Zincirli Camii'nin dijital haritalandırma yöntemiyle oluşturulan tepeden görünümü (Brouskari, 2008).

Fotoğraf 28. Zincirli Camii'nin dijital haritalandırma yöntemiyle oluşturulan tepeden görünümü (Σεραφείμ, 2020).

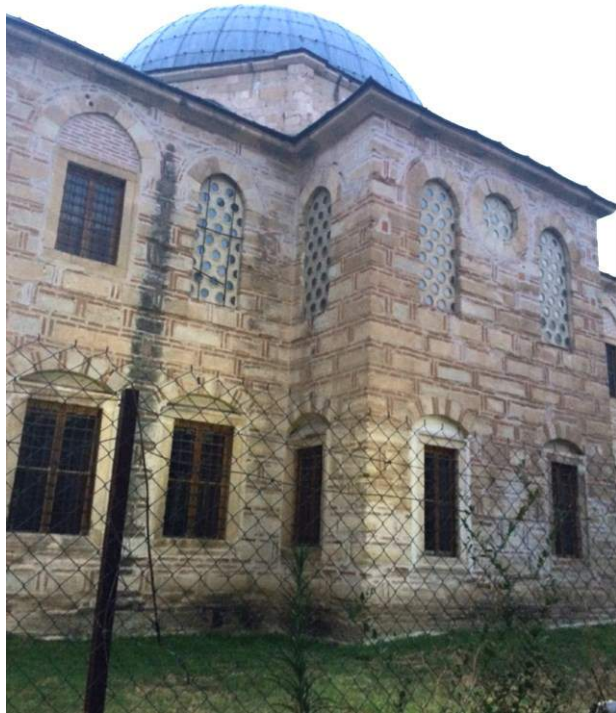
Fotoğraf 29. Zincirli Cami, doğu cephe görünüm (F: Γιάννης Τσεκισίδης, 2019).

Fotoğraf 30. Zincirli Cami batı cephe görünüm (F:Athanasios Diggelidis, 2016)

Fotoğraf 31. Zincirli Cami, yıkılan minarenin boşluğunun bulunduğu batı cephe (F: Ramazan Göğebakan, 2023)

Fotoğraf 32. Zincirli Cami mihrabın bulunduğu güney cepheden görünüm (F: Kazan, 2022)

Fotoğraf 33. Zincirli Cami harim (Fikriyat, 2020).

Fotoğraf 34. Zincirli Cami kubbe (F: Vasileios Dimitriadis, 2025).

Fotoğraf 35. Zincirli Cami, giriş kapısının bulunduğu kuzey cephe (F: Paul Papadopoulos, 2019).

Fotoğraf 36. Zincirli Cami, kuzeybatı (F: Anna Slowik, 2022).

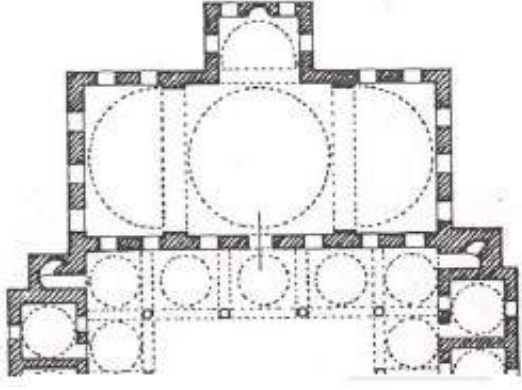
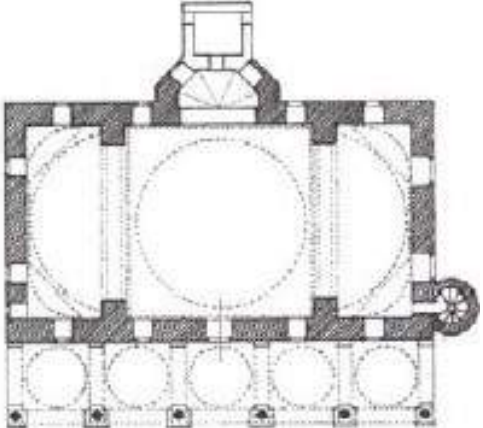
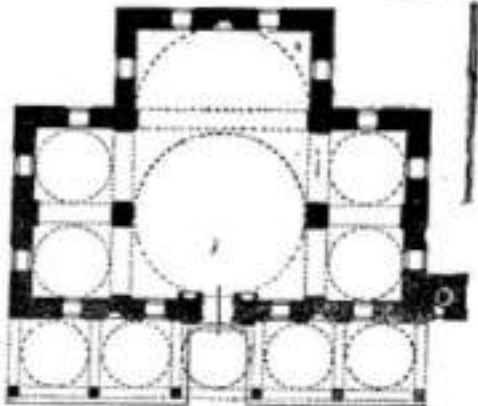
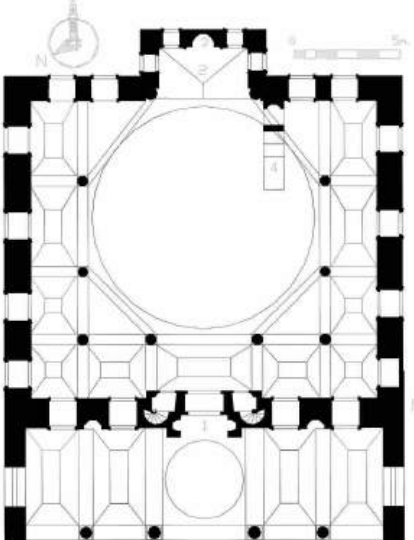
2.11.3.1.8.4.1. Caminin Plan Özelliklerinin Diğer Yapılarla Kıyaslanması

Zincirli Camii'nin 15. yüzyıl sonunda inşa edildiği varsayılırsa, caminin inşa edildiği dönem içerisinde mihrap çıkıntısı bulunan benzer tipolojide; İstanbul'da Şeyh Vefa Cami (1490), Eyüp Sultan Cami (1459)⁹⁷⁹, Çemberlitaş Atik Ali Paşa Cami (1496) gibi camiler bulunmaktadır. Atik Ali Paşa Cami, mihrap çıkıntısı bakımından Zincirli Camii'ne benzese de bu mihrap çıkıntısı daha çok mekanın güneye genişlediği bir mekan düzenindedir.⁹⁸⁰ (Plan 8). Erken dönem Osmanlı selâtin cami mihraplarında dış cephe çıkıntıları pek rastlanılmasa da⁹⁸¹, 15. yüzyıl ortası ve sonu camilerde mihrap çıkıntılarının farklı örnekleri görülmektedir. Mimari olarak Zincirli Camii'nin 16. yüzyıl yapısı olması gerektiğine dair görüşler, sekizgen baldaken kubbe desteklerinin, 16. yüzyılın ikinci yarısı ve 17. yüzyılın başlarının mimari özelliği olması sebebiyledir.

⁹⁷⁹ Günümüzde yerinde farklı bir plan tipolojisine sahip başka bir cami bulunmaktadır. (Bk. Tuluk, 2006)

⁹⁸⁰ Ömer İskender Tuluk, "Osmanlı Camilerinde Mekan Kurgusu Açısından Kare Tabanlı Baldeken Varyasyonları (15.-17. yy)", **Journal Of The Faculty Of Engineering And Architecture Of Gazi University**, C. 21, No: 2, 2006, s. 277-280.

⁹⁸¹ Tolga Bozkurt, "Erken Dönem Osmanlı Selâtin Cami Mihrapları", **İstem**, No: 11, 2008, s. 214.

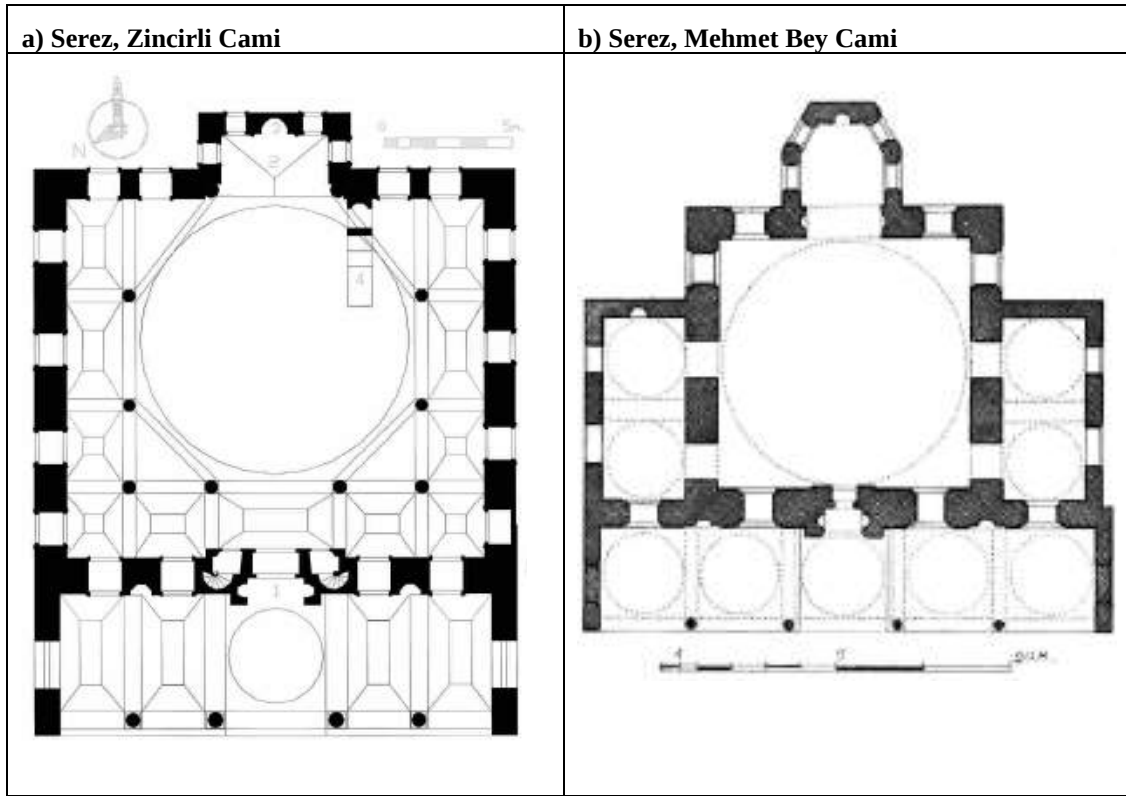
a) İstanbul, Eski Eyüp Sultan Cami 	b) İstanbul, Şeyh Vefa Cami
c) İstanbul, Çemberlitaş Atik Ali Paşa Cami 	d) Serez, Zincirli Cami

Plan 8. İstanbul Eski Eyüp Sultan Cami (Tuluk, 2006), İstanbul Şeyh Vefa Cami (Tuluk, 2006), İstanbul Çemberlitaş Atik Ali Paşa Cami (Eyice, 1964), Zincirli Cami (Ameen, 2017) planları.

Lowry, Mehmet Bey Camii'nin ve Selçuk Sultan Camii'nin; yapım tarihleri, bezeme ve mimari özellikleri gereği karı-koca tarafından aynı dönemde gerçekleştirilen imar faaliyetlerinden olduğunu söyler. Mimari öğelerinden ötürü yapının bânîsinin ve zanaatkarının da aynı olduğunu belirtir.⁹⁸² Fakat iki yapının planına bakıldığında Mehmet Bey Camii'nin ters T planlı bir planlı, Zincirli

⁹⁸² Heath W. Lowry, Serez'deki Selçuk Sultan Cami ve Erken Dönem Osmanlı Mimarısındaki Yeri, s. 59-63.

Camii'nin ise sekizgen baldaken planlı olduğu görülmektedir (Plan 9). Eğer Serezli'nin dediği gibi Selçuk Sultan Cami, Mehmed Bey Camii'ne giden yol üzerindeyse ve yıkıldıysa Selçuk Sultan Camii'nin Mehmed Bey Cami plan tarzında olduğu düşünülebilir.

Plan 9. Zincirli Cami planı (Ameen, 2017), Mehmet Bey Cami planı (Anhegger, 1967).

2.11.3.1.8.5. Malzeme ve Teknik

Caminin duvarları, cloisonné (çerçevesi duvar tekniği) denilen; yatay, çift sıra tuğlalarla almaşık olarak kesme taş bloklarla inşa edilmiştir. Bu teknik, caminin hem dış cephesinde hem de iç kısmında kullanılmıştır. Kubbe ve tonozlu bölümlerde tuğla kullanılmıştır. Kubbenin kemer ve pandantif kısımları kesme taştandır.⁹⁸³ (Fotoğraf

⁹⁸³ Ahmed Ameen, *Islamic Architecture in Greece: Mosques*, s. 130-140; Hilal Kazan, "Osmanlı Kadınlarının Yunanistan'da Bulunan Eserleri", s. 224-225; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk*, C. 4, s. 297.

29-36). Son cemaat mahalli kesme taştan inşa edilmiştir. Son cemaat mahallinde pencerelerin yer aldığı duvarda kesme taşla birlikte tuğla kullanılmış, cloisonné tekniği uygulanmıştır. Bu teknik dış cephede de uygulanmıştır (Fotoğraf 29/30/40/42/45).

2.11.3.1.8.1. Mimari ve Süsleme Özellikleri

2.11.3.1.8.1.1. Son Cemaat Mahalli

Restorasyon çalışmaları sırasında tuğla ile örülen bazı kısımlar dışında kesme taştan inşa edilen son cemaat mahalli, 5,55 metreye 18,8 metre ölçülerindedir ve kemerle taçlandırılmış beş birime ayrılmıştır. Üç orta bölmesi caminin iç kısmındaki kare harime, iki yan bölme ise sağ ve sol sahnalara denk gelmektedir. İki yan duvar ve dört ara sütun tarafından desteklenmektedir. Sütunlar mermerdir ve sütun başlıkları baklava dilimlidir. Orta kemer 3,90 metre yüksekliğinde olup, 2,44 metre yüksekliğindeki diğer dört kemerden daha büyüktür. Revakın dört yan birimi düz çapraz tonozlarla örtülüyken, merkezi birim pandantiflerle desteklenen yükseltilmiş bir kubbe ile örtülmüştür.⁹⁸⁴

Son cemaat mahallinde, iki tane solda iki tane sağda olmak üzere dört pencere bulunmaktadır. Bu pencereler arasında mihrabiyeler vardır. Soldaki mihrabiye'nin üzerinde Arapça hatla ilk satırında “Lâ ilahe illallah, Muhammedu'r-Rasûlullah”, ikinci satırında “Elhamdülillahi Rabbi'l-Âlemîn” yazan dikdörtgen bir kitabe bulunmaktadır. Pencereler mermer söveli olup demir parmaklıklarla örtülüdür ve hafif sivri kemerlerle taçlandırılmıştır. Büyük ve süslemeli pencerelerin üstünde ikinci ve nispeten daha küçük pencereler bulunmaktadır. Pencere ve mihrabiyelerin bulunduğu duvar, kesme taş ve tuğlayla almalı olarak örülmüştür. Son cemaat mahallinde yer alan kubbe ve tonozların iç kısmı tuğla ile örülmüştür. Son cemaat

⁹⁸⁴ Ahmed Ameen, **Islamic Architecture in Greece: Mosques**, s. 130-140; Neval Konuk, **Yunanistan'da Osmanlı Mimarisi**, s. 315-320; Machiel Kiel, “Observations on the History of Northern Greece during the Turkish Rule”, s. 442-444.

mahallinin iki yanında, alt kısımda daha geniş, üst kısımda daha dar olmak üzere sivri kemerli açıklık bulunmaktadır (Fotoğraf 37-41).

Robert Anhegger, son cemaat mahallinin caminin kendisinden daha geç bir dönemde inşa edildiğini söylemektedir.⁹⁸⁵ Fakat son cemaat mahallinin caminin kendisinden daha sonra inşa edildiğine dair kesin bir veri bulunmamaktadır.

Fotoğraf 37. Zircirli Cami kuzey cephe görünüm (F: Basilis Tokoglou, 2023).

⁹⁸⁵ Robert Anhegger, **Beitrage Zur Osmanischen Baugeschichte III, Moscheen in Saloniki und Serre Zur Frage der $\perp$ -Planmoscheen**, Tübingen, Ernst Wasmuth Verlag, 1967, s. 318.

Fotoğraf 38. Zincirli Cami son cemaat mahalli sütun başlığı (F: Ameen, 2017)

Fotoğraf 39. Zincirli Cami son cemaat mahalli, mihrabiye üzerindeki kitabe (F: Ameen, 2017)

Fotoğraf 40. Zircirli Cami son cemaat mahalli iç kısım (F: Ameen, 2017).

Fotoğraf 41. Zircirli Cami son cemaat mahalli yan açıklık (F: Νίκος Φωτιαδης, 2025).

2.11.3.1.8.1.2. Kapı

Yapının taç kapısı kesme taştan inşa edilmiş olup dikdörtgen formdadır ve beden duvarından dışa taşmaktadır. Taç kapı nişini çevreleyen kemer, beşik kemer formundadır. Kapı nişinde kitabe yeri bulunmakla birlikte boştur. Taç kapıdan harime açılan kapı ise basık kemerlidir (Fotoğraf 42).

Fotoğraf 42. Zincirli Cami kapı (F: Athanasios Diggelidis, 2016).

2.11.3.1.8.1.3. Minare

Caminin güneydoğu cephesinin batı köşesinde bağımsız konumlanan minaresi, 20. yüzyılın ilk yarısına kadar ayaktadır. Fakat günümüze ulaşmamıştır.⁹⁸⁶ Anhegger, 1955 yılında yaptığı gezide, cami kilitli olduğu için girememiş fakat sağ

⁹⁸⁶ Ahmed Ameen, **Islamic Architecture in Greece: Mosques**, s. 130-140.

ön köşede yer alan minaresinin yıkıldığını aktarmıştır.⁹⁸⁷ Bugün minare yıkıldığı için yeri boştur (Fotoğraf 43).

Fotoğraf 43. Zincirli Cami, yıkılan minarenin boşluğu batı cephe (F: Konuk, 2010).

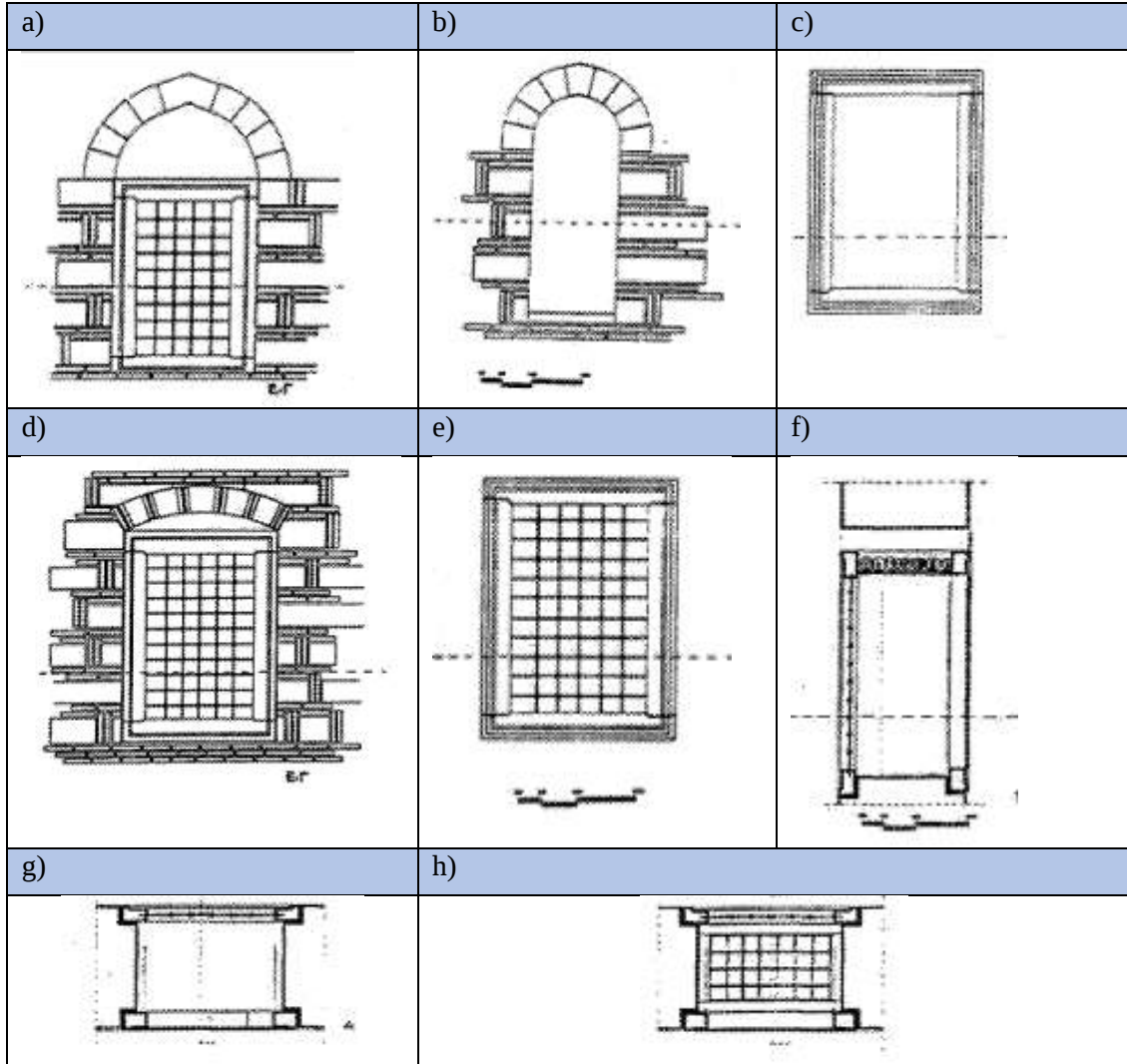
2.11.3.1.8.1.4. Pencereleler

Yapıda toplam beş farklı tipte pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu pencereler, iki katta olmak üzere farklı şekillerde tasarlanmıştır. Alt kattaki pencereler basık kemerli, dikdörtgen biçiminde, mermer söveli ve demir parmaklıklıdır. Alt kat pencerelerinin kemer kısmı, cephe duvarında olduğu gibi taş ve tuğlanın ardışık olarak sıralanmasıyla oluşturulmuştur. Üst katın pencereleri alt kattakilerle benzerdir ancak üst kattaki pencereler iki sıra tuğla ile çerçevelenmiş sivri, taş kemerlerle taçlandırılmıştır. Üst kattaki pencerelerin alınlık kısmı tuğla ile örülmüştür. Mihrabın bulunduğu çıkıntılı kısmın üst tarafında yer alan pencereler, diğerlerinden farklı olup sağırdır. Genişlikleri daha az olmakla birlikte, delikli alçı ile kapatılmış yarım daire kemerlere sahiptirler. Mihrabın üzerine denk gelen ve iki pencere arasında yer alan

⁹⁸⁷ Robert Anhegger, *Beitrage Zur Osmanischen Baugeschichte III, Moscheen in Saloniki und Serre Zur Frage der 1-Planmoscheen*, s. 318.

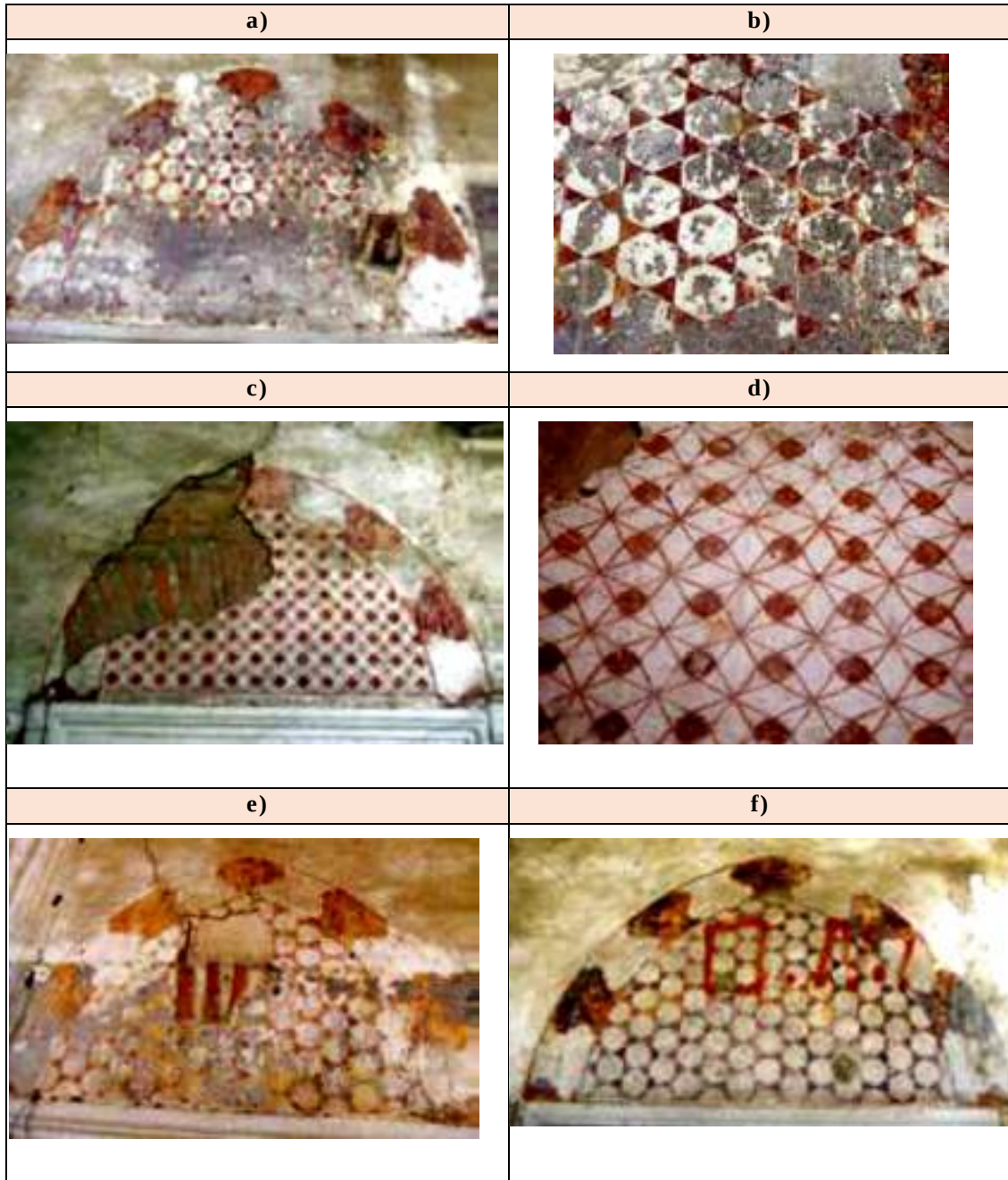
kısımda ise fil gözü şeklinde yuvarlak bir pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 29-33/45, Çizim 1).

İkinci kattaki pencerelerin iç mekana bakan alınlık kısımları ve son cemaat mahallindeki pencerelerin alınlık kısımlarında kırmızı ve beyaz olmak üzere her pencerede farklı olan geometrik desenli kalemişleri yer almaktadır.⁹⁸⁸ (Fotoğraf 44).

Çizim 1. Zincirli Cami pencere tipleri (Gavra, 1986).

⁹⁸⁸ Ahmed Ameen, *Islamic Architecture in Greece: Mosques*, s. 130-140; Neval Konuk, *Yunanistan'da Osmanlı Mimarisi*, s. 315-320.

Fotoğraf 44. Zincirli Cami pencere alınlıklarındaki geometrik bezemeler (F: Konuk, 2010).

Fotoğraf 45. Zincirli Cami, doğu ve batı cephe birinci kat pencere (F: Vangelis Lonas, 2019).

2.11.3.1.8.1.5. Mihrap

Mihrap, 5,93 metre uzunluğunda ve dışa doğru 2,19 metre dikdörtgen bir çıkıntı içerisinde yer almaktadır.⁹⁸⁹ Bu kısım yarım çapraz tonozla örtülüdür. Mihrabın iki yanında ve üst kısmında; alt katta dört, üst katta üç tane olmak üzere pencereler yer almaktadır. Mihrap mermerden inşa edilmiştir. Mihrabın kavsarası çok sade olup mihrap nişi yedi dilimden oluşmaktadır. Mihrap nişinin üst kısmında renkli bir rozet bulunmaktadır. Mihrabın üstündeki mermer dikdörtgen panonun üzerinde, bu panonun büyüklüğü ölçüsünde tepelik motifi ve bu motifin iki yanında gülbezekler yer almaktadır. Mihrap nişini, üstündeki süslemeli panodan ayıran kalın bir korniş vardır. Bu korniş, ibadet mekânının tüm duvarları boyunca uzanmakta ve birinci kat ile ikinci katı birbirinden ayırmaktadır (Fotoğraf 46-47).

⁹⁸⁹ Ahmed Ameen, **Islamic Architecture in Greece: Mosques**, s. 130-140.

Fotoğraf 46. Zincirli Cami mihrabı (F:Harry R., 2025).

Fotoğraf 47. Zincirli Cami mihrap nişi (F: Ameen, 2017).

2.11.3.1.8.1.6. Merdivenler

Ana girişin her iki yanında üst kata çıkan, basık kemerli girişe sahip taştan inşa edilmiş iki döner merdiven bulunmaktadır (Fotoğraf 48). İki merdiveni birbirine bağlayan geçit beşik tonozla örtülüdür.⁹⁹⁰

Fotoğraf 48. Zincirli Cami, üst kata çıkan merdiven girişi (F: Dimitris Tzouris, 2013).

2.11.3.1.8.1.7. Minber

Minber, beyaz mermerden yapılmıştır. Minberin giriş kısmı basık kemerlidir. Bu kemerin üst kısmında dikdörtgen içi boş bir alan bulunmaktadır. Bu dikdörtgen levhanın üstünde, minberin taç kısmı, mihrabın üst kısmındaki mermer pano ile benzer olmak üzere tepelik şeklinde girintili çıkıntılı oluşturulmuştur. Minberin köşk kısmı uzun konik başlıklıdır. Bu başlık, dört sütun üzerine oturan kemerli kare kaide üzerinde yer almaktadır. Minber, zengin süsleme özelliklerine sahiptir. Tırabzan

⁹⁹⁰ Ahmed Ameen, a.y.; Eleni Gavra, “The Zincirli Mosque in Serres”, s. 141-145.

kısmı ve konik başlığın oturduğu kaide kısmında geometrik bezemeler bulunmaktadır. Minberin yan kısmında iki tane küçük bir tane büyük olmak üzere üç tane mihrabiye açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf 49-51).

Fotoğraf 49. Zincirli Cami minber (F: Dimitris Tzouris, 2013).

Fotoğraf 50. Zincirli Cami minber (F: Γιάννης Τσεκισίδης, 2013).

Fotoğraf 51. Zincirli Cami minber detay (F: Dimitris Tzouris, 2013).

2.11.3.1.8.2. Caminin Tamiri ve Restorasyonu

Zincirli Cami, bölgede çeşitli dönemlerde çıkan yangınlar sebebiyle, yanlış kullanım ve bakımsızlık sebepleriyle tahribat görmüştür.⁹⁹¹ 18. yüzyılın ilk yarısında ve 1913 yılında büyük bir yangın geçirmiştir.⁹⁹² Yapı, II. Dünya Savaşı sırasında büyük hasar görmüştür. Bu dönemde yapının sağlamlığı bozulmuş, aynı zamanda bazı morfolojik özellikleri ortadan kalkmıştır.⁹⁹³ Minare iki savaş arası dönemde yıkılmış, dış kurşun kaplama ise Alman işgali sırasında füze üretiminde kullanılmak üzere sökülüştür.⁹⁹⁴ (Fotoğraf 52-55).

Cami, 1961’de Yunanistan Kültür Bakanlığı tarafından koruma altına alınmıştır. Depo olarak kullanılmasının ardından 1982’den sonra Yunanistan Kültür Bakanlığı’nın mülkiyetine geçmiştir. Yunanistan Kültür Bakanlığı, caminin bulunduğu yapı adasını koruma bölgesi ilan etmiştir. Bu amaçla, bazı komşu mülkler kamulaştırılmış ve tüm koruma alanı çitle çevrilmiştir.⁹⁹⁵

The Ephorate of Antiquities of Corfu’nun (Yunanistan Kültür Bakanlığı Korfu Eski Eserler Müdürlüğü), 1995-2000 yılları arasında yapıya müdahaleleri olmuştur. Bu restorasyon 440.000 drahmiye mal olmuştur. Bu restorasyonda anıtın özgünlüğünü korumak için sadece tahrip olmuş kısımlar restore edilerek daha fazla yıpranma ortadan kaldırılmıştır. Bu nedenle anıtın tonozlu çatısı kurşunla kaplanmıştır.⁹⁹⁶ Yapıya sonradan yapılan eklemeler kaldırılmış, tüm kubbeler ve duvarlar temizlenmiş ve yer yer yeniden boyanmıştır. İç mekanda ise pencerelerin

⁹⁹¹ Ahmed Ameen, **Islamic Architecture in Greece: Mosques**, s. 130-140.

⁹⁹² Ersi Brouskari, **Ottoman Architecture in Greece**, s. 285-286; Maximilian Hartmuth, “The Princess and the Mosque: Ottoman Royal Women’s Architectural Patronage in the Province and the Case of the so-called Zincirli Câmî at Serres”, s. 84; Argyris Bakirtzis, Lila V. Sambanopoulou, “Zincirli Mosque of The City of Serres and its Conservation Interventions (1995–2000)”, **The Conservation and Restoration of Ottoman Monuments in Greece**, ed. Emilia Stefanidou, Thessaloniki, University Studio Press, 2009, s. 107-117.

⁹⁹³ Argyris Bakirtzis, Lila V. Sambanopoulou, “Zincirli Mosque of The City of Serres and its Conservation Interventions (1995–2000)”, s. 109.

⁹⁹⁴ Ahmed Ameen, **Islamic Architecture in Greece: Mosques**, s. 130-140.

⁹⁹⁵ Eleni Gavra, “The Zincirli Mosque in Serres”, s. 141-145.

⁹⁹⁶ Argyris Bakirtzis, Lila V. Sambanopoulou, “Zincirli Mosque of The City of Serres and its Conservation Interventions (1995–2000)”, s. 109.

tahrip olmuş demir parmaklıkları yeniden değiştirilmiş ve pencere çerçeveleri, kepenkler ve lentolar yenilenmiştir. Mihrabın üzerindeki pencerelerin alçı bölmelerinin eksik kısımları tamamlanmıştır.⁹⁹⁷ Kiel'in çalışmasını yazdığı 1971 tarihinde caminin duvar yüzeyleri alçı ile kaplıdır.⁹⁹⁸ Restorasyon sırasında duvarlarda yapılan raspalar sonucunda son cemaat yeri pencere alınlıklarında kırmızı renkle yapılmış geometrik süsleme ve geçmeler ortaya çıkarılmıştır. Ancak bu restorasyonda yapının zemininin korunmasına yönelik bir çalışma gerçekleştirilmemiştir.⁹⁹⁹

Caminin son restorasyonu esnasında güney kısmında gerçekleştirilen çalışmalar sırasında medrese ya da imaret benzeri bir yapıya ait olduğu tahmin edilen bulgulara rastlanmıştır. Fakat bu arazinin üstüne apartman inşa edildiği için günümüzde burada tetkik yapma ihtimali kalmamıştır.¹⁰⁰⁰

Fotoğraf 52. Zincirli Camii'nin depo olarak kullanılmasının ardından durumu (Argyris Bakirtzis ve Sambanopoulou, 2009).

⁹⁹⁷ Ahmed Ameen, *Islamic Architecture in Greece: Mosques*, s. 130-140.

⁹⁹⁸ Machiel Kiel, "Observations on the History of Northern Greece during the Turkish Rule", s. 415-462.

⁹⁹⁹ Eleni Gavra, "The Zincirli Mosque in Serres", s. 141-145.

¹⁰⁰⁰ Heath W. Lowry, *Serez'deki Selçuk Sultan Cami ve Erken Dönem Osmanlı Mimarisindeki Yeri*, s. 64-65.

Fotoğraf 53. Zircirli Camii'nin konservasyon çalışmaları başlamadan önce batıdan son cemaat mahalli görünümü (Argyris Bakirtzis ve Sambanopoulou, 2009).

Fotoğraf 54. Zircirli Camii'nin konservasyon çalışmaları başlamadan önce güneyden görünümü (Argyris Bakirtzis ve Sambanopoulou, 2009).

Fotoğraf 55. Düz çapraz tonozların yeniden inşası sırasında caminin çatısının kuzey kısmı (Argyris Bakirtzis ve Sambanopoulou, 2009).

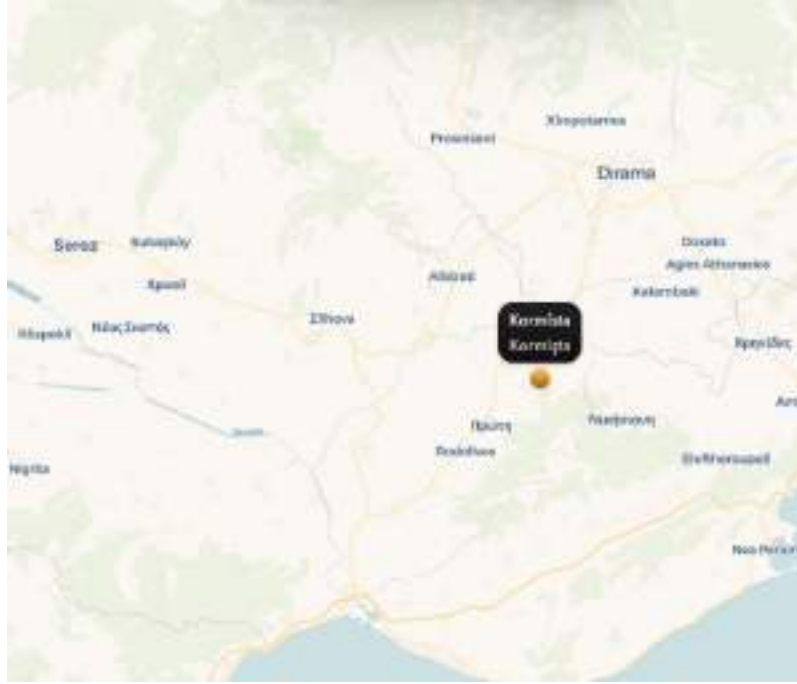
2.11.3.2. ZİHNE (YUNANİSTAN)

2.11.3.2.1. Selçuk Sultan Cami

Zihne'nin 22 km doğusunda yer alan Kromişte/Kormísta köyü (Harita 9), Selçuk Sultan'ın vakıf topraklarındandır. Selçuk Sultan bu köyün gelirlerini Serez'deki yapılarına vakfetmiştir.¹⁰⁰¹ Ayverdi, Kromişte köyünde yer alan Selçuk Sultan Camii'nden ve Selçuk Sultan'ın oğlu Gazi Hüsrev Bey Camii'nden bahsetmektedir.¹⁰⁰²

¹⁰⁰¹ Bk. "Selçuk Sultan'ın Vakıfları" bölümü.

¹⁰⁰² Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk*, C. 4, s. 333.

Harita 9. Kromişte/Kormişta köyü konumunu gösterir harita (Nişanyan Yer adları Envanteri).

1530 tarihli kayıtlarda Zihne’de bir cami, iki mescid ve bir hamamın varlığından söz edilmektedir.¹⁰⁰³ Evliya Çelebi Zihne’yi anlatırken “....¹⁰⁰⁴ adet” selâtin camisi olduğundan bahseder. Buradaki II. Bayezid’in yaptırmış olduğu Eski Camii’den, Eski Cami önündeki bir hamamdan, cami olmaya müsait geniş bir mahalle mescidinden, bir medrese ve mektepten, derviş tekkesinden, iki adet handan bahsetmektedir. Fakat Selçuk Sultan Camii’ne dair herhangi bir bilgi vermemiştir.¹⁰⁰⁵

Zihne’nin Kromişte köyündeki Selçuk Sultan Camii’nin varlığından, CDA’da yer alan H. 1135/M. 1722 ve H. 1253/M. 1837 tarihli tevcih belgeleri sayesinde haberdar olunmaktadır.¹⁰⁰⁶ Bu belgelere göre Kromişte köyündeki Selçuk Sultan

¹⁰⁰³ Heath W. Lowry, “Zihne”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 44, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s. 407-408.

¹⁰⁰⁴ Transkript metinde burası verilmemiştir.

¹⁰⁰⁵ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Gümülcine-Kavala-Selânik-Tırhala-Atina-Mora-Navarin-Girit Adası-Hanya-Kandiye-Elbasan-Ohri-Tekirdağı-I**, C. 8, s. 123.

¹⁰⁰⁶ HAT/1609-18

Camii'ne hatîp ve imam olarak Mehmed Halîfe ve Ali bin İsmail görevlendirilmiştir (Tablo 36).

Vakıf	Görev	Eski Görevli	Yeni Görevli	Ücret	Tarih
Siroz'da vâki Selçuk Sultan Cami ve İmareti evkâfı kurâlarından Kurumeşte/Kromişte nâm karyenin	Hitâbet	Yahya	Mehmed Halîfe	Yevmî 5 akçe	1135 ¹⁰⁰⁷
Nezâret-i evkâf-ı hümayuna mülhak evkaftan Zihne Kazası'nda Kromişte karyesinde Selçuk Sultan Cami'-i Şerîfi'nde Halil Çavuş nukûd-ı mevkûfesinden olmak üzere	Hitâbet ve İmâmet	Hüseyin Sabit bin Abdülğaffur Halife	Mahlulünden erbâb-ı liyâkatten Ali bin İsmail Halîfeye	Senede 15 kuruş	1253 ¹⁰⁰⁸

Tablo 36. Zihne'ye tâbî Kromişte köyünde yer alan Selçuk Sultan Cami görevlileri ve aldıkları ücretleri gösterir tablo.

2.11.3.3. İSTANBUL

2.11.3.3.1. Yamalı Hamam

H. 936/M. 1530'da Selçuk Hatun'un kızı Neslişah Sultan ve oğlu Bosna Sancakbeyi Hüsrev Bey vekilleri, Selçuk Hatun'un daha hayattayken, eski evkafını takviye için, kendi malından olan, İstanbul'da Galata hâricinde Tophane Mahallesi'nde bir hamamı vakfetmiş olduğunu bildirmişlerdir.¹⁰⁰⁹ Fakat bu hamamın Selçuk Sultan tarafından inşa edildiğine dair herhangi biri bilgi verilmemiştir.

CDA'da bu hamama dair H. 1186/M. 1772 tarihli temessük sûreti bulunmaktadır. Belgede hamam, “Merhum Selçuk Sultan binti Sultan Bayezid Han hazretlerinin evkâflarından olan, Medîne-i Tophane'de vâkı' Yemânî Hamamı” olarak geçmektedir. Bu belgeye göre hamam; Tophane'de Karabaş Mustafa Ağa Mahallesi'nde olup bir taraftan Hâsdere yoluyla, bir taraftan Müslüman mezarlığıyla ve bir taraftan Kabakyemez fırını, sebzeçi dükkanı, kasap dükkanı, salhâne ve genel

¹⁰⁰⁷ AE.SAMD.III/218-21074

¹⁰⁰⁸ HAT/1609-18

¹⁰⁰⁹ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 817-818.

yol ile sınırlıdır.¹⁰¹⁰ Hamam, H. 1199/M. 1784 tarihli belgeye göre aylık toplamda 900 akçe icare ile mutasarrıf el-Hâc İbrahim'in vefatı üzerine sulbi kebîr oğlu Ahmed'e intikâl etmiştir.¹⁰¹¹ Dolayısıyla hamamın 18. yüzyıl sonunda ayakta olduğu anlaşılmaktadır.

Bugün konumu verilen yerde Karabaş Mustafa Ağa Mahallesi ismiyle bir mahallenin adı geçmese de Karabaş Mustafa Ağa Cami, Karabaş Mektebi Sokağı, Karabaş Caddesi bulunmaktadır. Belgede geçen Karabaş Mustafa Ağa Mahallesi de burası olmalıdır. 20. yüzyıl İstanbul haritaları incelendiğinde, verilen tavsife göre bu hamamın “Yamalı Hamam” olduğu görülmektedir. Charles Edward Goad'un, 1905 tarihli İstanbul haritasında hamam, açıkça görülmektedir.¹⁰¹² (Harita 10). Bu haritada gösterilen hamamın bir tarafının mezarlık olması, hamamın arşiv belgesinde geçen hamam olduğunu teyit etmektedir. Fakat arşiv belgesinde hamam, “Yamalı” ismiyle değil “Yemânî” ismiyle geçmektedir. Büyük ihtimalle “Yemânî” kelimesi “Yamalı” olarak söylenegelmiştir. Hamamın Selçuk Sultan Vakfı'na ait olduğu, hamam defterleri kaynak alınarak yapılan bir çalışmada da görülmektedir.¹⁰¹³ Hamam “kışlık hamam” türündedir.¹⁰¹⁴ 1958'de yıktırılmış olduğu bilgisi vardır.¹⁰¹⁵ Bugün hamamın yerinde “Tophane Parkı” bulunmaktadır (Harita 11, Uydu Görüntüsü 9).

¹⁰¹⁰ TS.MA.e/533-59

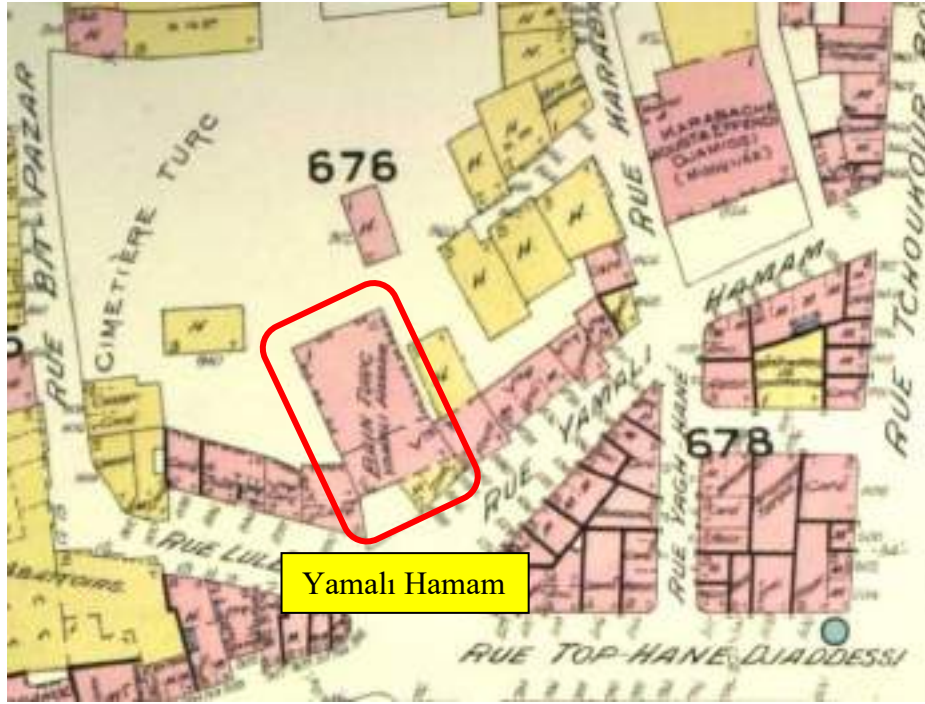
¹⁰¹¹ TS.MA.e/533-59

¹⁰¹² Plan d'assurance de Constantinople. Vol. II - Péra & Galata. No: 30, <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/93731>

¹⁰¹³ Ahmet Yaşar, “İstanbul Hamamları: 1731-1766”, **II. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu, Bildiriler**, ed. Feridun Emecen, Ali Akyıldız, Emrah Safa Gürkan, İstanbul, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 582.

¹⁰¹⁴ Ahmet Yaşar, **a.y.**

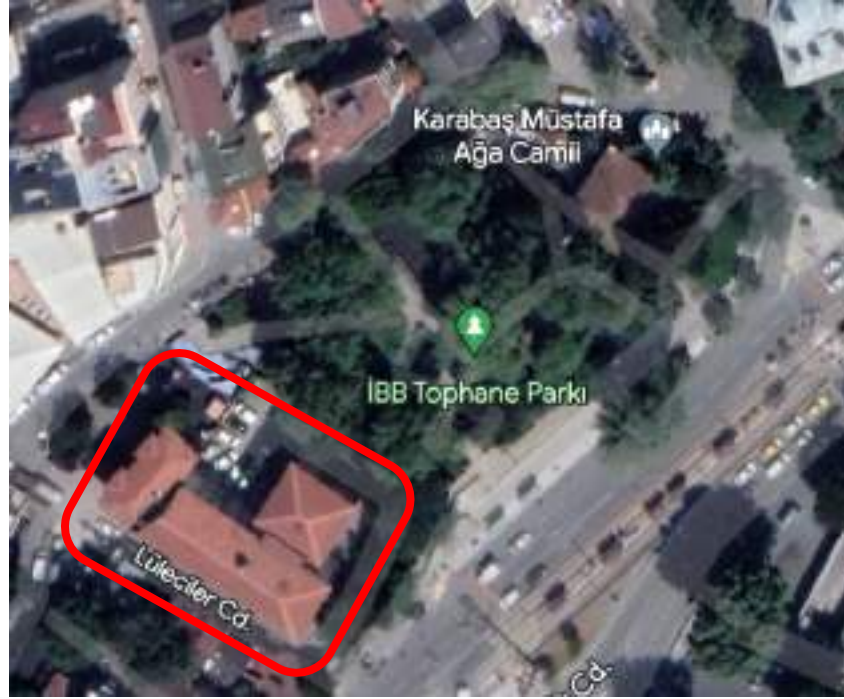
¹⁰¹⁵ Semavi Eyice, “Galata”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 13, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, s. 307-313.

Harita 10. Yamalı Hamam, Charles Edward Goad, Plan d'assurance de Constantinople, 1905 (Salt Research Arşivi).

Harita 11. Yamalı Hamam'ın günümüz haritasındaki konumu (Yandex Haritalar).

Uydu Görüntüsü 9. Yamalı Hamam'ın bulunduğu konumun uydu görüntüsü (Google Earth).

2.11.3.3.2. İstanbul'da Mescit

Uluçay, Selçuk Sultan'ın İstanbul'da bir mescidi olduğunu bildirmiştir.¹⁰¹⁶ Selçuk Sultan Vakfı gelirlerinin Selçuk Sultan'ın İstanbul'daki Türbesi giderlerine, İstanbul'daki Burmalı Mescid giderlerine harcandığı bilinse de¹⁰¹⁷ Selçuk Sultan'ın İstanbul'da inşa ettiği herhangi bir mescidin varlığı bilinmemektedir. Çelebi Mehmed'in kızı Selçuk Sultan'ın Bursa'da ve İstanbul'da mescitleri bulunmaktadır.¹⁰¹⁸ Uluçay'ın bahsettiği İstanbul'daki mescid, Çelebi Mehmed kızı Selçuk Sultan'a ait olabilir.

¹⁰¹⁶ Mustafa Çağatay Uluçay, "2. Bayezid'in Âilesi", s. 123-124; Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 51-52.

¹⁰¹⁷ Bk. "Selçuk Sultan'ın Vakıfları" bölümü.

¹⁰¹⁸ Ahmet Gündüz, "Çelebi Mehmed'in Kızı Selçuk Hatun Vakıfları", s. 1157.

2.11.3.4. BURSA

2.11.3.4.1. Bursa’da Mescit

Uluçay, Selçuk Sultan’ın Bursa’da bir mescidi olduğunu bildirirse de¹⁰¹⁹ mescide dair herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır. CDA’da Bursa’daki Selçuk Sultan Mescidi’ne dair kayıtlar bulunmaktadır. Fakat bu kayıtlardaki Selçuk Sultan’ın, II. Bayezid’in kızı Selçuk Sultan olduğuna dair bir ibare bulunmamaktadır.¹⁰²⁰ II. Bayezid’in kızı Selçuk Sultan’a dair var olan belgelerde genellikle, “binti Bayezid-i Velî” vb. şekillerde II. Bayezid’in kızı olduğunu gösterir ibareler bulunmaktadır. Çelebi Mehmed’in kızı Selçuk Sultan’ın Bursa’da ve İstanbul’da mescitleri bulunmaktadır.¹⁰²¹ Uluçay’ın bahsettiği, Bursa’daki mescid, Çelebi Mehmed kızı Selçuk Sultan’a ait olabilir.

¹⁰¹⁹ Mustafa Çağatay Uluçay, “2. Bayezid’in Âilesi”, s. 123-124; Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 51-52.

¹⁰²⁰ EV.d./15785, AE.SMHD.I./253-20645, AE.SMST.III/117-8959.

¹⁰²¹ Ahmet Gündüz, “Çelebi Mehmed’in Kızı Selçuk Hatun Vakıfları”, s. 1157.

2.12. ŞÂH SULTAN

2.12.1. ŞÂH SULTAN'IN HAYATI

Öztuna, II. Bayezid'in kızlarını sayarken Şahzâde Sultan'ı ve Şâh Sultan'ı ayrı başlık altında inceleyerek ayrı kişiler olarak göstermiştir.¹⁰²² Öztuna dışındaki araştırmacılar ise iki kişiyi, “Şahzâde Şâh Sultan” ismiyle tek bir kişi olarak ele almışlardır. Vakfiye kaydında ise bu sultanın ismi, “Şah Sultan binti Bayezid bin Mehmed” olarak geçmektedir. Dolayısıyla, II. Bayezid'in bu kızının adı “Şah Sultan” olup, Öztuna'nın Şahzâde Sultan olarak bahsettiği kızı ise ayrı bir başlık altında incelenecektir. Bir de Evliya Sinan Paşa ile evli olup, kimi belgede adı Şâhzâde Sultan olarak geçen, Edirne'de ve Gelibolu'da vakıfları olan Şâhzâde Ayşe Sultan¹⁰²³ vardır ki bu sultan “Şahzâde Ayşe Sultan” başlığı altında ayrıca incelenmiştir.

Şah Sultan, 1475? yılında doğmuştur.¹⁰²⁴ H. 895/M. 1489-90 yılında Taşeli, İškodra, Silistre, İskenderiye, Köstendil¹⁰²⁵ sancakbeyliklerinde bulunan Nasuh Bey (öl. H.913/M. 1507 sonrası¹⁰²⁶) ile evlenmiştir. Evlilikleri 16-17 yıl sürmüştür.¹⁰²⁷ Alderson, II. Bayezid'in kızlarını gösterir soy ağacında, Nasuh Bey'in evli olduğu kişinin ismini vermemiştir. Fakat bu evliliğin 1489 yılında gerçekleştiği ve bu evlilikten Gazi Hüsrev Bey'in ondan da Mahmud Bey'in dünyaya geldiği bilgisini vermiştir. Aynı soy ağacının farklı bir yerinde ise Gazi Hüsrev Bey'i, II. Bayezid'in kızı Selçuk Sultan'la Ferhad Bey'in oğlu olarak göstermiştir.¹⁰²⁸ Alderson, Nasuh Bey'in II. Bayezid'in kızıyla evli olup bu evlilikten Gazi Hüsrev Bey'in doğduğu bilgisini, Sicil-i Osmânî'yi kaynak alarak vermiş olmalıdır. Çünkü Sicil-i Osmânî'de;

¹⁰²² Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 153.

¹⁰²³ C.EV./ 147-7340, C.EV./146-7294

¹⁰²⁴ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 153.

¹⁰²⁵ Richard F. Kreutel, **Haniwaldanus Anonimi'ne Gore Sultan Bayezid-ı Veli (1481-1512)**, s. 82.

¹⁰²⁶ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 635.

¹⁰²⁷ Mustafa Çağatay Uluçay, “2. Bayezid'in Âilesi”, s. 124; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 153.

¹⁰²⁸ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172.

Nasuh Bey'in, II. Mehmet'in beylerinden olup H. 869/M. 1464 yılında Bosna sonrasında İşkodra valisi olduğu, H. 894/M. 1489 yılında II. Bayezid'in damadı olduğu ve oğlunun Gazi Hüsrev Bey olduğu bilgisi verilmiştir.¹⁰²⁹ Sicil-i Osmânî'de; I. Selim'in, II. Selim'in, III. Mustafa'nın, II. Mahmut'un Şah Sultan isimli kızlarına yer verilmesine rağmen II. Bayezid'in Şah Sultan ismindeki bir kızından bahsedilmemiştir.¹⁰³⁰ Şah Sultan'ın Nasuh Bey'le evli olduğu bilgisi, Alderson'un verdiği soy ağacında ve Sicil-i Osmânî'de yer almasa da "Şah Sultan Türbesi" bölümünde açıklanacağı üzere Şah Sultan ile Nasuh Bey'in kızının aynı türbede medfun olması, Şah Sultan ile Nasuh Bey'in evli oldukları bilgisini desteklemektedir. Ayrıca belgelerde künyesinin, "Şehzâde Şâh Hatun zevce-i Nasuh Bey mîrlivâ-i köhne-i Silistre" şeklinde geçmesi Nasuh Bey ile evli olduğunu ayrıca kanıtlamaktadır.¹⁰³¹

Kaynaklarda Şah Sultan'ın Nasuh Bey ile olan evliliğinden bir kız çocuklarının olduğunu bildirmişse de¹⁰³² vakfiyede verilen bilgilere göre Şah Sultan'ın Süleyman Çelebi, Hanım Hatun, Mahdûm Hâtûn ve Hatice Hatun olmak üzere dört çocuğu bulunmaktadır. Vakfiyesinde çocuklarının ruhları için Kur'ân-ı Kerîm okunmasını şart koşturmuştur.¹⁰³³ Kaynaklarda Şah Sultan'ın Nasuh Bey dışında başka bir eşinden bahsedilmemesi sebebiyle bu dört evlâdı, muhtemelen Nasuh Bey ile olan evliliğinden dünyaya gelmiş olmalıdır.

Şah Sultan'ın vefat tarihi konusunda kesin bir veri bulunmamaktadır. Fakat vakfiyesinin, vasiyetinin yazıldığı tarih ve kendisine verilen in'âmın tarihleri, Şah Sultan'ın vefat ettiği tarih için bir aralık vermektedir. Şah Sultan vakfiyesinin tarihi 1506 yılı olduğu için Şah Sultan bu tarihten sonra vefat etmiş olmalıdır. Bursa

¹⁰²⁹ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 4, ed. Nuri Akbayar, çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 1229.

¹⁰³⁰ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 43.

¹⁰³¹ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 386-387.

¹⁰³² Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 153; Mustafa Çağatay Uluçay, "2. Bayezid'in Ailesi", s. 124.

¹⁰³³ VGM Arşivi, Rumeli Kazaskerliği Vakıf Belgeleri, Defter No:15, Sayfa No:54.

Kütüğü'nde, Şah Sultan'ın 1554'ten önce vefat ettiği bilgisi verilmiştir.¹⁰³⁴ Şah Sultan'ın vefatının ve nereye defnedildiğinin yer aldığı vakfiye sûreti 1512 tarihli olduğu için ölümü de bu tarihte ya da daha önce olmalıdır. İn'âmât defterinden Şah Sultan'ın ismi bizatihi geçmese de Nasuh Bey eşi olarak kendisine verilen in'âmlar kaydedilmiştir. H. 909-933/M. 1503-1527 tarihli in'âmât defterinde; H. 909/M. 1503 yılında Niğbolu Mirlivâsı Nasuh Bey eşine, nakit ve kıyafet vb.¹⁰³⁵, H. 910/M. 1504 yılında câme-i zenâne (kıyafet), H. 912/M. 1506 senesinde 30.000 akçe¹⁰³⁶, H. 913/M. 1507 yılında kemhâ, kadife ve pûrî¹⁰³⁷, H. 915/M. 1509 yılında atlas in'âm olarak verilmiştir.¹⁰³⁸ Ayrıca Nasuh Bey'in kendisine de (Mîr-i cedîd-i vilâyet-i Taşili), H. 913/M. 1507 senesinde 5.000 nakdiye, kıyafet olmak üzere in'âm verilmiştir.¹⁰³⁹ Bu in'âmların tarihinden anlaşılmaktadır ki 1509 yılında Şah Sultan, 1507 yılında Nasuh Bey hala hayattadır. O halde Şah Sultan, 1509-1512 yılları arasında vefat etmiştir denilebilir.

Şah Sultan'ın vasiyetinin yer aldığı vakfiye sûretinde, vefat edince Bursa'da Sultan Murad Türbesi'ndeki kabrine defnedildiği, sonrasında ise bu kabrin üzerine kendi malından bir türbe yapılmasının ve türbenin inşasının ardından türbenin hizmeti için bir kişinin görevlendirilmesinin emredildiği kaydedilmiştir.¹⁰⁴⁰ CDA'daki tarihi bulunmayan merkad defterinde geçen "*Merhum Sultan Mahmud Türbesi'nin kible tarafındaki türbede Hatice Sultan binti Merhum Sultan Bayezid Han, sol cânibinde Şah Sultan binti Merhûm Sultan Bayezid Han ba'dehâ Nasuh Bey*

¹⁰³⁴ Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 4, Bursa, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009, s. 140.

¹⁰³⁵ İlhan Gök, "Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)", s. 148.

¹⁰³⁶ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 573.

¹⁰³⁷ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 710.

¹⁰³⁸ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 669.

¹⁰³⁹ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 635.

¹⁰⁴⁰ "Felemmâ târa rûhuhâ ilâ civâri rahmeti rabbihi'l-'alâ ve düfine kâlibuhâ fi kabrihâ bi-mahrûse-i Bursa 'inde türbeti'l-merhûm Es-sultân Murâd Hân, 'urizat vesâya'l-münfize ilâ hazreti ebîhe'l-mezkûr fe-ba'de mâ kubile vesâyâha'l-ma'rûza ümîra binâe't-türbeti'l-'âliyeti 'alâ kabrihâ bi-mâli nefsihi'n-nefise, ve ümîra en yetbâ'a bi-meblağı'l-vasiyyeti 'akâru sulhin li'l-istiğlâli li'l-vakfi ba'de tamâm-i emri'l-binâi ve en yekûne racûlen sâlihan mukîmen 'alâ hıdmeti't-türbedâr...", TS.MA.d/6958.

kızı ve bu türbenin önündeki türbede Merhum Sultan Ahmed vâlidesi ba'dehâ Merhum Sultan Mahmud kızı” ifadesinden anlaşıldığı üzere bu türbede, II. Bayezid'in kızları Şah Sultan ve Hatice Sultan, Nasuh Bey'in yani Şah Sultan'ın kızı birlikte medfundur.¹⁰⁴¹ Şah Sultan, Nasuh Bey ile evli olduğu için Nasuh Bey'in kızı olarak adı geçen kişi Şah Sultan'ın vakfiye sûretinde¹⁰⁴² adları geçen Hanım Hatun, Mahdûm Hâtûn ve Hatice Hatun isimli kızlarından birisi olmalıdır. Şah Sultan'ın türbesine dair detaylı açıklamalar “Şah Sultan Türbesi” başlığı altında detaylı olarak verilmiştir.

2.12.2.ŞAH SULTAN'IN VAKIFLARI

Şah Sultan ve kocası Nasuh Bey, farklı şehirlerde çeşitli eserler inşa etmiş, bu eserler için vakıf kurmuşlardır. Şah Sultan'ın Edirne'de ve Bursa'da; cami, mektep, türbe, han olmak üzere çeşitli vakıf eserleri bulunmaktadır. Kocası Nasuh Bey, Edirne'de bir muallimhâne, Dimetoka'da mescit ve zaviye, Dimetoka'ya ya da Uzunköprü'ye bağlı Bey köyünde¹⁰⁴³ bir cami ve bir mektep yaptırmıştır.¹⁰⁴⁴

Şah Sultan binti Bayezid'in Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde H. 912/M. 1506 tarihli, “Şâh Sultan binti Bayezid” kaydıyla hayrî ve mazbut olmak üzere vakfiyesi yer almaktadır.¹⁰⁴⁵(Ek 22-24). CDA'da ise bu vakfiyenin sûretleri bulunmaktadır.¹⁰⁴⁶ (Ek 25-41).

Şah Sultan binti Bayezid'in Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki vakfiyesi, Edirne'de, Şah Sultan vekili Yunus Bey hattıyla, Mustafa bin Abdullah bin Abdullah'ın şehadetiyle düzenlenmiştir. CDA'daki vakfiye sûretinde, Karagöz bin

¹⁰⁴¹ TS.MA.d-8380

¹⁰⁴² TS.MA.d/6958

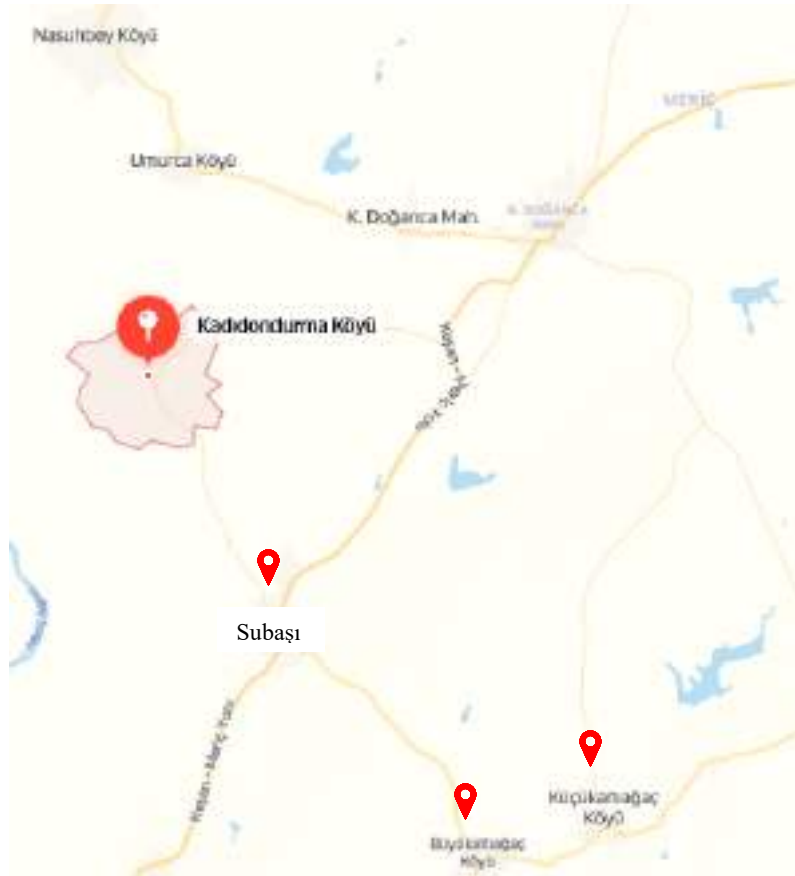
¹⁰⁴³ Günümüzde Edirne'nin Keşan ilçesinde Beyköy isminde bir köy bulunmaktadır.

¹⁰⁴⁴ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 449.

¹⁰⁴⁵ VGM Arşivi, Rumeli Kazaskerliği Vakıf Belgeleri, Defter No:15, Sayfa No:54.

¹⁰⁴⁶ TS.MA.d/6958

Abdullah el-Atık'in şehadetı de yer almaktadır. Ahmed bin Abdullah, vakfın mütevellîsidir. Vakfiyeye göre Şah Sultan binti Bayezid, Dimetoka şehrinin Tolturma/Tonturma/Tunturma Adası'ndaki Yakûb kulu, Büzürg-i Altıağaç, Kûçek-i Altıağaç, Subaşı kulu isimli dört köyü; tüm hudûdu, tevâbii, levâhiki, yolları, çiftlikleri, tüm mekanları, evleri, kuyuları, üzüm bağları, meyveli ve meyvesiz ağaçları, vakıflar ve kabirler dışındaki tüm hukûku ve rûsûmuyla Edirne'deki mescid, sıbyan ve eytâm mektebi mesâlihine olmak üzere vakfetmiştir.¹⁰⁴⁷ Bugün Edirne'de, Tolturma/Tonturma/Tunturma isminde bir yer olmamasına karşın Edirne'de Kadıondurma isimli bir köy bulunmaktadır. Şah Sultan'a temlik edilen dört köy de Kadıondurma köyü civarındadır (Harita 12).

Harita 12. Şah Sultan'a temlik edilen köylerin ve Kadıondurma köyünün konumlarını gösterir harita (Yandex Haritalar).

¹⁰⁴⁷ VGM Arşivi, Rumeli Kazaskerliği Vakıf Belgeleri, Defter No:15, Sayfa No:54, TS.MA.d/6958.

H. 935/M. 1528 tahririndeki vakıf icmâli şu şekilde yazılmıştır: “*Mülk-i Şehzâde Şâh Hatun zevce-i Nasuh Bey mîrlivâ-i köhne-i Silistre, sâbıkâ Merhum Sultan Bayezid Hân hibe ve temlik edip hukm-i şerîf-i erzânî kılmış, mezkûre hatun dahî binâ ettiği mektephânesine ve mezkûr mektephâne de okunan altı cüzü vakfetmiş, Merhum Sultan Bayezid Hân’dan ve padişahımız e‘azzallâhu ensârahû hazretlerinden dahî hukm-i şerîf inâyet olunmak vakfiyyet üzere tasarruf olunur.*”¹⁰⁴⁸

II. Bayezid’in H. 896/M. 1491’de kızı Şah Sultan’a verdiği köyler, CDA’da 20 numaralı tapu tahrir defterinde kaydedilmiştir.¹⁰⁴⁹ Dimetoka’da Yakûb, Büzürg-i Altıağaç, Kûçek-i Altıağaç, Subaşı köylerinden birincisi H. 890/M. 1485 tarihinde Musa Divâne’nin diğer üçü İlyas Bey’in emîr-i âhur tımarı iken H. 897/M. 1491’de, II. Bayezid tarafından kızı Şah Sultan’a temlik edilmiştir. Bu mülknâme H. 910/M. 1504 yılında Cafer Çelebi tarafından tescil edilmiştir: “*Timâr-ı İlyas Bey emîrahûr-ı padişah karye-i Altıağâc-ı Büzürg tâbî-i Tolturma/Tonturma, mezbûr karye seyyidetü’l-muhadderât Şehzâde Şâh Sultan dâmet ‘ismetuhâya temlik olunup sene seb’ ve tis’üne ve semânumie (H. 897/M. 1491) yılında mülknâme-i humâyûn dahi verilmiş evvel vakt deftere kayd olunmamış şimdiki halde deftere kayd olmasın iltimâs ettiği sebepten deftere kayd olunmak emr olunup imtisâlen li’l-emri’l-âlî deftere sebt oldu. Bi-marifet-i vüzerâ-i hazreti Mustafa Paşa ve Davud Paşa harrara bi’l-emri’l-âlî fî evâil-i Zilkâde min şuhûri, sene aşera ve tisumie (H. 910) harrarahû el-fakîr Cafer Et-Tevkî’î ‘afâ ‘anhu.*”¹⁰⁵⁰

370 numaralı tahrir defterinden öğrenildiğine göre, bu köylerin farklı tarihlerdeki hane sayıları ve gelirleri tablo 37’de görüldüğü gibidir.

¹⁰⁴⁸ M. Tayyib Gökbilgin, XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar), s. 386-387.

¹⁰⁴⁹ TT.d, defter:20, sayfa:183, 218-219.

¹⁰⁵⁰ M. Tayyib Gökbilgin, XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar), s. 386-387.

	H. 890/ M.1485		H. 925/ M.1519		H. 990/ M.1582	-----			
	Hâne	Hâsıl	Hâne	Hâsıl	Hâsıl	Hâne	Mücerred	Gebr	Hâsıl
Kurtoğlu nâm-ı diğer Yakup	30	3.157	25	4.803	8.490	31	4	1	4.800
Büyük Altıağaç	-----	-----	25	4.659	8.992	34	8	-----	2.900
Küçük Altıağaç	64	7.274	21	3.668	8.180	22	6	-----	2.990
Umurbey nâm-ı diğer Subaşı	-----	-----	12	3.590	6.470	14	2	-----	3.500

Tablo 37. II. Bayezid tarafından kızı Şah Sultan'a temlik edilen dört köyün, H. 890, H. 925 ve H. 990 yıllarındaki hane sayılarını ve gelirlerini gösterir tablo.¹⁰⁵¹

Şah Sultan'ın vakfiyesine göre vâkıfe (Şah Sultan), Hz. Muhammed'in (s.a.v), ashâbının, tâbiûnun, vâkıfenin ve çocuklarının ruhları için her iki günde bir Kur'ân-ı Kerîm'in hatmedilmesini şart koşmuştur. Ayrıca vakfin tevliyetinin, hayatta olduğu müddetçe vâkıfenin kendisinde, sonrasında nesilden nesile evlâdında sonrasında 'utekâsında ve nesilden nesile 'utekâsının evlatlarında olması şart koşulmuştur. H. 912/M. 1506-1507 yılında Muharrem ayında; Sinan bin Abdullah, Mustafa bin Abdullah, el-Hâc Mahmud bin Abdullah, el-Hâc Sinan bin Abdullah huzurunda vakıf tescil edilmiştir. CDA'daki vakfiyeye göre Sinan bin Abdullah, Mustafa bin Abdullah, el-Hâc Mahmud bin Abdullah, Ferhad bin Abdullah Reîsü'l-bevvâbîn, el-Hâc Sadık bin Abdullah, Sinan Ağa bin Abdullah, Ahmed el-Müezzîn huzurunda tescil edilmiştir.

Vakfiyenin H. 918/M. 1512 yılında yazılan ve H. 970/M. 1563 yılında aslından aktarılan sûretinde, Şah Sultan'ın Edirne Kadısı Mevlânâ Muslihuddîn imzalı vasiyeti de yer almaktadır. Bu vasiyete göre, Muslihuddîn Mustafa bin Abdullah ve kendisinden sonra nesli ve neslinin kesilmesinden sonra utekâsı ve sonrasında onun nesli, vakfin mütevellîsi kılınmıştır. Şah Sultan, malının üçte birini fakirler için ve ruhuna Kur'ân-ı Kerîm okunması için vasiyet etmiştir. Kurrâlardan beş kişi her gün bir cüz ve bir kişi on cüz Şah Sultan'ın türbesine okunması için vakfettiği mushaftan tecvitli ve tertîl üzere Kur'ân-ı Kerîm okuyacaktır. Şah Sultan vefat ettiğinde ise Bursa'da Sultan Murad Han'ın Türbesi'ndeki/yanındaki kabrine defnedilecek, kabri üzerine yüksek bir türbe inşa edilecektir. Türbenin inşasından

¹⁰⁵¹ TT.d, defter:370, sayfa:41, M. Tayyib Gökbilgin, a.y.

sonra salih bir kişi türbedarlık vazifesi için seçilecek, emîn üç kişi gündüz, mütediyyin iki kişi de gece olmak üzere türbeyi koruyacaktır. Vakfın mütevellîsi Muslihuddîn Mustafa bin Abdullah, el-Hâc Doğan'ın evkâfının mütevellîsi Ahmed bin Seferşâh'tan Edirne'de Tahtakale civarında bulunan harap olmuş hanı, 15 bin dirhem karşılığında satın alacaktır. Sonra Muslihuddîn Mustafa bin Abdullah, Ahmed bin Seferşâh'tan, el-Hâc Doğan'ın evlatlarından olan Seferşâh Dîdâr binti Hızır Ağa marifetiyle bu hanı kiralayacak ve her sene 1.100 dirhem kazanç sağlayacaktır. Mütevellî, tuvalet ve bûzehâne denilen büyük dükkan dışında, yukarıdan ve aşağıdan 76 odalı ve 26 dükkan bulunan hanı tamir edecek ve bu han, Şah Sultan'ın evkafından olacaktır. Ayrıca bu sûrete göre handan, dükkanlardan ve köylerden elde edilecek gelir, Şah Sultan yapılarına tahsis edilecektir.¹⁰⁵² Vakfın görevlileri ve bu görevlilere ödenen ücretler tablo 38'deki gibidir.

Cihet	Ücret (Günlük)
Edirne'deki muallimhâne ve Kur'ân-ı Kerîm'den cüz okunması için	Han ve dükkanlardan olmak üzere beş dirhem, vakfın köylerinden olmak üzere beş dirhem
Mütevellî	10 dirhem
Kurrâlardan her bir nefer için	2 dirhem
Türbenin ikâmesi için	2 dirhem
Türbenin her bir muhafızı için	1 dirhem
Hanın ve dükkanların câbîsi için	2dirhem
Vakfın meremmeti için	1 dirhem
Türbede kandil yağı ve balmumu için	1 dirhem
Bu masraflardan artan olursa mütevellî ihtiyac halinde vakıf için kullanmak üzere muhafaza eder.	

Tablo 38. H. 918/M. 1512 yılında yazılan ve H. 970/M. 1563 yılında aslından aktarılan vakfiye suretine göre ihdâs edilen cihetlere ödenen ücretleri gösterir tablo.

Şah Sultan'ın vakfiyesine göre vakfın gelirlerinden vakfın mütevellisine, câbîsine, kayyumuna, nâzırına, vakıf eserlerinin tamirine, mescidin imamına, müezzinine, mütevellîsine, kandil yağına, beytü't-ta'îmin muallimine, mütevellîye, mektebin hasır, odun ve su ihtiyaçlarına, sıbyânü'l-müte'allimînin halifesine, Rasûlullah'ın, Şah Sultan'ın oğlu Süleyman Çelebi'nin oğlunun, Hanım, Mahdum ve Hatice Hatunların kızlarının ruhları için cüz okunmasına ayrılmıştır (Tablo 39).

¹⁰⁵² TS.MA.d/6958

	Cihet	Günlük Ücret (dirhem)
Şah Sultan Vakfı	Mütevellî	5
	Câbî	2
	Kayyım	2
	Nâzır	1
	Li-meremmeti'l-evkâf	1
Mescidi'l-mezbûr	İmam	3
	Müezzîn	2
	Mütevellî	1
	Li't-ta'lim ve li-dehn-i sirâc	1
Beytü't-ta'lim	Muallim	5
	Hasır ve odun ve su için	2
	Mütevellî	1
Sıbyânü'l-müte'allimîn	Halîfe	2
	Li't-ta'lim	2
	Li-kırâet-i cüz'	1
	Rasûlullah'ın ruhu için her gün iki cüz okunması ciheti	1
	Şah Sultan'ın ruhu için günde beş cüz okunması ciheti	1
	Süleyman Çelebi'nin oğlunun ruhu için günde iki cüz okunması ciheti	1
	Hanım Hatun'un kızı için günde iki cüz okunması ciheti	1
	Mahdum Hatun'un kızının ruhu için günde iki cüz okunması ciheti	1
	Hatice Hatun'un kızının ruhu için günde iki cüz okunması ciheti	1

Tablo 39. Şah Sultan Vakfiyesi ve vakfiye sûretine göre Şah Sultan binti Bayezid-i Velî Vakfı tevcihât kayıtlarını gösterir tablo.¹⁰⁵³

CDA'da, Edirne'deki Şah Sultan evkafına dair birçok belge yer almaktadır. Fakat bu belgelerde, belgenin içeriklerinde herhangi bir künye ibaresi bulunmamasına karşın, belge açıklamalarında Şah Sultan, II. Selim'in ya da I. Selim'in kızı olarak belirtilmiştir. Fakat bu belgeler Edirne'deki Şah Sultan evkâfının mütevellîsi Derviş Çelebi zamanına ait belgelerdir ki Şah Sultan Vakfı'nın gelir ve giderlerini içermektedir.¹⁰⁵⁴ (Ek 42). Öyleyse Derviş Çelebi'nin adının geçtiği bu belgeler, II. Bayezid'in kızı Şah Sultan'ın Edirne'deki eserlerine dair kayıtlardır.

¹⁰⁵³ VGM Arşivi, Rumeli Kazaskerliği Vakıf Belgeleri, Defter No:15, Sayfa No:54, TS.MA.d/6958.

¹⁰⁵⁴ TS.MA.d/1760, TS.MA.d/1759

Çünkü I. Selim ve II. Selim'in kızları Şah Sultanların Edirne ve Bursa'da yer alan eserlerine dair kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.¹⁰⁵⁵

CDA'da Şah Sultan Vakfı'nın Derviş Çelebi ve Mehmet Ağa zamanına ait gelir ve giderlerini gösterir muhasebe kayıtlarında, Şah Sultan'a temlik edilen köylerin gelirlerinin ve Şah Sultan adına sonradan tamir edilerek vakfa kazandırılan Edirne'deki hanın gelirlerinin, Şah Sultan Vakfı'na ait dükkan gelirlerinin; Şah Sultan'ın mescidi, mektebi ve türbesi görevlilerine (muallim, tesbihân, ihlâshân, du'âgûy, eczâhân, müsebbih, türbedâr, serâc), mektebin hasır ve kömür vesâir ihtiyaçlarına, vakfın nâzırına, mütevellisine, kâtibine, câbîsine, kayyumuna, hanın imamı ve müezzine, Bursa'daki türbenin ve Edirne'deki hanın tamirine sarf edildiği görülmektedir (Ek 42).

Arşiv kayıtlarında Şah Sultan, Şâhî Sultan ya da Şahzâde Sultan isimlerindeki kişilere ait farklı vakıf ve tevcihât kayıtları bulunmaktadır. Bu kişilerin vakıflarının II. Bayezid'in kızı Şah Sultan'dan ayırmak için vâkıfenin künyesi, vakfın kurulduğu yer ve tarihlerin incelenmesi gerekmektedir.

VGM arşivinde Şâhî Hatun'a ait H. 930/M. 1524 tarihli, İstanbul Eyüp'te bir vakıf kaydı bulunmaktadır. Fakat bu Hatun'un ismi "Mirza Bey validesi Şâhî Hatun binti Bayezid Bey" olarak geçtiği için¹⁰⁵⁶ buradaki Bayezid Bey'in II. Bayezid olmadığı ve İstanbul Eyüp'te yer alan vakfın, II. Bayezid'in kızı Şah Sultan'a ait olmadığı açıkça görülmektedir.

CDA'da Şah/Şahzâde Hatun'un Manastır'daki mescidine dair tevcihât kayıtları bulunmaktadır.¹⁰⁵⁷ Fakat bu kayıtlarda, bu yapıların bâniyesinin II. Bayezid'in kızı Şah Sultan olduğuna dair kesin veri sunacak bir künye bulunmamaktadır. Bülbül'e göre, Manastır'da yapıları olan bu Şehzâde Hatun'un

¹⁰⁵⁵ Mustafa Çağatay Uluçay, **Padişahın Kadınları ve Kızları**, s. 58/70.

¹⁰⁵⁶ VGM. DEFTER-Defter No:570, Sayfa No:22, Sıra No:10.

¹⁰⁵⁷ TS.MA.e/890-1, C.EV./112-5579, AE.SMHD.I./144-10739.

kim olduğu şimdiye kadar aydınlatılamamıştır.¹⁰⁵⁸ II. Murad'ın, I. Selim'in, II. Selim'in Şah Sultan adında kızları vardır fakat kaynaklarda vakıfları sıralanırken Manastır'da inşa ettirdikleri herhangi bir yapının ismi geçmemektedir.¹⁰⁵⁹ Manastırdaki Şehzade Hatun Cami ve Medresesi'ne dair kayıtlar VGM Arşivi'nde yer almaktadır.¹⁰⁶⁰ Bu vakıf kaydında, medresenin Zaimzâde Seyyid Ali tarafından yaptırıldığı bildirilmiştir.¹⁰⁶¹ II. Bayezid'in kızı Şah Sultan'ın vakfiyesinde ise Manastır'daki herhangi bir yapıdan bahsedilmemektedir. Dolayısıyla burada adı geçen Şah/Şahzâde Sultan kim olduğu tespit edilemeyen başka bir bâniyedir.

2.12.3.ŞÂH SULTAN'IN VAKIF ESERLERİ

2.12.3.1. EDİRNE

2.12.3.1.1. ŞÂH SULTAN CAMİ VE MEKTEBİ

2.12.3.1.1.1. Konumu, Bugünkü Mevcudiyeti, İnşa Tarihi

Şah Sultan, vakfiyesinde geçtiği üzere Edirne'de mescid, sıbyan ve eytâm mektebi yaptırmıştır. Bu yapıların inşa tarihi bilinmemekle birlikte Şah Sultan'ın hayatta olduğu 15. yüzyıl sonunda inşa edilmiştir denilebilir. Şah Sultan'a temlik edilen Dimetoka'nın Tonturma Adası'ndaki Yakûb, Büzürg-i Altıağaç, Kûçek-i Altıağaç, Subaşı isimli dört köyün ve sonradan vakfa dahil edilen Edirne'de Tahtakale civarındaki hanın gelirleri de bu yapılara vakfedilmiştir.¹⁰⁶² Şah Sultan'ın vakfiyesinde ve CDA'da yer alan muhasebe kayıtlarında, bu cami ve mektep için yapılan harcamalar yer almaktadır. Vakfın gelirleri bu kayıtlara göre caminin

¹⁰⁵⁸ Sevil Bülbül, “Makedonya’da Osmanlı Dönemi’nden Kalan ve Kadınlar Tarafından Yaptırılan Mimari Eserler”, *Asos Journal*, C. 6, No: 77, 2018, s. 100.

¹⁰⁵⁹ Mustafa Çağatay Uluçay, *Padişahın Kadınları ve Kızları*, s. 537; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, s. 142, 194, 206-210, 274-275.

¹⁰⁶⁰ VGM. DEFTER, Defter No:757, Sayfa No:78, Sıra No:24-25.

¹⁰⁶¹ Sevil Bülbül, “Manastır Şehri’ndeki Osmanlı Mimarisi”, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011, s. 144.

¹⁰⁶² VGM Arşivi, Rumeli Kazaskerliği Vakıf Belgeleri, Defter No:15, Sayfa No:54, TS.MA.d/6958

imamına, mektebin müderrisine, halifesine, mektebin kömür ve hasır gibi ihtiyaçlarına, yapıların farklı zamanlardaki tamirine harcanmıştır (Ek 42).

H. 890-895 yıllarındaki tahrir defterlerinde Şah Sultan'ın kocası Nasuh Bey'in, Edirne'de Hazinekar Sinan Bey Mahallesi'nde bir muallimhânesi olduğu bildirilmiştir.¹⁰⁶³ Ayverdi'nin kayıtlardan aktardığına göre bu mektep, Şah Sultan'ın Nasuh Bey'le birlikte yaptırmış olduğu bir yapıdır.¹⁰⁶⁴ H. 976/M. 1568 tarihli tahrir kaydına göre Nasuh Bey bu muallimhâne için 40.000 akçe vakfetmiştir.¹⁰⁶⁵

Şah Sultan'ın vakfiyesinde caminin ve mektebin Edirne'de olduğu geçmekteyse de detaylı bir yer bilgisi verilmemiştir. Fakat Şah Sultan bu mektebi, Nasuh Bey'le birlikte yaptırdıysa (vakfiyede böyle bir bilgi bulunmamaktadır) ve tahrir defterinde bu mektebin Hazinekar Sinan Bey Mahallesi'nde olduğu bildirilmişse, Şah Sultan'ın vakfiyede adı geçen cami ve mektebi bu konumda olabilir. Hazinekar Sinan Bey Cami ise bugün var olmamakla birlikte geçmişte Çöplüce Hendek'te, Zehriman Yokuşu'ndadır.¹⁰⁶⁶ Bugün aynı mahalle, Meydan Mahallesi olarak bilinmektedir. Dolayısıyla Şah Sultan Cami ve Mektebi geçmişte, bugün Meydan Mahallesi olarak bilinen yerde, Zehriman Bayırı sokak ve Çöplüce Hendek Sokaklarının içinde kalan kısımda olabilir (Harita 13). Bugün Şah Sultan'ın ve Nasuh Bey'in yapılarına dair herhangi bir iz bulunmamaktadır.

¹⁰⁶³ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 449.

¹⁰⁶⁴ Ekrem Hakkı Ayverdi, **Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri-Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk**, C. 4, s. 211.

¹⁰⁶⁵ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 449.

¹⁰⁶⁶ Ratip Kazancıgil, **Edirne Mahalleleri**, Edirne, Türk Kütüphaneciler Derneği: Edirne Şubesi, 1992, s. 56.

Harita 13. Edirne Meydan Mahallesi, Şah Sultan Mescidi ve Mektebi'nin bulunması muhtemel konumu gösterir harita (Yandex Haritalar).

2.12.3.1.2. TAHTAKALE'DE HAN VE MESCİD

2.12.3.1.2.1. Konumunun Tespiti, Bugünkü Mevcudiyeti

Edirne'de Tahtakale'de bir han, Şah Sultan Vakfı'nın mütevellîsi tarafından satın alınıp tamir edilerek sonradan vakfa kazandırılmıştır. Şah Sultan Vakfiyesi'nin H. 918/M. 1512 yılında yazılan ve H. 970/M. 1563 yılında aslından aktarılan sûretinde, Edirne Kadısı Mevlânâ Muslihuddîn imzalı vasiyeti yer almaktadır. Bu vasiyete göre vakfın mütevellisi Muslihuddîn Mustafa bin Abdullah, el-Hâc Doğan'ın evkâfının mütevellîsi Ahmed bin Seferşâh'tan, Edirne'de Tahtakale civarında bulunan harap olmuş hanı, 15 bin dirhem karşılığında satın alacaktır. Sonra Muslihuddîn Mustafa bin Abdullah, Ahmed bin Seferşâh'tan, el-Hâc Doğan'ın evlatlarından olan Seferşâh Dîdâr binti Hızır Ağa marifetiyle bu hanı kiralayacak ve her sene 1.100 dirhem kazanç sağlayacaktır. Mütevellî, tuvalet ve bûzehâne denilen büyük dükkan dışında yukarıdan ve aşağıdan 76 odalı ve 26 dükkan bulunan hanı

tamir edecek ve bu han, Şah Sultan'ın evkafından olacaktır. Ayrıca bu sûrete göre handan elde edilecek gelir Şah Sultan yapılarına tahsis edilecektir.¹⁰⁶⁷

Şah Sultan evkâfından olan bu hanın, Edirne'de Tahtakale civarında olduğu vakfiye suretinde belirtilmişse de hanın tam konumuna dair bir bilgi verilmemiştir. CDA'da yer alan bir belgede hanın, Edirne'de Sabuncu Mahallesi'nde bulunduğu ve Kıbtîyân Hanı olarak bilindiği, günlük 20 akçe vakf-ı icâresi bulunduğu bilgisi geçmektedir.¹⁰⁶⁸ Kıbtîyân Hanı olarak bilinen han, 19. yüzyıl başlarında hala ayakta'dır.¹⁰⁶⁹ Han günümüzde mevcut olmasa da geçmişte Edirne'de Bitpazarı mevkiinde olduğu bildirilmiştir.¹⁰⁷⁰ Edirne Şah Sultan Evkâfı musakkafâtı tahrir defterinde¹⁰⁷¹, kiraya verilen dükkanlar ve konumları verilirken Şah Sultan evkâfından olan dükkanların, Laleli Cami (1514)¹⁰⁷² yakınında olduğu kaydedilmiştir.¹⁰⁷³ (Ek 43). Günümüzde Laleli (Lari) Cami, Tahtakale Caddesi bitiminde, Sabuncu Mahallesi'nde yer almaktadır. Kaynaklarda ise Laleli (Lari) Camii'nin Batpazarı'nda (Bitpazarı) olduğu bildirilmiştir.¹⁰⁷⁴ Dolayısıyla Şah Sultan evkâfından olan bu iki katlı han, Tahtakale Caddesi'nin bitiminde Laleli/Lari Cami yakınında Bitpazarı mevkiinde olmalıdır.

Hanın diğer bilinen bir ismi ise İki Kapılı Han'dır. CDA'da Edirne'de Şah Sultan Evkafı'ndan İki Kapılı Han ile on dükkana ait temessükün tetkiki ile icarelerinin tashihine dair H. 1119/M. 1707 tarihli bir belge bulunmaktadır.¹⁰⁷⁵

¹⁰⁶⁷ TS.MA.d/6958

¹⁰⁶⁸ C.BLD./104-5193

¹⁰⁶⁹ Sadık Emre Karakuş, "Osmanlı İdaresinde Edirne (1789-1839)", Elazığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018, s. 117.

¹⁰⁷⁰ Sadık Emre Karakuş, "Edirne Şehir İdaresinin Bazı Özellikleri (1789-1839)", **Rifat Özdemir'e Armağan**, ed. Rahmi Doğanay, Ahmet Çelik, Fatih Özçelik, İstanbul, Hiperyayın, 2018, s. 219.

¹⁰⁷¹ EV.d./9643

¹⁰⁷² İ. Aydın Yüksel, **Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid- Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520)**, s. 425.

¹⁰⁷³ EV.d./9643, Bu kayıtlarda dükkanların cinsi, kimin tasarrufunda olduğu, kira miktarları görülmektedir. (Ek 43)

¹⁰⁷⁴ Oral Onur, **Edirne Türk Tarihi Vesikalarından Kitabeler**, İstanbul, Yenilik Basımevi, 1972, s. 137.

¹⁰⁷⁵ C.BLD./88-4352.

Edirne’de İki Kapılı Han ismiyle bilinen iki farklı han bulunmaktadır. Bir tanesi Çoban Mustafa Paşa tarafından yaptırılmış olan, Sabuni Mahallesi’nde Rüstempaşa Kervansarayı karşısında bulunan ve bugün yıkılmış olup yeri boş olan han, diğeri ise Bitpazarı’nda bulunan handır.¹⁰⁷⁶

Hibrî ve Evliya Çelebi’nin eserlerinde birçok han ismi verilmesine karşın Şah Sultan Hanı’ndan ya da Kıptiyân Hanı’ndan bahsedilmemiştir. Hibrî’nin 17. yüzyıl Edirne tarihini anlatan “Enîsü’l-Müsâmirîn” isimli eserinde on sekiz han ismi verilmiştir. Rüstem Paşa Hanı karşısında Mustafa Paşa Hanı, Meyve Kapanı Hanı, Kurşunlu Han, Halil Paşa Hanı ve bitişiğinde Çöplüce Hanı, Bitpazarı’nda Koyun Musa Hanı, Saraçhane’de Hacı Alemüddîn Hanı ve bitişiğinde Mezit Hanı, Sokullu Mehmed Paşa’nın yaptırdığı iki han, yenyol ağzında Ekmekçizâde Ahmed Paşa Hanı, Lari Cami yakınında Kürkcüler Hanı ve bitişiğinde Katır Hanı, Bitpazarı’nda İki Kapılı Han, Çelebi Camii’ne bitişik Esir Hanı, Eski Kapan, Ayşekadın isimli yerde, İstanbul Yolu üzerinde Ekmekçizâde Ahmed Paşa’nın yaptırdığı Çifte Han, Ekmekçizâde Ahmet Paşa’nın kethüdası Kızılbaş Hasan Ağa’nın Zindan yakınında 1601’de inşa ettirdiği han ve bunların dışında beş-altı tane 1669 yılında yıkılıp yerine yeni odaların yaptırıldığı hurda hanlar bunlardır.¹⁰⁷⁷

Evliya Çelebi ise Edirne’de elli üç tane meşhur ve büyük olan kervansaray olduğunu söylemektedir. Muradiye Kervansarayı, Yıldırımîye Kervansarayı, Mehmediye Kervansarayı, Koca Muradiye Kervansarayı, Selimiye Kervansarayı, Bayezidiye ve Ali Paşa Kervansarayları, Selimiye yakınında Yemişçi Haşan Paşa Hanı, Rüstem Paşa Hanı, Yemiş Hanı, Kapan Hanı, Ekmekçizade Ahmed Paşa Hanı,

¹⁰⁷⁶ Uluğ İğdemir (haz.), **Edirne (Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993, s. 105-106; Erdem Yücel, **Gebze ve Eskişehir**, İstanbul, Gebze Rotary Kulübü, 1991, s. 24.

¹⁰⁷⁷ Abdurrahman Hibrî, **Enîsü’l-Müsâmirîn-Edirne Tarihi (1360-1650)**, çev. Ratip Kazancıgil, Edirne, Edirne Valiliği Yayınları, 1999, s. 43-44.

Halil Paşa Hanı, Pamuk Hanı, Tahtakale Hanı, Sücâh Hanı, İmaret Hanı, Mihal Han, Şehabeddin Paşa Hanı, Eşe Kadın Hanı bunlardandır.¹⁰⁷⁸

Evliyâ Çelebi'nin saydığı hanlar arasında Şah Sultan evkâfından olan hana işaret eden bir isim bulunmamaktadır. Hibri'nin saydığı hanlar arasında bulunduğu konum ve isim itibarıyla Şah Sultan evkâfından olabilecek birkaç han bulunmaktadır. Hibri, Lari Cami yakınında Kürkçüler Hanı'ndan ve Bitpazarı'ndaki İki Kapılı Han'dan bahsetmektedir. Hibri'nin bahsettiği Kürkçüler Hanı'nın diğer bir ismi Çingene Hanı'dır ve Şah Sultan evkâfındandır.¹⁰⁷⁹ Arşiv belgesinde Şah Sultan evkâfından olan han, Kıbtîyân Hanı olarak geçmektedir ki Kıbtîyân Osmanlıca Çingene demektir.¹⁰⁸⁰ Kürkçüler/Çingene Hanı, Lari Cami yakınında, Bitpazarı Sebili'nin önündedir ve 1746 büyük yangınında tamamen yanmıştır. Yangından sonra arsayı îcâr olarak kullanan Hacı Mustafa Ağa, hanı kendi parası ile yeniden inşa etmek için müracaat etmiştir. Bunun üzerine hanın yeniden inşası için keşif yapılması kararı verilmiştir. 1747 tarihinde yapılan keşif sonucunda tamir maliyeti 656.190 akçe olarak belirlenmiştir. Handa yapılacak olanların tahmini maliyetleri 25 kalemdir. Bunlar, hanın üst katına 50, alt katına 84 ve ambarın üzerinde de 34 oda inşa edilecektir. Hanın çatısı, kapı ve pencereleri yeniden yapılacaktır. Ayrıca yapının iç tarafına bir havuz ve üstüne de mescit inşa edilecek, havuza su getirmek için de yeni künkler döşenecektir.¹⁰⁸¹ Yukarıda belirttiğimiz üzere arşiv belgesinde Şah Sultan evkâfından olan han, Kıbtîyân Hanı ismiyle geçmektedir. Cengiz'in aktardığına göre ise Kürkçüler/Çingene Hanı, Şah Sultan evkâfındandır. Kürkçüler Hanı'nın konumu Şah Sultan Hanı'na dair kaynaklarda verilen konumla da

¹⁰⁷⁸ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Konya-Kayseri-Antakya-Şam-Urfa-Maraş-Sivas-Gazze-Sofya-Edirne**, C. 3, haz. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2006, s. 595.

¹⁰⁷⁹ Hasan Ali Cengiz, **1746 Edirne Yangını (Harîk-i Kebîr)**, Edirne, Trakya Üniversitesi Yayınları, 2022, s. 116-118.

¹⁰⁸⁰ Muhammed Tağ, "Temettuât Defterlerine Göre Edirne'de Romanlar", Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015, s. 22.

¹⁰⁸¹ Hasan Ali Cengiz, **1746 Edirne Yangını (Harîk-i Kebîr)**, s. 116-118.

uyuşmaktadır. O halde Şah Sultan evkâfindan olan han, Kıbtîyân/Çingene/Kürkçüler Hanı'dır.

Ahmet Bâdî Efendi, harap olan hanları sayarken Kürkçüler Hanı ve Bitpazarı'ndaki İki Kapılı Han'ı ayrı hanlar olarak vermiştir. Kürkçüler Hanı'nın Bitpazarı'nda Lâleli/Lari Câmî yakınında Bitpazarı Sebîli karşısındaki şekerçi dükkanının bu hanın kapısı olduğunu, Laleli Medrese Sokağı'ndaki bahçeli kahvenin avlusunun da bu hanın teferruatından olduğunu aktarmıştır. İki Kapılı Han'ı ise tarif ederken bir kapısının Bitpazarı Sebîli'nin yanındaki kargir dükkanın yeri, diğer kapısının ise Selamsız Sokağı önünde olduğunu söylemiş, bu hanın yerine daha sonra Hacı Salih Bey'in konağının inşa edildiğini aktarmıştır.¹⁰⁸² Ahmed Bâdî Efendi'nin İki Kapılı Han'ı ve Kürkçüler Hanı'nı farklı bir han olarak aktarmasından dolayı Şah Sultan evkâfindan olan Kıbtîyân/Çingene/Kürkçüler Hanı'nı Bitpazarı'ndaki İki Kapılı Han'dan farklı bir han olarak ele almamız gerekmektedir. Fakat bu durumda da arşiv belgesinde, İki Kapılı Han'ın Şah Sultan evkâfindan olarak gösterilmesi¹⁰⁸³, bir soru işareti oluşturmaktadır.

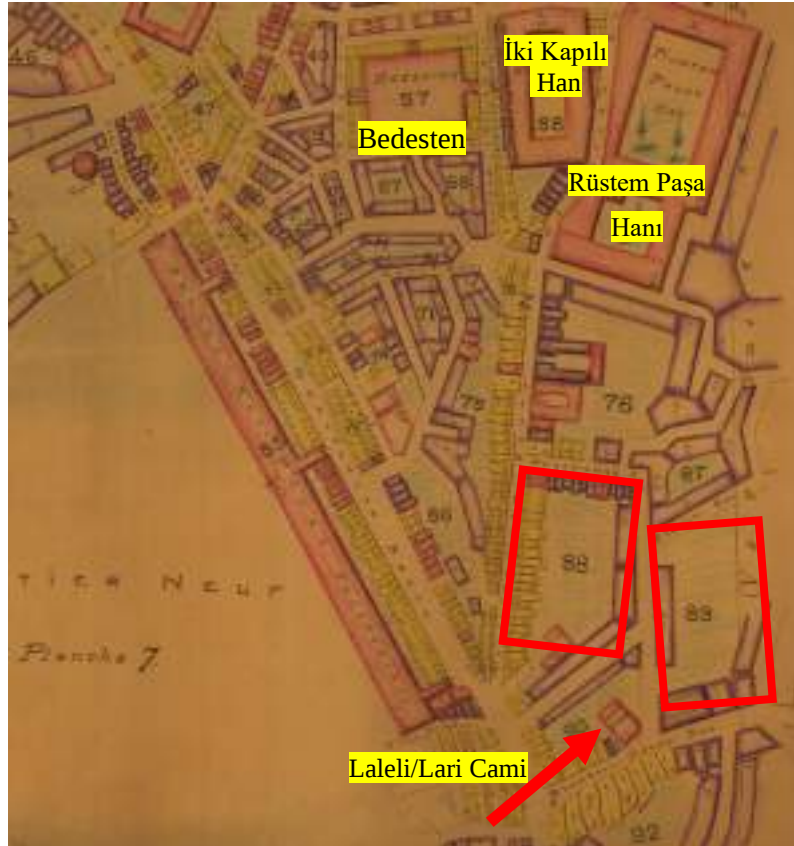
Jacques Pervititch'in Edirne'deki Sabuncu Mahallesi'ni gösterir haritasında, Ahmed Bâdî Efendi'nin tarifine göre hanların biri Medrese Sokağı yanında diğeri ise Selamsız Sokağı yanındadır. Tam kesin bir yer belirtmek mümkün olmasa da Kürkçüler Hanı haritada 88 numara ile gösterilen parselde, İki Kapılı Han ise 89 numara ile gösterilen parselde olmalıdır (Harita 14-16).

¹⁰⁸² Ahmed Bâdî Efendi, **Riyâz-ı Belde-i Edirne-20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si**, C. 1, İstanbul, Trakya Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 257.

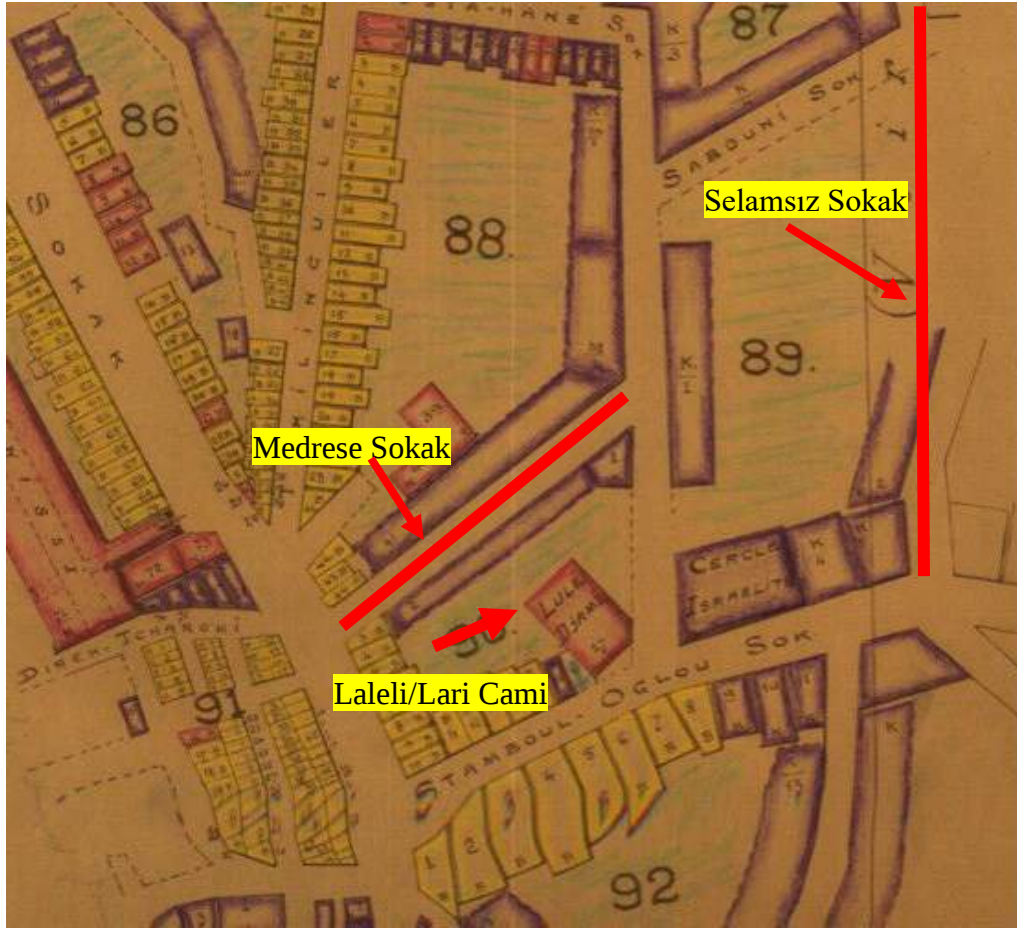
¹⁰⁸³ C.BLD./88-4352.

Harita 14. Sabuni/Sabuncu Mahallesi'nin, Tahtakale Caddesi'nin, Laleli (Lari) Camii'nin, Mustafa Paşa'nın yaptırdığı İki Kapılı Han'ın konumlarını gösterir harita (Yandex Haritalar).

Harita 15. Jacques Pervititch'in Edirne Sabuncu Mahallesi'ni ve hanların konumlarını gösterir harita (Seda Özen Bilgili).

Harita 16. Jacques Pervititch'in Edirne Sabuncu Mahallesi'ni gösterir haritasında Laleli (Lari) Camii'nin, Ahmed Bâdî Efendi'nin tarifindeki Laleli Medrese Sokağı'nın ve Selamsız Sokağı'nın konumları (Seda Özen Bilgili).

Muhasebe kayıtlarında hanın içerisinde bir mescit olduğu ve bu mescide imam tayin edildiği görülmektedir.¹⁰⁸⁴ Bu mescid de hanın satın alınıp tamir edilmesinin ardından Şah Sultan Vakfı'ndan inşa edilmiş olmalıdır. CDA'da bu hana ve bu hana inşa edilen mescide dair tevcihât ve meremmât kayıtları bulunmaktadır. Bu kayıtlarda, Edirne'de Şah Sultan Vakfı'na kazandırılan hanın câbisi ve handaki mescidin imamı ve müezzini için ödenen ücretler görülmektedir (Tablo 40, Ek 42). Ayrıca vakfın H. 1077-1096 tarihlerindeki muhasebe kayıtlarında hanın tamirine, vakfın gelirlerinden belirli bir meblağ ayrıldığı görülmektedir (Tablo 41).

¹⁰⁸⁴ TS.MA.d/1760

Vakıf	Cihet	Görevli	Ücret (günlük)	Tarih
Hanin ve dükkanların câbîsi için	Câbî	-----	2 dirhem	H. 970/M. 1563
Edirne’de Şah Sultan’ın binâ eylediği hânda vâkı’ mescid-i şerîfte	Müezzin	Derviş Halife	3 akçe	H.1067/M.1656

Tablo 40. Edirne’de Şah Sultan’ın binâ eylediği hân cihetlerini ve ücretlerini gösterir tablo.¹⁰⁸⁵

	H. 1077 senesi Derviş Çelebi zamanında yedi aylık ¹⁰⁸⁶	H. 1078-79 senesi Derviş Ağa zamanı ¹⁰⁸⁷	H. 1079-80 senesi Çelebi zamanı ¹⁰⁸⁸	H. 1083-84 senesi Derviş Çelebi zamanı ¹⁰⁸⁹	H. 1091-93 Mehmed Ağa zamanı ¹⁰⁹⁰	H. 1094 senesi Mehmed Ağa zamanı ¹⁰⁹¹	H. 1096 senesi el-Hâc Mehmed Ağa zamanı ¹⁰⁹²
Bursa’da vâkı’ olan türbe-i şerîf ve Edirne’de vâkı’ hân-ı kebîrin tâmirâtına	12.900 akçe	4.970 akçe	9.174 5.774 3.024 akçe	43.967 akçe	19.959 akçe	11.757 akçe	21.064 akçe

Tablo 41. Şah Sultan Vakfı gelirlerinden Bursa’da olan türbe ve Edirne’deki hânın tâmirâtına harcanan meblağı gösterir tablo.

2.12.3.2. BURSA

2.12.3.2.1. ŞAH SULTAN TÜRBEŞİ (MÜKRİME HATUN TÜRBEŞİ)

2.12.3.2.1.1. Tespiti, Bugünkü Mevcudiyeti, İnşa Tarihi, Görevlileri

CDA’daki tarihi bulunmayan türbelere ve merkatlara dair defterde geçen, “*Merhum Sultan Mahmud Türbesi’nin kible tarafındaki türbede Hatice Sultan binti Merhum Sultan Bayezid Han, sol cânibinde Şah Sultan binti Merhûm Sultan Bayezid Han ba’delhâ Nasuh Bey kızı*” ifadesinden Şah Sultan’ın Şehzade Mahmud

¹⁰⁸⁵ C.BLD./118-5885, TS.MA.d/6958.

¹⁰⁸⁶ TS.MA.e/87-45

¹⁰⁸⁷ TS.MA.d/3977

¹⁰⁸⁸ TS.MA.d-3977

¹⁰⁸⁹ TS.MA.d/1678

¹⁰⁹⁰ TS.MA.e/87-45

¹⁰⁹¹ TS.MA.d-3977

¹⁰⁹² TS.MA.e/87-45

Türbesi'nin kible tarafındaki türbede Hatice Sultan'ın sol tarafında medfun olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰⁹³

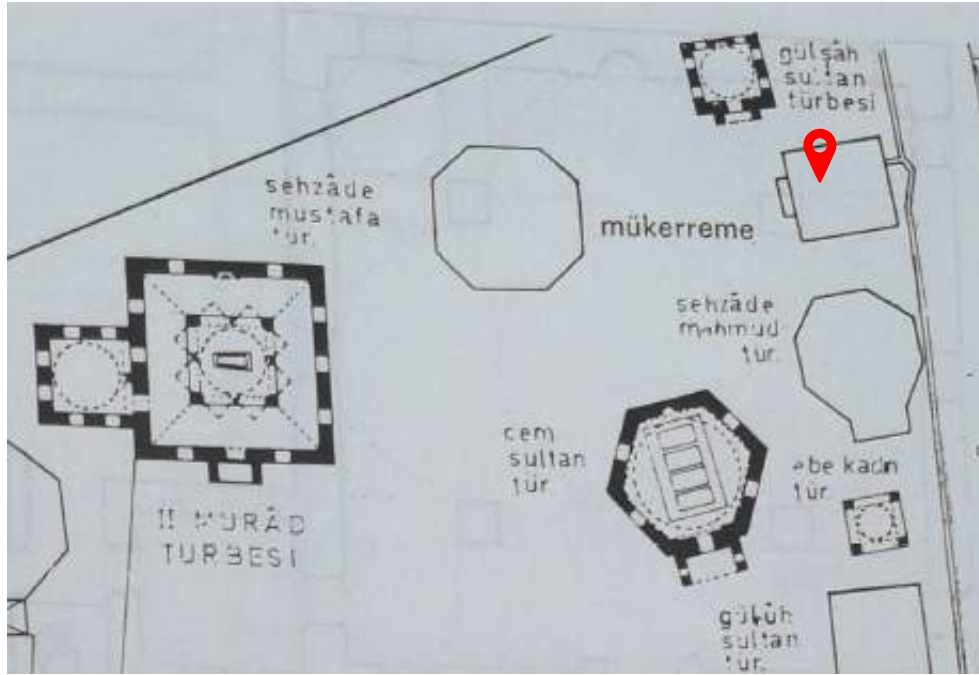
Şah Sultan'ın H. 918/M. 1512 yılında yazılıp H. 970/M. 1563 yılında aslından aktarılan vakfiye sûretindeki vasiyetinde, vefat edince Bursa'da Sultan Murad Türbesi'ndeki/yanındaki kabrine defnedildiği sonrasında ise kendi malından bir türbe yapılmasının emredildiği kaydedilmiştir.¹⁰⁹⁴ Türbenin inşanın tamamlanmasının ardından bu türbenin işleyişi için ise bazı görevler tahsis edilmiş, türbenin tüm ihtiyaçları ve görevlilere verilecek ücretleri karşılamak üzere harap olmuş bir han tamir edilerek geliri bu ihtiyaçlara vakfedilmiştir.¹⁰⁹⁵

Vakfiye sûretindeki ve sultanların medfun oldukları yerleri tarif eden merkad defterindeki iki yer bilgisi birbirinden farklıdır. Vakfiye suretinde Sultan Murad Türbesi'ndeki/yanındaki kabrinde medfun olduğu yazılıyken merkad defterinde Sultan Mahmud Türbesi'nin kible yönündeki türbede medfun olduğu yazılıdır. İki kaynak da asıl teşkil etmektedir ve künyeler açık bir biçimde verilmiştir. O halde vakfiye sûretinde de geçtiği üzere Şah Sultan vefat ettiğinde Sultan Murad Türbesi'nin yanındaki bir kabre defnedilmiş sonrasında ise kendisi için bir türbe yaptırılmıştır. O halde belgede tarif edilen Şehzade Mahmut Türbesi'nin kible yönündeki türbe, günümüzde Mükrim Hatun Türbesi olarak bilinen türbe olmalıdır (Plan 10-11).

¹⁰⁹³ TS.MA.d-8380

¹⁰⁹⁴ “Felemmâ târa rûhuhâ ilâ civâri rahmeti rabbihi'l-'alâ ve düfine kâlibuhâ fi kabrihâ bi-mahrûse-i Bursa 'inde türbeti'l-merhûm Es-sultân Murâd hân, 'urizat vesâya'l-münfize ilâ hazreti ebîhe'l-mezkûr fe-ba'de mâ kubile vesâyâha'l-ma'rûza ümira binâe't-türbeti'l-'âliyeti 'alâ kabrihâ bi-mâli nefsihi'n-nefise, ve ümira en yetbâ'a bi-meblağı'l-vasiyyeti 'akâru sulhin li'l-istiğlâli li'l-vakfi ba'de tamâm-i emri'l-binâi ve en yekûne racülen sâlihan mukîmen 'alâ hıdmeti't-türbedâr...”, TS.MA.d/6958.

¹⁰⁹⁵ TS.MA.d/6958.

Plan 10. Şah Sultan Türbesi'nin yerini gösterir plan (Ayverdi, 1972).

Plan 11. Muradiye Külliyesi içinde Mükrim Hatun Türbesi'nin (Şah Sultan Türbesi) konumunu gösterir plan (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı yerinde bilgilendirme panosu).

Bu türbenin yapılış tarihi, kimin yaptırdığı ve içinde kimlerin medfun olduğu gibi konular şimdiye kadar kesin olarak tespit edilememiştir. Şah Sultan'ın vakfiyesi H. 912/M. 1506 tarihli'dir.¹⁰⁹⁶ H. 918/M. 1512 yılında yazılıp H. 970/M. 1563 yılında aslından aktarılan vakfiye sûretinde Şah Sultan'ın vefatı, kendisi için bir türbe inşa edilmesinin emredilmesi ve bu türbe için akar tahsis edilmesi geçmiş zaman sîgasıyla ifade edilmiştir.¹⁰⁹⁷ Şah Sultan, H. 915/M. 1509 yılında in'âm aldığına göre¹⁰⁹⁸ bu tarihten sonra vefat etmiştir. 1512 tarihindeki vakfiye sûretinde Şah Sultan için bir türbe inşa edilmesinin emredildiği geçtiğine göre, türbenin inşa tarihi de 1512 yılından sonra olmak üzere bu tarihe yakın bir tarihte olmalıdır.

Şehzade Mahmut Türbesi'nin kible tarafında yer alan Mükrim Hatun Türbesi'nde üç adet sanduka bulunmaktadır. Bu türbedeki sandukaların kimlere ait olduğuna dair farklı görüşler mevcuttur. Bazı kaynaklar bu türbede, II. Bayezid'in oğlu Şehinşâh'ın hanımı ve Şehzade Mehmed'in annesi Mükrim Hatun'un, kesin olmamakla birlikte bir de Şehzade Alemşâh'ın kızı Fatma Hatun'un medfun olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁹⁹ Önkâl, bu türbenin kimin için yapıldığını tespit edecek bir veri olmadığından II. Bayezid'in oğlu Şehzade Şehinşâh'ın karısı ve Şehzade Mehmed'in (Şehinşâh'ın oğlu) annesi Mükrim Hatun'un medfun olduğu görüşüne zarureten katılır.¹¹⁰⁰ Yüksel, Kepecioğlu'nun verdiği kayıtlara göre Şehinşâh ile Sultan Mehmed'in ve Mükrim Hatun'un, Şehzade Ahmet Türbesi'nde medfun olduklarını, Mükrim/Mükerrime Hatun'un bir türbesinin de Gülşah Hatun Türbesi yanında olduğunun, bu durumun da aslında Muradiye'deki türbe ve kabirlerin

¹⁰⁹⁶ VGM Arşivi, Rumeli Kazaskerliği Vakıf Belgeleri, Defter No:15, Sayfa No:54.

¹⁰⁹⁷ "Felemmâ târa rûhuhâ ilâ civâri rahmeti rabbihi'l-'alâ ve düfine kâlibuhâ fî kabrihâ bi-mahrûse-i Bursa 'inde türbeti'l-merhûm Es-sultân Murâd Hân, 'urizat vesâya'l-münfize ilâ hazreti ebihe'l-mezkûr fe-ba'de mâ kubile vesâyâha'l-ma'rûza ümîra binâe't-türbeti'l-'âliyeti 'alâ kabrihâ bi-mâli nefsihi'n-nefise, ve ümîra en yetbâ'a bi-meblağî'l-vasiyyeti 'akâru sulhin li'l-istiğlâli li'l-vakfi ba'de tamâm-i emri'l-binâi ve en yekûne racûlen sâlihan mukîmen 'alâ hîdmeti't-türbedâr...", TS.MA.d/6958.

¹⁰⁹⁸ İlhan Gök, "Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)", s. 669.

¹⁰⁹⁹ Doğan Yavaş, "Murâdiye Külliyesi", s. 196-198.

¹¹⁰⁰ Hakkı Önkâl, **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, s. 94.

kimlere ait olduğuna dair bir açıklık getirilemediğine delil olduğunu söyler.¹¹⁰¹ Bursa Kütüğü'nde ise Şah Sultan'ın, Bursa'daki türbesinde medfun olduğu, Hatice Sultan'ın da Bursa'da yeri bilinmeyen bir yerdeki türbesinde medfun olduğu bilgisi verilmiştir.¹¹⁰² Merkad defterinde geçtiğine göre Şah Sultan ve Hatice Sultan birlikte aynı türbede medfun olduklarına göre ve Mükrim Hatun Türbesi'nin bânisi ve içinde medfun olan kişilerin kimlikleri kesin olmadığına göre merkad defteri ve vakfiye sûreti temel alınarak yukarıda verdiğimiz bilgileri, Mükrim Hatun Türbesi için ele almak yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla Mükrim Hatun Türbesi olarak bilinen türbedeki sandukalar; Şah Sultan, Hatice Sultan ve Nasuh Bey'in kızına (Şah Sultan'ın kızına) aittir (Fotoğraf 56).

Fotoğraf 56. Merkad defterine göre Mükrim Hatun Türbesi'ndeki (Şah Sultan Türbesi) sandukaların kimliklerini gösterir fotoğraf (F: Baysal, 2025).

¹¹⁰¹ İ. Aydın Yüksel, **Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid- Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520)**, s. 423.

¹¹⁰² Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 4, s. 140; Kamil Kepecioğlu, **Bursa Kütüğü**, C. 2, s. 169.

Uluçay’a göre Hatice Sultan, kardeşi Şah Sultan’dan önce vefat etmiştir ve Şah Sultan vefat edince Hatice Sultan’ın yanına defnedilmiştir.¹¹⁰³ Fakat elimizde Hatice Sultan’ın daha önce vefat ettiğini gösterir bir veri bulunmamaktadır. Yukarıda detaylıca verilen belgelerde görülmektedir ki Hatice Sultan, Şah Sultan ile birlikte Mükrim Hatun Türbesi olarak bilinen türbede medfundur. Bursa’da Hatice Hatun binti Sultan Bâyezid Han Vakf-ı Şerifi mahsulünden Şah Sultan Türbesi’ne birçok görevli tayin edildiği arşiv belgelerinden öğrenilmektedir (Tablo 42). Türbenin isminin Şah Sultan Türbesi olarak geçmesi ve Hatice Sultan Vakfı’ndan Şah Sultan Türbesi’ne tayinat yapılması, iki sultanın aynı türbede medfun oldukları bilgisini desteklemektedir. Arşiv belgelerinden ve Şah Sultan’ın vakfiye sûretinden, türbenin giderlerine ve görevlilerine dair bilgiler edinilmektedir (Tablo 43-44).

Vakfın Adı	Vakfedilen Yer	Cihet	Günlük Ücret	Eski Görevli	Yeni Görevli	Belge Tarihi
Şah Sultan Evkâfı’ndan	-----	Türbedâr	1 akçe	Mustafa bin Receb	Süleyman	H.1099 ¹¹⁰⁴
Şah Sultan Evkâfı’ndan	-----	Noktacı	1 akçe	Mustafa bin Receb	Süleyman	H.1099 ¹¹⁰⁵
Bursa’da Hatice Hatun Binti Sultan Bâyezid Han Vakf-ı Şerifi mahsûlünden	Şah Sultan Türbesi’nde	Eczâhân	2 Akçe	Es-seyyid Mehmed Ğanî Efendi	Es-seyyid Mehmed Murad Halife	H.1123 ¹¹⁰⁶
Hatice Hatun Binti Sultan Bayezid Han Evkâfından	Şah Sultan Türbesi’nde	Eczâhân	2 Akçe	İbrahim bin Mehmed	Mehmed Halife bin Mustafa	H.1150 ¹¹⁰⁷
Merhûme Hatice Hatun binti Sultan Bâyezid Hân Eczâhanlığı Vakfı’ndan	Bursa’da Şah Sultan Türbesi’nde	Eczâhân	2 akçe	Feyzullah İbni’l-Hâc İsmâîl	Mustafa Halife İbni Feyzî	H.1193 ¹¹⁰⁸
Merhum Hatice	Şah Sultan	Türbedâr	2 Akçe	Seyyid	Oğlu Es-	H.1210 ¹¹⁰⁹

¹¹⁰³ Mustafa Çağatay Uluçay, “2. Bayezid’in Âilesi”, s. 124.

¹¹⁰⁴ TS.MA.e/844-12

¹¹⁰⁵ TS.MA.e/844-12

¹¹⁰⁶ C.EV./158-7898

¹¹⁰⁷ AE.SMHD.I./22-1287

¹¹⁰⁸ C.EV./233-11613

Hatun binti Sultan Bayezid Han Eczâhânlığı Vakfından	Türbesi'nde			Abdürrahîm Halife	seyyid İbrahim Halife	
Bursa'da vâkı' Merhume Hatice Hatun Binti Bayezid Han vakfından olmak üzere	Şah Sultan Türbesi'nde	Cüzhân	2 Akçe	Es-seyyid Mehmed Ali Halife	Sulbî oğlu Es-Seyyid Mehmed Murad Halife	H.1213 ¹¹¹⁰
Bursa Hatice Hatun Binti Sultan Bayezid Han Vakfı mahsûlünden	Şah Sultan Türbesi'nde	Türbedâr	2 Akçe	Seyyid İbrahim Halife	Ahmed Reşîd Halife İbni's-Seyyid Abdürrahîm	H.1232 ¹¹¹¹

Tablo 42. H. 1123/M. 1711-H. 1213/M. 1798 tarihli CDA belgelerine göre Hatice Sultan Vakfı'ndan Şah Sultan Türbesi'ne yapılan tevcihâtlar.

Cemâ'at-i Huddâm-i Türbe	Ücret (akçe)
Abdülhalîm Türbedâr	2
Osman Cüzhân	2
Ahmed Cüzhân	2
Mehmed Cüzhân	2
Mahmud Cüzhân	2
Musa Türbedâr	2
Ahmed	2
Musallî	2
Türbedâr	2
Serrâc-ı Türbe	2
Abdülhalîm	2
Yekûn	7.930

Tablo 43. Şah Sultan evkafının mütevellîsi Dervîş Çelebi zamanındaki (H. 1080-1081) türbe görevlileri ve görevlilere ödenen ücretleri gösterir tablo.¹¹¹²

Cihet	Ücret (Günlük)
Kurrâlardan her bir nefer için	2 dirhem
Türbenin ikâmesi için	2 dirhem
Türbenin her bir muhafızı için	1 dirhem
Türbede kandil yağı ve balmumu için	1 dirhem

Tablo 44. H.918/M.1512 yılında yazılan ve H. 970/M. 1563 yılında aslından aktarılan vakfiye suretine göre türbe giderlerine ödenen ücretleri gösterir tablo.¹¹¹³

¹¹⁰⁹ AE.SSLM.III/18157-0

¹¹¹⁰ TS.MA.e/817-27

¹¹¹¹ C.MF./40-1956

¹¹¹² TS.MA.d/1760

¹¹¹³ TS.MA.d/6958

2.12.3.2.1.2. Mimarı

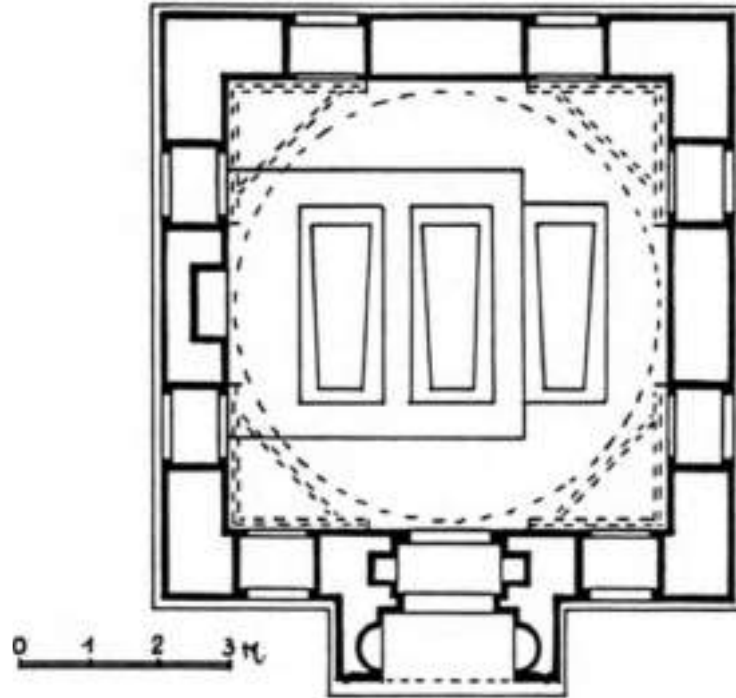
Yapının mimarı bilinmemektedir.

2.12.3.2.1.3. Kitabeleri

Yapının inşa ya da tamir kitabesi bulunmamaktadır.

2.12.3.2.1.4. Plan Özellikleri

Türbenin dış ölçüleri yaklaşık 8.28X8.28 m olan kare bir plana sahiptir.¹¹¹⁴ Kübik gövdeli olup kubbe ile örtülüdür. Kubbe, içten köşelerdeki dört trompa ve sekiz pendentife oturmaktadır. Yapıya giriş, doğu tarafındaki kesme taşla inşa edilmiş kapıdan sağlanmaktadır. Bu kapı, sivri kemerli olup iri mukarnaslardan oluşan bir kavsaraya sahiptir ve beden duvarından öne taşmaktadır (Plan 12, fotoğraf 57-58).

Plan 12. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) planı (Önkal, 1992).

¹¹¹⁴ Engin Yenil, “Muradiye Türbeleri”, **Bursa’da Zaman**, No: 5, 2013, s. 26-29.

Fotoğraf 57. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) dıştan görünüm (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 58. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) batı cephe görünüm (F: Baysal, 2025).

2.12.3.2.1.5. Malzeme ve Teknik

Türbe, üç sıra tuğla ve bir sıra kesme taşın dizilmesiyle inşa edilmiştir. Kubbeye geçişteki kasnak üzerinde yer alan son tuğla dizisi diğer dizilerden farklı olarak geometrik bir motif oluşturmaktadır. Yapıda; tuğla, kesme taş, mermer ve ahşap malzeme kullanılmıştır. Alt sıra pencerelerinin ve giriş açıklığının sövelerinde, mermer kullanılmıştır. İç mekandaki alt sıra pencerelerin kapaklarında ve giriş kapısında, ahşap malzeme kullanılmıştır.

2.12.3.2.1.6. Mimari Unsurlar

2.12.3.2.1.6.1. Kapı

Yapıya giriş, doğu tarafındaki kesme taşla inşa edilmiş kapıdan sağlanmaktadır. Bu kapı, sivri kemerli bir açıklığa sahip olup beden duvarından 0.98 m. dışa taşmaktadır.¹¹¹⁵ Taç kapı açıklığının iki yanında yarım daire kesitli nişler yer almaktadır. Taç kapının kavsarasının, esasında tuğladan mukarnaslı olduğu belirtilmiştir.¹¹¹⁶ Fakat bu kısım sonradan harap olmuştur. 2012 yılında başlayan restorasyon çalışmalarında bu mukarnaslar yenilenmiştir. Dışta basık kemerli olan mermer giriş, içte Bursa kemeri ile devam etmektedir. Giriş kapısı, ahşap olup künde-kârî tekniğiyle yapılmış ve geometrik desenlere sahiptir (Fotoğraf 59-62).

¹¹¹⁵ Hakkı Önkâl, *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, s. 94-95.

¹¹¹⁶ Hakkı Önkâl, *a.y.*

Fotoğraf 59. Mükrimme Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) taç kapısı (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 60. Mükrimme Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) taç kapı mihrabiye detayı (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 61. Mukrime Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) kapısının harimden görünümü (F: Baysal, 2025).

2.12.3.2.1.6.2. Pencereleler

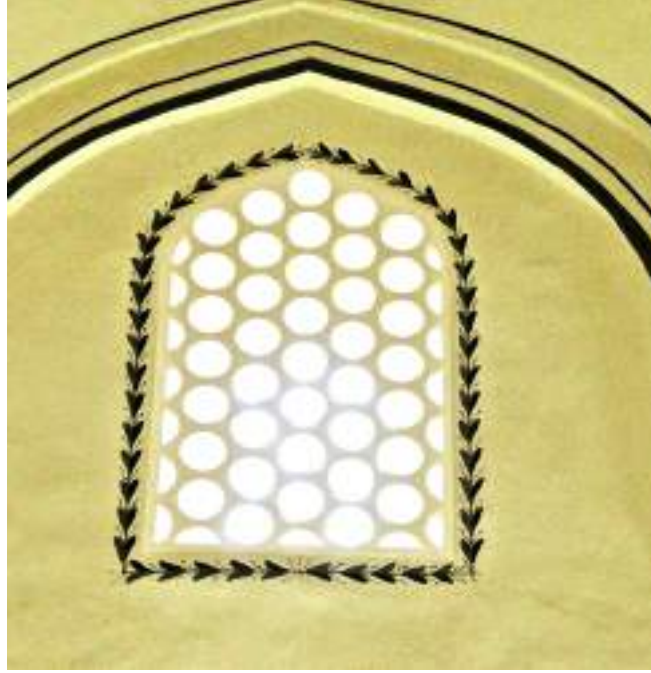
Yapıda toplam on iki pencere bulunmaktadır. Alt kısımda kare planın her bir cephesinde iki pencere bulunmaktadır. Bu ahşap pencereler, mermer sövelere ve demir parmaklıklara sahiptir. Alt kat pencereleri içten ahşap kanatlara sahiptir. Pencerelelerin üst kısımları sivri kemerli alınlıklara sahiptir. Kare kaidenin üstünde yükselen kasnak üzerinde her cephede birer tane olmak üzere toplam dört adet sivri kemerli, alçı pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 62-64).

Fotoğraf 62. Türbenin batı cephesinde alt ve üst katta yer alan pencereler (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 63. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) alt kat pencere detayı (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 64. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) üst kat pencere, içten görünüm (F: Baysal, 2025).

2.12.3.2.1.6.3. Mihrap

Türbenin güney duvarının ortasında 0,45x0,95 m. ölçüsünde dikdörtgen kesitli mihrap yer almaktadır.¹¹¹⁷ Mihrabın sağ ve sol taraflarında pencere yer almaktadır. Mihrap nişi, üç sıra mukarnalıdır. İlk sıra mukarnas beş dilimden oluşurken ikinci sıra sade olup üçüncü sıra rumi kalemişi motiflerle bezenmiştir. Mihrabın mukarnalı kavsarasının alt kısmında kalan dikdörtgen kısımda mihrap şeklinde kalem işi bezeme yer almaktadır (Fotoğraf 65-69). Mihrabın süsleme özellikleri ayrıca inceleneceği için burada detaylı olarak ele alınmayacaktır.

¹¹¹⁷ Hakkı Önkal, a.y.

Fotoğraf 65. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) mihrabı (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 66. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) mihrabı mukarnas detayı (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 67. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) mihrabı alınlık ve taç kısmı kalemîşi süsleme detayı (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 68. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) mihrap köşeliği kalemîşi süsleme detayı (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 69. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) mihrabın alt niş kalemişi süsleme detayı (F: Baysal, 2025).

2.12.3.2.1.6.4. Kubbe

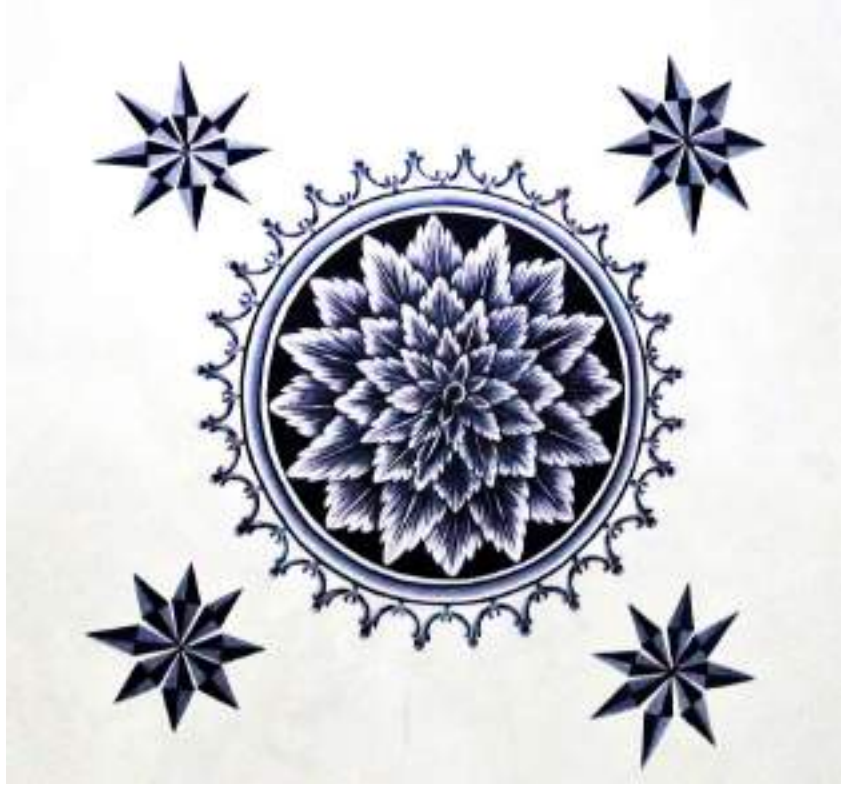
Kubbe dıştan kurşun kaplamaya sahiptir. Kubbe, içten köşelerdeki dört trompa ve sekiz pendentife oturmaktadır. Kubbe kasnağında her iki tromp arasında sivri kemerli alçı revzen yer almaktadır. Kubbedeki türbenin yapıldığı döneme ait süslemeler varlığını yitirmiş olup son döneme ait barok-rokoko tarzındaki siyah-gri tonlamalı kalemişi süslemeler varlığını korumaktadır. Bu süslemeler, türbenin diğer kalemişi süslemelerine nazaran daha sadedir.

Kubbe göbeğinde yer alan dairesel paftalarda ve kubbe eteğinde barok, rokoko üslubunu yansıtan siyah tonlarında süslemeler yer almaktadır. Kubbe eteği boyunca kurdele motifinden oluşan sade bir bordür bulunmaktadır. Kubbe merkezinde siyah tonlarında ışık-gölge unsurlarıyla oluşturulmuş bitkisel bir motif

bulunmakla birlikte dairesel pafta dışında dört adet sekiz kollu yıldız motifi yer almaktadır (Fotoğraf 70-71).

Fotoğraf 70. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) kubbe (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 71. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) kubbe merkezinde yer alan kalemişi süslemeler (F: Baysal, 2025).

2.12.3.2.1.7. Süsleme Özellikleri

Türbe, kalemişi süslemeler açısından zengindir. Tüm iç cephelerde kalemişi süslemeler yer almaktadır. Türbenin asıl kalemişi süslemelerinin üzerine sıva çekilerek yapılan son dönem kalemişi süslemeleri, 2012 yılında başlatılan restorasyon sonrasında aslına döndürülerek yenilenmiştir. Fakat kubbede, tromplarda, doğu duvarındaki pencere alınlıklarındaki son döneme ait barok-rokoko tarzındaki siyah-gri tonlamalı kalemişi süslemeler varlığını korumaktadır.

Kubbe merkezinde madalyon içerisinde siyah-gri tonlarında yaprak motifleriyle oluşturulmuş bir bezeme bulunmaktadır. Kubbe eteği, kurdele motiflerinin sıralanmasıyla oluşturulan sade bir bezemeyle çevrilidir. Tromp ve pendentif yüzeylerinde sade bir süsleme bulunmaktadır. Pendentifler yalnızca siyah çizgilerle sınırlandırılmışken tromp kenarları yaprak motiflerinin tekrarıyla oluşan

sade bir süslemeyle çevrelenmiştir. Tromplar arasında yer alan alçı revzenlerin kenarları da yine bitkisel motiflerden oluşan sade bir süslemeyle çevrelenmektedir (Fotoğraf 70-71).

Kapının bulunduğu doğu cephesi dışında; batı, kuzey ve güney cephelerinin duvarları geometrik ve bitkisel motiflerle kompoze edilen kalemişi süslemelerle bezenmiştir. Batı, kuzey ve güney cepheleri benzer kalemişi süslemelere sahiptir. Bu cephelerde, duvarın başlangıcından pencerelerin bitimine kadarki olan kısımda geometrik motifler kullanılmıştır. Kuzey ve batı duvarlarında iki pencere ortasında kalan kısımlarda altı kollu yıldız kompozisyonu ve kenar paftalarında baklava dilimlerinin tekrarıyla oluşan kompozisyonlar bulunmaktadır. Bu kompozisyonlarda sarı ve bordo renkler, ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Pencerelerin dış yan kısımlarında kalan alandaki paftalarda ise dikdörtgen formlar içerisinde daire ve baklava dilimli geometrik formlar yer almaktadır. Geometrik motiflerle bezenmiş bu paftalar; kırmızı ve sarı renklerin kullanıldığı palmet ve tığlardan oluşan süslemeyle sonlanmaktadır. Bu cephelerde pencere alınlıklarında; siyah, kırmızı, açık mavi, yeşil renklerin kullanıldığı rumi ve bitkisel motiflerle oluşturulmuş bir bezeme bulunmaktadır (Fotoğraf 72-76).

Türbenin güney duvarında ise mihrap bulunmaktadır. Mihrap nişi, üç sıra mukarnalıdır. İlk sıra mukarnas beş dilimden oluşurken ikinci sıra sade olarak tasarlanmış olup üçüncü sıra rumi motiflerle bezenmiştir. Mukarnasla zemin arasında kalan kısımda; altın renkli ince bir bordür, ardından bordo renkli bordür sonrasında ise sivri kemerli mihrabiye bezemesi bulunmaktadır. Mihrabın köşelik kısmında, Baba Nakkaş üslubundaki helezonlar, rumi motiflerle kompoze edilmiştir. Bu alanda zeminde kırmızı ve açık mavi rengi kullanılmış, rumilerde yeşil ve sarı renkler kullanılmıştır. Bu kısmın kenarındaki pafta, gri ve kırmızı renklerin kullanıldığı mermer deseninden oluşmaktadır. Mihrap ile alınlık arasındaki paftada, sülüs ve kufi stille yazılmış, Âl-i İmrân Suresi'nin 18. ayeti yer almaktadır. Bu yazıların zemin kısmında rumi helezonlar yer almaktadır. Bu paftanın üst kısmında mihrap alınlığı yer almaktadır. Mihrap alınlığında kırmızı zemin üzerine beyaz renkte rumilerin ve

Baba Nakkaş üslubundaki helezonların kompoze edilmesiyle oluşan bezeme bulunmaktadır. Alınlık, siyah renkte düğüm motiflerinin yer aldığı bordürle sınırlandırılmıştır. Bu kısımda aynı zamanda sarı ve yeşil renkleri de kullanılmıştır. Alınlık kısmı, Arapça “Hüvallâhü Lâ ilâhe İllallah” yazılı tepelikle sonlanmaktadır (Fotoğraf 65-69).

Türbede pencerelerin ve trompların bulunduğu kısma geçerken ayetlerin yazılı olduğu bir kuşak tüm cepheleri dolanmaktadır. Bu kısımda sülüs yazıyla Âyete’l-kürsî, bu yazının üst kısmında daha küçük puntolarla kûfi yazıyla Fatiha Suresi yazılıdır. Zeminde kırmızı renk kullanılmış, sülüs yazılarda beyaz, kûfi yazılarda ise siyah renk kullanılmıştır. Zemin üzerinde, yazıların arkasında bitkisel helezonik kıvrımlar bulunmaktadır. Sülüsle yazılmış ayetlerde, harflerin kapalı kısımlarında sarı renk kullanılmıştır. Kuşağın bir cepheden diğer cepheye geçiş kısmında siyah, beyaz ve sarı renklerinin kullanıldığı geometrik tasarım bulunmaktadır. Bu kuşaktan zemine doğru, içerisinde Esmâü’l-Hüsna’dan “Yâ Vehhâb, Yâ Rezzâk” ve Rahman Suresi’nden ayetlerin yazılı olduğu madalyonlar sarmaktadır. Bu madalyonların zemini açık mavi renkte olup, yazılar ise beyaz renktedir. Yine buradaki zemini kırmızı olan geniş yazı kuşağından alt tarafa doğru kandil motifleri sarmaktadır (Fotoğraf 72-77).

Doğu cephesinde diğer cephelerden farklı olarak pencere alınlıklarında ve bursa kemerli kapı alınlığında son dönem barok-rokoko tarzında bitkisel bezemeli kalemişi süslemeleri bulunmaktadır. Bu son dönem kalemişi süslemeleri, sepet içerisinde meyve motifinin ve kurdele motifinin siyah-gri tonları kullanılarak kompoze edilmesinden ibarettir (Fotoğraf 73).

Fotoğraf 72. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) genel iç görünüm (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 73. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) doğu ve güney duvarı (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 74. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) kuzey duvarı (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 75. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) batı duvarı (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 76. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) batı duvarı kalemişi süsleme detay (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 77. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) kuzey duvarındaki hat yazılı sarkit motifi detay (F: Baysal, 2025).

2.12.3.2.1.8. Yapıda Gerçekleştirilen Tamir ve Restorasyonlar

Mükrime Hatun Türbesi, geçmişten günümüze pek çok tamir ve restorasyon geçirmiştir.

Türbenin giriş kısmı, restorasyonlar sırasında en çok değişen yer olmuştur. 1844 yılında giriş kapısı üzerine eklenen barok üsluptaki saçak, 1855 depremi ve sonrasında yerinde korunmuştur (Fotoğraf 78). 1947-1962 onarımları sırasında saçak sökülmüş ve giriş, taç kapı formunda tamamlanmış fakat kavsarasına herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır (Fotoğraf 79-80). 2012-2015 yıllarını kapsayan onarım çalışmaları sırasında tuğlalardan oluşan bir mukarnas düzeni uygulanarak tuğla kavsara örgüsü tümlenmiş ve üzeri sıvanmıştır.¹¹¹⁸ (Fotoğraf 81-82).

Türbenin tüm duvar yüzeylerinde barok-rokoko üsluptaki siyah ve gri renkli motiflerden oluşan bezemeler, 1844 yılında yapılmıştır. Bu bezemeler, 1855-1967 onarımları sırasında herhangi bir müdahale görmemiştir. 1947-1962 onarımlarında türbe, barok üsluptaki bezemelerden arındırılmıştır. Raspa sonrası ortaya çıkarılan desenlerde herhangi bir koruma müdahalesinde bulunulmamış, düz renkli kısımlar itinasız bir şekilde boyanmış ve raspa sonrası alt katmanda erken döneme dair verilerin bulunamadığı yüzeylerde barok motifler korunmuştur.¹¹¹⁹ 2012-2015 yıllarını kapsayan onarımlarda iç kısımda tüm yüzeylerde badana raspası yapıldıktan sonra erken döneme ait bezeme tespit edilen noktalarda alınan kararlar doğrultusunda sıva raspası yapılmıştır. Bu desenler üzerinde gerekli kalemişi yenilemeleri gerçekleştirilmiştir. Kalemişi bezemelerin eksik kalan kısımları tamamlanmıştır.¹¹²⁰ (Fotoğraf 83-84).

¹¹¹⁸ Saliha TUPAL YEKE, “Bursa Muradiye Külliyesi Türbelerinde Gerçekleştirilen Koruma ve Onarım Müdahalelerinin Tarihsel Arka Planı”, Bursa, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024, s. 298-326.

¹¹¹⁹ Saliha TUPAL YEKE, “Bursa Muradiye Külliyesi Türbelerinde Gerçekleştirilen Koruma ve Onarım Müdahalelerinin Tarihsel Arka Planı”, Bursa, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024, s. 298-326.

¹¹²⁰ Saffet Yılmaz, “Yaşayan Osmanlı Ruhu: Muradiye”, **Bursa’da Zaman**, No: 16, 2015, s. 27.

Ayrıca son dönem restorasyon uygulamaları arasında dış cephelerde yer alan çimento esaslı sıvalar kaldırılarak derzler yenilenmiş, drenaj yapılmış, pencere kapakları onarılmış, ahşap doğramalar yenilenmiş, revzenler onarılmış, kurşun örtü yenilenmiştir. Restorasyon sırasında kubbe altında kalan sıvalar raspa edilerek taş doku ortaya çıkarılmıştır.¹¹²¹

Fotoğraf 78. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi)'ne 19. yüzyılda eklenen saçak (Gabriel, 2010, akt. Yeke, 2024).

¹¹²¹ Saliha TUPAL YEKE, “Bursa Muradiye Külliyesi Türbelerinde Gerçekleştirilen Koruma ve Onarım Müdahalelerinin Tarihsel Arka Planı”, Bursa, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024, s. 298-326.

Fotoğraf 79. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi)'ne 19. yüzyılda eklenen saçak söküldükten sonraki görünümü (Gabriel, 2010, akt. Yeke, 2024).

Fotoğraf 80. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) restorasyon öncesi dıştan görünüm (F: Mustafa Cambaz).

Fotoğraf 81. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) tuğla örgü mukarnas kavsara uygulaması (F: Yeke, 2024).

Fotoğraf 82. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) restorasyon sonrası dıştan görünüm (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 83. Restorasyon öncesi Mukrime Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) (Bursa Büyükşehir Belediyesi).

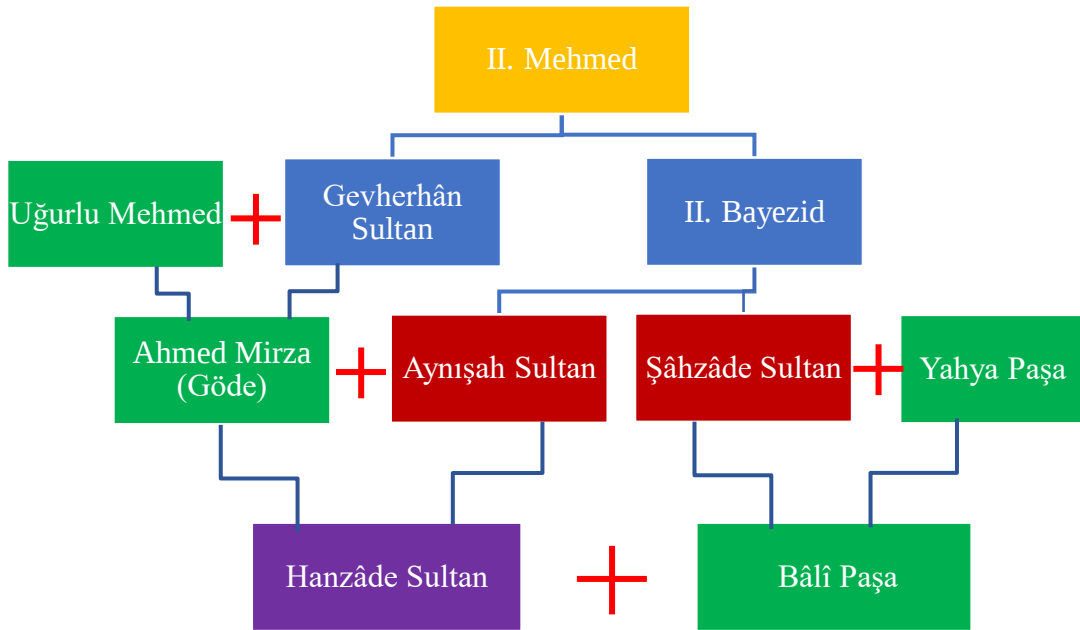

Fotoğraf 84. Mukrime Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) restorasyon sonrası (F: Baysal, 2025).

2.13. ŞAHZÂDE SULTAN

2.13.1.ŞAHZÂDE SULTAN'IN HAYATI

Öztuna dışındaki kaynaklarda II. Bayezid'in Şahzâde isimli bir kızından söz edilmemiştir. Yalnızca Öztuna, II. Bayezid'in Şahzâde isimli bir kızı olduğunu söylemiştir. Öztuna'ya göre II. Bayezid'in kızı Şahzâde Sultan, II. Bayezid'in kızı Şâh Sultan'dan farklı bir kişidir. Malkoçoğlu Yahya Paşa ile 1501 tarihinde evlenmiştir. Beş yıl evli kalmışlardır. Bu evlilikten Küçük Bâlî Paşa (öl.1543), Koca Mehmet Paşa (öl.1548), Ahmet Bey (öl. 1543'den sonra) dünyaya gelmiştir. Şâhzâde Sultan, 1520 yılında vefat etmiştir.¹¹²² (Soy Ağacı 28).

Soy ağacı 28. Öztuna'ya göre Şâhzâde Sultan'ın soy ağacı.

1503-1527 tarihli in'âmât defterinde birçok Şâhzâde Sultan ismi geçmektedir. Sultan Mustafa'nın kızı Şâhzâde Sultan'a, Cem Sultan'ın kızı Şâhzâde Sultan'a, Sultan Ahmet'in büyük kızı Şâhzâde Sultan'a çeşitli in'âmât verildiği geçmekteyse

¹¹²² Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 153.

de II. Bayezid'in kızı Şâhzâde Sultan'a dair bir bilgi verilmemiştir.¹¹²³ Kaynaklarda Şâhzâde ismi, padişah soyundan gelen kadınlar için genel bir adlandırma olarak da kullanılmıştır.¹¹²⁴

Öztuna dışındaki kaynaklar II. Bayezid'in kızı Şâhzâde Sultan'ı müstakil bir başlık altında incelememiş, II. Bayezid'in Yahya Paşa ile evli olan kızından isimsiz olarak bahsetmişlerdir.

Alderson, II. Bayezid'in Yahya Paşa (öl.1506) ile evli olan kızını, isimsiz olarak vermiştir. Alderson'a göre bu evlilikten Ahmet Bey, Koca Bali Paşa (öl.1526) (oğlu Derviş Bey), Mehmet Paşa (öl.1551) dünyaya gelmiştir.¹¹²⁵ Gökbilgin, II. Bayezid'in kızlarından birisinin Rumeli Beylerbeyi Yahya Paşa ile evli olduğunu fakat isminin bilinmediğini, Ayşe Hatun ya da Güzelce Hasan Bey'in eski karısı olabileceğini söylemiştir.¹¹²⁶ Vedat Turgut'a göre ise Malkoçoğlu Mustafa Bey'in oğlu Rumeli Beylerbeyi Yahya Paşa (öl.1507), Hüma Sultan'la evlidir.¹¹²⁷

II. Bayezid'in kızının evli olduğu Yahya Paşa'nın kim olduğu konusunda da kaynaklarda farklılıklar mevcuttur. Malkoçoğlu Yahya Paşa olduğunu söyleyenler olduğu gibi¹¹²⁸ Yahya Paşa, oğlu Bâlî Bey ve onun soyundan gelenlerin, Malkoçoğlu ailesinden olmadığı da söylenilmiştir.¹¹²⁹ Tapan'ın aktardığına göre Yahya Paşa, oğlu Bâlî Bey ve onun soyundan gelenler, Malkoçoğlu ailesinden değildir. Malkoçoğlu

¹¹²³ İlhan Gök, "Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)", s. 1474-1476.

¹¹²⁴ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 69.

¹¹²⁵ Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 172.

¹¹²⁶ M. Tayyib Gökbilgin, **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, s. 475.

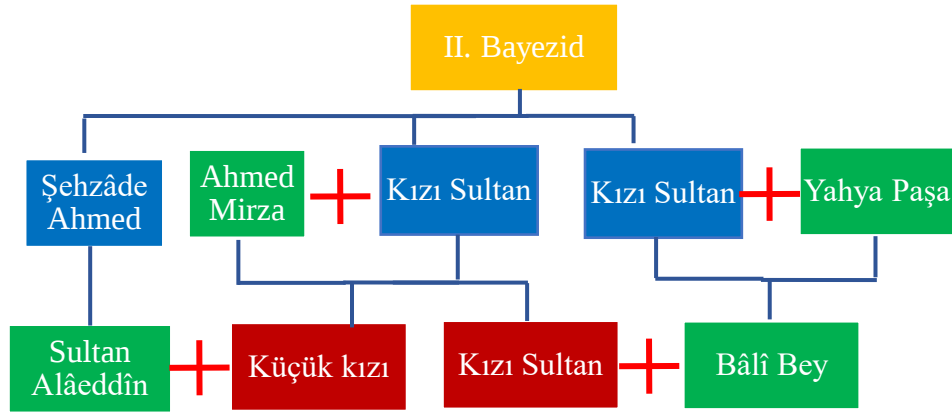
¹¹²⁷ Vedat Turgut, "Vakıf Belgelerinde Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi Aileleri: Malkoçoğulları ve Mihallüleri", s. 567.

¹¹²⁸ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 153.

¹¹²⁹ Filiz Tapan, "Rumeli Uç Ailesi Malkoçoğulları'nın Kökeni Hakkında Tartışmalar ve Yeni Bir İddia", **Gazi Akademik Bakış**, No: 32, 2023, s. 112.

Bâlî Bey ile Yahyapaşazâde Bali Bey farklı kişilerdir. Yahyapaşazâde Bali Bey, Malkoçoğlu Bali Bey'in yaptığı akına katılmıştır.¹¹³⁰

1503-1527 tarihli in'âmât defterinde Yahya Paşa'nın ismi farklı şekillerde geçmektedir. “Duhter hullide mulkuhû zevce-i Yahyâ Paşa”¹¹³¹, “duhter-i Hazret hullide mülkühû, zevce-i Yahyâ Paşa, mîr-i mîrân-ı vilâyet-i Rûmili”¹¹³², “duhter-i Ahmed Mirzâ, zevce-i Bâlî Beg b. Yahyâ Paşa”¹¹³³, “duhterân-ı Ahmed Mîrzâ an duhter-i Hazret hullide mülkühû”¹¹³⁴, “duhter-i kûçek-i Ahmed Mîrzâ, zevce-i Sultân Alâeddîn b. Sultân Ahmed”¹¹³⁵ ifadelerinden anlaşılmaktadır ki II. Bayezid'in kızı, Rumeli Beylerbeyi Yahya Paşa ile evlidir. Bu ifadelerden oluşan soyağacı ise şu şekildedir:

Soy ağacı 29. H. 909-933/M. 1503-1527 tarihli in'âmât defterine göre oluşan soy ağacı.

Sicil-i Osmânî'ye göre Yahya Paşa, Fatih Sultan Mehmed'in kullarındandır. Enderun'da yetişerek 1480 yılında Rumeli beylerbeyi olmuştur. 1487 yılında Kengri valisi, 1488 yılında ikinci defa Rumeli beylerbeyi olmuştur. 1501 yılında ikinci defa

¹¹³⁰ Filiz Tapan, **a.y.**

¹¹³¹ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 1240.

¹¹³² İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 234.

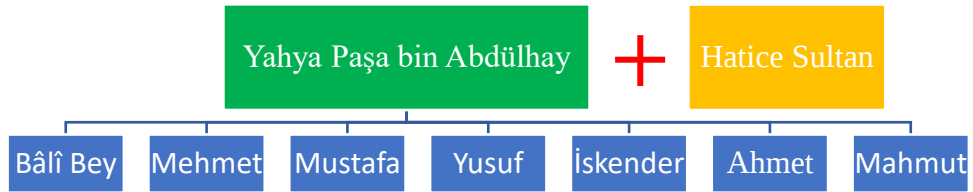
¹¹³³ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1106.

¹¹³⁴ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 201.

¹¹³⁵ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 881.

Bosna valisi olup o sene Anadolu beylerbeyi ve II. Bayezid'e damat olmuştur. 1503 yılında üçüncü defa Rumeli valisi olmuştur. 1506 yılında vefat etmiştir. Oğlu Ahmet Bey İnebahtı sancakbeyidir. Diğer iki oğlu Koca Bâlî Paşa ve Mehmed Paşa'dır.¹¹³⁶ Koca Bâlî Paşa, Semendire Beyi ve Bosna Beylerbeyi'dir. H. 932/M. 1525 yılında vefat etmiştir.¹¹³⁷ Ayvansarâyî'ye göre II. Bayezid'in damadı olan vezir Yahya Paşa Üsküplüdür. Üsküp'te bir cami, imaret ve ribat inşa etmiştir. H. 911/M. 1505 yılında vefat etmiş, kendi hayrı olan cami civarına defnedilmiştir. İstanbul'da Kadırga'da çifte hamamı ve yakınında bir mektebi vardır.¹¹³⁸

Verilen bilgilerden anlaşılmaktadır ki II. Bayezid'in damadı Yahya Paşa'nın Üsküp'te vakıfları vardır. Üsküp'te vakıfları olan Yahya Paşa'nın H. 912/M. 1506 tarihli vakfiyesi daha önce yayınlanmıştır. Vakfiyesinde ismi Yahya bin Abdülhay olarak geçmektedir. Bu vakfiyeye göre Yahya Paşa'nın yedi oğlu ve altı kızı bulunmaktadır. Bâlî Bey, Mehmet, Mustafa, Ahmet, Mahmut, Yusuf ve İskender Çelebi oğullarıdır.¹¹³⁹ (Soy ağacı 30). "Bin Abdülhay" ibaresinden muhtemelen devşirme kökenli olduğu anlaşılmaktadır.

Soy ağacı 30. Yahya Paşa bin Abdülhay'ın vakfiyesine göre soy ağacı.¹¹⁴⁰

Yahya Paşa bin Abdülhay, vakfiyesinde geçtiği üzere, II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan ile evlidir.¹¹⁴¹ Karısı Hatice Sultan'dan satın aldığı evi ve bahçeyi,

¹¹³⁶ Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmânî*, C. 5, s. 1675.

¹¹³⁷ Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmânî*, C. 2, s. 358.

¹¹³⁸ Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Selâtin ve Meşâhir-i Ricâl*, s. 81.

¹¹³⁹ Mehmet İnbaşı, "Yahya Paşa'nın Üsküp'teki Vakıfları", s. 9-29.

¹¹⁴⁰ Hasan Telli, "Osmanlı Dönemi Üsküp Vakıfları", s. 97.

¹¹⁴¹ Hasan Telli, *a.y.*

kurduğu vakfına gelir olarak kaydettirmiştir.¹¹⁴² Fakat II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan'ın evli olduğu kişiler kaynaklarda farklılık taşımakla birlikte Mustafa Paşa ve Faik Paşa olarak geçmektedir.¹¹⁴³ Fodor, Yahya Paşa'nın karısının Güney Slav kaynakları tarafında Hatice olarak gösterilmesine rağmen in'âmât defterlerinde Yahya Paşa'nın karısının açıkça Aynîşâh Sultan olduğunun görüldüğünü söyler.¹¹⁴⁴ Fakat bahsettiği in'âmât defterinde işaret ettiği sayfalar incelendiğinde, “zevce-i Yahya Paşa” şeklinde ifadeler geçmesine rağmen Aynîşâh isminin geçmediği görülmektedir.¹¹⁴⁵ Bu defterde Aynîşâh Sultan, “Aynîşâh Sultân duhter-i Îlaldı Sultân zevce-i Abdusselâm Beg”¹¹⁴⁶ olarak ya da “Aynîşâh Hâtûn, duhter-i Sultân Abdullah”¹¹⁴⁷, “Aynîşâh Sultân bint-i Îlaldı Sultân”¹¹⁴⁸ şekillerinde geçmektedir ki bu kişiler II. Bayezid'in torunlarıdır.

Yahya Paşa'nın oğlu Bâlî Paşa ile ilgili de kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur. 1503-1527 tarihli in'âmât defterinde Bâlî Bey b. Yahya Paşa'nın Köstendil, Silistre ve Avlonya mirlivası olduğu ve 1504, 1511 yıllarında in'âm aldığı¹¹⁴⁹, Ahmed Mirza'nın kızıyla evli olduğu bilgisi geçmektedir.¹¹⁵⁰ Uğurluoğlu Ahmed Mirza'nın (Göde)¹¹⁵¹ 1488 yılında II. Bayezid'in kızı ile evlenmiştir.¹¹⁵² Fakat bu kızın Aynîşâh Sultan olduğu söylenmemiştir. Sicil-i Osmânî'de Ahmed Göde'nin eşinin Aynîşâh Sultan olması muhtemeldir denilmiştir.¹¹⁵³ Diğer kaynaklar

¹¹⁴² Mehmet İnbaşı, “Yahya Paşa'nın Üsküp'teki Vakıfları”, s. 13.

¹¹⁴³ Bk. “Hatice Sultan'ın Hayatı” bölümü.

¹¹⁴⁴ Pál Fodor, “Wolf On The Border: Yahyapaşaoğlu Bali Bey (?–1527) Expansion And Provincial Élite In The European Confines Of The Ottoman Empire In The Early Sixteenth Century”, s. 59.

¹¹⁴⁵ İlhan Gök, “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn'âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, s. 234, 272, 317, 325, 1389, 1403, 1414.

¹¹⁴⁶ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1443.

¹¹⁴⁷ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1447.

¹¹⁴⁸ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1481.

¹¹⁴⁹ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 54.

¹¹⁵⁰ İlhan Gök, **a.g.e.**, s. 1106.

¹¹⁵¹ Akkoyunlu Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmet Paşa ile Fatih Sultan Mehmed'in kızı Gevherhân Sultan'ın oğludur.

¹¹⁵² Ramazanzâde Nişancı Mehmed Paşa, **Târîh-i Nişancı Mehmed Paşa**, s. 127; Ahmet Uğur, **İbn-i Kemal**, s. 44/50; Aşık Paşazâde, **Aşık Paşazade Tarihi**, s. 324.

¹¹⁵³ Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmânî**, C. 1, s. 157.

da Aynışâh Sultan'ı Ahmed Mirza'nın eşi olarak göstermiştir.¹¹⁵⁴ Aynışâh Sultan'ın Ahmet Göde'yle sekiz yıl süren evliliğinden dünyaya gelen Hanzâde Hanım Sultan'ın, Yahya Paşa oğlu Bali Bey ile evli olduğu söylenmiştir.¹¹⁵⁵ Yani Yahya Paşa'nın oğlu Bâlî Paşa teyzesinin kızıyla evlenmiştir.

CDA'da Semendire Sancakbeyi Bâlî Bey'in karısının Üsküp'te ve İstanbul'da erkeklerle zina etmesi, hamile kalması ve Edirne'ye gitmesi üzerine Uluçay'ın söylediğine göre I. Selim'e yazılmış olan bir arz bulunmaktadır.¹¹⁵⁶ Uluçay burada adı geçen Bâlî Bey'in Yahya Paşa'nın oğlu olduğunu söylemektedir.¹¹⁵⁷ Fakat belge tarihsiz olup, bahsedilen Bâlî Bey karısının ismi meçhuldür. Dolayısıyla hanedanlık soyundan gelen bu zânî kadının, Ahmet Mirza'nın kızı olup olmadığına dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Elezović, çeşitli arşiv belgelerinden hareketle Yahya Paşa ve kızına dair bazı bilgilere ulaşmıştır (Soy ağacı 31). Üsküp'teki Hatuncuk Camii'nin Yahya Paşa'nın kızı Hânî Hatun tarafından yaptırıldığını, Hatuncuk Camii'nin H.917/M.1511 tarihli vakfiyesinde, Hânî Hatun'un babası Yahya Paşa'ya yakın bir yerde medfun olduğunun geçtiğini bildirmektedir.¹¹⁵⁸ Hânî Hatun'un Yahya Paşa'nın kızı olduğu bilgisi farklı arşiv belgelerinde de geçmektedir.¹¹⁵⁹ Fakat yukarıda gösterildiği üzere Yahya Paşa'nın vakfiyesinde Hânî isimli kızından bahsedilmemiştir.

¹¹⁵⁴ Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152; Anthony Dolphin Alderson, **The Structure of the Ottoman Dynasty**, s. 177.

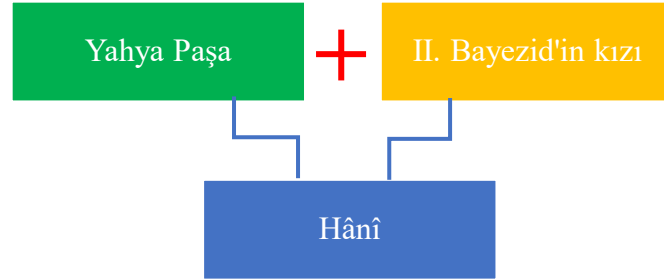
¹¹⁵⁵ Mustafa Çağatay Uluçay, "2. Bayezid'in Âilesi", s. 119; Yılmaz Öztuna, **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, s. 152.

¹¹⁵⁶ Uluçay belgenin envanter numarasını TSMA.e/5810 olarak vermiştir. Fakat bu numarada kayıtlı olan bu içeriğe sahip bir belgeye erişilememiştir. TSMA.e/750-81(TSMA No: 5901/1) numarasıyla kayıtlı Semendire Beyi Bali Bey'in zevcesinin Üsküp, Edirne ve İstanbul'da cüret ettiği uygunsuz hareketlere dair Üsküp valisine verilen bilgilerin yer aldığı bir belge bulunmaktaysa da restorasyonda olduğu için bu belgeye erişilememiştir.

¹¹⁵⁷ Mustafa Çağatay Uluçay, **Haremde Mektuplar**, s. 58-60.

¹¹⁵⁸ Глиша Елезовиќ, "Турски Споменици У Скопуѓу", s. 243-261.

¹¹⁵⁹ C.EV/532-26863

Soy ağacı 31. Elezović'e göre Yahya Paşa'nın soyağacı.

Sonuç olarak Yahya Paşa'nın vakfiyesine göre, Öztuna'nın Şâhzâde Sultan olarak ismini verdiği ve “Yahya Paşa ile evli olan II. Bayezid'in kızı Hatice Sultan'dır” dememiz gerekmektedir. Fakat bu dönemde yaşamış birçok Yahya Paşa olması, padişah kızlarının birden çok evlilik yapmaları gibi sebeplerle Hatice Sultan ile evli olan Yahya Paşa'nın ve Şahzâde Sultan ile evli olan Yahya Paşa'nın farklı kişiler olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sebeple, iki kadın sultanı tek bir kişi olarak ele almak yerine Hatice Sultan ve Şahzâde Sultan isimleriyle ayrı başlıklar altında ele almayı uygun bulduk. İleride bu kadın sultanlara dair yeni bilgilerin gün yüzüne çıkması bahsedilen kişilerin aynı ya da farklı kişiler olduğunu ortaya çıkarmada esas teşkil edecektir.

2.13.2.ŞAHZÂDE SULTAN'IN VAKIFLARI VE VAKIF ESERLERİ

Şahzâde Sultan'ın vakıflarına ve vakıf eserlerine dair herhangi bir veriye ulaşamamıştır.

3. BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

3.1. II. Bayezid'in Kızlarının Hayatlarının Değerlendirilmesi

Her ne kadar II. Bayezid'in kızlarının hayatlarına dair çeşitli bilgiler kaynaklarda yer alsa da bu bilgiler oldukça sınırlıdır. II. Bayezid'in kızlarının çoğunun doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Aynışâh Sultan'ın 1470'li yıllarda, Şahzâde Ayşe Sultan'ın 1465 yılında, Hatice Sultan'ın 1465 yılında, Hundî Sultan'ın 1470 yılına doğru, Selçuk Sultan'ın 1469 yılında, Şah Sultan'ın 1475 yılında doğduğu bilgisi, kaynaklar tarafından verilmiştir.¹¹⁶⁰ Fatma binti Nigâr Sultan'ın, Fatma Sûfiye Sultan'ın, Hümâ Sultan'ın, İlaldı Sultan'ın, Kamer Sultan'ın, Şahzâde Sultan'ın doğum tarihleri bilinmemektedir. Verilen tarihlere bakıldığında II. Bayezid'in kızlarının çoğunlukla 15. yüzyılın sonlarına doğru dünyaya geldikleri görülmektedir (Tablo 45).

II. Bayezid'in kızlarının bir kısmının vefat tarihi kesin olarak bilinmekle birlikte doğum tarihlerinde olduğu gibi genellikle kaynaklar tarafından yaklaşık bir tarih verilmiştir veya araştırmalarımız neticesinde yaklaşık bir tarihe ulaşılmıştır. Aynışâh Sultan 1512 yılından sonra, Şâhzâde Ayşe Sultan 1518 yılından sonra, Fatma Sultan binti Nigâr Hatun 1510 yılından sonra, Fatma (Sûfiye) Sultan 1512 yılından sonra, Hatice Sultan 1500-1535 yılları arasında bir tarihte, Hundî Sultan 1511 yılından önce, İlaldı Sultan 1518 yılından önce, Kamer Sultan 1513 yılından sonra, Selçuk Sultan 1522 yılı sonrasında ya da 1539 yılında, Şâh Sultan 1509-1512 yılları arasında, Şâhzâde Sultan 1520 yılında vefat etmiştir. Hümâ Sultan'ın vefat tarihi bilinmemektedir. Görüldüğü üzere, II. Bayezid'in kızları çoğunlukla 16. yüzyılın ilk yarısında vefat etmiştir (Tablo 45). Türbeleri ise genellikle Bursa'dadır. Şâhzâde Ayşe Sultan Gelibolu Sinan Paşa Türbesi'nde, Fatma (Sûfiye) Bursa'da Sultan II. Murad Türbesi'nde, Hatice Sultan Bursa'da Sultan Mahmud Türbesi'nin

¹¹⁶⁰Bk. "II. Bayezid'in Kızlarının Hayatları" bölümleri.

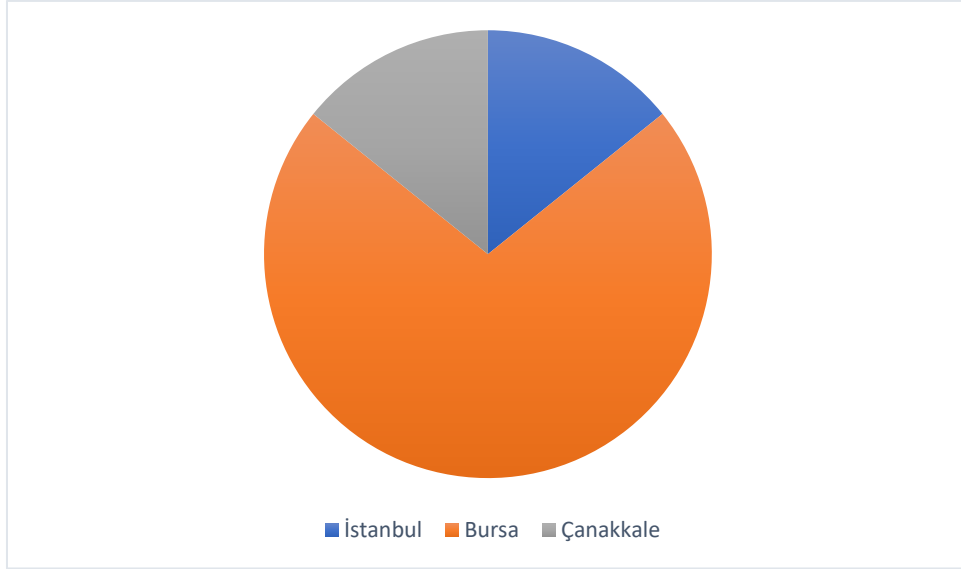
kible tarafındaki türbede, Hümâ Sultan Bursa'da Hümâ Hatun Türbesi'nde, Kamer Sultan Bursa'da Gülruh Hatun Türbesi'nde, Selçuk Sultan İstanbul'da Selçuk Sultan Türbesi'nde, Şâh Sultan Bursa'da Şah Sultan Türbesi'nde medfundur (Grafik 1). Aynışâh Sultan'ın, Fatma Sultan binti Nigâr Hatun'un, Hundî Sultan'ın, İlaldı Sultan'ın, Şahzâde Sultan'ın medfun oldukları yerler bilinmemektedir.

II. Bayezid'in kızları, İstanbul'daki Eski Saray'dan gelin olmuşlar¹¹⁶¹, eşlerinin görev yerleri İstanbul dışında ise onlarla beraber gitmişler, İstanbul dışında hayat sürmüşlerdir.¹¹⁶² II. Bayezid'in kızlarının çoğunluğunun Bursa'da medfun olması, bu dönemdeki hanedan soyunun aynı yere defnedilmesi geleneğiyle alakalı olmalıdır. Bursa'da medfun olan II. Bayezid'in kızlarının hayatlarını Bursa'da geçirip geçirmediğine dair kesin bir veri bulunmamaktadır. Fakat İstanbul dışında yaşadığını mektuplarından anladığımız¹¹⁶³ Şâhzâde Ayşe Sultan'ın, kocası Sinan Paşa ile birlikte Gelibolu'da Sinan Paşa Türbesi'nde medfun olması, eşleriyle İstanbul dışında hayat süren padişah kızlarının yaşamlarını sürdürdükleri yerlere defnedildiklerine örnek olarak gösterilebilir. Selçuk Sultan'ın ise, tüm vakıf topraklarının ve mimari eserlerinin Yunanistan'da Serez'de olmasına karşın, İstanbul'da kardeşi I. Selim tarafından inşa edilen türbeye defnedilmesi, yaşamının son anında İstanbul'da bulunduğu veya vefat etmesinin ardından özellikle İstanbul'a getirilip defnedildiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, II. Bayezid'in kızları, ya eşleriyle birlikte yaşadıkları yere defnedilmişler veya vefatlarının ardından İstanbul ve Bursa gibi merkezlerde kendileri için inşa edilen türbelere defnedilmişlerdir.

¹¹⁶¹Leslie P. Peirce, **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümlerlik ve Kadınlar**, s. 167, 172.

¹¹⁶²Mustafa Çağatay Uluçay, **Harem II**, s. 114.

¹¹⁶³Bk."Şahzâde Ayşe Sultan'ın Hayatı" bölümü.

Grafik 1. II. Bayezid'in kızlarının medfun olduğu şehirlerin dağılımını gösterir grafik.

3.2. II. Bayezid'in Kızlarının Evliliklerinin Değerlendirilmesi

II. Bayezid'in kızlarının evliliklerine bakıldığında, çoğunluğunun birden fazla evlilik yaptığı, eşleri vefat ettiğinde tekrar evlilik gerçekleştirdikleri görülmektedir. II. Bayezid'in kızlarının evliliklerine dair kaynaklarda verilen bazı bilgiler kesinlik taşımamakla birlikte, eldeki veriler ışığında çeşitli evlilikler yaptıkları anlaşılmaktadır. Buna göre; Aynışâh Sultan bir, Şâhzâde Ayşe Sultan bir, Fatma Sultan binti Nigâr Hatun bir, Fatma (Sûfiye) Sultan bir, Hatice Sultan üç, Hundî Sultan bir, Kamer Sultan bir, Şah Sultan bir, Şâhzâde Sultan bir, İlaldı Sultan iki, Hüma Sultan üç, Selçuk Sultan üç farklı kişiyle evlilik gerçekleştirmiştir. Sultan kızları bu evlilikleri genellikle 15. yüzyılın sonlarında gerçekleştirmişlerdir. II. Bayezid'in kızlarının doğum tarihleri kesin olarak bilinmemekle birlikte, doğum tarihi bilinenlerin evlenme yaşları yaklaşık olarak 15-20 yaş aralığıdır. Gerçekleştirdikleri evliliklerden birden fazla çocukları dünyaya gelmiştir. Evlendikleri kişiler genellikle devşirme kökenli yönetici sınıf üyeleridir. Devşirme kökenli oldukları genellikle isimlerinden de anlaşılmaktadır. Örneğin, Hundî Sultan'ın kocası Ahmed bin Abdülhay, Hatice Sultan'ın kocası Yahya Paşa bin Abdülhay'dır. "Bin Abdülhay" ibaresi devşirme kökenli olup sonradan Müslüman

olduklarını gösterir bir ibaredir.¹¹⁶⁴ Bu kişilerden bilinen en üst makama sahip olan Hundî Sultan'ın kocası Vezîriâzam Hersekzâde Ahmet Paşa'dır. Diğer bir kısmı beylerbeyilik, paşalık gibi görevlerde bulunmuş kişilerdir. Örneğin, Şâhzâde Ayşe Sultan'ın kocası Mîrmirân Evliya Sinan Paşa, Fatma Sultan binti Nigâr Hatun'un kocası Mirza Mehmed Paşa, Fatma (Sûfiye) Sultan'ın kocası Güzelce Hasan Paşa, Hatice Sultan'ın eşleri Kara Mustafa Paşa, Faik Paşa, Yahya Paşa, Şâhzâde Sultan'ın kocası Yahya Paşa, bu kişilerdendir. Bazı sultan eşleri ise paşa soyundan gelen kişilerdir. Örneğin, Kamer Sultan'ın kocası Davud Paşa'nın oğlu Mustafa Bey, Selçuk Sultan'ın eşleri Vezir Ahmet Paşa'nın oğlu Mehmed Bey ve Aydın Mirlivâsı Mustafa Paşa'nın oğlu Mehmed Bey'dir. II. Bayezid'in kızlarının eşleri genellikle devşirme kökenli olmakla birlikte nadiren Akkoyunlular gibi Türk hanedanlığı soyundan gelen kişiler de bulunmaktadır. Örneğin; Aynışâh Sultan, II. Mehmet'in kızı Gevherhân Hatun ile Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın oğlu Uğurlu Mehmed Bey'in evliliğinden dünyaya gelen Ahmed Göde ile evlenmiştir. Fakat bu dönemde padişah kızları hanedan içinden kuzenleri ve akrabaları ile evlilik gerçekleştirdikleri için Aynışâh Sultan'ın Ahmed Göde ile olan evliliği bu kapsamda değerlendirilmelidir. II. Bayezid'in kızlarının çocukları da genellikle kuzenleriyle evlenmişlerdir.¹¹⁶⁵

3.3. II. Bayezid'in Kızlarının Vakıflarının Değerlendirilmesi

3.3.1. II. Bayezid'in Kızlarının Vakfiyelerine Erişilebilirlik

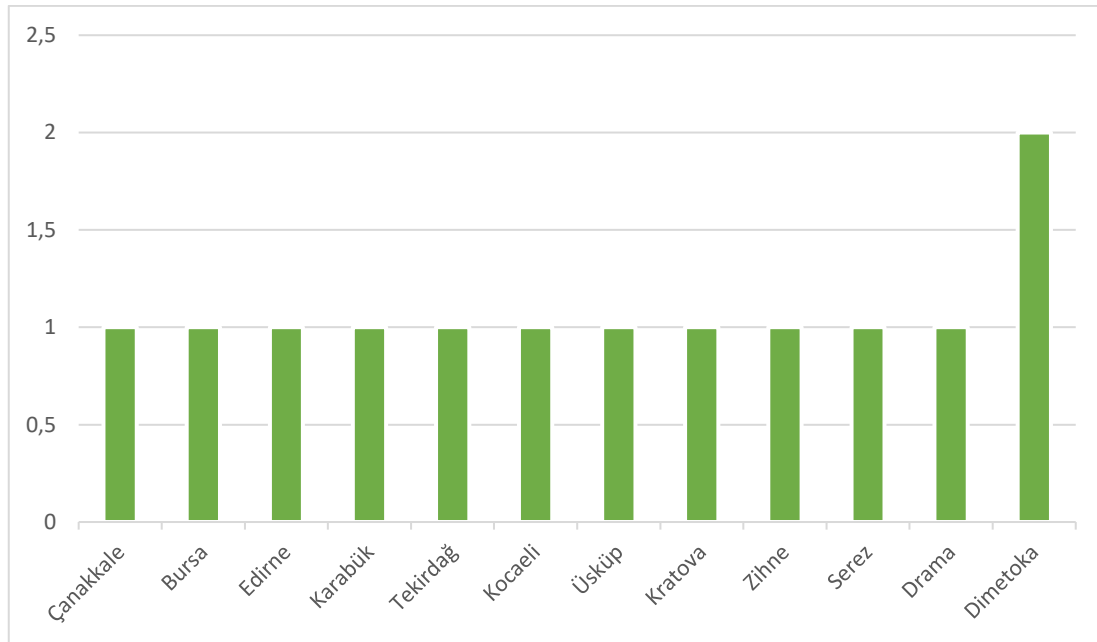
II. Bayezid'in on üç kızından Fatma Sultan binti Nigâr Hatun, Selçuk Sultan ve Şah Sultan olmak üzere üç tanesinin vakfiyesinin orijinaline erişilmiştir. Aynışâh Sultan'ın, Hundî Sultan'ın, Hümâ Sultan'ın, Kamer Sultan'ın, Şahzâde Sultan'ın vakfiyesine ulaşılamamıştır. Hatice Sultan'ın vakfiyesi bulunmakla birlikte vakfiyeye erişilememiş, vakfiyenin içeriğine başka bir kaynak üzerinden erişilmiştir.

¹¹⁶⁴Bk. "Hatice Sultan'ın Hayatı" ve "Hundî Sultan'ın Hayatı" bölümleri.

¹¹⁶⁵Bk. "II. Bayezid'in Kızlarının Hayatları" bölümleri.

3.3.2. II. Bayezid'in Kızlarının Vakıf Topraklarının Konumları

II. Bayezid'in kızlarının vakıf mülkleri; Çanakkale, Bursa, Edirne, Kuzey Makedonya, Yunanistan'dadır. Şâhzâde Ayşe Sultan'ın mülkleri Çanakkale'de, Fatma Sultan binti Nigâr Sultan'ın mülkleri Karabük'te, Fatma (Sûfiye) Sultan'ın mülkleri Dimetoka'da ve Tekirdağ'da, Hatice Sultan'ın mülkleri Kocaeli'de ve Bursa'da, Hundî Sultan'ın mülkleri Edirne'de, Hümâ Sultan'ın mülkleri Üsküp'te (Kuzey Makedonya), İlaldı Sultan'ın mülkleri Kratova'da (Kuzey Makedonya), Selçuk Sultan'ın mülkleri Zihne'de, Serez'de ve Drama'da (Yunanistan), Şah Sultan'ın mülkleri Dimetoka'dadır (Yunanistan) (Tablo 46, Grafik 2).

Grafik 2. II. Bayezid'i kızlarının vakıf topraklarının yerlerini gösterir grafik.

3.3.3. II. Bayezid'in Kızlarının Vakıflarının Türleri

II. Bayezid'in kızlarının inşa ettirdikleri eserler dışında farklı amaçlar için kurdukları vakıflar bulunmaktadır. Örneğin, Şâhzâde Ayşe Sultan'ın İstanbul Vefâ'da türbe-i şerîf vakfı, Fatma Sultan binti Nigâr Hatun'un Eşrefzâde Abdullah Rûmî'nin zâviye ve mescidine meşrut vakfı, Fatma (Sûfiye) Sultan'ın Aşık Paşa Zaviyesi'ne meşrut vakfı, Hatice Sultan'ın Bursa'daki eczâhânlık vakfı, Selçuk Sultan'ın İstanbul'daki türbesi için türbe-i şerîf vakfı bulunmaktadır (Tablo 46). II.

Bayezid'in kızlarının yaptırdıkları eserlerin süreklilikleri için kurdukları vakıflar dışında, mutasavvıfların zaviye ve türbeleri için kurdukları vakıflarının olması, 15. ve 16. yüzyıllarda padişah kızlarının vakıflarının hangi amaçlara yönelik olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bu vakıflara dair geniş bilgilerin elde edilmesi, saray ve mutasavvıf çevre arasındaki bağlantıyı ortaya koymada fayda sağlayacaktır.

3.3.4. II. Bayezid'in Kızlarının Vakıflarının Para Akışının Değerlendirilmesi

Dumas'ın ifade ettiğine göre, 15. yüzyılın başı, vakıfların gelirlerinin ve giderlerinin iç bölgede sirküle olduğu durağan bir para akışı dönemidir. 15. yüzyılın sonunda ise bölgeler arasında para akışı gerçekleşmeye başlamıştır.¹¹⁶⁶ II. Bayezid'in kızlarının vakıflarının para akışına bakıldığında Dumas'ın ifade ettiği gibi bölgeler arası para akışının kısmen gerçekleştiği görülmektedir. II. Bayezid'in kızlarına temlik edilen ve vakıflarının gelir kaynağı olan toprakların; Çanakkale, Bursa, Edirne, Karabük, Tekirdağ, Kocaeli, Üsküp, Kratova, Zihne, Serez, Drama, Dimetoka'da olduğu görülmektedir (Grafik 2). Bu topraklardan elde edilen vakıf gelirlerinin aktarıldığı yerler ise Çanakkale, İstanbul, Edirne, Serez, Üsküp'tür. (Grafik 2) Şahzâde Ayşe Sultan'ın Biga ve Marmara'ya tabi köylerinin gelirleri, Gelibolu ve İstanbul'a, Fatma Sultan binti Nigâr Hatun'un Borlu'daki topraklarının gelirleri Bursa'ya, Fatma (Sûfiye) Sultan'ın Dimetoka ve Tekirdağ'daki topraklarının gelirleri İstanbul'a, Hatice Sultan'ın Kocaeli ve Bursa'daki topraklarının ve İstanbul'daki dükkanlarının gelirleri, İstanbul ve Bursa'ya, Hümâ Sultan'ın Üsküp'teki topraklarının gelirleri Üsküp'e, İlaldı Sultan'ın Kratova'daki (Kuzey Makedonya) topraklarının gelirleri Üsküp'e, Selçuk Sultan'ın Zihne ve Serez'deki (Yunanistan) topraklarının gelirleri Serez ve İstanbul'a, Şah Sultan'ın Dimetoka'daki topraklarının gelirleri Edirne ve Bursa'ya aktarılmıştır (Tablo 46-47).

¹¹⁶⁶ Juliette Dumas, "Les perles de nacre du sultanat: Les princesses ottomanes (mi-XVe – mi-XVIIIe siècle)", s. 416.

Gelir kaynaklarının bulunduğu ve gelirlerin aktarıldığı yerlere bakıldığında; vakfın gelirlerinin, mülklerinin bulunduğu yere aktarıldığı gibi dışarıya para akışının olduğu da görülmektedir. Şahzâde Ayşe Sultan'ın, Hatice Sultan'ın, Selçuk Sultan'ın vakıflarının gelirleri hem vakıf topraklarının bulunduğu yere hem de İstanbul ve Bursa gibi merkezlere aktarılmıştır. Fatma Sultan binti Nigâr Hatun'un, Fatma (Sûfiye) Sultan'ın ve Şah Sultan'ın vakıflarının gelirleri, vakıf mülklerinin olduğu yerden farklı yerlere, İstanbul, Bursa ve Edirne gibi merkezlere aktarılmıştır. Hüma Sultan'ın ve İlaldı Sultan'ın vakıflarının gelirleri ise yine vakfın kurulduğu topraklara aktarılmıştır. Dolayısıyla, II. Bayezid'in kızlarının kurdukları vakıfların gelirlerinin, vakfın gelir kaynağının sağlandığı vakıf topraklarının bulunduğu yere aktarılmakla birlikte İstanbul, Edirne, Bursa gibi merkezlere de aktarıldığı görülmektedir. Taşradan başkente, çevreden merkeze doğru bir para akışının olduğu görülmekle birlikte paranın vakfın gelir kaynağının bulunduğu taşranın merkezine de aktarıldığı görülmektedir. Örneğin Selçuk Sultan'ın mülkleri Serez'e bağlı köylerken Selçuk Sultan imar faaliyetlerini Serez'in merkezinde gerçekleştirmiştir (Tablo 46). II. Bayezid'in kızlarının bazılarının vakıflarının para akışının Mekke, Medine ve Kudüs gibi kutsal mekanlara gerçekleştiği görülmektedir. Örneğin, Selçuk Sultan Vakfı'ndan Mekke ve Medine'ye çok sayıda surre gönderilmiş Mekke, Medine ve Kudüs halkına tahsisatta bulunulmuştur¹¹⁶⁷

II. Bayezid'in kızlarının gelir kaynakları genellikle kendilerine temlik edilen topraklar olmakla birlikte Fatma Sûfiye Sultan ve Hatice Sultan'ın dükkan, hamam vb. ticari mülk olarak tanımlanabilecek gelir sağlayan akarlarının olduğu görülmektedir (Tablo 46). Bu da bu yüzyılda padişah kızlarının bir kısmının mülk olarak yalnızca toprak sahibi olmadıklarını, kendileri hayattayken ya da kendileri vefat ettikten sonra kurdukları vakıflar aracılığıyla ticari mülkler edindiklerini göstermektedir.

¹¹⁶⁷ KK.d./3386, EV.HMK.SR.d/2298, TS.MA.d /1174.

Peirce, padişah kadınlarının politik güçlerinin ve imar faaliyetlerinin cinsel rolleri sona erdikten sonra başladığını söylemektedir. Padişahın kızları için bunu söylemenin kesin olarak mümkün olmadığını, fakat 16. yüzyılda kocası ölen sultan kızlarının yeniden evlendirilmesi ve evlilik hayatlarının aktif olarak devam etmesi sebebiyle daha az tanınmış olduklarını söylemektedir. Selçuk Hatun ve Kanuni'nin kızı Mihrimâh Sultan gibi tanınır padişah kızlarının ise dul olduklarını ifade etmiştir.¹¹⁶⁸ Fakat incelediğimiz padişah kızlarının vakıflarına ve imar faaliyetlerine bakıldığında, aksine sultan kızları hayattayken bu vakıfları kurdukları hatta eşleriyle birlikte bu faaliyetleri gerçekleştirdikleri görülmektedir. Örneğin, Şahzâde Ayşe Sultan ve Selçuk Sultan, imar faaliyetlerinin muhtemelen eşleriyle birlikte gerçekleştirmişlerdir.¹¹⁶⁹ Özellikle II. Bayezid'in kızlarının İstanbul dışında gerçekleştirdikleri imar faaliyetleri, özellikle de Yunanistan ve Kuzey Makedonya'da gerçekleştirdikleri imar faaliyetleri, başkent şehirler dışında olması sebebiyle padişah kızlarının kendi başlarına gerçekleştirmelerinin zor olduğu, mutlaka eşleriyle birlikte gerçekleştirebilecekleri imar faaliyetlerindendir. Dolayısıyla padişah kızlarının tanınır olmalarını ve imar faaliyetlerinde bulunmalarını, cinsel rollerinin sona ermesi ve dul kalmaları ön şartına bağlamak, padişah kızlarının imar faaliyetlerine dair bilgi eksikliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir varsayım olarak görünmektedir. Cinsel rolleri sona eren ve dul kalan padişah kızlarının daha fazla imar faaliyetinde bulunduğu dair yargıda bulunmak ancak bu yüzyıllarda yaşamış tüm padişah kızlarının imar faaliyetlerinin incelenmesiyle mümkündür. Bu konuda gerçekleştirilen çalışmaların ise kısıtlı olması, bu tarz genel yargılara varmanın bilimsel bir temele dayanmadığını göstermektedir.

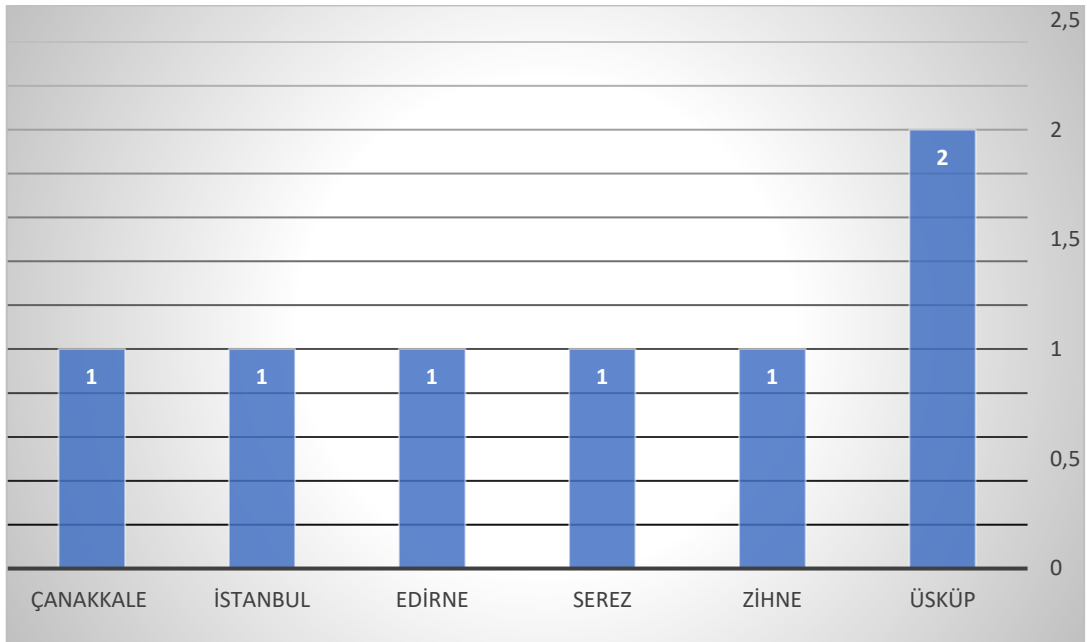
¹¹⁶⁸ Leslie P. Peirce, **The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire**, New York, Oxford University Press, 1993, s. 23.

¹¹⁶⁹ Bk. "Şahzâde Ayşe Sultan'ın Vakıfları" ve "Selçuk Sultan'ın Vakıfları" bölümleri.

3.4. II. Bayezid'in Kızlarının Vakıf Eserlerinin Değerlendirilmesi

3.4.1.Eserlerin Yerleri

II. Bayezid'in kızlarının vakıfları ve vakıf eserleri vakıf mülklerinin bulundukları yerlerde ya da farklı yerlerdedir. Şâhzâde Ayşe Sultan'ın mülkleri Çanakkale'de vakıf eserleri Çanakkale'de, Hatice Sultan'ın mülkleri Kocaeli'de ve Bursa'da, vakıf eserleri İstanbul'da, Hümâ Sultan'ın mülkleri Üsküp'te (Kuzey Makedonya), vakıf eserleri Üsküp'te, İlaldı Sultan'ın mülkleri Kratova'da (Kuzey Makedonya) vakıf eserleri Üsküp'te (Kuzey Makedonya), Selçuk Sultan'ın mülkleri Zihne'de, Serez'de ve Drama'da (Yunanistan), vakıf eserleri Serez'de ve Zihne'de (Yunanistan), Şah Sultan'ın mülkleri Dimetoka'da (Yunanistan), vakıf eserleri Edirne'dedir. Görüldüğü üzere mülk topraklarının ve vakıf eserlerinin yerleri bilinen sultanların genellikle mülk topraklarının bulunduğu konum ile yaptırdıkları eserlerin yerlerinin konumları paraleldir. Fakat bazı sultanların vakıf eserlerinin yerleri, mülk topraklarından farklı yerlerdedir. Genel olarak tüm hepsinin eserlerinin konumlarına bakıldığında eserlerin genellikle Çanakkale, İstanbul, Kuzey Makedonya, Edirne ve Yunanistan'da olduğu görülmektedir (Tablo 46/48, Grafik 3).

Grafik 3. II. Bayezid'i kızlarının inşa ettirdikleri mimari eserlerin yerlerini gösterir grafik.

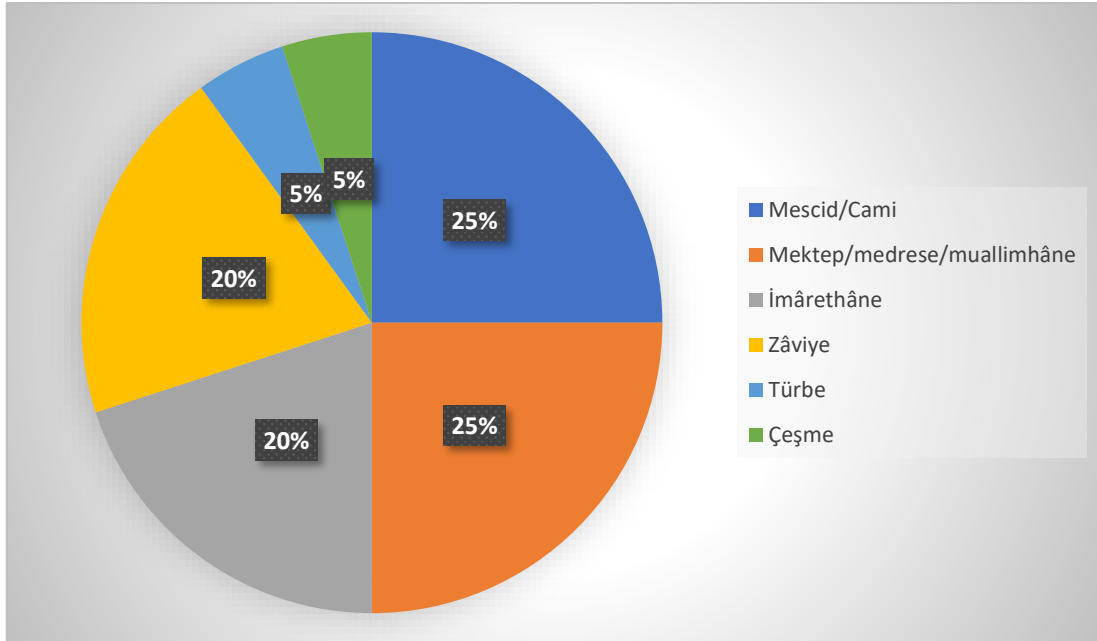
3.4.2.Eserlerin Türleri

II. Bayezid'in kızlarının inşa ettirdikleri eserlerin türlerine bakıldığında, en çok mescid/cami ve mektep/medrese/muallimhâne türünde eserler inşa ettirdikleri görülmektedir. İkincil olarak en çok imârethane ve zâviye türünde eser vermişlerdir. Üçüncül olarak türbe, çeşme türünde eser inşa ettirmişlerdir (Tablo 46/49, Grafik 4).

Osmanlı Devleti'nin ilk yüzyıllarında kadınların inşa ettirdikleri mimari eserler, genellikle tek binalar veya küçük külliyelerden oluşmaktadır. II. Bayezid döneminde gösterişli külliyelere geçilmiş, I. Süleyman döneminde ise ihtişamlı eserler inşa edilmiştir.¹¹⁷⁰ II. Bayezid'in kızlarının yaptırdığı eserler genellikle yapı topluluğu şeklindedir. Şahzâde Ayşe Sultan mescid/cami ve muallimhâne, Hatice Sultan cami, sıbyan mektebi ve çeşme, İlaldı Sultan, mektep, imarethane, zaviye ve türbe, Selçuk Sultan zaviye, imarethane ve mescid, Şah Sultan mescid/cami ve mektep inşa ettirmiştir. Bu yapıların büyük bir kısmı günümüzde mevcut olmadığı için yapı planları tam olarak bilinmemektedir. Fakat, örneğin Selçuk Sultan'ın vakfiyesinde geçtiği üzere yapıların yan yana inşa edilmesinin şart koşulması¹¹⁷¹, muhtemelen diğer sultanların da inşa ettirdikleri yapıların aynı yerde külliye şeklinde olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca sultanların inşa ettirdikleri eserlerin isimlerinin belgelerde bir arada geçmesi de bu yapıların aynı yerde bulunduğu işaret etmektedir. Yapıların büyüklüğü ve ihtişamı ise sultana ve sultanın kocasına temlik edilen toprakların gelirleriyle, sultanın kocasının statüsüyle doğru orantılıdır. Ayrıca eserlerin inşa edildikleri yerin İstanbul, Edirne, Bursa gibi merkez yerler mi yoksa Kuzey Makedonya ve Yunanistan gibi merkez dışı yerler mi olduğu da inşa edilen eserin büyüklüğü ve ihtişamı konusunda fikir oluşturmaktadır. Günümüzde var olmayan eserlerin planlarına ve dış görünümüne dair elimizde yeterli veri bulunmamakla birlikte eserlerin II. Bayezid döneminde inşa edilmiş ve günümüzde ayakta kalan külliye yapılarıyla benzer bir plan ve görünümde olduğu varsayılabilir.

¹¹⁷⁰ Ayşe Çıkla Bölükbaşı, "II. Mehmet Devri Kadın Bânileri", s. 256.

¹¹⁷¹ Bk. "Selçuk Sultan'ın Vakıfları" bölümü.

Grafik 4. II. Bayezid'i kızlarının inşa ettirdikleri mimari eserlerin türlerini gösterir grafik.

3.4.3.Eserlerin Bugünkü Durumları

II. Bayezid'in kızlarının inşa ettirdikleri eserlerin çoğunluğu günümüze ulaşmamıştır. Ortadan kaybolma sebepleri kesin olarak tespit edilemese de muhtemelen yangın, deprem vb. doğal afetler sebebiyle yıllar içerisinde harap olarak ortadan kalkmışlardır. II. Bayezid'in on üç kızından yalnızca Selçuk Sultan'ın ve Şah Sultan'ın¹¹⁷² eserleri günümüze ulaşmıştır (Tablo 50). Selçuk Sultan'ın inşa ettirdiği yapının hangisi olduğu konusunda tartışmalar bulunduğu için, eserlerinin günümüzde var olup olmadığı da tartışma konusudur. "Selçuk Sultan'ın Vakıf Eserleri" bölümünde incelendiği üzere bir görüşe göre, Serez'deki (Yunanistan) Zincirli Camii'yi inşa ettiren Selçuk Sultan'dır.¹¹⁷³ Günümüzde Zincirli Cami ayakta olup müze olarak kullanılmaktadır. Şah Sultan'ın H. 918/M. 1512 yılında yazılıp H. 970/M. 1563 yılında aslından aktarılan vakfiye sûretindeki vasiyetinde, vefat edince Bursa'da Sultan Murad Türbesi'ndeki/yanındaki kabrine defnedildiği sonrasında ise

¹¹⁷² Bursa Şah Sultan Türbesi, bugün Mükrim Hatun Türbesi olarak bilinmektedir.

¹¹⁷³ Bk. "Selçuk Sultan'ın Vakıf Eserleri" bölümü.

kendi malından bir türbe yapılmasının emredildiği kaydedilmiştir.¹¹⁷⁴ Türbenin inşanın tamamlanmasının ardından bu türbenin işleyişi için ise bazı görevler tahsis edilmiş, türbenin tüm ihtiyaçları ve görevlilere verilecek ücretleri karşılamak üzere harap olmuş bir han tamir edilerek geliri bu ihtiyaçlara vakfedilmiştir.¹¹⁷⁵ Bahsedilen türbe bugün Mükrime Hatun Türbesi olarak bilinmekle birlikte Şah Sultan Vakfı gelirleriyle inşa edilen bir yapıdır ve günümüzde ayakta durmaktadır.¹¹⁷⁶ Fakat bu eserler dışında, II. Bayezid'in kızlarının inşa ettirdiği eserlerin hiçbiri günümüze ulaşmamıştır.

3.5. II. Bayezid'in Kızlarının Ayakta Kalan Vakıf Eserlerinin Karşılaştırılması

Şah Sultan Vakfı gelirleriyle inşa edilen Bursa'daki Mükrime Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) ve aidiyeti kesin olmamakla birlikte, Selçuk Sultan tarafından inşa edilen Serez'deki Zincirli Cami dışında, II. Bayezid'in kızlarının inşa ettirdiği eserlerin hiçbiri günümüze ulaşmamıştır.

Zincirli Camii'nin Selçuk Sultan'a aidiyeti kesin olmadığı için, bu eserin diğer eserlerle kıyaslaması yapılmayacaktır. Eserin genel mimari özelliklerine "Zincirli Cami" başlığı altında yer verilmiştir.

Bu bölümde, kıyaslamasını gerçekleştirebileceğimiz tek eser, Mükrime Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi)'dir. Dolayısıyla yalnızca bu eserin karşılaştırması yapılacaktır.

¹¹⁷⁴ "Felemmâ târa rûhuhâ ilâ civâri rahmeti rabbihi'l-'alâ ve düfine kâlibuhâ fi kabrihâ bi-mahrûse-i Bursa 'inde türbeti'l-merhûm Es-sultân Murâd hân, 'urizat vesâya'l-münfize ilâ hazreti ebîhe'l-mezkûr fe-ba'de mâ kubile vesâyâha'l-ma'rûza ümira binâe't-türbeti'l-'âliyeti 'alâ kabrihâ bi-mâli nefsihi'n-nefise, ve ümira en yetbâ'a bi-meblağ'ı'l-vasiyyeti 'akâru sulhin li'l-istiğlâli li'l-vakfi ba'de tamâm-i emri'l-binâi ve en yekûne racûlen sâlihan mukîmen 'alâ hıdmeti't-türbedâr...", TS.MA.d/6958.

¹¹⁷⁵ TS.MA.d/6958.

¹¹⁷⁶ Bk. "Şah Sultan'ın Vakıf Eserleri" bölümü.

3.5.1. Bursa, Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi)'nin Dönemin Diğer Türbeleriyle Kıyaslanması

Mükrim Hatun Türbesi'nin inşa tarihi, 1512 yılından sonra olmak üzere bu tarihe yakın bir tarih olmalıdır.¹¹⁷⁷ Dolayısıyla bu türbeyi, Osmanlı'da 16. yüzyıl başında inşa edilmiş türbelerle kıyaslamak doğru olacaktır. Yakın tarihlerde Bursa'da, özellikle kadın sultanlar tarafından ya da kadın sultanlar adına inşa edilmiş benzer türbeler bulunmaktadır. Mükrim Hatun Türbesi, Bursa'da Muradiye Külliyesi içerisinde yer alan Gülşah Hatun Türbesi (15. yüzyıl sonu)¹¹⁷⁸, Gülrüh Hatun Türbesi (16. yüzyıl başı)¹¹⁷⁹, Şirin Hatun Türbesi (16. yüzyılın başı)¹¹⁸⁰, Hüma Hatun Türbesi (1449)¹¹⁸¹ ile benzer mimari tarzda inşa edilmiştir. (Fotoğraf 85) Mükrim Hatun Türbesi, yapılış tarihi olarak erken dönem türbeleri ve klasik dönem türbeleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla bu türbe için, klasik dönemin erken aşamalarına aittir denilebilir.

Mükrim Hatun Türbesi, Gülşah Hatun Türbesi, Gülrüh Hatun Türbesi, Şirin Hatun Türbesi; taş-tuğla malzemeleri, yüksek sekizgen kasnakları ve kalem işi süslemeleri ile Bursa geleneğini devam ettiren yapılardır. Bu tarzda kübik gövdeli türbeler, klasik dönem sonrasında da inşa edilmeye devam etmiştir. Klasik dönemdeki kübik gövdeli türbelerde farklılıklar görülmekle birlikte, genellikle girişte geniş bir kemer aracılığıyla ana gövdeye bağlanan bir eyvan bulunmaktadır. I. Sultan Ahmed Türbesi ve Hatice Turhan Valide Sultan Türbesi, klasik dönemde inşa edilmiş kübik gövdeli türbelerin devamı niteliğindeki örneklerdendir.¹¹⁸²

¹¹⁷⁷ Bk. “Şah Sultan Türbesi” bölümü.

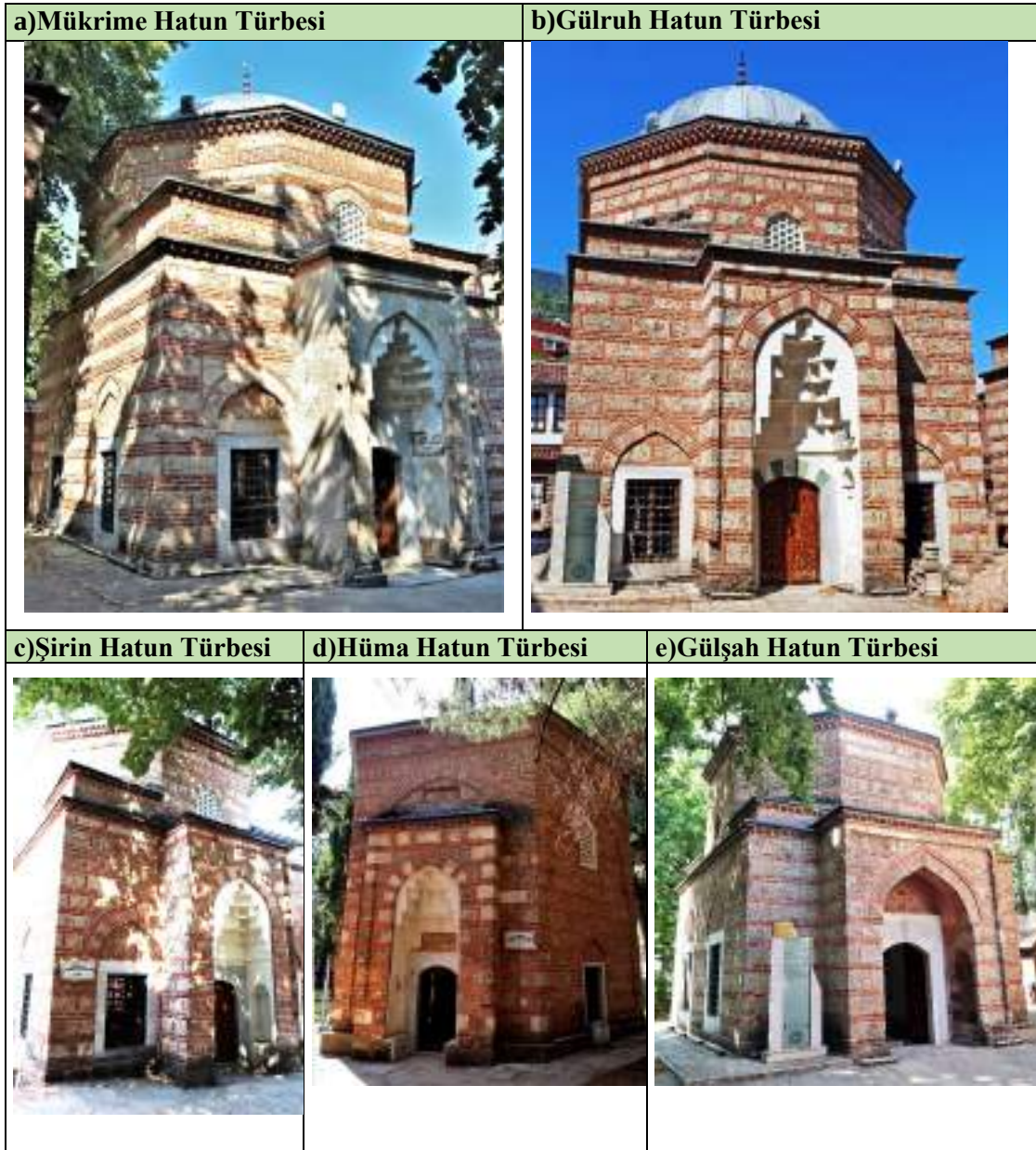
¹¹⁷⁸ Hakkı Önköl, **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, s. 93.

¹¹⁷⁹ Hakkı Önköl, **a.g.e.**, s. 131.

¹¹⁸⁰ Hakkı Önköl, **a.g.e.**, s. 109.

¹¹⁸¹ Hakkı Önköl, **a.g.e.**, s. 76.

¹¹⁸² Hakkı Önköl, “Klasik Devir Osmanlı Türbelerinin Plan Özellikleri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, No: 4, 1987, s. 52.

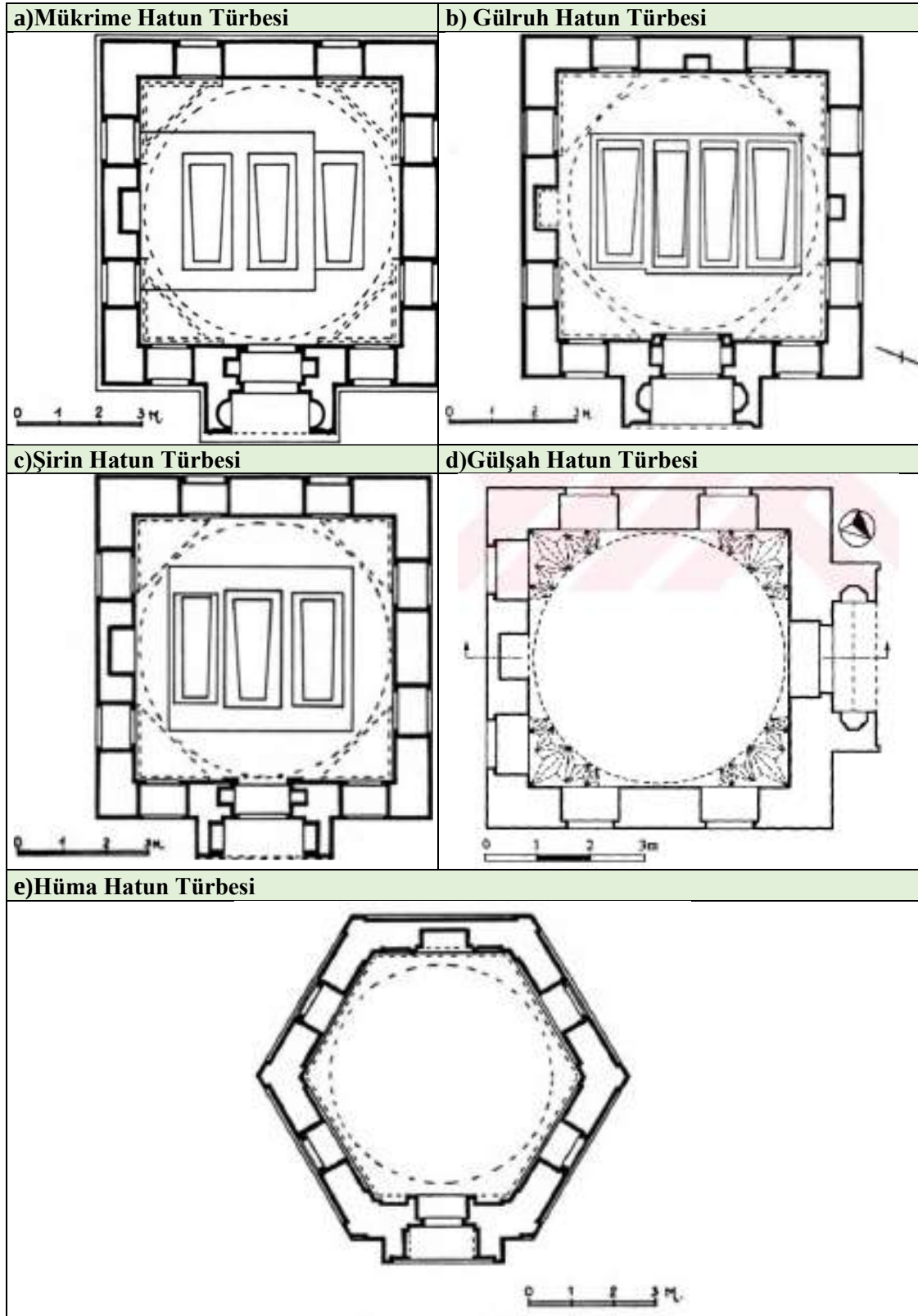
Fotoğraf 85. Mükrime Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun Türbeleri genel görünüşleri (F: Baysal, 2025)

3.5.1.1. Plan

Mükrime Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Gülşah Hatun türbeleri, içte ve dışta kare planlı olmalarıyla, giriş kısımlarında portal-revak tarzı çıkıntıya sahip olmalarıyla, mekansal olarak büyüklükleriyle birbirlerine plansal olarak çok yakındırlar. (Plan 13) Mükrime Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun türbelerinde

kubbeye geçiş, içten tromplarla dıştan sekizgen kasnakla sağlanmıştır. şirin Hatun ve Gülruh Hatun Türbelerinde bu tromplar mukarnaslıdır. Gülşah Hatun Türbesi'nde kubbeye geçiş, baklava desenli bir kuşakla sağlanmıştır. Hüma Hatun Türbesi ise altıgen planıyla ve kasnaksız yapısıyla diğer dört türbeden ayrılmaktadır. (Plan 13) Fakat bu türbe, giriş kısmındaki ne taşan mukarnas kavsaralı girişiyle, yapı malzemesi ve inşa tekniğiyle, diğer dört türbeyle benzer özellikler göstermektedir. Hüma Hatun Türbesi'nde diğer türbelerden farklı olarak kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanmıştır.

İncelenen türbeler arasında mekansal büyüklük açısından dikkat çeken iki yapı, Mükrime Hatun Türbesi ile Gülruh Hatun Türbesi'dir. Her iki türbe de $8,28 \times 8,28$ m ölçülerindedir ve bu yönleriyle benzer plan şemasına ve alan büyüklüğüne sahiptir. Bu türbeleri, $7,20 \times 7,20$ m boyutlarıyla şirin Hatun Türbesi takip eder. Gülşah Hatun Türbesi, $5,52 \times 5,52$ m ölçüleriyle daha küçük bir mekana sahiptir. Hüma Hatun Türbesi ise plan şeması bakımından diğerlerinden ayrılmakta olup, altıgen planlıdır. Türbenin bir kenarı 4,25 m uzunluğundadır; bu da yapı genelinde daha sınırlı bir iç mekana işaret etmektedir.

Plan 13. Mükrime Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Gülşah Hatun, Hüma Hatun Türbeleri planları (Önkal, 1992 ve Daş, 2003).

3.5.1.2. Malzeme ve Teknik

Mükrime Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Gülşah Hatun, Hüma Hatun türbelerinde temel malzeme olarak kesme taş ve tuğla kullanılmıştır. Mükrime Hatun Türbesi'nde üç sıra tuğla ve tek sıra kesme taş kullanılırken diğer dört türbe, iki sıra tuğla ve bir sıra kesme taşın alması olarak örülmesinden meydana gelmiştir. Mükrime Hatun, Şirin Hatun ve Gülrüh Hatun türbelerinde sekizgen kasnak üzerindeki kirpi saçağa geçişteki tuğla dizileri, geometrik motif oluşturmuştur. Mükrime Hatun Türbesi'nde taç kapı, taş malzeme kullanılarak inşa edilmişken diğer dört türbede taç kapı, beden duvarlarında olduğu gibi taş ve tuğla kullanılarak inşa edilmiştir. Tüm türbelerde, pencere sövelerinde ve giriş kapılarında mermer malzeme kullanılmıştır. Kapı ve pencere kanatlarında ahşap malzeme kullanılmıştır. (Fotoğraf 85)

3.5.1.3. Mimari Unsurlar

3.5.1.3.1. Kapı

Mükrime Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Gülşah Hatun, Hüma Hatun türbelerinin taç kapıları, beden duvarından dışarıya taşıntı yapan eyvan tarzındadır. Mükrime Hatun, Gülrüh Hatun ve Şirin Hatun türbelerinin girişleri doğudan olmakla birlikte, Gülşah Hatun ve Hüma Hatun türbelerinin girişleri kuzeydedir. Gülşah Hatun Türbesi dışındaki diğer üç türbenin taç kapısı, mukarnaslı kavsaraya sahiptir. Mukarnasın yer aldığı kavsaranın üst kısmında taş ve tuğla örgüsü, (Mükrime Hatun Türbesi'nde taş örgüsü), sivri bir kemer meydana getirmektedir. (Fotoğraf 87) Giriş açıklığındaki mukarnasların aslının, kalan kalıntılardan tuğla malzemeden yapıldığı anlaşılmaktadır. (Fotoğraf 78-82) Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Mükrime Hatun, Hüma Hatun türbelerinde, 19. yüzyılın ilk yarısında yapılan barok üsluptaki türbe saçakları

restorasyon çalışmalarıyla kaldırılarak taç kapıların eksik kalan kısımları, yapıdaki izlerden faydalanarak tamamlanmıştır.¹¹⁸³

Mükrime Hatun Türbesi'nin taç kapısı diğer türbelere göre yalnızca kesme taştan inşa edilmiş olmasıyla ayrılmaktadır. Mükrime Hatun Türbesi dışındaki türbelerin taç kapısı, taş ve tuğla malzemeden alması olarak inşa edilmiştir. Bahsedilen türbelerin hepsinde taç kapı, kirpi saçakla nihayete ermektedir. (Fotoğraf 87)

Giriş açıklığının iki yanında olmak üzere mihrabiyeler yer almaktadır. Bu mihrabiyelerde tahrip olan kısımlar yenilenmiş olup, günümüzdeki durumları yenilenmiş halleridir. Gülrüh Hatun Türbesi'nde mihrabiyeler, beş dilimli mukarnastan oluşmaktadır. Gülşah Hatun Türbesi'nde giriş açıklığının yanında yer alan mihrabiyeler taş ve tuğla malzemeden müteşekkildir. Mükrime Hatun, Hüma Hatun ve Şirin Hatun türbelerinde ise mihrabiyelerin günümüzdeki halleri sade olup herhangi bir süsleme unsuru barındırmamaktadır. (Fotoğraf 86)

Bahsedilen türbelerin hepsinde giriş, basık kemerli mermer bir kapıyla sağlanmıştır. Gülrüh Hatun Türbesi'nin mermer girişindeki kemer bölümü, farklı renkteki mermerlerin zıvanalı olarak örülmesiyle meydana getirilmiştir. (Fotoğraf 87)

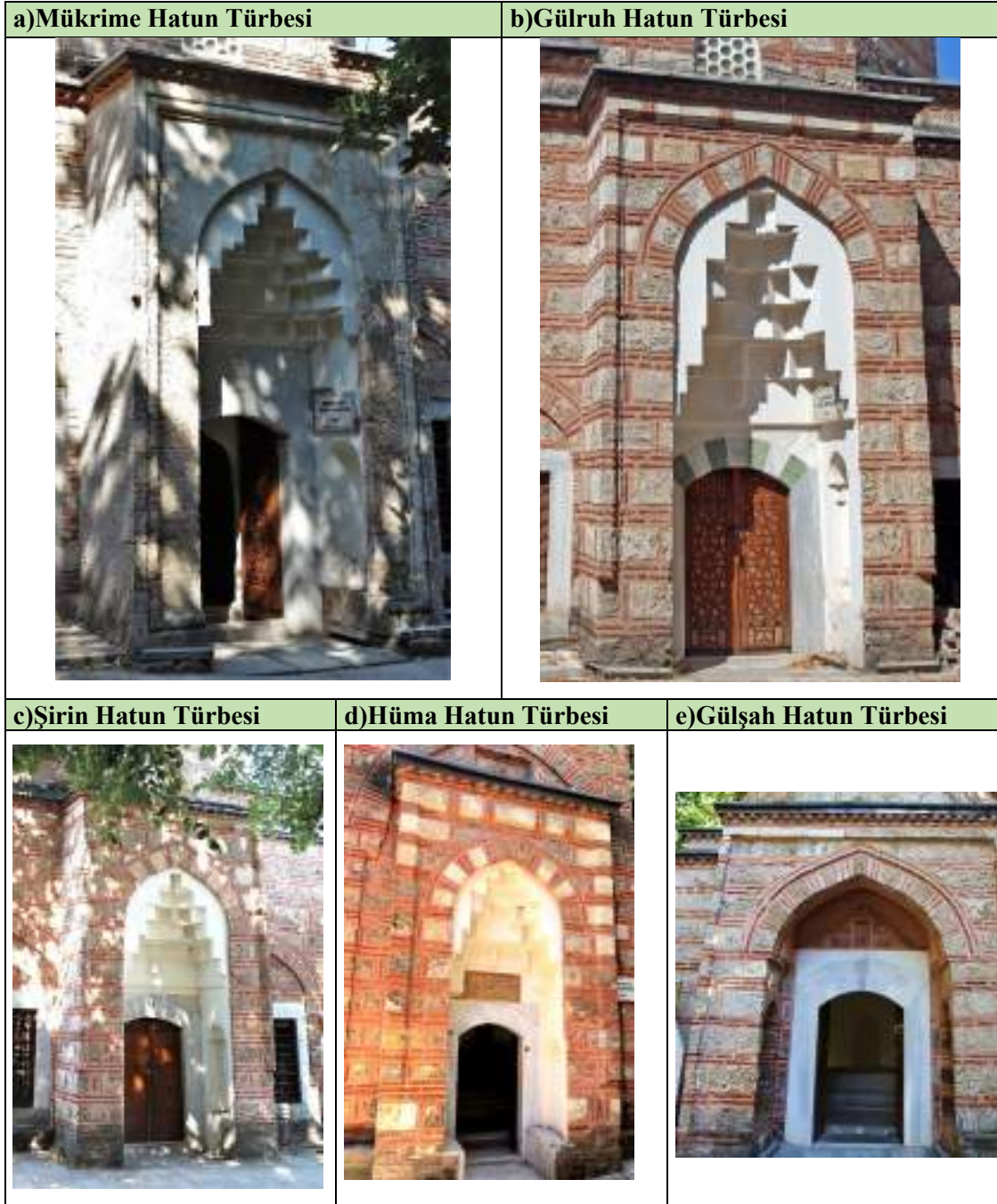
Türbelerin girişinde iki kanatlı künde-kârî ahşap kapılar yer almaktadır. (Fotoğraf 87)

Türbeler arasında yalnızca Hüma Hatun Türbesi'nin kitabesi bulunmaktadır. Diğer türbelerde kitabe mevcut değildir. (Fotoğraf 87)

¹¹⁸³ Saliha TUPAL YEKE, "Bursa Muradiye Külliyesi Türbelerinde Gerçekleştirilen Koruma ve Onarım Müdahalelerinin Tarihsel Arka Planı", s. 242-317.

Fotoğraf 86. Mükrime Hatun, Gülruh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun Türbeleri taç kapıda yer alan mihrabiyeler (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 87. Mükreme Hatun, Gülruh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun Türbeleri taç kapıları (F: Baysal, 2025).

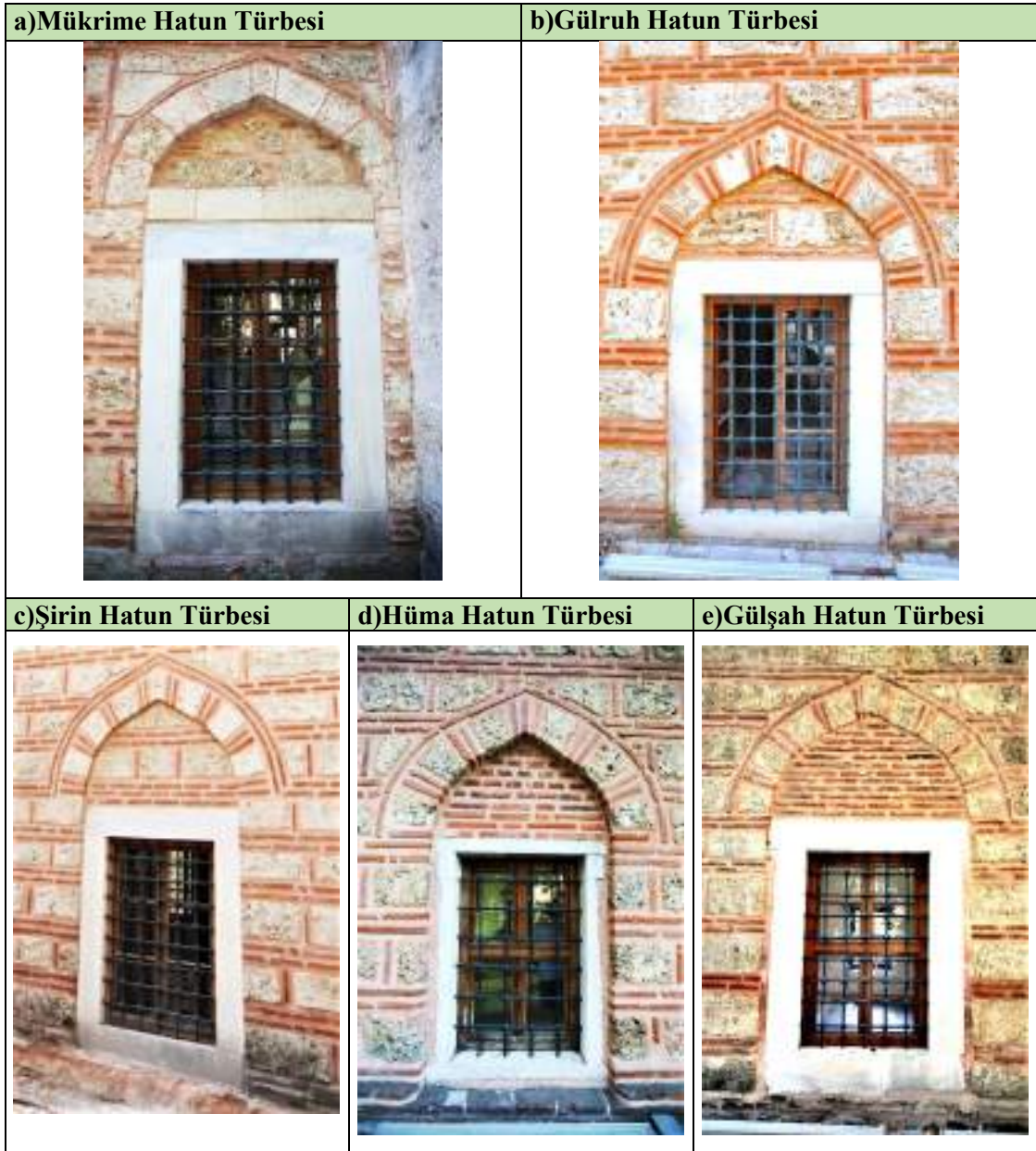
3.5.1.3.2. Pencereleler

Mükrime Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun türbelerinde her cephede; sivri kemer alınlıklı, mermer söveli ikişer pencere olmak üzere sekiz, kasnaklarında ise sivri kemerli, alçı şebekeli dört tane olmak üzere toplamda on iki tane pencere bulunmaktadır. (Fotoğraf 85/88-89)

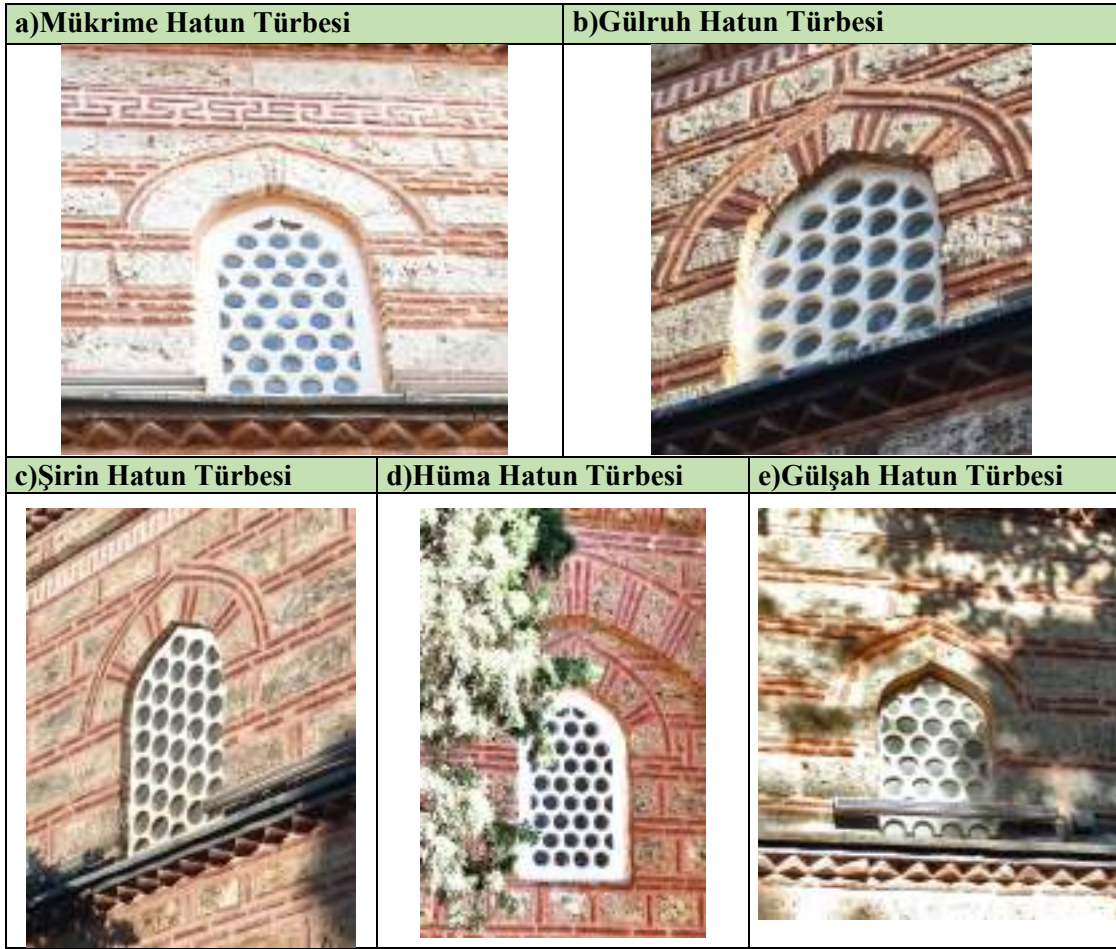
Gülşah Hatun Türbesi'nde giriş açıklığının olduğu dış cephede, pencere yer almamaktadır. Bu cephede yer alan pencereler içten, sağır pencere şeklindedir. Bu türbede, diğer cephelerde sivri kemer alınlıklı, mermer söveli altı tane, kasnağında ise sivri kemerli, alçı şebekeli üç tane olmak üzere toplamda dokuz tane pencere bulunmaktadır. Alt katta yer alan sekiz pencerenin iki tanesi, iç cephede sağır pencere şeklindedir. Kubbeye geçişte yer alan dört pencereden bir tanesi, iç cephede sağır pencere şeklindedir. (Fotoğraf 85)

Hüma Hatun Türbesi planı, diğer dört türbeden farklı olmak üzere altıgen planda olmakla birlikte, kapının bulunduğu dış cephede pencere yer almamaktadır. Bu cephede üst kat penceresi içten sağır niş şeklindedir. Mihrabın bulunduğu dış cephede, alt kat pencere yerinde, sağır niş bulunmaktadır. Kapının ve mihrabın bulunduğu cepheler dışında diğer cephelerde, alt katta bir ve üst katta bir pencere olmak üzere türbede toplamda, dokuz pencere yer almaktadır. (Fotoğraf 85)

Mükrime Hatun, Şirin Hatun, Gülrüh Hatun türbelerinde yer alan alt kat pencereleri, içten künde-kari ahşap kanatlara sahiptir.

Fotoğraf 88. Mükrime Hatun, Gülruh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbeleri alt kat pencereleri (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 89. Mükrime Hatun, Gülruh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbeleri üst kat pencereleri (F: Baysal, 2025).

3.5.1.3.3. Mihrap

Mükrime Hatun, Şirin Hatun ve Gülruh Hatun türbelerinde güney duvarının ortasında dikdörtgen kesitli mihrap yer almaktadır. Üç türbede de mihrap nişi mukarnaslıdır. Mükrime Hatun Türbesi'nde mihrabın kavsarası üç sıra, Şirin Hatun Türbesi'nde altı sıra, Gülruh Hatun Türbesi'nde ise beş sıra mukarnasla oluşturulmuştur. Gülşah Hatun Türbesi'nde mihrap nişi, diğer dört türbeye göre oldukça sade olup, herhangi bir süsleme ögesi barındırmamaktadır. Hüma Hatun Türbesi'nde mihrap, dikdörtgen silme içine yerleştirilmiş sivri kemerli bir nişten oluşmaktadır. Gülşah Hatun Türbesi dışındaki diğer dört türbenin mihrabı, kalemişi

süslemelere sahiptir. Mihrapların süsleme özellikleri ayrıca ele alınacaktır (Fotoğraf 103).

3.5.1.3.4. Kubbe

Mükrime Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbelerinin kubbeleri dıştan kurşun kaplamaya sahiptir. Mükrime Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Gülşah Hatun türbelerinde gövdeden kubbeye geçişte çift sıra, Hüma Hatun Türbesi'nde tek sıra kirpi saçak yer almaktadır.

Mükrime Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun türbelerinde kubbeye geçiş, içten tromplarla, dıştan sekizgen kasnakla sağlanmıştır. Şirin Hatun ve Gülrüh Hatun türbelerinde bu tromplar mukarnalıdır. Gülşah Hatun Türbesi'nde kubbeye geçiş, baklava desenli bir kuşakla sağlanmıştır. Hüma Hatun Türbesi'nde kubbe, gövdeye kasnaksız olarak oturmakla birlikte, kubbeye geçiş altı pendentifle sağlanmıştır. Bu türbede, diğer dört türbeden farklı olarak kubbe eteğinde, iki sıra mukarnalı silme yer almaktadır. Şirin Hatun ve Gülrüh Hatun türbelerinde kubbe, diğer üç türbenin kubbelerine nazaran daha yoğun süslemeye sahiptir. Kubbelerin süsleme özellikleri ayrıca değerlendirilecektir (Fotoğraf 95-99).

3.5.1.4. Süsleme Özellikleri

Mükrime Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbelerinde, tarih içerisindeki tahribatlar ve gerçekleştirilen restorasyonların bir sonucu olarak, bezemeler birçok katmandan oluşmaktadır. Bahsedilen beş türbe bezemelerinin kapladıkları alanlara bakıldığında ve kubbe bezemeleri göz önüne alındığında, en yoğun bezemenin Şirin Hatun Türbesi'nde olduğu görülmektedir. Gülrüh Hatun Türbesi yine yoğun bezemeye sahip diğer bir türbedir. Bezeme açısından en sade örnek, Gülşah Hatun Türbesi'dir. Bu sadelikte, türbenin tarihsel süreçte uğradığı tahribatlar ve geçirdiği onarımlar etkili olmuştur. Türbenin iç süsleme unsurları büyük oranda asıl hüviyetini kaybetmiştir.

3.5.1.4.1. İç Cephe

Mükrime Hatun Türbesi'nde yerden pencere hizasına kadarki olan alanda, kırmızı ve sarı renklerin kullanıldığı geometrik formlu ve mermer taklidi kalemişi süslemeler yer almaktadır. Bu alanın üzerinde, palmet motifleriyle oluşturulmuş tığlar bulunmaktadır. Türbede, pencerelerin ve trompların bulunduğu kısma geçerken ayetlerin yazılı olduğu bir kuşak tüm cepheleri dolanmaktadır. Bu kısımda sülüs yazıyla Âyete'l-kürsî, bu yazının üst kısmında daha küçük puntolarla kûfî yazıyla Fatiha Suresi yazılıdır. Zeminde kırmızı renk kullanılmış, sülüs yazılarda beyaz, kûfî yazılarda ise siyah renk kullanılmıştır. Zemin üzerinde, yazıların arkasında bitkisel helezonik kıvrımlar bulunmaktadır. Kuşağın bir cepheden diğer cepheye geçiş kısmında; siyah, beyaz ve sarı renklerin kullanıldığı geometrik tasarım bulunmaktadır. Bu kuşaktan zemine doğru, içerisinde Esmâü'l-Hüsna'dan isimlerin ve Rahman Suresi'nden ayetlerin yazılı olduğu madalyonlar sarmaktadır. Zemini kırmızı olan geniş yazı kuşağından alt tarafa doğru kandil motifleri sarmaktadır. (Fotoğraf 90)

Gülşah Hatun Türbesi'nde, duvardan kasnağa geçen kısımda, siyah-gri tonlamalı bitkisel motifli bir bordür yer almaktadır. Bu bezeme dışında günümüze herhangi başka bir bezeme ulaşmamıştır. (Fotoğraf 91)

Hüma Hatun Türbesi duvarlarında, pencerelerin yaklaşık yarı seviyesine uzanan dikdörtgen alanlarda; sarı, kırmızı ve gri tonlarında, mermer taklidi deseninde kalemişi süslemeler yer almaktadır. Ayrıca pendentiflerin etrafından yere kadar uzanan bordürde; çok renkli, girintili çıkıntılı ve yapboz görünümlü, yer yer mermer taklidi şeklinde bezemeler yer almaktadır. (Fotoğraf 92)

Gülruh Hatun Türbesi'nde, beden duvarından kubbe kasnağına geçiş kısmında, kırmızı zemin üzerine uygulanmış; yazıların arka planında helezonik kıvrımlarla zenginleştirilmiş bir yazı kuşağı yer almaktadır. Bu yazı kuşağından aşağıya doğru, içerisinde yazı unsuru bulunan sarkıt ve kandil motifleri sarkıtılmıştır.

Duvarlardaki, pencere alınlıklarındaki barok bezemeler ve yazı kuşağı dışında türbede başka herhangi bir süsleme yer almamaktadır. (Fotoğraf 93)

Şirin Hatun Türbesi'nde, yerden pencere hizasına kadarki olan kısımda; kırmızı, sarı, gri renklerin ve tonlarının kullanıldığı geometrik bezemeler ve mermer taklidi bezemeler yer almaktadır. Beden duvarından kasnağa geçişte kırmızı zeminli, arka planı helezonik bitkisel bezemeli kalın bir yazı kuşağı bulunmaktadır. Bu yazı kuşağından aşağıya doğru, içerisinde yazı unsuru bulunan sarkıt ve kandil bezemeleri sarkıtılmıştır. (Fotoğraf 94)

Mükrime Hatun, Gülruh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbelerinin duvar bezemeleri karşılaştırıldığında, Mükrime Hatun Türbesi'ne duvar bezemeleriyle en yakın olan türbenin, Şirin Hatun Türbesi olduğu görülmektedir. İki türbede de kalemişi süslemelerin geometrik formda paftalanışı, kullanılan renkler, mermer taklidi desenler benzerlik göstermektedir. Geometrik paftaların üzerinde yer alan palmet motifleriyle oluşturulmuş tığlar yine benzer özelliktedir. Pencere alınlıkları ayrıca değerlendirilecek olmakla birlikte, pencere alınlıklarında yer alan rumi kompozisyonlu kalemişi süslemeler, bu iki türbenin duvar süslemelerini birbirine yaklaştırmaktadır. Mükrime Hatun Türbesi'nde beden duvarından kasnağa geçişte yer alan yazı kuşağı, sülüs tarzıyla, zemininde kırmızı rengin kullanılmasıyla, yazının arkasında yer alan helezonik bitkisel kıvrımlarla, Şirin ve Gülruh Hatun türbelerindekiyle benzer özelliktedir. (Fotoğraf 90-94)

Fotoğraf 90. Mükrim Hatun Türbesi duvar bezemeleri genel görünüm (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 91. Gülşah Hatun Türbesi duvar bezemeleri genel görünüm (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 92. Hüma Hatun Türbesi duvar bezemeleri genel görünüm (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 93. Gülrüh Hatun Türbesi duvar bezemeleri genel görünüm (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 94. Şirin Hatun Türbesi duvar bezemeleri genel görünüm (F: Baysal, 2025).

3.5.1.4.2. Kubbe

Mükrime Hatun ve Gülşah Hatun Türbeleri'nin kubbe bezemeleri, genel olarak sade bir karakter sergilemekle birlikte, yalnızca kubbe göbeğinde yer alan dairesel paftalarda ve kubbe eteğinde, barok ve rokoko üslubunu yansıtan, siyah tonlarında kalemşi süslemeler yer almaktadır. Mükrime Hatun Türbesi'nde kubbe eteği boyunca kurdele motifinden oluşan sade bir bezeme bulunurken, Gülşah Hatun Türbesi'nde kubbe eteğinde ışık-gölge etkisiyle derinlik kazandırılmış sade geometrik bir süsleme yer almaktadır. Mükrime Hatun Türbesi'nde, kubbe merkezinde bitkisel bir motif bulunmakla birlikte, bitkisel motifin yer aldığı dairesel alan dışında, dört adet sekiz kollu yıldız motifi yer almaktadır. Gülşah Hatun Türbesi'nde aynı alanda, ışık-gölge etkisiyle oluşturulmuş geometrik formlu bir çarkıfelek motifi ve bitkisel bezemenin yer aldığı dairesel alan dışında ince, bitkisel bir bordür yer almaktadır. (Fotoğraf 95/99).

Gülruh Hatun, Şirin Hatun ve Hüma Hatun türbelerinde, üst katmanda yer alan barok ve rokoko üsluptaki kalemşi bezemelerin, kubbe göbeğinde 1/8 dilimi

yerinde korunmuştur. Kalan kısımda yer alan bezemeler son dönem restorasyonunda canlandırılan bezemelerdir. (Fotoğraf 96-98).

Gülruh Hatun Türbesi'nde, kubbe merkezindeki bezeme, daha geniş bir alanı kaplamaktadır ve daha yoğundur. Kubbe merkezinde ve kubbe eteğinde rumi motifinin çeşitleriyle oluşturulan bezemede; kırmızı, mavi, sarı, siyah, yeşil renkleri kullanılmıştır. Kubbe merkezinde ve kubbe eteğinde yazı unsuru kullanılmıştır. Pandantiflerden kubbe eteğine geçişte, Allah'ın isimlerinin yazılı olduğu, siyah zeminli ve kufi karakterli bordür yer almaktadır. Pandantif yüzeylerinde, kubbe merkezindeki süslemeye benzer bir süsleme yer almakta, ancak bu süsleme farklı bir kompozisyonla devam etmektedir. (Fotoğraf 96).

Şirin Hatun Türbesi kubbe bezemesi, diğer türbelere göre daha yoğundur. Kubbe merkezi, tek bir dairesel alandan oluşmaktadır. Tek dairesel alanda, motiflerin ve farklı renklerin kullanılmasıyla paftalar oluşturulmuştur. Mavi rengi ağırlıklı olmak üzere; kırmızı, sarı ve yeşil renkleri kullanılmıştır. Rumi motifinin çeşitleriyle birlikte bitkisel motifler kompoze edilerek tasarım oluşturulmuştur. Dairesel alanın dışında siyah ve kırmızı renkleriyle oluşturulmuş tığlar bulunmaktadır. Kubbe eteği, daha sade olup, Allah'ın isimlerinin yer aldığı, siyah zeminli kufi tarzda bir yazı kuşağı yer almaktadır. Pandantif yüzeylerinde, beyaz zemin üzerine mavi tığlar ve içerisinde Allah'ın isimlerinin yazılı olduğu kırmızı zeminli dairesel sarkıtlar yer almaktadır. Trompu çevreleyen alanda, bitkisel ve rumi motiflerden oluşan süsleme yer almaktadır. Tromplarda yer alan mukarnasların en alt sırasında rumi bezemeler yer almaktadır. Tromplar ve pandantifler arasını çevreleyen bordür, çok renkten oluşan, girintili-çıkıntılı yapboz ve mermer görünümlü bezemeye sahiptir (Fotoğraf 97).

Hüma Hatun Türbesi, bu üç türbe içerisinde daha sade kubbe bezemesine sahiptir. Kubbe merkezinde bezeme, iki dairesel alanla sınırlandırılmıştır. Bu bezeme, rumi motifinin çeşitleri kullanılarak tasarlanmış, renk olarak kırmızı, sarı ve mavi tonları kullanılmıştır. Kubbe eteğinde yine kırmızı ve sarı tonlarının

kullanıldığı rumi motif ağırlıklı bir bezeme bulunmaktadır. Bu kısımda, son restorasyonda bırakılan barok ve rokoko süsleme kesiti görülmektedir. Beden duvarını kubbeye bağlayan pendentif yüzeylerinde, barok süslemeler yer almaktadır. (Fotoğraf 98).

Beş türbenin kubbe bezemeleri karşılaştırıldığında; Mükrim Hatun Türbesi'nin kalemişi süslemeleri, kısmen Gülşah Hatun Türbesi'nin kubbe süslemeleriyle benzerlik göstermektedir. Ancak her iki yapının da orijinal kalemişi süslemelerini kaybetmiş olması, bu türbelerin diğer üç türbe ile karşılaştırılmasını güçleştirmektedir. Bununla birlikte, Mükrim Hatun Türbesi'nin kubbe bezemelerinin, geçmişteki özgün halleriyle diğer üç türbeyle benzer özellikler taşıdığı tahmin edilebilir (Fotoğraf 95-99).

Fotoğraf 95. Mükrim Hatun Türbesi kubbesi (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 96. Gülrüh Hatun Türbesi kubbesi (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 97. Şirin Hatun Türbesi kubbesi (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 98. Hüma Hatun Türbesi kubbesi (F: Baysal, 2025).

Fotoğraf 99. Gülşah Hatun Türbesi kubbesi (F: Baysal, 2025).

3.5.1.4.3. Pencere ve Kapı Alınlıkları

3.5.1.4.3.1. Alt Kat Pencere Alınlıkları

Mükrime Hatun Türbesi'nde doğu cephesinde, sepet ve kurdele motiflerinden oluşan barok-rokoko kalemışı süsleme yer alırken, diğer cephelerde son dönem restorasyonlarında tamamlanan; yeşil, kırmızı, sarı, mavi, lacivert renklerinin kullanıldığı, rumi ve bitkisel bezemeli iki farklı kompozisyon bulunmaktadır. (Fotoğraf 100)

Gülruh Hatun Türbesi'nde gonca ve yaprak motifleriyle kompoze edilmiş siyah tonlarında barok-rokoko süsleme yer almaktadır. (Fotoğraf 100)

Şirin Hatun Türbesi pencere alınlıklarında, siyah, kırmızı renkleriyle ve rumi motiflerle oluşturulan sade bir süsleme yer almaktadır. (Fotoğraf 100)

Hüma Hatun Türbesi pencere alınlıklarında birbirinden farklı olmak üzere pembe, mor, mavi, sarı, kırmızı vb. birçok renk kullanılarak iri motiflerle oluşturulan barok-rokoko kalemışı bezemeler yer almaktadır. (Fotoğraf 100)

Gülşah Hatun Türbesi'nde pencere alınlıklarında herhangi bir bezeme yer almamaktadır. (Fotoğraf 100)

Raspa çalışmalarıyla ortaya çıkarılan ve tamamlanan kalemışı bezemeler göz önüne alındığında, Mükrime Hatun Türbesi'yle benzer rumi kompozisyona sahip pencere alınlığı bezemeleri, Şirin Hatun Türbesi'nde yer almaktadır. Diğer üç türbede, orijinal bezemeler kaybolmuş ya da son dönem barok-rokoko süslemeleri pencere alınlıklarını süslemiştir. Dolayısıyla benzer kompozisyonlu süslemeler diğer üç türbede bulunmaktaysa da kıyaslama yapılamamaktadır. (Fotoğraf 100)

Fotoğraf 100. Mükrime Hatun, Gülruh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbeleri alt kat pencere alınlığı bezemeleri (F: Baysal, 2025).

3.5.1.4.3.2. Üst Kat Pencere Alınlıkları

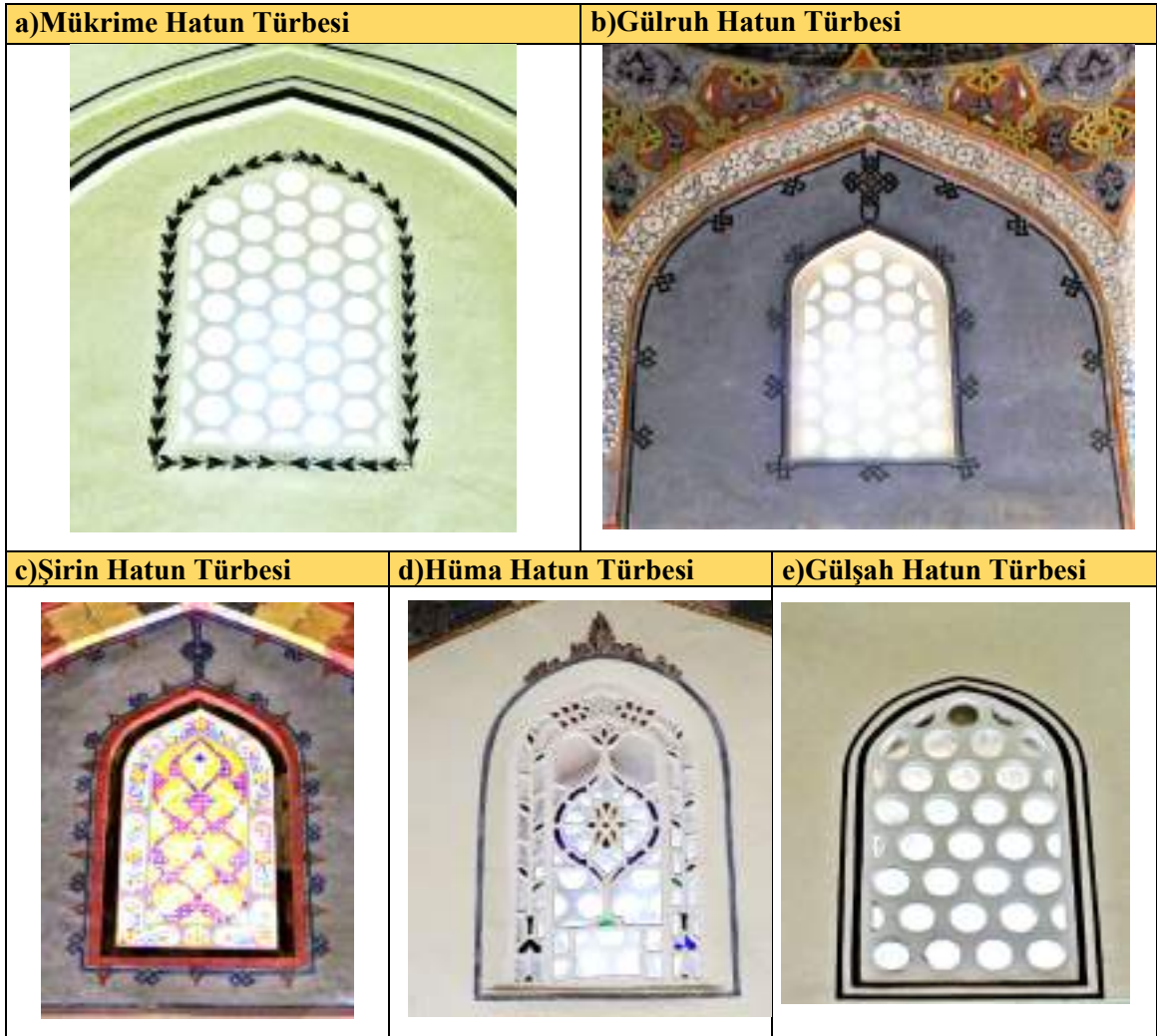
Mükrime Hatun Türbesi'nin kasnak kısmında yer alan alçı revzen kenarlarında yalnızca revzeni çevreleyen bitkisel sade bir kalemişi süsleme yer almaktadır. (Fotoğraf 101)

Gülruh Hatun Türbesi'nde kasnak kısmında yer alan alçı revzen kenarlarında, geometrik şekilli sade bir bezeme yer almaktadır. (Fotoğraf 101)

Şirin Hatun Türbesi'nde kasnak kısmında yer alan revzen hem vitraylı olmasıyla hem de revzen kenarlarında yer alan kırmızı ve mavi renkleriyle kompoze edilmiş sade geometrik bezemesiyle, Mükrime ve Gülruh Hatun türbelerine kıyasla daha yoğun bir süsleme içermektedir. (Fotoğraf 101)

Hüma Hatun Türbesi'nde kasnak bulunmamaktadır. Alçı revzenler, pendentifler arasında kalan sivri kemerli alanda yer almaktadır. Bu revzenler, Şirin Hatun Türbesi'ndeki kadar yoğun ve çok renkli olmasa da vitray süslemesi barındırmaktadır. Revzeni mavi bir bordür çevrelemekle birlikte, revzen kenarlarında çok sade barok bir süsleme yer almaktadır. (Fotoğraf 101)

Gülşah Hatun Türbesi'ndeki alçı revzenler ise yalnızca çift sıra çizgiyle çerçevelenmiştir. (Fotoğraf 101)

Fotoğraf 101. Mükrime Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbeleri üst kat pencere alınlığı bezemeleri (F: Baysal, 2025).

3.5.1.4.3.3. Kapı Alınlıkları

Mükrime Hatun Türbesi kapı alınlığında, siyah ve tonlarının kullanıldığı, kurdele ve sepet motifleriyle oluşturulmuş barok kalemşi süsleme yer almaktadır (Fotoğraf 102).

Gülrüh Hatun Türbesi'nde iç kapı alınlığının çevresindeki kalemşi süsleme, kapının dış kısmındaki basık kemerde yer alan, renkli mermerin zıvanalı olarak örülmesiyle oluşturulmuş kemere benzetilmiştir. Bu süsleme, kırmızı ve gri

tonlarıyla oluşturulmuş, zıvanalı örülmüş mermer görünümündedir. Kapının üst kemer kısmında yer alan bölümün köşelerinde oluşturulan üçgen alanda, bulut motifi ve bu alanı kemer kısmına bağlayan yerde zencirek bordür bulunmaktadır (Fotoğraf 102).

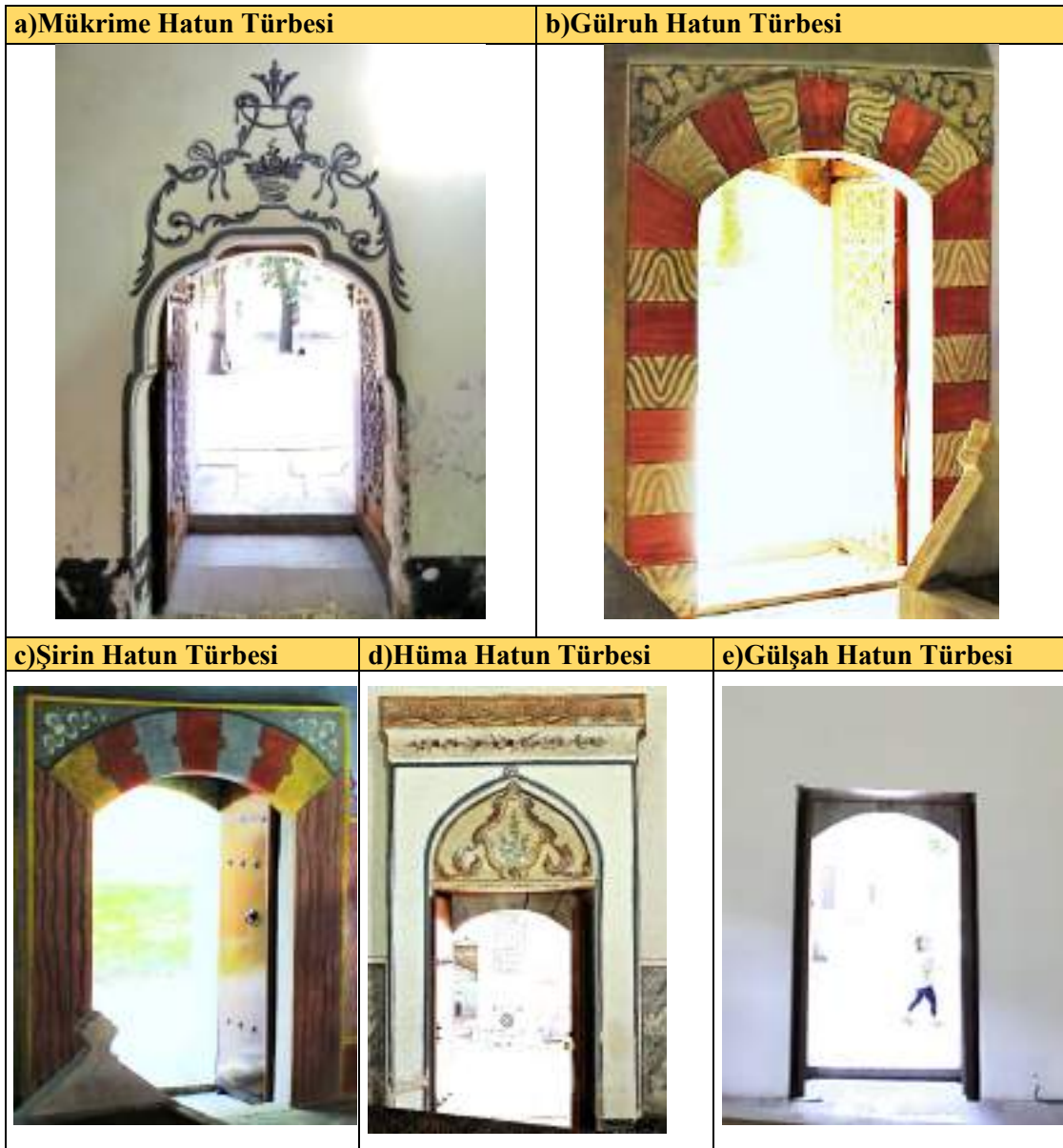
Şirin Hatun Türbesi giriş kapısı alınlığı bezemesi, Gülrüh Hatun Türbesi'nin kapı alınlığı bezemesiyle benzer olmakla birlikte, Şirin Hatun Türbesi'nde kapının iki yanındaki süsleme, ayrı paftalardan oluşmayıp tek bir bordürü takip etmektedir. Kapının kemer kısmındaki bezeme ise kırmızı, beyaz ve sarı renkleriyle girintili çıkıntılı olarak oluşturulmuş yapboz görünümündedir. Mermer taklidi bezemenin köşelerinde oluşturulan üçgen alanda yine bulut motifi kullanılmıştır (Fotoğraf 102).

Hüma Hatun Türbesi'nin giriş kapısının iç mekana bakan tarafı, dışa taşkın dikdörtgen bir alan içerisinde yer almaktadır. Basık kemerli bu girişin hemen üzerinde, sivri kemer formunda bir pafta bulunmaktadır. Söz konusu alanda, çok renkli ve iri motiflerden oluşan barok-rokoko tarzında kalemişi süsleme yer almaktadır. Sivri kemerin iki tarafından başlayıp sivri kemerin üzerinde sonlanan, bezemenin dışında kalan dikdörtgen alan boş olup yalnızca lacivert ve mavi renklerdeki bordürle çerçevelenmiştir. Kapının üstündeki panoda bitkisel sade bir süsleme, bu alandan sonra gelen ve çıkıntının arkasında duvarda kalan paftada, çatlama görünümü verilmiş kalemişi süsleme bulunmaktadır. Dışarıya taşıntı yapan kapının, duvar üzerinde devam eden bezemesi, zencirek bordürle nihayete ermektedir (Fotoğraf 102).

Gülşah Hatun Türbesi'nde türbenin geri kalan kısmında olduğu gibi, günümüzde kapı alınlığında herhangi bir süsleme yer almamaktadır (Fotoğraf 102).

Bahsedilen beş türbenin kapı alınlıkları birlikte değerlendirildiğinde, Şirin ve Gülrüh Hatun türbelerinin kapı alınlıklarının benzer kalemişi süslemeye sahip olduğu görülmektedir. Hüma Hatun Türbesi kapı alınlığındaki süslemeler, diğer türbelerden daha farklıdır. Bu türbenin kapı alınlığındaki kalemişi süslemeler, türbenin geri kalan süslemeleriyle uyumlu olmak üzere, geniş dikdörtgen bir alanla sınırlı olup, abidevi

bir kapı görünümü elde edilmiştir. Mükrim Hatun Türbesi kapı alınlığı, barok-rokoko süslemelere sahip olmakla, Hüma Hatun Türbesi ile ortak özellik taşımaktadır. Fakat Mükrim Hatun Türbesi'nin, türbenin inşa edildiği dönemdeki kapı alınlığında yer alan kalemîşi süslemelerinin -türbelerin genel kalemîşi süslemeleri göz önüne alınarak değerlendirilirse- Şirin ve Gülruh Hatun türbeleriyle benzer tarzda olduğu varsayılabilir (Fotoğraf 102).

Fotoğraf 102. Mükrim Hatun, Gülruh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbeleri kapı alınlığı bezemeleri (F: Baysal, 2025).

3.5.1.4.4. Mihrap

Mükrime Hatun Türbesi'nin güney duvarında yer alan mihrap nişi, üç sıra mukarnalıdır. İlk sıra mukarnas beş dilimden oluşurken ikinci sıra sade olarak tasarlanmış olup üçüncü sıra rumi motiflerle bezenmiştir. Mukarnasla zemin arasında kalan kısımda sarı renkli cetvel, ardından bordo renkli bordür sonrasında ise sivri kemerli mihrabiye bezemesi bulunmaktadır. Mihrap nişini çevreleyen dikdörtgen alanda Baba Nakkaş üslubunda gri tonlamalı helezonlar, rumi motiflerle kompoze edilmiştir. Bu alanda zeminde kırmızı ve açık mavi rengi kullanılmış, rumilerde yeşil ve sarı renkler kullanılmıştır. Bu kısmın kenarındaki pafta, gri ve kırmızı renklerin kullanıldığı mermer deseninden oluşmaktadır. Mihrap ile alınlık arasındaki paftada, sülüs ve kufi stille yazılmış, Âl-i İmrân Suresi'nin 18. ayeti yer almaktadır. Bu yazıların zemin kısmında rumi helezonlar yer almaktadır. Bu paftanın üst kısmında mihrap alınlığı yer almaktadır. Mihrap alınlığında kırmızı zemin üzerine beyaz renkte rumilerin ve helezonların kompoze edilmesiyle oluşan bezeme bulunmaktadır. Alınlık, siyah renkte düğüm motiflerinin yer aldığı bordürle sınırlandırılmıştır. Bu kısımda aynı zamanda sarı ve yeşil renkleri de kullanılmıştır. Alınlık kısmı, Arapça "Hüvallâhü Lâ ilâhe İllallah" yazılı tepelikle sonlanmaktadır (Fotoğraf 103).

Gülruh Hatun Türbesi beş sıra mukarnalı olup bu mukarnaslar bezemesizdir. En son mukarnasın bitiminden yere uzanan dikdörtgen alanda, perde ve perde ortasından sarkan kandil motifli, barok bir kompozisyon yer almaktadır. Mihrabın, türbenin inşa edildiği tarihteki süsleme özelliklerine dair herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Mükrime Hatun Türbesi mihrap süslemeleriyle karşılaştırılması yapılamamaktadır (Fotoğraf 103).

Şirin Hatun Türbesi mihrabı, altı sıra mukarnastan oluşmaktadır. Son iki sıra mukarnası mihrabiye deseni oluşturan bir pafta kesmektedir. Bu pafta, kırmızı ve mavi bir çizgiyle çerçevelenmiştir. Bu mihrabiye görünümlü alanın ortasında, geometrik formlu sarkıt yer almaktadır. Mihrabiye'nin dış kısmını, mavi ve kırmızı bir çizgi çerçevelemektedir (Fotoğraf 103).

Hüma Hatun Türbesi mihrabı, abidevi bir görünüme sahiptir. Dikdörtgen, dışarı çıkıntı yapan bir alan içerisinde yer almaktadır. En içte yer alan nişin içerisinde, kırmızı ve mavi renklerinin kullanıldığı barok sade bir süsleme yer almaktadır. Bu süslemenin içerisinden bir kandil motifi sarkmaktadır. Nişin dışında yer alan dikdörtgen alanın içerisinde oluşan sivri kemerin üzerinde yine benzer tarzda barok bir süsleme yer almaktadır. Mihrabın alınlık kısmında, kırmızı zemin üzerine beyaz hatla yazılmış ayet yer almaktadır. Bu yazı kuşağının üzerinde birden çok paftaya ayrılmış ve bu paftaların içerisinde yazıların yer aldığı taç kısmı bulunmaktadır. Alınlık kısmından taç kısmına geçişte, tek renk bordürlerle birlikte, zencirekle bir bordür yer almaktadır. Bu zencirekli bordür, mihrabın tüm çevresini dolanmaktadır. Taç kısmı ise yine geometrik bir bordürle son bulmaktadır (Fotoğraf 103).

Gülşah Hatun Türbesi mihrabı asıl hüviyetini tarih içerisinde kaybetmiş olup mihrap nişi herhangi bir bezeme barındırmamaktadır (Fotoğraf 103).

Mihraplar kıyaslandığında Mükrim Hatun Türbesi mihrabının, mukarnaslı yapısıyla kısmen Şirin Hatun Türbesi mihrabıyla benzer olduğu görülmektedir (Fotoğraf 103).

Fotoğraf 103. Mükrime Hatun, Gülruh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbeleri mihrapları (F: Baysal, 2025).

Sultan'ın Adı	Doğum Tarihi	Vefat Tarihi	Medfun Olduğu Yer	Eşleri	Evlendiği Tarih	Çocukları
1-Aynışâh Sultan	Tahminen 1470'li yıllar	1512 yılından sonra	Bilinmiyor	Ahmed Göde (d.1476-öl.1498)	1489-1490	Hanzâde, Fulâne, Zeyneddin
2-Şâhzâde Ayşe Sultan	1465?	1518 yılından sonra	Gelibolu Sinan Paşa Türbesi	Mîrmirân Evliya Sinan Paşa	1480	Ahmed, Mustafa, Ayşe Mihrimâh, Gevherşâh, Kameşşâh Fatma
3-Fatma Sultan binti Nigar Hatun	Bilinmiyor	1510 yılı sonrası	Bilinmiyor	Mirza Mehmed Paşa	Bilinmiyor	Mehmed Bey
4- Fatma (Sûfiye) Sultan	Bilinmiyor	1512 sonrası	II. Murad Türbesi	Güzelce Hasan Paşa	1504 öncesi.	Mehmed Bey ve ismi bilinmeyen kızı.
5-Gevherimülûk/Gevherhân Sultan¹¹⁸⁴	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
6-Hatice Sultan	1465?	1500-1535?	Bursa'da Sultan Mahmud Türbesi'nin kible tarafındaki türbede	Kara Mustafa Paşa ¹¹⁸⁵ , Faik Paşa, Yahya Paşa.	Kara Mustafa Paşa (1479), Faik Paşa (1500 öncesi), Yahya Paşa (H.912/M.1506 öncesi)	Bâlî, Mehmet, Mustafa, Yusuf, İskender, Ahmet, Mahmut, Hanzâde.
7-Hundî Sultan	1470'e doğru	1511 yılı öncesi	Bilinmiyor	Hersekzâde Ahmet Paşa	H.889/M.1484	Mahdumzâde, Kameşşâh, Aynışâh, Ali ve Mustafa

¹¹⁸⁴ II. Bayezid'in Gevherimülûk/Gevherhân isimli kızına dair kaynaklarda verilen bilgiler birbiriyle çakışmakla birlikte, verilen bilgilerin II. Bayezid'in kızına değil başka kadın sultanlara ait olduğu ortaya konulmuştur. Bu sebeple II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk/Gevherhân Sultan'a dair, bir belge dışında elimizde kesin veri oluşturacak bilgiler bulunmamaktadır. Bk. "Gevherimülûk/Gevherhân Sultan" bölümü.

¹¹⁸⁵ Kara Mustafa Paşa'nın kiminle evli olduğuna dair farklı bilgiler aktarılmıştır. Bk. "Hatice Sultan" bölümü.

8-Hümâ Sultan	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bursa Hümâ Hatun Türbesi	Antalyalı Bâli Paşa?, Karlıoğlu Mehmed Bey?, Mustafa Paşa?	Bilinmiyor	Bilinmiyor
9-İlaldı Sultan	Bilinmiyor	1518 tarihinden önce	Bilinmiyor	Ahmed Ağa ve Davud Bey	Bilinmiyor	Şehzâde Aynîşâh, Mehmed, Mesih Bey zevcesi
10-Kamer Sultan	Bilinmiyor	1513 tarihinden sonra	Gülruh Hatun Türbesi/Bursa	Mustafa bin Davud Paşa	Bilinmiyor	Ahmed Bey ve Mehmed Bey
11-Selçuk Sultan	1469	1522 tarihi sonrası ya da 1539 yılı	İstanbul Selçuk Sultan Türbesi	Ferhad Bey, Mehmet Bey bin Vezir Ahmet Paşa, Mehmed b. Mustafa Paşa Mîrlivâ-i Aydın	Ferhad Bey ile 1484, Mehmet Bey bin Vezir Ahmet Paşa ile 1486 yılında	Gazi Hüsrev Bey, Neslişâh, Hatice, Hafsa, Hânzâde
12-Şâh Sultan	1475?	1509-1512	Şah Sultan Türbesi	Nasuh Bey	H.895/M.1489-90	Süleyman Çelebi, Hanım Hatun, Mahdûm Hâtûn ve Hatice Hatun
13-Şâhzâde Sultan	Bilinmiyor	1520	Bilinmiyor	Yahya Paşa	1501	Küçük/Koca Bâli Paşa, Koca Mehmet Paşa, Ahmet Bey

Tablo 45. II. Bayezid'in kızlarının doğum tarihlerini, vefat tarihlerini, medfun oldukları yerleri, eşlerini, evlendikleri tarihleri, çocuklarını, gösterir tablo.

Sultan'ın Adı	Mülkleri	Vakıfları ve Vakıf Eserleri	Vakfiyesi
Aynışâh Sultan	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Şâhzâde Ayşe Sultan	Biga ve Marmara nahiyesine tâbi Kemer, Bekirli, Ayderesi/Ayıtdere, Âbidli köyleri	Gelibolu Ayşe Sultan Mescidi ve Muallimhânesi, İstanbul Vefâ Ayşe Sultan Türbe-i Şerîfesi Vakfı	Var/Orijinaline erişilemedi.
Fatma Sultan binti Nigâr Hatun	Borlu'ya tâbi Tana/Dana ve köyü ¹¹⁸⁶	Eşrefzâde Abdullah Rûmî hazretlerinin zâviye ve mescidine meşrut vakfı.	Var, orijinaline erişildi.
Fatma (Sûfiye) Sultan	Demürcili Mahallesi'nde evler, Tire ve Denizli'de dükkanlar, Dimetoka'da Eşeroni köyü ¹¹⁸⁷ , Ata/Atala köyü, Saruhan köyü, Karabürçek köyü ¹¹⁸⁸ , Kara Yahşi köyü (Hayrabolu) ¹¹⁸⁹ , Tire Futa köyünde 8 odalı dükkan.	Aşık Paşa Zaviyesi'ne ve çeşitli yerlere meşrut vakfı.	Var, başka bir kaynak üzerinden erişildi, orijinaline erişilmedi.
Gevherimülûk/Gevherhân Sultan ¹¹⁹⁰	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor
Hatice Sultan	Kocaeli sancağının Gekbûze (Gebze) nâhiyesinde Geredeli köyü, İznik kazâsına tâbî Ebeköy ve Dutluca, Narlıca köyü, Kenîse Cami (Kariye Câmî) yakınında hamam, hamamın yakınında bozahâne ile birlikte 8 odalı dükân, hamam yakınında 4 bâb oda, hamam	Hatice Sultan Câmî'-i ve Mekteb-i Şerîfî Vakfı, Bursa'da Vâkî' Eczâhânlık Vakfı, İstanbul Hatice Sultan Cami,	Orijinaline erişilmedi, muhteviyatına 1546 tarihli

¹¹⁸⁶ Karabük'ün Safranbolu İlçesi eski kayıtlarda Borlu ismiyle geçmektedir. Burada Dana isimli ve yakınında Gayza isimli bir köy bulunmaktadır. Bk.

<https://www.nisanyanyeradlari.com> Vakfiyede geçen ve isimli iki köyün birisi “Tana” şeklinde okunmakta olup diğeri “Hurza/Hurze” şeklinde okunmaktadır. Emin olunamamakla birlikte vakfiyede adı geçen “Hurza/Hurze” isimli köy Gayza isimli köy olabilir. Yine de bu köy ile ilgili farklı bir veriye ulaşılamaması sebebiyle köy ismi vakfiyede geçtiği şekliyle verilmiştir.

¹¹⁸⁷ Eşeroni köyü ismine rastlanmamış olup bugün Dimetoka'da Ellinochori isimli bir köy vardır.

¹¹⁸⁸ Bugün Tekirdağ il sınırı içinde yer almaktadır.

¹¹⁸⁹ Bugün Tekirdağ il sınırı içinde yer almaktadır.

¹¹⁹⁰ II. Bayezid'in Gevherimülûk/Gevherhân isimli kızına dair kaynaklarda verilen bilgiler birbiriyle çakışmakla birlikte, verilen bilgilerin II. Bayezid'in kızına değil başka kadın sultanlara ait olduğu ortaya konulmuştur. Bu sebeple II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk/Gevherhân Sultan'a dair, bir belge dışında elimizde kesin veri oluşturacak bilgiler bulunmamaktadır. Bk. “Gevherimülûk/Gevherhân Sultan” bölümü.

	yakınında zemîn-i maktû‘, bezzâzistân civarında Mercan Ağa Mahallesi’ndeki dükkanlar, 33 bâb hucûrât, Mahmud Paşa Çarşısı’nda hânehâ-i fevkânî ve tahtânî ve dükkân, Bâb-ı Yahûdiyân civarında hânehâ-i ‘ulvî ve suflî, Hekîm-i Yahûdiyân civarında hânehâ-i ‘ulvî ve suflî, Bâb-ı Semek ¹¹⁹¹ yakınında hânehâ-i fevkânî ve tahtânî, Bâb-ı Hîme ¹¹⁹² civarında hânehâ-i fevkânî ve tahtânî, Bâb-ı Hîme civarında ekmek fırını, Bâb-ı Hîme civarında berber dükkanı.	Mektebi ve Çeşmesi	İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri’nden erişildi.
Hundî Sultan	Keşan’a tâbî Kayacık köyü, Yapıldak köyü, Sağırlar köyü ve Sekillü köyü ve sınırında Ömer Mezreasi’nin yüz sekiz hissesi.	Bilinmiyor ¹¹⁹³	Bilinmiyor
Hümâ Sultan	Üsküp’ün Şişevo, Sedlarevo, Arnud, Validemovo/Gorlive köyleri, Todor Zemil Mahallesi, Sibişova, Golemova, Kondova, İştova, Kalokeriç	Üsküp’te Büyükköprü (Taşköprü) yanında mektep, zâviye ve tabhâne, Bursa’da yaptırdığı türbe (II. Bayezid’in kızı Hümâ Sultan’a aidiyetleri kesin değil)	Bilinmiyor
İlaldı Sultan	Kratova’ya bağlı Opae köyü, Reççe (Reçitsa) köyü	Üsküp’te, mektep, imaret, zaviye	Bilinmiyor
Kamer Sultan	Bilinmiyor	Veterina’da Kamerşah Sultan Camisi, İmarethanesi ve Zaviyesi (II. Bayezid’in kızı Kamer Sultan’a aidiyetleri kesin değil)	Bilinmiyor
Selçuk Sultan	Zihne’ye tâbî Kromişta, Nisi/Nesiz, Vitaçişta, Potelinos köyleri, Serez’e bağlı İvrondî, Apono-Gradişte, Kato-Çerpişte/Anluşte (Çérpišta), Drenova köyleri, Drama’ya bağlı Bereketli, Zigoş köyleri	Serez’de on iki odalı bir medrese, zaviye, imaret ve cami, Zihne’de cami, İstanbul’daki türbesi için türbe-i şerîf vakfı	Var, orijinaline başka bir kaynak üzerinden erişildi.

¹¹⁹¹ Yeni Cami civarındadır. (<https://istanbulsurlari.ku.edu.tr/tr/>)

¹¹⁹² İstanbul surlarının Odun Kapısı’dır ki Ragıp Gümüşpala Caddesi ve Ord. Prof. Cemil Bilsel Caddesi kesişimi civarındadır, bugün aynı yer Odunkapısı yokuşu ismiyle anılmaktadır. (<https://istanbulsurlari.ku.edu.tr/tr/>)

¹¹⁹³ Edirne’nin Pazar köyünde Hündî Hatun Zaviyesi isimli bir eserin ismi kaynaklarda geçmektedir. Bu zaviyenin II. Bayezid’in kızı Hundî Hatun’a aidiyeti kesin olmamakla birlikte ona ait olma ihtimali vardır. Bk. “Hundî Sultan’ın Vakıf Eserleri” bölümü.

Şâh Sultan	Dimetoka şehrinin Tolturma adasındaki Yakûb kulu, Büzürg-i Altıağaç, Kûçek-i Altıağaç, Subaşıku köyleri	Edirne’de Şah Sultan Cami ve Mektebi, Edirne’de han ve hanın içerisinde mescid, Bursa’da türbe.	Var, orijinaline erişildi.
Şâhzâde Sultan	Bilinmiyor	Bilinmiyor	Bilinmiyor

Tablo 46. II. Bayezid’in kızlarının mülklerini, vakıflarını, vakıf eserlerini, vakfiyelerinin varlığını gösterir tablo.

Sultan’ın Adı	Vakıf Mülklerinin Bulunduğu Yer	Vakfın Gelirlerinin Aktarıldığı Yer
Şahzâde Ayşe Sultan	Biga ve Marmara	Gelibolu ve İstanbul
Fatma Sultan binti Nigâr Hatun	Borlu	Bursa
Fatma (Sûfiye) Sultan	Dimetoka ve Tekirdağ	İstanbul
Hatice Sultan	Kocaeli, Bursa, İstanbul	Bursa ve İstanbul
Hümâ Sultan	Üsküp	Üsküp
İlaldı Sultan	Kratova (Kuzey Makedonya)	Üsküp (Kuzey Makedonya)
Selçuk Sultan	Zihne ve Serez (Yunanistan)	Serez, İstanbul, Mekke, Medine, Kudüs
Şah Sultan	Dimetoka (Yunanistan)	Edirne ve Bursa

Tablo 47. II. Bayezid’in kızlarının vakıflarının gelirlerinin aktarıldığı merkezleri gösteren tablo.

Sultan'ın Adı	Çanakkale	İstanbul	Üsküp	Bursa	Veterina (Yunanistan)	Serez (Yunanistan)	Zihne (Yunanistan)	Edirne
1-Aynışâh Sultan								
2-Şâhzâde Ayşe Sultan	X							
3-Fatma Sultan binti Nigâr Hatun								
4- Fatma (Sûfiye) Sultan								
5-Gevherimülûk/Gevherhân Sultan ¹¹⁹⁴								
6-Hatice Sultan		X						
7-Hundî Sultan								
8-Hümâ Sultan			X ¹¹⁹⁵	X ¹¹⁹⁶				
9-İlaldı Sultan			X					
10-Kamer Sultan					X ¹¹⁹⁷			
11-Selçuk Sultan						X	X	
12-Şâh Sultan				X				X
13-Şâhzâde Sultan								

Tablo 48. II. Bayezid'in kızlarının eserlerinin bulunduğu şehirleri gösterir tablo.

¹¹⁹⁴ II. Bayezid'in Gevherimülûk/Gevherhân isimli kızına dair kaynaklarda verilen bilgiler birbiriyle çakışmakla birlikte, verilen bilgilerin II. Bayezid'in kızına değil başka kadın sultanlara ait olduğu ortaya konulmuştur. Bu sebeple II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk/Gevherhân Sultan'a dair, bir belge dışında elimizde kesin veri oluşturacak bilgiler bulunmamaktadır. Bk. "Gevherimülûk/Gevherhân Sultan" bölümü.

¹¹⁹⁵ Aidiyeti kesin değil.

¹¹⁹⁶ Aidiyeti kesin değil.

¹¹⁹⁷ Aidiyeti kesin değil.

Sultan'ın Adı	Cami/Mescid	Mektep/Muallimhâne	Zâviye	İmaret	Türbe	Çeşme	Han
1-Aynışâh Sultan							
2-Şâhzâde Ayşe Sultan	X	X					
3-Fatma Sultan binti Nigâr Hatun							
4- Fatma (Sûfiye) Sultan							
5-Gevherimülûk/Gevherhân Sultan ¹¹⁹⁸							
6-Hatice Sultan	X	X				X	
7-Hundî Sultan							
8-Hümâ Sultan		X	X	X	X		
9-İlaldı Sultan		X	X	X			
10-Kamer Sultan	X		X	X			
11-Selçuk Sultan	X	X	X	X			
12-Şâh Sultan	X	X					X
13-Şâhzâde Sultan							

Tablo 49. II. Bayezid'in kızlarının eserlerinin türlerini gösterir tablo.

¹¹⁹⁸ II. Bayezid'in Gevherimülûk/Gevherhân isimli kızına dair kaynaklarda verilen bilgiler birbiriyle çakışmakla birlikte, verilen bilgilerin II. Bayezid'in kızına değil başka kadın sultanlara ait olduğu ortaya konulmuştur. Bu sebeple II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk/Gevherhân Sultan'a dair, bir belge dışında elimizde kesin veri oluşturacak bilgiler bulunmamaktadır. Bk. "Gevherimülûk/Gevherhân Sultan" bölümü.

Sultan'ın Adı	Ayakta Olan	Ayakta Olmayan
1-Aynışâh Sultan		
2-Şâhzâde Ayşe Sultan		X
3-Fatma Sultan binti Nigâr Hatun		
4- Fatma (Sûfiye) Sultan		
5-Gevherimülûk/Gevherhân Sultan ¹¹⁹⁹		
6-Hatice Sultan		X
7-Hundî Sultan		
8-Hümâ Sultan		X
9-İlaldı Sultan		X
10-Kamer Sultan		X
11-Selçuk Sultan	X ¹²⁰⁰	
12-Şâh Sultan	X ¹²⁰¹	X
13-Şâhzâde Sultan		

Tablo 50. II. Bayezid'in kızlarının hangilerinin eserlerinin günümüze ulaştığını gösterir tablo.

¹¹⁹⁹ II. Bayezid'in Gevherimülûk/Gevherhân isimli kızına dair kaynaklarda verilen bilgiler birbiriyle çakışmakla birlikte, verilen bilgilerin II. Bayezid'in kızına değil başka kadın sultanlara ait olduğu ortaya konulmuştur. Bu sebeple II. Bayezid'in kızı Gevherimülûk/Gevherhân Sultan'a dair, elimizde bir belge dışında kesin veri oluşturacak bilgiler bulunmamaktadır. Bk. "Gevherimülûk/Gevherhân Sultan" bölümü.

¹²⁰⁰ Selçuk Sultan'ın inşa ettiği yapının hangisi olduğu konusunda tartışmalar bulunduğu için eserlerinin günümüzde var olup olmadığı da tartışma konusudur.

¹²⁰¹ Bursa Şah Sultan Türbesi (bugün Mükrime Hatun Türbesi olarak bilinmektedir.)

SONUÇ

Padişah kızları, gerek kendilerine temlik edilen toprakların ve mülklerin gelirleriyle gerek kendilerine verilen tayinatlarla hanedan soyunun mali imkanlarını elinde tutan temel kitleden birisi olmuştur. Padişah kızlarının kuzenleriyle ya da devşirme kökenli yönetici sınıfla evlendirilmeleri, sahip oldukları mali ve siyasi gücü daha da arttırmıştır. Osmanlı Devleti'nde mali ve siyasi gücü elinde tutan kesimin her ne kadar erkek hanedan soyu ve erkek yönetici sınıf olduğu zannedilse de kadın hanedan üyeleri, dönemsel farklılıklar göstermekle birlikte bu gücü elinde tutmuştur. Erkek hanedan soyuna göre kadın hanedan soyunun mali ve siyasi gücünün daha az bilinir oluşu birçok nedene dayanıyor olsa da tarihin genellikle “görünen” üzerine yazılması ve bu konudaki araştırmaların yetersizliği temel sebeplerdendir.

Valide sultanların mali ve siyasi güce sahip oldukları, bu güçle birlikte birçok vakıf kurarak mimari eser inşa ettirdikleri, valide sultanlar üzerine pek çok araştırma gerçekleştirilmiş olması sebebiyle bilinen gerçeklerdendir. Padişah kızları ise haremın gizli dünyasında her zaman merak edilen ve hakkında bilgi sahibi olunmayan kısım olmuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadarki geçen zaman düşünüldüğünde; hayatları, vakıfları ve vakıf eserleri bir bütün halinde araştırılan padişah kızlarının sayısı oldukça azdır. Zaman zaman bazı padişahların tarihi kaynaklarda ismi çokça geçen, vakıf eserleri ortadan kaybolmamış kızlarına dair çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Fakat bu konuda gerçekleştirilen çalışmalar genellikle padişah kızlarının hayatlarını ya da vakıflarını tek bir yönden ele alarak bütüncül bir bakış açısı sağlamakta yetersiz kalmışlardır. Padişah kızlarının hayatlarının, vakıflarının ve inşa ettirdikleri mimari eserlerinin bir arada ele alınması, bu konuda bütüncül bir bakış açısı oluşturulması açısından önem arz etmektedir.

Padişah kızlarının vakıfları ve imar faaliyetleri araştırılırken yalnızca hayatları, vakıfları ve vakıf eserleri bir bütün halinde incelenmekle kalınmamalı, mutlaka soy ağaçları tespit edilmeli, kimlerle evli oldukları ve çocuklarının kimler olduğu ortaya çıkarılmalıdır. Çünkü padişah kızları, imar faaliyetlerinin hepsini

olmasa da bir kısmını, evlendikten sonra eşlerinin bulunulduğu yerlere taşınmaları sebebiyle, taşındıkları yerlerde eşleriyle birlikte gerçekleştirmişlerdir. Bu imar faaliyetlerinden bir kısmı İstanbul, Edirne, Bursa gibi merkezlerde gerçekleştirilmekle birlikte bir kısmı ise Osmanlı'nın merkezine uzak şehirlerde gerçekleştirilmiştir. Kimi zaman padişah kızları adına, oğulları imar faaliyetlerinde bulunmuştur. Örneğin, Selçuk Sultan'ın oğlu Gazi Hüsrev Bey, 1537 yılında annesi Selçuk Sultan anısına Saraybosna'daki Selçukiye Medresesi'ni (Gazi Hüsrev Bey Medresesi) inşa ettirmiştir. Dolayısıyla padişah kızlarının eşlerinin ve çocuklarının kim olduklarının, nerede ve hangi statüde görev yaptıklarının bilinmesi, padişah kızlarının vakıflarına ve vakıf eserlerine dair daha geniş kapsamlı bilgiler ortaya konulmasını sağlayacaktır.

Bu çalışmada padişah olarak II. Bayezid'in seçilmesi, hem II. Bayezid'in kızlarının sayısının fazla olması sebebiyle hem de II. Bayezid'in kızlarının vakıflarına ait arşivde fazlaca belge bulunması sebebiyledir. Çalışmamıza başlarken arşiv taraması gerçekleştirilerek Osmanlı'nın kuruluşundan yıkılışına kadarki hüküm sürmüş tüm padişahların kızları tek tek taranmış olup bir doktora tezinin kapsamını oluşturulabilecek bir padişahın seçilmesi hedeflenmiştir. Kızlarının sayısı çok olan ya da az sayıda kızı olmasına rağmen kızlarının vakıflarına dair pek çok belge bulunan birçok padişah bulunmaktadır. Fakat II. Bayezid döneminin Osmanlı'nın yükselme döneminin önemli bir kısmını oluşturması, II. Bayezid'in kızlarının sayısının fazla olması, kızlarının pek çoğunun vakıf kurarak imar faaliyetlerinde bulunmaları ve bu vakıflara dair arşiv belgelerinin diğer padişah kızların nazaran daha fazla olması, II. Bayezid'in kızlarının çalışma konusu seçilmesinde temel sebep olmuştur.

II. Bayezid'in kızlarının fazla olması, çalışmaya olumlu bir etki sağlarken kızlarının birden fazla evlilik yapmaları, evlendikleri kişilerin isimlerinin genel kullanımı olan isimlerden oluşması, hanedan içi evlilik gerçekleştirmeleri ve dolayısıyla soy ağaçlarına dair bilgilerin kısıtlı ya da kaynaklarda karıştırılmış olması sonucunu doğurarak olumsuz bir etki oluşturmuştur. İsimlerin kaynaklarda

karıştırılmış olması, birçok padişahın benzer isimde kızının olması ya da padişah kızlarının isimleriyle değil de “Hanzâde”, “Şahzâde” gibi lakaplarla anılması, işimizi zorlaştırmıştır. Bu sebeple çalışmada en önem verdiğimiz konulardan birisi, II. Bayezid’in kızlarının soy ağaçlarını ortaya çıkarmak olmuştur. Çalışmanın bel kemiğini, kesin verilere dayanarak ortaya çıkarılan soy ağaçları oluşturmaktadır. Çünkü padişah kızlarının soy ağaçları bilinmeksizin kurdukları vakıfların ve imar faaliyetlerinin anlaşılması imkan dahilinde değildir. Bu sebeple tezin içerisinde II. Bayezid’in kızlarının hayatlarına fazlaca yer verilmiştir.

Osmanlı Devleti’nin ilk yüzyılları ve son yüzyılları arasında hem belgelere hem inşa edilen mimari eserlere ulaşılabilirlik açısından farklılıklar mevcuttur. Osmanlı’nın ilk dönemlerine ait arşiv belgeleri, son dönem belgelerine nazaran daha az ulaşılabilir. Bu sebeple II. Bayezid’in kızlarının vakfiyelerinin bir kısmına ulaşamamıştır. Günümüze ulaşan belgelerin çoğunluğu ise vakıfların muhasebe ve görevli kayıtları gibi aynı türden belgelerdir. Osmanlı Devleti’nin son yüzyıllarında inşa edilen eserlerin günümüze ulaşması sebebiyle son dönem Osmanlı padişah kızlarının imar faaliyetlerine dair daha net bilgiler edinilmektedir. Fakat Osmanlı’nın ilk yüzyıllarında padişah kızlarının inşa ettirdikleri mimari eserlerin doğal afetlerle ve diğer sebeplerle yok olması, özellikle II. Bayezid’in kızlarının eserlerine dair daha kısıtlı bilgi sahibi olmamız sonucunu doğurmuştur. II. Bayezid’in kızlarının inşa ettirdikleri mimari eserlerin bir kısmının Serez, Dimetoka vb. imparatorluk merkezine uzak yerlerde olması, bu toprakların kaybedilmesi sonrasında eserlerin sahipsiz kalması sebebiyle eserlerin tahribat sürecine olumsuz etkide bulunmuştur.

II. Bayezid kızlarına genellikle bugünkü ismiyle Kuzey Makedonya, Yunanistan ve Edirne bölgelerinden topraklar temlik etmiştir. Anadolu’nun çeşitli kazalarından temlik edilen topraklar da bulunmaktadır. Fakat ağırlıklı olarak temlik edilen topraklar Anadolu dışındadır. Bu da vakfiyelerde ve belgelerde isimleri geçen köylerin yerlerini tespit etmeyi güçleştirmiştir. Bazı köyler bugün aynı isimle yer almamaktadır. Köylerin vakfiyedeki yer tariflerine, tahrir defterlerine ve o dönemde

yazılmış seyahatnamelere bakılarak köylerin isimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Fakat buna rağmen ismi veya yeri tespit edilemeyen köyler de olmuştur.

II. Bayezid'in kızları, imar faaliyetlerinin bir kısmını kendilerine temlik edilen toprakların bulunduğu bölgelerde gerçekleştiren bir kısmı imar faaliyetlerini İstanbul, Edirne, Bursa gibi merkezlerde gerçekleştirmişlerdir. Fakat eserlerin çoğunluğunun günümüze ulaşmaması, eserlerin mimari tavsifini yapmayı imkansız kılmış, II. Bayezid'in kızlarının imar faaliyetlerine dair yorum yapmayı güçleştirmiştir. Fakat eserlerin vakfiyelerde, arşiv belgelerinde, tahrir defterlerinde, seyahatnamelerde geçtiği üzere tavsifleriyle birlikte görünümünün nasıl olabileceğine dair genel bir çıkarım yapılabilmektedir. Yerleri eski haritalardan tespit edilebilen eserlerin en azından nerede ve hangi konumda oldukları öğrenilerek bulunduğu konumdan mimari eserin büyüklüğüne veya önemine dair çıkarım yapılabilmektedir. Fakat konumları tespit edilebilen eserler, İstanbul ve Bursa gibi merkez şehirlerdeki eserlerdir. Anadolu dışındaki eserlerin yerlerini tespit etmek, merkez şehirlere göre daha zordur. Merkez dışındaki eserlerin yerleri hakkında ancak Osmanlı'nın son dönemindeki anlatılardan bilgiler edinilmiş, böylece yerleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Fakat merkez dışındaki her esere dair bilgi bulunmamaktadır. Kaybolan eserlerin yerlerinde bugün başka yapıların olması bu alanlarda kazı yapılarak yok olan eserlerin temellerini gün yüzüne çıkarmayı imkansız hale getirmiştir.

Çalışmanın sonucunda birçok bulgu elde edilmiş, çalışmanın ana başlıkları altında ele alınmış, değerlendirme kısmında irdelenmiştir. Bu kısımda genel bir perspektifle bulgular aktarılacak olursa şu sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür: II. Bayezid'in kızları çoğunlukla 15. yüzyılın sonlarına doğru dünyaya gelmiş, çoğunlukla 16. yüzyılın ilk yarısında vefat etmişlerdir. Türbeleri ise genellikle Bursa'da olmakla birlikte bir kısmının medfun oldukları yerler bilinmemektedir. Ya eşleriyle birlikte yaşadıkları yere defnedilmişler veya vefatlarının ardından İstanbul ve Bursa gibi merkezlerde kendileri için inşa edilen türbelere defnedilmişlerdir.

II. Bayezid'in kızlarının evliliklerine bakıldığında genellikle 15. yüzyılın sonlarındaki bir tarihte evlendikleri görülmektedir. Çoğunluğunun birden fazla evlilik yaptığı görülmüştür. Evlendikleri kişiler genellikle devşirme kökenli yönetici sınıf üyeleri ya da kuzenleridir. Eşleri vefat ettiğinde tekrar evlilik gerçekleştirmişlerdir. Doğum tarihleri kesin olarak bilinmemekle birlikte doğum tarihi bilinen sultanların evlenme yaşları yaklaşık olarak 15-20 yaş aralığıdır. Gerçekleştirdikleri evliliklerden birden fazla çocukları dünyaya gelmiştir.

II. Bayezid'in on üç kızından Fatma Sultan binti Nigâr Hatun, Selçuk Sultan ve Şah Sultan olmak üzere üç tanesinin vakfiyesinin orijinaline erişilmiştir. Aynışâh Sultan'ın, Hundî Sultan'ın, Hümâ Sultan'ın, Kamer Sultan'ın, Şahzâde Sultan'ın vakfiyesine ulaşılamamıştır. Hatice Sultan'ın vakfiyesi bulunmakla birlikte vakfiyesine erişilememiş, vakfiyenin içeriğine başka bir kaynak üzerinden erişilmiştir.

II. Bayezid'in kızlarının vakıf mülklerinin Çanakkale, Kocaeli, Bursa, Edirne, Karabük, Tekirdağ, Dimetoka, Üsküp, Kratova, Zihne, Serez ve Drama'da olduğu tespit edilmiştir. Vakıfların gelir kaynakları genellikle kendilerine temlik edilen topraklar olmakla birlikte bazılarının dükkan, hamam vb. ticari mülk olarak tanımlanabilecek gelir sağlayan akarlar olduğu görülmüştür. Bu da bu yüzyılda padişah kızlarının bir kısmının mülk olarak yalnızca toprak sahibi olmadıklarını, kendileri hayattayken ya da kendileri vefat ettikten sonra kurdukları vakıflar aracılığıyla ticari mülkler edindiklerini göstermektedir.

II. Bayezid'in kızlarının vakıfları ve vakıf eserleri, vakıf mülklerinin bulundukları yerlerde ya da farklı yerlerdedir. Mülk topraklarının ve vakıf eserlerinin yerleri bilinen sultanların genellikle mülk topraklarının bulunduğu konum ile yaptırdıkları eserlerin yerlerinin konumları paraleldir. Fakat bazı sultanların vakıf eserlerinin yerleri, mülk topraklarından farklı yerlerdedir. Genel olarak tüm hepsinin eserlerinin konumlarına bakıldığında, eserlerin genellikle Çanakkale, İstanbul, Kuzey Makedonya, Edirne ve Yunanistan'da olduğu görülmüştür.

Gelir kaynaklarının bulunduğu ve gelirlerin aktarıldığı yerlere bakıldığında; vakfın gelirlerinin, vakfın gelir kaynağının sağlandığı vakıf topraklarının bulunduğu yere aktarılma ile birlikte İstanbul, Edirne, Bursa gibi merkezlere de aktarıldığı görülmüştür. Taşradan başkente, çevreden merkeze doğru bir para akışı olmakla birlikte paranın vakfın gelir kaynağının bulunduğu taşranın merkezine de aktarıldığı görülmüştür.

II. Bayezid'in kızlarının inşa ettirdikleri eserlerin türlerine bakıldığında en çok mescid/cami ve mektep/medrese/muallimhane türünde eserler inşa ettirdikleri görülmüştür. İkincil olarak en çok imârethane ve zâviye türünde eser vermişlerdir. Üçüncül olarak türbe, çeşme türünde eserler inşa ettirmişlerdir. Eserler genellikle yapı topluluğu şeklindedir. Bu yapıların büyük bir kısmı günümüzde mevcut olmadığı için yapı planları tam olarak bilinmemektedir. Yapıların büyüklüğü ve ihtişamı ise sultana ve sultanın kocasına temlik edilen toprakların gelirleriyle, sultanın kocasının statüsüyle doğru orantılıdır. Ayrıca eserlerin inşa edildikleri yerin İstanbul, Edirne, Bursa gibi merkez yerler mi yoksa Kuzey Makedonya ve Yunanistan gibi merkez dışı yerler mi olduğu da inşa edilen eserin büyüklüğü ve ihtişamı konusunda fikir oluşturmaktadır. Günümüzde var olmayan eserlerin planlarına ve dış görünümüne dair elimizde yeterli veri bulunmamakla birlikte eserlerin II. Bayezid döneminde inşa edilmiş ve günümüzde ayakta kalan külliye yapılarıyla benzer bir plan ve görünümde olduğu varsayılabilir.

II. Bayezid'in kızlarının inşa ettirdikleri eserlerin çoğunluğu günümüze ulaşmamıştır. Ortadan kaybolma sebepleri kesin olarak tespit edilemese de muhtemelen yangın, deprem vb. doğal afetler sebebiyle yıllar içerisinde harap olarak ortadan kalkmışlardır. II. Bayezid'in on üç kızından yalnızca Selçuk Sultan'ın ve Şah Sultan'ın eserleri günümüze ulaşmıştır. Selçuk Sultan'ın inşa ettirdiği yapının hangisi olduğu konusunda tartışmalar bulunduğu için eserlerinin günümüzde var olup olmadığı da tartışma konusudur. Yunanistan'ın Serez ilindeki Zincirli Camii'nin, Selçuk Sultan tarafından inşa edildiğine dair görüşler bulunmaktadır. Ancak araştırmamız sonucunda, bu görüşlerin yeterli kanıtlara dayanmadığı ve Zincirli

Camii'nin Selçuk Sultan tarafından inşa ettirildiğine dair kesin bir sonuca ulaşılamadığı anlaşılmıştır. Şah Sultan'ın vakfiye sûretinde geçtiği üzere Şah Sultan vefat ettiğinde, Sultan Murad Türbesi'nin yanındaki bir kabre defnedilmiş sonrasında ise vakfının gelirleriyle kendisi için bir türbe yaptırılmıştır. Eriştığımız bir belgeye göre ise Şah Sultan, Şehzade Mahmut Türbesi'nin kible yönündeki türbede, günümüzde "Mükrim Hatun Türbesi" olarak bilinen türbede medfundur. Mükrim Hatun Türbesi'nde medfun olan kişiler şimdiye kadar tam tespit edilememiştir. Eriştığımız bu belge sayesinde bu türbenin Mükrim Hatun Türbesi olarak adlandırılmayacağı, aslında Şah Sultan Türbesi olduğu ve içerisinde medfun olan kişilerin de Şah Sultan, Hatice Sultan ve Nasuh Bey'in kızı (Şah Sultan'ın kızı) olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla bugün bu türbede isim değişikliğine gidilmesi gerekmektedir. Bursa'daki Mükrim Hatun Türbesi ve aidiyeti kesin olmamakla birlikte Serez'deki Zincirli Cami dışında, II. Bayezid'in kızlarının inşa ettirdiği eserlerin hiçbiri günümüze ulaşmamıştır.

II. Bayezid'in kızlarının inşa ettirdikleri mimari eserler dışında türbe-i şerif, eczâhânlık vakıfları, mutasavvıfların zaviye ve türbeleri için kurdukları vakıflar gibi farklı amaçlar için kurdukları vakıfların olduğu görülmüştür. Özellikle mutasavvıfların zaviye ve türbeleri için bu kurulan vakıflar, padişah kızlarının tasavvufi eğilimlerini açıkça göstermektedir. Bu sayede saray ve mutasavvıf kesim arasında birbirini besleyen bir bağ olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca II. Bayezid'in bazı kızları, Mekke ve Medine'ye çok sayıda surre göndermiş, Mekke, Medine ve Kudüs halkına tahsisatta bulunmuşlardır. Bu da yine II. Bayezid'in kızlarının yalnızca Osmanlı'nın merkezinde değil aynı zamanda kutsal topraklarda da vakıflarının olduğunu, kurdukları vakıfların çerçevesinin ne derece geniş olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın en başında, II. Bayezid'in kızlarının sayısının fazla oluşu ve vakıflarına dair arşivde yer alan belgelerin fazlalığı sebebiyle bu tezin tamamlanması sonucunda II. Bayezid'in kızlarının vakıflarına ve vakıf eserlerine dair pek çok verinin ortaya konulacağı öngörülmüştü. Fakat II. Bayezid'in kızlarının bazılarının

vakfiyelerine erişilememesi, çalışma gerçekleştirilirken öngörülmeyen bir sonuçtu. II. Bayezid'in kızlarına dair vakıfların ve vakıf eserlerinin daha önce çalışılmamış olması, padişah kızlarına dair gerçekleştirilen çalışmaların yetersizliği, bu konuyu yeni bir çalışma konusu kılmaktaydı. Bu sebeple çalışmaya başlarken elde edilecek verilerin bir doktora tezini oluşturup oluşturamayacağı öngörülememekteydi. Çalışma gerçekleştirilirken bu sebeple çalışmanın sonuçlarına dair her zaman bir belirsizlik hakimdi. Çalışma gerçekleştirildikçe II. Bayezid'in kızlarının vakıflarının ortaya çıkması bu belirsiz durumu ortadan kaldırarak çalışmanın sağlam bir temel üzerine inşa edilerek ortaya çıkmasını sağladı. Fakat II. Bayezid'in kızlarının inşa ettirdikleri mimari eserlerin çoğunluğunun ortadan kalktığı tespit edilmesi beklenmeyen bir sonuçtu. Çalışmaya başlarken eserlerin günümüzde kısmen var olduğu ve bu sebeple mimari tavsiflerinin de rahatça gerçekleştirilebileceği öngörülmekteydi. Eserlerin günümüzde var olmaması, olanların ise padişah kızlarına aidiyetlerinin şüpheli olması, bu noktada bir hayal kırıklığı oluşturdu. Fakat çalışmanın ilerleyen süreçlerinde bu mimari eserlerin geçmişte hangi konumda olduklarının harita ve belgelerle tespit edilmesi, bu eserlerin sürekliliği için kurulmuş vakıfların işleyişlerinin ortaya çıkarılması, çalışmaya yeni bir perde aralayarak çalışmayı mimari tavsifin ötesinde farklı bir konuma taşıdı. Böylece bu çalışma, var olan mimari eserleri tavsiften öte, arşivin tozlu sayfalarında kalarak gün yüzüne çıkmamış gerçekleri aydınlatmaya çalışarak yeni bir gaye edinmişti. Çalışmanın sonucunda ise eserlerin fiziksel hallerine ulaşılammış olması artık çalışmayı yetersiz kılan bir durum olmaktan çıkmıştı. Dolayısıyla II. Bayezid'in kızlarının kurdukları vakıfları ve inşa ettirdikleri mimari eserleri inceleyen bu tez, çalışmanın en başında hedeflemiş olduğu amacı farklı bir perspektifle ve yöntemle çoğunlukla gerçekleştirmiş görünmektedir. Bu tez; padişah kızlarının kurdukları vakıfları ve gerçekleştirdikleri imar faaliyetlerini çok yönlü bir perspektifle incelemesi sebebiyle bu alanda gerçekleştirilmiş yenilikçi bir çalışma olarak değerlendirilebilir. II. Bayezid'in kızlarının vakıflarına ve vakıf eserlerine dair yeni kaynakların tespiti ile yapılacak çalışmalar bu konuya dair daha da geniş bilgileri gün yüzüne çıkaracaktır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadar geçen süreçte yaşamış çok sayıda

padişah kızı bulunmaktadır. Bu padişah kızlarının hepsine olmasa da çoğunluğuna, hanedan üyesi olmaları sebebiyle topraklar ve mülkler temlik edilmiş, padişah kızları eşleri sebebiyle maddi güç elde etmişlerdir. Bu mali imkanlarla birçok vakıf kurmuşlar ve imar faaliyetleri gerçekleştirmişlerdir. Bu tez, padişah kızlarının kurdukları bu vakıfların ve imar faaliyetlerinin incelenerek gün yüzüne çıkarılması konusunda yenilikçi bir çalışma olarak yapılacak yeni çalışmalara öncül olacaktır. Yeni yapılacak çalışmalarda özellikle padişah kızlarının soy ağaçlarının ortaya çıkarılması, padişah kızlarının hayatlarının, vakıflarının ve imar faaliyetlerinin birlikte değerlendirilmesi gerekliliği, bu konuda çalışma gerçekleştirecek araştırmacılara verilebilecek temel tavsiyelerdendir. Bu alanda yapılacak daha detaylı çalışmalar, padişah kızlarıyla ilgili perdeyi aralayacak Osmanlı tarihine ve Osmanlı sanat tarihine önemli katkılar sunacaktır.

KAYNAKÇA

167 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rumili Defteri (937/1530), C. 1, Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2003.

75 Numaralı Gelibolu Livâsı Mufasssal Tahrîr Defteri I (925/1519), Ankara, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2019.

AHMED BÂDÎ EFENDÎ; Riyâz-ı Belde-i Edirne-20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si, C. 1, İstanbul, Trakya Üniveristesi Yayınları, 2014.

AKARÇEŞME, İdris; “Mihrişah Valide Sultan Vakfı (Kurumları, Hayır hizmetleri ve Akarları)”, İstanbul, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

———: “Mihrişah Valide Sultan ve Vakfı”, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Vakıf Kuran Kadınlar Sempozyumu (11 Mayıs 2018), 2019, s. 159-181.

AKSOY, Cihan; “Valide Sultan Vakıflarının Sosyo-ekonomik Etkileri: Bezmialem Valide Sultan Vakıfları”, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

AKSOY, Özgönül; **Osmanlı Devri İstanbul Sıbyan Mektepleri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul**, İsmail Akgün Matbaası, 1968.

AKTEPE, M. Münir; “Çandarlı İbrahim Paşa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 8, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1993, s. 214.

AKYILDIZ, Ali; “Pertevniyal Valide Sultan”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 34, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2007, s. 239-240.

ALAEDDİNOĞLU, Sibel; “Girit'te Valide Sultan Vakıfları”, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

ALDERSON, Anthony Dolphin; **Osmanlı Hanedanının Yapısı**, İstanbul, İz Yayıncılık, 1998.

———; **The Structure of the Ottoman Dynasty**, New York, Oxford University Press, 1956.

ALGÜL, Hüseyin; **Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan**, İstanbul, Marifet Yayınları, 1981.

ALLAHVERDİ, Reyhan Şahin; “Fatma Sultan'ın İstanbul'daki Hayratı ve Vakıfları”, ed. Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız, Emrah Safa Gürkan, Ankara, TDV Yayın Matbaacılık, **VII. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu (3-5 Mayıs 2019) Bildirileri**, 2021.

———: “II. Bayezid’in Kızı Hümaşah Sultan Vakıfları”, C. 2, **Balkan Tarihi**, ed. Zafer Gölen, Abidin Temizer, Ankara, Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları 1, 2016, s. 261-285.

———: “Yetim Bir Hanım Sultan: Şehzade Mehmet’in Kızı Hümaşah Sultan Vakıfları”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, No: 37, 2016, s. 1-25.

AMEEN, Ahmed; **Islamic Architecture in Greece: Mosques**, Alexandrina, Bibliotheca Alexandrina, 2017.

ANHEGGER, Robert; **Beitrage Zur Osmanischen Baugeschichte III, Moscheen in Saloniki und Serre Zur Frage der —Planmoscheen**, Tübingen, Ernst Wasmuth Verlag, 1967.

ARSLAN, Seray; “Safiye Sultan Vakıfları”, Burdur, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

AŞIK PAŞAZÂDE: **Aşık Paşazade Tarihi**, ed. Cemil Çiftçi, İstanbul, Mostar Yayınları, 2008.

ATÂÎ, Nev’îzâde; **Hadâiku’l-Hakâik Fî Tekmiletî’s-Şakâik-Nev’îzâde Atâyî’nin Şakâ’ik Zeyli**, 2 cilt, C. 2, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017.

———: **Hadâiku’l-Hakâik Fî Tekmiletî’s-Şakâik-Nev’îzâde Atâyî’nin Şakâ’ik Zeyli**, 2 cilt, C. 1, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017.

AYANOĞLU, Fazıl; “Vakıf Yapan Türk Kadınları”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 29, No: 1-2, 2011, s. 317-323.

AYVANSARAYÎ, Hafız Hüseyin; **Camilerimiz Ansiklopedisi (Hadîkatü’l-Cevâmî’)**, 2 cilt, C. 1, İstanbul, Aile ve Kültür Kitaplığı Yayınları, 1987.

———; **Hadîkatü’l-Cevâmî**, TBMM Kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu, <http://hdl.handle.net/11543/551>, 1281.

———; **The Garden of The Mosques**, Leiden, Brill, 2000.

———; **Vefeyât-ı Selâtîn ve Meşâhir-i Ricâl**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1978.

AYVERDÎ, Ekrem Hakkı; **19. Asırda İstanbul Haritası**, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1958.

———; **Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri-Bulgaristan**, Yunanistan, Arnavudluk, 5 cilt, C. 4, 2. bs, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2000.

———; **Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri-Yugoslavya**, 5 cilt, C. 2, 2. bs, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2000.

———; **Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri-Yugoslavya**, 5 cilt, C. 3, 2. bs, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2000.

———; **Fatih Devri Mimarisi**, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı, 1953.

———; **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri 806-855 (1403-1451)**, İstanbul, Baha Matbaası, 1972.

BABİNGER, Franz; **Mehmed the Conqueror and His Time**, ed. William C. Hickman, çev. Ralph Manheim, United States of America, Princeton University Press, 1978.

BAER, Gabriel; “Women and Waqf: An Analysis of the Istanbul Tahrir of 1546”, **Asian and African Studies**, No: 17, 1983, s. 9-27.

BAKİRTZİS, Argyris ve Lila V. Sambanopoulou; “Zincirli Mosque of The City of Serres and its Conservation Interventions (1995–2000)”, **The Conservation and Restoration of Ottoman Monuments in Greece**, ed. Emilia Stefanidou, Thessaloniki, University Studio Press, 2009, s. 107-117.

BALTA, Evangelia; “Serez”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 36, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s. 556-558.

BALTACI, Cahid; **XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, İstanbul, İrfan Matbaası, 1976.

BARKAN, Ömer Lütü ve Ekrem Hakkı Ayverdi; **İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli**, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1970.

BARKAN, Ömer Lütü ve Enver Meriçli (ed.); **Hüdâvendigâr Livâsı Tahrir Defterleri**, C. 1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

BARKAN, Ömer Lütü; “İstanbul Saraylarına Ait Muhasebe Defterleri”, **Türk Tarih Belgeleri Dergisi**, C. 9, No: 13, 1979, s. 1-380.

BAŞARAN, Ayşe Gül; “Osmanlı Mimarisi İçin Kaynak Hadikatü'l-Cevâmi (II.Cilt)-İncelemeli Metin Çevirisi”, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

BAYKAL, Kazım; **Bursa ve Anıtları**, Bursa, Aysan Basımevi, 1950.

BAYRAK, M. Orhan; **Ansiklopedik İstanbul Rehberi**, İstanbul, Veli Yayınları, 1981.

———; **Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1979.

BELİN, François Alphonse; **Osmanlı İmparatorluğu İktisadi Tarihi: (Kaynak Yazarlara Göre, Türkiye'nin Ekonomik Tarihi üzerine Denemeler)**, çev. Oğuz Ceyhan, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1999.

BESSİ, Qurania; “The Ottoman Town In The Southern Balkans From 14th to 16th Centuries: A Morphological Approach”, Birmingham, University of Birmingham, Doktora Tezi, 2014.

BORAN, Ali; “Halep Adiliye (Dukakinzâde Mehmet Paşa) Camisi Vakfiyesi ve Bugünkü Durumu”, C. 2, **Uluslararası Antep-Halep Vakıfları Sempozyum**

Bildirileri, İstanbul, Gaziantep Üniversitesi Vakıflar Bölge Müdürlüğü Yayınları, 2014, C. 2, s. 237-256.

BOZKURT, Tolga; “Erken Dönem Osmanlı Selâtin Cami Mihrapları”, **İstem**, No: 11, 2008, s. 203-248.

BROUSKARİ, Ersi (ed.); **Ottoman Architecture in Greece**, Athens, Hellenic Ministry of Culture, 2008.

BÜLBÜL, Sevil; “Makedonya’da Osmanlı Dönemi’nden Kalan ve Kadınlar Tarafından Yaptırılan Mimari Eserler”, **Asos Journal**, C. 6, No: 77, 2018, s. 98-109.

———: “Manastır Şehri’ndeki Osmanlı Mimarisi”, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.

CENGİZ, Hasan Ali; **1746 Edirne Yangını (Harîk-i Kebîr)**, Edirne, Trakya Üniveristesi Yayınları, 2022.

CEZAR, Mustafa; **Mufasssal Osmanlı Tarihi (Resimli-Haritalı)**, 6 cilt, C. 2, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011.

———: “Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler”, C. 1, **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri**, 2 cilt, İstanbul, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü, 1963, s. 327-414.

ÇAL, Halit; “1192 Numaralı 1696-1716 Tarihli Hurufat Defterine Göre Yunanistan’daki Türk Mimarisi”, **Erdem**, No: 58, 2010, s. 93-242.

ÇANKAYA BAYRAKLI, Zehra; “Sosyo-Ekonomik Yönleriyle Nakşidil Valide Sultan Vakıfları”, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.

ÇAŞKURLU, Günnaz; “IV. Mehmed’in Kızı Hadice Sultan’ın İstanbul’daki Mülkleri ve Vakıfları”, **İstanbul, IV. Uluslararası Osmanlı İstanbul’u Sempozyumu (20 - 22 Mayıs 2016) Bildirileri**, 2016, s. 685-706.

ÇELEBİ, Sâî Mustafa; **Yapılar Kitabı (Tezkiretü’l-Bünyân ve Tezkiretü’l-Ebniye)**, haz. Hayati Develi, İstanbul, K Kitaplığı, 2003.

ÇIKLA BÖLÜKBAŞI, Ayşe; “II. Mehmet Devri Kadın Bânileri”, İstanbul, Fatih Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, **2005-2006-2007 Fatih Sempozyumları I-II-III Tebliğler**, 2011, s. 252-261.

ÇINAR, Hüseyin; “Osmanlı Toplumunda Vakıf Kuran Kadınlar”, **Klasik Dönem Osmanlı Toplumunda Kadın**, ed. Bedriye Yılmaz, Miyase Koyuncu Kaya, Ankara, Berikan Yayınevi, 2022, s. 269-299.

ÇIPAN, Mustafa; “Fasîh Ahmed Dede”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 12, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1995, s. 213-214.

ÇİÇEK, İlknur; “Pertevniyal Valide Sultan’ın Hayatı, Hayır İşleri ve Aksaray’daki Külliyesi”, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

DANIŞMAN, Zuhuri; **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, C. 5, İstanbul, Yeni Matbaa, 1965.

DANIŞMEND, İsmail Hami; **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. 5, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1971.

———; **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. 3, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1971.

DAŞ, Ertan; “Erken Dönem Osmanlı Türbeleri (1300-1500)”, İzmir, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003

DEĞERLİ, Ayşe; “Fatih Devri Vezirlerinden Faik Paşa’nın Vakfiyesi”, **Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi**, No: 2, 2019, s. 1-12.

DOĞANAY, Aziz; “İlk Devir Osmanlı İstanbul Türbelerinde Mimari Plastik ve Tezyinat”, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırması Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001.

DOĞANAY, Aziz; “Şeyh Vefâ Külliyesi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 39, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2010, s. 72-74.

DUMAS, Juliette; “Bir Prenses bir Kulla Evlenirse II : Osmanlıların Sıradışı Evlilik Sistemi (15. Yüzyıl Ortalarından 16. Yüzyıl Ortalarına)”, çev. Esra Atuk, **Toplumsal Tarih**, No: 210, 2010, s. 36-42.

———: “Les perles de nacre du sultanat: Les princesses ottomanes (mi-XVe – mi-XVIIIe siècle)”, Paris, École des Hautes Études dn Sciences Sociales École Doctorale d’histoire et Civilisations, Doktora Tezi, 2013.

DURAN, Tülay (ed.); **Tarihimizde Vakıf Kuran Kadınlar**, İstanbul, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, 1990.

DURSUN, Kübra; “II. Bayezid’in Annesi Gülbahar Hatun’un Hayatı ve Vakıfları”, Tokat, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.

DURUKAN, Aynur; “Anadolu Selçuklu Sanatında Kadın Baniler”, **Vakıflar Dergisi**, No: 27, 1998, s. 15-36.

EMECEN, Feridun; “İhtişam Çağının Başlangıcında Bir Osmanlı Devlet Adamı: Kanuni Sultan Süleyman’ın İkinci Veziri Mustafa Paşa”, **Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu: IV. Bildirileri**, ed. Haluk Selvi, Kocaeli, 2018, s. 25-37.

———; “Selim I”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s. 407-414.

———: “Şehzâde Korkut”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 26, Ankara, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2002, s. 205-207.

———: “Yunus Paşa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 43, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s. 608-610.

ERALP, Nejat; “Dukakinzade Ahmed Paşa Haziresi ve Dukakinzadeler”, **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu V: Tebliğler**, İstanbul, Eyüp Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2002, s. 192-195.

ERDOĞRU, M. Akif; “Onaltıncı Yüzyılda Sofya Şehri”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. 17, No: 2, 2002, s. 1-15.

ERGİN, Osman (ed.); **Muallim Cevdet’in Hayatı, Eserleri ve Kütüphanesi**, İstanbul, İstanbul Bozkurt Basımevi, 1937.

ERTÜRK, Fatih; “Neslişah ve Hatice Sultan (Sulukule) Mahalleleri Kentsel Dönüşüm Projesi”, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

ERÜNSAL, Büşra Merve; “XVI. Yüzyıl Sonlarında Hüdavendigar Livası Vakıflarından Kesitler”, Bilecik, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

CELEBİ, Evliya; **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Akkırman-Belgrad-Gelibolu-Manastır-Özü-Saraybosna-Slovenya-Tokat-Üsküp-II**, C. 5, haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2010.

———; **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Konya-Kayseri-Antakya-Şam-Urfa-Maraş-Sivas-Gazze-Sofya-Edirne**, C. 3, haz. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2006.

———; **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Gümölcine-Kavala-Selânik-Tırhala-Atina-Mora-Navarin-Girit Adası-Hanya-Kandiye-Elbasan-Ohri Tekirdağı-I**, C. 8, haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011.

———; **Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Gümölcine-Kavala-Selânik-Tırhala-Atina-Mora-Navarin-Girit Adası-Hanya-Kandiye-Elbasan-Ohri-Tekirdağı-II**, C. 8, haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011.

EYİCE, Semavi; “Atik Ali Paşa Camiinin Türk Mimarî Tarihindeki Yeri (8 Levha)”, **Tarih Dergisi**, C. 14, No: 19, 1964, s. 99-114.

———: “Svilengrad’da Mustafa Paşa Köprüsü”, **Belleten**, C. 28, No: 112, 1964, s. 729-752.

———: “Beşir Ağa Külliyesi”, C. 6, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s. 1-3.

———: “Faik Paşa Cami”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, s. 102-103.

———: “Galata”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 13, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, s. 307-313.

———: “II. Bayezid Cami ve Külliyesi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s. 45-49.

———: “İstanbul’da Sultan II. Bayezid Külliyesi”, **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C. 3, No: 8, 1990, s. 11-26.

FİLAN, Kerima; “Osmanlı Bosnası’nda Vakıf Kuran Kadınlar”, **Osmanlı Döneminde Balkan Kadınları: Toplumsal Cinsiyet, Kültür, Tarih**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, s. 109-136.

FODOR, Pál; “Wolf On The Border: Yahyapaşaoğlu Bali Bey (?–1527) Expansion And Provincial Élite In The European Confines Of The Ottoman Empire In The Early Sixteenth Century”, **Şerefe: Studies In Honour of Prof. Géza Dávid on His Seventieth Birthday**, ed. Pál Fodor, Benedek Péri, Nándor E. Kovács, Budapest, Research Centre for the Humanities: Hungarian Academy of Sciences, 2019, s. 57-89.

GAVRA, Eleni; “The Zincirli Mosque in Serres”, **The Ottoman Empire, The Balkans, The Greek Lands: Toward a Social and Economic History**, İstanbul, The Isis Press, 2007, s. 135-155.

———; “Συντήρηση και επανάχρηση του τεμένους ZINCIRLI στις Σέρρες. Πρόταση για διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου”, Thessaloniki, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Doktora Tezi, 1986.

GOLOĞLU, Mahmut; **Trabzon Tarihi: Fetihten Kurtuluşa Kadar**, Goloğlu Yayınları, 1975.

GÖK, İlhan; “Atatürk Kitaplığı M.C. O.71 Numaralı 909-933/1503-1527 Tarihli İn’âmât Defteri (Transkripsiyon-Değerlendirme)”, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib; **XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar)**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1952.

GRİGGS, Carol ve diğerleri; “A Regional High-Frequency Reconstruction of May–June Precipitation in The North Aegean From Oak Tree Rings, A.D. 1089–1989”, **International Journal of Climatology**, C. 27, No: 8, 2007, s. 1075-1089.

GÜNDÜZ, Ahmet; “Çelebi Mehmed’in Kızı Selçuk Hatun Vakıfları”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 17, No: 3, 2018, s. 1154-1173.

———; “Vakfiyeleri Işığında II. Bayezid’in Eşi Bülbül Hatun Vakıfları”, **Vakıflar Dergisi**, No: 55, 2021, s. 25-53.

GÜVENER, Tahsin; “Hain Ahmet Paşa”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bitirme Tezi, 1968.

HAMMER, Joseph Von; **Büyük Osmanlı Tarihi**, 18 cilt, C. 4, İstanbul, Üçdal Neşriyat, 1983.

HARTMUTH, Maximilian; “The Princess and the Mosque: Ottoman Royal Women’s Architectural Patronage in the Province and the Case of the so-called Zincirli Câmî at Serres”, **Bâtir au féminin?: Traditions et stratégies en Europe et dans l’Empire ottoman.**, haz. Juliette Dumas and Sabine Frommel, Paris, Picard, 2013, s. 79-88.

HASKAN, Mehmet Nermi; **Eyüp Tarihi**, 2 cilt, C. 1, İstanbul, Türk Turing Turizm İşletmeciliği Vakfı Yayınları, 1993.

———; **Eyüp Tarihi**, 2 cilt, C. 2, İstanbul, Türk Turing Turizm İşletmeciliği Vakfı Yayınları, 1993.

HAYASHİ, Kyoko; “The Vakıf Institution in 16th-Century İstanbul: An Analysis of The Vakıf Survey Register of 1546”, **The Memoirs of The Toyo Bunko**, No: 50, 1992, s. 93-113.

HIZLI, Mefail; **Mahkeme Sicillerine Göre Osmanlı Klasik Döneminde İlköğretim ve Bursa Sıbyan Mektepleri**, Bursa, Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1999.

HİBRÎ, Abdurrahman; **Enîsü’l-Müsâmirîn-Edirne Tarihi (1360-1650)**, çev. Ratip Kazancıgil, Edirne, Edirne Valiliği Yayınları, 1999.

İŞİK, Mustafa; “H.1105/M.1693-94 Tarihli ve 03648 Numaralı Maliyeden Müdevver Deftere Göre Karınabad Kazasında Cizye Uygulaması”, **Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi**, C. 2, No: 4, 2013, s. 283-298.

İĞDEMİR, Uluğ (haz.); **Edirne (Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993.

İLGÜREL, Mücteba; “Kösem Sultan”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 26, Ankara, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2002, s. 273-275.

İLHANLI, Emine; “Sineperver Ayşe Valide Sultan Nakşidil Valide Sultan ve Perestû Valide Sultan Vakıfları”, İstanbul, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

İMBER, Colin; **Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650 (İktidarın Yapısı)**, çev. Şiar Yalçın, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

İNBAŞI, Mehmet; “Şemsi Paşa Vakfiyesi”, **Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi** Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı, No: 27, 2005, s. 257-270.

———; “Yahya Paşa’nın Üsküp’teki Vakıfları”, **Vakıflar Dergisi**, No: 53, 2020, s. 9-29.

İYİANLAR, Arzu; “Valide Sultanların İmar Faaliyetleri”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992.

KAHRAMAN, Betül; “Vakfiyesi ışığında Şah Sultan ve Zal Mahmud Paşa Külliyesi: Cami, Medrese, Türbe ve Çeşmesi”, İstanbul, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

KALA, Eyüp Sabri ve İdris Akarçeşme; **Mihrişah Valide Sultan Vakfı**, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2019.

KALA, Eyüp Sabri; “Osmanlı Dönemi Hanım Sultan Vakıfları ve Sosyal Politika Uygulamaları”, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, **Vakıf Kuran Kadınlar Sempozyumu (11 Mayıs 2018) Bildiri Kitapçığı**, 2019.

KALAFAT, Murat; “Gülnuş Emetullah Sultan’ın Banılığı”, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

KANSOY, Arzu; “III. Selim Dönemi Mihrimah Sultan, Rüstem Paşa ve Hacı Ayşe Sultan Vakıflarının Osmanlı Devleti’nin Sosyo-Ekonomik Hayatındaki Yeri”, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.

KAPLANOĞLU, Raif; **Bursa Anıtlar Ansiklopedisi**, Bursa, Yenigün Yayınları, 1994.

KARACA, Filiz; “Hanım Sultan”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1997, s. 28-29.

KARAKUŞ, Sadık Emre; “Edirne Şehir İdaresinin Bazı Özellikleri (1789-1839)”, **Rifat Özdemir’e Armağan**, ed. Rahmi Doğanay, Ahmet Çelik, Fatih Özçelik, İstanbul, Hiperyayın, 2018, s. 201-233.

———; “Osmanlı İdaresinde Edirne (1789-1839)”, Elazığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.

KARTAL, Şehri; “Haseki Hürrem Sultan Yapıları”, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

KAYTAZ, Fatma; “Nurbanu Valide Sultan’ın Hayatı ve Şahsiyeti”, Ankara, **Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Vakıf Kuran Kadınlar Sempozyumu (11 Mayıs 2018) Bildiri Kitapçığı**, 2019.

KAZAN, Hilal; “İstanbul’da Bâli Paşa Cami Vakfiyesi ve Yeni Bilgiler”, **Vakıflar Dergisi**, No: 29, 2005, s. 55-75.

———; “Osmanlı Kadınlarının Yunanistan’da Bulunan Eserleri”, **İstanbul Üniversitesi Yayınevi**, No: 17, 2022, s. 219-251.

KAZANCIGİL, Ratip; **Edirne Mahalleleri**, Edirne, Türk Kütüphaneciler Derneği: Edirne Şubesi, 1992.

KEPECİOĞLU, Kamil; **Bursa Kütüğü**, 4 cilt, C. 3, Bursa, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009.

———; **Bursa Kütüğü**, 4 cilt, C. 1, Bursa, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009.

———; **Bursa Kütüğü**, 4 cilt, C. 2, Bursa, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009.

———; **Bursa Kütüğü**, 4 cilt, C. 4, Bursa, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009.

———; “Muradiye Türbeleri”, Uludağ: **Bursa Halkevi Dergisi**, No: 3, 1935, s. 37-40.

KESKİN, Özkan Özer; “Başlangıcından 19. yüzyıla kadar Trabzon Gülbahar Hatun vakfı”, Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.

KILIÇ ÇELİKTEN, Havva; “Sultan Abdülmecid’in Kızı Behice Sultan’ın Hayatı (1848-1876)”, İstanbul, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

KIZILKAYA, Cennet; “Sultan II. Selim’in Kızı İsmihan Sultan’ın Vakıfları Üzerine Bir İnceleme”, Afyonkarahisar, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2024.

KİEL, Machiel; “Observations on the History of Northern Greece during the Turkish Rule”, **Balkan Studies**, C. 12, No: 2, 1971, s. 415-462.

KİPROVSKA, Mariya; “Pınarhisar’s Development From The Late Fourteenth to The Mid-Sixteenth Century: The Mihaloğlu Family Possessions in The Area”, **Cities in South Eastern Thrace: Continuity and Transformation**, ed. Daniela Stoyanova, Grigor Boykov, Ivaylo Lozavov, Sofia, St. Kliment Ohridski University Press, 2017, s. 183-209.

KOCABAŞ, Bahar; “I. Selim’in kızı Şah Sultan’ın Hayatı ve Vakıf Eserleri”, Tokat, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.

KOÇU, Reşad Ekrem; **İstanbul Ansiklopedisi**, C. 2, İstanbul, Reşad Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kolektif Şirketi, 1959.

KONUK, Neval; **Yunanistan’da Osmanlı Mimarisi**, Ankara, Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2010.

KONYALI, İbrahim Hakkı; **Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi**, 2 cilt, C. 2, İstanbul, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları, 1977.

———; **Mimar Koca Sinan’ın Eserleri**, İstanbul, Ülkü Basımevi, 1950.

KORKMAZ, Fatma; “Selçuk Hatun ve Vakıfları”, Bursa, Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

KREUTEL, Richard F.; **Haniwaldanus Anonimi’ne Gore Sultan Bayezid-i Velî (1481-1512)**, çev. Necdet Öztürk, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1997.

KUBAN, Doğan; **Osmanlı Mimarisi**, İstanbul, Yem Yayınları, 2007.

KURAN, Aptullah; **Mimar Sinan**, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1986.

———; “Tezkerelerde Adı Geçen Sinan Eserlerinin Yapı Türlerine Göre Alfabetik Listesi”, **Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri**, C. 1, 1988, s. 155-166.

———; “Mimar Sinan’ın Bilinmeyen ve Kaybolan Camileri”, **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi-Beşeri Bilimler**, No: 7, 1979, s. 81-94.

———; “Mimar Sinan’ın Camileri”, C. 1, **Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri**, 2 cilt, ed. Sadi Bayram, Ankara, 1988, s. 175-214.

KURTBİL, Zeynep Hatice; “Murad Paşa Külliyesi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 31, Ankara, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020, s. 191-192.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S.; **Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)**, İstanbul, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, 1994.

LOWRY, Heath W.; **Hersekzâde Ahmed Paşa: Bir Osmanlı Devlet Adamının Meslek Hayatı ve Kurduğu Vakıflar**, İstanbul, Bahçeşehir University Press, 2011.

———; “Zihne”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 44, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s. 407-408.

———; **Serez’deki Selçuk Sultan Cami ve Erken Dönem Osmanlı Mimarisindeki Yeri**, çev. M. Alper Öztürk, İstanbul, Bahçeşehir University Press, 2013.

MERİÇ, Rıfkı Melül; “Beyazid Cami Mimarı: II. Sultan Bayezid Devri Mimarları ile Bazı Binaları Beyazid Cami ile Alakalı Hususlar, Sanatkarlar ve Eserleri”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslâm Sanatları Tarihi Enstitüsü Yıllık Araştırmalar Dergisi**, C. 2, No: 2, 1958.

NASUH, Matrakçı; **Târîh-i Âl-i Osmân**, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019.

ODABAŞI, Zehra; “Selçuklu Hanedanının Bani Eşleri ve Tarihte İz Bırakan Konya Kadınları”, C. 2, **Konya Kitabı XIX-Türkiye Selçukluları ve Konya (Sosyal ve İktisadi Hayat)**, ed. Caner Arabacı, Mehmet Ali Hacıgökmen, Mustafa Akkuş, Konya, Konya Ticaret Odası Yayınları, 2023, s. 91-112.

ONUR, Oral; **Edirne Türk Tarihi Vesikalarından Kitabeler**, İstanbul, Yenilik Basımevi, 1972.

ÖNKAL, Hakkı; “Klasik Devir Osmanlı Türbelerinin Plan Özellikleri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, No:4, 1987, s. 51-71.

ÖNKAL, Hakkı; **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.

ÖTÜKEN, Yıldız; “Orhan Gazi (1326-1359) Devrinden Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) Devrinin Sonuna Kadar Osmanlı Medreseleri”, **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi**, No: 9, 1978, s. 337-371.

ÖZ, Tahsin; **İstanbul Camileri**, C. 2, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1962.

ÖZCAN, Abdülkadir; “Dukakinzâde Ahmet Paşa”, C. 9, İstanbul, **TDV İslam Araştırmaları Merkezi**, 1994, s. 550-551.

———; “Hacı Beşir Ağa”, C. 5, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s. 555.

———; “Kul”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Ankara, **TDV İslam Araştırmaları Merkezi**, 2002, s. 348-350.

ÖZER, Mustafa; **Üsküp’te Türk Mimarisi (XIV.-XIX. Yüzyıl)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.

ÖZGEN, Sinan; “Sultan Hamamı”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 7, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 1994, s. 61-62.

ÖZTUNA, Yılmaz; **Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)**, C. 2, Ankara, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.

ÖZTÜRK, Necdet (haz.); **Hadîdî Tarihi (Manzum Osmanlı Tarihi/1285-1523)**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2015.

ÖZTÜRK, Necdet (haz.); **Oruç Beğ Tarihi (1288-1502)**, İstanbul, Bilge Kültür Sanat, 2014.

PARMAKSIZOĞLU, İsmet; “Dukakinoğlu Ahmet Paşa”, **Türk Ansiklopedisi**, C. 14, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1966, s. 108-109.

PEİRCE, Leslie; **Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu’nda Hükümler ve Kadınlar**, çev. Ayşe Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016.

———; **The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire**, New York, Oxford University Press, 1993.

Ramazanzâde Nişancı Mehmed Paşa: Târîh-i Nişancı Mehmed Paşa, haz. Halil Ortakçı, Kahramanmaraş, SAMER Yayınları, 2021.

REİNDL-KİEL, Hedda; “Gedik Ahmed Paşa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 13, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, s. 543-544.

ŠABANOVIĆ, Hazim; “Hersekzâde”, **Encyclopaedia of Islam**, C. 3, London, 1971, s. 340-342.

SAKAOĞLU, Necdet; **Bu Mülkün Kadın Sultanları**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2015.

SAMBANOPOULOU, Lila; “The Ottoman Monuments”, **Serres Past and Present**, Serres, 2001, s. 252-255.

SAMİ, Şemseddin; **Kâmûs-ı Türkî**, İstanbul, İkdâm Matbaası, 1899.

SARIALTIN, Ekrem; “Sultan III. Murad’ın Kızı Fatma Sultan Vakfiyesinin Metni ve Transkripsiyonu”, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1990.

SARICAOĞLU, Fikret; “Nakşidil Sultan”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 32, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2006, s. 343-344.

SEFERCİOĞLU, Nejat; “Dukakinzâde Ahmed Bey”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 9, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1994, s. 549-550.

SEREZLİ, Mehmet Esat; **Memleket Hatıraları**, 2 cilt, C. 1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2012.

SEZER, Musa; “Avârız Kayıtlarına Göre XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Karınabad Kazası”, **Journal of History Studies**, C. 10, No: 9, 2018, s. 301-318.

SÜREYYA, Mehmed; **Sicil-i Osmânî**, 6 cilt, C. 5, ed. Nuri Akbayar, çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

———; **Sicil-i Osmânî**, 6 cilt, C. 1, ed. Nuri Akbayar, çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

———; **Sicil-i Osmânî**, 6 cilt, C. 2, ed. Nuri Akbayar, çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

———; **Sicil-i Osmânî**, 6 cilt, C. 4, ed. Nuri Akbayar, çev. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

SÜZEN, Hüseyin; “Dukakinzade Ahmed Bey Divanı”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1994.

ŞAFAK, Nurdan; “17. Yüzyılda Bir Valide Sultan: Hatice Turhan Sultan ve Vakıfları”, Ankara, **Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları**, **Vakıf Kuran Kadınlar Sempozyumu (11 Mayıs 2018)**, 2019, s. 241-253.

ŞAHİN, Kamil; “Saraybosna Şehri Merkezindeki Medreseler”, **Vakıf Haftası Dergisi**, No: 10, 1993, s. 263-272.

ŞENTÜRK, M. Hüdayi; “Bezmiâlem Vâlide Sultan”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1992.

ŞİMŞİRGİL, Ahmet; **Valide Sultanlar ve Harem**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2019.

TAĞ, Muhammed; “Temettuât Defterlerine Göre Edirne’de Romanlar”, Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

TAPAN, Filiz; “Rumeli Uç Ailesi Malkoçoğulları’nın Kökeni Hakkında Tartışmalar ve Yeni Bir İddia”, **Gazi Akademik Bakış**, No: 32, 2023.

TELLİ, Hasan; “Osmanlı Dönemi Üsküp Vakıfları”, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.

TERZİ, Arzu; “Haktan Aldığını Halkına Dağıtan Örnek Vakıf İnsanı: Bezmiâlem Valide Sultan”, İstanbul, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, **Vakıf Kuran Kadınlar Sempozyumu (11 Mayıs 2018) Bildiri Kitapçığı**, 2019, s. 13-21.

THYS-ŞENOCAK, Lucienne; **Hadice Turhan Sultan**, çev. Ayla Ortaç, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2009.

TOKSOY, Ahmet; “Kızıl Ahmed Bey”, **Kafdağı**, C. 2, 2017, s. 1-10.

TOPAÇ, Ali Ziya; **Hamzabey Tarihi: Sinop ve İzmir Fatih**, Bursa, Aysan Basımevi, 1949.

TUĞLACI, Pars; **Osmanlı Şehirleri**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1985.

TULUK, Ömer İskender; “Osmanlı Camilerinde Mekan Kurgusu Açısından Kare Tabanlı Baldeken Varyasyonları (15.-17. yy)”, **Journal Of The Faculty Of Engineering And Architecture Of Gazi University**, C. 21, No: 2, 2006, s. 275-284.

TUNCER, İbrahim; “Sultan II. Abdülhamid’in Kızı Ayşe Sultan’ın Hayatı”, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

TURAN, Şerafettin; “Hersekzâde Ahmet Paşa”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1998, s. 235-237.

TURGUT, Vedat; “Vakıf Belgelerinde Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Dönemi Aileleri: Malkoçoğulları ve Mihallüler”, **Yeni Türkiye Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını**, 2015, 566-589.

———; “Vakıf Belgelerine Göre Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Dönemi Aileleri II: Âl-i Timurtaş Paşa”, **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, No: 53, 2019, s. 51-120.

Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, C. 2, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2002.

Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, 3 cilt, C. 3, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1983.

UĞUR, Ahmet; **İbn-i Kemal**, İzmir, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

ULUÇAY, Mustafa Çağatay; “2. Bayezid’in Âilesi”, **Tarih Dergisi**, C. 10, No: 14, 2011, s. 104-124.

———; **Harem II**, 3. bs, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.

———; **Haremden Mektuplar**, Ötüken Yayınları, 2011.

———; **Padişahın Kadınları ve Kızları**, 7. bs, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2021.

UŞAR, Bahar Bilgin; “The Aksaray Pertevniyal Valide Sultan Mosque Complex: Reflections On The Patronage Of A Nineteenth Century Valide Sultan”, İstanbul, Koç University, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

UYSAL, Nurhan; “Kuyud-ı Kadim Arşivindeki 416 Numaralı Deftere Göre Kuzey Yunanistan’da Osmanlı Vakıfları”, Tekirdağ, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Doktora Tezi, 2022.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Çandarlı Vezir Ailesi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

———; “Hızır Bey Oğlu Sinan Paşa’nın Vezîr-i Azamlığına Dair Çok Kıymetli Bir Vesika”, **Belleten**, C. 27, No: 105, 1963, s. 37-44.

———; “Yavuz Sultan Selim’in Kızı Hanım Sultan ve Torunu Kara Osman Şah Bey Vakfiyeleri”, **Belleten**, C. 11, No: 159, 1976, s. 467-478.

———; **Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

———; **Osmanlı Tarihi**, C. 2, 7. bs, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

———; **Osmanlı Tarihi**, C. 4, 6. bs, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

ÜLKÜ, Osman; “Gelibolu’da Bulunan Türk Dönemi Mimari Eserleri”, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998.

WORONZOW-DASCHKOW, Salome; “Sultan I. Süleyman’ın (Kanuni) Şeceresi”.

YAKUPOĞLU, Cevdet; “II. Bayezid’in oğlu Şehzâde Mahmud’un Hayatı ve Faaliyetleri”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 6, No: 12, 2010, s. 319-339.

YARDIMCI, Mehmet Emin; “1544 Yılı Nüfus ve Arazi Tahrir Defterine Göre Üsküp Nahiyesi”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.

YAŞAR, Abdîzâde Hüseyin Hüsameddin; **Amasya Tarihi**, C. 6-8, ed. Songül Keçeci Kurt, Recep Orhan Özel, Metin Hakverdioğlu, Samsun, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, 2022.

YAŞAR, Ahmet; “1766 Tarihli Bir Hamam Defterine Göre İstanbul Vakıf Hamamları”, **Vakıflar Dergisi**, No: 53, 2020, s. 67-100.

———; “İstanbul Hamamları; 1731-1766”, **II. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu**, Bildiriler, ed. Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız, Emrah Safa Gürkan, İstanbul, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 553-586.

YAVAŞ, Doğan; “Muradiye Külliyesi”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s. 196-198.

YEKE, Saliha TUPAL, “Bursa Muradiye Külliyesi Türbelerinde Gerçekleştirilen Koruma ve Onarım Müdahalelerinin Tarihsel Arka Planı”, Bursa, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.

YENAL, Engin; “Muradiye Türbeleri”, **Bursa’da Zaman**, No:5, 2013, s. 26-29.

YERLİ, Handan; “Pertevniyal Valide Sultan’ın Baniliği”, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.

YETİŞ, Kazım; **Yahya Kemal**, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1998.

YILMAZ, Saffet; “Yaşayan Osmanlı Ruhu: Muradiye”, **Bursa’da Zaman**, No: 16, 2015, s. 4-31.

YILMAZÖRNEK, Bekir; “Üsküdar Mihrimah Sultan Külliyesi”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

YÖRÜK, Doğan; “Selçuklu’dan Osmanlı’ya Konya’da Vakıf Kuran Kadınlar”, C. 1, **Geçmişten Günümüze Şehir ve Kadın**, 2 cilt, ed. Osman Köse, Samsun, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 2016, s. 475-488.

YURTOĞLU, Gökhan; “İskender Paşa’nın Tarihî Şahsiyeti ve Rumeli’deki Faaliyetleri”, **Akademik Bakış**, C. 16, No: 32, 2023, s. 131-150.

YÜCEL, Erdem; **Gebze ve Eskişehir**, İstanbul, Gebze Rotary Kulübü, 1991.

Yüksel, Hasan; “Osmanlı Toplumunda Vakıflar ve Kadın (XVI-XVII Yüzyıllar)”, **Osmanlı Ansiklopedisi**, C. 5, ed. Güler Eren, Kemal Çiçek, Cem Oğuz, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 49-55.

YÜKSEL, İ. Aydın; **Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid- Yavuz Sultan Selim Devri (886-926/1481-1520)**, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2006.

ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Γεώργιος ve diğerleri; “Ψηφιακή αποτύπωση μνημείων με σύγχρονες υπολογιστικές τεχνικές. Η περίπτωση του Ζινζιρλί Τζαμί στις Σέρρες”, **ΧΩΡΟγραφίες**, No: 1, 2020.

ЕЛЕЗОВИК, Глиша; “Турски Споменици У Скопују”, **Гласник Скопског Научног Друштва**, 1929, 243-261.

اوي هند, المملكة المتحدة, الآثار الإسلامية والتاريخية في حلب; محمد أسعد, طلس, 2017

BELGE KAYNAKÇASI

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Sicilleri Mühimme Defterleri

A.DVNSMHHM.d./48-30

A.DVNSMHHM.d./115-1660

A.DVNSMHHM.d./115-1894

A.DVNSMHHM.d./121-1067

A.DVNSMHHM.d./4-79

A.DVNSMHHM.d./67-48

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı

A.MKT.UM./300-56

A.MKT.UM./87-99

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Ali Emiri Abdülhamid I

AE.SABH.I./128-8655

AE.SABH.I./132-8888

AE.SABH.I./161-10743

AE.SABH.I./239-15991

AE.SABH.I./58-4101

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Ali Emiri Ahmed III

AE.SAMD. III./ 78-7900

AE.SAMD. III./ 78-7899; 56-5577

AE.SAMD. III./ 176-17120

AE.SAMD. III./ 218-21074

AE.SAMD. III./ 45-4479

AE.SAMD. III./ 45-4498

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Ali Emiri Mahmud I

AE.SMHD.I./144-10739

AE.SMHD.I./22-1287; 29-1710

AE.SMHD.I./69-4512

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Ali Emiri Mehmed IV

AE.SMMD.IV./105-12229

AE.SMMD.IV./98-11536

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Ali Emiri Mustafa III

AE.SMST. III./ 67-4942

AE.SMST. III./ 357-28650

AE.SMST. III./ 58-4246

AE.SMST. III./ 79-5860

AE.SMST. III./ 86-6382

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Ali Emiri Osman III

AE.SOSM.III/40-2815

AE.SOSM.III/22-1513

AE.SOSM.III/71-5408

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Ali Emiri Selim III

AE.SSLM.III/103-6209

AE.SSLM.III/18157

AE.SSLM.III/302-17664

AE.SSLM.III/385-22220

AE.SSLM.III/415-23870

AE.SSLM.III/ 61-3686

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Bâb-ı Âlî Evrak Odası

BEO/1390-104242

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Cevdet Adliye

C.ADL./87-5245

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Cevdet Belediye

C.BLD./104-5193;

C.BLD./106-5285

C.BLD./118-5885

C.BLD./141-7046

C.BLD./28-1351

C.BLD./31-1502

C.BLD./56-2779

C.BLD./88-4352

C.BLD./ 94-4681

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Cevdet-i Evkâf

C.EV./26-1582

C.EV./471-23832

C.EV./147-7340

C.EV./22-1058

C.EV./109-5426

C.EV./111-5519

C.EV./112-5579

C.EV./122-6082

C.EV./123-6149

C.EV./146-7294

C.EV./153-7616

C.EV./158-7898

C.EV./162-8079

C.EV./176-8767

C.EV./181-9049

C.EV./186-9282
C.EV./189-9435
C.EV./191-9522
C.EV./19-901
C.EV./22-1063
C.EV./226-11255
C.EV./ 233-11613
C.EV./234-11652
C.EV./250-12597
C.EV./269-13733
C.EV./286-14594
C.EV./301-15310
C.EV./34-1695
C.EV./345-17502
C.EV./35-1714
C.EV./353-17934
C.EV./360-18278
C.EV./36-1774
C.EV./368-18698
C.EV./375-19040
C.EV./39-1910
C.EV./412-20893
C.EV./414-20960
C.EV./42-2092
C.EV./450-22754
C.EV./451-22831
C.EV./45-2242
C.EV./497-25123
C.EV./507-25625
C.EV./52-2596
C.EV./530-26791

C.EV./53-2604
C.EV./53-2644
C.EV./566-28575
C.EV./588-29689
C.EV./601-30317
C.EV./607-30640
C.EV./64-3169
C.EV./72-3591
C.EV./73-3620
C.EV./75-3702
C.EV./75-3746
C.EV./84-4154
C.EV./87-4310
C.EV./90-4494
C.EV./532-26863
C.EV./56-2755

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Cevdet-i Maârif

C.MF./116-5790
C.MF./135-6740
C.MF./27-1348
C.MF./32-1596
C.MF./39-1915
C.MF./40-1956
C.MF./50-2470
C.MF./52-2594
C.MF./55-2734
C.MF./57-2807

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Cevdet Saray

C.SM./162-8144

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi

DH.MKT./2141-26

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Evkaf Berat

EV. BRT./303-12

EV. BRT./265-12

EV. BRT./260-14

EV. BRT./164-46

EV. BRT./183-32

EV. BRT./184-5

EV. BRT./265-12

EV. BRT./303-12

EV. BRT./60-13

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Evkaf Defterleri

EV.d./16531

EV.d./14341

EV.d./15785

EV.d./9643

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Evkaf Haremeyn Mukataası Surre Defterleri

EV.HMK.SR.d/2298

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Hatt-ı Hümayun

HAT/1494-119

HAT/1567-52

HAT/1576-27

HAT/1609-18

HAT/1629-88

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/İrade Adliye ve Mezahib

İ.AZN./31-28

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/İrade Meclis-i Vala

İ.MVL/425-18635

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/İbnülemin Ensab

İE.ENB/2-188

İE.ENB/2-191

İE.ENB/2-239

İE.ENB/3-295

İE.ENB/4-482

İE.ENB/549

İE.ENB/5-599

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/İbnülemin Vakıf

İE.EV./15-1753

İE.EV./20-2395

İE.EV./28-3268

İE.EV./29-3404

İE.EV./30-3470

İE.EV./63-6868

İE.EV./73-7840

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Kamil Kepeci

KK.d./3386

KK.d./2804

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Maliyeden Müdevver Defterler

MAD.d./14319

MAD.d./7794

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Maarif Nezareti Tedrisat-ı İbtidaiyye Kalemi

MF.İBT./181-83

MF.İBT./321-59

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Mektubi Kalemi

MF.MKT./17-139

MF.MKT./18-43

MF.MKT./721-14

MF.MKT./785-60

MF.MKT./906-69

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Meclis-i Vâlâ Evrakı

MVL/906-63

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Şûrâ-yı Devlet Defterleri

ŞD./155-31.

ŞD./328-40

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Defter

TS.MA.d /8435.

TS.MA.d /1174

TS.MA.d/10004

TS.MA.d/1179

TS.MA.d/1188

TS.MA.d/1209

TS.MA.d/1678

TS.MA.d/1759

TS.MA.d/1760

TS.MA.d/2938

TS.MA.d/3533

TS.MA.d/3706

TS.MA.d/3746

TS.MA.d/3952

TS.MA.d/3966

TS.MA.d/3967

TS.MA.d/3977

TS.MA.d/3993.

TS.MA.d/4259.

TS.MA.d/4561

TS.MA.d/5279

TS.MA.d/5580

TS.MA.d/5816.

TS.MA.d/6323.

TS.MA.d/6409.

TS.MA.d/6832.

TS.MA.d/6958

TS.MA.d/7294.

TS.MA.d/7307.

TS.MA.d/7337.

TS.MA.d/7544

TS.MA.d/8268

TS.MA.d/8380

TS.MA.d/8435.

TS.MA.d/8920.

TS.MA.d/9179.

**Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Topkapı Sarayı Arşivi
Evrak**

TS.MA.e /107-4.

TS.MA.e./ 856-69.

TS.MA.e./ 880-31.

TS.MA.e./ 967-29.

TS.MA.e/1148-13
 TS.MA.e/26
 TS.MA.e/325-4
 TS.MA.e/352-47
 TS.MA.e/374-18
 TS.MA.e/374-20
 TS.MA.e/374-21
 TS.MA.e/48-54
 TS.MA.e/533-59
 TS.MA.e/722-55
 TS.MA.e/755-4 (TSMA/6195/1-2)
 TS.MA.e/763-8
 TS.MA.e/817-27
 TS.MA.e/827-43
 TS.MA.e/831-58
 TS.MA.e/843-3
 TS.MA.e/844-12
 TS.MA.e/87-16
 TS.MA.e/87-45
 TS.MA.e/890-1
 TS.MA.e/966-18
 TS.MA.e/968-129.
 TS.MA.e/968-75
 TS.MA.e/970-87
 TSMA.e./5793
 TSMA.e./749-36
 TSMA.e/745-39

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Tapu Tahrir Defterleri

TT.d, defter:20 sayfa: 183, 218-219.

TT.d, defter:370, sayfa:54, 41

TT.d., defter:167, sayfa: 196-197

TT.d., defter:232

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

VGM Arşivi, Rumeli Kazaskerliği Vakıf Belgeleri, defter no:15, sayfa:54.

VGM. DEFTER defter:624, sayfa:357, sıra:330

VGM. DEFTER, defter:224, sayfa:316

VGM. DEFTER, defter:570, sayfa:22, sıra:10

VGM. DEFTER, defter:609, sayfa:69

VGM. DEFTER, defter:757, sayfa:78, sıra:24

VGM. DEFTER, defter:120, sayfa:256, sıra:1934-1935

VGM. DEFTER, defter:133, sayfa:154, sıra:1022.

VGM. DEFTER, defter:16, sayfa:116.

VGM. DEFTER, defter:581-2, sayfa:454, sıra:428

VGM.DEFTER, defter:189, sayfa:218-219.

VGM.DEFTER/defter:174, sayfa:348.

VGM.DEFTER/defter:174, sayfa:358.

VGM.DEFTER/defter:189, sayfa: 124-125.

VGM.DEFTER/defter:190, sayfa:378.

VGM.DEFTER/defter:20, sayfa:74.

VGM.DEFTER/defter:221, sayfa:116, sıra:481

VGM.DEFTER/defter:438, sayfa:198.

VGM.DEFTER/defter:481, sayfa:337.

VGM.DEFTER/defter:731, sayfa:185.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Yıldız Perakende Evrakı Komisyanlar Maruzatı

Y.PRK.KOM./1-19

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri/Osmanlı Arşivi/Yıldız Perakende Evrakı Mabeyn Erkanı ve Saray Görevlileri Maruzatı

Y.PRK.SGE./3-52

İNTERNET KAYNAKÇASI

BURSA ALAN BAŞKANLIĞI; <https://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/wp-content/uploads/2015/07/metur122.jpg> (Erişim Tarihi: 20.07.2025)

CEIPA; <https://www.ceipa.pmf.ukim.mk/tr/>

EXPERIENCE SERRES; <https://www.experienceserres.gr>

EYÜP SULTAN BELEDİYESİ;

<https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/dukakinzade-mehmet-pasa/1194> (Erişim Tarihi: 10.06.2025)

FİKRİYAT; <https://www.fikriyat.com/>

FİKRİYAT; <https://www.fikriyat.com/galeri/kultur-sanat/istanbulun-kadim-semti-vefa> (Erişim tarihi: 02.03.2025)

GOOGLE EARTH; <https://www.earth.google.com>

GREEK REPORTER; <https://www.greekreporter.com/>

GÜLEÇ, İsmail; Güney Makedonya Camileri. Fikriyat, 17 Haziran 2020.

<https://www.fikriyat.com/yazarlar/ismail-gulec/2020/06/17/guney-makedonya-camileri> (Erişim Tarihi: 04.01.2024)

İBB SAYISAL ARŞİV;

https://www.sayisalarsiv.ibb.gov.tr/kutuphane3/yazmalar/MC_Yz_O0071.pdf

İSTANBUL SURLARI; <https://www.istanbulsurlari.ku.edu.tr/tr/>

İSTANBUL URBAN DATABASE; <http://www.istanbulurbandatabase.com>

KÜLTÜR ENVANTERİ;

<https://kulturenvanteri.com/tr/harita/#17.18/36.196916/37.158561> (Erişim Tarihi: 20.04.2025)

KÜLTÜR ENVANTERİ; <https://www.kulturenvanteri.com/tr>

NİŞANYAN YERADLARI; <https://www.nisanyanyeradlari.com>

OTTOMAN INSCRIPTIONS; <http://www.ottomaninscriptions.com>

SALT RESEARCH; <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/101333> (Erişim Tarihi: 02.08.2025)

SALT RESEARCH; <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/121079> (Erişim Tarihi: 01.08.2025)

SALT RESEARCH; <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/81657> (Erişim Tarihi: 01.08.2025)

SALT RESEARCH; <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/93731> (Erişim Tarihi: 05.08.2025)

SERRES BELEDİYESİ; https://www.serres.gr/tourism/files_en/othomanika2.htm

YANDEX HARİTA; <https://www.yandex.com.tr/harita>

BELGE LİSTESİ

Belge 1. Ayşe Sultan binti Bayezid'in mührü.....	53
Belge 2. Gevherhân Sultan bint-i Sultan Bayezid'in mevâcibi olarak, Harç-i Hassa-i İstanbul Emîni Kalender'e teslim olunan akçeye ait makbuz.....	89

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1. Gelibolu Sinan Paşa Türbesi dıştan görünüm	63
Fotoğraf 2. Gelibolu Sinan Paşa Türbesi iç kısım.....	63
Fotoğraf 3. Şeyh Vefâ Cami minaresinden Şeyh Ebu'l-Vefa Türbesi'nin görünümü	65
Fotoğraf 4. 1941 yılında Şeyh Ebu'l-Vefa Türbesi.....	66
Fotoğraf 5. Şeyh Ebu'l-Vefa Türbesi dıştan görünüm.....	66
Fotoğraf 6. Şeyh Ebu'l-Vefa Türbesi dıştan görünüm.....	67
Fotoğraf 7. Şeyh Ebu'l-Vefa Türbesi dıştan görünüm.....	67
Fotoğraf 8. Şeyh Ebu'l-Vefa Türbesi'nde yer alan sandukalar.....	68
Fotoğraf 9. II. Murad Türbesi'nin doğu duvarına bitişik türbe (Sultan Alaeddin Türbesi)	79
Fotoğraf 10. Şah Sultan Türbesi yakınındaki Dukakinzâde Ahmet Paşa Haziresi dıştan görünüm....	102
Fotoğraf 11. Şah Sultan Türbesi yakınındaki Dukakinzâde Ahmet Paşa Haziresi.	102
Fotoğraf 12. İstinye Neslişah Sultan binti Mehmed Bey Camii'nin duvarında yer alan vakfiye.....	107
Fotoğraf 13. Mükrim Hatun Türbesi dıştan görünüm	115
Fotoğraf 14. Arşiv belgesine göre Mükrim Hatun Türbesi'ndeki (Şah Sultan Türbesi) sandukaların kimlere ait olduğunu gösterir fotoğraf	116
Fotoğraf 15. Paşa Hamamı olarak bilinen Sultan Hamamı	134
Fotoğraf 16. Paşa Hamamı olarak bilinen Sultan Hamamı	135
Fotoğraf 17. Hüma Hatun Türbesi (dıştan görünüm).....	152
Fotoğraf 18. Hüma Hatun Türbesi (içten görünüm), Hüma Sultan binti Bayezid'in sandukası (sağdaki)	152
Fotoğraf 19. Bâli Paşa Cami son cemaat yeri mahfil kapısının alınlığında yer alan kitabe	157
Fotoğraf 20. Gülrüh Hatun Türbesi (dıştan görünüm)	184
Fotoğraf 21. Gülrüh Hatun Türbesi (içten görünüm).....	184
Fotoğraf 22. Selçuk Sultan Türbesi dış görünüm.....	198
Fotoğraf 23. Selçuk Sultan Türbesi dış görünüm.....	199
Fotoğraf 24. Selçuk Sultan Türbesi kitabe nişi	199
Fotoğraf 25. Selçuk Sultan Türbesi içerisinde Selçuk Sultan'ın sandukası	200
Fotoğraf 26. Zincirli Cami giriş kapısı ve kitabe nişi	236
Fotoğraf 27. Zincirli Camii'nin dijital haritalandırma yöntemiyle oluşturulan tepeden görünümü....	240
Fotoğraf 28. Zincirli Camii'nin dijital haritalandırma yöntemiyle oluşturulan tepeden görünümü....	240

Fotoğraf 29. Zincirli Cami, doğu cephe görünüm.....	241
Fotoğraf 30. Zincirli Cami batı cephe görünüm	241
Fotoğraf 31. Zincirli Cami, yıkılan minarenin boşluğunun bulunduğu batı cephe	242
Fotoğraf 32. Zincirli Cami mihrabın bulunduğu güney cepheden görünüm.....	242
Fotoğraf 33. Zincirli Cami harim.....	243
Fotoğraf 34. Zincirli Cami kubbe	243
Fotoğraf 35. Zincirli Cami, giriş kapısının bulunduğu kuzey cephe.....	244
Fotoğraf 36. Zincirli Cami, kuzeybatı.....	244
Fotoğraf 37. Zincirli Cami kuzey cephe görünüm	249
Fotoğraf 38. Zincirli Cami son cemaat mahalli sütun başlığı	250
Fotoğraf 39. Zincirli Cami son cemaat mahalli, mihrabiye üzerindeki kitabe.....	250
Fotoğraf 40. Zincirli Cami son cemaat mahalli iç kısım.....	251
Fotoğraf 41. Zincirli Cami son cemaat mahalli yan açıklık.	251
Fotoğraf 42. Zincirli Cami kapı	252
Fotoğraf 43. Zincirli Cami, yıkılan minarenin boşluğu batı cephe	253
Fotoğraf 44. Zincirli Cami pencere alınlıklarındaki geometrik bezemeler	255
Fotoğraf 45. Zincirli Cami, doğu ve batı cephe birinci kat pencere.....	256
Fotoğraf 46. Zincirli Cami mihrabı.....	257
Fotoğraf 47. Zincirli Cami mihrap nişi.....	257
Fotoğraf 48. Zincirli Cami, üst kata çıkan merdiven girişi	258
Fotoğraf 49. Zincirli Cami minber	259
Fotoğraf 50. Zincirli Cami minber.....	260
Fotoğraf 51. Zincirli Cami minber detay	260
Fotoğraf 52. Zincirli Camii'nin depo olarak kullanılmasının ardından durumu	262
Fotoğraf 53. Zincirli Camii'nin konservasyon çalışmaları başlamadan önce batıdan son cemaat mahalli görünümü.....	263
Fotoğraf 54. Zincirli Camii'nin konservasyon çalışmaları başlamadan önce güneyden görünümü ...	263
Fotoğraf 55. Düz çapraz tonozların yeniden inşası sırasında caminin çatısının kuzey kısmı	264
Fotoğraf 56. Merkad defterine göre Mükrim Hatun Türbesi'ndeki (Şah Sultan Türbesi) sandukaların kimliklerini gösterir fotoğraf.....	294
Fotoğraf 57. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) dıştan görünüm	298
Fotoğraf 58. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) batı cephe görünüm.....	298
Fotoğraf 59. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) taç kapısı	300
Fotoğraf 60. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) taç kapı mihrabiye detayı.....	300
Fotoğraf 61. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi)kapısının harimden görünümü	301
Fotoğraf 62. Türbenin batı cephesinde alt ve üst katta yer alan pencereler	302

Fotoğraf 63. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) alt kat pencere detayı	302
Fotoğraf 64. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) üst kat pencere, içten görünüm	303
Fotoğraf 65. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) mihrabı	304
Fotoğraf 66. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) mihrabı mukarnas detayı.....	304
Fotoğraf 67. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) mihrabı alınlık ve taç kısmı kalemişi süsleme detayı.....	305
Fotoğraf 68. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) mihrap köşeliği kalemişi süsleme detayı	305
Fotoğraf 69. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) mihrabın alt niş kalemişi süsleme detayı	306
Fotoğraf 70. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) kubbe	307
Fotoğraf 71. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) kubbe merkezinde yer alan kalemişi süslemeler	308
Fotoğraf 72. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) genel iç görünüm	311
Fotoğraf 73. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) doğu ve güney duvarı	311
Fotoğraf 74. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) kuzey duvarı.....	312
Fotoğraf 75. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) batı duvarı	312
Fotoğraf 76. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) batı duvarı kalemişi süsleme detay	313
Fotoğraf 77. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) kuzey duvarındaki hat yazılı sarkıt motifi	313
Fotoğraf 78. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi)'ne 19. yüzyılda eklenen saçak	315
Fotoğraf 79. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi)'ne 19. yüzyılda eklenen saçak söküldükten sonraki görünümü	316
Fotoğraf 80. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) restorasyon öncesi dıştan görünüm	316
Fotoğraf 81. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) tuğla örgü mukarnas kavsara uygulaması	317
Fotoğraf 82. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) restorasyon sonrası dıştan görünüm	317
Fotoğraf 83. Restorasyon öncesi Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi)	318
Fotoğraf 84. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) restorasyon sonrası.....	318
Fotoğraf 85. Mükrim Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun Türbeleri genel görünümleri.....	339
Fotoğraf 86. Mükrim Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun Türbeleri taç kapıda yer alan mihrabiyeler	344
Fotoğraf 87. Mükrim Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun Türbeleri taç kapıları	345
Fotoğraf 88. Mükrim Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbeleri alt kat pencereleri.....	347
Fotoğraf 89. Mükrim Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbeleri üst kat pencereleri.....	348
Fotoğraf 90. Mükrim Hatun Türbesi duvar bezemeleri genel görünüm.....	352

Fotoğraf 91. Gülşah Hatun Türbesi duvar bezemeleri genel görünüm	352
Fotoğraf 92. Hüma Hatun Türbesi duvar bezemeleri genel görünüm.....	353
Fotoğraf 93. Gülrüh Hatun Türbesi duvar bezemeleri genel görünüm	353
Fotoğraf 94. Şirin Hatun Türbesi duvar bezemeleri genel görünüm.....	354
Fotoğraf 95. Mükrim Hatun Türbesi kubbesi.....	356
Fotoğraf 96. Gülrüh Hatun Türbesi kubbesi	357
Fotoğraf 97. Şirin Hatun Türbesi kubbesi	357
Fotoğraf 98. Hüma Hatun Türbesi kubbesi	358
Fotoğraf 99. Gülşah Hatun Türbesi kubbesi	358
Fotoğraf 100. Mükrim Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbeleri alt kat pencere alınlığı bezemeleri	360
Fotoğraf 101. Mükrim Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbeleri üst kat pencere alınlığı bezemeleri	362
Fotoğraf 102. Mükrim Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbeleri kapı alınlığı bezemeleri.....	364
Fotoğraf 103. Mükrim Hatun, Gülrüh Hatun, Şirin Hatun, Hüma Hatun, Gülşah Hatun türbeleri mihrapları.....	367

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. II. Bayezid'in kızlarının medfun olduğu şehirlerin dağılımını gösterir grafik.	328
Grafik 2. II. Bayezid'i kızlarının vakıf topraklarının yerlerini gösterir grafik.	330
Grafik 3. II. Bayezid'i kızlarının inşa ettirdikleri mimari eserlerin yerlerini gösterir grafik.	334
Grafik 4. II. Bayezid'i kızlarının inşa ettirdikleri mimari eserlerin türlerini gösterir grafik.	336

HARİTA LİSTESİ

Harita 1. Charles Edouard Goad'ın 1904 tarihli haritasında Alay Köşkü yakınındaki Hacı Beşir Ağa Külliyesi civarındaki okul yapıları	37
Harita 2. 1845 yılında gerçekleşen yangında etkilenen kısmı gösterir harita (İstanbul Urban Database).	38
Harita 3. 1882 tarihli İstanbul haritasında Zal Mahmut Paşa Külliyesi'nin görünümü.	100
Harita 4. Bursa'da Çekirge Caddesi'nden Kükürtlü Kaplıcası'na inen sokağın köşesindeki Hatice Sultan Türbesi konumu.....	113
Harita 5. 19. yüzyıl haritasında Hatice Sultan Cami (uzak görünüm).	127
Harita 6. 19. yüzyıl haritasında Hatice Sultan Cami (yakın görünüm)	128
Harita 7. Günümüzde Hatice Sultan Sokağı ve Camii'nin 19. yüzyıl haritasında gösteriliği yerin, bugünkü konumu	128
Harita 8. İlalî Sultan'ın Kratova'daki mülkü olan Opay köyünün konumunu gösterir harita	175

Harita 9. Kromişte/Kormişta köyü konumunu gösterir harita.....	265
Harita 10. Yamalı Hamam, Charles Edward Goad, Plan d'assurance de Constantinople, 1905	268
Harita 11. Yamalı Hamam'ın günümüz haritasındaki konumu	268
Harita 12. Şah Sultan'a temlik edilen köylerin ve Kadıondurma köyünün konumlarını gösterir harita	275
Harita 13. Edirne Meydan Mahallesi, Şah Sultan Mescidi ve Mektebi'nin bulunması muhtemel konumu gösterir harita	283
Harita 14. Sabuni/Sabuncu Mahallesi'nin, Tahtakale Caddesi'nin, Laleli (Lari) Camii'nin, Mustafa Paşa'nın yaptırdığı İki Kapılı Han'ın konumlarını gösterir harita	288
Harita 15. Jacques Pervititch'in Edirne Sabuncu Mahallesi'ni ve hanların konumlarını gösterir harita	288
Harita 16. Jacques Pervititch'in Edirne Sabuncu Mahallesi'ni gösterir haritasında Laleli (Lari) Camii'nin, Ahmed Bâdi Efendi'nin tarafındaki Laleli Medrese Sokağı'nın ve Selamsız Sokağı'nın konumları.....	289

PLAN LİSTESİ

Plan 1. Mükrim/Mükerrime Hatun Türbesi'nin (Şah Sultan Türbesi)Muradiye Külliyesi içerisinde konumunu gösterir plan	115
Plan 2. Muradiye Külliyesi içinde Hüma Hatun Türbesi'nin konumunu gösterir plan.....	151
Plan 3. Selçuk Sultan Türbesi Planı.	196
Plan 4. İstanbul II. Bayezid Külliyesi içerisinde Selçuk Sultan Türbesi'ni gösterir plan	197
Plan 5. Zincirli Cami Planı	238
Plan 6. Zincirli Cami zemin kat planı	239
Plan 7. Zincirli Cami enine kesit kuzeydoğu	239
Plan 8. İstanbul Eski Eyüp Sultan Cami, İstanbul Şeyh Vefa Cami, İstanbul Çemberlitaş Atık Ali Paşa Cami, Zincirli Cami planları.	246
Plan 9. Zincirli Cami planı, Mehmet Bey Cami planı.....	247
Plan 10. Şah Sultan Türbesi'nin yerini gösterir plan	292
Plan 11. Muradiye Külliyesi içinde Mükrim Hatun Türbesi'nin (Şah Sultan Türbesi) konumunu gösterir plan	292
Plan 12. Mükrim Hatun Türbesi (Şah Sultan Türbesi) planı.....	297
Plan 13. Mükrim Hatun, Gülruh Hatun, Şirin Hatun, Gülşah Hatun, Hüma Hatun Türbeleri planları	341

SOY AĞACI LİSTESİ

Soy ağacı 1. H.909-933/M.1503-1527 tarihli in'âmât defteri ve Oruç Beğ Tarihi'ne göre oluşan soy ağacı.....	30
Soy ağacı 2. Öztuna'ya göre Aynışâh Sultan'ın soy ağacı.	31

Soy ağacı 3. H.909-933/M.1503-1527 tarihli in'âmât defterine göre oluşan soy ağacı.	32
Soy ağacı 4. Öztuna'ya göre Ayşe Sultan'ın eşi ve çocuklarını gösterir soy ağacı.	44
Soy ağacı 5. H.909-933/M.1503-1527 tarihli in'âmât defterine göre oluşan soy ağacı.	46
Soy ağacı 6. Fatma Sultan binti Nigar Hatun'un soy ağacını gösterir tablo.	73
Soy ağacı 7. Yukarıda verilen kaynaklara göre Sûfiye Fatma Sultan'ın soy ağacı.	78
Soy ağacı 8. Öztuna'ya göre Gevherimülûk Sultan'ın soy ağacı.	91
Soy ağacı 9. Hadâiku'l-Hakâik Zeyli'nde geçtiği üzere Gevher Melikşâh Sultan'ın soyağacı.	92
Soy ağacı 10. H.909-933/M.1503-1527 tarihli in'âmât defterine göre oluşan soyağacı.	93
Soy ağacı 11. Halep'teki Gevher Melikşâh Türbesi kitabesine ve Dukakinzâde Mehmed Paşa vakfiyesine göre oluşan soy ağacı.	96
Soy ağacı 12. Dukakinzâde soyunu gösterir soy ağacı.	97
Soy ağacı 13. İn'âmât defteri, Halep'teki Gevher Melikşâh Türbesi kitabesi, Halep'teki Dukakinzâde Mehmed Paşa vakfiyesine göre oluşan soy ağacı.	97
Soy ağacı 14. Yahya Paşa bin Abdülhay'ın vakfiyesine göre soy ağacı.	112
Soy ağacı 15. Ahmed bin Abdülhay'ın (Hersekzâde Ahmet Paşa) vakfiyesine ve diğer kaynaklara göre Hündi Sultan'ın soy ağacını gösterir tablo.	138
Soy ağacı 16. Kazan'ın verdiği bilgilere göre Hümâ Hatun'un soy ağacı.	159
Soy ağacı 17. Barkan ve Ayverdi'ye göre Hümâ Hatun'un soy ağacı.	159
Soy ağacı 18. Öztuna'ya göre Hümâ Hatun'un soy ağacı.	159
Soy ağacı 19. Daschkow'a göre İskender Bey'in soy ağacı.	160
Soy ağacı 20. Verilen bilgilere göre Hümâşâh Hatun'un soyağacı.	163
Soy ağacı 21. H. 911/M. 1505 tarihli in'âmât defteri, 1544 tarihli nüfus ve arazi tahrir defteri ve Elezović'in aktardığı arşiv belgesine göre, Hümâ/Hümâşâh Sultan ve Karlızâde Mehmet Bey'in soy ağacı.	165
Soy ağacı 22. Elezović'in aktardığı aktardığı H. 1115/M. 1703 tarihli belgeye göre Hümâşâh Sultan'ın soy ağacı.	165
Soy ağacı 23. H. 909-933/M. 1503-1527 tarihli in'âmât defterine göre İlaldı Sultan'ın soy ağacı. ...	170
Soy ağacı 24. H.937/M.1530 tarihli, 167 numaralı muhâsebe-i vilâyet-i Rûmili defterine ve H.909-933/M.1503-1527 tarihli in'âmât defterine göre İlaldı Sultan'ın soy ağacı.	172
Soy ağacı 25. İn'âmât defterine göre Kamer Sultan'ın soy ağacı.	181
Soy ağacı 26. H. 909-933/M. 1503-1527 tarihli in'âmât defterine göre Selçuk Sultan'ın soy ağacı. .	193
Soy ağacı 27. Selçuk Sultan Vakfiyesine göre Selçuk Sultan'ın soy ağacı.	193
Soy ağacı 28. Öztuna'ya göre Şâhzâde Sultan'ın soy ağacı.	319
Soy ağacı 29. H. 909-933/M. 1503-1527 tarihli in'âmât defterine göre oluşan soy ağacı.	321
Soy ağacı 30. Yahya Paşa bin Abdülhay'ın vakfiyesine göre soy ağacı.	322
Soy ağacı 31. Elezović'e göre Yahya Paşa'nın soyağacı.	325

UYDU GÖRÜNTÜSÜ LİSTESİ

Uydu Görüntüsü 1. Hacı Beşir Ağa Külliyesi ve civarındaki yapıların günümüz durumunu gösterir uydu görüntüsü	38
Uydu Görüntüsü 2. Şeyh Vefâ Türbesi'ni gösterir uydu görüntüsü	65
Uydu Görüntüsü 3. Uydudan Zal Mahmut Paşa Külliyesi, Şah Sultan Türbesi ve Şah Sultan Sıbyan Mektebi'nin görünümü	99
Uydu Görüntüsü 4. Kariye Cami yakınında, Salmatomruk Caddesi'nin ilerisinde Paşa Hamamı Caddesi'nde yer alan Sultan Hamamı'nın uydu görüntüsü.....	134
Uydu Görüntüsü 5. İstanbul II. Bayezid Külliyesi içerisinde Selçuk Sultan Türbesi'ni gösterir uydu görüntüsü	198
Uydu Görüntüsü 6. Zincirli Camii'nin ve Mehmet Bey Camii'nin konumlarını gösterir uydu görüntüsü	222
Uydu Görüntüsü 7. Zincirli Cami, Mehmed Bey Cami ve sur dışında kalan Bedesten'in konumlarını gösterir uydu görüntüsü	225
Uydu Görüntüsü 8. Zincirli Cami konumunu gösterir uydu görüntüsü.	234
Uydu Görüntüsü 9. Yamalı Hamam'ın bulunduğu konumun uydu görüntüsü	269

EKLER

Îrâd-ı Vakf	H.1096 senesi Muharremi ğurresinden H.1098 senesi Rebiül'ahiri ğâyetine gelinceye kadar¹²⁰²
Mâl-ı müşâherâtın cem'an	96.505 akçe
Giderler	
Hüddâm-ı Vakf	40.500 akçe
Mekteb sıbyânlarına alınan hasır ve kömür bahalarına ve sair lâzime ve mühim olan ihrâcât-ı muayyene ve mukarraralarına	27.200 akçe
Ber müceb-i defter-i müfredât-ı kâtib-i evkâf-ı mektebin vâkı' olan tamiratına	9.000 akçe
Sahhu'l-bâkî	1.805 akçe

Ek 1. İstanbul'da vâkı Merhume Aynışâh Sultan Mektebi Evkâfı'nın Mütvellî Mustafa Çelebi zamanında vuku bulan varidât ve mesârifâtı icmâlî. ¹²⁰³

Mahsûl-i ve icârât-ı vakf-ı Merhume Aynışâh Sultan 'an zemâni Ahmed Efendi mütvellî-i vakf bi-marifet-i nâzır-ı vakf-ı sarây-ı cedîd-i sultânî ve bâ-marifet-i evlâd-ı vâkıf	Zilhicce 1177¹²⁰⁴
Îrâd-ı vakf	Toplam
Mahsûl-i mukât'at-i Platnoz der kazâ-i Gelibolu evvel-i Mart ilâ ğâyet-i Şubat 1177	27.200
Mahsûl-i çiftlik-i der kazâ-i Haslar evvel-i Mart ilâ ğâyet-i Şubat	19.200
İcârât-i müsakkafât-i vakf-i der İstanbul 'an ğurra-i Muharrem ilâ ğâyet-i Zilhicce	5.070
İcâr-ı Yahûdhâne der Bursa 'an ğurra-i Muharrem ilâ ğâyet-i Zilhicce	300
Toplam	51.770
El-mesârif	Fî sene
Vezâif-i huddâm-i vakf	32.040
Cihet-i mütvellî-i vakf	2.000
Cihet-i Nâzır-ı vakf el-Hâc İsmail	2.000
Cihet-i Câbi-i musakkafât	1.000
Cihet-i kâtib-i vakf	1.500
Cihet-i câbî-i suvârî-i çiftlik	1.000
Rikâbet	2.000
Berây-ı Çiftlik-i Sultan Mehmed Han	1.200
Edâ-i mesârif-i vakf	1.000
Berây-i ihsâriyye-i câbiyât	900
Berây-ı nâzır İsmail	760
Berây-ı mesârif-iber mu'tâd	2.520
Berây-ı tamir-i mekteb	720
Edâ-i deyn-i vakf-ı muhâsebe-i devr	30.172
Toplam	79.812
Berây-ı harc-ı muhâsebe	1.000

¹²⁰² TS.MA.d/3966

¹²⁰³ TS.MA.d/3966

¹²⁰⁴ TS.MA.d/5580

Îrâd-ı Vakf	51.770
Sahhu'l-bâkî	28.042

Ek 2. H.1177 tarihli Bursa'da Aynışâh Sultan Vakfı'nın Mütevellî Ahmed Efendi zamanında vuku bulan varidat ve masrafları gösterir tablo.¹²⁰⁵

Vakıf	Cihet	Eski Görevli	Yeni Görevli	Ücret	Tarih
Aynışâh Sultan Evkâfı'ndan olmak üzere	Vakt-i subhta Eczâhân	Yusuf Abdullah	Hafız Muhammed	Yevmî 2 Akçe	H.1057 ¹²⁰⁶
Bursa'da Merhume Aynışâh Sultan Evkâfı'ndan olmak üzere	Nâzır	İbrahim	İbrahim	Yevmî 4 akçe	H.1111 ¹²⁰⁷
Bursa'da Merhume Aynışâh Sultan Evkâfı'ndan olmak üzere	Cüzhân	Mustafa Halife	Ali Halife	Yevmî 1,5 akçe	H.1124 ¹²⁰⁸
Bursa'da Aynışâh Sultan Mekteb-i Şerîfî	Muallim	Halil Halife	Seyyid Ahmed Halife	Yevmî 4 akçe	H.1154 ¹²⁰⁹
Bursa'da Merhume Aynışâh Sultan Evkâfı'ndan olmak üzere	Cüzhan	Mehmed Emin	Oğlu Ahmed Halife	Yevmî 1 akçe	H.1185 ¹²¹⁰
Bursa'da Merhume Aynışâh Sultan Evkâfı'ndan olmak üzere	Muallim-i Mektebi	Abdullah Halife	Es-seyyid Mehmed bin Hafız İbrâhim	Yevmî 4 akçe	H.1207 ¹²¹¹
Bursa'da Merhume Aynışâh Sultan Evkâfı'ndan olmak üzere	Müsebbih	Seyyid Mehmed Halife	-----	Yevmî 1 akçe	H.1210 ¹²¹²
Bursa'da Merhume Aynışâh Sultan Evkâfı'ndan olmak üzere	Cüzhan	Seyyid Mehmed Halife	-----	Yevmî 1,5 akçe	H.1210 ¹²¹³
Aynışâh Sultan Evkâfı	Çiftlik Vakfı Cabisi	Ahmed bin Mustafa	İbrahim Ethem bin Mustafa	---	H.1218 ¹²¹⁴

Ek 3. Bursa'daki Aynışâh Sultan Evkâfı'na dair tevcihât kayıtlarını gösterir tablo.

¹²⁰⁵ TS.MA.d/5580

¹²⁰⁶ TS.MA.e/325-4

¹²⁰⁷ İE.EV./30-3470

¹²⁰⁸ C.EV./72-3591

¹²⁰⁹ C.MF./32-1596

¹²¹⁰ C.EV./

¹²¹¹ AE.SSLM.III/103-6209

¹²¹² C.EV./19-901

¹²¹³ C.EV./19-901

¹²¹⁴ EV.BRT./183-32

Mulâhazât	Vâkıfı ismiyle hayrât ve müberrâtın mahal ve mevâkı'-i	Tevcih tarihi	Vezâif ve Mahsûsat	Nev-i Hıdemât
Mûmâ ileyhin bilâ veled vefatıyla mahlulünden el-Hâc Hüseyin Efendi İbn Yusuf'a bâ-hatt-ı humâyûn tevcih olunmuştur.	Nezâret-i evkâf-ı Hümâyuna mülhak evkâfdan Aynışâh Hatun'un Kırşehir kazasında Akpınar karyesinde kâin câmi'-i şerîfi vakfı	294	Câbî	Hıtâbet

Ek 4. VGM arşivinde Kırşehir'in Akpınar köyünde bulunan Aynışâh Hatun Camii'ne dair H.1294 tarihli şahsiyet kaydı¹²¹⁵

Ek 5. Fatma Sultan binti Nigâr Hatun vakfiyesi 1. sayfa.¹²¹⁶

¹²¹⁵ VGM.DEFTER/224/316

¹²¹⁶ VGM. DEFTER, defter:581-2, sayfa:454, sıra:428

Ek 6. Fatma Sultan binti Nigâr Hatun Vakfiyesi 2.Sayfa¹²¹⁷

Hamden li'l-meliki. Hukmen ve ehâta külle şey'in rahmeten ve 'ılmen.

Ve emzâ kazâuhû 'alâ mâ cerâ 'aleyhi kalemuhû efâza nesîme'l-vücûdi 'ale'l-a'yâni, es-semâu rafe'ahâ ve veza'a'l-mizân evde'a fî külli şeyin.

Refe'a fî külli zeyyin li-kemâlihî mezat kudretuhû ve cerat irâdetuhû fî küllemâ te'allakat bihî 'aşıyyeter, yef'alû mâ yeşâu ve yahkumu mâ yürîdu ve sâlâtûn 'alâ men a'ceze'l-meharete bimâ ütiye mer-tusbiha'l-makâlete, bi-nubû'î's-sıdkî min lisânihî leme'a nuru'l-hakki min beyânihî ve 'alâ men iktetaz âsarahû ve 'alâ faze'l-eslâfi ve nücebâi'l-ahlâfi ve ba'de fehâzâ kitâbün şer'ıyyun muhtevâ .

Meknûnun bi-zikri mâ ekarra ve ı'terafe fahru'l-havâssi fezehara'n-nâsi Cevher Ağa bin Abdüssellâm, vikâletün an kîbeli'l-celîli'r-refi'ati semeratü's-saltanatı'l-kâhirati netîcetü ravhatü'd-devleti'l-bâhirat, fî'l-havâtîni'l-muhadderât sâhibetü'l-hayrâtı ve'l-hasenâtı'l-muhtessati bi-mezîdi 'ınâyet-i hâliki'l-'arz, ve's-semâvâtı a'nâ bihâ Hazreti Fatime Hatun Binti Sultan Bâyezîd Hân edâmallâhu Teâlâ 'ismetuhâ ve

¹²¹⁷ VGM. DEFTER, defter:581-2, sayfa:454, sıra:428

zâde 'ıffetuhâ ba'de mâ sebbet vekâletuhû 'anhâ bi-emri mine'l-vakfî'l-âtî zekerahû bi-şehâdet-
Mevlânâ Şâkirî bin İbrahim ve Hasan bin Ömer bi-enne müvekkiletuhu'l-mûmâ ileyhâ lemmâ 'alime
enne'd-dünyâ'd-denîyyete me'vâ'l-beliyyete vehevâ'z-zürriyyeti ve enne leyse li'l-insânî illâ mâ se'â ve
enne sa'yuhû sevfe yürâ sümme yeczâhu'l-cezâû'l-evfâ akarrat ve i'terafet bi-sinnihî hâlisatün ve
taviyyetün sâfiyyetün taleben li-sevâbillâhî'l-azîmî li-rûhî ümmihî'l-âtî zekkerahâ ve işfâkan lehâ min
'ikâbihî'l-elîm bi-yevmin lâ yenfe'u mâlun velâ benûn illâ men etallâhu bi-kalbin selîmin bi-enne
ümmühe'l-merhûmetü'l-mağfûratü lehâ Nigâr Hatun Binti Abdü'l-mennân teğammedeh.Allâhu bi-
ğufranihi ve elbesehâ hulelen cenâneten kad vakkaft ve habeset ve ebbedet ve hallet mâlû sıhhatihâ ve
nefâzû tasarrufâtihâ şer'an cemîu mâlihâ ve fî yedihâ ve taht-i tasarrufihâ ilâ hîn-i sudûr-i hâze'l-vakf

minhâ ve zâlike cemîu'l-karyeteyni bi-Tana ve min tevâbi'i kazâ-i Borlu el-mahrûse mea cemî'-
tevâbi'ihâ ve levahîkihâ ve hudûdihime'l-ma'rûfeti fî mekânihimâ ve mücteme'i tulûlihimâ ve cibâlihimâ
ve erâziyehimâ ve mezârî'ihimâ ve mesâbetihimâ ... mâ yecûzu vakfuhû şer'an 'alâ tilâveti cüzün ve
ehadin fî külli yevmin fî mezâr-i şeyhi'l-fâzûlî ve'l-mürşidi'l-kâmîlî el-Merhûm el-mağfûr lehû 'ş-şeyh
Abdî İbni Eşref tâbe serâhu bi-civâr-i zâviyeti 'ş-şerîfeti'l-kâniyeti fî İznîk el-mahrûse li-rûhîhî'l-azîz ve
'ayyenet litâli'l-cüzi'l-mezbûr min mahsûl-i karyeteyni'l-mezbûreteyni külle yevmin dirhemen vâhiden
ve enne mine's-sirâci fî'l-mezârî'l-mezbûrî külle yevmin nısf dirhemini yeşte'ülû fîhi küllü leyletin ve li-
câbî'l-karyeteyni'l-mezbûreteyni külli yevmin dirhemen vâhiden liyazbitu mahsûlehâ mine'r-rusûmî 'ş-
şer'ıyyeti ve'l-urfıyyeti mâ yahsulû fî hudûdihimâ ve yüsellimuhâ ile'l-mütevellî bi-tarîki'l-istikâmeti
ve'd-diyâneti ve nısfu dirhemini li'l-mütevellî ve şeratat et-tevliyetü tâbe serâhâ li Muhtereme Hâtûn
Binti 'ş-Şeyh Abdî el-müşârû ileyhi ebûhâ mâ dâmet fî kaydi hayâtin fânin zâdehû şeyin min zâlike'l-
mesârîfî yasrîfû ilâ mesâlihî't-ta'âmi fî'l-leyâlî 'ş-şerîfeti fî'z-zâviyeti'l-mezbûrati ve ya'tû ilâ sükkânihâ
ve sâyiri'l-fukarâi'l-vâridîne ve's-sâdırîne fî'z-zâviyeti'l-mezbûra li-rûhîhî ikrâran sahîhan şer'ıyyen ve
i'tirâfen sarîhan mer'ıyyen fesârat el-karyetâni'l-mezbûratâni vakfen sahîhan şer'ıyyen lâ yubâ'u velâ
yevhebu velâ yüresu ilâ en yerisallâhu'l-'arza ve men 'aleyhâ ve mâ 'aleyhâ femen beddelehû ba'de mâ
semi'ahû fe innemâ ismuhû 'ale'l-lezîne beddelühühü innallâhe semi'un 'alîm cerâ zâlike ve harrara fî
evâil-i şehr-i Ramazânî'l-mübâraketi min şuhûri sene hamsete 'aşera ve tis'u mieti'l-hicrati'n-
nübüvveti 'aleyhi's-selâm 915

Şuhûdi'l-hâl

Mevlânâ Seyyidi Ali bin İbrâhîm,
Mevlânâ Muslihiddin bin İbrahim el-Mülâzım,
Ahmed Ağa bin Abdullah,
Mevlânâ Tâceddin bin Hatîb el-müderriş,
Mevlânâ Dâvud bin Ömer el-Vasî el-Emîn,
Abdullah bin Abdullah,
Huseyin bin Abdullah,
Kâtibu'l-harûr

Ek 7. Fatma Sultan binti Nigâr Hatun vakfiyesi transkripsiyon metni.

GELİRLER										
Tarih	H. 1172	H. 1173	H. 1174	H. 1179	H. 1180	H. 1181	H. 1182	H. 1183	H. 1185	H. 1186
Mütevellî			Yahya Bey			Yahya Bey			Yahya Bey	Yahya Bey
Fi'l-asl-ı vakf-i mezbûr fî sene-i kâmile	109.826	106.826+1 2.000: 118.826	106.826							
'Anî'l mahsûlât cedîd fî't-târîhi'l-mezbûr	106.826	106.826+1 2.000: 118.826	106.826							
'Anî'l-mukâta'at kurâhâ-i vakf der sene-i mezbûr	82.000	82.000								

Mahsulât-i mukâta'at-i Akharîm ve Narlıca ve Dutluca ve tevâbi'ihâ	72.000	72.000	72.000	72.000	72.000	72.000	72.000	72.000	72.000	72.000
'An mahsulât-i mukâta'at-i Boyalı/Bohyalı ve tevâbi'ihâ	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
'Anî'l-müşâherât fî't-târîhi'l-mezbûr	24.826	24.826								
'An mahsul-i icârât-i hânehâ ve (dekâkîn ve hammâm 1172) ve müsakkafât-i sâirihâ	20.740	20.740	20.740	21.100	21.100	21.100	21.100	21.100	21.100	21.100
Mahsul-i mukâta'at-i zemîn me'ahû mukâta'at-i kârîzhâ	4.086	4.086	4.086	4.086	4.086	4.086	4.086	4.086	4.086	4.086
Mu'accele-i hissa: Dükân-ı der sûk-i Mercân		12.000								
Der kîse-i mâl-i vakf-ı muhâsebe-i evvel				3.602						
Yekûn				110.788	107.186	107.186	107.186	107.186	107.186	107.186
GİDERLER										
Tarih	H. 1172	H. 1173	H. 1174	H. 1179	H. 1180	H. 1181	H. 1182	H. 1183	H. 1185	H. 1186
Hıdmet-i vakf ve zâbitân	65.520	65.520	65.520	65.560	65.520	65.520	65.520	65.520	66.960	66.960
Ânî'l-ihracât	133.350	139.540	133.480							
Bahâ-i Şem'ı 'Asel-i Kebîr-i Câmî'-i Şerîf	3.200	3.600	3.600	3.600	3.600	3.600	3.600	3.600	3.600	3.600
Bahâ-i Şem'ı Sağır berây-ı Câmî'-i Şerîf	2.880	2.880	2.880	2.880	2.880	2.880	2.880	2.880	2.880	2.880
Bahâ-i revğan-ı zeyt beray-ı minâra der leyâle-i mübârake ve Ramazan-ı şerîf	900	900	900	900	900	900	900	900	900	900
Bahâ-i revğan-ı zeyt berây-ı şehriyye câmi'-i şerîf	420	420	420	420	420	430	420	420	420	420
Berây-ı ücret-i ikâd-i kanâdil-i fî sene mezbûr	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
Bahâ-i Kanâdîl	600	600	600	300	300	300	300	300	300	300

ve şomandıra berây-ı lâzime-i câmi'-i şerîf										
Berây-ı edâ-i 'avârız hân der sûk-i Mercân Ağa fî sene	760	760	760	760	760	760	760	760	760	760
Berây-ı edâ-i mukâta'a-i kârîz Vakf-ı Ali Paşay-ı Atîk fî sene	150	150	150	150	150	150	150	150	150	150
Berây-ı mukâta'at-i edâ-i kârîz-i vakf-ı Ayasofya- i Kebîr fî sene	96	96	96	96	96	96	96	96	96	96
Berây-ı âbkeş-i mekteb-i sıbyânân	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300
Berây-ı ücret-i ferrâş kenîfihâ fî sene	180	180	180	180	180	180	180	180	180	180
Berây-ı battâliyye-i icârât-i müsakkafât	1.000	1.000	1.000							
Bahâ-i Cârûb ve lâzime-i sâire fî't-târîhi'l- mezbûr	120	120	120	120	120	120	120	120	120	120
Berây-ı tamîrât- i câmi'-i şerîf	1.500	1.500	1.500	24.000		24.000	9.600	9.600	6.600	6.600
Berây-ı ihzârîyye-i câbî- i vakf fî sene	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500
Berây-ı resm-i mütevellî ve kâtib câbî 'an mukâta'at-i vakf	8.300	8.200	8.200	8.200	8.200	8.200	8.200	8.200	8.200	8.200
Bahâ-i melbûsât-ı sıbyânân-ı mekteb-	12.000	12.000	12.000	12.000	12.000	12.000	12.000	12.000	12.000	12.000
Berây-ı câizet-i Hazret-i Ağa En-nâzır	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Bahâ-i şukûfe-i meyvehâ-i ilâ cânib-i hazret-i Ağa der 'îd-i fitr	1.800	1.800	1.800	1.800	1.800	1.800	1.800	1.800	1.800	1.800
Berây-ı edâ-i mukâta'at-i bağ der karye-i vakf	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500
Berây-ı harac-ı müteferrika ve der hîn-i iktizâ kerde	500	500	500							

Berây-ı ücret-i âbkeş-i maslakahâ	360	340	340	340	340	340	340		340	340
Berây-ı harac dîde-i muhâsebe-i kâtib-i hazret-i Ağa ber mutâd fî sene	1.000	1.000	1.000	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000		2.000
Tecdîd-i minâra berây-i câmi'-i şerîf						36.000				
Berây-ı edâ deyn-i vakf-ı muhâsebe-i evvel	85.434	92.044	86.234		22.928	26.458	26.386	99.516	127.216	138.786
Bade'l-harac ve'l-mevâcib deyn-i vakf-ı zuhur kerededir	92.044	98.234	92.174						138.786	107.186
Muaccele:Hissa-i dükkân-ı sûk-ı Mercân		12.000								
Mesârîfât-i vakf				68.196	68.124	110.654	139.182			
El-vezâif				65.520	65.520	65.520				
Toplam				133.716	133.644	176.174				
Îrâd minhâ				110.788	107.186	107.186	107.186	107.186	107.186	257.542
Virilân vazife-i zâm							65.520	65.520	66.960	66.960
Deyn-i vakf zuhûr kerde	92.044	98.234	92.174	22.928	26.458	68.988	97.516	112.646	138.786	107.186

Ek 8. CDA arşiv belgelerine göre Hatice Sultan Câmi' ve Mekteb-i Şerîfî Vakfı'na ait 1172-1186 tarihli gelir-gider bilançosu¹²¹⁸

¹²¹⁸ TS.MA.d/7294; TS.MA.d/7307; TS.MA.d/7337; TS.MA.d/3993; TS.MA.d/6409; TS.MA.d/6832; TS.MA.d/8435; TS.MA.e /107-4.

Ek 9. Türbelere ve merkadlara ait defter.¹²¹⁹¹²¹⁹ TSMA.d/8380.

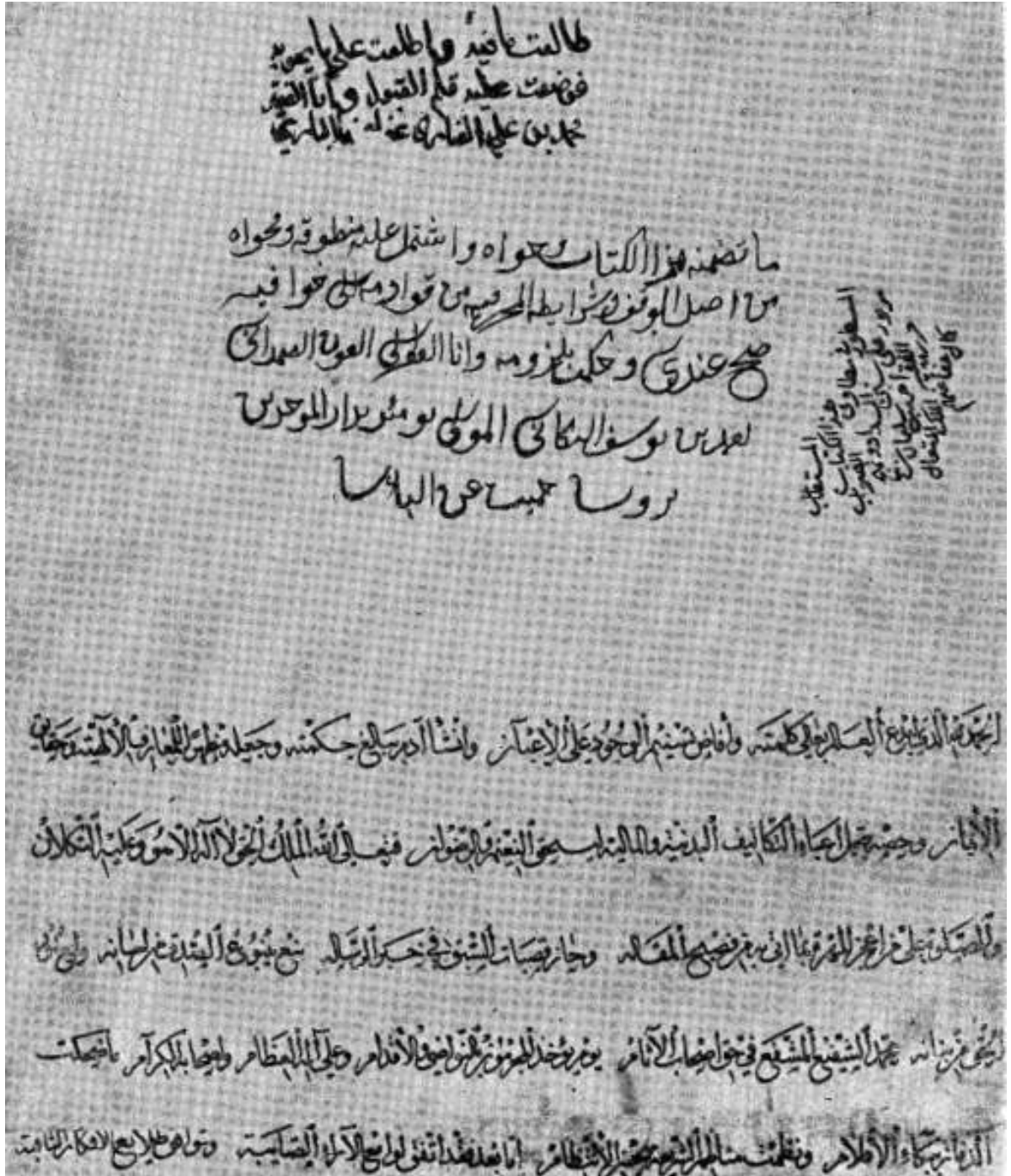
Ek 10. Halep, Gevher Melikşâh Türbesi, 2018. (F: Salah Maraşı)

Ek 11. Halep, Gevher Melikşâh Türbesi uydu görünümü. (Kültür Envanteri Veritabanı)

Ek 12. Eyüp Camii'ndeki hazirede Dukakinzâde Mehmed Paşa'ya atfedilen mezar. (F: Eyüp Belediyesi)

Ek 13. Selçuk Sultan vakfiyesi 1. Sayfa.¹²²⁰

¹²²⁰ M. Tayyib Gökbilgin, XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası (Vakıflar-Mülkler-Mukataalar), s. 187-193.

Ek 15. Selçuk Sultan vakfiyesi 3. sayfa.¹²²²¹²²² M. Tayyib Gökbilgin, a.y.

Ek 19. Selçuk Sultan vakfiyesi 7. sayfa. ¹²²⁶

Elhamdü lillâhillezî eb'ade'l-âleme bi-âli kelimetehû ve efâza tesnîmü'l-vücûdi 'ale'l-a'yâni ve enşee Âdeme bi-bâlig-i hıkmethî ve ce'alehû mazharan li'l-me'ârifi'l-ilâhiyyeti ve hakâiki'l-îmâni ve hammele a'bâi't-tekâlifi'l-bedeniyyeti ve'l-mâliyyeti li-yestehikka'n-ne'îmi ve'r-rıdvâni fete'âlallâhu'l-mülkü'l-hakkı lâ ilâhe illâ hû ve 'aleyhi't-teklâni ve's-salâtü 'alâ men a'ceze'l-mehrâte bimâ etâ bihi min fasîhi'l-makâli ve hâne kasabâti's-süyûfi hayri'r-risâleti, nebe'a yembû'u's-sıdkı min lisânihi ve leme'ate nuru'l-hakkı min benânihi, Muhammedü's-seffî'u'l-meşfa'u fi hakk-ı ashâbi'l-âsâmi yevme yu'hazû'l-mücrimüne bi'n-nevâsi ve'l-akdâmi ve 'alâ âlihi'l-ızâm ve ashâbihi'l-kirâm mâ zahiket ed-defâtiru bi-bükâi'l-aklâmi ve nazzamet münâzimu's-şerî'ati bi-hayri'l-intizâm

Ammâ ba'd fekad ittefeka levâmî'u'l-ârâi's-sâibeti ve tevâfekat talâi'u'l-efkâri's-sâkıbeti min 'ukalâi'l-emsâri ve fuzalâi'l-a'sâri enne dünye'd-deniyyeti dâru bevârin ve leyset bi-dâr-i karârın fe-inne athera min muzahrafâtihâ li'l-fenâi karınun ve züyyine li'n-nâsi min shevâtihâ li'l-inkızâ-i rehînün, tünâdî bi-lisân-i hâlihâ ve tühâtübü bi-esdak-i mekâlihâ: Yâ râkîdû evkıd, ve enzir bi'r-rahîli ve lâ kavlin, ve yâ müşeyyide'l-bünyâni fi medârici's-suyûli, bâdir bi-hayri'l-'ameli yakzî'l-'umre bi'l-eceli innî darun mücerredun 'an mütebâ ve 'âbiri's-sebîli kad zâ'a 'umruke fi lâşey'in ev kalilin inne'd-dumû'a's-sevâcime kable nüzûli'l-hevâcimi, mâ 'indeküm yenfedü vemâ 'inde'llâhi bâkin ve mâleküm ğayri hayratın ve nedâmetin ve iştiyâkın, inne'l-insâne ğâfilun, yüşîru dâimen 'alâ eşhebe sâhıran, ilâ en lâ nakzî'l-ecele, ve kâne en yekûne inkırâzu'l-'ameli, fe-yedferu teberrukun fi vahşeti'l-kubûri, ve leyse me'ahû ğayra bi-cümleti's-sudûri, ğayra mâ yetehammeluhû's-sudûru, ve 'alime enne'l-bâtile kâne zuhûkan ve min mezre'atin hasalehâ't-takrîbu ilâllâhi bi-hayrâtin fâhıratın 'ala mâ kâle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selâm ed-dünyâ mezre'atü'l-âhirati, semerâtü meliketi'l-melikâti neticetü'l-'ulyâ ve's-sa'âdâti dürratü sade'î's-saltanatı dîretühü felekü'l-emâratı 'ismetü'd-dünyâ ve'd-dîni safvetü'l-islâmi ve'l-müslimîne'l-manzûrati bi-nazar-i 'inây-i Rabbi'l-âlemîn Es-Sultânetü Selçuk Hatun binti's-sultâni'l-adli'l-a'zami ve'l-hâkâni'l-eceli'l-ekrami bâsıtu kavânîni'l-emni ve'l-emâni, âyâtü'l-adli ve'l-ihsâni muhyî süneni'l-merâsimi'l-islâmiyyeti kâli'u'l-kalâ-i ve mûmilühâ bi's-ş-âiri'd-dîniyyeti sultânu'l-berreyni ve hâkânu'l-bahreyni bi-düreri'l-efkâri's-sâyibeti nâsıru ensâri'd-dîni ve ashâbihim kâsıru'l-ekâsıratı ve ahzâbihim mülkü'l-arzi bi't-tûli ve'l-arzi'l-münferidi bi-kavlihî te'âlâ hüve'llezî ce'aleküm halâife fi'l-arzi mazharu celâllillâhi cemâlihî fi'l-berâyâ ve rahmetullâhi'l-fâyizati 'ale'l-ğurabâi ve'r-re'âyâ melikü memâliki'd-dünyâ mazharu kelimetillâhi'l-'ulyâ tâcü'l-mülûki 'ale'l-ıtlâki sultânu'l-ekâlîmi's-seb'ati bi'l-istihkâki emîru'l-mü'minîne ve'l-muvahhıdın nâsıru's-şerî'ati seyyidü'l-mürselîn es-sultân ibni's-sultân es-Sultân Bâyezid Hân..... fi ciheti'l-eflâki ve âyâtü mu'deletihî fi cebheti'l-eflâki mestûratün, mâ hemmeti'r-riyâhu 'ale'r-riyâzi'l-ezhâri, ve rakasati'l-ğusûnü bi-ğınâi'l-etyâri, ibnû's-sultâni'l-merhûmu'l-emced ve'l-hâkânu'l-mağfûru'l-es'adi, Es-Sultân Mehmed Hân ve hayyâhullâhu bi-rûhi ve rayhânın ve eskenehü fi a'lâ Ferâdisi'l-cenâni lemmâ raet hazâine ni'amin ve halâile't-tâhirati ve a'tâ fihi 'ılmen mütevâfıren ve mütevatıren ve 'alimet enne mâ kaddemethu'n-nefsü li-âhıratihâ tesâdefe hayran: ve mâ tekaddemü enfuseküm min hayrın tecidûhu 'ındallâhi hüve hayran ve a'zame ecran ve enne'l-vakfe e'azzu li'l-iddihâri min beyni's-sadakâti ve ahsenü san'ân li'l-itticâri min külli'l-hasenâti, iz hüve hasenetün tedûmu fevâiduhâ ve yekûmu 'avâiduhâ fi hâleti'l-bekâi ve tûli'l-hayâti ve ba'de 'urûzi'l-ğınâ ve zemâni'l-memâti ve hüve hayrun câran ve hayrun hâsılan ve sadakatün câriyetün 'inde mefârikati'l-ahyâi ve haşyeti'l-kubûri ve bekâ-i mâ yazheru mine'l-'ameli ve mâ yahtefî bihi's-sudûr 'alâ mâ kâle habîbü'l-meliki seffî'u'l-müznibîn yevme'l-haşri ve'l-kıyâm izâ mâte ibnû Âdeme inkata'a 'ameluhû illâ'an selâsin: 'ılmun yentefe'u bihi ve veledün sâlihun yed'u lehû ve sadakatün câriyetün, elâ hayru'l-vakfi ve 'alâ mâ ruviye 'anhû 'aleyhi's-selâm ve lekad kütibe 'alâ bâbi'l-cenneti selâsetü esturin: el-evvelü Lâ ilâhe illallah Muhammedü'r-rasûlullâh, es-sânî beldetün tayyibetün ve rabbün ğafûr, es-sâlisü: rabihnâ mâ kaddemnâ ve vecednâ mâ 'amilnâ fe-chabbet ve erâdet en tenderice fi zümratın men lâ yenkatı'u 'ameluhû fe-vakkafet ve habeset bi-niyyetin mübeyyineti'l-hulûsi 'ani'r-riyâi ve taviyyetin yetele'leü minhe'n-nûru ve'z-zıyâu medresetühe'l-latîfetü'lletî zâtü sittete 'aşrate hucratı'l-mıştâti bi-'avni'l-meliki'l-müste'âni, el-müessisîne minallâhi ve rızvânihi'l-mübeyyineti, bi-hâlisi mâ lehâ ve muhası misâlehâ fi beldeti- Siroz el-mahmiyyeti vekâhhalehâ ve vegâhâllâhu te'âlâ me'a kâmilî'l-bilâdi 'ani'l-beliyyeti bi-eltâfihi'l-behiyyeti 'alâ men yeskunu fihâ mine't-talebeti'l-müşteğîline bi-tahsili'l-ulûmi'n-nâfi'ati'l-müstazhirîne şî'ara's-şerâi'l-lâmi'ati vakfen şer'iyyen hâviyen 'alâ şerâiti's-sıhhati ve'l-in'ikâdi hâliyen 'an mücebâti'l-butlâni ve'l-fesâd, sümme erâdet en yedûme hayruhâ'l-mezkûr devâme'l-leyâlî ve'l-eyyâm ve yebkâ bekâe's-şuhûri ve'l-a'vâm fe vakafet 'alâ mesâlihi mülki'l-medresati's-şerîfeti ve 'alâ maslahati kırâeti 'aşrate eczâin külle yevmin li-rûhihâ

mine'l-Kur'âni'l-'azîmi ve'l-furkânî'l-kerîm, mâ hüve lehâ bi-emvâlihâ ve mülkühe's-sahîhi ve hakkahe's-sarih ve fî yedihâ ve kabzatihâ ve tahte tasarrufihâ ve havzetihâ ilâ hîni sudur-i hâze'l-vakfi minhâ ve zâlike cemî'u'l-karyeti'l-müsemmatî bi-İvrindî el-kâyinetü fî tevâbî'i Zihne ve cemî'u'l-karyeti'l-uhârâ el-müsemmatü bi-Dınova el-vâkı'atü fî nevâhî Siroz me'a'l-mezre'ati'l-ma'rûfeti bi-Ğradeşte el-mülkü küllühâ lehâ bi'l-mevhibeti's-sultâniyyeti ve'l-atıyyeti'l-hâkâniyyeti 'alâ mâ yentıku mâ fî yedi'l-kerîmeti mine'l-mansûri'l-münî'i'l-hâkânıyyi ve't-tevkî'i'r-refî'i's-sultânıyyi'l-müstağnî cemî'uhâ 'anı't-tahdîdi ve't-tavsîfi ve't-tebyîni ve't-ta'rîfi li-şöhretihâ fî mekânihâ beyne ehâlihâ ve cemî'u seb'atin ve 'ısrîne sehmen bi-şâyi'an min süluseyni sehmin mine'l-kurâ'l-sitti'l-kâin küllühâ fî tevâbî'i Zihne el-mezkûra, ehaduhâ müsemmatün bi-Kromişte ve's-sâniyyetü bi-Nesî ve's-sâlisü Yunaciste ve'r-râbi'atü bi-Kosorik ve'l-hâmisetü bi-karye-i Davudca ve's-sâdisetü bi-Zigošta el-müstağniyâtü 'anı't-tahdîdi ve'l-beyânî li-iştihâruhâ fî mekânihâ 'an kadîmî'z-zemân. Bi-cümletihî mâ tilke'l-evkâfi'l-mezkûrati mine'l-hudûdi ve'l-hukûki ve't-tevâbî'i ve'l-levâhıki ve'l-merâsimi ve't-terâiki ve'l-merâfiki ve's-su'âbi ve't-tılâli ve'l-evdiyyeti ve'l-cibâli ve'l-erâzi ve'l-enhâri ve'l-eşcârî ve'l-hadâiki ve'l-merâfî'i ve'l-kurûmi ve'l-mezârî'i ve bi-küllî hakkın hüve lehâ dâhilen ev hâricen 'anhâ sıvâ mâ 'uhde-i istisnâü'l-ma'lûmi fî's-şer'ı ke-arâzî'l-mekâbiri ve't-terâiki'l-âmmeti ve emlâki'l-ğayri ve'l-vakfi ve sâiri'l-müsebbelât in vücidet fihâ vakfen sahîhan şer'ıyyen ve habsen sarîhan mer'ıyyen sümme ce'aleti'l-vâkıfetü'l-mûmâ ileyhâ lâ zâlet nâzimeten li-mezîdi vilâyeti'l-hasenâti fî semt-ı silsileti'l-hayrâti ... Allahu te'âlâ min ğallât-i evkâfihâ'l-mezkûrati ve mahsûlâtihâ ve sarfihâ ilâ mesârifihâ ve mühimmâtihâ kânunen yerci'u ileyhi üslûben ya'temidu 'aleyhi haysü 'ayyenet minhâ li-müderrisi medresetihe'l-münîfeti külle yevmin 'ısrîne dirhemen 'alâ en yekûne nakiyyen 'âlimen bi-funûni'l-'ulûmi mine'l-ma'kulâti ve'l-menkulâti ve li-küllin mine't-talebeti's-sâkinine fî hucurâtihâ (bu kısım metinde silik) külli şehrin erbe'ine dirhemen ve li-bevvâbihâ külle yevmin dirhemen ve li-küllî vâhidun min kurrâi'l-eczâi'l-aşîrati'l-mezkûrati külle yevmin dirhemeyni 'alâ en takrae 'alâ merkadihâ eynemâ yaka'u bi-irâdetillâhi te'âlâ ve meşîetihî ve limen yekûnu câbiyen fî evkâfihâ'l-kâyineti fî tevâbî'i Siroz külle yevmin selâsete derâhime ve li'l-kâtibi külle yevmin dirhemen ve li'l-câbi fî evkâfihâ'l-vâkı'ati fî nevâhî-i Zihne külle yevmin eyzan selâsete derâhime ve li-kâtibihâ'l-müstekillî'l-muhtassî bihâ külle yevmin dirhemen ve limen yekûnu mütevellîyen sâ'ıyen fî dahli evkâfihâ'l-mezkûrati ve kâfiyen fî harcihâ ve zâbitan ğallâtihâ bi'l-istikâmeti ve'l-emâneti muhterizen 'anı'l-imâli'l-hıyâneti külle yevmin derâhime ve li-netîceti'l-lutfi's-subhânî mehîsu'l-'avni's-samedânî ennehâ ibnûhe's-sadriyyü'l-emcedü'l-efhamu ve'l-es'adü'l-ekramu hayrun ve tâle bekâuhû venâle münâhu külle yevmin 'aşrete derâhime 'alâ en yentezıra 'alâ ahvâl-i vakfihâ ve-limen yekûnu kâziyen fî beldeti Siroz el-mezbûrati külle yevmin dirhemen 'alâ en yenzura 'alâ ahvâli vakfihe'l-vâkı'i ve li-fukarâi'l-Medîneti'l-Münevverati bi-nûri'l-mübîni'l-kerîmi 'aleyhi salavâtullâhi'l-'azîm külle senetin elf ve semanumiete dirhemini 'alâ en yüsellime'l-meblağa'l-mezkûra'l-mu'ayyene lehüm külle senetin min yedi'l-mütevellî bi-ma'rifeti'n-nâzırı ilâ men yekûnu mütevellîyen 'ala evkâfi'l-medîneti's-şerîfeti ve min şerâitihâ'l-mu'ayyenetî ve in ye'tî'l-câbiyânî'l-mezkûrâni külle senetin lemmâ 'ayyene li-kırâeti'l-eczâi'l-mezkûrati ve yüsellimâ ilâ mütevellî'l-'imârati elletî yaka'u merkaduhâ 'indehâ fî 'amâir-i ecdâdihe's-selâfîni'l-'ızmî ta'temidu minallâhi te'âlâ yağfirânihi ve eskenehüm fî a'lâ ferâdis-i cennâti feyedfe'uh'û mütevellî-i tilke'l-'imârati ilâ kırâeti'l-eczâi'l-mezkûrati 'ayyenetî'l-vâkıfetü'l-mûmâ ileyhâ bi-ma'rifeti'l-kâzi fî beldeti tilke'l-'imârati ve 'ayyenet li-hâze'l-mütevellî min mahsûlâti evkâfihe'l-mezbûrati külle yevmin dirhemen el-hakku hıdmetühû ve li'l-kâzi'l-mezkûri ânifen külle yevmin eyzan dirhemen li-nezaretihi 'aleyhi ve şeratat en yebniye bimâ yefzulu min'el vezâyifi'l-mu'ayyenetî ve'l-mesârifî'l-mübeyyineti zâviyeten fî beldeti Siroz el-mezbûrati fî mevzi'n münâsibin bihâ 'alâ en tekûne hâviyeten 'alâ beyteynin ma'rûfetin bi-tâbhânetin beynehümâ suffetün tec'alü mesciden ve yusallî fihâ men yahzuru mine's-sâdırîne ve'l-vâridîne ve ğayrihim ve tekûne vakfen ve 'aleyhim sümme 'ayyenet mimma yefzulu mine'l-ğallât ba'de binâi'z-zâviyyeti'l-mezbûrati li-imâmihâ külle yevmin selâsete derâhime ve li-müezzinihâ külle yevmin dirhemeyni ve li-kayyimihâ ve serrâcihâ külle yevmin dirhemeyni 'alâ en yekûne kilâhumâ racûlen vâhiden ve li-dehni sirâcihâ hasîrihâ külle yevmin dirhemen ve şeratat en yakrae fihâ külle yevmin cüzânî mine'l-Kur'âni'l-'Azîm ve 'ayyenet kırâete ehadihimâ li-men yekûne imâmen fî'z-zâviyyeti'l-mezkûrati 'alâ en yakraehû li-rûhi miftâhi'l-bâbi'l-necâti ve misbâhi'l-hüdâ ve fâidi'l-berekâti seyyidi'l-evvelin ve'l-âhirîne şeff'ı'l-verâ yevme'd-dîni nebiyyinâ ve Mevlânâ Muhammed 'aleyhi's-sâlâtü ve's-selâmü metta'nallâhu bi-şefâ'atihî yevme'l-kıyâmeti ve li-ervâhi âlihî ve ashâbihî'l-muhâtabîn bi-efzali'l-atıyyeti mine'l-indirâci tahti kavlihî:

“Erci’î ilâ rabbike râziyetin merzıyye” ve ‘ayyenet kırâete’l-cüz’i’l-âhari li-men yekûnu müezzinen fihâ ‘alâ en yakraehû li-rûhihâ fe sebbhallâhu te’âlâ müddete hayâtihâ ve yekûnu ciheti’l-cüz’illezî yakraehû’l-imâmu külle yevmin dirhemeyni ve cihetü’l-cüzü’llezî yakraehû’l-müezzinü külle yevmin dirhemen ve ‘ayyenet li-men yekûne şeyhan fî’z-zâviyeti’l-mezkûrati külle yevmin selâsete derâhime ve limen yatbahu’t-ta’âme fihâ li’l-vâridine külle yevmin selâsete derâhime ve li-cibâyetihâ külle yevmin dirhemeyni ve li-vekîli’l-harci fihâ külle yevmin dirhemeyn ve li-nakîbihâ külle yevmin dirhemen ve lil-ferrâşi külle yevmin eyzan dirhemen ve li-lahmi’t-ta’âmi külle yevmin ‘aşrate derâhime ve li’l-cübni külle yevmin eyzan ‘aşrate derâhime ve yasrifu minhâ ilâ sâiri’l-havâici bi-ma’rifeti’l-mütevelli ve’n-nâzırı ve’l-müderressi ve’l-kâzî fî Siroz ‘alâ kadri’l-kifâyeti, sümme şeratat el-vâkıfetü’l-müfahhametü’l-müşâru ileyhâ lâ zâlet mâ dâmet rûhihe’l-‘azîzetü ve ba’dehû bi-itâri tâiri rûhihâ min ‘âlemi’l-eşbâhi ilâ ‘âlemi’l-ervâhi yekûnu min yedâhu sultânu’z-zemâni kavli: men kâne hurriyen bihâ mine’s-sulâhâi ve’l-mü’temenîne ve min şerâitihâ en yekûne mâ ğayrî... el-müşâru ileyhi mine’d-derâhimî’l-‘aşrati’l-mezbûrati ba’de kaziyyen ... limen testehıkkı bi-emri evlâdihâ mâ dâmû ve vecedû ismen ta’budu mimmen tekûnu mulhakaten bi-sâiri mahsûlât-i evkâfihâ’l-mezbûrati ve masrûfetün ile’l-mesârifi’l-mu’ayyenetî’l-mestûrati ve şeratat en yu’tî külle zî hakkın hakkahû’l-mu’ayyene ve mersûmiye’l-mübni min ğayri habsin ve naksin mâ dâme’d-dahlu vâfiyen...fî’d-dahîli bi-hâdisin min havâdisi’z-zemâni yedhulü’l-kesîru fî’l-küllî bi’n-nisbeti’l-‘adâleti ve şeratat eyzan ‘alâ külli men yetevelli fî vakfihâ’l-mezkûri en yesteğîlühü yezûfu’l-istiğlâli ve yes’â bi’l-ciddi fî istismârihî ‘ale’l-vechi’l-halâli feceme’a külle’l-ğallâti ve yazbutu cümele’l-irtifâ’âti ve yüsarrifuhâ ile’l-mesârifi’l-mezbûrati ve’l-mürtezikatî’l-mestûrati ‘alâ muvâzât-i hısassihimi’l-mu’ayyenetî ve mucâzât-i sihâmihi’l-mübeyyineti sümme innehâ lemmâ temmet em hâze’l-vakfu ve kelimâtu şerâitihî ve ebramet zâlike’l-hayru ve zeyyenet zevâbituhû ve sellemet ilâ men vellethu ‘aleyhi ve fevvezat emrahû ileyhimü’l-maslahati’t-tescîli bi-mûcibi’s-şer’i’l-mansûsi ve hüve fahru’l-emâsil Mevlânâ Pîr Ali Çelebi bin Muhyiddîn erâde en terci’a ‘anhu ve terudduhû ile’l-mülkiyyeti kemâ kânet kable zâlike mütemessiketen ba’de men erfe’ahû ‘alâ kavli’l-imâmi’l-‘azami rahîmehullâhu te’âlâ fî ba’de mürâfegatihî’l-mufavvaza ileyhi Mevlânâ Pîr Ali el-mezbûr fî haze’l-emri me’a vekîlihâ fahru’l-havâs Şamil Ağa bin Abdullah et-Tavâşi es-Sâbit vekeletihâ bi-şehâdeti Hüseyin Ağa bin Abdullah ve Anber Ağa bin Abdullah et-Tavâşiyyîn ilâ mevlâ’l-mevâlî sadru’l-e’âlî el-mevkî’u a’lâ hâze’l-kitâbi bi-tevkîfihi’l-müstetâb, meyyezaullahu lehû ve li-sâiri’l-‘ulemâi hayru’l-meâb. Hakeme hüve bi-sıhhati hâze’l-vakfi ve luzûmihî ‘alâ kavlihi: Men yerâhu mine’l-‘ulemâi rızvânullâhi te’âlâ ‘aleyhim ecme’in, ‘âlimen bi’l-hılâfî fî’l-cârî beynehüm fî luzûmî’l-vakfi ve ‘ademihî ve seccelehû hükmen kâten hâliyen ‘ani’l-kavâdihî ve tescîlen marzıyen hâviyen ‘ani’l-mevâni’i’l-havâfi ve’s-sarâiyih, câriyen ‘alâ sinni’l-cevânibi... mutâbıkan li’l-kavânîn, fe-sâra vakfen lâzimen müseccilen ‘alâ mufazzihî’s-şer’î, ed-dîni’l-müstekîm, Felâ yehıllu li’l-ehadi mimmen yû’minu billâhi ve rasûlihî ve’l-yevmi’l-âhiri en yakziyehû ev yüettilehû ev yubtilehû, fekeyfe neczi li-zâlike mü’minun ev yetesaddâ lehû hâifen minallâhi’l-müheymîn ba’de mâ semî’a kavlehû bi-rabbi’l-‘âlemîn: Elâ la’netullâhi ‘ale’z-zâlimîn. Ve ecru’l-vâkıfeti’l-mu’azzameti’l-müşâri ileyhâ ba’de zâlike ‘ale’l-hayyi’l-müşîr fe innehû lâ yuzî’u ecra men ahsene ‘amelen. Cerâ zâlike ve hurriya ve eşhide ‘aleyhi ve tahrîran fî şehr-i Recebi’l-mürecceb sene erbe’ate ‘aşerate ve tis’umie (914) Timurtaş bin Üveys Bey.

Ek 20. Selçuk Sultan vakfiyesi transkripsiyon metni. ¹²²⁷

Cemaat	Ücret (Yevmî)
Ber-Cema’at-i rûzdârân der Türbe-i Şerîfe-i Merhum Sultan Bayezid-ı Velî Hân der İstanbul	2
Seyyid Said veled-i Feyzullah Sermahfil	2
Ali Halife bin İbrahim	2
Mehmed bin Yakup	2

¹²²⁷ M. Tayyib Gökbilgin, a.y.

Abdülkerim Halife bin Abdülvehhab	2
Ömer Halife veled-i Alîm	2
Hacı Mehmed Nuri veled-i Ahmed	2
Hafız Seyyid Bekir Halife bin Hacı Abdullah	2
Mehmed Saîd Efendi veled-i Hafız Mehmed	2
Hüseyin Halife veled-i Seyyid Ömer	2
Hafız Süleyman bin Osman	2
Hafız Mehmed Arif bin Mehmed Emin Efendi	2
Mehmed Nuri bin Mehmed Atâ	2
Abdullah Halife bin İsmail	2
Mehmed Halife bin Mustafa	2
Mehmed bin Hüseyin	2
Mehmed Halife bin İbrahim	2
Seyyid Ahmed bin Ali	2
Velî bin Mehmed	2
Hafız Feyzuddin	2
Seyyid Hâlim Halife bin Seyyid Mehmed	2
Hafız Mehmed bin Osman	2
Seyyid Ahmed bin Hasan	2
Hafız Mehmed Hayri bin Hacı Mehmed	2
Mehmed Arif bin Hasan	2
Mehmed Emin bin Seyyid Hasan	2
Abdulhalîm Halife bin Mehmed	2
Ali bin Ahmed	2
Mehmed bin Hafız Mustafa Halife	2
Hafız Mustafa Halife bin Ahmed	2
Hacı İsmail Halife	2
Hafız Mehmed bin Osman nokta	1
Hafız Ali bin Mustafa	2
Tayyip Mehmed	2
İbrahim veled-i Hacı Hüseyin Halife Mücellid	20
Ber-Cemâ'at Zâbitân-ı Vakf-ı İstânbûl	
Mehmed Halife kâtib-i rûznâmçe-i vakf	15
Mehmed Halife veled-i Mehmed kâtib-i İstanbul	2
Hacı Mustafa Halife câbî-i vakf	5
Mehmed Halife veled-i Mehmed câbî-i suvârî	10
Bir Cemaat Zâbitân-ı Vakf	
Hafız Abdülkadir Efendi bin Ali En-nâzır	10
Hafız Ali ağay-ı çukâdâr hazret-i şehriyârî ber hâne-i hâssa-i humâyûn ve bâmukâbele-i nân müteveli-i vakf	10
Mehmed Saîd veled-i Hacı Hasan Halife kâtib-i vakf	14
Mehmed Said Emin Hacı kâtib-i fodula	2
Seyyid Mehmed Halife veled-i Seyyid Ahmed kâtib-i karye-i Kromişte	5
Hafız Abdülkadir Efendi bin Ali Siroz câbî-i kurâ-i vakf	10
Ali veled-i İbrâhim câbî-i karye-i Kromişte	10
Şeyh Abdülkadir Halife veled-i Şeyh Ali Efendi câbî-i Haremeyn-i Şerîfeyn	2
Abdullah veled-i Hasan câbî-i suvârî	9
Ber-Cemaat Duâgûyât	
Şerife Zeyneb binti Seyyid Mehmed	10
Mehmed bin Ahmed	2
Fatıma binti Hacı Mehmed	2

Mustafa veled-i Yusuf Efendi	2
Şerife Zeyneb binti Seyyid Mehmed	5
Fatıma binti Hacı Mehmed	3
Fatıma binti Hacı Mehmed	3
Mustafa Rızâ	2
Emin binti Abdullah	2
Zeliha binti Mustafa	2
Zeliha binti Mustafa	1
Zeliha binti Mustafa	6
Lebîbe binti Hacı Hüseyin	20 (şehri)
Habîbe binti Süleyman	20 (şehri)
Habibe binti Süleyman	20 (şehri)
Fatıma binti Hacı Mehmed İhlâşhân-ı bi-rûh-i vâkıf-ı müşârun ileyhâ	12
Şerife Hasibe binti Hasan İhlâşhân bi-rûh-i vâkıf-ı müşârun ileyhâ	12
Halil bin Mehmed Hatîb-i Câmî'-i Burmalı	Hitâbet 12
	Sermahfil 3
Halil Halife Mehmed müezzin-i Cum'a der câmi'-i mezbûr	3
Ber-cemâ'at-i Huddâm-ı Mutasarrıf-ı Mezkûre Duâgûyât	
Hafız Mehmed Halife bin İbrahim devirhân Câmî'-i Hâfız Ahmed Paşa	3
Bevvâb-ı medrese-i Ma'lûlzâde	15
Abdullah bin İsmail En'âmhân	3
el-Hâc Mehmed Halife türbedâr	3
Mehmed Halife En'âmhân	3
Ömer veled-i Ali İhlâşhân	1
Fatıma binti Hacı Mehmed Du'âgûy	12
Şerefdât Hatun Du'âgûy	12
Mehmed Sa'id veled-i Hatice Duâgûy	2
Mehmed Sa'id bin İbrahim Du'âgûy	3
Ahmed Halife bin Mustafa Âbkeş-i Sebîl-i Mezbûr İsmail Çelebi Serbâzergâh	3
Dermakâm-ı Hazret-i Eyyüb Ensârî	
Hacı Hasan bin Abdullah Câmî'-i der Siroz	2
Zeliha Hatun binti Mustafa Du'âgûy	3
Zeliha Hatun binti Mustafa Du'âgûy	2
Nefise binti Abdullah Du'âgûy	2
Fatıma binti Hacı Mehmed Du'âgûy	2
Aişe Hatun binti Muhsin Du'âgûy	4
Abdullah bin Salih Du'âgûy	5
Seyyid Mehmed Said veled-i Hatice Du'âgûy	12
Hafız Hasan Halife bin Mustafa	3
Seyyid İbrahim Efendi bin İbrahim Du'âgûy	100
Emine binti İbrahim Du'âgûy	20
Seyyid Mehmed bin Halil Du'âgûy	120
Seyyid Mehmed bin Halil Du'âgûy	90
Seyyid İbrahim Efendi bin İbrahim Du'âgûy	50
Fatıma binti Hacı Süleyman Du'âgûy	30
Mehmed Emin bin Ahmed Du'âgûy	55
Şerife binti Abdullah Du'âgûy	13
Şemsi Kadın binti Abdullah Du'âgûy	40
Seyyid Mehmed bin Halil Du'âgûy	50
Fatıma binti Hacı Süleyman Du'âgûy	30

Afife binti Abdullah Du‘âgûy	60
Seyyid Ahmed bin Hasan Du‘âgûy	12
Hatice binti Mustafa Du‘âgûy	240
Fatıma binti Hacı Mehmed Du‘âgûy	132
Şerife Hatun Du‘âgûy	132

Ek 21. Selçuk Sultan’ın İstanbul’daki vakfından olmak üzere çeşitli görevlilere verilen ücretleri gösterir tablo.¹²²⁸

¹²²⁸ TS.MA.e/374-20

Ek 22. Şâh Sultan Binti Bayezid Vakfiyesi 1. sayfa¹²²⁹

Ek 23. Şâh Sultan Binti Bayezid Vakfiyesi 2. sayfa¹²³⁰

Elhamdülillâhi'l-kerîmi'l-ma'bûdi'l-azîzi'l-maksûdi'l-münezzehi 'ani'l-cihâti ve'l-hudûdi ve 'ani'l-vilâdeti el-latîfû'l-lezî lutfuhû beyne 'ibâdihî mevcudun ve emruhû 'an ibâdihî makbulun ve mahmûdun celle 'ani's-şerîki ve'l-vezîru te'âlâ şânuhû ve hüve 'alâ külli şey'in kadîr nî'me'l-mevlâ ve nî'me'l-nasîr ve's-senâu li'l-mülkillezî erşede 'ibâdehû'l-mü'minîn ile'l-a'mâli's-sâlihâti ve eşâra ile'l-mü'minîne bi-ef'âlî'l-hayrâti haysü kâle inne'l-hasenâti yüzhîbne's-seyyiât ve a'tâ limen tevakkâ'a minhu's-sevâb min hazâini cûdihî envâ'u'l-mesûbâtî ve izâfu'l-kirâmât ve ce'ale's-sadakate'l-câriyeti haseneten meddedehâ ba'de'l-memâti tekerrürü'z-zamânî te'âkabe's-sâ'ât sümme asfiyyü'l-hayâtî's-sâfiyeti'l-mütevaliyâtî, ve ezkâ's-salavâtî'l-vâfiyât 'alâ seyyidi'l-kâinât ve eşrafi'l-mevcûdât Muhammedü'r-rasûl ile's-sakaleyni bi'l-berâhîni ve'd-delâili ve'l-müeyyedü bi'l-mu'cizâtî'l-vâzihâti ve 'alâ âlihi'l-ebrâr ve eshâbihi'l-ahyâr zü's-sa'âdâtî ve etbâihî min ehıbbâihî erbâbi'l-kerâmât salavâtün bi-devâmî'l-arzi ve's-semâvât ammâ ba'd.

Fekad hazara meclisü's-şerî'ati'l-ğarrâ ve mahfilü'l-muhacceti'l-beyzâ bi-medîneti'l-Edirne el-mahrûse humiyet 'ani'l-âfâtî ve'l-beliyyeti ledâ hâkimuhâ el-mevlâ el-kerîm ve'l-a'le'l-halîm el-mevkî'u a'lâ hâze'l-kitâbi sekkalallâhu mizânehû yevmi'l-hisâb bi-hattî's-şerîfi'l-müstetâb ekramû'l-a'yân ve efhâmü'l-akrân Yunus Bey vekilen bi'l-ikrâr bi'l-vakfi'l-âtî zekerahû 'an kûbeli efhârû'l-havâtini'l-mu'azzamâti ve's-sa'âdâtî sâhibetü'l-hayrât ve'l-hasenât bâniyetü mebânî'l-müberrâtî'l-mahsûsa bi'avni'l-hâliki'l-arzî ve's-semâvât Şâh Sultan Hatun ibneti sultan Bâyezîd Hân ibni Sultan Mehmed Hân dâmet 'ismetuhâ ve zâdet 'ismetuhâ ilâ âhiri ve tevârese 'alâ âbâihî'l-kirâm ve ecdâdihî'l-izâmî'r-rahmeti ve'r-rıdvân ve i'terafe ba'de subût-i vekâletihâ bi-şehâdet-i Mustafa bin Abdullah ibni Abdullah el-'Atîk bi-enne müvekkiletuhû Şâh Sultan Hatun cezâhallâhu te'âlâ bi'l-hasenâti'l-mevfûrati lemmâ 'alimet enne'd-dünyâ'd-denîyyeti me'vâ münîyyeti ve mesve'l-beliyyeti mevtin-i ğarûr lâ makâme surûr ve medâr-ı bevâr dâr-ı karâr ne'îmühâ zalle zâilün ve mukîmuhâ zayfû râhilin ve lâ yerkunu'l-âkılû ilâ li-zâtihe'l-müsteviyeti bi's-semmi ve lâ yemîlû ilâ meserrâtihe'l-mu'akkabeti bi'n-nî'ami ve tûbâ limen kasara emelehû ve hasara 'amelehû ve't-tekallâhu min evkâtihî hakka tukâtühû ve kasara 'ale't-tâ'âtî sâ'âtihî ve ictehede'l-ictihâd ve em'ateti'n-nazaru bi-basîrati'l-fuâd fî kavlihî vellezîne câhedû finâ lenehdiyennehüm sübülenâ ve innallâhe te'âlâ leme'a'l-muhsinîn ve teşemmerat fî iddihâri'z-zâdi ve iktesarat 'alâ ifnâi'l-ıddeti li-yevmi'l-merci'ı ve'l-mî'ad ve i'teberat bi'l-va'di ve'l-î'ad ve 'an kavlihî te'âlâ men yehdillâhi fehüve'l-mühted ve men yuzlilillâhu femâlehû min hâd ve nazarat bi-'ayni'l-ı'tibâr fî kavlihî te'âlâ ve mâ tukaddimû li-enfûsiküm min-hayrin tecidühû indâllâhi hüve hayran ve a'zame ecran ve fî kavlihî te'âlâ meselû'l-lezîne yunfikûne emvâlehüm ibtiğâe li-merzâtillahi ve tesbîten min enfûsihim kemeseli cennetin bi-rabvetin esâbeâ vâbilün fe-etet ükülehâ zı'feyn feinlem yusibhâ vâbilün vallâhi basîrun bi-mâ ta'melün ve fimâ ruviye fî'l-ahbâr 'ani'l-nebiyyi'l-muhtâr sallallâhu 'aleyhi ve 'alâ âlihi'l-ahyâr tenâvebe'l-leylü ve'n-nehâr ve te'âkabe'z-zulmü ve'l-envâr ilâ yevmi'l-haşri izâ mâte ibni Âdem inkata'a 'amelehû illâ 'an selâsin veledün sâlihün yed'û lehû ve 'ilmun yenfe'u bihî ve sadakatün câriyetün fî sebîli'llâhi vakkafet ve celeset bi sıdkı'n-niyyeti ve hulûsu't-taviyyeti fî hâli sıhhatihâ ve kemâl-i 'aklihâ ve cevâz-i tasarrufâtihâ ve nefâzu kâffe-i teberru'âtihâ tekarruben ilallâhi te'âlâ ve taleben limerzâtihî yevme yekûnû'l-mer'û fî külli sadakâtihî mâ hüve lehâ ve hakkihâ bi-temlîki ebîhâ sultânû'l-berrîn ve hâkânû'l-bahreyn a'lem'u salâtîn-i benî Âdem zıllullâhi fî'l-âlem kehfû'l-mülûkû'l-mücâhidîn halîfe-i rasûl-i rabbi'l-âlemîn ellezî şâ'a âsâri 'adlihî fî'l-âfâki şarkan ve ğarben ve inteşera 'avâtîfihî ve bezelehû berran ve bahran es-sultân Bâyezîd Hân İbni's-Sultân Mehmed Hân İbni's-Sultân Murâd Hân ebbedallâhu te'âlâ celâlehû ve medde 'ale'l-hâfikîne zılâlehû cemî'u'l-kurâ'l-erbe'ati bi-kâiniyyeti küllühâ fî cezîrati'l-ma'rûfeti Tolturma/Tulturma min tevâbi'-i medînet-i Dimetoka el-mahrûse vâhidühâ müsemmatün bi-Ya'kûb kulu ve's-sâniyetü Büzürg-i Altı Ağaç ve's-sâlisetü bi-Kûçek-i Altı Ağaç ve'r-râbi'atü bi-Subaşı Kulu 'ani'l-mustağniyetü küllühâ 'ani't-tecdîdi ve't-tahrîfi ve bi'l-beyânî li-şöhretiâ fî mekânihâ 'inde ehâlihâ li-'ademi tesmiyetihâ semme bi-cümletin mâ lehâ mine'l-hudûdi ve'l-hukûki ve't-tarîki ve'l-merâfiki ve't-tevâbi'i ve'l-levâhiki ve'l-muzâgâtî ve'l-mesâkinî ve'l-emâkinî ve'l-mezârî'i ve'l-âbâr ve'l-kurûm ve'l-eşcârî'l-müsmirati ve ğayri'l-müsmirati bi-küllimâ yûzâfu ileyhâ ve'iddü minhâ ve tensibü ileyhâ mine'l-hukûki ve'r-rusûmî kad temmet kânet ev hâdisetün be'îdetün kânet ev karîbetün muttasiletün ev munfasiletün zûkirat hünâ velem yezkur sivâ mâ beynehâ mine'l-vukûfi ve'l-mekâbiri 'alâ mesâlihî'l-mescidi'l-lezî kasadet müvekkiletühû'l-mûmâ

ileyhâ ebnâehû ve ‘alâ mesâlihi’l-beyti’l-lezî erâdet icâdehû medîneti Edirne el-mahrûse li-ta’lîmi’l-sıbyâni fihi’l-Kur’ânü’l-‘Âzîm ve ta’lîmi’l-eytâm fihi’l-Furkânü’l-‘Âzîm ve ‘ayyenet el-vâkıfetu’l-müşâru ileyhâ takabbellâhu hayran minhâ fi hâsılı rusûmâtı’l-mezkûrati limen yekûne imâmen fi’l-mescidi’l-mezbûri külle yevmin selâseti derâhimin ve li-müezzinin külle yevmin dirhemeyn li’t-ta’lîmi ve li-dehn-i sirâcin külle yevmin dirhemen vâhiden ve ‘ayyenetü’l-vâkıfetu limen yekûne mu’allimen fi beyti’t-ta’lîmi’l-mezkûri külle yevmin hamsete derâhimin ve li-men yekûne halîfetün fihi li’s-sıbyâni’l-müte’allimîn küllü dirhemeyni li’t-ta’lîmi ve dirhemen vâhiden li-kırâeti cüz’in vâhîdin min kelâmıllâhi te’âlâ ve şeratat li-rûhi seyyidi’l-mürselin ve Rasûl-i Rabbi’l-‘âlemîn ve’l-mustafâ efzalü’s-salavâti ve ekmelü’t-tahıyyâti külle yevmin cüz’eyni ve li-rûhihâ külle yevmin hamsete eczâin mine’l-Kur’âni’l-‘Azîm ve’l-Furkâni’l-Kerîm ve li-rûhi ibnihe’l-merhûm Süleyman Çelebi külle yevmin cüzeyn ve li-rûhi bintiâ Hânım Hâtûn külle yevmin cüz’eyn ve li-rûhi bintihe’l-uhra’l-med’uvve Mahdûm Hâtûn külle yevmin cüz’eyn ve li-rûhi bintihe’l-uhra’l-med’uvve Hatice Hatun külle yevmin cüz’eyn ve ‘ayyenetü’l-vâkıfetu’l-mezbûratü li-küllü men yakrau hazîhi’l-eczâi’l-mezkûrati külle yevmin dirhemen ve ‘ayyenet el-vâkıfetu’l-mezbûratü’l-müşâru ileyhâ veffekahallâhu ecran li-men yekûne mütevelliyen ‘ale’l-evkâfi’l-mezbûrati külle yevmin hamsete derâhimin li-men yekûne câbiyen fi külli yevmin dirhemeyni ve limen yekûne kayyimen fi külli yevmin dirhemeyn ve ‘ayyenet li-beyti’t-ta’lîm ve hasirihî ve hatabihî külle yevmin dirhemeyni ve şeratat el-vâkıfetu’l-mezbûratü en yekûne mütevellî-ü’l-mescidi ve beyti’t-ta’lîm ve nâzırın mimmâ vâhîdin ve ‘ayyenetü’l-vâkıfetu’l-mezbûretü li-meremmeti’l-evkâfi’l-mezbûrati külle yevmin dirhemen vâhiden ve şeratat el-vâkıfetu’l-mezbûratü külle yevmin min hatmi’l-Kur’âni’l-‘Azîm li-seyyidînâ Muhammed sallallâhu ‘aleyhi ve sellem ve li-rûhi âlihî ve ashâbihî ve etbâ’ihî ve eşyâ’ihî li-rûhi’l-vâkıfeti’l-mezbûrati’l-müşâri ileyhâ ve li-rûhi evlâdihâ kema’l-‘âdeti’l-kadîmeti fi hâzihi’l-bilâdi ve enne müvekkiletühü’l-mezbûratü kad şeratat umûr-ı tevliyati hâze’l-vâkıfî evvelen li-nefsihe’n-nakiyyeti mâ dâmet hayyen sümme li’l-evlâdi evlâdihâ neslen ba’de neslin sümme li-utekâihâ ve evlâd-i ‘utekâihâ neslen ba’de neslin ikrâran sahîhan şer’iyyen sümme enne’l-vekîle Yunus Bey el-mezbûr kad hazara fi meclisi ba’de mâ sebete vekâletühü yed’û’r-rucû ‘an zikri’l-vakfi min kabli’l-vâkıfî’l-mezbûr bi-şehâdeti şâhideyni’l-mezkûreyn min sadr-i hâze’l-kitâbi bi-mahzarın mine’l-mufavvizi ileyhi müvekkiletühü’l-vâkıfetu’l-mezbûratü ve in kânet vakcafeti’l-kurâ’l-erbea’l-mezbûrati ‘ale’l-ciheti’l-mezbûrati lâkinnehâ kad race’at ‘an hâze’l-vakfi ve erâdet en teruddehâ ile’l-mülkiyyeti kemâ kânet evvelen mütemessiken bi-‘ademi luzûmi’l-vakfi ‘alâ kavli’l-imâmî’l-a’zam fe-kâbiluhu’l-mufavvızı ileyhi bi’l-imtinâ’i ‘an raddihî muhtaccen bi-luzûmihî ‘alâ kavli men yerâ luzûmehû ve tenâza’â ve tehâsamâ hattâ murâfikan fi hâze’l-emri’l-muhtelifi fihi beyne’l-ulemâi ile’l-mevle’l-kerîmi’l-mufahham ve’l-a’la’l-halîm ve hüve’l-mevlâ el-mevkı’u a’lâhu yezîdu mecdehû ve ‘alâhu fe nazara hüve fi hâzihi’l-mes’eleti ile’l-cânibîne felemmâ kâne cânibü’l-vakfi râcihan ‘alâ cânibi’l-mülki fi ra’yihî’s-sâibi hukime bi-vakfiyeti’l-kura’l-erba’ati’l-mezbûra ‘ale’l-mestûrati ‘amelen bi-kavli men cevvezehû ve yerâ luzûmehû mine’l-eimmeti’l-müctehidîne min ihvânilâhi te’âlâ ‘aleyhim ecme’in ‘alâ vechi’l-vekîl Yunus Bey el-müşâru ileyhi hükmen sahîhan şer’iyyen ve seccelehû müstecîlen sarîhan ve sâra’l-vakfu’l-mezbûru lâzimen müttefekan ‘aleyhi müstecîllen bi-tescîlin şer’iyyin felâ yecûzu ba’de zâlike tebdîlühû ve tahrîfuhû velâ yecûze li-ehadin limen yû’minû ‘aleyhi billâhi ve rasûlihî ve’l-yevmi’l-âhiri ‘an halîfetin ve sultânin ve emîrin ve vâlin ve müftîn ve müderrisin ve lâ li-ehadin mine’n-nâsi tarran nakzu hâze’l-vakfi velâ naksuhû velâ tağyîruhû velâ tebdîlühû velâ ibtâlühû velâ tahvîlühû velâ ta’tîlühû ve men şere’a fi naksihî ve tahvîli ve ‘azmen fi ibtâlihî ve tağyîrihî fekad irtekebe’l-muharram ve istevcebe’l-me’sem ve keyfe yete’arrazu li-zâlike mü’mînün ev yetesaddâ bihî muvahhidun hâifun minallâhi te’âlâ ba’demâ kâle sallallâhu ‘aleyhi ve sellem şibren mine’l-arzi ye’huzü’l-mer’u bi-ğayri hakkın tavvakahullâh min seb’ı arzîn min nâr-i cehennem ve kâlallâhu te’âlâ e’addallâhu’z-zâlimîne ‘azâben elîmen ve kâlallâhu te’âlâ illâ la’netullâhi ‘ale’z-zâlimîne ve men hâlefe kitâballâhi te’âlâ ve sünnete rasûlillâhi ve istehalle mâ harramallâhu ve rasûlihî ve sa’yun fi fesâdi vakfi chîhi’l-müslimi fekad bâe bi-ğazabın minallâhi ve me’vâhu cehennem ve bi’s-e’l-mesîr ve ‘aleyhi la’netullâhi ve’l-melâiketi ve’n-nâsi ecme’in ve ‘alâ hâzâ vaka’a’l-eşhâr ve’t-tescîl fi evsat-i Muharrem/912.

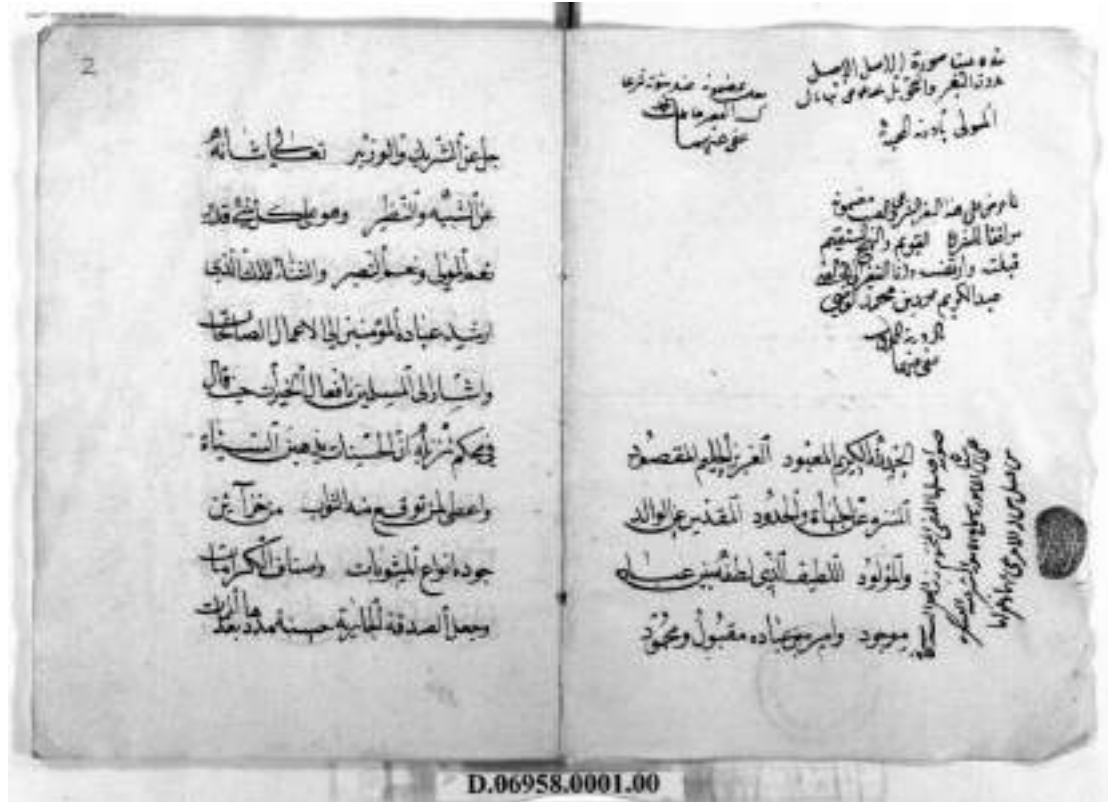
-Sinan bin Abdullah

-Mustafa bin Abdullah

-el-Hâc Mahmud bin Abdullah

-el-Hâc Sinan bin Abdullah

Ek 24. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde yer alan Şâh Sultan Binti Bayezid vakfiyesi transkripsiyon metni¹²³¹

Ek 25. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sûreti. ¹²³²

¹²³¹ VGM Arşivi, Rumeli Kazaskerliği Vakıf Belgeleri, Defter No:15, Sayfa No:54.

¹²³² CDA, TS.MA.d/6958

Ek 26. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sūreti.¹²³³Ek 27. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sūreti.¹²³⁴¹²³³ TS.MA.d/6958¹²³⁴ TS.MA.d/6958

Ek 28. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sūreti. ¹²³⁵Ek 29. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sūreti. ¹²³⁶¹²³⁵ TS.MA.d/6958¹²³⁶ TS.MA.d/6958

Ek 30. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sūreti. ¹²³⁷Ek 31. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sūreti. ¹²³⁸¹²³⁷TS.MA.d/6958¹²³⁸TS.MA.d/6958

Ek 32. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sūreti.¹²³⁹Ek 33. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sūreti.¹²⁴⁰¹²³⁹TS.MA.d/6958¹²⁴⁰TS.MA.d/6958

Ek 34. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sûreti. ¹²⁴¹Ek 35. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sûreti. ¹²⁴²¹²⁴¹TS.MA.d/6958¹²⁴²TS.MA.d/6958

Ek 36. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sūreti. ¹²⁴³Ek 37. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sūreti. ¹²⁴⁴¹²⁴³TS.MA.d/6958¹²⁴⁴TS.MA.d/6958

Ek 38. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sûreti. ¹²⁴⁵

Ek 39. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sûreti. ¹²⁴⁶

¹²⁴⁵TS.MA.d/6958

¹²⁴⁶TS.MA.d/6958

Ek 40. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye sûreti. ¹²⁴⁷

-Hâzihî sûretü'l-asli'l-asli bi-dûni't-tağyîri ve't-tahvîli bi-Edirne el-mahrûse

-Elhamdülillâhî'l-kerîmi'l-ma'bûdî'l-'azîzi'l-halîmi'l-maksûd, el-münezzehü 'anî'l-cihâti ve'l-hudûdi, el-mukaddesü 'anî'l-vâlidî ve'l-mevlûdî, el-latîfû'l-lezî lutfuhû beyne 'ibâdihî mevcûdun, ve emruhû 'an 'ibâdihî makbûlün ve mahmûdun celle 'anî'l şerîki ve'l-vezîru te'âlâ şânuhû 'anî'l-şebîhi ve'n-nazîr ve hüve 'alâ külli şey'in kadîr nî'me'l-mevlâ ve nî'me'l-nasîr ve's-senâü li'l-mülki'l-lezî erşede 'ibâdehü'l-mü'minîn ile'l-a'mâlî's-sâlihâtî ve eşâra ile'l-müslimîne bi-ef'âlî'l-hayrâtî haysü kâle fî muhkemi tenzîlihî enne'l-hasenât yezhebbe's-seyyiâtî ve a'tâ limen tevakka'a minhu's-sevâb, min hazâini cûdihî envâ'u'l-mesûbâtî ve esnâfû'l-kirâmâtî ve ce'ale's-sadakate'l-câriyete haseneten mededhâ ba'de'l-memâtî bi-tekerrüri'z-zamânî ve te'âkabe's-sâ'ât sümme asfiyyü'l-hayâtî's-sâfiyeti'l-mütevâliyâtî, ve ezki's-salâtî'l-vâfiyâtî'l-mütetâliyâtî 'alâ seyyidine'l-kâinâtî ve-eşrafû'l-mevcûdâtî Muhammedü'l-mürsel ile's-sekaleyni bi'l-berâhîni'l-kâhirâtî ve'd-delâilî'z-zâhirât ve'l-meb'ûsi ilâ kâffeti'l-ümemi bi'l-âyâtî'zâhirât ve'l-müeyyedü bi'l-mu'cizâtî'l-vâzihâtî ve 'alâ âlihî ile'l-ebrâr ve-ashâbihî'l-ahbâr zevî's-sa'âdâtî ve itbâ'uhû min ahıbbâihî erbâbü'l-kerâmât salâtün tedümü bi-devâmî'l-'arzi ve's-semâvâtî am mâ ba'd.

Fekad hazara meclisü's-şerîfeti'l-'izzâ ve mahfilü'l-mehacceti'l-beyzâ bi-medîneti'l-Edirne El-mahrûse humiyet 'anî'l-ikâtî ve'l-beliyyeti ledâ hâkimihe'l-mevle'l-kerîm ve'l-a'le'l-halîm el-mevki'u a'le'l-kitâbi sekkalallâhu mîzânehû yevme'l-hasenât eş-şerîfû'l-müstetâbü ekramü'l-a'yân ve efharu'l-akrân Yunus Bey ibni Yusuf vekîlen bi'l-ikrâr bi'l-vakfî'l-âtî zikruhû 'an kîbel-i iftihârî'l-havâtîni'l-mu'azzamât sâhibetü'l-hayrâtî ve'l-hasenât bâniyetü mebânî'l-müberrâtî'l-mahsûsâtî bi-'avni hâliki'l-'arzi ve's-semâvâtî Şah Sultan Hatun ibnet-i Sultan Bâyezid bin Sultan Mehmed Hân dâmet 'iffetuhâ ve zâdet 'ismetuhâ ilâ âhiri'd-devrân ve tevârâse 'alâ âbâihî'l-kirâm ve ecdâdihe'l-'izâmî'r-rahmeti

ve'r-ırdvân fe-ekarra ve i'terafe ba'de subût-i vekâletihî 'anhâ bi-şehâdeti Mustafa bin Abdullah el-Hür ve Karagöz bin Abdullah el-'Atîk bi-enne müvekkiletuhû Şah Sultan Hatun el-mezbûre cezâhallâhu te'âlâ bi'l-hasenâti'l-mevfûrati lemmâ 'alimet enne'd-dünyâ'd-deniyye me've'l-meniyye ve mesve'l-beliyye mevtin-i ğarûr lâ makâme surûr ve medâr-ı bevâr-i dâr-i ikrâr ne'îmuhâ zalle zâilun ve mukîmuhâ zayfûn râhilûn ve lâ yerkünû'l-'âkilû ilâ li-zâtihe'l-müsteviyeti bi's-semmi velâ yemîlû ilâ meserrâtihe'l-mu'akkabeti bi'l-ġammi ve tûbâ li-men kasara emelühû ve hasara 'amelühû vettekîllâhu fî evkâtihi hakka tekâtihi ve kasara 'ale't-tâ'ati sâ'âtihi ve ictehede külle'l-ictihâdi ve em'ateti'n-nazar bi-basîreti'l-fuâdi fî kavlihi te'âlâ ve'llezîne câhedû finâ lenehdiyennehüm sübülenâ ve innallahe leme'a'l-muhsinîn, ve teşemmerat fî iddihâri'z-zâdi ve iktesarat 'alâ ifnâi'l-'iddeti ve'l-'atâdi li-yevmi'l-merci' ve'l-mi'âd ve i'teberat bi'l-va'di ve'l-î'âd 'an kavlihi te'âlâ men yehdillâhi fehüve'l-müstehid ve men yuzlillillâhü femâ lehû min hâd, ve nazarat bi-'ayni'l-'itibâr fî kavlillâhi'l-meliki'l-ġaffâr ve mâ tükaddimû li-enfûsikûm min hayrin tecidûhu 'ındallahi hüve hayran ve a'zamu ecran ve fî kavlihi te'âlâ, ve meselû'l-lezîne yünfikûne emvâlehümü'b-tiġâi merzâtillahi ve tesbîten min enfûsihim kemeseli habbetin bi-rabvetin esâbehâ vâbilûn fe-etet ükülehâ zî'feyni fe-in lem yusibhâ vâbilûn fetallûn vallâhü basîrun bimâ ta'melûn ve fimâ rüviye fî'l-ahbâr 'ani'n-nebiyyi'l-muhtâr sallallahü 'aleyhi ve 'alâ âlihi'l-ahbâr mâ tenâvebe'l-leylü ve'n-nehâr ve t'âkabe'z-zulmü ve'l-envâr ilâ yevmi'l-haşri ve'l-karâr izâ mâte ibni Âdem ve inkata'a 'amelühû illâ 'an sülûsin veledün salihun yed'û lehû ve 'alime yentefi'û bihi ve-sadakâtün câriyetün fî sebîlillahi vakkafet ve habbeset bi-sadakati'n-niyyeti ve hulûsi't-taviyyeti fî hâli sıhhatihâ ve kemâli 'aklihâ ve cevâzi cümleti tasarrufâtihâ ve nefâzi kâffet-i teberru'âtihâ tekarruben ilâllahi te'âlâ ve taleben li-merzâtihî yevme yekûnû'l-mer'u fî zılli sadakâtihi mâ hüve lehâ ve mülkühâ ve hakkahâ bi-temliki ebîhâ Sultânû'l-berreyn ve hâkânû'l-bahreyni a'lemu salâtin-i benî Âdem zıllullâhi fî'l-'âlem kehfû'l-mülûkû'l-mücâhidîn halîfet-i Rasûl-i Rabbi'l-Âlemîn ellezî şâ'a âsâru 'adlihi fî'l-âfâki şarkan ve ğarben ve inteşera envârû 'avâtîfehü ve bezelehü berran ve bahran es-Sultân Bâyezid Hân ibni's-Sultân Mehmed Hân ibni's-Sultân Murâd Hân ebeddallâhu te'âlâ celâlehü ve medde 'ale'l-hâfikîne zılâlehü cemî'u'l-kurâ'l-erbe'ati'l-kâineti küllühâ fî cezîrati'l-ma'rûfeti bi-cezîrati Tonturma min tevâbi'i medînet-i Dimetoka el-mahrûse ehadihâ müsemmatün bi-Yakupköy ve's-sâniyetü bi-Büyük Altaġaç ve's-sâlisetü bi-Küçük Altaġaç ve'r-râbi'atü bi-Subaşı köyü el-müsteġînetü küllühâ 'ani't-tahdîdi ve't-ta'rîfi ve bi'l-beyâni li-şöhretihâ fî mekânihâ 'inde ehâlihâ li-'ademi semmihâ semmete bi-cümletin mâ lehâ mine'l-hudîdi ve'l-hukûki ve't-tarâiki ve'l-merâfiki ve't-tevâbi'i ve'l-levâhiki ve'l-müzâġati ve'l-mesâkîni ve'l-emâkini ve'l-mezârî'i ve'l-âbâr ve'l-kurûm ve'l-eşcârî'l-müsmirati ve ġayri'l-müsmirati ve bi-küllimâ yüzâfû ileyhâ ve ba'de minhâ ve yensibû ileyhâ mine'l-hukûki ve'r-rusûmi kad temmet kânet ev hâdisetün ba'îdetün kânet karîbetün müttasiletün ev munfasiletün zûkirat hâhunâ evi'l-mer'ü yezkûru sivâ mâ beynehâ mine'l-vukûfi ve'l-mekâbiri 'alâ mesâlihi'l-mescidi'l-lezî kasadet müvekkiletühû'l-mûmâ ileyhâ binâehü ve 'alâ mesâlihi'l-beyti'l-lezî erâdet icâdehü fî medînet-i Edirne el-mahrûse li-ta'limi's-sıbyân fihî'l-Kur'ânû'l-'Azîm ve tefhîmi'l-eytâm fihî'l-Kur'ânû'l-Kerîm ve 'ayyenet el-vâkıfetü'l-müşâru ileyhâ tekabbelallâhu hayrâtihâ min hâsılı'l-evkâfi'l-mezkûrati li-men yekûne imâmen fî'l-mescidi'l-mezbûr külle yevmin selâsete derâhimin ve li-müezzinihi külle yevmin dirhemeyn ve li-dehni sirâcihi ve hasîrihi külle yevmin dirhem vâhiden ve 'ayyenetil-vâkıfetü'l-mezbûratü li-men yekûne mu'allimün fî beyti't-ta'limi'l-mezkûr külle yevmin hamsete derâhimin ve li-men yekûne halîfetün fihî li's-sıbyâni'l-müte'allimîn külle yevmin dirhemeyn li't-ta'limi dirhemen vâhiden li-kırâeti cüzün vâhidin min kelâmillâhi te'âlâ ve şeratat en yekrae li-rûhi seyyidi'l-mürselîn ve Rasûl-i Rabbi'l-âlemîn Muhemmedü'l-Mustafa efzalû's-salâti ve ikmâlû't-tahiyyâti külle yevmin cüz'eyn ve li-rûhihâ külle hamseti eczâin mine'l-Kur'âni'l-'Azîm ve'l-Furkâni'l-Kerîm ve li-rûhi ibnihe'l-merhûm Süleyman Çelebi külle yevmin cüz'eyn, ve li-rûhi bintihe Hanım Hatun külle yevmin cüz'eyn ve li-rûhi bintihe'l-uhrâ'l-med'uvve Mahdûm Hâtûn külle yevmin cüz'eyn ve li-rûhi bintihe'l-uhrâ bi'l-med'uvve Hatice Hatun külle yevmin cüz'eyn ve 'ayyenet el-vâkıfetü'l-mezbûratü li-küllî men yakrau hâzihi'l-eczâi'l-mezkûrati külle yevmin dirhemen ve 'ayyenetil-vâkıfetü'l-müşâru ileyhâ vakkafehallâhu li'l-hayrâti li-men yekûnû mütevelliyen 'ale'l-evkâfi'l-mezbûratü külle yevmin hamsete derâhimin ve li-men yekûnû câbiyen fî külli yevmin dirhemeyn ve li-men yekûnû kayyimen fî külli yevmin dirhemeyn ve 'ayyenet li-mâi beyti't-ta'lim ve li-hasîrihi ve hatabihî külle yevmin dirhemeyn ve şeratat el-vâkıfetü'l-mezbûratü en yekûne mütevellî'l-mescidi ve beyti't-ta'limi ve nâzirun mimma vâhiden ve 'ayyenet el-vâkıfetü'l-mûmâ ileyhâ li-meremmeti'l-evkâfi'l-mezbûratü külle yevmin dirhemen vâhiden ve şeratat el-vâkıfetü'l-

mezbûratü en yed'uve külle yevmeyni 'inde hatmi'l-Kur'âni'l-'Azîm li-mezîdi derecetn seyyidinâ Muhammed sallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem ve li-rûhi âlihî ve ashâbihî ve etbâ'ihî ve eşyâ'ihî ve li-rûhi'l-vâkifeti'l-müşâru ileyhâ ve li-rûhi evlâdihâ kemâ hüve'l-'âdeti'l-kadîmeti fî hâzihî'l-bilâdi ve müvekkiletehû'l-mezbûratü kad selimet ve favvazat umûra tevliyeti hâze'l-vakfi ilâ hâze'l-med'uvve Ahmed el-mütevelli ibn Abdullah ikrâran sahîhan şer'yyen ve saddakahû Ahmed el-mezbûr, El-vekîl Yunus Bey el-mezbûr kad hazara fî meclisi's-sânî ve ed'î ba'de mâ sebete vekâletühû yed'û'r-rucû' 'an zâlike'l-vakfi min kabli'l-vâkifeti'l-mezbûratü bi-şehâdeti's-şâhidîne'l-mezkûreteyni fî sadr-i hâze'l-kitâbi bi-mahzarin mine'l-mufavvizi ileyhi Ahmed el-mezbûr enne müvekkiletühû'l-vâkifeti'l-mezkûratü ve in kânet vakfafeti'l-kurâ'l-erba'a'l-mezbûra 'ale'l-ciheti'l-mezbûratü lâkinnehâ kad race'at 'an hâze'l-vakfi ve erâdet en teruddehâ ile'l-mülkiyyeti kemâ kânet evvelen mütemessiken ba'de min luzûmi'l-vakfi 'alâ kavli'l-imâmi'l-'azam rahîmehullahi fe-kâbiluhû Ahmed el-mufavvaz ileyhi bil-imtinâ 'an raddihî muhtaccen bi-luzûmihi 'alâ kavli men yerâ luzûmehû mine'l-'ulemâi ve tenâza'â terâfe'an fî hâze'l-emri'l-muhtelifi fihi mine'l-'ulemâi ile'l-mevle'l-kerîmi'l-mufahham ve'l-a'lâ'l-halîm ve hüve'l-mevlâ el-mevkî'u a'lâhu yezîdu mecdühû ve 'alâhu fe-nazara hüve fî hâzihî'l-mes'leti ile'l-cânibîne fe-limâ kâne cânibü'l-vakfi râcihan 'alâ cânibi'l-mülki fî ra'yihî's-sâib hukime bi-vakfiyeti'l-kura'l-erba'a'l-mezbûra 'ale'l-ciheti'l-mestûratü 'amelen bi-kavlin men cevvezhû ve yerâ luzûmehû mine'l-eimmeti'l-mücâhidîn ve rıdvânullâhi te'âlâ 'aleyhim ecme'in 'alâ vechi'l-vekîli Yunus Bey el-müşâru ileyhi hukmühâ sahîhan şer'yyen ve seccelehû tescilen sarîhan mer'yyen fe-sâra'l-vakfu'l-mezkûr lâzimen müttefikan 'aleyhi müseccilen bi-tescîlin şer'yyin felâ yecûzu ba'de zâlike tebdîlühû ve tahrîfuhu ve lâ yehillü li-ehadin mimmen yû'minü billâhi ve rasûlihî ve'l-yevmi'l-âhiri min halîfeti ve sultânin ve emîrin ve kâzin ve vâlin ve müftin ve müderrisin ve lâ li-ehadin mine'n-nâsi kâtibeten tarran nakzu hâze'l-vakfi ve lâ naksuhû ve lâ tağyîruhû ve lâ tebdîlühû ve lâ ibtâlühû ve lâ tahvîlühû ve lâ ihmâlühû ve lâ ta'tîlühû femer şere'a fî naksihî ve tahvîli ve mâ fî ibtâlîhî ve tağyîrihî fekad irtekebe'l-muharrem ve istevcebe'l-me'sem ve keyfe yete'arrazu li-zâlike mü'minün ev yetesaddâ bihî muvahhidun hâifen minallâhi te'âlâ ba'demâ kâle sallallâhu 'aleyhi ve sellem şibrun mine'l-'arzi ye'huzu'l-mer'u bi-ğayri hakkin tavvakahullâhi te'âlâ min seb'î arzîn fî nâr-i cehennem ve kâlallâhu te'âlâ ve'z-zâlimîne e'adde lehüm 'azâben elîmen ve kâle te'âlâ illâ la'netullâhi 'ale'z-zâlimîne femer hâlefe fî kitabillâhi ve sünneti Rasûlillâhi ve istehalle mâ harramallâhu ve Rasûlühû ve yes'â fî fesâdi vakfi ehîhi'l-müslim fekad bâe bi-ğazabin minallâhi ve me'vâhu cehennemü'l-mesîr ve 'aleyhi la'netullâhi ve'l-melâiketi ve'n-nâsi ecme'in vallâhu te'âlâ hasebihî ve mükâfihî ve talebihî ve mucâzihî bi-efânîni'l-'azâb ve kavânîni'l-'ıkâb, yevmün lâ yenfe'u'z-zâlimîne ma'ziratühüm velehümü'l-la'netü ve lehüm süü'd-dâr yevmün tecrî küllü yevmin bimâ kesebet lâ zulme el-yevme innallâhe serîu'l-hısâb ve 'alâ hâzâ.

Vaka'a'l-eşhâd ve tahrîran fî evâsiti Muharremi'l-harâm sene isnâ 'aşera ve tis'umie (H.912) el-hicretü'n-nebeviyye 'aleyhi efzalü't-tahıyyeti.

-Sinan bin Abdullah -Mustafa bin Abdullah -el-Hâc Mahmud bin Abdullah

-Ferhad bin Abdullah reisü'l-bevvâbîn -el-Hâc Sadık bin Abdullah -Sinan Ağa bin Abdullah

-Ahmed el-Müezzin -Veğayruhum mine'l-hâzırîn

-Sûretü 'an Sûretü'l-Asl Bilâ Tağyîr Harraraha'l-Fakîr İbni Hasan

-Hâzihî sûretü'l-vakfiyyeti'l-müştemileti 'alâ asli'l-vakfi ve şerâitihî ve zavâbitihî ve 'alâ hukmi'l-hâkimi fî zâlike 'aleyhi'r-rahmeti ve'l-ğufrân harrarahû el-fakîr Mustafa bin Ali en-niksârî 'afâ 'anhüme'l-hâliku'l-bârî bi-kazâ-i dârî'l-'izzî ve'n-nasri Edirne.

-El-emru kemâ zükira ve 'alâ mâ setara ve ene'l-fakîr Seyyid bin Üveys el-Kâzî el-mansûra 'afâ 'anhumâ

-Elhamdüilâhillezî halaka'l-mevte ve'l-hayâte ve ce'ale'l-hasenâti sebeben li-mahvi'zunûbi ve's-seyyiâti ve kesr-i ecr-i hasenetin saderat 'an vufûri'r-rağbeti ve-hulûsi'l-mehabbeti kemeseli habbetin enbetet seb'a senâbile fi külli sünbületin miete habbetin ve eseru binâin kabûlü'l-hayrâti 'alâ kavâ'id-i safâü't-taviyyeti ve sîdku'n-niyyâti, müste'idden bi-i'âdeti'l-hayâti li-feyezâni'l-ervâh ve kâfi bi'l-vâhideti mine'l-hasenât ve's-salâtü ve's-selâmu 'alâ nebiyyihî Muhammedi'l-meb'ûs li-yütimme mekârime'l-ahlâki bi's-sa'âdâti'l-ezeliyyeti ilâ yevmi't-talâk ve 'alâ âlihî'l-kirâm ve ashâbihi'l-'ızm mâ zahiket ed-defâtire bi-bekâi'l-aklâm ve nazarat riyazu's-şerîfeti bi-imdâdi medâd-i hukkâmi'l-İslâm ammâ ba'd.

Fe-inne iftihâru'l-havâtini dürrütü derci'l-'ismeti ve't-temkîn Şah Sultan Hatun ibneti mufahharu'l-havâtini Es-Sultân Bâyezid ibni's-sultân Mehmed Hân tayyeballâhu serâhâ ve ce'ale'l-cennete mesvâhâ lemmâ şâhedet fi nefsihe'l-kudsiyyeti emârâtü'l-intikâli ilâ dari'l-bekâi evsat li-zâdi seferi'l-'ukbâ min haşyetillahi te'âlâ ve inne hayru'z-zâdi't-takvâ vesâyâ-i şer'iyetü âyeti'z-zikrâ netâyic-i mukaddemâti'l-fikri ve sebbet şer'an tilke'l-vasâyâ'l-merkûme fi'd-defteri'l-mevkî bi-tevkî zübde-i kuzâti'l-müslimîn Mevlânâ Muslihiddin el-kâzî bi-mahrûse-i Edirne hakkat bi-ashâbi'l-meymeneti ve nefeze fâhru'l-'ulemâi'r-râsihîne Mevlânâ Abdurrahman bin Ali ellezî kâne kâziyen li'l-askeri'l-muzaffer fi vilâyeti Rumeli mâ hüve müvâfikun li'l-şerîfeti'l-'ızzâ min tilke'l-vasâyâ tenfizen sahihan fe-men hâzihi'l-vasâyâ'l-münfize inne'l-merhûmetü'l-merkûme ihtârat men hüve min hüddâmihâ ve hüve Muslihuddîn Mustafa bin Abdullah vasiyyen şer'iyen ve-ce'alethü mütevelliyen li-evkâfihâ külliyyen sümme 'alâ eslahi evlâdihî mine'z-zükûri ve'l-ünâsi ve in selefû sümme ba'de'l-inkirâzi 'alâ eslahi 'utekâihî sümme 'alâ evlâdi 'utekâihî ve innehâ evsat sülûsü mâlihâ li'l-fukarâi li-mesâlihî kıraeti'l-Kur'ânî'l-'Azîm li-rûhihâ ve in yakrae hamsete neferan mine'l-kurrâi külle yevmin cüzen vâhidin mine'l-furkânî'l-'azîmi ve in yakrae racûlün sâlihun aşaran minhu 'alâ vechi mushafihe'l-mevkûfeti li't-tilâveti fi türbetihâ tecvîden ve tertîlen felemmâ târa rûhuhâ mine'l-'âlemi's-süflî ilâ civâri rahmeti rabbihi'l-'alâ ve düfine kâlibuhâ fi kabrihâ bi-mahrûse-i Bursa 'inde türbeti'l-merhûm Es-sultân Murâd hân tâbe serâhu 'urizat vesâyâ'l-münfize ilâ hazreti ebihe'l-mezkûr ismühû'ş-şerîf fe-ba'de mâ kubile vesâyâhâ'l-ma'rûza ümira binâe't-türbeti'l-'âliyeti 'alâ kabrihâ bi-mâli nefsihi'n-nefise ve ümira en yetbâ'a bi-meblağî'l-vasiyyeti 'akâru sulhin li'l-istiğlâli li'l-vakfi ba'de tamâm-i emri'l-binâi ve en yekûne racûlen sâlihan mukîmen 'alâ hıdmeti't-türbedâr ve en yekûne selâsete neferan mine'l-ümenâi hârisine fi't-türbeti'l-mezbûrati nehâran ve racûlâni müteveyyinâni mücâvirîne fihâ leylen fe-işterâ'l-mütevellî'l-mezbûr min Ahmed bin Sefer Şâh el-mütevellî'l-evkâf el-Hâc Doğan

minhü mâ hüve vakfün 'alâ evlâdi'l-Hâc Doğan el-mezkûr ve zâlike naksu'l-hâni'l-mündehimi'l-kâin bi-medîneti Edirne bi-kurb-i min tahti'l-kal'ati (Tahtakale) bi-semenin mu'ayyin min meblağuhû hamsete 'aşera âlâfi dirhemini kuziye bi-râyicin hüve min meblağî'l-vasiyyeti'l-mezbûrati mubây'e'atün şer'iyetün li-tağyiri ba'zî'l-vakfi ile'l-harâbi min evkâfi'l-Hâc Doğan el-mezbûr bi-zâlike's-semeni sümme iste'cera'l-mütevellî Muslihuddîn el-mezbûr min Ahmed bin Seferşâh el-mezkûr ve hüve ecrun minhu bi-ma'rifeti Seferşâh Dîdâr binti Hızır Ağa min evlâdi'l-Hâc Doğan el-mezbûr istihkâkan ğallet evkâfu'l-Hâc Doğan el-mestûr cümelihi 'arsatu'l-hâni'l-mezbûr bi-ücratin mua'yyenetin kadderehâ küllü senetin elf ve mietâ dirhemini mevsûf fe'ammera ve ğadâ el-mütevellî'l-mezbûr evvelen zâlike'l-hâni'l-hâvî 'alâ sittin ve seb'ine hucratin fevkâniyye ve tahtâniyye me'a sitte ve 'işrine bâbin mine'd-dekâkîni ve ğayri zâlike mine'l-kenâyif ve'l-hânûti'l-kebîr yukâlû bûzehâne-i fesâra cümleten zâlike vakfen min evkâfi Şah Sultan Hatun el-mezbûre mette'ahallahu ne'imehû li-a'mâlihe'l-mezbûra sümme 'ayyene bi'l-emri hâkâni el-mütevellî'l-mezbûr külle yevmin hamsete derâhimin râyicuhû min ğilleti hâzihi'l-evkâfi'l-mezbûrati a'ni'l-hân ve tevâbi'uhû mine'd-dekâkîn ve'l-ayn ve 'ayyene'l-mütevellî'l-mezbûr fi'l-vakfiyyeti külle yevmin hamsete derâhimin râyicini min ğilleti hâzihi'l-evkâf a'nî'l-kura'l-müte'ayyin li-mu'allimhâne ve li-eczâin mine'l-Kur'ânî'l-'Azîm ve'l-cümletü'l-müte'ayyin li'l-mütevellî'l-mezbûr külle yevmin 'aşerate derâhimin râyicetin mine'l-mahsûlâtî'l-mezkûra ve şurita enne'l-'azlû ve'n-nasbû en yekûne fi yedi'l-mütevellî fi cemî'i ahvâli'l-evkâfi küllühâ ve min şurûtihi fe-men beddelehû ba'demâ semî'ahû fe-innemâ ismuhû 'ale'l-lezîne yübeddîlühâ innallâhe semî'un 'alîm ve men te'arraza bimâ yehille fihî fekad bâe bi-ğazabın minallâhi ve te'arraza li-sahtihî fe-'aleyhi la'netullâhi ve'l-melâiketi ve'n-nâsi ecme'in ve li-külli neferin mine'l-kurrâi's-sitteti külle yevmin dirhemâni ve li-mukîme't-türbeti külle yevmin dirhemâni eyzan ve li-külli vâhidin min harrâsi't-türbeti ve mücâverehâ külle yevmin dirhemini vâhidin ve'l-

câbî'l-hân ve'd-dekâkîn külle yevmin dirhemâni ve cemî'u'l-evkâfî'l-mensûbeti ile'l-vâkı'atî'l-mezbûrati külle yevmin dirhemen eyzan ve li-dehni's-sirâci ve ikâd-i şem'-i 'aseli fî türbetihâ külle yevmin dirhemen vâhiden femâ zâde mine'l-ğilleti 'alâ hâzihi'l-mesârif yahfazuhû el-mütevellî li'l-rikâbeti ve'l-meremmâtî 'inde'l-ihtiyâci ileyhâ ketebe hâzâ ve def'un ilâ yedi'l-mütevellî bi-talebeti'l-izhâr veffeti'l-istizhâr ve zâlîke cerâ fî evâsiti saferi'l-hayr min şuhûri sene semâni 'aşera ve tis'u mietü'l-hicratü'n-nübüvve (H. 918) 'aleyhi's-salâti ve's-selâm sümme nakilet 'ani'l-'asli fî evâsiti şehr-i Recebi'l-mücerreb sene seb'in ve tis'umie (H. 970).

Şehide bimâ fihi.

-İftihârü'l-e'âzım ve's-sudûr Mevlâna Kasım Çelebi ed-defterî	- Mevlâna Çelebi ed-defterî
-Mahmud Çelebi bin Yusuf	-Yusuf bin Mustafa
-Mahmud Çelebi el-Kâtib	-Mehmed Çelebi bin Mahmud el-Kâtib
-Yusuf bin Hüseyin el-Kâtib	-Bekir bin Hüseyin
	-Mustafa bin Sinan
	-Mustafa Çelebi bin Mehmed
	-Ali bin Abdullah el-Hâcî

Ek 41. Şah Sultan'ın CDA'da yer alan vakfiye suretinin transkripsiyonu¹²⁴⁸

¹²⁴⁸ TS.MA.d/6958

	1077 senesi Derviş Çelebi zamanında 1249	1078-79 senesi Derviş Ağa zamanı ¹²⁵⁰	1079-80 senesi Çelebi zamanı 1251	H.1080- 1081 senesi Derviş Çelebi zamanı ¹²⁵²	H. 1081-82 yılları Mütevellî Derviş Çelebi zamanı ¹²⁵³	1082-83 Derviş Çelebi zamanı 1254	H. 1083- 84 senesi Derviş Çelebi zamanı ¹²⁵⁵	H. 1091- 93 Mehmed Ağa zamanı ¹²⁵⁶	H. 1094 senesi Mescid ve mekteb evkâfı mütevellisi Mehmed Ağa zamanı 1257	H. 1096 senesi el- Hâc Mehmed Ağa zamanı 1258
GELİRLER										
Mahsûlât-ı evkâf-ı Şah Sultan, ‘Anî’l- müşâherât, Mahsûl-i icârât, Mahsûl-i hân-ı vakf, İcâre-i dükkân, Mahsûl-i mukâta‘at-i Altı Karaağaç	70.650 akçe	92.420 akçe	75.414 akçe	74.620 akçe	73.920 akçe	94.180 akçe	105.820 akçe	İki yük 61. 108 akçe	90.317 akçe	83.734 akçe
GİDERLER										
Mescid-i Şerîf ve	38.220 akçe	66.240	7.920		61.320	65.520	65.520	199.538	66.216 akçe	65.860

¹²⁴⁹TS.MA.e/87-45¹²⁵⁰TS.MA.d/3977¹²⁵¹TS.MA.d-3977¹²⁵²TS.MA.d/1760¹²⁵³TS.MA.d/1759¹²⁵⁴TS.MA.d-3977¹²⁵⁵TS.MA.d/1678¹²⁵⁶TS.MA.e/87-45¹²⁵⁷TS.MA.d-3977¹²⁵⁸TS.MA.e/87-45

mektep ve türbe-i latîf huddâmlarına		akçe	akçe		akçe	akçe	akçe	akçe		akçe
En-nâzır, müderris, mütevellî, kâtib, câbî, muallim-i mekteb, kayyim, tesbihân, ihlâshân, du'âgûy, imâm-ı hân, müezzin, imam cihetleri			58.320 akçe							
Cemâ'ât-i huddâm-ı vakf (hazret-i ağa-i dârüssa'âde en-nâzır, müderris efendi, el-mütevellî, Mehmed kâtib, kâtib-i kurâhâ, câbî-i mezbûr, muallim-i mekteb, halîfe-i mekteb, kayyim-i câmi, eczâhânân, kâtib-i meremmât, müsebbih, in'âm, derviş ali, ahmed, imâm-ı hân, müezzin, câbî-i müşâhir)				47.520 akçe						
Cemâ'at-i Huddâm-i Türbe (Abdülhalîm Türbedâr, Osman Cüzhân, Ahmed Cüzhân, Mehmed Cüzhân, Mahmud Cüzhân, Musa				7.930 akçe						

Türbedâr, Ahmed, Musallî, Türbedâr, Serrâc-ı Türbe, Abdülhalîm)										
Edâ-i mukâta'a-i zemîn, edâ-i akçe-i hân-ı 'avârız ve sıbyân-ı mektephâne için hasîr ve kömür, ihrâc-ı mezbele-i hân ve sâir ihrâcât	4.800 akçe	11.120 akçe	1.200 - 1.200 - 3.400-akçe		38.860 akçe	6.900 akçe	5.100 akçe	38.710 akçe	9.930 akçe	8.140 akçe
Bursa'da vâkı' olan türbe-i şerîf ve Edirne'de vâkı' hân-ı kebîrin tâmirâtına	12.900 akçe	4.970 akçe	9.174 5.774 3.024 akçe				43.967 akçe	19.959 akçe	11.757 akçe	21.064 akçe
Meremmât-i Hân bâ-fermân-i 'âlî ber-mûceb-i huccet-i şer'ıyye				15.100 akçe						
Geçen sene tamirattan bâkî kalan dînâr	37.000 akçe									
-----	67.000 akçe									
Der-kîse-i vakf		10.088 akçe			10.300 akçe	10.300 akçe	8.567 akçe		2.414 akçe	2.901 akçe
Edirne ve Bursa'da olan du'âgûyât vazifesi için				10.080 akçe	15.960 akçe					
Edâ-i deyn-i ta'mîrât vâcib-i sene 1079				2.570 akçe						
'Anî'l-ihrâcât				9.050 akçe						
Mezkûrîn				1.800 akçe						
'Anî'l-meremmât				7.250 akçe						

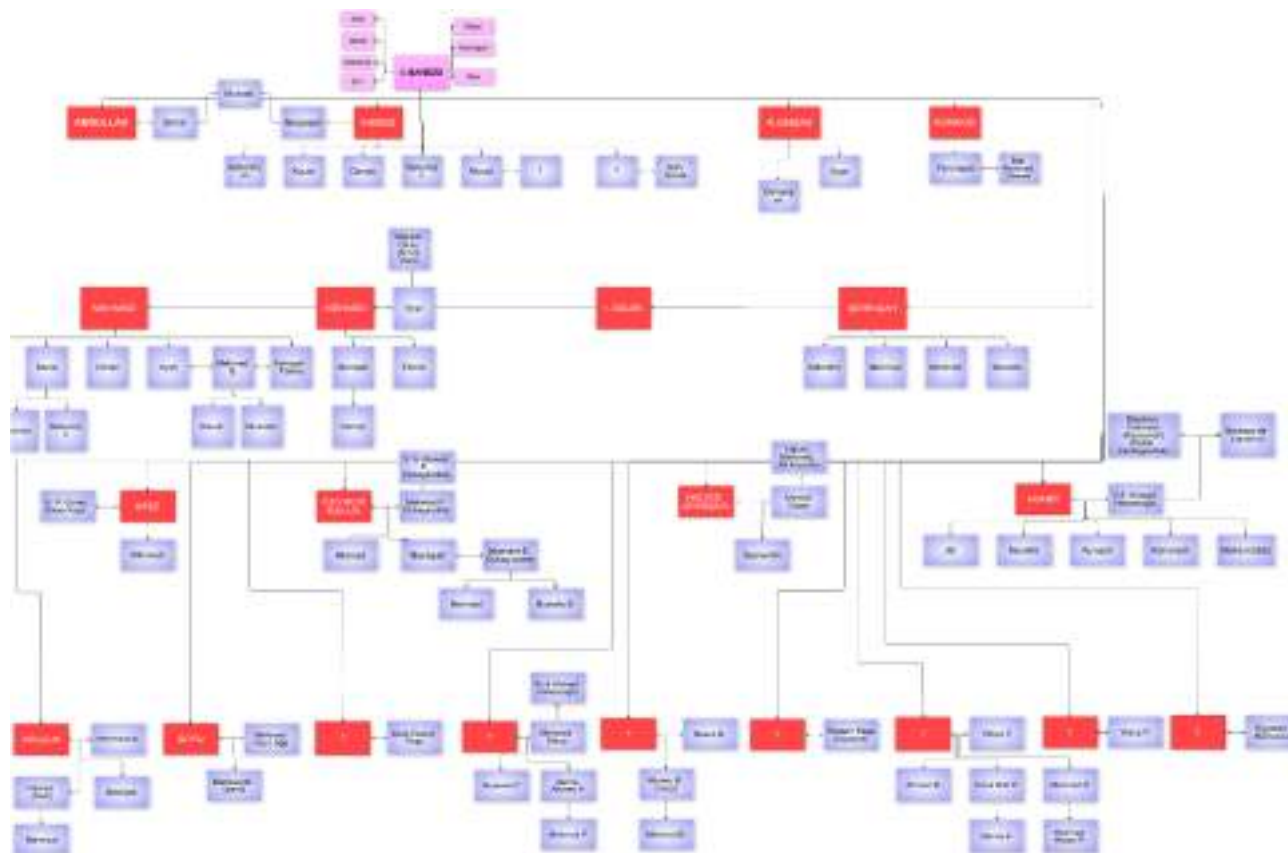
'An vazife-i rakabe				2.520 akçe						
Vakfin tedâhulî						20.000 akçe				
Ziyâde-i vakf										11.330 akçe

Ek 42. Şah Sultan Vakfı'nın H.1077-1096/M. 1666-1684 yılları arasındaki muhasebe kayıtlarını gösterir tablo.

Dükkan	Tasarruf Sahibi	Kırası
Bir taraf vakf-ı mezbûrdan hekîm dükkânı ve yine vakf-ı mezbûrdan dükkân-ı zahrî hân arsası tariki 'âm ile Der kurb-i Cami-i Laleli	Der tasarruf-ı Mehmed Salih Bey	İcâre-i dükkân-ı berber 50 akçe
Bir tarafı vakf-ı mezbûrdan berber dükkânı ve yine vakf-ı mezbûrdan dükkân-ı zahrî han arsası tarîk-i 'âm ile mahdûd Der kurb-i Cami-i Laleli	Der tasarruf-ı Mehmed Salih Bey	İcâre-i dükkân-ı bâzârcı 50 akçe
Bir tarafı berber dükkânı ve mekteb tarîk-i 'âm ile mahdûd Der kurb-ı Aişe Hatun	Der tasarruf-ı Şeyh Rasul bin Hızır	İcâre-i dekâkîn 50 akçe
Bir tarafı ... dükkânları tarîk-i 'âm ile mahdûd Der kurb-i Cami-i Laleli	Der tasarrufât-ı Yuvar ve zevcesi Melike	İcâr-ı dükkân-ı Kaymakçı 24 akçe
Bir tarafı vakf-ı mezbûrdan fergânî dükkân ve kaymakçı dükkânı o ki tarîk-i 'âm ile mahdûd Der kurb-i Cami-i Laleli	Der-tasarruf-ı	İcâre-i dükkân-ı Kızgancı 18 akçe
Bir tarafı vakf-ı mezbûrdan Kızgancı dükkânı ve yine vakf-ı mezbûrdan Kaymakçı dükkânı ve zahrî Kaymakçı dükkânı tarîk-i 'âm ile mahdûd Der kurb-i Cami-i Laleli	Der tasarruf-ı Mâryûtî	İcâre-i dükkân-ı Kızgancı 6 akçe
Bir tarafı Salih Bey ve Ahmed dükkânları ve tarîk-i 'âm ile mahdûd Der kurb-i Cami-i Laleli	Der tasarruf-ı Şeyh veled-i Yahûdî	İcâre-i dükkân-ı hekîm 20 akçe
Bir tarafı vakf-ı mezbûrdan dükkân ve bir taraftan vakf-ı mezbûrdan dükkân arsası ve zahrî hân arsası o ki tarîk-i 'âm ile mahdûd Der kurb-i Cami-i Laleli	Der tasarruf-ı veled-i Vâsil	İcare-i dükkân-ı Kızgancı 12 akçe
Bir tarafı Leblebici dükkânı ve zahrî tınmaz dükkânı o ki tarîk-i 'âm ile mahdûd Der kurb-i Câmî'-i Laleli	Der tasarruf-ı Mehmed Ağa bin Mustafa	İcâre-i dükkân-ı Kalaycı 20 akçe
Bir tarafı vakf-ı mezbûrdan Yuvar dükkânı yine vakf-ı mezbûrdan Mustafa dükkânı zahrî Kaymakçı dükkânı o ki tarîk-i 'âm ile Der kurb-i Câmî'-i Laleli	Der tasarruf-ı Yunus Baba	İcâre-i Dükkan Tabancacı 20 akçe
Bir tarafı vakf-ı mezbûrdan Tabancacı Dükkan ve yine vakf-ı mezbûrdan dükkân ve zahrî Yuvar Dükkan o ki tarîk-i 'âm	Der-tasarruf-ı Mustafa	İcâre-i dükkân-ı Tabancacı 20 akçe
Bir tarafı vakf-ı mezbûrdan Mustafa Ağa dükkânı ve yine vakf-ı mezbûrdan Helvacı dükkânı ve zahrî han arsası ve o ki tarîk-i 'âm ile mahdûd Der kurb-i Câmî'-i Laleli	Der-tasarruf-ı Ömer	İcâre-i dukkan-ı Leblebici birbirine muttasıl 20+20=40 akçe
Bir tarafı el-Hâc Ahmed dükkânı ve bir tarafı Leblebici dükkânı ve zahrî han arsası o ki tarîk-i 'âm ile mahdûd Der kurb-i Câmî'-i Laleli	Der-tasarruf-ı Mehmed ve kızkardeşi Azize hisse 1 temessük 2	İcâre-i dükkân-ı Helvacı 20 akçe
Tarafları vakf-ı mezbûrdn Helvacı ve pazarcı dükkânları ve zahrî han arsası o ki tarîk-i 'âm ile mahdûd	Der-tasarruf-ı Kızgancı el-Hâc Ahmed	İcâre-i dükkân-ı Kalaycı 20 akçe

Der kurb-i Câmî-i Laleli		
Der kurb-i Câmî-i Laleli	Tasarruf-ı Âsitâne-i 'Aliyyede olduğundan temessüki tahrîr olundu	İcâre-i dükkân arsası
İki tarafı vakf-ı mezbûrdan Kızgancı dükkânı ve zahrî yine vakf-ı mezbûrdan tarîk-i 'âm ile mahdûd Der kurb-i Câmî-i Laleli	Der tasarruf-ı Yorgancı karındaşı	İcâre-i dükkân-ı Kızgancı 15 akçe
Bir tarafı vakf-ı mezbûrdan kahvehâne ve yine vakf-ı mezbûrdan Kızgancı dükkânı ve zahrî hân ve o ki tarîk-i 'âm ile mahdûd Der kurb-i Câmî-i Laleli		İcâre-i dükkân-ı Kızgancı
Tarafı vakf-ı mezbûrdan Demirci dükkânları zahrî hân tarîki 'âm ile mahdûd Der kurb-i Câmî-i Laleli		İcâre-i dükkân-ı Duhancı
Der kurb-i Câmî-i Laleli	Mutasarrıfı Edirne'de olmadığından temessüki görülmeyip bi'l-ahbâr tahrîr olundu	İcâre-i dükkân arsası
Der kurb-i Câmî-i Laleli	Mutasarrıfı Edirne'de olmadığından temessüki görülmeyip bi'l-ahbâr tahrîr olundu	İcâre-i dükkân arsası
Bir tarafı Salih Bey dükkânı ve bir tarafı el-Hâc Ahmed dükkânı zahrî hân arsası o ki tarîk-i 'âm ile mahdûd Der kurb-i Câmî-i Laleli	Der tasarruf-ı İbrahim	İcâre-i dükkân 15

Ek 43. Edirne'de Şah Sultan Evkâfı Musakkafâtı Tahrir Defteri¹²⁵⁹

Ek 44. Alderson'a göre II. Bayezid'in Soyağacı ¹²⁶⁰

¹²⁶⁰Anthony Dolphin Alderson, *The Structure of the Ottoman Dynasty*, s. 172.